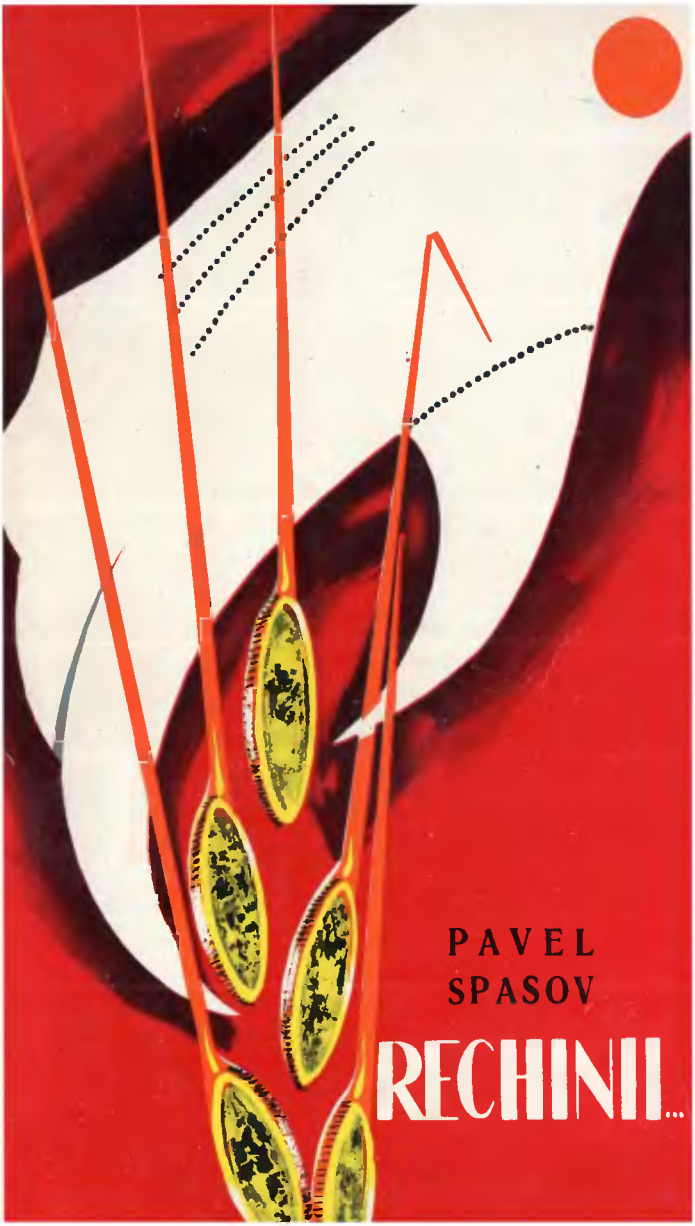
PAVEL
SPASOV
RECHINII...

PAVEL SPASOV RECHINII...

PAVEL SPASOV

RECHINII

ROMAN

În romîneşte de
CLAUDIA PĂTRAŞCU ŞI
VALENTIN DEŞLIU

EDITURA
PENTRU
LITERATURĂ
UNIVERSALĂ

BUCUREŞTI • 1962

Coperta de *D. Ionescu*

Павел Спасов
ХЛЯБЪТ НА ХОРАТА
Български писател
С о ф и я 1 9 5 6

CUVÎNT ÎNAINTE

1929, primăvara. La Londra, în City, vînzătorii de ziare spărgeau urechile trecătorilor cu vestea despre crahul înregistrat la bursa newyorkeză — lucru bine cunoscut mai dinainte în toate cabinetele oamenilor de afaceri. În West Side sau în Brooklin, şomerii, ca şi cei care mai aveau încă de lucru, aflau despre un cutremur ale cărui semne le simţiseră mai demult. Vertiginoasa prăbuşire a cursului unor acţiuni cu prestigiu tulbura lumea capitalistă. Cu toate acestea, magnaţii finanţelor şi industriei nu-şi pierduseră calmul şi optimismul. Erau aproape convinşi că e vorba de ceva trecător şi că lucrurile vor reveni în curînd „la normal".

Dar crahul acesta marca doar momentul ascuţit şi spectaculos al declanşării unei crize economice mondiale ce avea să dureze nu mai puţin de patru ani.

Seismul s-a produs într-un moment cu totul inoportun pentru elita capitalistă. Trecuse abia un deceniu de cînd se terminase primul război mondial. Rănile sufleteşti sau materiale — provocate de conflagraţia de curînd sfîrşită — nu se vindecaseră încă. Eforturile, şi mai ales urmările războiului, zdrobiseră pe învinşi — economic în primul rînd — şi clătinaseră serios pe învingători, mai cu seamă Franţa şi Anglia, care sperau într-o redresare economică pe spinarea poporului german. Inflaţia, ce bîntuise o bună parte a ţărilor capitaliste europene, nu fusese oprită decît prin paleative care nu înşelau pe nimeni.

Avîntul revoluţionar al maselor era în continuă creştere, stimulat fiind de Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie. În

ciuda prorocirilor, a provocărilor şi blocadei imperialiste, se dezvolta, în continuare, cel dintîi stat liber de exploatare. Primul tractor al uzinelor din Stalingrad şi prima şarjă a furnalelor din Kuznețk spulberau speranţele nutrite la Londra şi Washington de a sufoca din punct de vedere economic Uniunea Sovietică, pusă în carantină de foştii intervenţionişti. Neliniştea politicienilor occidentali creştea : prima Ţară a Socialismului, în continuă ascensiune, constituia pentru ei, şi pentru trăinicia orînduirii ce-o apărau, un motiv de îngrijorare. Scurta perioadă de stabilizare economică, dobîndită cu preţul jefuirii sistematice a statelor învinse şi a popoarelor coloniale, se terminase, iar iluziile privind un ajutor substanţial din partea „unchiului" de peste ocean, fie şi cu clauze nefavorabile, se năruiau, întrucît la el acasă, Sam se înăbuşea într-o nedorită abundenţă de produse. Crahul de la New York, urmat la scurtă vreme de altele, înregistrate la Londra, Paris, Amsterdam, Hong Kong sau Zürich, a deschis seria unor evenimente al căror tragism se răsfrîngea în ultimă instanţă asupra celor obidiţi şi exploataţi. Proporţiile dădeau evenimentelor tragism, profunzime şi intensitate. Se prăbuşeau mituri şi legende — ca aceea a prosperităţii sub oblăduirea burgheză — se iscase o învălmăşeală şi o luptă acerbă între concerne, bănci şi firme pe principiul „să scape cine poate". Se iscase o bătălie în care cei mai mari şi mai puternici voiau să se salveze devorînd pe cei slabi, iar aceştia se împotriveau cu înverşunare, încercînd să se ferească de fălcile giganţilor rechini. Marile carteluri se ruinau peste noapte (să ne amintim doar de Ivar Kreuger, regele chibriturilor, a cărui cădere a inspirat „Europa, societate anonimă", romanul lui Ehrenburg). Mulţimile înfometate aflau mînioase că grîul e lăsat să putrezească în hambare ori să ardă o dată cu depozitele, că porumbul e folosit drept combustibil, că sute de mii de tone de cafea sînt aruncate în ocean, pentru că monopolurile nu voiau să scadă preţurile. Ziarele din ţările capitaliste anunţau sinucideri în masă, pomeneau la rubrica faptelor diverse despre oameni înghe-ţaţi de frig ori mîncaţi de şoareci, publicau la mica publicitate ofertele unor oameni dispuşi să vîndă ochi, mîini şi picioare, copii, sau pe ei înşişi, ca să salveze o nevastă bolnavă sau un copil suferind, anunţau marşuri ale foamei şi represaliii sîngeroase, inserau succedarea în ritm vertiginos a unor guverne

incapabile să stăvilească criza cu soluții luate din același aluat din care era plămădit sistemul ce o generase. Economiștii formulau „teorii", primi-miniștrii „luau măsuri", financiarii, speriați de prelungirea fenomenului, cereau mereu alte măsuri și toate se dovedeau ineficace. Diferențele dintre cei doi poli — mase și monopoluri — creșteau, contradicțiile se adînceau, precipitînd organizarea și solidaritatea celor dintîi, și punînd în pericol securitatea celor din urmă.

Spaima de revoluție, spaima de mase, spaima de a-și vedea strîmtorat izvorul profiturilor, dacă nu secat, spaima exemplului dat de Uniunea Sovietică, care devenise o mare forță economică și al cărei sistem economic era ferit de crize, a determinat vîrfurile burgheziei să adopte o soluție de mînă forte: fascismul. Scursorile sociale adunate în berăria de la München, și care ascultau aberațiile isterice ale unui zugrav neîndemînatic în meserie, au fost împinse către suprafață, pînă cînd, o dată cu sfîrșitul crizei în Germania, au dobîndit printr-o violentă răsturnare de valori și printr-o siluire a realităților sociale puterea în stat. Caporalul zugrav devenise cancelarul Hitler, strategul criminalei agresiuni antisovietice. După modelul său au fost confecționați o serie de mici dictatori, susținuți pe plan moral și material de vîrfurile capitaliste, și încurajați de complicitatea partidelor politice burgheze, zise tradiționale.

Era firesc ca tabloul tragic al crizei, implicațiile ei sociale și politice, deosebit de ascuțite, să inspire pe oamenii de artă și mai ales pe scriitori. Epoca aceasta, zbuciumată și dramatică, a fost izvorul unor valoroase opere literare. Să ne amintim de romanul *Răpirea Europei* a lui K. Fedin, care demonstrează convingător ajutorul pe care Uniunea Sovietică l-a dat muncitorilor olandezi, sau de *Uzina vie* a lui Sahia. Să ne amintim de *Oameni și șoareci* a lui Steinbeck. Să ne amintim mai ales de o serie de romane ale scriitorilor germani din deceniul al treilea, inspirate de dezastrul provocat de înfrîngere, de criză. În această categorie se încadrează *Camarazii* a lui Erich Maria Remarque, *Fabian* de Kästner, *Etzel Andergast* de Wasserman, *Succesul* și *Frații Oppenheim*, cele două volume din trilogia lui Feuchtwanger, *Sala de așteptare*.

Cu vădite deosebiri de concepții, variind perspectiva din care privesc faptele, oferind soluții diferite, prozatorii amintiți, și încă mulți alții cu vederi progresiste, înfățișează convingător inegali-

tatea dintre clase, rapacitatea capitaliştilor, lupta maselor exploatate, condamnînd jocul odios al monopoliştilor.

Cei mai valoroşi scriitori, şi îndeosebi aceia care au privit evenimentele de pe poziţii marxiste, au pătruns în profunzimea fenomenelor născute din criza ce a bîntuit lumea capitalistă vreme de patru ani. Lucrările lor au arătat prăpastia ce desparte pe avuţi de săraci, pe capitalişti de muncitori, pe asupritori de asupriţi, lăsînd să se întrevadă perspectiva prăbuşirii capitalismului.

În rîndul acestor lucrări literare se înscrie şi romanul scriitorului bulgar Pavel Spasov, *Rechinii...* Dacă romanele amintite se refereau la lupta dintre muncitori şi capitalişti sau la problemele de conştiinţă ale unor intelectuali, romanul lui Spasov abordează aspectele prezentate de criza agrară, perturbarea din lumea marilor şi micilor comercianţi de grîne, suferinţele ţărănimii jefuite, lupta clasei muncitoare, împreună cu aliatul său firesc, ţărănimea muncitoare, împotriva exploatatorilor.

Meritul principal al lui Pavel Spasov, unul dintre valoroşii scriitori bulgari contemporani, este acela că *Rechinii...* prezintă un tablou vast al lumii burgheze de la sfîrşitul deceniului al treilea, demască natura hrăpăreaţă a capitalismului.

Conceput pe mai multe planuri, romanul lui Spasov urmăreşte, în mod diferenţiat, lumea marilor negustori de cereale de la Anvers, Russe şi Brăila, înfăţişează lumea satului bulgar şi evidenţiază lupta eroică a comuniştilor.

Pavel Spasov ne prezintă societatea capitalistă în perioada crizei, structura ei socială, contradicţiile fundamentale ce o ruinează. Cititorul găseşte în acest roman nu numai stratificarea pe clase a societăţii, ci şi diferenţierile în cadrul fiecărei clase.

Dacă tagma negustorilor de cereale pare la prima vedere unitară, dat fiind scopul urmărit de toţi, indiferent pe ce treaptă a negoţului cu cereale se află — jefuirea necruţătoare a maselor muncitoare — o cercetare mai atentă descoperă o întreagă piramidă. În vîrful ei se află rechinii de la Anvers, supuşi pumnului de fier al firmei „Böndal şi Legrain". Chiar de la primul rînd al romanului, lectorul este introdus în această lume avidă de bani, rapace, crudă, în care relaţiile dintre indivizi se bazează numai pe puterea banului. Banul stimulează inteligenţa rece, inumană, şi ferocitatea bătrînului Böndal. Bursa din Anvers, cu rechinii ei mai mici sau mai mari, negustorii de cereale din

diverse părți ale lumii se supun cu anticipație și docilitate dictatului marii firme, recunoscînd forța lui Böndal și marea lui abilitate de afacerist, atribuindu-i niște scrupule morale și o solidaritate de castă pe care acesta nu le are, după cum vor constata, pe propria lor pungă, la sfîrșitul crizei.

Coborînd spre baza piramidei de speculanți ai pînii, vom găsi negustori de tipul lui Vasilev, Lazăr, Cohen, Radovici, Gheorghiu. Dacă în ce privește scopul urmărit nu există diferențe între ei, în ce privește însă caracterul fiecăruia, comportarea lor cu oamenii, Lazăr este altfel decît Cohen și amîndoi deosebiți de Gheorghiu. Lazăr este un pasionat amator de artă, iar speculațiile filozofice idealiste îi sînt tot atît de familiare ca cele cu grîu, stambă, vapoare. El caută să se asimileze burgheziei naționale bulgare, își face fiul — prietenul și „sufletul" său — ofițer. Cohen, tip de aventurier și arivist, ancorat la Brăila, este un rechin de primă clasă, care urmărește cu patimă, perseverență și metodă victimele și nu se oprește pînă nu le devorează. Gheorghiu, de o factură mai modestă și prezentat mai șters decît ceilalți, e un tip calculat și rece.

În jurul acestor mari negustori roiesc grosul cerealiștilor mijlocii. Kalef, Radovici și Vasilevii, aflați în ierarhia comerțului internațional de grîu pe ultimele trepte, luptă să urce spre vîrf, să depășească granițele Bulgariei și, dacă se poate, ale Balcanilor, a căror capitală, în materie de comerț de cereale, este portul Brăila. Frații Vasilev și îndeosebi Liubomir sînt ahtiați după putere, nutresc veleități de gangsteri internaționali. Liubomir, înzestrat cu inteligență și îndrăzneală, lipsit de scrupule, se va prăbuși, pentru că nu are nici forța, nici ferocitatea necesară unui monopolist. Calculele sale sînt mărunte, iar ambiția depășește puterea economică și priceperea sa în afaceri. El nu poate izbuti decît ajutat de o forță politică, nu poate parveni decît împins de o conjunctură politică și socială propice aventurilor. De aceea Liubomir Vasilev înclină spre fascism. Liubomir este tipul afaceristului de război.

În sfîrșit, la baza piramidei mișună misiții, samsarii, cantaragiii, cărăușii, vătafii de căruțași, oamenii mărunți la suflet, care se mulțumesc cu învîrteli mici, cu însușirea cîtorva pumni de grîu, cu furtul unui sac, doi de cereale și al căror prototip e reprezentat în roman de Nicolă Baidanschi.

Nicola e mulţumit cu situaţia lui, nu visează una mai înaltă, ci bani mai mulţi, dobîndiţi pe spinarea cărăuşilor, hamalilor, ţăranilor, ori „ciupiţi" de la negustori. Samsarul Moise luptă să iasă la suprafaţă, cu mijloacele capitalismului, într-o lume capitalistă. Lipsa banilor, greutăţile familiale şi un oarecare sentiment de omenie ce-l apropie de cei oropsiţi îi frînează ascensiunea, îl condamnă să rămînă pentru totdeauna în categoria plevuştei negustoreşti, exploatat de cerealişti şi totodată unealtă a lor.

Lumea negustorilor de cereale, mari sau mici, procesul de jefuire a maselor, resortul intim care-l generează, raportul dintre oameni, fie cel dintre diversele pături de exploatatori, fie dintre aceştia şi oamenii muncii, sînt bine şi convingător descrise. Sistemul capitalist e demascat cu forţă şi pe baza unei profunde cunoaşteri a vieţii. Pavel Spasov nu operează cu simboluri, ci cu fapte şi oameni reali, cu întîmplări vii şi fiinţe vii, urmărite pe linia desfăşurării lor. Întîmplările, oamenii, împrejurările sînt privite în interdependenţa lor complexă, ceea ce face ca relaţiile dintre reprezentanţii monopolurilor de cereale şi masele muncitoare să apară fireşti, veridice. În cursul romanului — care oglindeşte lupta între marii comercianţi de cereale în goană după profituri, gata să folosească criza şi consecinţele ei pentru a spolia pe oamenii muncii, uniţi în apărarea intereselor şi cucerirea unor drepturi economice şi politice — pe măsură ce se desfăşoară acţiunea cuprinzînd diverse medii, apar mereu eroi noi, dintre care unii intră în prim plan şi se impun ca personaje principale.

La polul opus lumii capitaliste se găsesc într-o comunitate de interese proletariatul şi ţărănimea. Activitatea comuniştilor bulgari se intensifică în perioada crizei şi, aşa cum arată Spasov, sînt organizate greve şi acţiuni pentru demascarea negustorilor de cereale care flămînzesc populaţia oraşelor şi jefuiesc ţărănimea. Pe măsură ce criza înaintează, partidele ţărăneşti burgheze şi mişcarea cooperatistă îşi dovedesc slugărnicia faţă de capitalişti, caracterul lor demagogic; ele trădează interesele ţărănimii, ceea ce creează condiţii favorabile apropierii ţărănimii muncitoare de proletariat, pentru întărirea alianţei.

Spasov creează cîteva figuri de comunişti (Petăr, Cuzman, Anghel, Mitca) şi descrie cu înţelegere pe Dimităr şi Rusi, reprezentanţi a două pături ţărăneşti distincte, mijlocaşii şi săracii.

Autorul cărţii dovedeşte în zugrăvirea eroilor săi ţărani, şi mai ales muncitori, o mai slabă cunoaştere a vieţii. Bun portretist şi

fin psiholog atunci cînd e vorba de personajele negative şi de mediul burghez, Spasov foloseşte din păcate culori mai şterse atunci cînd în acţiune intră muncitori şi ţărani. Petăr, tipul revoluţionarului pasionat, Anghel şi chiar Cuzman sînt, împreună cu Rusi Ivanov, mai mult simboluri decît oameni.

În ansamblul romanului, deficienţa aceasta se estompează. Pavel Spasov este un prozator valoros, un romancier priceput, stăpîn pe materialul de viaţă pe care-l prezintă şi pe meşteşugul lui scriitoricesc. Lui Spasov îi convin spaţiile întinse, acţiunile larg desfăşurate, cu eroi numeroşi. El ştie să reconstituie epoca, să pătrundă în esenţa fenomenului crizei, de pe poziţiile proletariatului, are merite deosebite în explorarea profundă a sufletului omenesc. Îşi cunoaşte bine eroii din lumea negustorilor de cereale, intuieşte perfect relaţiile dintre indivizii acestei caste ; dispreţuieşte sterilitatea lor sufletească, morala de junglă şi raporturile de familie convenţionale ; scoate în evidenţă lipsa de sinceritate a sentimentelor într-o lume în care calculul rece constituie spiritul director.

De altfel cîteva elemente biografice pot confirma că veridicitatea faptelor descrise în roman se datoreşte unei cunoaşteri a împrejurărilor şi oamenilor descrişi.

Pavel Spasov, născut la Russe în 1905, este fiul unui profesor de liceu. Învaţă cîteva limbi străine şi, silit de mijloacele restrînse ale familiei, munceşte încă de pe băncile şcolii. Spasov a lucrat multă vreme în diverse întreprinderi şi firme comerciale avînd contingenţă cu comerţul de grîne. Acestui fapt îi datorează cunoaşterea aprofundată a oamenilor descrişi în acest roman ca şi a fenomenelor economice din perioada abordată. Spasov a călătorit mult. Natura muncii sale i-a prilejuit călătorii prin ţară şi peste hotarele bulgare, contactul nemijlocit cu oameni aparţinînd diferitelor pături ale societăţii.

Pavel Spasov scrie din adolescenţă ; prima sa lucrare a fost publicată cînd autorul avea doar 14 ani. Colaborează la periodicele vremii, abordează genuri literare diferite — versuri, povestiri, nuvele, romane, drame, scenarii de film, libretе pentru opere şi comedii muzicale, literatură pentru copii. Spasov are în urma sa peste 30 de lucrări editate sau reprezentate pe scenă. Este unul din cei mai apreciaţi scriitori bulgari. Romanul *Rechinii...* apare anul acesta la Sofia în cea de-a patra ediţie.

Este interesant să semnalăm că Pavel Spasov este un vechi prieten al ţării noastre. În 1959, cu prilejul împlinirii a 50 de ani

de la naşterea poetului revoluţionar bulgar Nicola Vapţarov, Spasov a fost reprezentantul Uniunii Scriitorilor Bulgari la festivităţile ce au avut loc la Bucureşti.

Critica şi cititorii bulgari au primit cu multă căldură romanul *Rechinii...* (cu titlul în original *Piinea oamenilor*). Credem că şi cititorul romîn va aprecia această carte care reconstituie o perioadă frămîntată din istorie, fiind o valoroasă operă a literaturii bulgare contemporane.

AL. CÎRNEAŢĂ

PARTEA ÎNTÎI

CAPITOLUL I

De zeci de ani majoritatea negustorilor de cereale din Anvers își instalau birourile pe străzile din apropierea Bursei, de preferință pe Meire, o stradă largă, care răsuna de zarva afaceriștilor, sosiți aici din toate colțurile lumii. Iată de ce uimirea tuturor nu mai cu noscu margini cînd la una din întrunirile de la Bursa se află că bătrînul Iacob Böndal, stîlpul puternicei firme „Böndal și Legrain", a călcat tradiția, închiriindu-și un birou într-o clădire modernă pe Quinten Masis Ley, lîngă frumosul parc al orașului. Făcîndu-se că nu observă zîmbetele ironice de pe fețele magnaților Bursei, bătrînul Böndal explica celor curioși că acolo se simte mai bine, deoarece cartierul de lîngă parc e mai liniștit. Dar explicația aceasta nu-i mulțumi nici pe departe pe negustori; ei știau bine că bătrînul și-a mutat biroul la insistențele soției și ale tînărului său asociat, Charles Legrain. La început, cînd Iacob Böndal lucra singur, afacerile îi mergeau strălucit; de la o vreme devenise chiar un fel de stăpîn absolut al Bursei din Anvers. Ajuns la apogeul puterii, firma lui acaparase aproape toate piețele. Cînd apăreau agenții lui și achiziționau tot grîul adus spre vînzare la oraș la prețuri dictate de Böndal, pe ceilalți afaceriști îi apuca groaza. Era bogat și atotputernic, avea credite nelimitate la bănci, și ceilalți cumpărători, în frunte cu marea firmă „Dreyfus et Co.", erau nevoiți să țină seama de cea ce hotăra dînsul.

Dar anii trecură, și Iacob Böndal îmbătrîni. Deși la o vîrstă înaintată, el nu ezită să se însoare cu o femeie

frumoasă și cu treizeci de ani mai tînără decît el. Agatha Castelain descindea dintr-o veche familie de intelectuali flamanzi, care dăduse vieții artistice cîțiva pictori și literați cu renume. După vreo zece ani de la căsătoria bătrînului, într-o dimineață străbătu ca un fulger prin Bursă zvonul că Böndal își ia un asociat, un oarecare domn Charles Legrain, despre care se știa doar că făcuse negoț de cereale pe undeva, prin Orientul Îndepărtat. Vestea provocă o adevărată senzație. Cîțiva oameni de afaceri mai curioși căutară, în vechile buletine comerciale, informații despre Charles Legrain și aflară că noul comerciant care se stabilea în orașul lor e un francez americanizat, destul de cunoscut pe piața din Șanhai. Dar zîmbetele ironice de pe fețele indiscreților se schimbară în zîmbete disprețuitoare văzînd că în dreptul numelui său figurau niște infime cantități de cereale. Legrain făcea tranzacții modeste, care nu depășeau cinci-șase sute de tone. Și cînd aceste noutăți se răspîndiră printre afaceriștii de la Bursă, se ghici ușor adevărul: Iacob Böndal îmbătrînise, iar tînăra lui soție avusese grijă să găsească firmei în declin asociatul cel mai potrivit.

Șacalii Bursei din Anvers încercară, chiar de la ivirea primelor tranzacții, să torpileze firma care stăpînea încă piața. Presupuneau că noului asociat îi lipsește simțul comercial și că vor putea să-l manevreze după bunul lor plac. Cine era acest Charles Legrain? Un tînăr oarecare, ales după gustul frumoasei Agatha! Știau ei că gusturile soțiilor tinere nu coincid niciodată cu interesele comerciale ale soților. Și șacalii Bursei din Anvers se năpustiră asupra șacalului bătrîn, stîlpul de pînă atunci al Bursei, care după părerea lor intrase în agonie. Dar, după cîteva încercări, văzură că s-au înșelat. Tînărul șacal se dovedi a fi tot atît de abil ca și bătrînul. Ba, mai mult, fiind mai tînăr, era și mai crud atunci cînd trebuia să-și arate colții. În scurtă vreme, doi din îndrăzneții care se încumetaseră să lupte împotriva firmei „Böndal și Legrain" dispărură pur și simplu de la Bursa din Anvers. Alții înregistrară pierderi destul de simțitoare, iar ceilalți negustori se grăbiră să recunoască atotputernicia noului asociat. Și cînd Iacob

Böndal renunță de bunăvoie la calitatea de președinte al Bursei, pe care o deținea de foarte multă vreme, cerealiștii intrară în panică și se grăbiră să aleagă în locul lui Böndal pe asociatul său.

De ani de zile Böndal nu se mai arăta la întrunirile de la Bursă și nu primea pe nimeni. Se retrăsese la vila sa de la Merckem — o localitate mică, aflată la cinci kilometri de Anvers, unde stătea izolat și închis, ca într-o carapace — și rupsese orice fel de relații, în afară de cele comerciale. Iar uneori, după o zi grea la Bursă, cînd negustorii se adunau la barul din apropiere, se întîmpla ca vreunul dintre ei să le aducă aminte că noul birou al firmei „Böndal și Legrain" este foarte aproape de vechea casă a Castelain-ilor și că doamna Agatha Böndal își prelungește absențele de la vilă, rămînînd adeseori săptămîni întregi în casa părintească... „Dacă o să crape bătrînul, te pomenești că venticul ăsta o să se însoare cu Agatha și o să „moștenească" toate milioanele lui Böndal! „Și, ciocnind paharele, își făceau cu ochiul. Dar bătrînul nu „crăpă", și, după felul cum mergeau treburile firmei, concurenții își dădură seama că el continua să-l conducă din umbră pe Charles Legrain. Era limpede însă că marele comerciant nu se apropia de loc de ceasul morții și nici nu era măcar în declin; dimpotrivă, agerimea și abilitatea lui dovedeau exact contrariul.

După fiecare lovitură, cerealiștii își spuneau cu ironie: „O să aibă cam mult de așteptat franțuzul-american! Nu se dă bătut moșneagul cu una, cu două, o să-i păcălească pe toți: și pe nevastă-sa, și pe asociatul lui, ba chiar și moartea."

Anii treceau, și franțuzul-american se apropia de cincizeci de ani. Agatha Böndal venea din ce în ce mai des în casa părintească. Bătrînul nu ieșea din vila lui de la Merckem, iar stăpînul absolut al Bursei continua să rămînă tot firma „Böndal și Legrain". Dominația acesteia era recunoscută de toți, nu se putea să nu se țină seama de puterea și influența ei de necontestat.

Bărbat frumos, înalt, zvelt, cu părul argintat la tîmple, cu fața proaspăt rasă și arsă de soare, Charles Le-

grain intra, în dimineața aceea de august, în biroul de pe Quinten Masis Ley. Concurenții de la Bursă se înșelaseră atunci cînd gîndeau că bătrînul alesese biroul acesta de dragul soției. Nu pentru că era aproape de casa Castelain-ilor fusese ales noul sediu, nu la cererea Agathei fusese călcată tradiția speculanților de cereale din Anvers, ci datorită faptului că noul asociat dorise acest lucru. E drept că Legrain ceruse ajutorul Agathei în acest scop. Dar ideea fusese a lui ; trăise ani îndelungați la tropice, și ochii lui jinduiau după vegetația luxuriantă cu care erau obișnuiți. La Anvers doar bătrînii copaci ai parcului puteau să-i amintească verdeața de la tropice, cu toate că asemănarea dintre ei și bogatele grădini de acolo era foarte relativă, chiar înșelătoare.

Abia intrase în biroul său ; în timp ce mîna mai apăsa încă butonul soneriei prin care-și chema secretarul, Charles Legrain rămase cu privirea pierdută spre parc. Deodată, pe fața lui apăru o umbră de nemulțumire. Cu toate că la Anvers era destulă umezeală, frunzele copacilor începuseră să îngălbenească. La tropice frunzele nu îngălbeneau niciodată și nici nu cădeau, moarte, la pămînt. El înălță din umeri, dîndu-și încă o dată seama că amintirea tropicelor i se va șterge greu din inimă, și se întoarse către secretar, care tocmai intra pe ușă.

După război, toți oamenii de afaceri și directorii de întreprinderi angajau numai secretare, întrucît lucrul acesta era mai avantajos. Pe lîngă faptul că în postul de secretare puteau fi alese femei frumoase și agreabile, ele mai prezentau și marele avantaj că, o dată inițiate în speculațiile patronului, își îndeplineau îndatoririle fără să le treacă prin minte să-l concureze în afaceri, deschizîndu-și firme pe cont propriu. Charles Legrain făcea și aici excepție, angajîndu-și un secretar, și anume pe Vilem Mander, bărbat de vreo treizeci de ani. În birourile sale nu găseai nici urmă de femeie. Legrain spunea că, în această privință, e hotărît să urmeze tradiția bătrînului Böndal, dar atît prietenii, cît și concurenții nu-l credeau. Și aveau de ce. Aflaseră că Agatha Böndal hotărîse ca în preajma lui Charles Legrain să nu existe nici o femeie, chiar dacă ar fi să aibă șaizeci de ani și

să poarte ochelari cu sticlă groasă și ramă neagră de baga.

— Bună dimineața, Mander! i-o luă Charles înainte secretarului.

— Bună dimineața, domnule Legrain! se înclină Mander, întinzîndu-i un maldăr de hîrtii. Erau buletinele de bursă.

Legrain le luă și începu să le răsfoiască neglijent. Mander aștepta în picioare.

— Altceva? întrebă Legrain, fără să ridice privirea.

— La ora unsprezece se întrunește comitetul de conducere al Bursei.

— Știu.

Fără să ridice capul, Legrain continua să răsfoiască buletinele, în timp ce Mander aștepta. După cîteva minute, secretarul privea distrat, prin fereastra mare, parcul îngălbenit. Între timp, Legrain puse buletinele pe masă, deschise mapa cu corespondență pentru semnat, își aplecă privirea asupra scrisorilor și, cu stiloul în mînă, îl îndemnă:

— Spune, Vilem!

Îi spusese pe numele mic, ceea ce însemna că patronul era bine dispus. Pe buzele secretarului apăru un zîmbet fugar; parcă ar fi vrut să-i spună patronului: „Așteaptă tu, că acuși o să-ți piară buna dispoziție!" Dar nu zise decît atît:

— S-a telefonat de la Merckem.

— Ce vrea bătrînul? întrebă Legrain, continuînd să iscălească, liniștit, hîrtiile.

„Ah, diavolul! gîndi înciudat Mander. Cum de-a înțeles că a telefonat bătrînul, și nu doamna?"

Secretarul aflase că șeful are o nouă „iubită", de care se pare că e foarte prins, spre deosebire de celelalte dinainte, care fuseseră doar niște aventuri trecătoare; știa, de asemeni, că doamna Agatha Böndal nu se află în oraș, ci la vilă. Ar fi fost normal, deci, ca Legrain să presupună că ea l-a căutat, și lucrul acesta să-l nemulțumească, deoarece cu siguranță că și domnișoara Yvonne avea să-l caute pînă la prînz. Dar iată că el întrebă, foarte liniștit: „Ce vrea bătrînul?!"

— Vrea să stea de vorbă cu dumneavoastră înainte de întrunirea comitetului de conducere al Bursei, răspunse, după o scurtă pauză, secretarul.

— Fă-mi legătura telefonică! ceru Legrain, continuînd să semneze hîrtiile.

Deodată se îndreptă, își înălță capul și, aruncînd o privire severă către secretar, îi spuse:

— Cum? Dumneata dai dispoziții să se cumpere douăzeci de mii de tone de porumb la Buenos-Aires?

— Da. Nu mi-ați spus chiar dumneavoastră să procurăm această cantitate? E tranzacția pentru Köln.

— Bine, bine, lasă asta! își încruntă sprîncenele, nemulțumit, Legrain. Sigur, eu ți-am dat dispoziții. Natural că știu și pentru ce și unde anume trebuie trimis. Nu-i nevoie să-mi dai explicații pentru lucruri arhicunoscute. Dar nu ți-am spus să dai dispoziții agenților noștri din Buenos-Aires. Ți-am spus eu așa ceva?

Oricît ar fi fost de americanizat Charles Legrain, cînd se enerva, vorbea mult. Mander știa lucrul acesta și de aceea își plecă ochii, vinovat. Totdeauna se temea de șeful său cînd îl vedea nervos.

— Nu mi-ați spus, dar m-am gîndit că...

— Și... poți să-mi spui la ce te-ai gîndit? îl fixă cu o privire ironică Legrain.

— M-am gîndit că acolo prețurile sînt cu cîteva procente mai mici decît în alte părți și, prin urmare, firma va cîștiga mai mult dacă vom cumpăra porumbul de la Buenos-Aires. Iertați-mă dacă am greșit... Și apoi dispoziția nu este încă semnată de dumneavoastră... Mander întinse mîna, vrînd să tragă afară telegrama din mapă.

— Ascultă, Vilem! spuse, deodată cu blîndețe, Legrain, întinzîndu-se spre cutia de piele plină cu țigări. Își fixă una în țigaretul de argint — primit în dar de la Agatha — și începu să se legene în scaun.

„Nu mai înțeleg nimic! se gîndi Mander. Îmi zice iar Vilem și a început să se legene în scaun, ceea ce înseamnă că e bine dispus. Atunci de ce se enervează așa?“

Legrain își aprinse țigara, scoase cîteva rotocoale de fum, aruncă o privire în parc, înălță din umeri, și abia după aceea continuă :

— Raționamentul dumitale privind prețurile... e bun.

Fața lui Mander se lungi. „Păi atunci de ce te-nfurii ?“ părea să spună el.

Legrain zîmbi.

— Dar memoria ți-e cam slabă, Vilem, spuse el, ridicînd ușor buza de sus, iar secretarii cu memorie slabă nu prea sînt utili !

— Nu înțeleg... îngăimă, de astă dată încurcat de-a binelea, secretarul.

Slujba îi era bine plătită și tresări fără voie la gîndul că s-ar fi putut număra la un moment dat printre tinerii cu studii superioare care șomează și rătăcesc zadarnic de la un birou la altul, în căutare de lucru.

— Ai uitat, începu Legrain, apăsînd pe fiecare cuvînt, ai uitat că, în ciuda tuturor avertismentelor mele, magnații locali ai Bursei din Rozario și Buenos-Aires au acaparat tot porumbul din America de Sud și nu ne-au lăsat și nouă posibilitatea de a cumpăra ? Uiți că nu ne-au permis să ne amestecăm la cumpărarea porumbului ? Eu le promisesem ca-i las să cumpere singuri și-i asigurasem că n-o să-i concurez, numai în cazul cînd ei vor cumpăra aproximativ jumătate din recoltă, iar cealaltă jumătate să rămînă pentru acoperirea necesităților firmei noastre. Și asta... atunci cînd vom găsi noi de cuviință, și la prețurile dictate de noi ! Condiții mai avantajoase nici că se putea să le ofere cineva ! Aveau posibilitatea să fixeze prețurile pentru jumătate din producția totală fără concurența noastră, iar după aceea, scutit de concurența lor, să pot achiziționa liniștit cealaltă jumătate. Pe cînd ei ce-au făcut ? Au cumpărat totul, lăsînd doar cîteva partide neînsemnate, și m-au mințit, spunîndu-mi că recolta ar fi mare și că toată cantitatea cumpărată de ei n-ar fi nici jumătate din volumul recoltei. Acum ce-și închipuie ei ? Că vor dicta prețurile pieței ? Sînt de-a dreptul caraghioși ! Uite, chiar dumneata singur ai observat că acolo prețurile sînt foarte scăzute, fiindcă nu au cumpărători. Deodată se ridică : Și nici nu vor avea ! Chiar dacă vor micșora

prețurile cu încă zece, cu încă douăzeci de procente! Nu vor putea încărca nici măcar un vagon pentru piața europeană. Să-l mănînce ei, acolo! Fața îi deveni aspră: Da, da, să-l mănînce ei singuri! N-au decît să-l ardă, să-l fiarbă, să-l facă spirt, treaba lor! Dar noi n-o să cumpărăm un bob, nici un bob, înțelegi? Trimite o telegramă la Chicago, verifică și la Rotterdam, dar spune-le limpede: nu ne interesează porumbul din America de Sud!

— Să verificăm și la Brăila? întrebă Mander, dînd din cap în semn că înțelesese dispozițiile șefului.

— Da, verifică, spuse mai îngăduitor Legrain. Porumb balcanic pentru Köln? Bine, încearcă!

Mander știa că Legrain nu dădea prea mare importanță cerealelor din Peninsula Balcanică. Pentru el nu era o afacere care să-l intereseze, dar nici nu voia s-o neglijeze.

Cu toate astea, cerealistul adăugă:

— Da, telegrafiază-i și lui Cohen la Brăila. Și transmite-i, în mod special, salutări. E un vechi prieten al meu, încă de pe vremea cînd lucram la Șanhai. Dar ce s-a întîmplat cu telefonul? Nu mi-ai dat încă legătura cu bătrînul?

— Iertați-mă, dar...

— Ce?

— Domnul Böndal a cerut să vă duceți personal.

O umbră de nemulțumire trecu pe fața lui Legrain.

— Bine. Cheamă Packard-ul de la garaj, zise el. Mi-am lăsat mașina acasă, am trecut prin parc...

— Da, azi e așa de frumos, că nici mie nu mi-a venit să iau tramvaiul, spuse secretarul ieșind din birou.

„Oare lucrurile au ajuns atît de departe, încît doamna Agatha să-l pună pe bătrînul Iacob să-și cheme asociatul numai din dorința de a-l vedea?" se gîndi Vilem Mander înainte de a dicta telegramele pentru Rotterdam, Chicago și Brăila.

Charles Legrain era, cum se spune, un *self-made man*, adică un om care se ridicase numai prin el însuși. Se născuse într-un orășel de pe Mississipi. De mic copil începuse să compare situația modestă a tatălui său, care

ţinea o drogherie pe o stradă lăturalnică a orăşelului, cu situaţia yankeilor bogaţi, care călătoreau în vagoanele luxoase ale expresului, cu nelipsita ţigară de foi între dinţi, şi care, fără multă vorbă, cumpărau în două-trei ore întreaga recoltă de bumbac şi de porumb a cultivatorilor de pe acele meleaguri. Comparaţia nu era de loc în favoarea tatălui său ; cu prăvălioara lui n-avea cum să ajungă vreodată un om bogat. Iar din clipa cînd băiatul făcu comparaţie şi cu modul lor de viaţă, îi prefera de o mie de ori pe yankeii aspri şi aroganţi strămoşilor săi, urmaşii primilor colonişti francezi în America, neîndemînatici şi guralivi, care-şi apărau cu încăpăţînare limba şi obiceiurile şi învîrteau tot felul de afaceri mărunte, ce n-aveau să-i ducă niciodată la situaţia rîvnită. Dîndu-şi seama cum stau lucrurile, băiatul hotărî să-şi organizeze singur viaţa. Erau mulţi tineri entuziaşti în oraş care plecau către nord-est, atraşi de uriaşele posibilităţi de îmbogăţire de la Boston, Philadelphia şi New York. Dar Charles, după ce deveni definitiv *Charles* (pronunţat englezeşte), porni către Apus. Încercă felurite meserii de-a lungul anilor. Lucră la nişte companii navale, făcu speculaţii cu terenuri, închirie hoteluri şi baruri. Şi abia după multe peregrinări, după ce străbătuse insulele Oceanului Pacific şi ajunsese la Şanhai, deveni într-adevăr un priceput negustor de cereale, din păcate, însă, cu posibilităţi materiale foarte reduse.

Concurenţii din Anvers căpătaseră informaţii foarte exacte despre el ; niciodată nu reuşise să se ridice prea mult şi niciodată nu reuşise să dea o lovitură mai mare. Tranzacţiile sale erau limitate, foarte timide. El nu avea siguranţa bătrînilor negustori experimentaţi, şi, în ceasurile de singurătate, se frămînta gîndindu-se cum ar putea să intre în rîndul marilor oameni de afaceri. Se liniştea însă la gîndul că lipsa lui de siguranţă se datoreşte faptului că nu are capital. Renunţase pentru totdeauna la „înţelepciunea“ maximei franţuzeşti, care sună cam aşa : „Să te mulţumeşti cu puţin, dar să fie ceva sigur şi să aducă un venit permanent, care să-ţi asigure o viaţă uşoară şi lipsită de griji“. Se străduia

să se debaraseze de această concepție proprie mic-burghezului francez și se considera american sută-n sută.

Această schimbare radicală se verifică în timpul războiului. Mulți francezi americanizați — chiar dacă erau marinari sau numai chelneri la barurile din Șanhai și Hong Kong — se înscriseseră voluntari în armata franceză, ca să se bată la Verdun și Marna împotriva *Kaiser*-ului Wilhelm, pentru gloria bătrînei Franțe. Pe Charles Legrain, însă, acest eveniment din „micul" continent nu-l impresionă de loc. În ce-l privea, sîngele strămoșilor francezi nu-și spusese cuvîntul. Se simțea american nu numai după actul de identitate, dar și prin felul de a gîndi. Singurul lucru care îl lega de originea sa erau romanele franțuzești. Îl pasionau cu deosebire cărțile scriitorilor francezi, pe care reușea să le citească în original, și se simțea de-a dreptul copleșit de problemele psihologice pe care le tratau. Disprețuia orice altă literatură, fiindcă nici una nu i se părea destul de spirituală, de picantă și destul de vie, ca cea franceză.

O dată, în timpul războiului, avu ocazia să se ducă la Saigon. Negustorii malaezi îi promiseseră o cantitate importantă de orez, pe care el intenționa s-o trimită în Anglia ; afacerea urma să-i aducă un cîștig bun. Pentru prima oară ar fi dat o lovitură în stil mare. Tranzacția fusese aranjată și întărită în scris de către Bursa din Șanhai. Acolo, la Saigon, se lovi de Iacob Böndal.

Fugit din Belgia încă de la începutul războiului, Böndal, însoțit de tînăra sa soție, rătăcea prin țările neutre, așteptînd cu nerăbdare încheierea păcii. Bătrînul știa din propria experiență că furniturile către armată în timp de război, deși sînt foarte avantajoase, prezintă totdeauna riscuri, în timp ce afacerile de după război, cînd începe o perioadă de înflorire, sînt sigure și aduc profituri uriașe. Lucrul acesta nu-l împiedică, totuși, să facă cîteva combinații reușite cu niște livrări pentru armatele din Egipt, India și Siam. Mai mult în glumă, puse mîna pe orezul lui Legrain în Indochina și, din „patriotism", dădu dispoziții ca marfa să fie expediată în Franța, cu un cîștig fabulos, se-nțelege, motivînd

față de francezi că acest lucru se datorează riscurilor permanente pe care le prezentau pentru transportul pe apă submarinele nemțești.

Cînd Charles Legrain se duse la el indignat, amintindu-i regulile „cinstite" ale jocului, Iacob Böndal îl primi cu amabilitate, îl ascultă, aruncă vina asupra negustorilor malaezi „necinstiți", care nu înțelegeau regulile „cinstite" fiindcă erau niște sălbatici și nimic altceva decît un gunoi colonial, dar, cu toate astea, nu renunță la tranzacția încheiată și preferă să-l sfătuiască pe domnul Legrain să se adreseze tribunalului, pentru a obține despăgubiri legale.

Știau amîndoi că de la tribunal avea să primească o hotărîre, nu și despăgubiri, fiindcă malaezii erau supuși englezi, și la Saigon nu aveau altceva decît marfa aceasta — orezul — cu care-l înșelaseră pe Legrain. Francezul americanizat înțelese că omul de pe „micul" continent este mai puternic. Se înclină și se pregăti să plece, bucurîndu-se în gînd că fusese prudent și nu acontase tranzacția, fiindcă în cazul acesta ar fi pierdut și acontul.

Înțelegînd ce se petrece cu el, Iacob Böndal îl invită la cină. Și la cina aceasta, din Saigon, Charles Legrain o văzu pentru prima oară pe Agatha Böndal, născută Castelain, din vechea familie flamandă care dăduse omenirii cîțiva pictori și literați cu renume. Pe atunci Agatha era foarte tînără, foarte frumoasă și vorbea atît de bine franțuzește, de parcă ar fi fost una din eroinele romanelor preferate de Legrain.

Încă de pe atunci avură o mică aventură. Urmașa vechilor flamanzi prefera influența franceză în societatea belgiană și acceptă foarte repede, și cu foarte multă plăcere, invitația lui Legrain de a face o plimbare cu *yacht*-ul prin apele portului Saigon, printre micile și săraccle jonci chinezești, printre uriașele și luxoasele bastimente transoceanice și nave de luptă, ancorate în rada portului.

Yacht-ul avea o cabină elegantă, care îi plăcuse mult Agathei...

În seara aceea Iacob Böndal aşteptase vreme îndelungată în barul hotelului pe tînăra sa soţie şi pe Legrain, căruia îi luase partida de orez de sub nas.

După o săptămînă, Böndal plecă împreună cu soţia sa în insulele Havai, iar Legrain se întoarse la Şanhai.

Dacă la începutul războiului originea-i franceză nu trezise în el sentimente patriotice, actul de identitate american îl trezi, în cele din urmă, la realitate, cînd Statele Unite ale Americii se amestecară şi luară parte la distrugerea industriei germane în plină ascensiune. Fără să-l cheme cineva, Legrain se înrolă voluntar. El ştia că războiul este ca şi cîştigat, dar mai ştia tot atît de bine că, de data aceasta, o manifestare patriotică va avea efect în cercul bancherilor din Wall Street, şi va fi o bună recomandare pentru el, dacă vreodată va avea nevoie de ajutorul lor.

În peregrinările lui, ajunse în Europa, se plimbă prin Paris în uniforma armatei americane, pătrunse în Belgia... şi chiar atunci războiul luă sfîrşit. Îi plăcu mult viaţa la Paris şi se hotărî să rămînă o vreme în Franţa, unde se apucă să facă negoţ cu făină şi furaje. La Paris, într-un mic cabaret, se întîlni din nou cu soţii Böndal. Agatha venise în capitala Franţei pentru a-şi reînnoi toaletele, iar soţul ei îi ţinea companie, fericit să-şi desfete ochii îmbătrîniţi cu feeriile de la *Moulin rouge* sau de prin alte localuri de noapte. Întîlnirea lor fu ca toate întîlnirile de acest fel: fiecare se străduia să fie cît mai atent cu celălalt. Îşi amintiră de „nenorocirile" pricinuite de război, exagerîndu-le voit, şi de „suferinţele" îndurate, pe care însă niciodată nu le încercaseră în realitate. El le vorbi despre faptele sale „eroice", iar Agatha şi Iacob povestiră prin ce încercări grele trecuse ţara lor.

Aventura de la Saigon se repetă la Paris, în apartamentul de burlac al lui Legrain.

Cu ocazia acestei întîlniri, Iacob Böndal îl invită pe tînărul său prieten nu numai la cină, dar îl pofti să le facă o vizită la Anvers. Discutînd despre afaceri, bătrînul făcu o aluzie uşoară la faptul că ar fi bucuros să lucreze împreună. Dorind parcă să-şi arate bunele intenţii şi sentimentele ce le nutrea faţă de el, Böndal

cumpără de la Legrain toată făina destinată Trustului brutarilor din Paris, şi o trimise la Hamburg, fiindcă „bieţii" nemţi răbdau de foame. În schimb, îi lăsă pe „bieţii" francezi cîteva zile fără pîine. Legrain realiză un cîştig frumos de pe urma acestei tranzacţii, făcută cu soţul amantei sale, şi fu extrem de satisfăcut de dubla lovitură pe care o dăduse: Agatha era încă foarte tînără şi foarte frumoasă.

Un an încheiat cei doi amanţi îşi scriseseră şi se întîlniră prin staţiunile balneare la modă. Din cînd în cînd, Iacob Böndal făcea cîte o afacere cu Legrain, şi acesta cîştiga întotdeauna bine în urma tranzacţiilor avantajoase pe care i le oferea bătrînul. Mai tîrziu, cînd Böndal îi propuse să devină asociatul lui, Legrain înţelese că profiturile realizate de el nu fuseseră numai o manifestare de prietenie din partea lui Böndal, deoarece ele urmau să se adauge la capitalul firmei. Primi propunerea, fără să stea pe gînduri, nu numai pentru că îl cuceriseră succesele de bursă şi averea lui Böndal, dar şi pentru că Agatha era, ca întotdeauna, fermecătoare. Cu o galanterie specific franţuzească, el putu să preţuiască gestul noului său asociat, care îl preferase pe el, prietenul Agathei, unui conaţional, care ei nu i-ar fi fost poate pe plac; iar cu simţul său practic de american, înţelese cît de prevăzător fusese Böndal, care îi asigurase în prealabil destule profituri, tocmai ca el să se simtă oarecum independent în această asociaţie. Iacob Böndal se străduia să şteargă impresia neplăcută pe care i-o produsese lui Legrain cu afacerea orezului malaez.

Şi acum, deşi trecuseră zece ani, Agatha era tot frumoasă, dar începură să se arate primele semne ale bătrîneţii, oricîtă osteneală şi-ar fi dat pentru ea cosmeticienii din Paris. Charles observa apariţia ridurilor, care însemnau, de fapt, că Agatha se ofileşte; ba deveni şi puţin plictisitoare. Agatha Böndal dorea din tot sufletul ca întîlnirile lor să păstreze parfumul anilor lăsaţi în urmă. De aceea îl convinsese să-şi mobileze una din camere aidoma cabinei din *yacht*, iar alta, în stilul apartamentului de la Paris. Îi plăcea să vorbească mereu despre trecut, şi cu toate că Charles o dojenea în glumă

auzind-o povestind întîmplări petrecute în Tahiti şi Havai, unde nu fuseseră niciodată împreună, ea îi răspundea, alintîndu-se, că din seara aceea petrecută la Saigon i se părea că peste tot fusese însoţită de el.

Dar cel mai mult îl enerva pe Legrain faptul că femeia, cu toate rugăminţile şi insistenţele lui, îi spunea Charles, întotdeauna Charles [1]; o va lăsa să-şi găsească un Charles, fiindcă el era şi voia să rămînă pentru totdeauna *Charles* [2]*!*

CAPITOLUL II

Cînd îl văzu intrînd, Agatha lasă să-i scape, ca de obicei, strigătul de bucurie cu care-l întîmpina totdeauna pe Legrain:

— Charles!

Era îmbrăcată într-o rochie de vară fără mîneci, pe cap îşi pusese o pălărie de pai cu boruri mari, iar în mînă ţinea un buchet de trandafiri şi foarfecele cu care-i tăiase din tufele care mărgineau alcea principală a vilei. De obicei grija florilor era lăsată în seama unui grădinar, tocmit anume pentru această treabă, dar cum femeia voia să fie prima care să-l întîmpine la sosire, îşi făcea de lucru, tăind, de ici şi de colo, cîte-o roză.

„Originală modă", gîndi Legrain, mîngîind cu privirea rotunjimea braţelor goale ieşind din rochia de mătase înflorată, lipită de trupul frumos al Agathei şi care abia-i ajungea pînă la genunchi. Zîmbind, se apropie de ea, şi cînd femeia îi întinse cu un gest graţios mîna, în loc s-o ducă la buze, el i-o scutură puternic, după obiceiul american, şi-o privi în ochi.

— Îţi aduci aminte, Charles? Trandafiri ca aceştia am avut atunci în camera noastră de la Paris... ciripi

[1] Pronunţat franţuzeşte.
[2] Pronunţat englezeşte.

ca. Intr-adins am cerut să se planteze aceiași trandafiri aici și să fie mulți, mulți de tot, ca să-mi amintească totdeauna de întîlnirile noastre de-atunci! Și bunul meu „unchi" mi-a îndeplinit dorința. Uite, de aici și pînă lîngă casă sînt numai tufe de trandafiri! Am tot așteptat să observi singur lucrul acesta, dar văd că a trecut și primăvara, vara e pe sfîrșite, iar tu treci nepăsător pe lîngă ei, de parcă ar fi niște trandafiri ca oricare alții... Oare atît de ușor să fi uitat tu, Charles, zilele acelea?

— Ce face „unchiul"? o întrerupse Charles, fără să-i răspundă.

„Unchiul", în limbajul lor, era Iacob Böndal.

— Te așteaptă. Pînă acum a întrebat de cîteva ori dacă n-ai venit, răspunse ea repede.

— De ce mă cheamă?

— Nu știu...

— E singur?

— Bineînțeles, dacă eu nu sînt lîngă el! Și, totuși, nu e singur. Are pe masa lui un maldăr de buletine comerciale.

— Și stă de vorbă cu ele? întrebă, rîzînd, Legrain.

— Nu! Te așteaptă pe tine, ca să stați amîndoi de vorbă cu ele, îi răspunse, rîzînd, Agatha.

Cînd se îndreptară spre vilă, femeia se lipi strîns de el și-l întrebă, cu ochii arzînd de dorință:

— Cînd ne întîlnim?

— Cînd vrei tu, răspunse el amabil, dar cu oarecare răceală.

— Nu, spune-mi chiar acum, pentru că mai tîrziu n-o să te mai pot vedea; aștept să-mi vină maseza.

— Bine, dar tu n-ai nevoie de masaj, încercă el să fie galant, vrînd în felul acesta să evite și răspunsul la întrebarea ei.

— Oh, găsești că n-am nevoie? îl privi Agatha provocător.

— Bineînțeles. O știi și tu!

— E-adevărat. Știu, de pildă, ceva și despre Yvonne! Și cu un rîs ușor, care voia să fie tineresc, femeia alergă înaintea lui, săltînd din umeri; înainte de a dispărea pe

ușa de la intrarea vilei, îl amenință cu degetul, continuînd să-i zîmbească cît putu mai fermecător. După o clipă, întoarse capul și, tot așa de vesel, îi strigă : Du-te în grădina din spatele vilei !

Broboane mărunte de sudoare năpădiră fruntea bărbatului. Scoase din buzunarul de la piept batista, cu care-și șterse sudoarea, și porni spre grădină. „Oare o fi aflat ? gîndi el. Ciudat !"

În spatele casei se întindea o grădină mare, bine îngrijită, amenajată în stilul parcurilor englezești. Două lebede înotau pe lac, dar acesta nu era decît un capriciu stupid al bătrînului Iacob, la care soția lui, în ciuda tuturor insistențelor, nu-l putuse convinge să renunțe. În asemenea ocazii Böndal rîdea amuzat și-i răspundea că lebedele îi amintesc de ea, de Agatha, dar motivarea lui, în loc s-o calmeze, reușea s-o înfurie și mai tare.

— Luați loc, dragă prietene, îi întinse mîna, e-un gest neglijent, Iacob Böndal, și fața-i uscată, cu pielea întinsă ca pe-o mumie, se strîmbă într-un fel de zîmbet.

Bătrînul ședea într-un fotoliu mare de trestie, cu picioarele întinse sprijinite pe un scăunel și, cu toate că dimineața era călduroasă, se înfășurase într-un pled. Doi ogari uriași, cu părul alb și lucios, se ridicară alene, îl mirosiră pe musafir, dădură ușor din coadă, ca în fața unui vechi cunoscut, și se culcară din nou la picioarele stăpînului.

Charles Legrain strînse curtenitor mîna uscată, ciolănoasă a bătrînului.

— Cum vă simțiți ? întrebă el politicos, instalîndu-se în celălalt fotoliu, picior peste picior, și aprinzîndu-și o țigară.

— Nu mă simt prea bine, mormăi Iacob Böndal. Mă supără aici... își arătă el pieptul.

Legrain știa că asociatul său suferea de astmă și, vrînd să schimbe vorba, își întinse gîtul spre buletinele comerciale de pe masă.

— Ați văzut ? îl întrebă Iacob Böndal.

— Da, răspunse Charles, de acum trei zile nu mai caută nimeni acțiuni. Oferte, însă...

— Da, și nimeni nu cumpără, nu se mai fac de loc tranzacții, după cîte înțeleg, adăugă Böndal.

— Nu.

— Și asta înseamnă ?...

— Poate că trece...

Amîndoi păreau că se feresc să pronunțe cuvîntul „criză".

— Poate... zise bătrînul, alene. Să sperăm, dar eu nu prea cred. Astăzi au fost atinse de boala asta acțiunile, mîine, industria, poimîine, comerțul.

Legrain zîmbi.

— Presupun că vorbiți la figurat. Pînă să ajungă la cereale, poate să treacă ceva mai mult de trei zile.

— Se înțelege! fu de acord Böndal.

Mîinile lui uscate băteau darabana în brațul fotoliului. Într-un deget de la mîna stîngă purta un diamant uriaș, montat în aur. „Pe puțin face trei sute de mii de dolari", se gîndi, pentru a nu știu cîta oară, Legrain privind inelul.

— Pentru asta m-ați chemat ?

— Da. Discuții de felul acesta nu sînt recomandabile la telefon.

— Vă ascult, spuse Legrain și își apropie ușor fotoliul de bătrîn.

— Eu aș fi vrut să vă ascult, răspunse încordat bătrînul. Aș fi vrut să știu ce gînduri aveți în legătură cu acest simptom.

Legrain își aprinse o nouă țigară, scoase cîteva rotocoale de fum și-și țuguie buzele, ca omul care se pregătește să spună ceva foarte important.

— Bine, să verificăm dacă gîndim la fel, începu el. În primul rînd, am hotărît sistarea achizițiilor.

— Ați făcut bine.

— În al doilea rînd, vreau să mențin actualele prețuri de vînzare cît voi putea mai mult. Dar asta presupune încheierea unei convenții cu ceilalți. Sper să ajungem la o înțelegere.

— Lucrul acesta îl puteți realiza chiar în cursul zilei de azi, la adunarea de la Bursă.

— Voi încerca.

— Și veți reuși, fiindca sînt în joc și interesele lor. Majoritate din ei au mari cantități de cereale în depozit, dar mai au și marfă cumpărată la prețul zilei, pentru livrări ulterioare.

— După calculele mele, au acoperire pentru viitoarele lor livrări pe cîteva luni de zile, poate și mai mult.

— Ați văzut? Așa am și bănuit! Prin urmare, au motive să fie de acord. Va trebui să dăm o luptă serioasă pentru a vinde întregul nostru stoc de cereale existent în depozit. Ochii lui Böndal se aprinseră.

— Dacă ne ținem bine pe poziție, avem șanse de reușită.

— Va trebui să intrați neapărat în legătură cu concernul bancar.

— Care să ne susțină în cazul cînd va fi nevoie, aprobă Legrain, dînd din cap.

Cei doi oameni de afaceri se înțelegeau de minune, fără să vorbească prea mult.

— Numai de n-ar fi atinse de simptomul acesta și băncile! păru să se îngrijoreze Legrain, ferindu-se și de data aceasta să pronunțe cuvîntul „criză".

Celălalt zîmbi și spuse cu cinism:

— În asemenea împrejurări băncile sînt lovite mai tîrziu, și de obicei au de suferit depunătorii mărunți. Oare vă e milă de ei?

— Nu, se-nțelege că nu! Dar aș fi preferat să-i văd loviți și pe depunătorii mai importanți. Nu-mi place capitalul mort, indiferent al cui e! În ceea ce ne privește, va trebui să luăm măsuri cît mai e vreme.

— Se-nțelege! Retrageți, pe cît vă este posibil, creditele mai mari de peste tot. Depuneți, în schimb, acțiuni cît mai multe, ipotecați averi, luați tot ce se poate lua, și...

— Înțeleg. Și banii îi vom transfera la vreo bancă de stat, care nu poate fi atinsă într-o asemenea situație. De pildă, în Elveția.

— Perfect! Întotdeauna am susținut că sînteți un om cu cap, Charles.

Legrain își țuguie din nou buzele.

— Acolo vor fi oricînd la dispoziția noastră.

— Și abia după aceea vine lovitura cea mare! Nu-i așa că asta voiați să-mi propuneți?

Legrain se tulbură. El nu se gîndise la nici o lovitură, și cu atît mai puțin la una mare. Voia doar să-și asigure banii, depunîndu-i la o bancă de stat, spre a evita urmările neplăcute provocate de criză, în cazul cînd ar fi fost atinsă și firma lor.

În timpul crizelor multe bănci dau faliment, și depunătorii își pierd banii. De obicei, debitorii mai importanți, cum ar fi, de pildă, firma lor, ajung la anumite tranzacții cu băncile, obținînd să-și plătească datoriile la un anumit procentaj. Și cum banii lor nu erau investiți în marfă sau în acțiuni, care, de asemeni, fiind atinse de criză, ajung să fie cotate la prețuri foarte scăzute, trebuiau transferați cît mai neîntîrziat la loc sigur, unde să rămînă la valoarea dinaintea crizei. Se înțelege că în felul acesta firma ar avea o situație avantajoasă și-ar scăpa de faliment. Că obținea această situație prin sărăcirea depunătorilor mărunți, nu-l interesa pe Legrain. Așa își închipuise el că vor trage foloase din toată povestea aceasta. Dar iată că „unchiul" vorbește și despre o lovitură în stil mare! Îl privea cu atenție, vrînd parcă să-i ghicească gîndurile.

— Ascultați-mă, Charles, începu Böndal, care-l urmărise tot timpul, desfătîndu-se la priveliștea pe care i-o oferea tulburarea vizibilă a celuilalt. Nu vă necăjiți pentru faptul că nu v-ați gîndit și la altceva. Veniți mai aproape.

— Nu e nimeni în grădină, spuse Legrain, aruncînd totuși o privire în jur. Cu toate astea, își mai apropie puțin fotoliul de al bătrînului.

— După ce vor stagna achizițiile, începu în șoaptă Böndal, va intra panica în micii negustori, nu-i așa?

— Se-nțelege!

— Se va simți imediat o lipsă mare de bani, nu-i așa?

— Ei, da!

— Producătorii vor fi gata să vîndă la orice preț, nu-i așa?

Legrain se enervă. Nu-i plăcea de loc această discuție, pe care bătrînul o prelungea, în loc să-i expună

direct, cum avea obiceiul, planul pe care şi-l făurise. Îl mai scotea din sărite şi acest „nu-i aşa", care voia să sublinieze foarte vizibil superioritatea bătrînului asupra lui. I se părea că se află la un examen. Şi deodată începu să vorbească repede, ca să-i dovedească lui Böndal că înţelesese totul :

— Şi atunci noi vom începe să cumpărăm marfă pe ascuns, la preţuri foarte scăzute, nu-i aşa ? Lungea într-adins pe „nu-i aşa", vrînd să-i arate bătrînului cît este de neplăcută maniera aceasta de a discuta. Pe urmă, fiindcă, potrivit convenţiei, şi noi, şi ceilalţi vom menţine preţurile ridicate, vom cîştiga enorm, nu-i aşa ? Lucrul cel mai important însă este respectarea înţelegerii, nu-i aşa ?

Böndal, cu ochii sticlind de plăcere, dădea mereu din cap, aprobator.

Legrain continuă :

— Cel mai bun lucru ar fi să lăsăm impresia că am renunţat nu numai în mod formal, ci şi oficial la toţi agenţii noştri, nu-i aşa ? Astfel o să pară că ei cumpără în contul şi pe riscul lor. În acest scop ne vom folosi de acele credite despre care am vorbit, fără să ne atingem de capitalul nostru, nu-i aşa ? În cazul cînd se va întîmpla ceva neprevăzut, nu riscăm nimic, fiindcă oricum ne sînt asigurate acele cîştiguri despre care cu-atîta naivitate am crezut eu, cu puţin înainte, că sînt îndeajuns de mari. Nu am prevăzut toate avantajele posibile pe care le poate aduce această nouă situaţie. Acum totul e limpede.

— Dar asta nu e totul ! spuse Böndal şi făcu o mişcare de parcă ar fi vrut să sară din fotoliu. Pe faţă i se citea nemulţumirea pe care i-o pricinuise asociatul său întrerupîndu-l tocmai cînd îşi expunea planurile viitoarelor afaceri.

Legrain ridică din umeri, uimit.

— Mai departe spuneţi dumneavoastră, se dădu el bătut, recunoscînd perspicacitatea în afaceri de care încă mai dădea dovadă bătrîna pasăre de pradă.

Pielea de pe faţa lui Iacob Böndal părea că se încreţeşte şi mai tare, acoperindu-se de cute, care-l făceau şi

mai urît. Această încreţire a feţei dovedea că bătrînul încearcă o mare satisfacţie.

Glasul îi devenise şuierat cînd spuse :

— Cînd vom aduna o cantitate mare de grîu — pentru că grîul va fi cel mai căutat, iar prietenii noştri au făcut rezerve serioase şi au încheiat tranzacţii pentru livrări pe timp de cîteva luni tot la preţurile de azi — atunci noi... Din cauza emoţiei, pe care i-o provoca lăcomia de care era stăpînit, abia putea să răsufle, şi deodată o tuse astmatică îl zgudui.

— Am înţeles ! spuse Legrain, privindu-l pe astmatic cu ochi scînteietori. Şi atunci noi vom începe să vindem mai ieftin. Noi n-avem stocuri vechi de cereale şi, prin urmare, ori vom reuşi să le vindem, ori, în cel mai rău caz, datorită devalorizării, vom înregistra o pierdere infimă în comparaţie cu cîştigurile pe care le vom realiza de la noile cantităţi de cereale achiziţionate la preţ scăzut. Iar domnii de la Bursă...

— Îşi vor pierde toată averea ! spuse gîfîind bătrînul şi se lăsă pe spate în fotoliul încăpător.

— Şi-atunci noi vom fi singurii care... Legrain rămase pe gînduri. Şi dacă lucrul acesta se va produce repede şi vom reuşi să cumpărăm tot noi ce le-a mai rămas, după aceea n-avem decît să urcăm din nou preţurile, nestingheriţi de nimeni !

După aceste reflecţii, se întinseră amîndoi în fotolii. Nu mai aveau să-şi spună nimic.

Legrain îşi privi ceasornicul.

— E timpul să mă duc la Bursă, zise el, ridicîndu-se.

— Să fie într-un ceas bun ! îi ură Iacob Böndal, întinzîndu-i mîinile uscate. Glasul îi devenise din nou rece, nepăsător, ca şi cum speculaţia pe care abia o puseseră la cale ar fi fost tranzacţia cea mai uşoară : Încă ceva, adăugă el. Spuneţi domnilor de la Bursă că noi n-avem multe partizi contractate, şi este foarte probabil că vom fi nevoiţi să ne acoperim necesarul cumpărînd de la ei, bineînţeles plătind la preţurile de acum. Şi lucrul acesta îl vom face pe toată perioada cît va dura convenţia noastră privind sistarea achiziţiilor.

— Vorbindu-le astfel, le vom întări convingerea că sîntem loiali, și astfel vom fi siguri că-și respectă angajamentele, spuse Legrain, arătîndu-și dinții și făcînd un gest pentru a-și elibera mîna din strînsoarea degetelor ciolănoase ale bătrînului.

Dar Iacob Böndal nu-l lăsă.

— Voiam să te rog, începu el de data aceasta tutuindu-l, voiam să te rog ceva care nu are nici o legătură cu afacerile noastre. E, ca să zic așa, o chestiune personală. Bătrînul se săltă cu greu, apoi, apropiindu-se și mai mult de Legrain, aproape că-i șopti în ureche: Dă-o-ncolo pe Yvonne, renunță la ea! Nu mi-o amărî pe Agatha. În caz contrar — și tu știi că cu sînt în stare — am să duc la faliment firma noastră! Și atunci numai tu te vei afunda în noroi pînă-n gît, fiindcă în ceea ce mă privește am știut întotdeauna să ies basma curată din orice încurcătură!

Cei doi bărbați se priviră cîteva clipe în ochi. În capul lui Legrain se învălmășiră tot felul de gînduri. Nu-i convenea de loc faptul că fusese urmărit, fiindcă acum era limpede că tocmai bătrînul îl spionase, și nicidecum Agatha, cum bănuise el. Nu-i convenea nici faptul că bătrînul se grăbise să o pună în cunoștință pe Agatha cu descoperirea pe care o făcuse în legătură cu Yvonne și, mai ales, îl necăjea faptul că ei se amestecă în viața lui particulară, în chestiunile lui personale... Cu toate acestea, Legrain fu acela care-și plecă privirea, înțelegînd că bătrînul era în stare să-și înfăptuiască amenințarea. Iacob Böndal ar fi ieșit, așa cum spusese el, basma curată din toată încurcătura, fiindcă bogățiile lui l-ar fi salvat oricum, dar el, Charles Legrain, ar fi fost nenorocit, și poate pentru multă vreme. Prin fața ochilor îi trecu fulgerător un tablou foarte neplăcut: se vedea din nou sărac, cum fusese la începutul carierei sale, luptînd din greu să se ridice. Experiențe riscante, insuccese, umilințe, nesiguranță, lipsă permanentă de bani. Sentimente? La dracu! Legrain își ridică ochii. Iacob Böndal continua să-l privească insistent, cu o privire fixă, fără să clipească. Charles Legrain zîmbi, de

parcă ar fi spus : „Nu merită să te necăjești pentru atîta lucru!“ și strînse mîna bătrînului în semn că era de acord.

Cei doi oameni de afaceri făcură și această tranzacție.

Capitolul III

Spre nemulțumirea lui Charles Legrain, ședința comitetului de conducere al Bursei se prelungi în ziua aceea mai mult decît presupunea el. Nu pentru că colegii nu fuseseră de acord cu planul lui. Dimpotrivă. Ca oameni de afaceri, ei își deteră imediat seama de avantajele acestui plan, care-i puneа la adăpost de emoțiile săptămînilor următoare, cînd și acțiunile, și mărfurile aveau să scadă în mod catastrofal. Urmînd planul lui Legrain, ei ar fi fost singurii pe care uraganul acesta i-ar fi lăsat neclintiți. După aceea ar fi putut vinde din nou la prețuri mari. La gîndul cîștigurilor viitoare, glasurile lor fură cuprinse de emoție, iar mîinile începură să le tremure nervos. Ei doreau însă ca totul să fie cît mai clar și de aceea voiau o înțelegere prealabilă, voiau să cunoască, în amănunt, acțiunea pe care trebuiau s-o întreprindă în fiecare zi de-acum încolo, pentru a se putea feri de surprize neplăcute.

Clienții lor nu se temeau. Bursa din Anvers stăpînea aproape întreaga piață europeană. Anvers reprezenta piața mondială a cerealiștilor, unde se fixau prețurile pentru celelalte piețe. Cumpărătorii n-ar fi putut să ceară reduceri de prețuri în cazul cînd s-ar fi declanșat criza generală. Și asta nu numai pentru faptul că se aprovizionau din Anvers, unde cele mai mari depozite de cereale erau în mîinile rechinilor bursei de aici, dar și pentru faptul că era vorba de grîu, pe care nu-l găseau în alte părți. Iar de grîu era nevoie întotdeauna. Fier, mătase, lînă, petrol, bumbac, cacao, toate aceste măr-

furi puteau să fie vîndute în pierdere, important era să se găsească cumpărători pentru asemenea mărfuri în criza care se anunța. Pentru grîu, însă, criza nu însemna un pericol prea mare. Morile vor cumpăra grîul la orice preț, brutarii făina, iar toți ceilalți muritori — săraci sau bogați — vor cumpăra la rîndul lor pîinea. Prețurile vor scădea vertiginos, fabricile se vor închide, magazinele, ticsite de mărfuri, nu vor avea cumpărători, banii vor dispărea, băncile vor da faliment, fiindcă nu vor mai avea cu ce să lichideze conturile micilor depunători și nici cum să-și adune creanțele de la negustorii și industriașii cărora le-au dat bani cu împrumut. Iar pîinea milioanelor de oameni era în mîinile cîtorva bărbați, adunați, în ziua aceea de august, într-una din sălile Bursei de mărfuri din Anvers.

Bărbații aceștia știau foarte bine cu ce fac comerț. Știau că, dacă se vor ține bine pe poziție, nimeni nu va putea să clintească din loc convenția lor. Știau că, în clipa cînd toți ceilalți se vor prăbuși, ei vor fi singurii care vor rămîne în picioare. Mai știau că toți ceilalți se vor sfîșia între ei și, în încercările lor disperate de-a scăpa de criză, vor fi necruțători unii față de alții, dar ei vor fi salvați de loviturile crizei fiindcă ei făceau comerț cu marfa de care nu se poate nimeni lipsi — cu pîinea oamenilor. Bărbații adunați la Bursă mai știau că, după ce va trece criza, pierderile bogătașilor vor fi plătite tot de „marile mase cenușii" ale oamenilor de rînd, dar știau tot așa de bine că aceste „mase cenușii" nu puteau trăi fără pîine, și atunci hotărîră, cu sînge rece, să primească propunerea lui „Böndal și Legrain", care-i înmănunchea într-o forță de neclintit, convinși fiind că astfel nu vor pierde nici un ban în criza care se anunța. Bărbații de la Bursa din Anvers își mai dădură seama că ei nu trebuie să aștepte trecerea crizei pentru a-și lecui rănile făcute de tăvălugul ei, că vor putea să-și asigure de pe acum izbînda în lupta care se anunță. Că va veni o foamete cumplită, că mamele nu vor avea cu ce să-și hrănească copiii, că mulți vor ajunge să întindă mîna, cerșind un codru de pîine, că tot belșugul de grîu nu va însemna nimic, pîinea de toate zilele va fi scumpă, iar banii cîștigați într-o zi de

muncă istovitoare nu vor ajunge nici pentru o pîine, că în unele părți oamenii nu vor găsi de lucru, astea nu-i interesau pe magnații Bursei din Anvers.

N-aveau decît să-și lase directorii și procuriștii firmei să înregistreze vînzările zilnice, iar ei, la adăpost de griji, să pornească în călătorii de plăcere, odihnindu-se în cine știe ce stațiuni, bucurîndu-se de viață tihnită și cheltuindu-și prin cazinouri banii cîștigați din pîine.

Nu era nevoie să fie de față în momentul declanșării crizei. Deoarece nu se făceau cumpărări, lucrurile puteau merge și fără ei. Unde mai pui că plecarea din oraș era cel mai potrivit prilej de a-i scăpa de milogelile plicticoase ale debitorilor ruinați, punîndu-i în același timp la adăpost și de privirile invidioase ale prietenilor din alte branșe, care la un moment dat ar fi fost nevoiți să le ceară ajutor. Pentru ei era limpede că toate se vor întîmpla întocmai așa.

Sînt cu toții de acord să-și vîndă mărfurile fără pierdere și să nu cumpere nimic timp de cîteva luni de zile, chiar dacă li se va oferi marfă la cele mai scăzute prețuri. Pînă nu vor reuși să vîndă și ultima tonă de grîu cumpărată la preț vechi, nu vor cumpăra un bob. Abia după ce vor vinde totul, se vor aduna iarăși aici, între ei, și vor hotărî dacă e cazul să cumpere din nou, dar numai cantități mici, ca să se poată menține nivelul scăzut al prețurilor și să nu se bage de seamă că au terminat cantitățile de grîu pe care le au în depozite.

Și ce cîștiguri, ce cîștiguri vor realiza!

Prin fața ochilor li se părea că trec saci plini cu grîu, pe care scria: „bani".

Negustori de pe tot globul vor veni la ei să le propună vînzarea unor cantități incalculabile de grîu la prețuri de nimic; companiile navale, proprietarii de vase, sărăciți și obosiți din cauza lipsei de activitate de pe timpul crizei, le vor oferi vasele pentru transportarea grînelor la prețuri foarte scăzute; primele de asigurare vor scădea mult, se vor încheia noi convenții cu muncitorii din porturi, fiindcă, stînd fără lucru luni de-a rîndul, vor fi gata să muncească pe te miri ce, iar ei, stăpînii grîului, vor menține prețurile la fel de ridicate. Eh, se-nțelege că vor putea să mai lase ceva din preț,

fiindcă în comerț puțină demagogie nu strică din cînd în cînd! Ziarele vor scrie că „la dorința guvernelor grijulii", prețurile au fost micșorate, dar aceasta va însemna atît de puțin, încît cîștigurile vor rămîne la fel de mari. De ce, avînd asemenea cîștiguri uriașe, să nu-și asume rolul de binefăcători ai oamenilor înfometați? De ce să nu li se publice fotografiile pe prima pagină a ziarelor, alături de ale miniștrilor și ale altor oameni de stat, îngrijați cu toții de prețul pîinii? Oricît n-ar fi vrut să țină seama de părerea opinici publice, oricît de ușor poate fi înșelată de gazetarii corupți, își dădeau totuși seama că nu e rău de loc s-o aibă de partea lor. Cu atît mai mult cu cît acum e nevoie de atmosferă, acum, cînd e vorba de pîinea oamenilor, și mai cu seamă că lucrul acesta nu i-ar fi costat nimic.

Cît de rentabil e să faci comerț cu pîinea de care au nevoie oamenii, cu pîinea de care nu se poate lipsi nimeni!

Dar toate acestea nu sînt realizabile dacă nu se vor susține unii pe alții, dacă nu vor fi uniți. De aceea, șacalii Bursei din Anvers nu se grăbeau de loc. Le convenea să piardă cîteva ore, ba chiar o zi întreagă, fiindcă totul trebuia studiat cu grijă, totul trebuia pus la punct.

Senatorul Thibaud, reprezentantul firmei franceze „Dreyfus et Co.", care pentru filiala sa din Anvers, cu volum de tranzacții întrecînd chiar pe acela al centralei, angaja totdeauna, ca directori, senatori și foști sau viitori miniștri, își arătă îndoiala în legătură cu punerea în aplicare a planului propus de „Böndal și Legrain". Thibaud motiva temerile sale prin aceea că, o dată cu scăderea prețurilor, care va atinge și regiunile producătoare din Europa, cumpărătorii nemți ar putea să achiziționeze direct de la sursă, ocolind piața din Anvers, și-atunci s-ar putea să scadă automat prețurile lor de vînzare, înainte de a epuiza rezervele de marfă pe care le mai aveau în depozit. Dar îndoiala i se spulberă cînd i se spuse că marile concerne bancare vor avea grijă ca băncile de stat locale să nu permită exportul decît în cazul cînd plata grînelor se va face numai cu

valută forte, așa cum s-a procedat pînă acum. Iar nemții n-aveau de unde plăti în valută forte dacă nu-și vindeau produsele lor industriale. Și cine ar fi cumpărat produse industriale pe timp de criză, chiar dacă ele ar fi fost oferite la prețuri de nimic? În concluzie, o asemenea eventualitate era exclusă.

„Dar oare nu s-ar putea ca nemții să-și ofere produsele în schimbul grîului?" nu se dădu bătut înțeleptul senator. „Se-nțelege că s-ar putea", îi răspunseră ceilalți. Dar oare un negustor din țările producătoare de cereale ar fi riscat să se aprovizioneze cu mărfuri industriale cînd — tot din cauza crizei — depozitele sale erau pline? Și, chiar dacă s-ar găsi vreunul, care bancă i-ar fi dat bani? Nu! Negustorii din Anvers erau la adăpost de un asemenea pericol. Era evident că băncile vor fi de partea lor, fiindcă atunci cînd edificiul financiar se clatină și cînd nimeni nu se mai gîndește să mai restituie banii împrumutați, cel mai înțelept lucru e să ții cu clienții solvabili, pe care criza n-are cum să-i doboare. Și ei erau astfel de clienți, fiindcă vor acționa conform înțelegerii dintre ei și, mai ales, fiindcă făceau comerț cu grîu. În afară de asta, cunoșteau cu toții foarte bine particularitățile relațiilor cu băncile în comerțul de grîu. Nici o bancă nu creditează cerealiști dacă banii nu le sînt asigurați prin gajuri serioase, lăsate în păstrarea băncii. Băncile nu dau niciodată bani primind drept garanție produse care sînt supuse pierderilor. Cerealiștii pot împrumuta bani numai contra mărfurilor vîndute, depozitate, sau în drum spre destinație. În caz contrar, pentru fiecare credit acordat trebuie garanții, cum ar fi, de pildă, ipotecile sau acțiunile. Acțiunile e drept că puteau să scadă și ele în timpul crizei, dar averile cerealiștilor vor rămîne totuși neatinse, fiindcă firmele lor nu vor suferi datorită acestei înțelegeri.

E drept că cerealiștii din Anvers nu erau copărtași la capitalurile bancare și nici nu făceau parte din comitetele de conducere ale concernelor financiare, deoarece specificul comerțului lor îi obliga să aibă întotdeauna la îndemînă toți banii de care dispuneau, dar ca oameni bogați, ca ceată puternică de hrăpăreți făcînd

parte din haita de financiari, ei își aveau rolul lor bine stabilit în lumea marilor afaceriști. Iar cînd fiarele acestea ar fi început să se mănînce între ele, șacalii cei bătrîni, bancherii, le-ar fi sărit în ajutor, înghițind pe cei mai slabi. Într-o asemenea împrejurare ei ar fi rămas neclintiți și cu colții la fel de puternici ca înainte de criză.

Dar nu numai senatorul Thibaud voia ca totul să fie în prealabil bine gîndit și cîntărit. Și alții doreau lucrul acesta. Cineva întrebă dacă nu cumva există posibilitatea ca unii negustori din țările producătoare de grîne să ajungă direct la cumpărători. Un astfel de pericol nu era exclus, dar îndrăznețul ar fi căzut în prealabil în mîinile lor și ar fi fost strivit. Grîul trebuia să treacă neapărat prin bursă, prin docuri și prin silozuri. Ei l-ar fi pîndit peste tot, l-ar fi încărcat pe cutezător cu cheltuieli peste cheltuieli, mărindu-i-le necontenit, și, lucrul cel mai important, nimeni nu i-ar fi cumpărat marfa, fiindcă ei au rezerve care le ajung pentru multă vreme. Să nu se uite că drumul către ceilalți cumpărători trece pe la ei. Nici un cumpărător n-ar fi riscat să-l supere pe furnizorul său permanent de dragul unuia ocazional, chiar dacă marfa i s-ar fi oferit pe-un preț de nimic. Știa bine că, după o asemenea tranzacție, ar fi fost strivit fără milă de vechiul furnizor.

Altul propuse ca toate cantitățile de grîu aflate în alte părți să fie achiziționate imediat și depozitate la Anvers. Rezervele — și cele care sînt pe drum, și cele achiziționate pentru livrări suplimentare — să intre imediat în proprietatea celor adunați aici. Lucrul acesta fu acceptat de către toți cerealiștii. Dădură telefonic dispoziții agenților de bursă să cumpere orice cantități de grîu ar fi găsit în regiunea respectivă. Dar aceste febrile achiziții nu vor duce cumva la urcarea prețurilor bursei? Se înțelege că așa se va întîmpla, dar asta nu înseamnă mare lucru. Și totuși unii vor cumpăra mai mult, alții mai puțin, și asta va crea un dezechilibru în noua situație! Se înțelege, dar totul trebuia chibzuit din vreme, luîndu-se măsurile necesare.

Hotărîră că înțelegerea lor intrase în vigoare de dimineață, și cumpărăturile suplimentare din ziua aceea, indiferent de prețurile la care fuseseră făcute, să fie socotite drept „cheltuieli comune" și împărțite între ei în mod egal.

Și în legătură cu această chestiune lucrurile se lămuriră. Mai rămăsese să fie discutat punctul cel mai important: stabilirea volumului de grîu al asociației. Trebuiau să calculeze cîtă vreme vor putea satisface nevoile obișnuite ale consumatorilor fără să fie nevoie de noi achiziții. Își scoaseră carnețelele, chemară la telefon funcționarii, pentru a cere date precise, și începură să calculeze. Sfîrșind socotelile, negustorii înțeleseră că, așa cum se prezintă situația, luni de zile în șir n-aveau nevoie să cumpere nici o tonă de grîu.

„Cu toate astea, consumul o să scadă în acest timp", aruncă o vorbă Legrain.

Ceilalți fură de acord cu el. Lipsa de bani, șomajul... Da, consumul avea să scadă oricum. Dar fără pîine nu se poate, scăderea nu va fi prea mare. Și argumentul acesta fu hotărîtor.

Timpul trecea. Magnații Bursei din Anvers telefonară oamenilor de încredere să aștepte dispozițiile lor.

Senatorului Thibaud îi spuseră că pun mare bază pe intervenția sa pe lîngă guvern în cazul cînd s-ar ivi unele complicații nepreväzute, și omul politic le promise în mod solemn tot sprijinul său. Senatorul făcea parte din partidul socialist al lui Vandervelde [1] și știa că poate să-și asume o asemenea răspundere. Partidul lui era în bune relații cu toate guvernele, și uneori chiar lua parte la formarea lor. De altfel, asupra acestei chestiuni nici n-au prea insistat. Nu trăiau pasămite în țări liberale și democratice? N-aveau parlamentari? Fiecare e liber să facă comerț cum găsește de cuviință. Statul n-are dreptul să-i limiteze nimănui activitatea!

[1] Partidul Socialist din Belgia este condus de socialiști de dreapta. *Emil Vandervelde* (1866—1938), revizionist și oportunist, a fost unul dintre conducătorii acelui partid.

Mai mult discutară asupra datei cînd trebuia să înceteze cumpărăturile. Unii dintre ei propuseră ca totul să se termine în curs de-o săptămînă. Alții se înfierbîntară, deveniră bănuitori. Puțin a lipsit să înceapă învinuirile că vor să se tragă pe sfoară unul pe celălalt. Dar perspectiva unor profituri uriașe învinse dorința de a se înșela între ei. De aceea hotărîră : întrucît înțelegerea lor intra în vigoare din dimineața acelei zile, să se oprească imediat cumpărăturile. În aceeași noapte se vor trimite telegrame agenților în acest sens.

După aceea voiră să știe ce cantități de grîu cumpăraseră achizitorii lor în cursul zilei și dacă reușiseră să adune tot grîul care era disponibil. Din nou intrară în funcțiune telefoanele, și în curînd aflară că totul se petrecuse așa cum doriseră ei. Negustorii mai mărunți din Anvers se grăbiseră chiar să scape de cerealele pe care le aveau în depozite, și agenții comerciali nu numai că nu urcară prețurile, dar ajunseseră chiar să le scadă cu cîteva puncte.

Magnații Bursei din Anvers erau mulțumiți. Specula organizată de ei începuse bine. Această scădere de prețuri, care apăruse în buletinele de bursă, prindea bine, fiindcă oamenii lor din regiunile producătoare se lăsau ușor înșelați, crezînd că luerul acesta se datorește încetării de achiziții, pe baza dispozițiilor telegrafice primite de ei. Pentru început considerau că nu e necesar să li se explice totul. Înțelegerea privind prețul pîinii trebuia să rămînă o taină.

Totul mergea nici că se poate mai bine. Făcură la repezeală socoteala cantităților cumpărate în cursul zilei la prețuri scăzute și hotărîră ca împărțirea lor să se facă în mod egal. Asta însemna că ei înțeleg din capul locului să procedeze negustorește !

Charles Legrain propuse să se ridice ședința. Doar totul era lămurit, și fiecare își pusese semnătura la sfîrșitul unui proces-verbal, prin care se stabileau cantitățile de grîu atribuite fiecărei firme în parte.

Dar în clipa aceea o vorbă aruncată de senatorul Thibaud îl făcu pe Legrain să tresară nemulțumit.

Senatorul ceru încuviințarea celor de față ca să informeze concernul bancar, argumentînd că cercaliștii din

Anvers sînt obligați să facă lucrul acesta pentru a convinge marele capital de loialitatea lor. Thibaud se porni deodată să țină un discurs înflăcărat despre necesitatea unei atitudini loiale față de bănci, temelia economică și garanția trăiniciei societății contemporane.

Charles Legrain îl asculta, tremurînd de enervare. Această propunere nu trebuia admisă cu nici un preț. Și el chibzuia cum să-i convingă pe ceilalți să renunțe la ea. Pe Legrain îl deranja propunerea senatorului nu pentru că ar fi fost împotriva loialității față de marele capital, ci fiindcă, înainte de-a veni la Bursă, trecuse la repezeală pe la cîteva bănci și dăduse dispoziții să se facă transferuri masive de capital în Elveția, așa cum stabilise cu bătrînul Böndal. Dacă senatorul Thibaud ar fi aflat acum lucrul acesta, cine ar putea să dea asigurări că în timpul discuțiilor de la concern nu s-ar găsi vreunul care să-și arate uimirea că tocmai firma inițiatoare și-a retras în aceeași zi, în ciuda celor mai serioase garanții, creditele de la mai multe bănci? În situația aceasta tot planul s-ar fi dat în vileag și s-ar fi compromis întreaga afacere...

— Domnilor! începu el rar, cu oarecare solemnitate, și se ridică în picioare. Propunerea domnului senator este foarte chibzuită și cred că e bine ca noi să ne-o însușim. Numai că aș propune o mică modificare.

Ceilalți, atîțați, se ridicară și ei de pe scaune, așteptînd.

— Vreau să vă aduc la cunoștință, însă, continuă Legrain, că această vizită, pe care o considerăm cu toții foarte oportună, să fie făcută de venerabilul președinte al comitetului nostru de conducere, domnul Iacob Böndal. Cred că toată lumea este de acord cu mine că într-o situație deosebită, cum este aceasta în care ne găsim, autoritatea de necontestat a domnului Böndal va avea o mare eficacitate.

Toți cerealiștii, împreună cu senatorul Thibaud, aplaudară. Nici unul nu se mira că de data asta bătrînul s-ar fi hotărît să iasă din izolarea sa. Într-o situație ca aceasta, în agonie să fi fost, și tot trebuia să se miște.

Plecară mulțumiți de la Bursă. Acum erau singurii care dispuneau de pîinea oamenilor.

Și în aceeași noapte trimiseră zeci de telegrame, prin care se dădeau dispoziții să fie oprite toate tranzacțiile privind achiziționările de grîu pentru multe luni de acum încolo.

CAPITOLUL IV

Șacalii Bursei din Anvers se despărțiră veseli și mulțumiți, urîndu-și unul altuia vacanță plăcută și recomandîndu-și cu căldură cele mai atrăgătoare stațiuni balneare sau climaterice din Europa. După ce mai zăboviră o vreme, întrebîndu-se între ei care încotro s-a hotărît să plece, părăsiră localul Bursei, cu aerul unor oameni care vin de la o întrunire amicală, obișnuită, și nu de la adunarea unde se hotărîse soarta pîinii milioanelor de oameni.

Limuzinele așteptau la scară. Cerealiștii chibzuiau unde ar putea petrece mai bine: la Deauville sau la Trouville, la Ostende sau la Nice, sau poate în vreo localitate de munte. Se întrebau ce avantaje ar prezenta o localitate față de cealaltă, dacă au terenuri de golf, sau și-ar putea omorî plictiseala într-unul din marile cazinouri. Unii dintre ei aveau preferințe pentru bridge sau bacara, alții visau la tot felul de întîlniri idilice, în vreo cabană, cu fete frumoase, plesnind de tinerețe, cu care să-și treacă timpul, cu condiția să existe un serviciu bun. Tot discutînd așa, în cele din urmă se urcară în mașinile lor, veseli și mulțumiți.

Charles Legrain își luă rămas bun, apoi trimise Packard-ul la birou și comunică prin șofer lui Vilem Mander să-l aștepte, iar el plecă pe jos, îndreptîndu-se către o străduță îngustă din vechiul oraș. Se făcuse ora nouă; cu siguranță că Yvonne era de mult în micul bar de lîngă

docuri. În seara asta trebuia să-şi precizeze relaţiile cu ea, ştiind bine că bătrînul Iacob Böndal nu avea obiceiul să glumească în chestiuni serioase. Charles îşi aminti faţa lui uscată, suptă, aducînd a mumie. Îşi aminti şi de prima lor întîlnire, care avusese loc demult, la Saigon.

Mii de kilometri despărţeau Saigonul de Anvers, dar, cu toată distanţa aceasta, Böndal era bine cunoscut de majoritatea negustorilor de grîu din Indochina, Şanhai şi Hong Kong. Era stăpînul absolut al unei firme puternice, vechi şi cunoscute, şi nimeni nu putea să-şi permită neglijarea sau neîndeplinirea obligaţiilor faţă de el. O încreţire imperceptibilă a buzelor, care voia să însemne un zîmbet amabil, putea să dispară într-o clipă, şi din cuvintele, din gesturile şi privirea rece a ochilor săi nepăsători, să se înţeleagă pornirea sălbatică şi necruţătoare a fiarei care se trezea în marele bogătaş.

Charles Legrain îşi aminti toate cîte i le povestise Agatha despre soţul ei. Bătrînul nu se trădase cu nimic în faţa lui. Iacob Böndal nu-şi trăda adevărata fire în faţa nimănui, dar cu ocazia căsătoriei sale, care se făcuse pe neaşteptate, femeii îi fuseseră dezvăluite multe lucruri despre el. Agatha aflase toate acestea de la unele văduve din oraş, care speraseră să se căsătorească cu Böndal, dar descoperiseră cu groază că bătrînul şacal îşi alesese o victimă mult mai tînără decît ele.

Strămoşii lui, flamanzi de origine, fuseseră navigatori şi se îmbogăţiseră prin companiile comerciale pentru India de Est, acţionînd sub steagul lutheranismului. Aceşti navigatori jefuiau ca-n codru şi chinuiau fără milă pe băştinaşii lipsiţi de apărare şi speriaţi de moarte la vederea armelor de foc, „aducătoare de trăsnete", dar nu uitau niciodată să aducă imnuri de slavă lui Dumnezeu, care, în schimb, trebuia să-i ajute mai departe la jefuirea unor oameni lipsiţi de apărare. Şi, la drept vorbind, aveau de ce să fie recunoscători dumnezeului lor protestant şi tunurilor de aramă, datorită cărora puteau să care bogăţii de peste mări şi ţări în Flandra lor natală, ajungînd stăpînii întinselor ape şi ai mănoaselor pămînturi. I-au izgonit pe francezi de pe pămînturile cucerite de ei, şi iarăşi dumnezeul protestant şi-a pus umărul

la o asemenea treabă și i-a luat sub aripa sa protectoare, lăsînd în voia soartei pe francezii care țineau cu papa.

Dar n-a trecut mult, și s-au ivit alți amatori dornici să cucerească bogățiile Indiei de Est, englezii, care s-au dovedit a fi mai hrăpăreți, mai lipsiți de scrupule și, în primul rînd, mai puternici, datorită vicleniei și cruzimii lor.

După venirea englezilor, Böndalii se retraseră în Flandra, mulțumindu-se să rămînă proprietarii unor averi aducătoare de venituri sigure și negustori cu o sferă de acțiune limitată, doar cît să poată menține faima unui neam atît de vechi cum era al lor.

Dar slăvirea dumnezeului protestant a rămas în familie, transmițîndu-se din generație în generație. Ei au continuat să înalțe rugăciuni și să cînte psalmi de recunoștință binefăcătorului și sprijinitorului lor întru afaceri, ca niște adevărați drept-credincioși ai lutheranismului, botezîndu-și mai departe copiii cu nume biblice, în ciuda Revoluției Franceze și a invaziei lui Napoleon, în ciuda marilor curente filozofice ce se vînturau pe-atunci și a influențelor modei. În afară de asta, pentru a păstra veșnică amintire acelor vremuri pline de slavă și grandoare, a acelor vremuri de aur, juraseră să rămînă pe viață dușmani înverșunați ai englezilor.

Și au rămas. Pînă la ultimul reprezentant al familiei, Iacob Böndal.

Pentru că Iacob — „unchiul" — ridică din nou la gloria de odinioară faima neamului său, ce fusese vremelnic întunecată. Dar lucrul acesta nu se făcu prin organizarea unor expediții maritime, nu prin schingiuiri brutale, nu prin arme de foc, ci numai și numai prin negoț. Ba, mai mult, Iacob lăsă la o parte și vechea ură pe care-o nutrea neamul său față de englezi. În timpul războiului cu burii, cînd toți olandezii și flamanzii sprijineau lupta compatrioților lor în Africa de Sud împotriva englezilor, Iacob Böndal găsi că e mult mai avantajos pentru el să furnizeze grîu pentru soldații din infanteria engleză, furaje pentru caii cavaleriei și artileriei englezești și paie pentru așternutul prizonierilor buri din lagărele engleze decît să se laude cu un patriotism steril. „În negustorie nu există nici prietenie și nici

patrie" era deviza lui. Dar acum Iacob Böndal era bătrîn şi, cel puţin faţă de lume, se arăta resemnat şi nepăsător.

Amintindu-şi de încurcătura în care îl pusese bătrînul în discuţia din grădina vilei, Charles Legrain înţelese că şi legendele create în jurul bătrînului puteau să aibă un sîmbure de adevăr, că Iacob Böndal mai este încă o realitate vie, în carne şi oase, pe care nu e bine s-o nesocoteşti. Cu alte cuvinte, acelaşi negustor, aspru şi necruţător ca totdeauna. El ar fi putut să-şi alunge prietenul. Şi încă ce prieten ! amantul oficial şi confirmat al soţiei sale, pe care-l tolera şi-l încuraja chiar el.

Nu, Charles Legrain trebuia să păstreze cu orice preţ legăturile cu omul acesta. Era o prostie să piară totul pentru o Yvonne oarecare, oricît de mult i-ar fi plăcut.

Lămurit asupra celor ce are de făcut, Legrain intră în bar.

Yvonne era într-adevăr acolo şi părea să fi venit de mult. Se aşezase la o măsuţa chiar în faţa intrării barului, cu faţa spre uşă. Cînd văzu intrînd pe Legrain, i se lumină toată faţa.

Localul era mic şi slab luminat. În afară de Yvonne, mai erau trei inşi care stăteau la măsuţe şi alţi doi care beau la bar, vorbind tare cu patronul.

Charles Legrain le aruncă o privire cercetătoare, făcu semn tinerei femei să se mute la altă masă, într-un colţ mai retras, apoi se aşeză lîngă ea.

— Ai luat ceva ? întrebă Charles.

— Nu, am aşteptat să vii şi tu.

— Un *cocktail ?*

— De acord !

— Eu o să beau un gin. Simt nevoie de ceva tare.

— Eşti obosit ? întrebă Yvonne.

Bărbatul dădu din cap.

— Am avut o şedinţă grea astăzi, draga mea, spuse el după o scurtă pauză, apoi rămase tăcut.

Se găsca în mare încurcătură fiindcă nu se gîndise cum ar trebui să procedeze. Orice explicaţie i se părea absurdă, naivă chiar. Iar el, franţuzul americanizat, Charles Legrain, nu admitea să treacă drept naiv nici

chiar în fața unei vînzătoare modeste, ca cea din fața lui.

Yvonne, înainte de a se împrieteni cu el, fusese vînzătoare în marele magazin de galanterie de pe bulevardul Zuider Ley. Era o fată săracă, ai cărei părinți lucrau într-un mic atelier de pălării. De la tatăl său, flamand de origine, Yvonne moștenise încăpățînarea și o judecată sănătoasă în tot ce făcea, iar de la mamă-sa, franțuzoaică, o minte ageră, abilitate, o sensibilitate bolnăvicioasă și-o anumită înclinație de a lua cele mai neașteptate hotărîri.

Cînd Charles Legrain o văzu în magazin și-și dădu seama că femeia îi place, o așteptă în fața ușii, propunîndu-i să-i schimbe modul de viață. Fata ieșise de mult de sub tutela părintească.

Fără să stea pe gînduri, Yvonne fu de acord cu domnul acela înalt, prezentabil, cu tîmplele ușor înspicate de fire albe. Îi plăcuse, îndeosebi, siguranța, puțin arogantă, proprie bogătașilor, pe care o degaja omul din fața ei. Yvonne nu era o ușuratică, dar după ce petrecu o seară cu el și ascultă povestea vieții sale zbuciumate, a omului care cutreierase lumea în dorința de a-și realiza visurile din copilărie, se simți atrasă de el și acceptă o nouă întîlnire, simțindu-se tot mai robită, încît, după o vreme, își părăsi lucrul și, fără să spună părinților ce-a hotărît să facă, se mută în locuința închiriată de Legrain. Niciodată nu-și pusese întrebarea ce se va întîmpla cu ea de-aci încolo; doar uneori își spunea că Charles al ei e neînsurat și, într-o bună zi, s-ar putea... Cîteodată își amintea vag de discuția pe care-o avuseseră la prima lor întîlnire; el îi vorbise, parcă în treacăt, de o ființă alături de care ar fi vrut să pornească pentru totdeauna pe drumul vieții, de decepțiile pe care i le provocaseră femeile, despre unele „fluiduri care emanau cu putere din ea", învăluindu-l, lucru ce i s-ar fi întîmplat pentru prima oară în viață, după cum susținea el. Fetei îi venea greu să înțeleagă totul din vocabularul pe care-l folosea experimentatul seducător, dar vorbele lui îi sunau în urechi ca o muzică, ca o promisiune care se va realiza neapărat cîndva.

Așa se făcu că fata se îndrăgosti nebunește chiar din primele săptămîni după ce se cunoscură. Acum stătea în fața lui, așteptînd tăcută. În ochii bărbatului drag era ceva care i se păru că seamănă a neliniște. Se aștepta ca de data asta el să-i spună cuvinte pe care să le înțeleagă, vorbe simple, ușor de priceput, nu cum avea deseori obiceiul.

Și așa se și întîmplă.

Numai că pentru Charles Legrain limpezime și preciziune însemna carnetul de cecuri. Fără o vorbă, se apucă să scrie un cec, și, abia după ce termină, vorbi cu o voce rece și aspră, de parcă n-ar fi fost a lui:

— Eu plec. Poate pentru multă vreme. Iar cînd o să mă întorc, n-o să ne mai vedem. Așa trebuie.

Yvonne scoase o exclamație ușoară.

Legrain bănui că femeia va protesta și, mai știi, poate că ar fi în stare să-i facă chiar „scene". Privindu-i fața, își dădu seama că Yvonne e mai curînd înspăimîntată de vorbele lui, iar ochii ei căutau în gol. Bărbatul urmări pentru o clipă direcția privirii. Fata fixa cu ochii măriți de uluială cecul pe care Charles i-l strecură printre pahare. Lucrul acesta o făcuse să scoată exclamația. Nu atît pentru că i se vorbea de despărțire, nici măcar nu auzise tot ce-i spusese el, ci pentru că, în clipa aceasta, bărbatul pe care-l iubea îi propunea „s-o plătească", ca pe o marfă oarecare.

Charles Legrain înțelese însă altfel privirea ei. De aceea zîmbi cu cinism și-i strecură printre dinți:

— Chiria locuinței e plătită pînă la sfîrșitul anului. Dar dacă crezi că e puțin... mai adăugă el, întinzîndu-și din nou mîna către buzunarul interior al hainei, pentru a scoate carnetul de cecuri.

În clipa următoare, însă, Yvonne sări în picioare, cu o mișcare bruscă. Paharele se răsturnară pe marmura măsuței, apoi căzură pe jos și se sparseră cu zgomot. Băuturile se vărsară pe pantalonii lui Legrain.

Omul de afaceri fu așa de uimit, că pentru o clipă nici nu se mai gîndi la fată. Privi neputincios cecul înecat în balta de *cocktail* care se făcuse pe măsuță și, abia după aceea, își îndreptă privirile spre ușă. În momentul acela pe ușa barului dispărea Yvonne.

Charles Legrain scoase o batistă și începu să-și șteargă pantalonii. Apoi ridică din umeri, prinse cu două degete cecul îmbibat în lichiorul gros și lipicios și, tot cu vîrful degetelor, îl rupse în bucățele mici de tot. După aceea chemă pe patronul barului, care părea că amuțise, cu ochii plini de uimire pironiți asupra lui, și-i ceru să-i aducă un taxi.

Aproape pe la miezul nopții, în timp ce dicta secretarului telegramele către reprezentanții firmei „Böndal și Legrain" din toate colțurile lumii, prin care le dădea dispoziții să oprească imediat achizițiile de grîu, își aminti de Yvonne. Dar numai o dată și, atunci în treacăt.

„O să se prăpădească, își zise el. Proasta! Să refuze ea o sumă atît de mare..." După această reflecție, gîndurile îi zburară iarăși către marea lovitură proiectată.

— Vilem, în textul telegramelor vei adăuga: „Urmează scrisoare". Și vei utiliza cifrul obișnuit. Folosește-te de *Vighers Blitz Cod*, și nu de cifrul nostru particular.

— Și scrisorile? întrebă secretarul.

— Scrisorile rămîn pe mîine. De altfel, s-ar putea face și acum, reveni Legrain, observînd o sclipire de bucurie în ochii lui Vilem Mander, care cu siguranță că se grăbea să plece cît mai repede acasă. Și, fără să pomenească ceva despre planul lor de la Bursă, începu să-i dicteze dispozițiile detaliate prin care li se recomanda agenților și reprezentanților firmei să nu-și părăsească posturile, să dea, ca și pînă acum, informații în legătură cu mișcarea grînelor din interior către centrele de colectare și către porturi, să urmărească scăderea prețului în raport cu oferta, să informeze imediat centrala firmei în cazul cînd ar vedea că negustorii fac rezerve, indicînd și cantitățile, să comunice situația partizilor achiziționate și calitatea lor, în general, să urmărească totul, cu mai multă scrupulozitate decît au făcut-o pînă în prezent. Despre toate, agenții și reprezentanții firmei trebuiau să-i scrie detaliat, trimițînd scrisorile prin avion, adresate personal lui Charles Legrain.

— Toate scrisorile le vei lăsa pe masa mea fără să le desfaci, Vilem, fu ultima sa dispoziție. Rămîn la Anvers.

— Cînd doriți să le semnați, domnule Legrain? întrebă Mander, aruncînd o privire pe ceasul său de mînă.

Charles Legrain îl privi cu reproș:

— Se-nțelege că acum! răspunse tăios patronul. Grăbește-te! Voi aștepta.

În așteptarea scrisorilor și a telegramelor, Legrain scoase din sertar un roman franțuzesc, pe care-l începuse mai demult. Dar nu putu să citească. În fața ochilor îi apăreau imaginile triste ale porturilor goale, lipsite de viață, vapoarele și șlepurile încremenite în nemișcare, cu magaziile în care bătea vîntul, mii de convoaie de care încărcate cu grîu așteptînd cumpărători care nu se iveau, și, deodată, peste imaginile acestea triste, crescură ca niște munți, înalți pînă la cer, depozitele lui încărcate cu boabe aurii, tari și lucitoare, în jurul cărora roiau mii de clienți, care cumpărau de la el marfa atît de necesară. Toți aceștia cumpărau numai de la el și se văzu deodată uriaș, stăpînul atotputernic al grîului la Anvers, și nu numai la Anvers. Se vedea unicul stăpîn al pîinii de pe tot cuprinsul „micului" continent. De pretutindeni se adună în jurul lui oameni, oameni mici, foarte mici, ca niște furnici, vorbind diferite limbi, dar în toate graiurile un singur cuvînt avea același înțeles: „Pîine". Și el, marele stăpîn, Charles Legrain, lasă să-i cadă din palmă boabele de grîu auriu în gurile lor deschise, și, în aceeași clipă, se abate spre el un vîrtej: bancnote, bancnote, bancnote...

În zori, cînd secretarul său particular termină de lucru și veni cu telegramele și scrisorile la semnat, îl găsi dormind cu capul pe birou.

Cu sînge rece, de parcă ar fi semnat o dispoziție obișnuită pentru cumpărarea unui stoc de marfă, Charles Legrain semnă hîrtiile, care, o dată cu criza care se apropia cu pași gigantici, aveau să facă și mai amară pîinea oamenilor.

CAPITOLUL V

— Hai, scoală! îl scutură Dimitär pe fiul său, care mai dormea încă, ghemuit sub pătură.

Anton, un flăcăiandru de vreo cincisprezece ani, cu capul acoperit de-un păr bălai şi des ca peria, sări în picioare, frecîndu-se la ochi. Era pe la miezul nopţii, şi satul dormea, cufundat în somn adînc.

— Adu caii! se răsti tatăl. Şi nu mai căsca gura, că avem de bătut cale lungă! Hai, scoală odată!

Anton n-avu încotro şi se grăbi să-i îndeplinească porunca.

— Mito, unde eşti, Mito? Vino de ia păturile de-aici!

Din casă ţîşni parcă pe uşă mama, se apropie repede de arman[1] şi începu să scuture şi să adune velinţele. Tatăl şi fiul dormiseră lîngă căruţa încărcată cu grîu, pe care trebuiau să-l ducă în dimineaţa aceea la oraş. Mama strînse păturile, le scutură pe rînd, apoi, cu ele pe umăr, intră în casă.

— Stai, încotro pleci aşa? o strigă din nou Dimitär.

Femeia se opri, fără să se întoarcă.

— Lasă una aici, să avem cu ce acoperi grîul! Da ce tot întîrzie Anton cu caii ăia? bombăni Dimitär, trebăluind pe lîngă căruţă. E cogeamite găligan, a început să-i mijească mustaţa, şi tot nu-i bun de nimic!

— Eh, mă Dimitär, îndrăzni să spună femeia, n-ajunge că l-ai sculat cu noaptea-n cap, acu te-apuci să-l mai şi ocărăşti...

— Nu numai că o să-l ocărăsc, dar o să-l şi... nu-şi termină omul vorba. Ia te uită la el cum înfulecă, mai abitir ca unul mare! S-a lungit găliganul, de zici că-i pristav domnesc, dar încolo nu e în stare să facă nici munca asta a noastră şi nici pe aia pentru care l-am tri-

[1] Arie.

mis la oraș. Am cheltuit o grămadă de bani cu el... iar el... Da ce să mai vorbim...

Cînd se pregăteau să meargă la oraș, tatăl își aminti de necazul pe care i-l făcuse unicul său fecior.

Anton era cel mai mic dintre copii. Pe fata mai mare o măritaseră, cea mijlocie rămăsese acasă, să-i ajute la muncă, iar pe Anton hotărîseră să-l dea la învățătură. Dar băiatul nu prea trăgea la carte. Termină cu mare greutate gimnaziul, iar în liceu, încă din primul an, căpătă atîția doi [1], încît trebui să repete anul. Acum tatăl hotărîse să se adreseze profesorului de limba franceză de la oraș, pe care Anton îl avusese diriginte anul trecut, pentru a-i cere sfatul, fiindcă omul credea că nu mai are rost să-l țină cu cheltuială la liceu, ca să repete clasa a patra.

— Văru-meu, Staniu, are numai patru clase și a ajuns copist la primărie, iar al nostru... nu e nimic de capul lui!

— Nu te mînia degeaba, omule, vorbi din nou femeia, o să mergem la oraș și-o să-ți spună profesorul ce și cum. Veniți în casă, să îmbucăm ceva.

Chiar în clipa aceea Anton aduse caii, să-i pună la căruță.

— I-ai adăpat? se răsti la el tatăl, fără să-l vadă, pe întuneric.

— Da... abia îngăimă Anton.

Pe băiat nu-l trăgea de loc inima să meargă la oraș. Știa el foarte bine ce-o să spună profesorul de franceză. Știa că cele trei doiuri la algebră, limba bulgară și geometrie le merita cu vîrf și îndesat, dar mai știa că treiurile căpătate la limba franceză, istorie și chimie se datorau numai dirigintelui, cu care erau prieteni profesorii de la obiectele la care Anton nu prea învăța. Încă de cu seară el își aminti cum, venind în vacanța mare de la școală, i se plînsese tatălui său de nedreptatea pe care i-o făcuseră unii profesori și din care cauză rămăsese repetent. Lucrul acesta îl făcuseră dinadins, fiindcă profesorii urau fiii de țărani și voiau

[1] După sistemul de notare de la 1 la 6.

ca numai copiii lor și ai altor tîrgoveți să termine liceul. Plîngerea băiatului, așa cum o ticluise, nu era lipsită de oarecare șiretenie.

Dimităr era membru al Uniunii agrare [1] și, cu toate că locuiau într-un sat depărtat, într-o vreme fusese ales chiar ajutor de primar. De aceea Anton bănuia, și nu fără temei, că poveștile lui vor trezi din nou în Dimităr vechile pasiuni politice, că se va înfuria pe orășenii care-i persecută feciorul, și, în felul acesta, el va scăpa de-o chelfăneală zdravănă. La începutul verii reuși într-adevăr să stîrnească mînia tatălui său împotriva orășenilor. Dar cu cît se scurgea timpul, Dimităr se îndoia tot mai mult de spusele băiatului și începu să creadă că dreptatea e de partea profesorilor. „Păi, dacă ei ar vrea într-adevăr să vadă în liceu numai odraslele orășenilor, cum susține Anton, gîndea omul, atunci de ce nu pun pe nedrept doiuri și celorlalți băieți din sat care învață la oraș? Dimpotrivă, despre unii dintre ei se aude că ar fi elevi foarte buni!" Dar Dimităr își ascunse îndoiala față de feciorul său. La urma urmei, e posibil ca tocmai pe Anton să-l persecute, fiindcă e băiatul unui membru al Uniunii agrare.

Acum aveau să meargă împreună la oraș, să vadă cum stau lucrurile. Anton era sigur că tatăl o să dea mai curînd crezare profesorului de franceză, căci făceau parte amîndoi din același partid. De cu seară încercase să scape, să nu mai plece cu taică-său la oraș, le aminti părinților că trebuie să rămînă cineva la bostană, dar tatăl, în loc să-i răspundă, îl fulgeră cu o privire care spunea multe. În timp ce măturau aria, după ce vînturaseră grîul și-l încărcaseră în căruță, Anton încercă din nou să scape. Fata aruncă o vorbă, zicînd că n-a mai fost de-un an încheiat la oraș și că Anton era de acord, chipurile, să meargă ea în locul lui, iar el să rămînă acasă.

— Ajunge cu vorbăria! Dimităr își încruntă sprîncenele auzind-o pălăvrăgind.

Anton renunță la alte încercări.

[1] Partid mic-burghez, înființat în anul 1899.

— Tu spune-mi ce vrei să-ți cumpăr și n-avea grijă, că nu uit eu! i-o reteză mama.

— Păi nu ți-am spus? Ți-am spus de-atîtea ori și te faci că uiți! răspunse fata, bosumflîndu-se.

— Spune-i, spune-i din nou, Atanasco, i se adresă moale de tot tatăl. Tu ești o fată muncitoare și-o să-ți cumpărăm de toate.

— Numai să vindem odată grîul ăsta cu un preț mai bun! adăugă mama.

Amintindu-și discuția, lui Anton i se oprea dumicatul în gît.

În clipa următoare auziră lătrat de cîine, și pe lîngă curtea lor trecu încet, scîrțîind, un car greu de-atîta încărcătură.

— Am întîrziat! se agită Dimităr.

— Mă, mă, mă, cît ești de pripit! zise femeia, ridicîndu-se totuși de la masă și strîngînd blidele. Abia o să ajungem în dealul de deasupra tîrgului, și-o să sară pe noi zece samsari!

— Haide, haide, o zori Dimităr, îndreptîndu-se spre căruță.

Știa el că pe colina de lîngă oraș carele țăranilor erau așteptate totdeauna de samsari, dar așa îi era obiceiul și nu-i plăcea să întîrzie niciodată.

— Lasă, că strîng eu masa, sări Atanasca. O s-o strîng după ce plecați. Mă duc să deschid porțile.

— Sînteți gata? întrebă Dimităr din mijlocul curții. Hai, Mito, hai odată!

— Vin, acu vin! îi răspunse femeia, făcîndu-și cruce și coborînd repede treptele, cu pași mărunți.

Aducîndu-și aminte de ceva, se opri în fața fetei și-i dădu ultimele porunci: să hrănească bine purcelul, să spele păturile la rîu, să se ducă pînă la bunici și să ia de acolo o tavă mare, pe care o împrumutaseră de mai bine de o săptămînă și nu se învredniciseră s-o aducă înapoi.

— Iar diseară cheamă pe cumnata să doarmă cu tine, fiindcă noi, dacă întîrziem, o să rămînem peste noapte la han.

— Bine, bine, dădea din cap Atanasca, deschizînd portița din nuiele de alun.

Se grăbea să-i vadă cît mai repede plecați, să poată dormi și ea măcar o dată mai tîrziu. Întotdeauna o trezeau cu noaptea în cap, fiindcă întotdeauna se găsea ceva de făcut prin casă sau la cîmp. Și toate astea sub veșnica supraveghere a părinților.

Fată rămase lîngă portiță și ciuli urechea.

Căruța nu cotise încă spre piața din mijloeul satului, că tatăl și începu să-l certe pe Anton. În liniștea nopții se auzeau limpede vorbele lui:

— Unde-ai plecat așa, mă? Întoarce-te imediat acasă, ia-ți tunica și pune-ți chipiul! Doar mergem la oraș, nu? Hal de elev e ăsta? Prostănacul prostănacilor! Și nu uita să încalți ghetele! Să nu te pună dracu să-mi vii iarăși desculț, că nu știu ce-ți fac!...

Și astfel dădu greș și ultima șiretenie a lui Anton. Pînă atunci mai sperase că din cauza îmbrăcămintii sale n-o să fie de față la discuția dintre tatăl său și profesorul de franceză. Văzînd că n-are încotro, trecu în fugă pe lîngă Atanasca, și curînd se întoarse tot în fugă, ținînd strîns în mîini tunica și ghetele. Chipiul și-l înfundase adînc pe cap.

Atanasca zîmbi cu tristețe. Ea învățase bine în școala elementară din sat, terminase cu medie bună și gimnaziul din comuna vecină, și, cu toate că-i plăcea învățătura, părinții n-au trimis-o la liceu, fiindcă, ziceau ei, mai bine să-l trimită pe fecior. Acuma fetei îi părea și mai rău că nu și-a putut termina studiile văzînd că fratele nu-i în stare să învețe carte. Ea era singura care știa adevărul adevărat despre doiurile și treiurile lui Anton. Lucrul acesta îl aflase de la foștii ei colegi din comuna vecină, care acum învățau la liceu.

Anton ajunse din urmă căruța aproape de marginea sătucului. Pînă aici caii merseră bine, fiindcă drumul era drept, fără nici un urcuș. Dar cum trecură de marginea satului, care se întindea de-a lungul rîului, drumul șerpuia pe creasta unui deal mărișor, în huma căruia săpaseră adînc roțile căruțelor grele. Dar pentru ca să ajungă la șoseaua națională, n-aveau decît drumul acesta rău. Cu vreun an, doi în urmă, sătenii împrăștiaseră pietriș prin hîrtoapele drumului și se tot sfătuiau cum

să schimbe drumeagul, să facă altă cale pînă în sat, dar niciodată nu reuşiseră să se hotărască la treabă, şi apa ploilor, transformată în pîrîiaşe, săpa pietrişul, ducîndu-l la vale. Agenţii electorali promiteau sătenilor, în preajma fiecărei alegeri, că bucăţica asta de drum, pînă la şoseaua mare, va fi pietruită de către stat. şi oamenii, lesne încrezători, se lăsau pe tînjeală, aşteptînd să le facă statul cale bună. E drept că mulţi întîmpinau promisiunile acestea cu un surîs batjocoritor în colţul gurii. De fapt, asemenea drumuri sînt folosite numai pe timpul verii. Cînd se porneau ploile de toamnă, ori veneau zăpezile iernii, erau ocolite cu grijă. Atunci drumeţii o luau de-a lungul rîului, şi de acolo suiau uşor colinele pînă în satul vecin, care, fiind centrul comunei, avea un drum bun, aşternut cu pietriş, pînă la şoseaua naţională.

Deşi era mai lung, majoritatea ţăranilor, atunci cînd plecau spre oraş cu carele grele de grîu, mergeau pe drumul acesta, care trecea prin satul vecin. Dimităr, însă, nu. Avea căluţi puternici, şi-apoi, cînd începea urcuşul, el şi nevastă-sa se dădeau jos şi împingeau la căruţă, pînă treceau de vîrful dealului. Acum era şi Anton cu ei, aşa că puteau să scoată şi mai uşor căruţa încărcată pînă la şoseaua mare.

— Dii, dii! îşi îndemna omul căluţii, agitînd în aer biciul, fără să-i lovească. Dimităr nu-şi bătea caii. Hiii, hiii, dii, dii!

Dar căruţa era încărcată peste puterile lor şi, oricît se opinteau bietele animale, cu greu reuşeau să urce dealul.

— Hai, Mito, se întoarse pentru o clipă Dimităr către nevastă-sa şi pune umărul la căruţă! Antoane, tu ce caşti gura, mă?! Aruncă-ţi tunica şi ghetele în căruţă şi împinge!

— Păi nu mă vezi că împing? se auzi vocea băiatului din cealaltă parte a căruţei.

— Haide, haide, hiii, diii, dii! plesni din nou în aer biciul lui Dimităr.

La o distanţă mică de monumentul eroilor din războiul de independenţă, care fusese ridicat aproape de muchea dealului, caii se opriră, suflînd greu pe nări.

— Lasă-i să mai răsufle niţel, săraciii ! zise Mita, rezemîndu-se de căruţă.

Dimitär acoperi spatele cailor cu cîte o pătură, se lăsă într-o rînă pe iarba uscată şi începu să-şi răsucească o ţigară. Anton îşi luă tunica din căruţă, şi-o aruncă pe umeri şi merse de se aşeză pe treptele monumentului.

Cerul, acoperit de stele lucitoare, părea înalt şi uriaş. La răsărit bolta începu să pălească uşor, la orizont apăru o dîră slabă de lumină verzuie, care se întindea tot mai mult pe coama dealurilor din faţă. În vale şuşotea rîul, de-a lungul lui se întindea satul, cufundat în întuneric, şi doar ici-colo clipea o luminiţă la fereastra vreunei case. Poate că şi alţi ţărani se pregăteau să pornească la oraş cu carul încărcat de grîu. Se auzea lătrat de cîine, părea că vine de departe şi era atît de străin, de parcă satul n-ar fi fost la doi paşi de locul unde poposca Dimitär cu ai lui.

Noaptea era călduţă, dar Anton se înfioră cînd atinse piatra rece a monumentului. Băiatul se ridică şi pipăi cu vîrful degetelor literele cu care fuseseră săpate în piatră numele ostaşilor ruşi căzuţi pe cîmpul de luptă.

La dezvelirea monumentului, adînciturile literelor în piatră fuseseră umplute cu plumb, dar, la cîţiva ani după aceea, plumbul dispăruse, de parcă nici n-ar fi fost vreodată, scos de nişte strengari de copii, să-şi facă din el greutăţi pentru plasele de prins peşte. Deşi plumbul dispăruse de mult, strengarii satului continuară să scobească monumentul cu bricegele ani de-a rîndul, căutînd şi cele mai mici aşchiuţe rămase prin cine ştie ce crăpătură. Anton luase şi el parte la aceste „operaţiuni", dar niciodată nu găsise nimic. Lucrul acesta însă se petrecuse în vremurile acelea fericite pentru el — înainte de a fi intrat în liceu, înainte de a fi intrat în gimnaziu.

Anton îşi aminti ce povesteau bătrînii despre monumentul de pe deal. Chiar în locul acesta se luptaseră ruşii cu turcii. În înclestarea de-aici căzuseră ucişi şase ruşi ; cît despre turci, nimeni nu-i numărase. Cînd fu cucerit dealul şi trupele trecură mai departe, pe ruşi

îi îngropară în morminte, după rînduiala lor, iar pe turci îi lăsară pe cîmp, să-i mănînce vulturii. Pe vremea aceea erau mulți vulturi aciuiți prin stîncile acestea de lîngă rîu. Mai tîrziu, au venit de la oraș și ruși, și bulgari, au dezgropat pe ostașii ruși, le-au strîns rămășițele la un loc și le-au ridicat monumentul acesta, purtînd numele lor, scrise cu litere de plumb, pentru veșnica aducere-aminte. Săpară în granitul aspru și anul luptei, iar în vîrf așezară un vultur cu două capete, cu aripile desfăcute, și o cruce în ciocul încovoiat. Și vulturul tot din plumb era făcut.

„Dacă aș fi rămas acasă, gîndi Anton, aș fi stat toată ziulica pe malul rîului, să prind pește. Plasa cu care pescuiește tata e de mult ruptă, și nimeni n-o repară, dar știu cu un loc unde aș putea să așez coșurile..."

Băiatul oftă și se întinse. În fața ochilor îi apăru deodată chipul profesorului de franceză. Anton se scărpină în cap și privi spre căruță. Tatăl său se sculase și tocmai lua păturile de pe cai. Asta însemna că popasul se sfîrșise și trebuia din nou să împingă la căruță.

Toate gîndurile frumoase se risipiră într-o clipă și din nou auzi lătratul cîinilor, mai puternic ca la început, din nou clipiră luminițe în satul de pe malul rîului cufundat în întuneric. Caii își scuturau căpăstrul cu zgomot. Încă puțin, și tatăl său ar fi început să-l strige și să-l certe. La gîndul acesta sări în picioare.

Dinspre drum se auzi scîrțîitul unui car, o tuse înfundată, apoi un îndemn scurt și sacadat:

— Hăis, hăis!

După puțin timp, în apropierea lor se opri un car, la care trăgeau din greu doi bouleni, numai pielea și osul.

— Bună vreme! spuse cu glas răgușit un țăran uscățiv și, scoțîndu-și căciula, își șterse cu mîneca largă a cămășii fruntea năpădită de nădușeală.

— Bună să-ți fie inima! îi răspunse Mita, iar Dimitär se întoarse tăcut și privi la noul-venit.

— Ei, Rusi, tu ești, mă? Bună dimineața, mă! răspunse oarecum bucuros, atît cît putea fi, Dimitär.

Era un om din satul lor, sărac, dar liniștit și bun gospodar.

Țăranul uscățiv se apropie de căruță.

— Ce, și voi ați oprit să mai răsuflați aici? Păi tu ai căluți voinici, mă Dimitär?

— Sînt voinici, nu zic nu, dar am încărcat carul prea tare și au cam dat de greu, sărmanii! răspunse Dimitär, în timp ce potrivea căpăstrul calului din fața sa.

Rusi tuși uscat, scoase o cutioară de lemn de la brîu și începu să-și răsucească o țigară într-o bucată de ziar.

— Ai un foc? îl întrebă el cînd termină de răsucit.

— Ce să am? se întoarse Dimitär.

— Întreb de foc, dacă ai un foc...

— Ah, am. Na, mă, ia!

Dimitär îi întinse amnarul, cremenea și iasca, și Rusi începu să scapere.

— Te grăbești?

— Parcă nu mă știi? rîse Dimitär, amintindu-și de obiceiul său de a porni totdeauna mai devreme. Hai, Mito! Antoane, unde tot casti gura, mă?

Anton și ajunsese la locul său, în cealaltă parte a căruței, și răspunse de acolo, ca și întîia dată:

— Păi eu sînt de mult la locul meu...

— Și de cînd, mă rog, ai devenit atît de ascultător? mormăi tatăl, apoi își îndemnă la drum căluții. Hai, dii, diii! Dar tu ce faci? se întoarse el spre omul cu boii slabi după ce caii se opintiră, urnind căruța.

— Mînă, mînă, tu vezi de cai! se auzi glasul răgușit al lui Rusi, care se îndoise împingînd la căruța lor, ajutîndu-i s-o scoată la drum. Hai, că nu mai e mult. Acuși o scoatem la liman!

Dimitär tăcu, cu toate că-i trecu prin minte gîndul că după aceea și el va trebui să-l ajute pe Rusi.

Dar omul continua să vorbească liniștit și așezat, cum îi era firea:

— Într-adevăr, ai pus cam mult. De ce-ți speteși așa căluții? Nu știi că noi, țăranii, trebuie să ne ajutăm între noi?...

Dimitär luă vorbele lui drept o chemare fățișă ca să-l ajute, dar tăcu, făcîndu-se că n-a înțeles. Iar cînd

Mita răspunse: „Și noi o să-ți ajutăm!", Dimităr se necăji de-a binelea: „Ia te uită cum s-au deșteptat muierile astea! Au început să vorbească înaintea bărbatului și cînd trebuie, și cînd nu trebuie!" Pe vremuri, cînd pornea cu părinții săi la piața din oraș mama lui nu numai că tăcea tot timpul drumului, dar mergea și cu cîțiva pași în urma bărbatului. Iar acum? O să-i ajute ea! Ca și cum boii lui Rusi n-ar fi putut să scoată singuri căruța pînă-n vîrful dealului, după ce s-au odihnit atîta. Da, de la război încoace, femeile au devenit mai îndrăznețe. Nu că n-ar fi vrut să-i dea o mînă de ajutor celuilalt, dar nu credea că e nevoie. Boulenii lui, cît erau de slabi, ar fi scos cu siguranță căruța la deal.

— Dii! strigă el scurt, dîndu-și seama că nu va putea să-și ascundă multă vreme mînia.

Dar peste cîteva clipe, cînd ajunseră în vîrful dealului și Dimităr văzu lucind albul șoselei, se răzgîndi. Nevastă-sa era o femeie cuminte, liniștită și tăcută, și de data asta răspunsese numai fiindcă Rusi venise de bunăvoie să le ajute. „Nu trebuie s-o judec așa", își zise Dimităr și se opri.

— Hai acum să scoatem și căruța ta!

Rusi se îndreptă din șale.

— A, păi de ce, mă? Nu-i nevoie! Uite-o! Acuși ne-ajunge...

Într-adevăr, în urma lor se auzi scîrțîitul roților carului, și, după puțin, se arătară dincolo de-un dîmb boulenii slabi, opintindu-se din greu.

— Vine singură! rîse omul.

O fetiță cam de vreo cinci-șase anișori mergea pe lîngă car, cu o nuia în mînă, și îndemna boulenii.

Dimităr dădu să spună ceva, dar chiar în clipa aceea caii porniră și, fără o vorbă, o luă și el la pas în urma lor. Carul cu boi rămăsese în urmă, scîrțîind și mișcîndu-se agale prin praful gros al drumului.

După puțină cale, Dimităr trase de hățuri și-și abătu caii pe drumul ce șerpuia paralel cu șoseaua, fiindcă nu voia să-și strice căruța. Drumul acesta era moale și mult mai bun pe timp uscat decît șoseaua. În urma lui, își abătu și uscățivul boii pe același drum. Dimităr îl auzi spunînd grijuliu fetiței:

— Înfășură-te cu pătura, Anghelinco, fiindcă acuși o să dea roua!

Asta îl făcu atent, și din mers controlă dacă grîul e bine acoperit cu pătura. Liniștit, trecu iar lîngă capetele cailor, mergînd încet, în pasul lor, fiindcă nu voia să-i obosească.

Căruța era vîrfuită bine, și, de-aci încolo, scăpînd de drumul greu, n-avea de ce să se mai grăbească. Pînă la oraș nu mai era mult, așa că oricum va ajunge la timp.

De cealaltă parte a căruței, Anton își punea din nou tunica pe umeri, iar în urmă pășea agale, cu capul plecat, Mita.

În spatele lor scîrția carul cu boi al omului uscătiv. Din cînd în cînd, în liniștea dimineții, hîrîia tusea lui seacă și se auzea în răstimpuri glasul micuței Anghelina, îndemnînd boulenii:

— Hăis, hăis! Cea, cea!

Capitolul VI

Se crăpa de ziuă. Cerul se colorase la răsărit în trandafiriu, și norii mici, care pluteau la orizont, părcau încinși de flăcări.

De la locul unde Dimitär oprise căruța și pînă la oraș mai rămăsesc cale de-un ceas. Aici era punctul cel mai înalt de pe toată întinderea șoselei. În față se vedeau zidurile albe și groase ale unui mic han, înghesuit sub frunzișul unor ulmi uriași, cu crengile lăsate parcă de mare oboseală.

Dimitär privi înainte, pe șoseaua care se întindea șerpuind pînă aproape de oraș, unde făcea un cot, pierzîndu-se în depărtare. În lungul drumului nu se vedea nici o căruță. Dimitär îndemnă iar caii la drum și nu se opri decît lîngă han.

— Măi Rusi, mă! Ce zici, mă, mai aprindem cîte o țigară?

Pînă acum merseseră tăcuți, fiecare lîngă carul său. Păreau că n-aveau ce să-și spună.

Rusi trase și el carul la han și răspunse:

— Eh, păi să mai fumăm cîte-o țigară, mă, dar mi s-a cam terminat tutunul.

Dimităr se aplecă să se uite în carul vecinului și abia acum văzu că omul nu pusese mare lucru acolo. Rusi acoperi cu o pătură subțire pe Anghelina, care adormise în legănatul carului, și se apropie de celălalt.

Hanul era deschis, dar la mesele de sub cei doi ulmi umbroși nu se vedea nici un mușteriu. La intrare, stăteau rezemate de ușa hanului două biciclete, iar dinăuntru răzbătea zvon de glasuri potolite.

Hangiul se arătă în prag, schimbă priviri cu cei doi țărani, și cum ei nu ziseră nimic, negustorul intră din nou înăuntru. Hangiul cunoștea obiceiurile țăranilor: nu comandau mîncare și băutură decît la întoarcerea din oraș.

Noii-sosiți se așezară la masă. Mita dezlegă sfoara unei trăistuțe, scoase din ea pîine, cîțiva ardei verzi și cîteva roșii, sare, și după aceea îi îmbie:

— Hai, luați și mîncați.

Anton întinse numaidecît mîna și luă un codru de pîine. Cei doi bărbați își răsuceau țigări din tabachera lui Dimităr. Ce-i drept, pe Rusi nu-l pofti să facă țigară, dar omul nici nu așteptă să fie poftit. I se părea firesc să ia din tutunul celuilalt.

— Amnarul a rămas la tine, îi aminti Dimităr, lipindu-și țigara.

— Da, da! Ai dreptate! Chiar la mine a rămas.

Seăpărară, își aprinseră țigările și începură să fumeze.

— Cît grîu duci la tîrg, mă? întrebă Rusi.

Dimităr făcu din cap în spre căruță:

— Păi tu nu vezi?

— E bun?

Dar fără să mai aștepte răspunsul, Rusi se duse la căruța vecinului, dădu la o parte pătura și-și îngropă mîna în boabele aurii. Le simți în palmă reci și grele,

zuruind ușor sub apăsarea lui. Cu pricepercea unui vechi cunoscător în asemenea treabă, Rusi vîntură în palmă boabele ușor prăfuite, suflă asupra lor și le privi cu ochii ațintiți. Apoi le lăsă să cadă la locul lor în căruță, trase cu grijă pătura, să nu rămînă boabe neacoperite, și se întoarse agale la masă.

— E bun. Ai grîu bun, mă.

— Dar tu? Cît grîu duci la tîrg? întrebă Dimitär la rîndul său.

— Doi saci, răspunse Rusi liniștit.

De mirare, Dimitär rămase cu gura căscată. Acum pentru el era limpede de ce putuseră boii lui Rusi să se țină în pas cu căluții lui. Boulenii lui Rusi au tras un car aproape gol, în timp ce căruța lui era atît de încărcată, că-i trosneau osiile.

— Nici sacii ăștia nu i-aș fi dus, adăugă Rusi, în timp ce-și răsucea la rîndul lui țigara, care nu voia să stea lipită, dar ce să fac? Nevoia. Și-așa, și-așa, tot n-are să ne ajungă pînă la anul.

— Păi locul tău din deal nu e rău, mă!

— Nu e, știu că nu e. Dar în ultimii ani dă din ce în ce mai puțină roadă. Să zici că nu-l muncesc bine? Da nici nu poate fi vorba de așa ceva! Îl muncesc cu destul, cum mă știi și tu, dar ce să-i faci? A sărăcit pămîntul, și încă rău de tot!

Stătea ușor aplecat, lovind ușurel cu nuiaua în cîteva fire de iarbă crescute lîngă han, și continua să vorbească agale, cu glasul său răgușit. Se vede că nu-l interesa dacă este ascultat sau nu, părînd că vorbește mai curînd pentru sine:

— Mi-aduc aminte că, înainte vreme, cu grîul ce-l scoteam de pe locul din deal, ajungeam să țin casa pînă-n vară, cînd ieșea cel nou, iar pe locul celălalt de lîngă rîu, care mi-a rămas de la bunicu-meu, puneam ori ardei, ori fasole, ori roșii, pe care le duceam la tîrg și-o scoteam binișor la capăt. Dar acum... și măcar de-ar fi fost numai anu ăsta... iacă, sînt cîțiva ani la rînd de cînd nici pînă la Paști nu ne-ajunge! Ce să fac? Și nici nutreț pentru vite n-am de-ajuns. Parcă tu nu știi? ridică el capul spre Dimitär. Astă-primăvară vîndui unul din bouleni. Uite, pe ăsta cu pata

neagră între coarne, arătă el către carul său, unde, scăpați de greutatea jugului, ședeau culcați, rumegînd încet, boii lui. Am avut noroc că l-a cumpărat cumnatu-meu, continuă tot așa monoton și liniștit Rusi, ca omul obișnuit cu nevoile — nu se mai necăjește cînd numărul lor mai sporește cu una — și continuă să lovească firele de iarbă. Mă mai ajută omul cîteodată și mi-l dă la cîte-o treabă. E tare cumsecade cumnatu-meu.

Dimitär îl asculta în tăcere. Mita oftă și-l îmbie încă o dată:

— Hai, ia, ia măcar puțină pîine.

— O să iau...

Întinse fără grabă mîna după pîine, rupse o bucată, o tăvăli prin sare și-o duse la gură. Înainte de a mușca din ea, o privi atent.

— Aa, frumos e grîul tău! Și bună pîine iese din el! Tăcură.

— Ar trebui să-l lași un an să-și revină, zise deodată Dimitär.

— Ce zici să las?

— Ar trebui numai să-l întorci și să-l lași un an așa, zic. Locul din deal, de, să se mai odihnească un pic.

— Și dacă-l las așa, ce-o să mîncăm în anul ăla? întrebă Rusi. Tuși din nou, cum avea obiceiul, apoi continuă să vorbească, ca pentru sine: Astă-toamnă am semănat și locul din vale, ăla de lîngă rîu, pe care-l am de la bunicu-meu. Și, cum spuneam, l-am semănat cu grîu de toamnă. Ce mi-am zis: cu celelalte om scoate-o noi într-un fel la capăt, barem grija pîinii să n-o ducem. Ei, ce crezi, mă, că am pățit? De la Crăciun am rămas dator băcanului, iar de Paști m-am îndatorat și la nea Stoian. Da multă camătă mai iau amîndoi, mă, mama lor de tîlhari! Și, cum îți spuneam, am semănat grîu de toamnă și pe locul de lîngă rîu. Și n-am făcut nimic. Astă-primăvară, cînd au năvălit apele, mi-au înecat locul și-au luat totul la vale.

— Da, se amestecă în vorbă și Mita, strîngînd ceea ce mai rămăsese de la masă în trăistuță și legînd-o

cu sfoară la gură. Acolo, în luncă, nu-i merge bine grîului de toamnă.

— Acolo e bun numai pentru grădinărie, adăugă și Dimitär. Cum se retrag apele, ți-ai asigurat belșugul.

— Parcă eu nu știu? Rusi se întinse după tabachera lui Dimitär. Știu și eu că așa e, dar am făcut-o de nevoie.

— Mi se pare că acum l-ai semănat cu fasole parcă, nu-i așa? întrebă Mita.

— Așa e, am semănat fasole. Dar de sămînță și de făină pentru noi m-am împrumutat în contul simbriei pe care o va căpăta Mitca.

— Mitca e a mai mare?

— Aha!

— Ai băgat-o slugă la oraș, nu-i așa?

Mita lui Dimitär arăta întotdeauna mult interes pentru fetele din sat.

— Nu, răspunse Rusi. De la Sfîntul Dumitru am băgat-o la fabrică.

— Acolo plătesc mai bine? întrebă Dimitär.

— Și chiar dacă n-ar plăti mai bine, eu nu-mi bag copilul să slugărească pe la ușile străinilor!

Tăcură din nou. Bărbații fumau, Mita puse trăistuța cu de-ale gurii în căruță, apoi se întoarse din nou la masă și-și legă mai bine broboada. Anton plecase de lîngă masa lor și, rezemat cu spatele de o masă așezată sub unul din ulmi, privea în depărtare. Discuțiile acestea despre sărăcia țărănească nu-l interesau de loc.

Dimitär ar fi vrut să vorbească din nou despre grîu.

— Să știi că ai dreptate, zise el, după cîteva clipe de tăcere. Mă uit și la pămîntul meu că a sărăcit rău de tot. Înainte vreme, de pe locul ăla de la gura izvorului scoteam două căruțe zdravene, uite-așa ca asta de-ncărcate, iar acum abia dacă pot să scot, și cu marc greutate, o căruță și jumătate. Și mai află că și eu sînt nevoit să iau bani cu camătă. Rar om în sat care să nu le fi rămas dator pungașilor ălora!

Rusi zîmbi, înțelegînd că Dimitär vrea să-l liniștească spunîndu-i că necazul care dăduse peste el a mai lovit și pe alții, că toate pămînturile au sărăcit și aproape toți oamenii din sat au ajuns la cheremul cămătarilor.

Dar Mita era nerăbdătoare să afle cît mai multe în legătură cu fata.

— E mulțumită fata? întrebă ea.

— Cine? o privi Rusi, neînțelegînd.

— Mitca ta, acolo, la fabrică, e mulțumită?

— Apăi... o fi, n-o fi, ce să facă?

Dinspre carul lui Rusi se auzi glasul zglobiu al Anghelincăi:

— Mai avem mult pînă la oraș? întrebă ea, frecîndu-se la ochi.

— Oh, copilașul lelii... spuse Mita, apropiindu-se de fetiță. Se grăbește să-și vadă mai repede pe lelica ei! Te bucuri mult, ai?

— E timpul să pornim din nou la drum, spuse Dimitär. Ia te uită, ne luarăm cu poveștile, și trecu o grămadă de vreme! Hai, Antoane!

În aceeași clipă, dinspre carul lui Rusi se auzi o exclamație:

— Iaa! Ia te uită la ea!

Mita se apropie repede de Rusi, care își făcea de lucru pe lîngă boi. Dimitär întoarse capul.

— Nu v-am spus, zise Rusi alene. E fata mea, a mijlocie. O duc la spital. Nu-i merge bine Cunei noastre. A apucat-o tusea pe iarnă, a tușit cît a tușit, iar acum nu mai tușește, da se topește văzînd cu ochii...

Mita se întoarse din nou la car. Se apropiară și ceilalți. În fundul carului, lîngă cei doi saci cu grîu, erau întinse niște pături, și deasupra lor, învelită pînă la bărbie, zăcea, cu ochii închiși, Cuna, fata cea mijlocie a lui Rusi. Să fi avut vreo zece ani, dar chipul ei era alb cu varul și supt de tot. Părea mult mai mică.

— Vai de mine și de mine! se văicărea Mita în șoaptă. Ce-a avut să pătimească mititica, sărmana de ea...

Dar vocea zglobie a Anghelincăi o întrerupse:

— Tata i-a spus mamei că, după ce om vinde sacii cu grîu, o s-o ducem la un spital, și țața Mitca o să ne dea bani și-o să ne cumpărăm sare, stambă, gaz și... (copilul zîmbea larg de tot, a mare fericire) și franzele! adăugă ea într-un răsuflet, bătînd bucuroasă din palmele ei micuțe.

— Oh, copilaşul lelii copilaş! Mita fu cît pe-aci să izbucnească în plîns de mila fetei.

Dimităr se depărtă şi se apucă să înhame caii. Rusi tăcea. Înjugaţi din nou, boulenii lui erau gata de drum.

Dar ei nu observară că între timp ieşiseră din han doi bărbaţi îmbrăcaţi orăşeneşte, care stătuseră mai la o parte şi ascultaseră cu multă atenţie discuţia lor. Unul din ei se apropie de căruţă şi se adresă lui Rusi:

— Dumneata lasă spitalul, bade! începu el repede. Acolo n-o să facă altceva decît să-ţi chinuiască de pomană fetiţa. Ascultă-mă pe mine, că ştiu ce spun! Acolo, la spital, nici nu le pasă de oameni ca dumneata şi de copii ca al dumitale. Acolo sînt tot felul de doctoraşi, isprăviţi şi neisprăviţi, care fac şcoală pe pielea bolnavilor. Ascultă-mă pe mine, că ştiu ce spun! Nu te mai abate pe nicăieri şi trage drept la doctorul Atanasov. Îl cunoşti? În piaţa Sărpazar. El e doctorul celor săraci, ca de-alde voi. De aceea şi-a făcut şi casa tocmai în Sărpazar. Să fie aproape de popor. Poftim, luaţi cîte-o ţigară! şi bărbatul acela vorbăreţ deschise o cutie cu ţigări de calitatea a treia. Mai luaţi cîte una, hai, luaţi cîte două de fiecare, să aveţi la drum. Ştiu şi eu ce-nseamnă să fii fumător! le îndesă orăşeanul ţigările în mîini. Faţa lui aspră, cu trăsături grosolane, era plină de coşuri şi părea nerasă de mult.

Celălalt tîrgoveţ era mai bine îmbrăcat, avea ochii şireţi şi mustăţile răsucite. Ascultînd ce spunea tovarăşul lui de drum, un zîmbet batjocoritor îi mişti în colţul gurii.

Bubosul continuă:

— Iar în ceea ce priveşte pe doctorul Atanasov, poţi să ai toată încrederea. Ehei, cîţi oameni n-a lecuit el, la cîtă lume n-a făcut el bine! Cine poate să-i numere? N-aţi auzit de doctorul Atanasov? La el se duc oameni din toate colţurile ţării! Şi de la Dve Moghili, şi de la Beala, ba chiar şi de la Gorna Oreahoviţa. Şi prin locurile acelea sînt doctori, dar oamenii vin numai la Atanasov, fiindcă au văzut ce poate. Şi are şi suflet omul! Lecuieşte şi oftica, taie şi de zgîrcitură, ba ştie să facă pînă şi picioare de lemn! Om învăţat, ce mai

la deal, la vale! A învățat ani de zile în Austria, nu ca ai noștri, la Sofia, unde n-are cine să-i învețe medicină, căci toți sînt la fel de nepricepuți! O apă și-un pămînt, ce mai! Ascultă-mă pe mine, că știu ce spun!...

— Ei, ajunge, ajunge, ia-o mai încet, că sperii oamenii! îi tăie avîntul celălalt. Dar cum e pe la voi, prin sat, oameni buni, aveți cooperativă? întrebă celălalt. De fapt, din ce sat sînteți? Uite, că am uitat să vă întreb lucrul cel mai important.

Tîrgovețul rîse. Țăranii rîseră și ei.

— De ce te interesează asta, ucică? se arătă curios Dimităr.

— N-avem cooperativă, spuse Rusi încet și cam fără chef.

— Păcat! Dar, așa, o prăvălie mai măricică sau un om mai înstărit nu se află în satul vostru?

— Da de ce te interesează? repetă Dimităr întrebarea.

— Am adus niște pluguri minunate! Noi-nouțe! Pluguri nemțești, marfă extra! Grozave! Astea pur și simplu taie pămîntul! Și-apoi mai e un avantaj, fiindcă bani prea mulți nu cred să fie în sat — mai mult ca sigur că nu sînt, știu eu asta, vă înțelegem noi situația — dar cum v-ați vîndut fiecare o parte din grîne, o să plătiți fie cu bani gheață, fie dînd polițe, de-aia întrebăm de cooperativă sau de vreun om mai bogat, ca să poată sta cineva garant pentru voi.

— Așteaptă, mă, și tu cu plugurile tale! se amestecă din nou bubosul. Nu vezi că oamenii ăștia de pe aici au alte necazuri pe cap? A dat boala peste ei, și tu zor-nevoie să le vinzi pluguri, punînd pe alții să garanteze pentru ei!...

— Tu ne te amesteca în treburile mele! se răsti la el celălalt.

— Ba o să mă amestec, fiindcă nu înțelegi nimic! Ești tînăr încă și nu te pricepi în afaceri. Eu am de-a face cu poporul, chei, de multă vreme!

— În calitate de misit al doctorului Atanasov, nu-i așa?

— Nu în calitate de misit, ci ca prieten al țăranului nostru. Uită-te la omul ăsta, duce la tîrg doi saci de

grîu şi vrea să locuiască cu ei un bolnav. E de datoria mea să-i arăt calea cea bună. Omul ăsta a trudit şi a asudat pe peticuţul lui de pămînt, a secerat sub soarele arzător, a treierat, a arat, a prăşit şi, uită-te la el, a ajuns o umbră! Şi toate astea pentru ce? Pentru ca să aducă un strop de sănătate în casa sa. Ehei, eu îi cunosc bine pe oamenii ăştia necăjiţi, pe cînd tu eşti încă necopt, şi de aceea ştiu ce trebuie să facă mai întîi de toate după ce-şi vor vinde grîul. Nu-i aşa, bade? Nu-i aşa că spun adevărul? Sănătate, mai întîi de toate sănătate, că-i mai bună decît toate! Uite, are copilaşul bolnav, sărmanul creştin... Şi de aceea îi spun din nou: mînă drept la doctorul Atanasov! Nu-i aşa că o să ţii minte? În piaţă, la Sărpazar. Casa aia cu două caturi, de lîngă depozitele de grîu. Voi, oricum, tot vă duceţi acolo. Nu se poate să n-o recunoaşteţi: e o casă nouă, nouă-nouţă. Ş-apoi are şi-o firmă, uite, atîta de mare...

Bubosul îşi întinse în lături braţele cît erau de lungi, pentru a arăta cît de mare e firma, apoi, istovit de atîta vorbărie, încălecă pe bicicletă. Celălalt se pregăti să-i urmeze pilda.

— Şi totuşi nu mi-aţi spus dacă aveţi în satul vostru un om care să poată fi garant pentru plugurile nemţeşti. Marfă extra! Doar ştiţi şi voi că marfa nemţească... Dar parcă mai e nevoie de reclamă?! Cele mai bune din lume! Marfă nouă, abia a sosit. El se lovi cu palma peste frunte: Ia te uită, iar am uitat. Cum se cheamă, bre, satul vostru?

— Nu vă e ruşine? se auzi o voce din uşa hanului. Lipitorilor! V-aţi înfipt în ţărani şi sugeţi din ei ca nişte căpuşe! Lăsaţi oamenii în pace, să-şi vadă de drumurile lor!

— Aa, tovărăşele, nu permit! tună de data aceasta vocea hangiului. Ieşi pe cîmp şi vorbeşte ce pofteşti, dar în faţa casei mele nu dau voie nimănui să facă politică! Dumneata crezi că dacă ai stat la masă, într-un colţ întunecos, doar c-o limonadă în faţă, nu te-am recunoscut? Oho, nen' tu Gheorghi îi cunoaşte pe toţi cei care trec pe şosea! Te ştiu încă de atunci, ţii dum-

neata minte, de-atunci de cînd voiați să răzvrătiți satele...

— Dumneata, nene Gheorghi, ar fi mai bine să-ți vezi de treabă! se auzi alt glas, tot dinspre ușa hanului.

Acolo, la intrare, se opriseră doi bărbați, pe care nimeni nu-i luase în seamă. Unul mai vîrstnic, cu fața slabă, prelungă, cu mustățile sure și lăsate pe oală, iar celălalt tînăr, smead la obraz, cu trăsăturile feței trădînd hotărîre și sprîncenele groase, îmbinate la rădăcina nasului. Noii-veniți erau îmbrăcați tot în haine orășenești, dar mai ponosite ca ale celorlalți, iar pe cap aveau șepci vechi, decolorate de soare.

Bărbatul mai în vîrstă se apropie de hangiu și continuă:

— Și zi așa, nea Gheorghi, cînd cei de teapa ăstora se năpustesc asupra oamenilor sărmani, mințindu-i și jefuindu-i cum le convine, dumneata nu-i dai dreptate prietenului meu să-i numească lipitori și căpușe? Eu le-aș zice și mai rău: tîlhari de drumul mare! Iar în legătură cu ceea ce spuseși despre el, n-ai nimerit-o! Te înșeli, nea Gheorghi, mă-nțelegi? Te înșeli, cum nu te-ai înșelat niciodată. Omul ăsta e complet străin de locurile noastre. A sosit aici doar de două zile. Și dacă vrei să știi ce e cu el, află că eu l-am chemat, fiindcă nu pot avea grijă numai eu singur de toate batozele care treieră prin satele vecine. M-a apucat un reumatism al dracului și mă chinuie așa de rău, că abia mă mai pot mișca!

Era limpede că bătrînul muncitor sporovăia atîta cu gîndul de a-l abate pe guralivul hangiu de la bănuielile sale, cît și pentru a înlătura impresia produsă de vorbele lui asupra celorlalți.

— În ce privește spusele dumitale că am fi băut doar cîte o limonadă, ai dreptate, nu zic nu. Așa e. Da, ce să-i faci, ăsta-i cusurul nostru! rîse el. Doar știi cum vine vorba: toamna se numără bobocii! Ia să vezi după treier, cînd ne-om întoarce de prin sate cu pungile doldora, uite-aici, na, sub ulmii ăștia ai dumitale, o să tragem un chef de pomină, numai vin bun să ai! Uite, îți promit de pe acum că eu o să fac cinste.

Țăranii se făceau că nu sînt de loc atenți la ce spunea omul. Își pregătiră pe îndelete carele și, cu un „rămîneți cu bine" spus cu voce înceată, porniră la drum.

Hangiul mormăi, nemulțumit:

— Apăi nici tu nu ești mai breaz ca ăstălalt! și intră în han.

Cei doi biciclișți, care urmăriseră atenți discuția, șușotiră ceva între ei.

— Ăștia sînt agitatori comuniști, zise bubosul.

Celălalt privi chiorîș la cei doi muncitori și mormăi:

— Așa cred și eu. Va trebui să-i reclamăm la primul post de jandarmi.

— Pe ăla bătrîn îl cunosc de pe vremea cînd organiza mitinguri pe străzi. E tesneac [1] vechi.

— Eu mă întorc în oraș, să anunț poliția, spuse agentul firmei pentru pluguri nemțești, și dădu să încalece pe bicicletă, dar celălalt îl opri.

— Vorbești prostii! zise el. Noi sîntem cu bicicletele. Le-o luăm înainte și anunțăm șeful postului de jandarmi din prima comună în care intrăm.

— Dar dacă pînă atunci vor fugi?

— Unde să fugă?

— Unde-or vedea cu ochii! Parcă poți să știi? Eu m-aș duce la...

— Ba n-ai să te duci nicăieri, o să stai aici cu mine!

— Eu, ca bun patriot...

— Ascultă-mă pe mine, fiindcă noi, național-liberalii, înțelegem mai bine lucrurile astea. Voi mai aveți de învățat multe, abia ați ieșit din găoace. Știți doar să vă umflați în pene cu uniformele voastre strînse în curelușe cafenii. Prostii! Înțelepciune, e nevoie de înțe-

[1] *Partidul tesneacilor* — partid revoluționar din Bulgaria: a luat naștere în 1903, după ruperea părții revoluționare a Partidului Social-Democrat Bulgar de aripa lui reformistă, oportunistă. *Tesneacii* („strîmții") apărau în mod consecvent unitatea și coeziunea rîndurilor partidului, spre deosebire de „largi", care se pronunțau pentru o largă primire în partid.

În 1919 partidul tesneacilor s-a transformat în Partidul Comunist Bulgar.

lepciune în politica noastră bulgărească, şi nu de vorbe mari! Ascultă la mine şi-o să vezi că am dreptate. Dacă porneşti spre oraş, după ce în cîrciumă ne-au auzit că am plecat să dăm ocol satelor, imediat o să le dea prin gînd că vrem să-i denunţăm şi-o să se ascundă unde nu-i mai găseşte nici dracu! Pe cînd aşa, dacă ne vom vedea liniştiţi de drum, nu vor bănui nimic şi-i vom lua ca din oală. Hai s-o luăm din loc, să nu le trezim bănuieli.

Cei doi tîrgoveţi se urcară pe biciclete, dar înainte de-a porni, bubosul se întoarse şi strigă vesel muncitorilor de la batoze:

— Iar dumneata, domnule, nu te mai mînia de pomană! Dacă aş fi avut o meserie ca a dumitale, să-i pot jumuli pe bogătaşii satelor reparîndu-le inventarul agricol, aş fi făcut şi eu pe grozavul acum şi m-aş fi umflat în pene, cum faci dumneata. Dar dacă am rămas fără slujbă din cauza vederilor mele politice, nu trebuie să-mi cîştig într-un fel pîinea? Asta şi fac, îi păcălesc pe proşti şi-i fac clientelă doctorului. Ce vrei să fac? Şi-apoi, marc lucru! Ce te-nfurii aşa? Tot doctori sînt şi-aici, şi-acolo! Cine are de gînd să moară n-are decît, numai că eu vreau să trăiesc. Parcă dacă nu-i păcălesc eu pe prostănacii ăştia, n-o să se găsească altul care s-o facă? Ba o să se găsească, şi încă destui! Cum vînd grîul, cum îi vezi că au fost traşi pe sfoară.

„Negustorul" de pluguri, înţelegînd tactica subtilă a prietenului său, adăugă, rîzînd:

— Şi la întoarcerea voastră de la batoze, cînd veţi organiza petrecerea aceea de pomină aici, la han, anunţaţi-ne şi pe noi! Voi daţi vinul, iar noi, mizilicul! Bagăm doi curcani la cuptor, şi gata! Numai de-aş putea să plascz şi eu cît mai multe pluguri prostănacilor...

Muncitorii îi ascultară, fără să scoată o vorbă.

Cei doi misiţi, rîzînd cu gura pînă la urechi, făcură din mînă un semn de rămas bun şi se depărtară pe drumul prăfuit, pedalînd grăbiţi.

CAPITOLUL VII

Muncitorii petrecură cu privirea pe cei doi bicicliști pînă cînd aceștia se pierdură în depărtare.

— Am cam încurcat-o... spuse încet bătrînul cînd ieșiră la șosea. Va trebui să apucăm pe alt drum. Glumele acestor netoți n-au avut decît scopul de-a abate atenția în altă parte. Mai mult ca sigur că se gîndesc să ne întindă o cursă.

— Cred, îi răspunse cel tînăr la fel de încet, dar în oraș cu tot nu mă-ntorc.

— Se-nțelege că n-o să te mai întorci acolo. Ar însemna să pună imediat mîna pe tine. Mai cu seamă acum, după întîmplarea aceea... Cred că au făcut arcstări în dreapta și-n stînga, doar or da de urmă...

Bătrînul aruncă o privire cercetătoare pe întinderea cîmpiei și adăugă:

— N-o să ne întoarcem în oraș, dar o să mergem o bucată bună de drum pe-aici, și-apoi o s-o luăm la stînga. Schimbăm numai direcția. Întîi și întîi trebuie să mergem acolo unde ne pusesem în gînd să ne ducem la urmă de tot. E mai bine așa.

— Ai dreptate, fu de acord tînărul și porniră în urma țăranilor.

— Hai să grăbim un pic pasul, să-i ajungem din urmă pe țăranii aceia, arătă cu mîna bătrînul în direcția lui Rusi și Dimităr.

— Ce treabă ai tu cu ei? N-ai auzit ce vorbeau? Oameni necăjiți, bătuți de soartă.

— Păi tocmai pentru că sînt necăjiți și bătuți de soartă trebuie să vorbim cu ei. Aștia or să ne înțeleagă mai bine ca alții.

— După cîte văd eu, Anghele, iar vrei să lucrăm după capul dumitale. Dacă om sta de vorbă cu toți cei care ne-or ieși în cale, unde-o să ajungem? Ce, crezi că sînt doar cîțiva sărmani în țara asta, să te ocupi de fiecare în parte? Oriunde te-ntorci, tot de ei dai. Iar nouă ni s-a spus foarte limpede: „Țineți legătura, co-

municați oamenilor noștri dispozițiile privitoare la apropierea de țărănime și mergeți mai departe". Restul e treaba lor, a tovarășilor noștri de la sate.

— Așa crezi tu, dar eu o să-ți spun că lucrul acesta l-au inventat oameni ca tine! De cînd ați intrat în partid, ați și început să comandați peste tot!

— Știi bine de ce s-au luat asemenea măsuri. Fiindcă voi continuați să vă duceți munca după sistemul învechit al tesneacilor.

— Păi, cum adică? Dacă stai de vorbă cu țăranii înseamnă că lucrezi tot după sistemul nostru, al tesneacilor? Cum poți să spui una ca asta? Uită-te la ei! li s-a micșorat cîștigul, se ruinează văzînd cu ochii, grîul pe care-l scot de pe ce brumă de pămînt au nu le-ajunge să-și asigure pîinea zilnică de la o recoltă la alta, și te-ntreb: se află oare un prilej mai bun pentru a sta de vorbă cu ei, ca cel de-acum? În afară de asta, cît am stat lîngă fereastra hanului, am mai prins și altceva din discuțiile lor. Și-apoi nu înțeleg de ce mă împiedici să mă opresc pe ici, pe colo și să mai vorbesc cu oamenii, cînd tu însuți mai adineauri te apucaseși să trîncănești tot felul de năzbîtii, fără rost, bicicliștilor ălora, că puteam da de bucluc cît ai clipi din ochi!

— Asta-i cu totul altceva! răspunse tînărul, pe un ton care voia să fie autoritar. Ce-am făcut eu se cheamă demascare. Și încă pe loc! Lovește în dușman fără cruțare, iar ăia sînt cei mai periculoși dușmani ai țăranilor. Și țăranii înțeleg imediat ajutorul care li se dă prin fapte, nu prin vorbe.

— Ei, asta-i bună! Va să zică tu ești de acord să-l demaști pe dușman, dar nu ești de acord să te apropii de cei în folosul cărora l-ai demascat!

Tînărul se încruntă.

— Văd cu, spuse el ceva mai moale, că nu poate omul s-o scoată la capăt cu dumneata, dar îți atrag atenția că ești obligat să-mi dai ascultare, fiindcă așa-i dispoziția de sus. Iar în ceea ce-i privește pe țăranii de la han, uite, i-am și ajuns din urmă. N-ai decît să vorbești cu ei cît poftești, iar eu n-o să mă amestec. Numai că aș vrea să te mai întreb ceva: ce părere ai despre hangiul acela?

— Ce părere să am? Un linge-blide, ca toți cei de teapa lui! Toți hangiii sînt în serviciul poliției. Și nen'tu Gheorghi, bineînțeles, nu face nici el excepție. Numai că n-o să ne vadă prea curînd la față...

— Să ne grăbim, totuși.

Deodată, însă, pe întinderea șoselei, ieșiră ca din pămînt o mulțime de care mergînd spre oraș. De pe drumurile lăturalnice grăbeau altele, să se înșire în rînd cu cele de pe șoseaua principală. Din locul unde se aflau cei doi muncitori, carele semănau cu niște gîngănii mici, care păreau că abia se mișcă. Multe din ele erau departe, dar toate se îndreptau în aceeași direcție: spre oraș.

Chiar în fața lor erau cele două care ale lui Rusi și Dimităr. Mergeau foarte aproape unul de altul. Căruța lui Dimităr era lăsată pe mîna băiatului, care ținea bine hățurile cailor, iar în urmă venea micuța Anghelina, înghiontind boulenii, care trăgeau însă repede carul aproape gol, ținîndu-se în pas cu caii. Mita mergea pe lîngă carul lui Rusi, în care zăcea fata bolnavă, învelită în pături. Rămași ceva mai în urmă, cei doi bărbați mergeau încet, vorbind de-ale lor și fumînd țigările oferite de misitul doctorului Atanasov. Cînd îi văzură pe muncitori apropiindu-se de ei, tăcură.

Anghel, muncitorul acela mai în vîrstă, scoase o țigară și se aplecă să și-o aprindă de la Rusi. Se opriră puțin locului. Dimităr îl privi cu neîncredere, apoi cercetă din ochi și pe tînărul muncitor, zîmbi ușor și spuse:

— Frumușel mi l-ai mai trimis pe hangiu după potcoave de cai morți... Dar n-ai de ce să te temi de el. N-o să-ți facă nici un rău. Nu pentru că ar fi bun la inimă, ci pentru că e un puturos!

— Păi ce-ar putea să-mi facă? întrebă Anghel, trăgînd nepăsător în piept fumul tare al țigării. Orice-ar face, de pomană o s-o facă!

— Ei, da, așa e, și eu zic tot așa, se învoi Dimităr. Era limpede că avea el o părere despre drumeții aceia, dar se vedea bine că n-avea să-și mărturisească frămîntările și părerile despre ei nimănui.

Tot trăgînd des din țigară, Anghel se înecă și începu să tușească uscat. Bătrînul nu se simțea de loc la largul lui din cauză că însoțitorul îi urmărea gesturile cu un zîmbet ironic în colțul gurii.

Apoi vorbi Rusi:

— Dumneata... ca și mine... plămînii... cum să-ți spun... trosnesc de parcă ai rupe vreascuri! Din pricina tutunului, nu-i așa?... Da știu că i-ai aranjat bine pe ăia, zîmbi el larg către cei doi muncitori, i-ai făcut căpușe! Și, rîzînd pe înfundate, adăugă, mai curînd pentru sine: Bravo! Bine le-ai zis!

— Ce-are copilul? De ce e bolnav? făcu Anghel din cap spre căruță.

— Se topește văzînd cu ochii, dar din ce pricină nu știu...

— Acu te duci cu ea la spital?

— Păi da... se-nțelege că la spital. A, dumneata te gîndești la ce mi-a spus ăla? Nu, nu-i ascult eu pe de-alde ăia, n-avea dumneata grijă! Îi cunoaștem noi pe doctorii ăștia, care-și adună clienții de pe drumuri cu fel de fel de vicleșuguri...

— Dacă-i așa, de ce l-ați ascultat? intră în vorbă tînărul.

Nu-l răbdase inima să meargă atîta vreme lîngă ei și să nu scoată o vorbă. De aceea se hotărî brusc să-i arate lui Anghel că și el știe să vorbească cu țăranii, că nu o dată purtase asemenea discuții de cînd tot umbla pe drumuri, dar, pe de altă parte, ar fi vrut să-i dovedească într-un fel că totuși nu merită să-ți pierzi vremea, fiindcă din astfel de discuții nu poate să iasă mai nimic.

Rusi îi aruncă o privire piezișă, tăcu o clipă, apoi oftă din adînc:

— Păi de ce era să nu-l ascult? Dacă omul are chef de vorbă, noi îl ascultăm. Cîte unul de-ăsta poate să spună și-o vorbă de Doamne-ajută. Eu nu pierd nimic dacă stau și-l ascult. Ei, dacă i-aș urma sfatul orbește, asta ar fi cu totul altceva...

— Mergeți și domniile-voastre la oraș? întrebă deodată Dimitär.

— Cum o să mergem? N-ai auzit că noi umblăm prin sate să reparăm batozele oamenilor?

— Ba eu credeam că la oraș vă duceți.

— De ce?

— Fiindcă așa ar fi mai bine. Mă rog, așa gîndesc eu, da dumneavoastră știți mai bine decît mine ce-aveți de făcut.

— Vrei să spui că nu sînt batoze de treier nereparate prin părțile astea? îl întrebă Anghel privindu-l cu încordare.

— Batoze sînt, răspunse Dimitär, părînd că strecoară vorbele printre dinți, ei da, sînt destule batoze de reparat, numai că nu știu dacă o să găsiți oameni pentru voi. Părea că apasă într-un fel anumit pe cuvintele: „pentru voi".

Tînărul se apropie de Anghel și-l ghionti ușurel.

— Lasă, Petär... îi șopti Anghel, apoi rîse tare și după aceea continuă: Nu cumva au plecat cu toții să-și vîndă grîul la tîrg, de n-a mai rămas nimeni în sat? se făcu el că nu înțelege la ce făcea aluzie țăranul.

Rusi îi aruncă o privire piezișă lui Dimitär, de parcă ar fi vrut să-i arate că nu este de acord cu el. Se citea uimirea în ochii lui.

— Ba nu-i așa! sări el cu gura. Dacă ar fi avut toți grîu de vînzare, mai treacă-meargă, da n-au! Și-apoi, o să vezi că satele sînt pline de oameni, iar pe drum, uite, privește, astea sînt care pentru piață?

— Tu, Rusi, ar fi mai bine să nu te amesteci unde nu-ți fierbe oala! îl întrerupse tăios Dimitär. Omul ăsta înțelege foarte bine ce-i spun. Așa! Pentru voi nu sînt oameni prin sate! E limpede?

— De ce crezi asta? nu se putu stăpîni din nou muncitorul cel tînär, pe care-l chema Petär.

— Fiindcă sîntem toți înscriși în Uniunea agrară, dacă vrei s-o știi cu tot dinadinsul! Și ceea ce ni se comunică de la Uniunea agrară din Sofia, aia facem noi! Iar cei de-acolo nu ne-au spus să ascultăm de vorbele voastre.

— De-aia o să vă pună iar greul în spate, cum v-au mai pus! îi aruncă înciudat Petär.

— Ei, da, fiecare se gîndește numai la pielea lui.

Anghel se apropie de el și începu să-i vorbească rar și potolit:

— Uite, vezi, asta e greșeala voastră. Și-a noastră, și-a voastră. Vedem limpede că trebuie să fim împreună, să fim uniți, dar ne încăpățînăm să rămînem despărțiți. Fiecare se gîndește numai la pielea lui. Acum duceți la tîrg grîul acesta, pe care l-ați smuls pămîntului cu trudă și cu sudoarea frunții, ca să vă cumpărați cu banii luați pe el ce vă trebuie în gospodărie, iar creștinul ăsta și-a rupt de la gură, să-și poată lecui copila de boala care-o macină. Dar cît o să vă dea negustorul pe grîul vostru știți? Nu știți! Nu cît ar merita munca pe care ați depus-o, ci cît vor ei, după bunul lor plac. Asta e! Și nu poți să le faci nimic, fiindcă și judecătorul, și polițaiul, și pretorul, și prefectul, și deputatul, și temnicerul, dacă vrei, toți sînt alături de ei, toți sînt oamenii lor! Cui să te plîngi de nedreptatea care ți se face? E, sau nu e așa?

Țăranii tăceau, ascultînd atenți cele ce spunea muncitorul. După un timp, Rusi spuse:

— Păi, cam așa e, de...

Anghel prinse curaj:

— Și tu îmi spui mie că n-avem ce căuta în sat fiindcă voi sînteți în Uniunea agrară și că, ce se spune de la Sofia, aia faceți. Păi eu îți spun să nu fii în Uniunea agrară? N-ai decît să fii unde-ți place, dar mai uită-te ce se întîmplă și în jurul tău! Și, la timpul potrivit, spune-le oamenilor tăi de la Sofia ce-ai văzut. Să știe și ei halul în care ați ajuns și mai bine să se gîndească cum să vă ajute să scăpați de nevoi decît să se fărîmițeze în felurite grupări politice, după cum le cer stăpînii. Mai bine s-ar uni contra lor decît să vă facă pe voi slugi plecate la ușile bogătașilor!

— Apăi știu ei în ce hal ne aflăm noi, numai că mereu ne spun că nu se poate schimba nimic.

— Dacă am fi noi uniți și ne-am ține tari, s-ar vedea atunci dacă se poate sau nu!...

— Asta cam așa e... dar cînd s-a putut, am scăpat prilejul...

— Și trebuie să se întîmple tot așa de fiecare dată? Tot vorbind, ajunseră la drumul care făcea la stînga din șosea, unde trebuiau să se despartă.

— Petăr, noi o s-o cam luăm pe-aici, nu-i așa? se opri Anghel.

— Da, pe drumul ăsta.

Lui Dimităr parcă îi părea rău că se desparte de ei. Ar fi vrut să mai stea de vorbă cu oamenii ăștia.

— Uite, zise el, scoțînd din buzunar țigările dăruite de bubos. Luați, vă dau și foc, și începu să se scotocească prin buzunare după amnar.

Anghel luă țigara, dar Petăr refuză.

— Ce, nu fumezi?

— Nu, mulțumesc.

— Apăi de, toată lumea zice că nu-i bun tutunul, da la cîte-un necaz mai merge...

— Ar fi mult mai bine ca necazurile să nu le lecuim cu tutun, ci altfel... știi dumneata cum, mai zise Anghel, aprinzîndu-și țigara.

— Da, da, drept ai grăit, dădu Rusi din cap și tuși, cum avea obiceiul.

— Spuneai că ai o fată care lucrează la fabrică în oraș, am auzit bine? se aplecă spre el muncitorul.

— Da! Ai auzit bine.

— Cîți ani are? întrebă Petăr.

— Păi, cît să aibă? Cincisprezece; merge acum pe cincisprezece ani. Da de ce mă-ntrebi?

— Trebuie să fi intrat de curînd în serviciu.

— De la Sfîntul Dumitru. Dar dumneata de unde-ai știut că e de curînd?

— Pentru că nu e nici un an de cînd au început să angajeze și copii ca fata dumitale. Știi de ce fac asta? Ca să le plătească atît cît le convine lor! Ticăloșii! nu se putu stăpîni din nou Petăr.

Acum veni rîndul lui Anghel să-l ghiontească.

— Eh, ce era să facem? Sărăcia m-a mînat. Că ce scoteam de pe bruma de pămînt nu ne ajungea nici să ne ducem zilele de azi pe mîine. Rusi nu observă semnul pe care i-l făcuse Anghel tînărului și continuă să-și verse necazul: Pămînt e puțin, și cît este a sărăcit de tot, că nu rodește mai nimic. Uite, să spună și

Dimitär! El are mai mult ca mine, dar şi-al lui a început să dea tot mai puţină roadă. Iar datoriile sînt datorii. Sîntem datori cu toţii la Banca Agricolă şi abia dacă agonisim banii pentru plata dobînzilor; la cîrciumar şi băcan s-a-ndatorat aproape tot satul, aşa că în fiecare an ăştia îşi iau partea şi nu te-ar ierta, să te vadă mort! Şi-apoi alca-s dobînzi? Ne jefuiesc ca în codru! Cît spun ei, atîta trebuie să dai. Parcă poţi să te pui împotrivă? Nu poţi, că pe urmă nu-ţi mai dă. Şi ce te faci dacă n-ai de unde împrumuta un ban? Tot la cheremul lor ajungi... Aşa că ce să faci? Cum e o vorbă: înghite şi taci, că n-ai încotro. Nu-i aşa?

Dimitär dădu din cap.

— Aşa e!

— Şi... copilul nu l-am băgat în fabrică tot din pricina sărăciei? Nu că aş fi vrut eu. Doamne fereşte! Da ce mi-am zis: ar fi bine să înveţe fata o meserie, şi-apoi, trăind la oraş, mai vede şi ea cum trăieşte lumea şi se mai deşteaptă oleacă.

— La ce fabrică e?

— La ţesătorie.

Muncitorii se priviră drept în ochi, apoi Anghel întrebă iar, pe un ton care voia să pară indiferent:

— La ţesătorie?

— Uite-o! Aia de lîngă metereze. O ţin un bulgar şi doi franţuji. N-o ştiţi care?

— Cum să n-o ştim? zise Petär repede. Sigur c-o ştim! Dar fata e sindicalistă?

— Ce să fie? întrebă Rusi.

— Sindicalistă. Te întreb dacă este înscrisă în sindicat.

— Păi cum?... aţi reuşit să aveţi iară sindicate? întrebă Dimitär.

— Da. N-ai auzit de asta? îi răspunse Anghel.

— N-am auzit, de unde era să aud eu dacă nu ies din sat? La oraş n-am mai fost din toamna trecută, cînd mi-am dus băiatul la şcoală.

Rusi, dumerindu-se abia acum, îi răspunse şi el tînărului. Nu, el nu ştie nimic despre Mitca lui. Nu ştie dacă e sindicalistă, fiindcă nici el nu mai fusese la tîrg de astă-toamnă.

— Spune-i dumneata să se înscrie, dacă nu s-a înscris pînă acum. O să fie mai bine pentru ea. Nu știi vorba veche? Unde-i unul nu-i putere... adăugă Anghel.

— Cînd toți muncitorii sînt uniți, adăugă Petăr, devin mai puternici și pot ține piept mai ușor patronilor și slugilor lor.

— Eh, Mitca lui e tînără încă pentru asemenea treabă... se amestecă din nou Dimităr în vorbă. O s-o băgați în partid de pe acum, să facă politică, să se apuce de...

— Sindicatele muncitorești nu sînt partid, bade, îl întrerupse Anghel.

Dimităr îl privi neîncrezător.

— Lasă... parcă nu vă știu eu?!

— Nu ascund că noi facem politică, îl privi deschis, în ochi, Anghel. Noi luptăm împotriva lipitorilor care ne sug vlaga și pregătim un viitor mai bun copiilor noștri. Sindicatele sînt o organizație largă a muncitorilor. Eh, se-nțelege că mulți dintre muncitorii înscriși în sindicat sînt de partea noastră, fiindcă își dau seama de dreptatea luptei noastre.

Dimităr zîmbi și-i răspunse:

— Aha, bine că-ncepi să recunoști!

Dar Anghel continuă:

— Păi, spune și dumneata, o să piardă ceva fata dacă va fi alături de tovarășele sale de muncă?... Să știe că la nevoie are cine să-i ia apărarea?... Și fiindcă Dimităr tăcea, omul se întoarse din nou către Rusi: Spune-i să se ducă să-l caute pe Cuzman. Cuzman-lunganul, așa să-i spui, să-l caute pe el și să-i spună... Anghel se bîlbîi puțin, aruncă o privire spre Petăr și adăugă repede: Să-i spună lui Cuzman că Anghel a stat de vorbă cu tatăl ei. Atîta tot!

— Bine... Anghel, va să zică... oi ține minte, n-avea grijă... dădu din cap Rusi. Ascultase cu atenția încordată și cu ochii plecați vorbele lui Anghel. Apoi adăugă: Așa, bine zici, o dată ce e acolo, musai să fie alături de tovarășele ei de muncă. Unde sînt ele, acolo să fie și ea. Nu e bine să stea la o parte, nu e bine! O să-i spun cum zici dumneata.

Anghel îi aruncă o privire în care se citea mulțumirea lucrului îndeplinit. Iată, țăranul ăsta liniștit, tăcut se vedea bine că l-a înțeles.

De data aceasta vorbi Petăr și se adresă lui Dimităr, arătînd cu capul spre Anton:

— Ce vrei să-l faci, învățător ori primar?

Dimităr înțelese că tînărul îl ia în zeflemea din pricina vorbelor lui de-adineauri, cînd le spusese că n-au ce căuta în sat. Îl privi la rîndul lui și spuse cu ironie:

— Nu, o să-l fac agitator...

Petăr își mușcă buzele.

— Eh, și dumneata! Am zis și eu așa, în glumă.

— Și cu tot în glumă am zis.

Oamenii rîseră înveseliți.

— Ei, acu ce zici, avem ce căuta în sate, sau nu?

— Nu știu încă...

— Dar cînd o să știi?

— La întoarcere.

— Va să zică, vrei mai întîi să întrebi la Uniunea agrară. Nu-i așa?

— Și de ce să nu întreb?

— N-ai decît! Treaba dumitale! Întreabă, dacă nu poți altfel. Dar eu aș zice că de data aceasta n-ar fi rău să hotărăști singur ce și cum. Nu-i așa că ar fi mai bine?

Petăr se întoarse și dădu să-și vadă de drum, dar Dimităr mai avea ceva de spus:

— Iar cît privește vorbele tovarășului dumitale, care, oricum, e mai bătrîn și mai cu judecată, arătă el cu capul către Anghel, mi-au plăcut mai mult, pentru că au fost spuse cu dreptate, a vorbit cinstit omul. Uite, vorba lui, ducem grîul la tîrg, dar cît o să ne dea pe el habar n-avem! Cît o să vrea ei, și noi, cum n-avem încotro, îl dăm.

— Dacă vezi bine că-i așa, de ce nu-l duceți la Uniunea cooperativelor?

— Păi și-ăștia, și-ăia tot atîta dau...

— Asta așa e. Marii cerealiști dirijează prețele și hotărăsc prețurile.

— Chiar așa e, cum zici dumneata.

— Ei, atunci hai să fie într-un ceas bun! întinse mîna Petăr, să-şi ia rămas bun de la ţărani.

Rusi zăbovi o clipă, strîngînd cu putere mîna lui Anghel.

— Noi sîntem din Gorni Izvor. E un sat mic, ţinem de primăria din Dolni Izvor. Noi sîntem, cum ar veni, mai la deal, pe malul rîului. Dacă treceţi pe lîngă satul nostru, nu ne ocoliţi, abateţi-vă şi pe la noi. Aş vrea să ne mai vedem. Întrebaţi de Rusi Ivanov. Aşa mă cheamă: Rusi Ivanov.

— De ţi s-ar însănătoşi copila pînă atunci!

— Cum o vrea Al-de-sus...

— Şi nu uita ce-am vorbit despre fata a mare...

— N-am să uit.

— Hai, să fie cu noroc şi-ntr-un ceas bun!

Muncitorii apucară la stînga. Rusi şi Dimităr îşi iuţiră paşii, să ajungă din urmă căruţele, care urcau încet ultima costişă a dealului de la marginea oraşului.

— Eşti mulţumit? întrebă Petăr cînd se depărtară bine. Ai văzut că ştiu şi eu să vorbesc cu oamenii pe care-i întîlnesc în drum?

Anghel îşi încetini paşii.

— Am văzut, spuse el după o clipă de tăcere, şi, să-ţi spun drept, sînt foarte mulţumit. Uite, vezi? Dacă am avea posibilitatea, dacă am avea oameni să umble peste tot şi să stea de vorbă cu ţăranii, ar fi altceva. Să nu facă doar oficiul de curieri pentru tovarăşii din sate. Nu că n-ar fi buni, dar nu ştiu totdeauna cum să-i ia. De fapt, ce tot pălăvrăgim atîta?

— Adevărat, spuse Petăr rîzînd, am întîlnit doi oameni şi ni se pare că, stînd de vorbă cu ei, am făcut cine ştie ce mare ispravă! O picătură de apă într-un ocean...

— Lucrurile nu stau chiar aşa, îl contrazise, hotărît, Anghel. Cu unul singur să fi stat de vorbă, şi tot e ceva, dacă ai reuşit să-i deschizi ochii, numai că, şi abia aici îţi dau dreptate, atîta nu-i de-ajuns. Mai trebuie să venim încă de multe ori prin satele de aici.

Mai cu seamă în părțile astea n-am prea fost, lăsînd să vină alții, care i-au ademenit și înșelat.

— Bine că recunoști!

— Parcă poți să nu recunoști adevărul? fu de acord Anghel, fără să se arate supărat de înțepătura tînărului. Păi n-am văzut cu cum au mers lucrurile în septembrie? Peste tot s-au ridicat oamenii, numai prin satele din părțile astea au stat cu mîinile încrucișate. Și greșcala e a noastră, și numai a noastră!

În vocea lui era atîta sinceritate, încît lui Petăr îi păru rău că-l supărase mai adineauri. Vrînd să-l împace pe omul acesta cumsecade, întrebă:

— Ce crezi? O să dea ceva roade discuțiile pe care le-am purtat cu cei doi țărani?

Anghel se opri din mers, își aprinse o țigară, trase adînc în piept fumul amărui și înecăcios, apoi zise cu o voce domoală:

— Cel cu căruța încărcată de grîu e otrăvit de luptele dintre partide. Dar asta nu înseamnă că trebuie să te superi pe el fiindcă ține la Uniunea aceea agrară în care e înscris. N-ai văzut cu cîtă atenție a urmărit discuția cînd a venit vorba despre grîul lui și despre faptul că negustorii îl înșală cum vor ei? Greu, foarte greu se va lepăda de ceea ce a crezut orbește atîta amar de vreme! Important este însă că vede limpede situația în care se află el și alții ca el și încotro se îndreaptă lucrurile. A început să vadă cum e mințit de la obraz, iar la urmă ai văzut cum a vorbit el singur despre asta, recunoscînd că așa stau lucrurile, cum i le-am arătat noi? Pe cînd cu celălalt, vezi, alta e situația. În ăsta credem, așa cum ne-a crezut și el din capul locului. Săracii ne înțeleg mai bine și mai repede. Dar și celuilalt vorbele noastre o să-i dea de gîndit. O dată, de două, de nouă ori o să cadă pe gînduri și-o să ajungă el singur să înțeleagă adevărul. Deocamdată nici asta nu e puțin lucru.

Petăr privi înapoi, spre șosea.

— Poate că și acum tot despre asta vorbesc.

— Nu cred. Țăranii noștri nu sînt dintre cei mai grăbiți oameni din lume. Dar cu siguranță că fiecare se gîndește la discuția pe care-a avut-o cu noi. Și știi ce-

mi trece prin minte? Legătura cu țăranii va putea fi ținută și prin asemenea oameni, care au prieteni printre muncitorii de la oraș. Ei o să le deschidă ochii asupra celor ce au de făcut. Ca fiica ăluia uscățivu, care lucrează la fabrica de textile.

Un zîmbet amar înflori pe buzele tînărului.

— S-ar putea, dar... nu-și sfîrși însă vorba. Apoi, părînd prins de-un gînd nou, adăugă: Știi bine care e situația. Să se întoarcă în sat? Păi nici noi n-am avut curajul să i-o spunem omului...

— Mă-ntreb, de ce? zise Anghel. Poate că ei au renunțat să mai întreprindă ceva.

— Nu-mi vine să cred.

— Și chiar dacă ar fi așa, o să audă cîte ceva de la fiică-sa, și tot o să legc ceea ce o să afle de la ea cu ceea ce i-am spus noi. Și nu uita că cu, oricum, o să mă abat prin satul lui.

Petăr era de acord.

— Uite, vezi, lucrul ăsta e cel mai important, zise el simplu. Ia privește colo, mai zise arătînd cu mîna niște puncte mișcătoare înaintînd către oraș. Uite-i ce departe au ajuns...

Pe muchea dealului, la orizont, se mișcau agale, ca niște pete întunecate pe zare, căruțele celor doi țărani.

Capitolul VIII

De pe înălțimea aceea care domina orașul se zărea în depărtare Dunărea, șerpuind ca o panglică albastră-cenușie printre malurile străjuite de sălcii. Dincolo, malul românesc, scund, se pierdea în depărtare, în ceața alburie a dimineții. De-a lungul lui, ici-colo, între bălți, siluetele albe ale pichetelor de grăniceri. Dîre subțiri de fum albăstriu se ridicau deasupra satului ascuns în verdeață. În mijlocul Dunării, un remorcher trăgea după el

zece șlepuri, care se oglindeau în undele înspumate. Sus, în înălțimile de deasupra apei, se roteau păsări albe. În dreapta se întindea orașul. Nu se vedea bine întreaga lui panoramă, dar dincolo de muchea dealului, cerul era mai întunecat, din cauza fumului ce se înălța din coșurile fabricilor. Din fundul unei văi răzbătu vuietul unui tren de marfă, iar un șuierat puternic de locomotivă și țăcănitul repede al roților acoperiră pentru o vreme cîntecul păsărelelor, care ciripeau de-a lungul șoselei, întîmpinînd ziua care venea. Cîțiva nori mici, la răsărit, dispărură. Acum tot cerul era azuriu, cu luciri argintii spre orizont, unde lumina soarelui inunda vîrfurile copacilor. Totul se însuflețea, căpătînd o nuanță nouă. Mirișțile păreau mai galbene, ogoarele păleau ușor, verdele-închis al porumbului, în lumina zorilor, lucea, iar lanul de floarea-soarelui își întoarse către răsărit mii de chipuri în întîmpinarea soarelui.

Era ceva măreț în priveliștea care se descoperea ochiului de la această înălțime: dealurile peticite de ogoare, fluviul albastru și întinsul șesului înverzit. Dar era și ceva trist în tabloul acesta pestriț, inundat de lumina străvezie a zorilor. Sutele de ogoare fărîmițate în bucăți de diferite culori semănau cu niște petice pe o haină veche și cîrpită. Cît de greu trudeau necăjiții pe peticuțele astea de pămînt! Cîtă sudoare se scurgea de pe frunțile lor pînă scoteau o bucată amară de pîine, care nici nu le ajungea!...

Carele cotiră la dreapta, și în fața lor apăru, întinzîndu-se pe malul fluviului, orașul, mare și impunător.

Din locul acesta zăreau străzile drepte, mărginite de pomi albi de praf, distingeau cîteva piețe destul de întinse, oazele de verdeață ale parcurilor, clădirile mai înalte din centrul orașului și chiar în mijlocul lui un monument masiv. Deasupra întregului oraș plutea, tremurînd ușor, aburul călduț al dimineții însorite, îmbrăcînd totul într-o lumină feerică, făcîndu-l să semene cu cetățile de vis din basmele vechi.

Cufundați în gîndurile lor, toți tăceau.

Rusi mergea cu capul plecat, de parcă ar fi căutat ceva în praful șoselei. Fața lui uscățivă părea chi-

nuită de oboseală. În clipele acestea se gîndea iarăşi la viaţa lui amărîtă, la copilul bolnav din car, tot socotindu-se dacă va putea scoate pe cei doi saci de grîu banii trebuitori pentru spital, pentru medicamente şi pentru nevoile mărunte ale gospodăriei, pe care nădăjduia să le acopere din vînzarea grîului. Îşi aduse aminte că se bizuia şi pe salariul fiicei sale ; ce-i drept, ea era datoare misitului care-i făcuse rost de serviciu, dar, cine ştie, poate că omul acela care-o băgase pe Mitca în fabrică şi-i luase chitanţă pentru suma pe care Rusi i-o promisese avea să se învoiască „din prietenie" să-l mai îngăduie o vreme, fiindcă oricum avea să-şi primească banii. Mitca nu lucra în fabrică ? Gîndurile i se întoarseră din nou la ceea ce-i spuseseră muncitorii aceia pe drum.

— Aveau dreptate oamenii ! zise el cu voce tare, clipind des din ochii neobişnuiţi cu lumina puternică a soarelui.

Şi nevasta lui Dimitär tot la bani se gîndea, la banii pe care îi vor lua pe grîu, făcîndu-şi pentru a suta oară planuri şi socotind în minte ce trebuia să cumpere. Voia să cumpere şi o broboadă pentru Atanasca, fetiţa ei, atît de muncitoare şi de ascultătoare. Zîmbi la gîndul că va putea să-i facă o bucurie atît de mare. Numai de-ar lua un preţ bun pe grîu ! Va încerca să-şi înduplece bărbatul să se întoarcă imediat acasă. Ar fi mers încet, să nu obosească bieţii cai, şi s-ar fi odihnit pe drum. De-ar fi să ajungă acasă la miezul nopţii, sau a doua zi în zori. dar să se vadă odată plecată din tîrg ! Numai de-ar vinde grîul la preţ bun !

Ştia ea ce se întîmplă cînd bărbatu-său îşi întîlneşte prietenii din oraş, din acelaşi partid cu el. Făceau ei cinste, chipurile, dar pînă la urmă plătea Dimitär, fiindcă ei sînt „oameni nevoiaşi". Şi oamenii ăştia „nevoiaşi", cînd vor ajunge la putere, se vor căpătui ei, asta o ştia bine ! Pericolul de-a rămîne peste noapte în oraş era mai mare ca de obicei. El a prins ceva din discuţiile pe care le purtase pe drum cu muncitorii aceia, discuţii din care ea n-a înţeles mare lucru, fiindcă nici n-a prea stat să-i asculte, mai cu seamă că nu-i plăcea să se amestece în treburile bărbaţilor. Dar a

înțeles că-i vorba de politică! Și asta-i era de ajuns. Știa femeia metehna omului ei. Cînd începe să discute politică, parcă-l apucă o boală grea, care nu-i trece cu una, cu două. Mita aruncă o privire fugară spre Dimitär, apoi își întoarse ochii către Anton; acesta mîna caii și părea nepăsător. O tulburare neînțeleasă i se furișă în inimă. Prin minte îi trecură frînturi din discuțiile aprinse care avuseseră loc între tată și fecior, bănuia că ceva nu este tocmai cum trebuie și gîndi, cu amărăciune, ce greșeală au făcut cînd l-au trimis la învățătură. E drept că Staniu, copistul de la primăria din satul vecin, încasa lunar bani buni, dar numai pentru atîta lucru era nevoie ca dascălii aceia de la oraș să-i chinuiască băiatul? Își aruncă din nou privirile către bărbatul său și se mai liniști. Dimitär părea vesel acum.

Gîndurile omului se învîrteau tot în jurul banilor pe care-i va lua din vînzarea grîului. Numai că, spre deosebire de nevastă-sa, el știa bine cît și pe ce să-i cheltuiască și de aceea n-avea nevoie să-și facă fel de fel de planuri. Acum era vesel, gîndindu-se cît de plăcută va fi întîlnirea cu prietenii săi de la organizația agrară orășenească. O să le povestească ce mai e prin sat, iar ei o să-i dea, la rîndul lor, alte vești politice...

Avea să le povestească despre întîlnirea cu muncitorii de la hanul din șoseaua mare. Cei de la organizația orășenească a Uniunii agrare îl vor lăuda cu siguranță pentru cuvintele lui: „Ceea ce ni se spune de la Sofia, noi aia facem!" O să le povestească totul de-a fir-a-păr: cum au stat de vorbă și cum l-au povățuit ce anume să le spună celor de la Sofia. La gîndul acesta îl încercă îndoiala: dar dacă aceia au vrut să-și bată joc de el și se face de rîs în fața celor de la oraș? Dar gîndul acesta fu alungat repede. Nu, în vorbele celor doi muncitori era și ceva adevărat. Dacă l-ar putea lămuri cei de la Uniunea agrară, ce bine ar fi! Sigur, o să-l lămurească ei. Ce, adică aștia de-aici nu sînt oameni luminați?

Anton continua să mîne caii, îndemnîndu-i din cînd în cînd cu un strigăt ușor, dar fără să-i amenințe cu biciul, cum făcea tatăl său. Băiatul privea spre oraș,

căutînd să descopere casa în care locuia gazda lui, dar nu reușea. În schimb, deosebea foarte clar acoperișul clădirii impunătoare a liceului și fața i se întuneca din ce în ce mai mult. În cele din urmă se liniști. Dacă tatăl său va vinde grîul cu un preț ca lumea, cu siguranță că se va îmbuna, așa că lucrurile puteau să se aranjeze mai bine decît credea el. Și-apoi, cine știe, poate că și profesorul de franceză, ca să-i facă plăcere tatălui său, îi va vorbi întocmai așa cum ar fi dorit Anton: că profesorii de la oraș, din ură pentru țărani și pentru că nu-i au la inimă pe agrarieni, i-au pus pe nedrept atîția de doi. În cazul acela, Anton ar fi rămas la oraș și ar fi repetat clasa. Pe de o parte, lucrul acesta i-ar fi convenit, iar, pe de alta, nu prea. Băiatul se găsea în mare încurcătură. La țară îi plăcea, dar nu-i plăcea să fie pus la munca istovitoare a cîmpului; la oraș, de asemenea, i-ar fi convenit să stea, dar fără profesori pe cap, fără examene plictisitoare și fără doiurile pe care le încasa. Iar acum tocmai lucrul acesta trebuia să se hotărască aici, la oraș. Eh, s-o mai întindă așa încă un an, și pe urmă o să vadă el ce-are de făcut! Și, cine știe, s-ar putea ca anul acesta să aibă mai mult noroc. Numai de-ar vinde taică-său grîul la preț bun, ca să fie mulțumit!

Cu bățul în mînă, micuța Angheliua îmboldea cu aceeași sîrguință boulenii. Fetița se bucura că o să-și vadă sora mai mare, că surioara cea bolnavă va fi dusă la spital, și acolo se va face sănătoasă, însă cea mai mare bucurie o avea la gîndul că de la oraș o să-și cumpere o franzeluță. Un zîmbet plin de mulțumire îi lumină chipul.

Deodată, Cunca, fetița cea bolnavă, care șezuse nemișcată pînă atunci, înfofolită în păturile ei, se ridică în capul oaselor, se întinse ca după un somn adînc, deschise ochii mari de uimire și, cu vocea ei slabă, de copil bolnav, scoase un strigăt ușor: „Cît e de frumos!" Dar strigătul ei nu ajunse pînă la ceilalți. Cu ochii larg deschiși, Cunca privea cu nesaț cum soarele, săltat de-o suliță pe cer, inundă cu lumina sa fluviul, ale cărui ape, parcă poleite cu aur, o orbeau cu strălucirea lor. Deasupra apei zburau în stoluri numeroase

păsări albe. În largul Dunării, lucind în razele soarelui, apăru un vaporaș. Cunca inspiră adînc aerul curat și gîndi: „Mă voi face sănătoasă, mă voi face sigur sănătoasă!" Totul era atît de frumos în jurul ei! Și, instinctiv, întinse mîna și mîngîie cu degetele-i subțiri și palide cei doi saci de grîu, care purtau în pîntecele lor sănătatea ei.

— Cunc, ce-i cu tine, fata mea? întrebă Rusi, apropiindu-se cînd își văzu copila ridicată pe păturile din fundul căruței.

Fetița bolnavă arătă cu mîna către apele lucitoare, strecurîndu-se printre malurile scăldate în verdeață.

— Tare-i frumos, tată! șopti ea.

Omul o privi cu uimire. El nu înțelesese nimic din frumusețile pe care le vedea fiică-sa. Mita, care se apropiase și ea între timp, își acoperi fața cu broboada și izbucni în plîns. Femeia tălmăci altfel extazul în care căzuse copilul. Țăranii au credința că un bolnav care vorbește despre frumusețile lumii, pe care nu le văzuse pînă atunci, e pierdut.

Rusi înțelese la ce se gîndește Mita și-și strînse buzele.

Dar ochii Cuncăi erau plini de atîta bucurie și încîntare, străluceau de atîta sete de viață, că omul se liniști. Nu! Fata lui avea să se însănătoșească.

Ajunseră în apropierea ultimului defileu. În locurile acestea trebuiau să se ivească primii samsari, așa cum se întîmpla totdeauna, și în curînd vor afla care-i prețul grîului.

CAPITOLUL IX

Deșteptătorul ieftin și pîntecos sună lung și strident. Moise întinse mîna și împinse piedica clopoțelului. Era ora patru și n-avea rost să-și trezească copiii. Se ridică cu grijă din patul vechi de fier și se așeză prudent pe

marginea lui ; dar patul scîrțîi din toate încheieturile. Moise își întoarse capul spre soția lui și văzu că și ea se trezise.

— Tu dormi, mai dormi... îi șopti bărbatul, aplecîndu-se să-și caute ciorapii și încălțămintea sub pat.

— Să-ți fac o cafea! Cum o să pleci așa? spuse Sara, mișcîndu-și cu greu trupul împovărat de o sarcină înaintată, și coborî, în picioarele goale, pe podea. Femeia își puse papucii și, lipăind greoi prin odaie, se duse în bucătărie.

Moise se încălță, ieși în curte, se uită la cer, apoi merse de-și stropi fața la cișmea. Apa rece îl învioră și, după ce se șterse tacticos cu un prosop ponosit, intră din nou în casă. Începu să se îmbrace ; trebuia să se grăbească dacă voia să ajungă la timp în întîmpinarea primelor care cu grîu care veneau la oraș.

Căsuța veche, aproape o paragină, nu era prea departe de Sărpazar, dar Moise trebuia să urce cît mai devreme dealul de lîngă oraș și să ajungă acolo înainte de a începe tocmelile, altfel, ceilalți samsari i-ar fi luat-o înainte, și dacă ei cumpărau mai multe care de grîu decît el, patronii aveau să-l certe. Iar o asemenea jignire n-ar fi suportat-o. Ani de-a rîndul Moise fusese unul dintre cei mai vestiți misiți din oraș. Deseori patronii îl trimiteau să organizeze cumpărăturile de cereale și în alte centre de achiziție de pe malul Dunării, încredințîndu-i pînă și controlul încărcării șlepurilor. Patronii firmei „Kalef și Petrov" se purtau bine cu misitul lor, care se dovedea atît de capabil. Pentru aceasta, însă, Moise avea obligația să fie totdeauna la postul său.

Dar cu toate că patronii firmei „Kalef și Petrov" îl numeau omul lor de încredere și-l trimiteau peste tot, vorbind despre el ca despre cel mai capabil dintre misiți, nu se gîndeau niciodată să-i mărească comisionul sau să-i fixeze măcar, în afara comisionului, și-o leafă lunară cît de mică. Firma invoca totdeauna clauzele convenției încheiate între el și patroni, dar oricît le explica omul că situația lui familială era grea, avînd de întreținut atîția copii mici, un tată bătrîn și

o soție care avea să aducă curînd pe lume un alt copilaș, patronii rămîneau neînduplecați.

Domnul Petrov nici nu stătea să-l asculte și pleca din birou, fără să-i răspundă, iar domnul Kalef, după ce asculta tăcut o bucată de vreme, îi răspundea plictisit că în comerțul cu grîne achizitorii se plătesc numai pe bază de comisioane, și nicidecum cu lefuri fixe.

— Scoți mai mult, iei mai mult. Dacă ți-aș da o leafă fixă, ce interes ai mai avea să realizezi cît mai mult pentru firmă? O să moțăi, ca orice funcționar, fiindcă la sfîrșitul lunii banii îți vor veni singuri în buzunar. Nu, nu, numai comision, și nimic altceva! Tu știi foarte bine lucrul acesta, așa că ne pierdem vremea de pomană cu asemenea discuții.

Moise își frămînta în mîini pălăria veche și ponosită de fetru și, cu toate că domnul Kalef era categoric, el continua să insiste. Încerca să explice amănunțit domnului Kalef că, oricît și-ar da osteneala și-ar alerga toamna-ntreagă să achiziționeze grîu și porumb, oricît s-ar strădui să aducă patronilor cantități cît mai mari de grîu pentru depozitele lor, banii pe care-i primește pentru munca sa abia-i ajung să-și plătească chiria, să cumpere lemne pentru iarnă și să facă ce brumă de provizii are nevoie pentru lunile de „sezon mort", cînd n-avea de lucru. Înțelegea oare domnul Kalef că nu din dorința de a-l supăra ar vrea să aibă un cîștig sigur, dar că ceea ce realizează din comisioane nu-i ajunge să-și întrețină familia, oricît s-ar strădui?

— Bine, dar noi te trimitem și la încărcarea șlepurilor.

Asta este adevărat; se mai întîmplă să primească și asemenea însărcinări, și el îi mulțumește din nou domnului Kalef pentru bunătatea lui, dar și banii pe care-i cîștigă în asemenea ocazii abia îi ajung pentru hrană, că de îmbrăcăminte nici nu poate fi vorba, iar ei sînt goi-goluți. Domnul Kalef pufnea pe nări nemulțumit și nu catadicsea să-i răspundă. De obicei, cînd lucrurile ajungeau aici, apărea în ușă domnul Petrov și-și chema asociatul, avînd, chipurile, de rezolvat, împreună, anumite chestiuni de afaceri care nu sufereau

amînare. În asemenea momente, Moise prindea curaj și îndrăznea să le arunce, în treacăt, că alți negustori de cercale abia așteaptă să le ofere serviciile lui, avînd grijă ca să pomenească de ficcare dată alte nume. Știind dinainte ce va spune misitul, domnul Kalef nu se supăra și, părăsind biroul, îi arunca, zîmbind ironic, că este liber să lucreze cu cine poftește, dar să țină minte că asemenea condiții, pe care le are la firma lor, n-are să găsească nicăieri. Numai lui îi plăteau procente la kilogramele cumpărate, și nu la preț. Domnul Kalef nu uita să-i amintească nici faptul că în timpul „sezonului mort" firma îi avansa bani cu titlu de împrumut, uitînd, se înțelege, să adauge că banii aceștia i se rețineau cu multă grijă din comisionul lui. Pînă în cele din urmă, patronul îl liniștea, asigurîndu-l că vor mai sta de vorbă în legătură cu această problemă și va vedea ce se poate face. Dar nu știu cum se făcea că domnul Kalef uita totdeauna. Iar cînd, după un anumit timp, Moise deschidea iar discuția, povestea se repeta din nou, aproape în același fel, sfîrșindu-se cu aceleași promisiuni; cu singura deosebire: că de fiecare dată lui Moise îi creștea numărul copiilor.

Așa trecură an după an, și el rămase tot la firma „Kalef și Petrov". Auzise de multe ori pe tovarășii săi de breaslă, care lucrau pentru alte firme, plîngîndu-se că situația lor nu e de loc mai bună ca a lui. Aici, de bine, de rău, datorită faptului că-și făcea serviciul conștiincios de atîția ani de zile, putea cel puțin să conteze pe unele avansuri, în caz de nevoie.

Într-un rînd, vorbi din nou cu domnul Kalef. De data aceasta patronul era bine dispus și, prin tot felul de glume, vru să pună capăt acestei discuții, pe care-o auzise de-atîtea ori, dar Moise îi spuse că vrea să-i facă o propunere foarte serioasă.

— Lăsați-mă, îl rugă el, să stabilesc cu greutatea hectolitrică și procentul de corpuri străine din grîu în momentul cumpărării.

— Asta nu! clătină din cap domnul Kalef. Așa se face la birou, și tu știi bine de ce.

— Chiar dacă eu reușesc să-l iau la un preț și mai mic de la țărani ?

Domnul Kalef deveni deodată atent.

— Și, mă rog, cum vei reuși să faci asta ?

— Țăranii știu că, orice preț li s-ar oferi pe piață, cu totul altfel se prezintă lucrurile după ce ajung la birou și li se cîntărește marfa. Sînt obișnuiți să vadă că „se încurcă" socotelile și la greutatea hectolitrică, și la stabilirea procentului de corpuri străine. Dacă eu le voi oferi un preț acolo pe loc, și el va rămîne neschimbat pînă la urmă, garantîndu-le că la depozit nu vom face altceva decît să cîntărim marfa așa cum e, veți vedea și dumneavoastră... pe de o parte voi reuși să cumpăr și marfă mai multă, iar pe de alta o să-i păcălesc și la preț. Pe cinstea mea că astfel firma va cîștiga mai mult.

— Hm ! tuși încurcat Kalef. Dar țăranii nu-și vor da seama că în felul acesta vor fi mai rău înșelați ca de obicei ?

— Asta-i treaba mea...

— Explică-mi cum vei proceda.

— Foarte simplu. O să le spun că firma noastră nu umblă cu înșelătorie, ca altele. Prețul se hotărăște pe loc, și ăla rămîne ! Nu se mai fac nici un fel de „socoteli" suplimentare la birou. Ce-am vorbit, așa rămîne !

— Bine, bine, dar ceilalți misiți vor oferi prețuri mai ridicate, nu-i așa ?

— Da, dar nici țăranii nu sînt chiar atît de proști. Știu ei bine că prețul acesta mai ridicat nu e decît o vorbă goală, și atunci cînd vor intra în acțiune creioanele la birou, o să iasă cu totul altceva !

— Care va să zică tu vrei să speculezi faptul că țăranii îți vor vinde grîul fiindcă totul se hotărăște definitiv acolo pe loc, nu ?

— Da ! Cumpăr marfa la ochi. Căruțe, saci, mă rog, cum s-o găsi. Dau preț mai mic decît ceilalți, dar... preț fix. Suma care-am fixat-o, aia rămîne ! vorba-i vorbă ! Nici un fel de „socoteli" după aceea !

— Hm! Am putea încerca. Petrov! își strigă el asociatul, și cînd acesta intră, îi expuse planul lui Moise.

Petrov fu de acord și propuse ca sistemul acesta să fie aplicat timp de-o săptămînă. După aceea se vor face toate calculele, se va analiza cu minuțiozitate grîul și se va vedea cît beneficiu a realizat firma. Dar să nu se uite că s-ar putea să aibă neplăceri cu ceilalți negustori de cereale, care cu siguranță că-i vor învinui de concurență neloaială. Lucrul acesta ar fi destul de neplăcut și-atunci vor trebui să renunțe la astfel de procedee. Dar, oricum, trebuie să încerce, și dacă timp de-o săptămînă, pînă să se lămurească ceilalți ce se întîmplă, Moise reușește să umple un depozit întreg, nu e rău de loc.

Da, patronii lui Moise erau de acord. Propunerea misitului putea să le deschidă noi perspective de cîștig. În ultima vreme țăranii se făcuseră mai șireți. Își învinseseră teama care-i stăpînea cu ani în urmă, cînd arestările și starea de asediu îi muiaseră și acceptau totul. De la o vreme însă începură să priceapă și ei ce-i aia greutate hectolitrică, să fie mai atenți la cîntărire, să se uite printre degetele celor care stabileau procentul de corpuri străine din grîu și să nu mai permită să se amestece pămînt, pietricele sau gunoaie în probele luate pentru analiză. E drept că țăranii nu puteau să vadă niciodată totul, și întotdeauna erau păcăliți la socoteală, dar în ultima vreme numărul celor care-i înșelau era din ce în ce mai mic. De aceea patronii firmei „Kalef și Petrov" se gîndiră că n-ar fi rău să încerce sistemul de cumpărare propus de Moise.

Negustorii îl bătură, cu familiaritate, pe umăr, în semn de mare prețuire. Aveau un depozit gol în tîrgul din vale, care-ar fi putut să se umple în felul acesta.

— Dar eu ce cîștig la afacerea asta? întrebă Moise. Mie cît o să-mi pice?

— Ce spui? întrebară, plini de uimire, cei doi asociați.

— Păi, nu trebuie să cîștig și eu ceva la afacerea asta? Moise îi privea liniștit și sigur de sine. Așa o

afaceere nu pot să fac decît eu. Ştiţi bine că mă cunosc atîţia ţărani şi au încredere în mine. Pe cinstea mea!

Stăpînii se priviră o clipă în tăcere, apoi începură să vorbească repede în nemţeşte. Moise nu înţelese nimic. Ajunseră la concluzia că, în ultimul timp, Moise se cam obrăznicise şi că ar fi mai bine să nu-i permită aplicarea acestui sistem, care, fără doar şi poate, le-ar aduce tot soiul de neplăceri şi-ar reuşi să le pună în cap pe toţi negustorii de cereale din oraş. Domnul Petrov mai adăugă că deputatul sgovorist[1] ar fi vorbit în ultima vreme despre o politică nouă faţă de locuitorii satelor şi, prin urmare, dacă ţăranii vor descoperi pînă la urmă înşelăciunea, cu toate că era foarte abil ticluită, n-ar fi de mirare să li se dea curs plîngerilor pe care le-ar face. Atunci ar fi fost foarte neplăcut pentru ei ca deputatul sgovorist să afle că firma „Kalef şi Petrov" este iniţiatoarea acestui nou sistem de jefuire. Ce-i drept, ei erau convinşi că un misit priceput cum era Moise va face lucrul acesta fără să se lase prins cu mîţa-n sac. În cel mai rău caz, cînd grîul va ajunge în depozit, ar putea să adauge la preţ o stotincă[2], două, şi în felul acesta ar putea arunca cu praf în ochii ţăranilor, dar iată că acum se ivea lucrul cel mai dificil. Moise avea pretenţie la partea lui din jecmăneala ţăranilor. Iar lucrul acesta domnii Kalef şi Petrov nu puteau să-l înţeleagă. Nici prin minte nu le trecea să renunţe la o parte din cîştigul lor, oricît de mare ar fi fost acesta şi indiferent de mijloacele cu care ar fi fost dobîndit.

Pe de altă parte, patronii, se gîndiră că nu era bine nici să-l respingă aşa, brutal, ca nu cumva prăpăditul ăsta să-i părăsească şi să-şi ofere serviciile altor negustori. Trebuia să-l intereseze într-un fel, deoarece Moise era capabil şi nu era bine să-l scape din mînă. Mai schimbară cîteva cuvinte între ei, apoi Petrov părăsi biroul.

[1] *Naroden-sgovor,* organizaţie politică fascistă din Bulgaria; a luat fiinţă în 1921.

[2] Monedă divizionară, echivalentă cu banul.

— Ascultă, Moise, începu rar Kalef cînd rămaseră singuri. Asupra celor ce-ai propus tu, ne vom mai gîndi, şi abia după aceea vom lua o hotărîre. Nu cred că va fi prea uşor, cu toate că în principiu sîntem de acord. Zilele trecute am auzit vorbindu-se la Bursă despre nişte hotărîri cu privire la analiza cerealelor pe care le aduc ţăranii la tîrg. Da! Nu va fi prea uşor, dar noi vom chibzui bine lucrurile, şi după aceea vom vedea ce e de făcut. Dar ce e cu tine? Iar te-ai împotmolit? Ce, iar îţi naşte nevasta? Eh, ce să-i faci... E greu, foarte greu, te înţeleg. Şi domnul Petrov te înţelege. Şi despre asta am vorbit acum. Tu eşti omul nostru de încredere şi de aceea am hotărît să-ţi dăm o mînă de ajutor. Ştii ce ne-am gîndit? Pînă acum tu primeai ceea ce ţi se cuvenea în procente calculate în raport cu greutatea cerealelor achiziţionate, nu-i aşa?

— Da! întări Moise. Toţi ceilalţi misiţi îşi primesc procentele în funcţie de preţul mărfii, pe cînd eu primeam comisionul calculat per kilogram.

— Bine, dar tu scoţi mai mult în felul acesta.

— Fiindcă sînt mai capabil decît alţii.

— Da, da, însă... Vezi, şi despre asta am discutat cu domnul Petrov. La Bursă s-a cerut nivelarea condiţiilor. Toţi misiţii să-şi primească drepturile pe bază de procente calculate asupra preţului! Aşteaptă, aşteaptă, şi în legătură cu asta am discutat. Noi va trebui să ne supunem hotărîrii aşa, de ochii lumii, şi te vom plăti cum sînt plătiţi şi ceilalţi, numai că ţie îţi vom da un procent mai mare. O dată şi jumătate cît celorlalţi. Eşti mulţumit?

Moise îşi făcu la repezeală socotelile cam cît ar însemna sporul acela, gîndindu-se că poate şi preţurile vor mai sălta între timp. Fără să stea mult pe gînduri, se învoi.

Seara, cînd ajunse acasă şi-i povesti soţiei despre discuţia pe care-o avusese cu patronul, Sara se bucură că veniturile lor vor creşte, dar îl certă pentru ideea pe care-o avusese în legătură cu noul sistem de jefuire a ţăranilor. Asta nu-i cinstit din partea lui! Ce bine-au făcut patronii că nu i-am primit propunerea.

Moise zîmbi și începu să-i explice soției adevărul. El știa dinainte că negustorii nu vor fi de acord cu sistemul acela, dar cum niciodată nu-i putea prinde să vorbească cu ei serios asupra comisionului, născocise povestea aceea și astfel reușise, pentru întîia oară de cînd lucra cu ei, să-i determine să-l asculte și, ce era mai important, să-i mărească și cîștigul. Ba, mai mult, de data asta văzînd cît e de iscusit, se tem că ar putea să-i părăsească și i-au dat din proprie inițiativă un procent mai mare decît celorlalți misiți, cu toate că de acum încolo comisionul va fi calculat în raport cu prețul.

— Dacă-i așa, ai procedat foarte înțelept, se auzi dintr-un colț vocea bătrînului Avram, tatăl lui. Altfel, n-aș fi fost de acord cu tine. E mare păcat să se facă afaceri necinstite cu pîinea oamenilor.

Bătrînul se pregătea să-i țină o lecție de morală, aducînd argumente din cărțile vechi ale evreilor, și, după cum avea obiceiul, îl chemase pe Avramcio, băiatul cel mai mare al lui Moise, să-l țină pe genunchi.

Dar Sara nu-l lăsă, amintindu-i că era timpul să se culce, fiindcă Moise trebuia să se scoale devreme, să iasă în întîmpinarea căruțelor cu grîu.

— Culcă-te, Sarica, culcă-te, se întoarse grijuliu Moise către soția sa.

Văzînd-o cît de greu îi vine din cauza sarcinii, bărbatul nu știa cum s-o mai ajute. Ar fi vrut s-o scape de necazurile prin care trecea biata femeie, dar niciodată n-ar fi putut aduna destui bani s-o ducă la un doctor, iar pe mîna unei babe pricepute în provocarea avorturilor nu voia nici el, și nici Sara să se lase. De aceea, Moise se străduia să n-o împovăreze cu nimic peste puterile ei.

— Ei, s-a cam apropiat timpul... spuse femeia, întinzîndu-i o ceașcă cu cafea aburindă.

Tăvița de tablă groasă, cu motive orientale, pe care se aflau trei cești — una mai mare pentru Moise și două mai mici pentru Sara și bătrîn — era singurul obiect de lux din casă, pe care familia aceasta nevoiașă îl cumpărase la tîrg cu un an în urmă. De mult visau să aibă o tăviță ca asta, pe care erau pictate în culori stridente

femei frumoase, dansînd pline de grație, și bărbați păroși, cu bărbile lungi, stînd turcește, cu ciubucul între dinți, în fața moscheilor adumbrite de chiparoși semeți. Asemenea tăvițe se găseau cu sutele prin tîrguri, și, ori de cîte ori le vedeau, Sara și Moise își aminteau de copilăria lor. Angrosiștii din oraș nu livrau astfel de tăvi magazinelor de pe străzile principale, ci numai negustorilor din cartierele mărginașe, de la care țăranii tîrguiau tot felul de mărunțișuri. Marii negustori își dăduseră seama că, de la o vreme, orășenii deveniseră mai pretențioși, dar angrosiștii continuau să le importe în cantități mari din Germania fiindcă erau ieftine, iar țăranii, din cauza vopselei care le lua ochii, nu-și dădeau seama că frumoasele tăvițe au tot soiul de defecte. După cîteva luni de întrebuințare defectele ieșeau la iveală, și Moise se necăjea de fiecare dată cînd descoperea o nouă crăpătură care urîțea pozele viu colorate. Și de data aceasta era cît pe-aci să-și arate necazul cînd descoperi o nouă crăpătură, dar, aruncîndu-și ochii la Sara, care-și bea liniștită cafeaua, se stăpîni și mormăi, ca pentru sine :

— Eh, nu-i nimic, o să cumpărăm alta nouă...

Chiar în clipa aceea intră în odaie bătrînul Avram, luă ceașca în mîini și începu să soarbă zgomotos din lichidul aromat. Avramcio sări din pat și începu să se îmbrace în grabă.

— Tu, încotro ? De ce te-ai sculat ? îl întreabă Sara.

— Eu ? Eu mă duc cu tata ! zîmbi copilul.

— Ce-o să faci tu acolo ? Mai mult ai să-l încurci decît ai să-l ajuți.

Copilul, care împlinise de curînd șase ani, își trase peste umeri bretelele pantalonilor și-i aruncă un zîmbet plin de tainice înțelesuri.

— Ia treci la locul tău și te culcă ! zise din nou mama, ridicîndu-se, cu greu, să adune cestile goale.

Avramcio însă își strecură mîna sub pernă și scoase de-acolo o cutie dreptunghiulară de lemn, cu o curelușă prinsă grosolan în cuișoare. Cu o mișcare sigură, își petrecu după gît curelușa și, sprijinindu-și cutia de burtă, strengarul își luă un aer serios și începu să strige :

— Bomboane, ciocolată, bomboaneee!...

Sara rîse, înveselită. Băiețelul arăta foarte caraghios cum ședea în calea imaginarilor cumpărători, cu expresia aceea serioasă întipărită pe mutrișoara-i istcață.

Moise se încruntă.

— De unde ai luat tu astea? întrebă el pe un ton sever, cu care cei din casă nu erau obișnuiți.

Ștrengarul se intimidă și, răsucindu-se pe călcîie, alergă la bunicul său, care, în loc să-l certe, îl mîngîie pe creștet.

— Eu i-am cumpărat asta, spuse liniștit bătrînul.

Băiatul prinse curaj.

— Cutia mi-a dat-o nenea Moșon, băcanul. Bunicul mi-a meșterit-o așa, cu curelușa asta, și... ia te uită!

— Și-n ce loc vrei tu să faci negustoria asta?

— În fața Teatrului Modern, răspunse bunicul în locul copilului. L-am luat cu mine.

Bătrînul vindea semințe în centrul orașului, străduindu-se în felul acesta să contribuie și el cu ceva la modestele venituri ale familiei, așa cum îi plăcea uneori să spună: „Cît mai pot face ceva, nu vreau să mănînc pîinea de pomană!"

— Și dacă se întîmplă să pună mîna pe el polițaii, că face negoț fără autorizație? Plătești dumneata amenda pentru el? se încruntă Moise către tatăl său, privindu-l mustrător și arătîndu-i din cap femeia însărcinată, care-și frîngea mîinile, tremurînd de teamă pentru copilul ei.

Bătrînul rîse, înveselit parcă.

— Nu e vorba de nici-o amendă. Nu te mai necăji degeaba, Sarica! Pe autorizația mea scrie „semințe, alune și altele". Cînd au venit gardienii, le-am spus că marfa pe care o vinde copilul e a mea, și aceste „altele" de care spune autorizația sînt bomboanele și ciocolata. Și nu s-a întîmplat nimic. Oamenii au înțeles cum stau lucrurile și și-au văzut de drum.

— Tată, zise din nou Avramcio, lasă-mă să merg și eu cu tine la tîrg. O să vînd toată marfa și o să mă întorc acasă cu cel puțin două leva cîștig curat. Banii ăștia o să-i dau pe toți mamei, să-i cumpere Reghinei o pălărie nouă.

Băiatul se înecă de emoție, gîndindu-se la cîștigul pe care-o să-l aibă. Sara se înduioșă văzînd cît de mult voia copilul să-i ajute și întinse mîna să-l mîngîie pe creștet. Avramcio nu înțelese intenția mamei și, crezînd că se pregătește să-l plesnească, se răsuci într-un călcîi și-o zbughi pe ușă afară. În prag se opri o clipă și adăugă :

— Nu vă gîndiți și voi ? Nu se poate s-o cheme „Reghina", și ea să n-aibă măcar o pălărie !...

Auzindu-i argumentul, Moise pufni și el în rîs.

Reghina era al doilea copil al lui. De undeva din fundul patului se auzi glăsciorul fetei :

— Vleau o pălălie ! Vleau să-mi cumpele nenea Avlamcio pălălie !

Reghina bătea din palmele ei mici și rîdea fericită la gîndul că va avea o pălărie.

— Și tu te-ai trezit ?

Fetița, îmbrăcată într-o cămășuță scurtă, care abia îi ajungea pînă la burtă, sări din pat, alergă la bunicul ei și, cățărîndu-i-se pe genunchi, spuse, mîngîindu-i obrajii :

— Dă-mi o bomboană, bunicule, te log, dă-mi o bomboană !

Bătrînul se scotoci prin buzunare și, negăsind altceva, îi dădu o sămînță.

— Iată !

Dar Reghina nu se supără că în locul bomboanei i se dă altceva și, cu degetuțele ei, începu să despice de coajă sămînța.

Trezit de gălăgia care se iscase, se ridică din pat alt căpșor ciufulit. Buchița — acesta era numele fetiței — începu să sară pe somieră, făcînd să trosnească arcurile vechi, și, cu toată seriozitatea celor doi ani ai ei, repeta într-una :

— *Buenos dies, buenos dies !...*

Mama o învățase să spună „bună ziua" imediat ce se trezea din somn, și copila se străduia să-i dovedească de fiecare dată cît e de ascultătoare. Cu ochii plini de duioșie, Moise simți că se înecă de emoție. Inima lui de tată se umplu de căldură și dragoste pentru micuții cărora trebuia să le poarte de grijă.

— Știi ce mă gîndesc, Sarica? se întoarse bărbatul către soția sa, care luase în brațe fetița și-i lipise chipul mic, iluminat de-un zîmbet neștiutor, de gîtul ei cald. Astăzi voi vorbi cu frații Vasilev despre condițiile pe care mi le oferă Kalef, și, dacă vor fi de acord să-mi dea mai mult, mă voi duce să lucrez la ei.

— Bine, Moise, fă cum crezi...

Sara aproape că nici nu auzise bine ce-i spusese bărbatul ei. Îl ascultase din obișnuință, ca un automat, și-i răspunsese la fel. Începu să legene fetița în brațe, îngînînd un fel de cîntec :

— Dacă vor fi de acord Vasilevii, tăticu o să-l lase pe Kalef, dacă vor fi de acord Vasilevii, tăticu o să-l lase pe Kalef...

Buchița rîdea, neștiutoare, iar Reghina bătea din palme. Avramcio intră din nou în odaie, apoi, înșfăcînd tiptil cutia, ieși, să-l aștepte în curte pe tatăl său.

— Merg și eu cu voi, zise Avram, întinzînd mîna să-și ia bastonul.

Sara își întrerupse cîntecul acela ciudat, se apropie de bărbatul său și-i spuse în șoaptă :

— Armeanul a zis că poate cumpăra zilnic de la noi și cîte două kilograme de secară. O să poți aduce atîta?

— O să pot, răspunse după o scurtă gîndire Moise.

— Stai atunci să-ți dau trăistuța.

— Ad-o, dar grăbește-te, că am cam întîrziat.

Cînd ajunse în stradă, Moise își trimise băiatul acasă. El păși o vreme, îngîndurat, alături de tatăl său, apoi, cu un glas în care se simțea oarecare nerăbdare, întrebă :

— Ce vrei să-mi spui? Nerăbdarea lui creștea și pentru că era nevoit să meargă încet, fiindcă Avram nu se putea ține de el, și-i era teamă să nu întîrzie.

— Ce fel de secară e aia despre care ai vorbit cu Sarica?

— De-aia ai venit cu mine?

— Nu, despre secară am aflat abia acum, dar și asta vreau să știu.

Moise ridică, nemulțumit, din umeri. Îl cunoștea bine pe bătrîn, îl știa cît e de încăpățînat cînd vrea să afle ceva și de aceea îi explică totul pe scurt și numai atît cît crezu el de cuviință. Armeanul ăla era cafegiu și, ca orice cafegiu care se respectă, amesteca și secară în cafea. Asta era totul. El trebuia să facă rost de secară, și Sara i-o va vinde armeanului.

— Dar tu de unde o să ici secară? întrebă sever bătrînul.

— Din probele care se aduc pentru analiză, răspunse scurt misitul.

— Și probele astea ale cui sînt?

— Ale mele. Probele sînt ale mele; iau cîte doi pumni de boabe de la fiecare producător, dar pentru analiză e de ajuns numai unul singur.

— Patronii tăi știu lucrul acesta?

— Sigur că știu. Dar nu se amestecă, fiindcă probele nu sînt luate din grîul lor, ci din grîul țăranilor, înainte de-a ajunge cu el la cîntar. Toți fac la fel. Alții își hrănesc în felul acesta zeci de orătănii. Și treaba astă nu se face de azi, de ieri! Grîul îl cumpără babele din mahalale pentru colivă, secara o iau cafegiii, iar porumbul se vinde salariaților mai înstăriți ai firmei, care au gîște de îndopat.

— Și unde ții tu probele astea? continua să întrebe nedumerit bătrînul.

— Eh, și dumneata! În depozit! Unde-ai vrea să le țin? Dacă le-aș aduce acasă, aș fi nevoit să le dau mai ieftin, pe cîtă vreme așa, Sarica le spune clienților că abia reușește să ia cîte nițel, pe furiș, de la mine.

Bătrînul conteni cu întrebările și rămase un timp pe gînduri. Tot ceea ce îi spusese feciorul său părea destul de firesc. Și, cu toate astea, fără să știe ceva precis, Avram simțea că în toată povestea asta mai rămîn unele lucruri care nu-i erau prea lămurite.

— Cîtă secară ai în momentul de față?

— Doi saci.

— Doi saci? întrebă omul mirat; nu-i venea să creadă că a auzit bine.

— Pe cinstea mea! Doi saci plini!

— Dacă-i așa, de ce nu-i dai armeanului toată secara odată ?

Moise se opri din mers, simțind că-l apucă din nou mînia. Se întoarse către tatăl său și-i răspunse răstit :

— Dacă armeanul ar fi avut bani să cumpere dintr-o dată doi saci de secară, crezi că i-ar fi cumpărat de la mine ? Cum poți să fii, tată, atît de prost ? S-ar fi dus omul și și-ar fi cumpărat secara de la vreun depozit și, n-avea grijă, ar fi luat-o și mult mai ieftin. Pe cînd așa, fiindcă nu poate să cumpere decît cel mult două kilograme o dată, ia de la mine. Armeanului îi convine că i-o dau mai ieftin decît se vinde la băcănie, iar mie îmi convine, fiindcă așa o vînd mai scump decît dacă aș da-o pe toată o dată. Asta e ! Acum înțelegi cum stau lucrurile ?

De data aceasta bătrînul înțelese și se mai liniști. La început crezuse că Moise avea de gînd să fure secara. Avram n-avea nimic împotriva cîștigului realizat din negustorie, că de aceea i se zice negustorie, ca să cîștigi. Cu cît cîștigi mai mult, cu atît dovedești că ești mai capabil. Și oamenii te respectă. Dar hoția, asta nu se poate admite ! Nu, fiul lui nu trebuie să fure, orice s-ar întîmpla !

— Mai bine mi-ai spune acum care e celălalt motiv pentru care ai plecat cu mine, îl întrerupse Moise, enervat de întrebările bătrînului. Da, dă-i drumul mai repede, fiindcă mă grăbesc.

— De ce vrei să pleci de la „Kalef și Petrov" ?

— Uite, vezi, despre asta, da, vreau să stăm de vorbă. Mi-era necaz pe dumneata cînd îi tot dădeai cu secară-n sus, secară-n jos. Ascultă ! „Kalef și Petrov" și-au umplut depozitele de grîu. Nu le-a mai rămas decît un singur depozit gol. În curînd nu vor mai achiziționa un bob măcar. De aceea mi-au și mărit comisionul abia acum, fiindcă știu bine că multă vreme n-o să mai aibă nevoie de mine. Pe cînd „Frații Vasilev", vezi dumneata, mai au mult de cumpărat pînă să-și facă suma. Nu mai departe decît ieri au închiriat un nou depozit, în port, cu o capacitate de peste o mie de tone.

— Păi, s-ar putea să mai fie chiar atît de mult grîu în regiunea noastră ? N-au vîndut țăranii tot ce-au

avut? Tu singur spuneai că, în ultima vreme, au început să scadă, văzînd cu ochii, cantităţile de grîu care se aduc la oraş.

— A, mai e încă, mai e destul! Ţăranii o duc greu, n-au bani de loc, şi vei vedea că anul acesta vor aduce mai mult grîu ca în alţi ani.

— Şi în ce condiţii te vei angaja să lucrezi la „Fraţii Vasilev"?

— Cel puţin cu acelaşi comision pe care mi l-a oferit ieri „Kalef şi Petrov"!

— O să-ţi dea oare atîta?

— O să-mi dea. De mult mă tot cheamă ei, dar, să-ţi spun drept, nu mă hotăram să plec de la „Kalef şi Petrov".

Bătrînul continua să fie neîncrezător.

— Dar de ce te-ai hotărît tocmai acu, mă, fiule? Nu cumva faci vreo greşeală?

Moise se opri din nou. Ajunseseră la poalele dealului şi, aruncîndu-şi ochii în lungul drumului, i se păru că vede sus, aproape de coamă, căruţe oprite în loc, în jurul cărora furnicau oameni. Începu să vorbească repede şi pe un ton enervat:

— Ascultă, tată. Eu am stat la „Kalef şi Petrov" fiindcă mi-au plătit procentele la cantităţile achiziţionate, nu la preţ. Şi comisionul acesta, pe care-l plătesc altora, socotindu-l la preţul per kilogram, e foarte mic. Nouă nu ne poate ajunge. Ştiam eu că odată şi odată o să-mi schimbe şi mie condiţiile pe care le fixasem mai demult. Am auzit vorbindu-se că marii negustori de grîne vor opri pentru un timp achiziţiile, şi, în cazul ăsta, nu ştie nimeni ce-o să se întîmple cu preţurile. S-ar părea că este prea multă marfă în depozite şi n-au cum s-o desfacă. De aceea le-am vorbit ieri aşa de hotărît şi-am cerut să-mi dea un procent mai mare, fiindcă nu sînt mulţi misiţi ca mine! Ce-i drept, mi-au dat ei un procent mai mare, dar n-au decît un singur depozit disponibil. Şi depozitul acesta e foarte mic. Nici nu cred să încapă în el mai mult ca două sute de tone... Acum înţelegi? De aceea mi-au şi schimbat condiţiile vechi, susţinînd, chipurile, că aşa e mai bine pentru mine, dar ştiu eu ce-nseamnă asta. Ca mîine „Kalef şi

Petrov" vor înceta să mai cumpere marfă, pe cînd „Fraţii Vasilev" sînt foarte grăbiţi să-şi umple depozitele. Şi atunci e mai mult ca sigur că-şi vor mai lua un misit.

— Eu zic că ar fi mult mai bine ca tu să rămîi plătit tot la kilogram. Chiar dacă ai să cîştigi mai puţin, da măcar să fie ceva sigur. Ia gîndeşte-te ce-ai să te faci dacă vor scădea preţurile? clătină din cap bătrînul cu îngrijorare.

Tăcură un timp, sfătuindu-se fiecare cu gîndurile lui.

Avram îşi zise că era ceva îngrijorător, ceva de care el nu-şi dădea seama, în zvonurile acestea despre depozitele pline de cereale şi în hotărîrea feciorului de a-şi schimba stăpînii aşa, pe nepusă masă. Şi cunoştea el oare destul de bine pe fraţii aceştia Vasilev? Aveau să aibă ei aceeaşi înţelegere faţă de Moise? Oricît era de zgîrcit, domnul Kalef se purtase destul de bine cu el, dîndu-i uneori avansuri asupra comisionului pe care-l avea de primit. Dar dacă vor scădea preţurile? În cazul acesta, sporul de procente care-i fusese promis peste comisionul stabilit la Bursă pentru toţi misiţii ar fi fost cu totul neînsemnat. Nu, orice s-ar spune, era ceva îngrijorător în propunerea stăpînilor săi, cărora le venise chef să schimbe aşa, pe nepusă masă, condiţiile de pînă atunci.

— Eu mă pricep în meserie şi sper s-o scot într-un fel la capăt! rupse tăcerea Moise, părînd foarte sigur de sine. Şi începu să urce panta dealului.

Tatăl rămase pe loc, clătinînd din cap. Toate astea nu-i plăceau de loc bătrînului. În ultima vreme văzuse că Moise era neliniştit, neînţelegerea asta cu patronii, de care-i vorbise cu cîteva clipe mai înainte, ascundea dorinţa lor vădită de a-şi păcăli misitul. Bătrînul îl cunoştea pe domnul Kalef încă de pe vremea cînd era servitor la Comunitatea evreiască, iar Kalef, un tînăr sclivisit şi arogant. Înţelegea bine că domnii Kalef şi Petrov nu i-ar fi oferit condiţii noi feciorului său dacă n-ar fi avut o anumită socoteală a lor, care în nici un caz nu prevestea ceva bun. Moise îşi dăduse bine seama de acest lucru şi de aceea se hotărîse să-i părăsească. Dar, oricum, era bine să plece aşa de la ei, după atîţia

ani de serviciu? Să-şi caute stăpîni noi, pe care nu-i cunoştea de loc? Bătrînul clătina mereu din cap. Cine putea bănui ce-o să iasă din toată încurcătura asta? Dar, cine ştie? Poate că va fi mai bine aşa. Bătrînul oftă adînc, apoi porni agale înapoi spre casă. Mai avea atîtea de făcut în dimineaţa aceea... Trebuia să vînture sămînţa de dovleac, s-o sărcze, s-o ducă la prăjit; trebuia să aibă ce vinde în faţa teatrului la matinee. Cu gîndul acesta, Avram îşi iuţi paşii.

Oricît de puţin se cîştigă, e mai bine totuşi să faci negustorie decît să fii servitorul altora. Iar meseria lui Moise nu era de lepădat. Totdeauna oamenii vor avea nevoie de grîu; fără pîine nu se poate. Comerţul de grîu nu moare. S-ar putea să aducă mai puţini bani acasă, dar de adus va aduce ceva. Cîţi negustori de galanterie şi de manufactură n-au dat faliment? Cerealiştii, însă, mai greu. Nu, orice s-ar spune, e bine să fii un misit ca feciorul său, care bate drumurile în căutare de marfă, de vreme ce marfa aceasta se cheamă grîu! Fiindcă grîul a fost şi va fi căutat întotdeauna.

CAPITOLUL X

Cu mintea lui ageră, cu aplecarea lui înnăscută către diferite combinaţii şi cu simţul lui practic, Moise ar fi putut să îmbrăţişeze cu succes orice meserie. Dacă rămăsese un misit oarecare, silit să bată drumurile în căutare de grîu pentru patronii diferitelor firme — fiind fericit că uneori avea ocazia să supravegheze încărcarea şlepurilor — lucrul acesta se datora nu lipsei de aptitudini, ci sărăciei cumplite în care se zbătuseră părinţii săi.

În oraşul acesta erau destui evrei, unii dintre ei ajunşi la situaţii materiale foarte bune: negustori, bancheri, industriaşi sau chiar rentieri. Dar, oricît se

spunea că evreii se ajută între ei, cei săraci știau bine ce însemna acest „ajutor"; în primul rînd sfaturi, vreo pomană la căsătoria unei fete sărace, și, în cazul cel mai fericit, plasarea vreunui nevoiaș într-o slujbă oarecare, de obicei grea și prost plătită. Serviciile mai bune de prin birourile întreprinderilor erau rezervate de către cei bogați rudelor mai apropiate, iar credite pentru o afacere rentabilă sau pentru deschiderea unui magazin nu primeau decît ginerii bogătașilor. Bogătașii evrei n-ar fi angajat în nici un caz pe cineva din rîndul evreilor săraci cu care n-aveau legături de rudenie. Nici un sărac n-a fost ajutat să-și lepede sărăcia.

Bogătașii evrei își trimiteau odraslele la școlile germane și franceze, unde învățau limbi străine și se pregăteau să devină mai tîrziu negustori de vază. Dar fiul servitorului de la Comunitatea evreiască n-avea cum să meargă la școli înalte și, prin urmare, era nevoit să învețe, laolaltă cu ceilalți copii săraci ca și el, la școala evreiască din oraș. În fiecare an, Comunitatea evreiască dădea cîte-o bursă unui copil merituos la învățătură, ajutîndu-l astfel să poată urma liceul. Dar Moise nu primi niciodată o astfel de bursă. Bogații hotărîră să fie dată unui fecior de rabin, cu toate că Moise învăța mult mai bine.

— N-are noroc, și pace, feciorul tău! îi răspundeau ei lui Avram cînd acesta îndrăznea să amintească de nedreptatea care i se făcuse băiatului. Ce sîntem noi de vină dacă fiul tău nu s-a născut cu un an mai devreme sau cu unul mai tîrziu decît fiul rabinului?

Pe Moise îl scîrbi atît de mult nedreptatea care i se făcuse, că lăsă baltă învățătura. De altfel, nici n-ar fi avut altceva mai bun de făcut. Tatăl lui nu putea agonisi banii de care avea nevoie ca să-l poată întreține în școală, și pentru că de la comunitate lua totuși o leafă — ca vai de ea! — nu putea obține de la primărie nici măcar un certificat de paupertate, în baza căruia să fie scutit de taxele școlare. La început se apucă să facă comerț ambulant, vînzînd ace de păr pentru femei și șireturi de pantofi. Mai tîrziu reuși să se angajeze servitor la un birou, dar într-o bună zi stăpînul dispăru nu se știe cum, „uitînd" să-și plătească

personalul, și Moisc rămase pe drumuri. Atunci se îndreptă spre comerțul de cereale.

Un timp nu făcu altceva decît să măturc prin depozite, iar mai tîrziu fu pus să cîntărcască marfa cu decimalul. Într-o zi domnul Petrov îl surprinse tîrguindu-se cu un țăran și-l trimise să facă practică pe lîngă misiții mai vechi cînd se făceau achiziții de grîne în piața orașului. Moise învață ușor noua meserie. În scurtă vreme prinse atît de bine toate șmecheriile care se practicau în această profesie și învață el însuși să mintă cu atîta siguranță, încît nici nu mai considera înșelăciunea drept un lucru urît, ci chiar una din calitățile de frunte ale noii lui ocupații. De la un timp începu chiar să nu mai distingă limita dintre ceea ce era permis și ce nu.

Tatăl său, educat în spiritul vechilor tradiții strămoșești, urmărea cu groază cum fiul său „se coace", devenind cu fiecare zi un misit tot mai priceput. Încercă să-l abată din drumul pe care apucase, dar nu reuși. Feciorul ardea de dorința de a ajunge om bogat, și un asemenea lucru — argumenta el — nu poate fi realizat decît pe calea asta. După asemenea discuții, bătrînul sfîrșea prin a se liniști singur, spunîndu-și: „Bun e Dumnezeu, odată și odată îl va aduce el pe feciorul său pe calea cea dreaptă". Atunci Moise va cîștiga bani mulți și va fi gospodar la casa lui, ca orice negustor de treabă. Pe de altă parte, Avram se bucura că fiul său lucrează în branșa aceasta. El susținea că grîul este binecuvîntat de Dumnezeu, și de aceea negustoria cu grîu este o afacere și rentabilă, și plăcută.

Dar Moise nu reuși să se îmbogățească. Își încercase norocul, achiziționînd cîteva care de grîu cu banii pe care-i economisise, ducînd o viață de cîine, lipsită de orice bucurie, dar de fiecare dată marii negustori refuzască sub diferite pretexte să-i cumpere marfa. Și cînd, în cele din urmă, „li se făcu milă" de el și îi „veniră în ajutor", se dovedi că cheltuielile pe care le făcuse de la cumpărarea grîului și pînă în momentul vînzării lui îi mîncaseră și ce brumă de capital avusese.

Într-o astfel de încercare s-a pierdut și modesta zestre pe care i-o adusese Sara. Tatăl ei vindea dantele și

pînzeturi ieftine într-o dugheană din tîrg. Într-o zi Moise văzu pe Sara la taraba prăvălioarei și o îndrăgi. Mama Sarei murise demult, iar tatăl abia reuși să-i adune o oarecare zestre, dar nu-i lăsă să se atingă de ea. „E bine să aibă omul pus ceva deoparte, pentru cine știe ce nevoi s-ar ivi în viață", zicea el. Dar cînd bătrînul muri pe neașteptate și angrosiștii își luară înapoi marfa din dugheana lui, Moise vorbi îndelung cu Sara despre planurile lui de îmbogățire, și femeia se învoi ca banii ei de zestre să fie folosiți. Bărbatul își făcuse bine socotelile și porni la treabă. Cumpără mei, foarte căutat de bragagii, și, după calculele lui, însemna că avea un cîștig de aproape sută la sută. Dar tocmai atunci bogatul negustor de cereale Răicovici aduse atîta mei în oraș și-l vîndu atît de ieftin, încît Moise — care reuși pînă la urmă să se scape de marfa achiziționată de el, și asta după multe rugăminți și stăruințe — se trezi că nu i-a rămas mai nimic din ceea ce investise în afacerea cu meiul. Curînd începură să vină și copiii, și astfel se duse și ultima părticică din zestrea Sarei.

După această nereușită, Moise se lăsă de asemenea speculații. De altfel, chiar dacă ar fi vrut să mai încerce, nu mai avea cu ce. El se tot gîndea cum să găsească un om cu bani, dispus să facă negoț cu cereale și care căuta un asociat cu experiență în această branșă. Acela ar fi pus capitalul, Moise, priceperea și experiența lui de ani, și firma ar fi mers ca pe roate.

Misitul nu-și pierdea nădejdea ; nu putea să se împace cu ideea că priceperea lui avea să rămînă nefolosită. Ar fi fost a doua mare nedreptate a soartei. Trebuie să-i iasă cîndva în cale omul acela bogat ! Dar pentru a găsi un astfel de om, era nevoie să se radă măcar la două zile o dată, să fie bine îmbrăcat, să colinde ceasuri întregi prin tot felul de cafenele, să se ducă cît mai des pe la Bursă, într-un cuvînt, să se miște cît mai mult printre oameni. Dar Moise nu avea ce să îmbrace, iar banii nu-i ajungeau nici pentru nevoile familiei, darmite să mai umble și prin cafenele, unde, vrînd-nevrînd, ar fi trebuit să plătească uneori cîte o consumație. Și-apoi, cine l-ar fi luat în serios cîtă vreme îl știau că e slugă la dîrvală, un misit oarecare, în ser-

viciul firmei „Kalef și Petrov"? Dacă voia să facă ceva, trebuia să plece cu orice preț de la această firmă. Să se mai vînture nițel printre oameni, să-și caute un loc mai bun. De aceea e bine că s-a gîndit la „Frații Vasilev". O să le ceară condiții mai bune, o să-și facă un costum nou și-o să se strecoare peste tot, aruncînd ici-colo cîte-o vorbă, din care oamenii să înțeleagă că e gata să lucreze și pe cont propriu. Și nu se poate ca norocul să nu-i zîmbească pînă în cele din urmă. Lucrul acesta îl merita nu numai el, care muncise atîta să agonisească ceva, dar îl meritau și soția lui, și cei trei copilași, pe care-i iubea ca lumina ochilor, și micuțul acela care avea să vină zilele acestea pe lume și care, fără doar și poate, o să fie tot atît de frumușel și de drag cum sînt Avramcio, Reghina și mititica Buchița.

Frămîntat de aceste gînduri, Moise urca dealul. Încă de pe coastă încerca să vadă cine erau misiții care i-o luaseră înainte în dimineața aceasta. Cînd se strecură printre căruțe, așa mărunțel, slab și cu un zîmbet profesional întipărit pe față, nu-și putu ascunde necazul. Toți erau acolo, toți misiții cu care se întîlnea regulat i-o luaseră înainte. El singur întîrziase. Ceilalți dădeau ocol căruțelor, vorbeau cu însuflețire țăranilor, oferindu-le cu glas tare prețurile „cele mai mari", căutînd să convingă cît mai mulți producători să-și ducă grînele la depozitele firmelor pentru care lucrau. Își afundau mîinile în boabele de aur, le strîngeau în pumn, le prefirau apoi printre degete, lăsîndu-le să cadă la loc în șuvoaie subțiri din palmele făcute căuș, îi lăudau pe unii gospodari că au grîu frumos, ori îi mustrau pe alții că grîul lor are prea multe corpuri străine ; aici spuneau că bobul e prea ușor, iar dincolo pocneau din limbă a mare uimire, că e prea greu ; își băgau mîinile pînă-n cot în carele cu grîu, dacă grîul era turnat pe pături, ori dezlegau sacii la gură, îl miroseau, ca nu cumva să fie încins, ori, scoțînd lupele din buzunar, îl priveau de aproape, să vadă dacă nu-i atacat de gărgărițe, și, în tot timpul acesta, turuiau neobosiți, vrute și nevrute, ca să-i amețească pe țărani, să-i zăpăcească bine, și, în cele din urmă, intrați în pa-

nică, producătorii să se învoiască, avînd impresia că li se face şi-un bine căci scapă de-o marfă atît de proastă.

Ţăranii însă erau deprinşi cu tactica asta a misiţilor. O parte din ei zîmbeau, alţii păreau că se supără, dar şi unii, şi alţii se făceau că vor să scoată carele şi să ia drumul spre oraş, ştiind de mai înainte că misiţii o să-i ajungă din urmă şi-o să le ofere preţuri mai mari ca cele de-aici. Dar nu reuşeau să scape din ghearele lor. Cum scăpau de unul, îi lua în primire altul.

— Ajunge, ajunge cît ţi-ai vînturat mîinile prin grîul meu! se răsti supărată la un misit o ţărancă voinică.

— Probă, lele, să iau o probă, scoase misitul un pumn de grîu, hlizindu-se la ea, fără să se lase intimidat de strigătul femeii. Pînă nu iau o probă, nu se poate, lele, ce crezi dumneata?

— O să-ţi dau eu o probă să n-o poţi duce! Risipiţi grîul oamenilor de pomană... continua să bombăne supărată ţăranca.

Misitul se apropie tăcut de bărbatul ei, vînturînd grîul dintr-o mînă în alta, privindu-l cu un zîmbet şiret, de parcă ar fi vrut să-i spună: „Eh, n-avea grijă, că ne înţelegem noi pînă la urmă, ca-ntre bărbaţi ce ne aflăm, iar femeia n-are decît să ocărască dacă aşa-i place, că de-aia e femeie! Parcă cine se uită la vorbele unei femei?“ Apoi începea tîrguiala.

Mai încolo, altul se străduia să convingă pe un ţăran bătrîn că grîul nu e destul de curat.

— E plin de gunoaie, moşule, uită-te şi dumneata!

— Eh, păi dacă nu-ţi place, nu-l lua, îi răspunse moşneagul.

— Altfel ar fi frumos, e destul de copt, dar asta e, are gunoaie cam multe!

— Faci cum pofteşti, îi răspundea liniştit bătrînul, îndemnîndu-şi boulenii pe drumul care ducea spre oraş.

— Nu zic că e rău grîul, continua netulburat misitul, dimpotrivă, e foarte copt şi aproape că nu are de loc boabe de secară prin el, numai gunoaiele astea, uite, uită-te şi dumneata!

Un ţăran tînăr, care se găsea de partea cealaltă a căruţei, strigă:

— Păi cum să n-aibă grîul gunoaie dacă ai băgat chiar dumneata pămînt în el? Mînă, tată!

— Cine-a băgat pămînt? întrebă misitul, prefăcîndu-se jignit.

— Chiar dumneata, adineauri! Ce, crezi că nu te-am văzut?

— Cum se poate să spui una ca asta?! Pe mine mă cunoaşte toată piaţa cc fel de om sînt. Drept cine mă iei tu pe mine, mă?! strigă înfuriat misitul.

— Dacă nu e aşa, de ce ţi-ai strîns palma cînd ai băgat-o în grîu? stăruia ţăranul cel tînăr.

Misitul izbucni în rîs:

— Eh, băieţaş, băieţaş, se vede cît de colo că eşti tînăr încă! Ca să văd dacă n-are umezeală, mă, flăcăule! Altfel, cum crezi tu? Numai aşa se poate vedea dacă are umezeală. Aşa se cumpără grîul. Dacă nu ştii cum merg lucrurile, mai întreabă pe alţii. Doar grîul nu e cui de fier, să te uiţi la el de la distanţă. Grîul trebuie şi pipăit, băiete, şi pipăit bine, nu cum crezi tu...

Ţăranul cel tînăr tăcu, descumpănit. Misitul aruncă grîul din pumn înapoi în căruţă, îşi şterse mîinile de pantaloni, apoi şi le băgă în buzunare.

— Şi cînd îţi spun că grîul are gunoaie, nu mint. Poţi să vezi cu ochii tăi. Priveşte! Şi să privească şi alţii! Misitul scoase mîinile din buzunare, se aplecă din nou asupra căruţei, îşi afundă în grîu mîna stîngă şi, scoţînd-o plină de boabe, se adresă flăcăului: Uite, priveşte aici! îşi arătă el şi ccalaltă mînă, răsfirîndu-şi degetele. E ceva aici? Nu e! Îşi mai afundă o dată amîndouă palmele, strîngîndu-le şi scuturîndu-le bine deasupra grîului din căruţă, apoi le desfăcu şi arătă boabele din căuşul lor: Acu vezi? Are gunoaie, ori n-are?

Ţăranul cel tînăr privea nedumerit palmele misitului. De data aceasta grîul era amestecat cu paie, pietricele şi bulgăraşi mărunţi de pămînt uscat.

Dacă misitul acesta şiret ar fi băgat în boabele din căruţă mîna dreaptă, ar fi scos acum de-acolo grîu amestecat cu secară, orz şi ovăz, fiindcă în buzunarul drept avea pregătit un astfel de amestec. Dar în carul acesta, pe care-şi propusese să pună mîna, înţelesese din

prima ochire că grîul este curat și lipsit de orice fel de alte cereale, și de aceea luase mostra cu mîna stîngă, fiindcă în buzunarul stîng avea pregătite gunoaiele.

În jurul lor se mai adunaseră cîțiva misiți, care, la vederea „mostrei", izbucniră în rîs.

Țăranul cel tînăr se aprinse la față, dar nu știa ce să facă. Bătrînul însă își îndemnă din nou boii la drum.

— Nu ți-am spus o dată? adăugă omul, la fel de liniștit ca mai înainte. Dacă nu-ți place, nu-l lua!

Carul porni, hurducăind încet, iar misitul, făcînd celorlalți cu ochiul, porni la rîndul lui după țăran, îl ajunse din urmă, și multă vreme de-aci încolo se mai auzi glasul lui, acoperit uneori de strigătele și gălăgia celorlalți misiți.

Lui Moise îi plăcea această zarvă, care-l emoționa și-l făcea să trăiască viața celorlalți misiți, specifică meserici pe care o practicau de-atîția ani. Își înfunda și el mîna în grîu și-l vîntura dintr-o mînă în alta, cum făceau toți misiții, dar Moise nu striga și nu se răstea ca ceilalți la țărani. Vorba lui era liniștită și blîndă.

Deodată, în hărmălaia aceea, un glas gros și răgușit îi atrase atenția. Își întoarse capul în direcția de unde venea glasul. Lîngă un car aproape gol, la care erau înjugați doi bouleni costelivi, da din mîini, de parcă se apăra de ceva, un țăran înalt și uscățiv, străduindu-se să izgonească pe misitul care se aplecase peste loitrele căruței.

— Pleacă de lîngă căruță și ia mîna de-acolo cît îți spun cu vorbă bună! striga Rusi amenințător. Și nu te-atinge de sacii mei, că o să-mi lovești copilul!

Dar misitul nu pleca. Nu că ar fi avut neapărată nevoie de grîul din sacii lui, dar o dată ce se oprise lîngă car, nu-i venea să nu bage mîna în saci, după cum era obicciul.

— Păi n-ai grîu de vînzare? întrebă el.

— N-am de vînzare! Și cară-te odată de-aici! mai strigă Rusi, de data aceasta înfuriat de-a binelea, și se-ndreptă spre el amenințător, de părea gata să-l pocnească.

Anghelinca începu să țipe. Cunca, fata cea bolnavă, privea scena cu ochi speriați.

Dimitär, care-şi oprise carul lîngă al vecinului, veni în fugă într-acolo.

— Ce s-a-ntîmplat, mă, Rusi? întrebă omul.

Era pentru prima dată în viaţa lui cînd îşi vedea consăteanul atît de mînios. Niciodată n-ar fi crezut că Rusi, liniştitul Rusi, poate să se înfurie în halul ăsta şi să fie gata chiar să sară la bătaie dintr-atîta lucru.

— Ascultă, mă, îi zic ăstuia să nu pună mîna în carul meu, da el nu, că vrea să-mi dezlege sacii! Doar ştii ce-am vorbit cu tine: unde vinzi tu, acolo mîn şi eu carul, dar ăsta nu-nţelege, şi pace, mama lui de pisălog! Măi, măi, măi, ai dracului oameni mi-e dat să văd pe lume, măi!

Pufnind pe nări, omul se aplecă spre Cunca şi, cu felul lui blînd şi liniştit, îi vorbi aproape în şoaptă:

— Tu nu te speria, Cuna, fetiţa tatii, c-o să plece ăsta de-aici!

Şi parcă doar atîta aştepta şi el; misitul pisălog se depărtă imediat de carul ţăranului. Poate că ar mai fi bătut o vreme cîmpii, dar în clipa aceea Moisc veni spre el, îi şopti ceva, şi misitul, dînd din mînă a lehamite, se strecură printre celelalte care.

— Nea Dimitäre, sînt aici! îi zîmbi Moise lui Dimitär, apoi adăugă încet, aproape şoptit: Ai venit singur? Aa, văd că ţi-ai luat şi nevasta cu dumneata. Parcă şi băiatul? Măi, măi, măi, ce mare s-a făcut! Flăcău în toată regula! Şi l-ai dat şi la liceu? Bravo! Am şi eu un băiat, dar al meu e mic încă. Dacă aş fi ştiut că o să întîlnesc prieteni vechi, l-aş fi adus cu mine. Pe cinstea mea! Mă, nea Dimitäre, e-aproape anul de cînd nu ne-am mai văzut? Aşa e! Ori n-ai mai venit pe la noi, pe la oraş, ori ai venit şi nu te-am văzut eu. Dar nu se poate să mă fi ocolit. Eu cred că n-ai mai venit dumneata la oraş, altfel m-ai fi căutat la sigur, nu-i aşa?

Dimitär zîmbea. Nu-i răspundea lui Moisc, dar nici nu încerca să-i stăvilească potopul acesta de cuvinte.

— Omul ăsta e prietenul dumitale? continua să vorbească misitul tot aşa de încet şi cu acelaşi zîmbet mijit în colţul gurii. Răi sînt oamenii noştri, măi, nea... dar cum te cheamă? Să ne cunoaştem, se întoarse el bine către Rusi, întinzîndu-i mîna. De vreme ce eşti

prietenul lui nea Dimitär, eşti şi prietenul meu. Cît priveşte grîul, poţi să fii fără grijă. O să-l ducem direct la depozitul nostru şi o să primeşti pe el cel mai mare preţ cu putinţă. N-o să ne ducem direct la cîntar, cum se obişnuieşte. O să trecem mai întîi pe la birou şi-o să stau eu personal de vorbă cu patronii. Ei totdeauna mă ascultă cînd le spun ceva. Cînd le-oi spune că e vorba de-un prieten al meu, aşa rămîne. La mine cuvîntu-i cuvînt. O să vedeţi.

Dimitär continua să zîmbească, ascultînd torentul de vorbe pe care le rostea Moise aproape pe nerăsuflate. Pînă la urmă zîmbi şi Rusi.

— Voi daţi-vă mai la o parte şi aşteptaţi-mă pînă îmi termin treburile. Uite, trageţi carele colo, la umbră, continua să vorbească Moise, fără să aştepte răspunsul ţăranilor. O să-i fie mai bine şi copilaşului bolnav dacă iese din prăfăria asta, se adresă el lui Rusi, şi, după ce termin aici ce mai am de făcut, coborîm împreună în oraş. O să stăm de vorbă ca nişte vechi prieteni. Dar de ce boală suferă copilul? Ai vreun doctor cunoscut? La cine vrei să-l duci?

Rusi, fără alt îndemn, întoarse carul, să tragă mai la umbră.

— La spital, răspunse el fără tragere de inimă, gîndindu-se în sinea lui că acuşi-acuşi o să înceapă şi Moise să-i recomande vreun doctor, cum făcuseră şi alţii.

Dar misitul răspunse simplu:

— Aha, la spital te duci? Foarte bine, foarte bine. La spital o să aibă grijă de copil şi-o să-l facă sănătos.

El n-avea obiceiul să se bage în treburile lor şi să dea tot felul de sfaturi ţăranilor, cum făceau ceilalţi misiţi. Dimpotrivă, în asemenea situaţii căuta să fie totdeauna de acord cu ei, şi de-aceea ţăranii nu-l considerau mincinos, ca pe ceilalţi. Moise cunoştea bine neîncrederea ţăranilor. Şi tocmai asta îi asigura succesul, care-i adusese faima de bun achizitor.

— Dar de ce nu te-am cunoscut eu pînă acuma pe dumneata? îl întrebă Moise pe ţăran. Şi de! cam pe-aici ne învîrtim, dar, să-ţi spun drept, eu ţin minte toţi oamenii cu care dau ochii. Sau poate că mă înşel. Cine ştie!

Moise privi înapoi spre oraș, părîndu-i-se că-l strigă cineva.

Nu se înșelase. Pe panta dealului urca cu greu un biciclist, care striga cît îl ținea gura :

— Moise ! Moiseeeee !

Misitul, ațintindu-și privirea, îl recunoscu pe Iliev, un funcționar de la birourile firmei „Kalef și Petrov".

— Un moment ! ceru iertare Moise celor doi țărani și-o luă la fugă, în întîmpinarea biciclistului.

Ceilalți misiți priviseră atenți scena și observaseră și nerăbdarea biciclistului, și grabă cu care Moise alergase spre el. Misiții se uitară unul la altul, nedumeriți și intrigați. Ca să vină pînă aici omul ăsta, și mai ales să zbiere în halul ăsta din mijlocul drumului, era limpede că s-a întîmplat ceva, și încă ceva important. Larma se stinse ca prin farmec, misiții nu mai încercau să-i păcălească pe țărani, ci, adunîndu-se grămadă, rămaseră în așteptare, să vadă ce spune Moise. Pe vîrful acesta de deal, care pînă mai adineauri vuia de strigăte, se așternu o tăcere grea. Printre țărani se simți trecînd un suflu de îngrijorare. Văzînd că misiții i-au lăsat în pace, începură să se adune și ei unul cîte unul și, cu toate că mulți nu se cunoșteau, intrară în vorbă, dîndu-și cu părerea că ceva nu e tocmai în regulă.

La o distanță bună, lumea îl vedea pe Moise gesticulînd în fața lui Iliev, care părea că nu ia în seamă ceea ce spune misitul. Mai zise și el ceva, apoi își întoarse bicicleta și, făcînd semne celuilalt să vină după el, se urcă pe șa și dădu să porncască înapoi spre oraș.

Misitul, însă, nu-l urmă.

— Tu du-te înainte ! îi spuse el. Vin și eu în urma ta.

— Domnul Petrov a poruncit să te întorci imediat. De vreme ce nu mai facem nici un fel de achiziții, n-are nici un rost să mai rămîi aici. Și, ai grijă, nu spune celorlalți că noi am hotărît să oprim achizițiile. Lasă-i să cumpere cît vor, insistă Iliev.

Dar Moise nu se lăsă convins și porni totuși în sus, spre locul unde lăsase căruțele țăranilor. Iliev se întoarse singur în oraș.

— Ce s-a întîmplat ? îl înconjurară, curioși, misiții.

— Nu s-a întîmplat nimic, răspunse Moise fără chef.
— Cum așa, nimic?
— Uite-așa, nimic! Mă cheamă în oraș, și atîta tot!
— Și de ce nu te duci?
— O să mă duc.

Moise se îndreptă către Dimitär, îl luă deoparte și-i șopti:

— Ai noștri opresc cumpărările. S-a întîmplat ceva. Nu pot să știu încă ce anume. Dar o să trecem pe la birou, și-acolo ne vom lămuri. Tot ce-oi putea face te asigur că am să fac. Am s-o fac numai pentru voi, fiindcă sîntem prieteni vechi. Pe cinstea mea!

Dimitär îi făcu semn lui Rusi și porniră amîndoi cu carele la vale, spre oraș.

Moise mergea înainte, cufundat în gînduri. Era uimit de dispoziția aceea de-a opri achizițiile, care picasc așa, pe nepusă masă. Felul în care-i fusese comunicată hotărîrea firmei arăta limpede că nu era vorba numai de ceva neînsemnat în legătură cu depozitarea grîului, ci de ceva mult mai important.

Dimitär mergea alături de Rusi și era tare mirat de bunăvoința pe care i-o arăta misitul. Prieteni nu prea erau. E drept că se vedeau cînd și cînd, dar de cele mai multe ori Dimitär nu-i vindea numai lui marfa pe care-o aducea la tîrg. O clipă omul se gîndi că istețul o fi pus ceva la cale ca să-i atragă după el în oraș, ca să nu poată vorbi și cu ceilalți misiți. Dar glasul lui Moise suna atît de cald și de sincer, încît Dimitär nu putu să nu-l creadă.

Rusi, care și-așa n-avea decît cei doi saci de grîu și nu-și punea mari speranțe în ce va lua pe ei, mai cu seamă dacă ar fi rămas singur, îl urmă pe Dimitär fără să stea mult pe gînduri. Ba, mai mult, el fu de acord cu Dimitär că Moise pare să aibă cele mai curate gînduri în legătură cu grîul lor.

Nici unul dintre ei însă nu bănuia că pricina acestei griji pentru țărani se datora fetiței bolnave, micuței Cunca. Nu atît lui Dimitär se străduia Moise să-i dea o mînă de ajutor, cît lui Rusi. Moise știa dintr-o experiență mai îndelungată că, imediat ce-ar fi coborît el în oraș, ceilalți misiți, cu toate că nu primiseră dispoziții

să oprească achizițiile, tot le vor opri. Teama de stăpîni, supunerea lor în fața voinței celor de care depindeau, groaza că ar putea să rămînă la un moment dat fără lucru aveau să-i pună pe jăratic și, devenind bănuitori, era lesne de înțeles că vor trimite pe unul dintre ei să vadă de ce-a fost chemat Moise atît de grabnic în oraș și mai cu seamă de ce-a trebuit ca funcționarul acela să bată atîta cale și să urce dealul pînă aici.

Se-nțelege că puteau să continue cumpărarea grînelor. Lucrul acesta era și în interesul lor, fiindcă și-ar fi mărit comisioanele pe ziua respectivă, dar pentru acești oameni amărîți, veșnic cu frica-n sîn că rămîn fără lucru, interesele stăpînilor erau mai presus de oricare alte interese. Își dădeau seama că, prefăcîndu-se că n-au înțeles semnalul de alarmă venit din oraș, și-ar atrage pe cap nemulțumirea patronilor, și asta nu era bine de loc. De aceea, în cel mai rău caz, aveau să trimită cel puțin pe unul din ei să vadă ce se întîmplă, dacă au loc sau nu evenimente deosebite, care ar atinge toate firmele, în timp ce restul ar fi rămas aici în așteptare, pînă cînd se va întoarce trimisul prin care vor primi noi dispoziții asupra ceea ce au de făcut. Oricum, datoria lor față de stăpîni era să-i anunțe că la firma „Kalef și Petrov" s-a întîmplat ceva. În caz contrar, stăpînii ar putea crede că au angajat niște misiți nepricepuți.

Din felul cum îi vorbise funcționarul și mai ales stăruința sa ca ceilalți să nu afle nimic, deocamdată, Moise înțelesese mult mai mult decît ar fi voit și ar fi putut să spună Iliev. Trecuse prin ciur și prin dîrmon de cînd lucra în mescria asta și știa că aici se ascunde ceva deosebit de important, ceva hotărîtor pentru firma sa. Desigur că în măsurile luate de patronii săi era și multă viclenie. Ca să-și scape pielea, Kalef și Petrov, dacă ar fi putut, ar fi mărit dezastrul, să piară toți. Ce le păsa lor? Raționamentele lui Moise nu se opriră aici. Dacă firma „Kalef și Petrov" a primit cea dintîi vreo telegramă alarmantă, era de la sine înțeles că și ceilalți aveau să fie încunoștințați în scurtă vreme de ceea ce avea să se întîmple. Și, la rîndul lor, patronii celorlalte firme vor proceda la fel ca firma „Kalef și Petrov".

Prin urmare, şi dispoziţiile lor ar fi sunat ca aceea pe care-o primise el: să oprească achiziţiile. În cazul acesta, cei doi ţărani sau ar fi rămas cu grîul nevîndut, sau ar fi nevoiţi să-l vîndă la un preţ de nimic. Iar Moise ar fi vrut cu orice preţ să-l ajute pe Rusi.

Cînd văzu copilul bolnav, misitul îşi aminti pe loc de familia lui, şi mai ales de Sara, care aştepta să nască în curînd, şi în mintea omului se cuibări gîndul că are datoria să-l ajute cum o putea pe ţăran să-şi vîndă grîul, ca să aibă cu ce interna fetiţa suferindă într-un spital. Se gîndi cu cîtă înverşunare se lupta acest ţăran nevoiaş cu zurbagii aceia de misiţi să nu-i umble la saci, pentru a nu-i stingheri copilul. Acest bine pe care o să i-l facă s-ar putea să i se întoarcă într-alt fel înapoi. Cum? Moise nu ştia, dar cu siguranţă că binele pe care îl va face ţăranului avea să se întoarcă într-un fel şi asupra Sarei, şi asupra lui, şi asupra copiilor lui. Gîndul acesta era atît de puternic şi atît de pătrunzător, încît i se păru că i-a schimbat într-o clipă şi vocea, şi expresia feţei. Moise îşi dădu seama că nu e numai un misit, un mincinos de profesie, ci mai ales un om, şi încă unul cu inimă bună.

Misitul nu se înşela în presupunerile sale. La scurtă vreme după plecarea lui, ceilalţi misiţi, rămaşi pe muchea dealului, se sfătuiră un timp, apoi plecară în grupuri grăbite spre oraş.

După ei se urniră în aceeaşi direcţie şi carele cu grîne ale ţăranilor.

Cumpărăturile încetaseră.

Capitolul XI

Domnii Kalef şi Petrov nici nu vrură să audă de rugămintea misitului lor ca să-l ajute pe ţăranul acela necunoscut, cu toate că nu era vorba decît de cumpărarea a doi saci de grîu. Îl lăudară pe Moise pentru îndemînarea lui de-a nu fi cumpărat în dimineaţa aceea nici

un car cu grîu, dar îl certară serios pentru inima lui moale. Ridicînd glasul, îi făcură cunoscut că orice levă e acum groaznic de scumpă, fiindcă în telegrama primită de la Brăila, prin care li se comunica să sisteze orice fel de achiziții, se spunea că porturile dunărene și cele de la Marea Neagră, precum și alte puncte de încărcare a cerealelor erau subordonate Brăilei. Anversul nici nu coresponda cu ele. O dată cu această telegramă, se răspîndise și vestea că o mare firmă comercială, care-și avea centrala la Sofia și filiale în multe orașe din provincie, oprise plățile, fără să ceară concordat preventiv. Firma devenise, deci, insolvabilă.

Pentru domnii Kalef și Petrov noutatea aceasta însemna începutul unei crize de mari proporții, care-i înspăimînta. Ei se gîndiseră, totuși, că branșa lor — comerțul cu grîne — nu poate fi atinsă de nici un fel de criză. Cu toate astea, mai întîi telegrama de la Brăila și apoi primul faliment prevesteau începutul unei noi situații, pe care nu puteau s-o înțeleagă deocamdată. Brăila chemase urgent la telefon oamenii ei din București, și, în așteptarea legăturii, hotărîră să-și mai facă o dată socotelile, pentru a stabili precis ce cantități de cereale au în depozit și la cît se ridică prețul mediu. Era limpede ca lumina zilei că, atîta vreme cît Brăila nu mai cumpără nici un fel de cereale, este de așteptat ca prețurile să scadă, și, în cazul cel mai fericit, tot ar fi trebuit să aștepte vreme îndelungată pînă la o nouă urcare, dacă bineînțeles pînă atunci nu vor fi nevoiți să vîndă chiar și în pierdere. Dar, și într-un caz și în altul, era nevoie de răbdare și mai ales de bani.

Asociații erau atît de absorbiți de discuțiile în jurul a tot felul de probabilități referitoare la piața cerealelor și la criza care se apropia, încît aproape că uitaseră de Moise, și el fu nevoit să pună de două ori întrebarea care începuse să-l chinuie: ce anume o să facă de-acum încolo el însuși?

— Nimic! Ce să faci? ridicară din umeri patronii.

— Dar cu ce-o să-mi hrănesc familia? îndrăzni să întrebe Moise cu oarecare teamă.

— Ce-ai spus? Domnul Petrov nu înțelese, ori se făcu că nu înțelege

— Vreau să spun: de unde o să iau bani pentru cei de-acasă?

— Du-te la Iliev, să-ți facă socoteala la zi.

Socoteala „la zi" însemna cîteva zeci de leva. Moise știa bine lucrul acesta, fiindcă mai ridicase de curînd niște bani. Acum n-ar mai fi vrut să plece de la vechii săi stăpîni, cum se gîndise mai înainte. Cu siguranță că și „Frații Vasilev" aveau să înceteze orice fel de achiziții. Aici, cel puțin, în cazul că era lipsă de activitate, patronii îi mai avansau ceva bani în contul comisioanelor viitoare.

— Ce mai aștepți? Du-te la Iliev! îi zise aspru domnul Kalef.

— Da, da... o să mă duc... dar mai voiam să vă spun că...

— Du-te mai repede, fiindcă avem treabă, îl îndemnă la rîndul lui, nerăbdător, Petrov.

— Mîine, poimîine, nevastă-mea iar o să nască și...

— Uf, da mai lasă-ne în pace cu prostiile tale, Moise! Noi nu știm unde ne e capul, aici sînt în joc averi de milioane, și lui îi arde de nevastă-sa!

Și domnii Kalef și Petrov îl deteră pur și simplu afară din birou.

Supărat, Moise se duse la „Frații Vasilev".

Știrile prevestitoare ale crizei se răspîndiră nu numai printre negustorii cerealiști, dar ajunseră în tot orașul. Unii vorbiră la telefon cu băncile din Sofia, cu agențiile navale și cu agenții portuari din Burgas și Varna, iar alții, și mai îngrijorați, luară legătură chiar cu străinătatea. Nu era nici o contradicție între informațiile primite din diverse surse: Anversul vinde, însă numai la prețuri fixe, și de cumpărat nu cumpără nici un bob. Se aude că stocurile existente ar fi mari. Toate depozitele firmelor sînt arhipline și e firesc, deci, să nu mai aibă nevoie de alt grîu. Dar altceva era mai limpede ca toate: chiar dacă Anversul va hotărî să înceapă din nou achizițiile, oricînd s-ar fi întîmplat lucrul acesta, era evident că negustorii din Brăila se vor strădui să vîndă mai întîi de toate propriile lor stocuri, și abia după aceea să se gîndească la cerealele depozitate în

celelalte porturi dunărene. Vreme îndelungată nu s-ar mai fi încărcat șlepuri cu grîne.

Toate acestea i le comunicară lui Moise frații Vasilev.

Dar, la un moment dat, negustorii se priviră fix în ochi, de parcă ar fi vrut să-și ghicească gîndurile. Moise le spuse de-a dreptul că este gata să intre în serviciul firmei lor. Arătă și în ce condiții ar dori să lucreze cu ei.

După o scurtă șovăială, Gheorghi, cel mai în vîrstă dintre Vasilevi, vorbi rar și răspicat:

— În momentul de față avem în depozit peste două mii de tone de grîu. Dacă reușim să mai achiziționăm încă o mie sau și mai mult, dar bineînțeles la un preț foarte scăzut, se va micșora simțitor prețul mediu, și atunci am putea, cred, să ne menținem la suprafață. Nu știu însă dacă vei reuși să ne procuri mia de tone în condiții avantajoase.

— Cine? Eu? se însufleți Moise. Dar cine va putea, în afară de mine, să facă lucrul acesta?

— Da, știu eu, știu că ești îndemînatic, dar noi nu vrem să cumpărăm și să plătim atîta vreme cît nu avem nici cea mai mică idee de prețurile care se vor fixa mai tîrziu, cînd centrele cerealiere mari, din străinătate, ar începe din nou să cumpere. De aceea am hotărît altceva...

— Spuneți!

Moise era numai ochi și urechi.

Acum începu să vorbească tînărul Vasilev:

— Eu și fratele meu am hotărît următoarele. Stai, închide ușa. Mai lasă-i puțin pe țăranii ăștia, pe care-i tîrăști după tine, să mai aștepte! Acum ascultă: ce crezi, o să mai putem noi oare umple depozitul de o mie de tone, pe care-l mai avem gol, fără să dăm mai mult de un milion pe marfa asta? Înțelegi ce vreau să-ți spun? Băncile nu vor mai acorda credite nici pe încredere, nici pe bază de ipoteci asupra averilor imobile. Noi însă mai avem încă un milion și ceva bani lichizi.

— Dar, cum spuneți dumneavoastră, ar însemna să plătim o leva pe kilogram... bîigui, înmărmurit de mirare, Moise.

— Exact! Cîte o leva pe kilogram.

— Şi unde credeţi că vom găsi ţăranul acela care se va învoi să-şi vîndă grînele atît de ieftin?

— Tocmai în asta constă măiestria dumitale.

— Nu, aşa nu vom reuşi să facem nimic.

— Chiar dacă socotim că ăsta-i numai un avans? Poţi să le spui că leva asta per kilogram e numai o arvună asupra banilor ce au de primit, şi mai tîrziu o să ne facem socotelile, potrivit preţurilor ce se vor stabili în momentul cînd vindem grîul.

— Vezi, asta am putea-o încerca... Moise se gîndi puţin, apoi adăugă repede: Dar firma o să le dea chitanţă sau vreun înscris?

— Altfel crezi că n-ai să reuşeşti?

— Altfel nu cred! În felul acesta ne vom apropia de modul în care lucrează cooperativele.

— Bine, bine, dar cooperativele nu vor putea oferi nici măcar o leva pe kilogram! Toate depozitele cooperaţiei sînt gajate Băncii Agricole, iar banca a primit dispoziţie să nu mai facă nici un fel de plăţi şi să nu mai dea nici un ban pentru achiziţii, se amestecă fratele cel mare în vorbă.

Cînd tăcu el, tînărul Vasilev continuă:

— Exact! Iar noi vom da chitanţe în regulă. Cu asta sînt de acord. De vreme ce Uniunea cooperativelor nu poate să dea nici măcar o leva per kilogram, atunci noi, cu leva noastră, vom umple depozitul. Da, Moise, vom da chitanţe, şi ele vor fi eliberate de către firma mea.

— De la „Fraţii Vasilev" vreţi să spuneţi? precizează Moise.

— Nu, de la firma mea: „Liubomir Vasilev, achiziţii şi export de cereale". Azi se înregistrează.

— Dar „Fraţii Vasilev"?

— Continuă să existe, bineînţeles!

Şi Fraţii Vasilev erau nişte negustori pricepuţi. Hotărîseră pe loc să profite, în felul în care înţelegeau ei, de situaţia nouă care se crease. Liubomir Vasilev avea să închirieze magazii de la firma „Fraţii Vasilev". „Fraţii Vasilev" aveau să-l crediteze pe „Liubomir Vasilev" cu un milion de leva, iar marfa, cumpărată cu acest milion, urma să fie gajată prin notariat firmei

„Frații Vasilev". În asociația „Frații Vasilev", Liubomir avea să rămînă doar cu un capital de o sută de mii de leva. În cazul cînd speculația lui n-ar fi reușit, creditorii erau puși în situația de a se mulțumi numai cu această sută de mii de leva, întrucît restul capitalului avea să-l înghită firma „Frații Vasilev", în calitate de creditor privilegiat prin gaj. S-au pus la cale astfel tot felul de combinații, numai un lucru nu era sigur, și anume: dacă țăranii vor mai primi ceva peste leva oferită în chip de arvună.

— De azi încolo tu ești omul nostru, Moise, spuse, cu un surîs care voia să fie amabil, cel mai mare dintre frații Vasilev. Noi, adică se-nțelege că nu noi, ci fratele meu, zîmbi el, n-o să-ți plătească nici un fel de procente. Iar din comisionul la prețul de-o leva per kilogram n-o să poți trăi. De aceea te vom angaja cu leafă fixă. Vei achiziționa grînele, vei supraveghea depozitarea lor, și încărcarea șlepurilor, cînd le va veni vremea. O să ai tu ce face! Leafa, se gîndi el puțin, este de două mii pe lună.

— E puțin, domnule Vasilev.

— Nu e puțin. Știi cîți oameni ar fi fericiți să lucreze și cu o mie?

— Oricum, tot e puțin, domnule Vasilev. Pe cinstea mea! Și apoi eu nu sînt un misit oarecare, nu-i așa?

— Noi, adică fratele meu, nici nu te-ar fi luat dacă erai un oarecare.

— Uite, îți dau și-a treisprezecea leafă, care-o să-ți fie plătită de Anul Nou. Treacă de la mine! mai adăugă Vasilev cel tînăr. Și asta fiindcă tu ești primul funcționar al noii mele firme.

— Așa să fie, se învoi Moise, gîndindu-se și chibzuind că dacă nu primește, cu greu va mai putea găsi în altă parte de lucru. Bine și-așa, dar să facem contract.

— Ce contract? se mirară frații Vasilev într-un glas.

— Contract pe-un an de zile. Să fie acolo ceva scris, negru pe alb.

Vasilev cel tînăr izbucni în rîs:

— Al naibii de șiret ești tu, mă Moise! Chiar pînă-ntr-atîta n-ai încredere în mine, mă? Nu-i nimic, de

vreme ce așa vrei tu, așa o să fie. Facem și contract. Și-acu, fuga la treabă și inaugurează-ți noua slujbă încercînd cu cei doi țărani. Grîul îl vei transporta la depozitul din vale, care-i gol.

— Este vreun magaziner acolo?

— Tu vei fi și magaziner, cîntăritor și laborator de analize. După ce descarci grîul, trimite-i aici pe țărani, să-și ia banii și chitanțele, pe care le-ai inventat tot tu. Uite, ia cheile depozitului.

Dar Moise tot nu pricepea.

— Nu mai e nimeni-nimeni acolo?...

— Nu mai e nimeni. Ia cheile odată! Firma „Frații Vasilev" și-a concediat tot personalul azi-dimineață.

După ce dădură ocol tuturor depozitelor din oraș, după ce se abătură și pe la Uniunea cooperativelor, țăranii care aduseseră grîu la tîrg în ziua aceea fură nevoiți să-l descarce, contra unei leve avans per kilogram, la depozitul din vale al noii firme.

Acestea fură primele achiziții ale lui Liubomir Vasilev, comerciant de sine stătător și „exportator de cereale", cum își înregistrase el firma.

Multă vreme după această întîmplare, orice transporturi de cereale către oraș înceta. Țăranii așteptau să se urce prețurile, dar cînd văzură că nimeni nu cumpără nimic și nevoile începură să-i înece, începură din nou să care grîne la depozitul unicului cumpărător din oraș, firma „Liubomir Vasilev".

CAPITOLUL XII

Cînd aflară de la Moise singurele condiții în care mai puteau să-și vîndă grîul, Dimitär și Rusi se priviră în tăcere și, fără să-și spună vreo vorbă, nu se învoiră. Fiecare se gîndea că i se întinde o cursă, că negustorii născociseră ceva ce deocamdată nu puteau înțelege; dar

de grîu vor reuși ei să scape negreșit și nu se vor lăsa păcăliți.

Rusi puse cei doi saci ai săi în carul lui Dimitär, îl rugă pe acesta să aibă grijă de ei cum o avea și de ai lui, și porni cu căruța goală spre fabrica unde era angajată fata lui mai mare. Nădăjduia că va putea lua de la ea ceva bani, cu care s-o interneze pe Cunca la spital.

Iar Dimitär, după ce dădu fîn la cai și-i deshămă, ca să se mai odihnească, după ce-i porunci Mitei să aibă grijă de car și să nu se miște din piață pînă nu se-ntoarce el, îl luă pe Anton și plecară. Mai întîi se duseră la unul din depozitele Uniunii raionale a cooperativelor. În fața depozitului erau o mulțime de săteni în fierbere; vorbeau tare, se mișcau încolo și-ncoace... Dar ușile depozitului continuau să rămînă încuiate. Din căsuța în care se afla biroul depozitului ieși un funcționar și începu să se certe cu oamenii. Îi înjura, cum știa mai urît, că și-au adus aminte de cooperativă abia acum, cînd le-a ajuns cuțitul la os; altădată alergau să-și vîndă grîul negustorilor, fiindcă le plăteau toți banii grămadă, iar acum, cînd negustorii au încetat să mai cumpere, au venit pe capul Uniunii cooperativelor.

Țăranii dădeau să-l întrerupă, iar unii, mai curajoși, îi răspunseră chiar că a uitat cîtă pîine a mîncat din truda lor, fiindcă el, oricum, își lua zilnic „partea"; alții îi strigară să lase poveștile și mai bine să deschidă depozitul și să cîntărească grîul; toți cereau să vină președintele afară la ei, ca să se lămurească cum e mai bine de făcut.

— Dar nu cumva vreți și bani? întrebă, răutăcios, funcționarul.

Se înțelege că voiau și bani.

Funcționarul refuză să le ia în primire grîul și se întoarse în birou, spunîndu-le că președintele nu era acolo, dar că o să-l caute la telefon.

Țăranii însă nu plecau. Ședeau acolo, în fața depozitului, pe treptele scărilor, sau pe pragurile ușilor, și, răsucindu-și țigări, începură să se sfătuiască încet între ei. Încă nu-și pierduseră nădejdea. O să vină pînă la urmă președintele și-o să se aranjeze lucrurile. Ei nu credeau în ruptul capului că ar putea să-i lase așa. Și

cum era să-i lase? Nu-i chiar Banca Agricolă accea care creditează cu bani Uniunea cooperativelor? Nu pentru motivul ăsta crease statul Banca Agricolă? Țăranii stăteau și așteptau. Și astfel se scurse un ceas de vreme. Între timp mai sosiră și alți țărani, care dăduseră fără folos ocol pe la toate depozitele, aducînd cu ei vestea îngrijorătoare că peste tot a încetat orice mișcare. La început, la depozitele negustorilor de cereale găsiră funcționari care-i primiră cu zîmbetul pe buze, le făcură tot felul de socoteli și încercară să-i liniștească, spunîndu-le că nu trece mult și lucrurile se vor aranja! Apoi învîrtiră cheile în lacăte și plecară, lăsînd birourile goale. Acum era închis peste tot.

Auzind ce povesteau noii-veniți, țăranii făcură gălăgie din nou, bătură în ferestrele biroului și-l chemară stăruitor pe funcționar, să vină afară.

Unul întrebă:

— L-ai găsit?

— Pe cine?

— Pe președinte! N-ai spus că o să-l cauți la telefon?

— Aa, da, l-am găsit. Era la Banca Agricolă.

Funcționarul răspundea în silă la întrebările lor și, din felul cum vorbea, se vedea că primise noi dispoziții, pe care n-ar fi vrut să le comunice mulțimii de țărani adunați în fața biroului. Dar se părea că țăranii erau hotărîți să nu se lase prostiți.

— Cînd vine-ncoace? întrebară cîțiva într-un glas.

— Nu știu!

— Ia întreabă-l, mai dă-i un telefon și întreabă-l.

Funcționarul intră iarăși în birou. După cîtva timp ieși din nou la ei și le spuse că președintele a plecat de mult de la bancă, și cei de acolo nu știu încotro s-a dus. Asta-i tot ce putuse să afle. Altceva nimic. I-au închis pur și simplu telefonul în nas. „Cu siguranță că va veni repede încoace", se gîndiră țăranii și se puseră din nou pe așteptat. Cam pe la vremea prînzului mai veniră cîțiva țărani cu căruțele. Povestiră că au fost pînă și la cele două mori ale orașului ca să-și vîndă marfa, dar degeaba. Morarii refuzaseră să le-o cumpere pentru motivul că au destul grîu în magazii. Unii din-

tre țărani erau gata să-și vîndă grîul la un preț mai scăzut. Dar nici lucrul acesta nu ajutase la nimic. Morarii le răspunseseră că n-au bani. Toți banii lor erau băgați în marfă, iar băncile nu mai voiau să dea nici un fel de împrumuturi. Ba, mai mult, în dimineața aceea nici un brutar din oraș nu venise să cumpere făină. Deocamdată se apucaseră să facă pîine din făina pe care o aveau în depozite.

— N-o să se sfîrșească odată și făina lor? N-o să vină din nou la moară? stăruiră țăranii.

Dar morarii zîmbiseră cu îngăduință. În loc să-i ocărască, se apucaseră să le explice, foarte liniștiți, că lucrul acesta se va întîmpla fără doar și poate, fiindcă, oricum, tot va trebui să se facă pîine pentru populație, dar în primul rînd ei nu știau cînd va fi nevoie de făină, cu alte cuvinte, cînd își vor goli brutarii depozitele, și, în al doilea rînd, chiar cînd lucrul ăsta se va întîmpla, morarii nu aveau siguranța că vor putea cumpăra din nou grîu, fiindcă toți banii pe care i-ar lua pe făină le vor trebui să-și acopere cheltuielile făcute în timpul cît au stat degeaba. Băncile ceruseră ca fiecare debitor să dea o parte cît mai mare din datoria lui; depunătorii cereau stăruitor să li se restituie sumele lăsate în păstrarea băncii. Cu alte cuvinte, asta înseamnă că ei vor măcina numai grînele pe care le au în magazii.

La aflarea acestor vești, țăranii făcură din nou gălăgie. Înțelegeau că cercul se strînge tot mai mult în jurul lor și începură să bată din nou în geamuri și în uși cu mai multă înverșunare, cerînd să fie chemat președintele. Funcționarul se sperie și se gîndi să încuie ușile biroului și să plece de acolo. Dar țăranii îl înconjurară, strigînd și dînd din mîini, încît omul înțelese că nici vorbă nu putea fi să scape din mijlocul lor.

Într-un tîrziu, sosi și președintele.

Mulțimea se liniști deodată și începu să-l cerceteze atent cu privirile. Președintele uniunii era un bărbat de statură potrivită, cu fața smeadă și mustăți negre, bine îngrijite, îmbrăcat într-un costum alb din pînză de in, iar pe cap purta o pălărie de paie. Așa cum se prezenta ochiului, președintele semăna leit cu toți ceilalți ce-

realiști din oraș. Pînă și la îmbrăcăminte era la fel cu ei. Țăranii n-aveau de unde să știe că visul vieții sale era să ajungă și el negustor, că funcția pe care o avea la cooperație era doar o trambulină spre o carieră viitoare. Mai întîi de toate, omul acesta dorea să ajungă deputat, ca unul care activa pe tărîm cooperatist de multă vreme, iar apoi să se apuce de negustorie.

— Banca Agricolă a primit dispoziții, începu el cu acrul unui orator obișnuit să vorbească în fața mulțimii, să nu mai dea nici un fel de credite nimănui. Toți banii statului sînt necesari acum pentru a preîntîmpina catastrofa pe care ar aduce-o criza. Banca Agricolă trebuie să asigure în primul rînd încasări necesare pentru plata depunătorilor de la toate băncile de stat, băncile populare și Casa de Economii, pentru că acești depunători au început să-și retragă banii de peste tot. În afară de asta, după cum s-a anunțat telefonic de la Sofia, băncile garantate de stat trebuie să dea o mînă de ajutor și băncilor particulare, care vor da de greu, pentru ca poporul să nu-și piardă încrederea în circulația monetară, garantată de stat.

Președintele vorbi mult, părînd că se îmbată la auzul propriului său glas.

Țăranii nu înțelegeau tot ce le spune și erau din ce în ce mai încurcați. Dar nici nu-și dădeau osteneala să înțeleagă feluritele socoteli și mulțimea de combinații bancare, atît de complicate pentru ei, cu toată străduința pe care-o depuse oratorul. În schimb, înțeleseră foarte bine lucrul cel mai important: că statul hotărîse să salveze băncile particulare, iar pe ei îi lăsa la cheremul negustorilor.

Izbucniră strigăte:

— Corb la corb nu scoate ochii!

— Ia te uită la ei, drăguții! Vor să dea bani băncilor, de parcă n-au destui, sărăcuțele de ele!...

— Banii nu sînt în mîinile băncilor? Ce bani să le mai dea statul?

— Așa e! Orășenii strîng banii de la toți, dar au grijă numai de ei!

— Toți sînt niște tîlhari, mama lor!...

— Ia să ne ducem noi la banca asta și să vedem dacă e bancă populară sau banca boierilor...

— Lipitorile dracului!

— Toți sînt bandiți, mama lor!...

— Ce mai așteptăm? Să mergem la bancă!

Președintele Uniunii cooperativelor își dădu seama că încurcase lucrurile rău de tot. Strigă cît putu, cu vocea lui puternică, dominînd o clipă vacarmul care se iscase, ceru țăranilor și înțelegere, și stăpînire de sine, promițîndu-le că va căuta o cale să-i mulțumească și pe ei. Chiar el personal fusese la Bursă, bătuse drumurile pînă și la Camera de Comerț. De aceea zăbovise atît. La cameră era un du-te-vino din pricina negustorilor și industriașilor care intraseră în panică, așa că marc lucru nu putea face acolo. În schimb, la Bursă erau adunați toți negustorii de cereale, care, spre deosebire de cei dintîi, nu arătau a fi atît de speriați. De la ei aflase că toată această poveste cu siguranță că nu avea să dureze mai mult de o săptămînă, cel mult două. Și ei aveau doar informații de la cerealiștii din toată lumea. Se putea aștepta un timp, la urma urmei, să vedem ce se întîmplă. Ce, parcă o săptămînă, două era mare lucru?

Zarva începu din nou.

— Lor le e ușor să vorbească!

— Ei vor să aștepte, dar noi ce facem?

— Îi hrănim din sudoarea noastră, tîlharii dracului!

Cineva propuse să meargă cu toții la prefect, sau să se ducă pe la deputații sgovorului. Nu spuneau ei întotdeauna cînd veneau prin sate că trebuie să se uite vechile certuri și zîzanii dintre oameni? Că satul și orașul trebuie să înceapă un trai în bună înțelegere?

— Vorbesc așa ca să ne poată lua mai ușor pielea de pe noi!

— Ia să vedem, acum o să mai spună tot ca atunci?

Președintele începu să-și șteargă nădușeala care-i năpădise fruntea. În clipa aceea nu mai știa cum ar putea s-o scoată la capăt cu zurbagiii de țărani.

— Nu-i nevoie să vă duceți nicăieri, măi oameni buni, începu el din nou. Toți deputații au plecat la Sofia. Uite, chiar în clipa aceasta trenul de prînz cu deputații pleacă din gară și n-o să-l mai puteți prinde. Dar li s-a

adus la cunoștința în ce situație vă aflați. Și deputații au promis că vor avea grijă de voi. Nici prefectul nu e în oraș. Și el e plecat. E plecat cu mașina în inspecție prin județ. Ne-am informat noi, n-aveți grijă...

— Ia te uită la el cum le știe pe toate! Mai cu seamă ce fac boierii!

— De aceea te-am ales președinte, ca să le faci lor vizite, iar pe noi să ne lași să te așteptăm cu ceasurile?

Mulțimea se agita din ce în ce mai amenințătoare. Țăranii știau foarte bine că președintele nu fusese ales de ei, că alegerea fusese impusă de sus, fiindcă guvernanții voiau să aibă oamenii lor băgați în toate instituțiile, dar țineau morțiș să-l scoată din sărite, spunîndu-i că era alesul lor. Furia țăranilor creștea.

— Și ăsta s-a dat cu ei, mama lui de slugoi! se auzi o voce aspră din mulțime.

— Ce tot stați și căscați gura la el, mă?

— Pocniți-i una peste bot, să ne țină minte!

— Ajunge cît ne-ai mințit!

— Hoțule!... Banditule!... Tîlharule!...

— Dar, stați puțin... stați, mă, oameni buni! Nu se poate să vorbiți așa! Eu...

Președintele se sperie. Îi șopti funcționarului să cheme la telefon poliția, dar funcționarul nici nu se clinti din loc. Era de două ori mai speriat ca șeful său. Privind fețele acelea încruntate și mînioase, omul se gîndea că, pînă vine poliția, și el, și președintele pot fi striviți, schilodiți sau, Doamne ferește, chiar omorîți de mulțimea înfuriată. La rîndul lui, șopti ceva președintelui. Fața acestuia se lumină deodată, își bătu pe umăr funcționarul și strigă, să-l audă lumea:

— Vasile, deschide ușile depozitului! O să primim grîul oamenilor ăstora, și pe urmă om vedea!

Vasile se strecură în birou, iar țăranii se mai liniștiră, așteptînd să vadă ce se întîmplă.

— Ce?

— Ce-a zis?

— O să deschidă depozitul?

— Și dacă-l deschide, ne primește grîul? se agitau țăranii.

— Oare o să ne plătească? se făcu auzită o voce groasă din mijlocul gloatei.

Între timp, funcționarul ieși din birou și deschise ușile depozitului.

— Să ne ducem după căruțe, spuseră cîțiva țărani și dădură să plece.

— Dar ia stați, mă, oleacă! O să ne plătească grîul, ori ba? întrebă din nou aceeași voce groasă, din care răzbătea neîncrederea.

— Păi de vreme ce ne primește grîul, sigur că o să ne plătească, răspunseră cîteva glasuri țăranului îngrijorat.

— Poate că ne-or da numai vreo arvună, ceva, dar bine că-l primesc și-așa!

Cîțiva se duseră să-și tragă carele la depozit. Cunoșteau cu toții sistemul avansurilor, pe care-l folosea cooperația în tranzacțiile cu producătorii, așa că dinspre partea asta nu aveau nici o grijă. Unii începură să descarce sacii din carele care erau mai aproape de magazie, iar alții încercau să-și apropie și ei carele de ceilalți. Se stîrni zarvă. Deodată ieșiră, ca din pămînt, cantaragiii și cei care făceau analizele și care pînă atunci stătuseră în cafeneaua din apropiere, ferindu-se să se bage în discuțiile pe care le începuse președintele cu țăranii. Tot așa, ca din senin, apărură și doi muncitori, care aveau să dea grîul la lopată.

— Ia mai strîngeți grîul ăsta de-aici, mă! se răsti funcționarul la ei. Voi nu vedeți că avem nevoie de mai mult loc? Și unde dracu ați stat vîrîți pînă acuma?

Cel mai voinic dintre muncitori îi răspunse:

— Nu ne-ai trimis chiar dumneata la celălalt depozit, ca să nu fie nimeni aici? Am lucrat acolo la grîu.

— Și măcar acolo ați terminat?

— N-am terminat, dar e vremea prînzului.

— Bine, bine... făcu funcționarul nemulțumit. Acu dați aici o mînă de ajutor, și după aceea o să stați și la masă. Ia uitați-vă cîtă omenire e aici!

Președintele își șterse, pentru a nu știu cîta oară, fruntea nădușită, dar pe fața lui se citea o mare ușurare.

— Așa, așa! mormăi el, începînd să prindă iar glas. Și aveți grijă să nu stricați ceva pe-aici. Păstrați ordinea și nu vă înghesuiți ca neoamenii.

— Cîți bani o să vă dea pe kilogram? întrebă unul dintre muncitori pe țăranii care năvăliseră pe ușa depozitului.

— Apăi nu știm, că nu ne-a spus cît, răspunse unul din țărani.

— Ce să le plătească, mă?! zise celălalt muncitor. N-ai înțeles încă de azi-dimineață că n-au nici o para chioară în casă și că achizițiile de grîu au fost oprite peste tot?

— Uite, ceea ce ne spun tovarășii noștri despre criza capitalistă începe să se adeverească, o vedeți cu ochii voștri, adăugă încet muncitorul cel voinic.

— Tu ce crezi, ăștia vor să-i păcălească pe țărani, nu-i așa?

— Se-nțelege că-i așa! Pînă cînd cooperativele nu vor deveni cu adevărat ale lor, să și le conducă ei singuri, așa o să se-ntîmple!

— Ia te uită la el cum fuge! I-a înșelat bine, și-acum o șterge, ticălosul!

În clipa aceea, președintele sărea într-o trăsură care tocmai trecea pe-acolo.

— Acum se duce la cîrciuma din port, să bea rachiu.

— Măi, măi, măi! Trîntorii tot trîntori rămîn! I-au tras pe sfoară pe nenorociții ăștia de țărani și nici nu le pasă de ce-o să se întîmple mai tîrziu.

Muncitorii vorbeau destul de încet, dar cîțiva țărani auziră.

— Stați, stați pe loc! se auzi din nou o voce, și hărmălaia crescu la fel ca mai înainte.

— Spuneți, cu cît o să ne plătiți grîul?

— Întrebați-l pe el. Pe președinte. Opriți-l, să nu plece pînă nu...

Dar trăsura era departe și nimeni n-o mai putu prinde.

Țăranii îl înconjurară din nou pe funcționar.

— Spune, măi Vasile, ce ți-a poruncit președintele? Cu cît o să ne plătiți kilogramul?

Vasile nu răspunse imediat. Se uită în jur, să vadă dacă nu e vreun loc pe unde ar putea scăpa, și, văzînd că nu prea ar avea mari șanse, bîigui:

— N-avem nici un sfanț.

— Atunci cum, mă?...

— Domnul președinte mi-a spus să vă eliberez chitanțe pentru cît ați adus fiecare. Dumnealui o să încerce să vîndă ceva marfă, și după ce o face rost de bani, vă plătim și vouă.

Noutatea se răspîndi cu iuțeala fulgerului. Țăranii se opriră din zorul care-i apucase care cum se găsea. Unii tocmai cărau saci în spinare spre magazie, dar îi puseră jos icnind. Alții își opriră carele gata a fi trase la magazie și se adunară grămadă. Cei care apucaseră să vină cu căruțele la descărcat se întoarseră înapoi. Începură să-l descoase pe Vasile cu tot soiul de întrebări. Dar mai mult nu știa nici el: Ce-i spusese președintele le spunea și el lor. Le va elibera chitanțe, acum nu le putea da nici un ban. Cînd? Nu se știe. După ce va reuși să vîndă din marfă. Dar nu cumpără nimeni, după cîte știau. Vasile ridică din umeri, neputincios.

În clipa aceea de mare încurcătură apăru Moise. El urmări de la distanță felul în care se desfășurau discuțiile de la depozitul Uniunii cooperativelor și, cînd crezu că e momentul să intervină, începu să strecoare ici-colo cîte-o șoaptă la urechea țăranilor; așa putu să adune cîțiva în jurul său.

— Dacă e vorba de chitanțe, începu Moise, de ce să nu dați grîul Vasilevilor? Și acolo veți primi chitanțe, dar mai primiți și cîte-o leva de kilogram. Și asta imediat. Eh, e puțin, se-nțelege că e puțin, parcă mare lucru e o leva, dar sînt totuși bani, oricum mai mult decît nimic, nu-i așa? Păi n-aveți și voi nevoie să vă cumpărați ba una, ba alta de la oraș? Nu-i așa că la casa omului trebuie sare, gaz și chiar o bucată de pînză? Vasilevii sînt o firmă serioasă. Ca dovadă că-i așa, iată, ei sînt singurii în tot tîrgul care plătesc cîte-o leva la kilogram, în timp ce toți ceilalți și-au închis depozitele.

Misitul plecă. În urma lui porniră cîțiva țărani și, încet-încet, se pregătiră să meargă și ceilalți la depozitul din vale al Vasilevilor.

Zadarnic se străduiau cei doi muncitori să-i convingă pe țăranii din jur că, deși cooperativa nu e a lor și e condusă tot de cei bogați, chitanța ei oricum valorează mai mulți bani decît chitanța negustorului, că negustorul cerealist îi va înșela cu siguranță. Țăranii îi ascultau, le dădeau dreptate, dar, cu toate astea, unul după altul plecau cu căruțele pline spre depozitul Vasilevilor, fiindcă aveau mare nevoie de bani. Și-apoi, cine știe? Poate că n-o să-i înșele. Peste un an, doi o să fie iar alegeri, și atunci o să aleagă la conducerea Uniunii cooperativelor oameni care să apere interesele țăranilor, o să ia conducerea în mîinile lor, și atunci o să-și primească banii.

— Dacă se va întîmpla lucrul acesta, și trebuie să se întîmple! căuta să-i convingă muncitorul cel voinic, mai curînd vă veți lua banii de la cooperativă decît de la negustor! El poate să dea faliment, sau să-și transfere averile și să fugă în străinătate...

Țăranii dădeau din cap, arătîndu-se de acord cu ce spunea muncitorul. Lecția pe care o primiseră azi era destul de grăitoare. Dar de unde să ia bani? De unde? Și țăranii aveau mare nevoie de ei. Fiecare avea nevoie de bani, și cînd vedeau că alții pleacă spre locul unde-i puteau găsi, porneau și ei, ca să primească o amărîtă de leva pentru un kilogram de grîu.

Muncitorii stăteau în ușa depozitului, sprijiniți în lopețile de lemn.

— Ce zici, se putea ocoli ceea ce s-a întîmplat astăzi cu grîul? Puteau negustorii să procedeze într-alt fel?

— Nu! E clar ca lumina zilei! Ăsta e sistemul lor. Și cînd au bani, și cînd n-au, tot jefuiesc lumea.

Șopotul i se păru suspect lui Vasile. Apropiindu-se să încuie depozitul, pe care-l deschisese de pomană, funcționarul mîrîi:

— Ce? S-ar zice că vă bucurați, a?

— De ce ne-am bucura? îi răspunse răstit cel mai voinic dintre muncitori.

— Pentru că s-au dus la speculantul ăla...

— Ce mi-e dracu, ce mi-e tat'su!

— Ar fi bine să nu trăncănești prea mult. Doar ne cunoaștem, nu?

— Tocmai de aceea vorbesc, pentru că ne cunoaștem. Du-te și mă denunță! Ce mai aștepți? Abia le faci o bucurie stăpînilor tăi. Nu ți-e rușine? Pentru o mie două sute de leva pe lună ești în stare de orice josnicie!

Vînăt de mînie, Vasile șuieră printre dinți:

— O să vedeți voi!

Muncitorii se urniră și ei. Muncitorul cel voinic întoarse capul și-i aruncă din mers:

— Mai bine ai grijă și deschide-ți ochii! Ne cunoaștem noi! Vezi să nu dai de dracu într-o zi...

— O să-i spun președintelui să vă dea afară!

— Ei, asta poți s-o faci, rîse muncitorul. Poate-ți mărește leafa. Dar asta o știam noi și fără să ne-o spui tu. Azi peste tot se fac concedieri.

— Nu trebuia să te agăți de el, spuse celălalt. Cine știe ce belea ne mai aduce pe cap!

— N-o să îndrăznească. Și-apoi, pînă cînd să-i tot rabd obrăzniciile?

Toate întîmplările povestite se petrecuseră în fața depozitului Uniunii raionale a cooperativelor și astfel reuși Moise să adune pentru noul său stăpîn primele cantități de grîu.

Printre cei care-și vînduseră grîul se afla și Dimitär. Anton mergea cuminte în urma lui, însoțindu-l peste tot, fără să scoată o vorbuliță, gîndindu-se cu teamă că se apropie clipa în care tatăl lui se va întîlni cu dirigintele. Și-așa era el mîniat din pricina necazului pe care-l avusese cu vînzarea grîului...

Dimitär povesti pe scurt nevestei ce se întîmplase și cîți bani vor lua pe marfă, în timp ce mînau carul către depozitul Vasilevilor. Mita nu spuse nimic, dar se apucă să-și facă în minte socoteala, să vadă ce-ar mai putea cumpăra din cîte își propusese la plecarea de acasă, și primul lucru pe care-l lăsă deoparte, ca nefiind absolut necesar, fu broboada Atanascăi.

Iar cînd turnau boabele aurii în hambarele depozitului, își aminti de tot chinul îndurat pînă să le vadă în saci, de toată truda lor de-un an întreg, care se irosea acuma, vîndută pe un preț de nimic, și, în clipa aceea, femeia strînse din dinți și zvîrli un blestem:

— Alege-s-ar praful de voi! De-ați crăpa odată, că nu vă mai săturați!

— Tacă-ți gura, muiere! șuieră mîniat Dimitär la urechea ei.

— Optzeci și patru și trei sute! strigă Moise, împingînd, cu un gest scurt, greutatea decimalului, care lunecă ușor pe pîrghia lustruită.

Doi oameni tocmiți pentru ziua aceea înșfăcară la repezeală fiecare cîte un sac și-l duseră în fundul magaziei.

— Stai, era mai mult! protestă Dimitär.

— Cum mai mult? Uită-te cu ochii dumitale și vezi, îi arătă Moise greutățile de pe decimal.

— Da, aici atîta arată, dar sacii ăștia doi i-am umplut mai bine ca pe ceilalți.

— Aș, ți s-a părut! Pe cinstea mea!

— Nu se poate așa, mă!

— Ei bine, bine! Hai să-i mai cîntărim o dată. Ia aduceți sacii înapoi! Ah, păcat, i-au și deșertat... Eh, nu-i nimic, la cîntarul celălalt o să-ți punem cu un kilogram mai mult. Ești mulțumit? Poate să mă fi înșelat eu...

Forfota creștea mereu. Nici vorbă nu putea fi de o analiză cum trebuie. Nu era timp să mai folosească măsura de aramă, cum se obișnuia. Moise stabilea din ochi cantitatea de corpuri străine și, jucînd boabele în palmă, hotăra greutatea hectolitrică. Țăranii întîrziaseră și se grăbeau să ia bonurile de cîntărire, cu care-și încasau leva aceea amărîtă, aruncată cu atîta „dărnicie" de frații Vasilev. Se resemnară. În clipele acestea lucrul cel mai important pentru ei era să nu rămînă și fără această leva. De aceea se grăbeau să ajungă cît mai repede la biroul firmei și să-și încaseze ce brumă aveau de încasat, ca nu cumva să se închidă și acolo și să li se spună că s-au terminat banii.

Moise făcea de toate: cîntărea, își băga mîinile în grîu și lua mostre, pe care le cerceta din ochi, scria bonurile și da îndrumări țăranilor.

— Nu-i așa că știți unde-i biroul? Lîngă port. Scrie pe firmă: „Frații Vasilev". Arătați acolo hîrtiuța aceasta și-o să vă plătească imediat, apoi veți primi altă hîrtiuță, cu data de azi, cu ștampilă, cu semnătură în regulă, iar numărul de kilograme va fi scris și în cifre, și în litere. Nu se face nici o înșelăciune la noi. Voi o să iscăliți că ați primit cîte-o leva, iar noi o să iscălim că am primit atîtea și atîtea kilograme, cu cutare și cutare greutate hectolitrică, cu cutare și cutare procent de amestecuri, și gata! O să mai scrie acolo că leva pe care o primiți acum este numai avans, iar restul îl vom calcula după vînzarea mărfii. O să mai scădem atunci douăzeci la sută din preț pentru cheltuielile pe care o să le avem cu depozitarea. Așa am vorbit, așa rămîne.

— Douăzeci la sută pentru cheltuieli?! Despre asta n-ai spus nimic. Pentru prima dată auzim...

— Eh, cum se poate una ca asta? se prefăcea mirat Moise. Depozit, funcționari, dobîndă la capital... dar oamenii care dau la lopată, dar transportul pînă la șlep, dar hamalii care trebuie să încarce șlepul? Toate astea costă bani, ce credeți voi? Nu e mult de loc numai douăzeci la sută. Pe cinstea mea! Eu sînt om nevoiaș, ca și voi, și vă spun prietenește: nu e mult de loc! Cooperativa nu vă scade și ea din preț pentru cheltuieli?

Țăranii primiră și această condiție, de care auzeau abia acum. N-aveau ce face, erau nevoiți să accepte, fiindcă nimeni nu cumpăra și nu dădea nici măcar o leva.

— Dar unde-i prietenul tău? se întoarse Moise către Dimitär, după ce omul terminase de predat grîul și-și scutura nădragii de praf.

— S-a dus cu copilul la spital.

— A, bine, bine... Acolo copilul o să se facă sănătos. Și cei doi saci de grîu? Ce-a făcut cu ei?

— Primii doi saci pe care ți i-am dat ai lui crau. Pentru ei trebuie să-mi dai bon separat, pe numele lui Rusi Ivanov din Gorni Izvor.

— Rusi îl cheamă? Bine, bine, o să-ți dau bon separat pentru el. Cît au avut sacii lui? Aha, nouăzeci de kilograme. Dar știi că n-am luat probă din ei? Și chiar dacă am luat, am amestecat-o cu-ale tale.

— Nu-i nimic, dă-i tot prețul pe care mi l-ai dat și mie.

— Uite, vezi, cu asta nu mai sînt de acord. Eu sînt un om drept, și la mine vorba-i vorbă. Grîul tău a fost parcă ceva mai greu decît al lui, și mai copt.

— Se poate să fie și cum zici dumneata, se învoi Dimităr.

— Da, dar grîul lui era mai curat, da, îmi amintesc bine. Sigur! Era mai curat. Nici nu mai încape vorbă! Și, dacă vrei să știi, de aceea n-am vrut să iau probă din primii doi saci, fiindcă nu era nevoie, se vedea că grîul era foarte curat. M-am gîndit că e păcat de bietul om. Și cînd spuse „păcat", Moise avu un zîmbet blînd.

— Dă-mi acolo ce trebuie să-mi dai, că ne grăbim! se încruntă Dimităr. Știa el bine că acum tot numai cîte o leva de kilogram va primi, oricum ar fi fost grîul.

Moise începu să scrie. De hatîrul lui Rusi, trecu în bonuri aceeași greutate hectolitrică, cu toate că-și aminti că grîul din cei doi saci era mai ușor și-o să aibă pierdere la el. Da acu fie ce-o fi!

CAPITOLUL XIII

De la întîlnirea cu profesorul de franceză, Anton ieși „scuturat" zdravăn. Tatăl nu se sfii de prezența dirigintelui și-l plesni chiar acolo, în cancelaria în care fuseseră poftiți. Ce-i drept, profesorul de franceză făcuse

o vagă aluzie la faptul că fiii agrarienilor [1] nu sînt bine priviți în liceu, mai cu seamă de director. Nici nu era de mirare o astfel de purtare la un sgovorist înverșunat. Tot timpul însă profesorul avu grijă să scoată în relief cît putu de mult meritele și străduințele sale, datorită cărora a reușit să-i scoată lui Anton cîțiva de trei, intervenind la ceilalți profesori cu care era prieten, mai ales că nici nu-l aveau la stomac pe director, simpatizau cu opoziția, urau guvernul actual. Profesorul regreta totuși că trebuie să i-o spună, dar nu putea să-i ascundă adevărul unui vechi prieten și tovarăș de idei, cu care activa în același partid de atîta vreme, că feciorul său nici nu prea are tragere de inimă la învățătură. Oricum, însă, dirigintele propunea ca Anton să repete clasa, și anul acesta să rămînă în pensiune la el, ca să-l aibă mereu sub ochi, să-l poată controla mai bine dacă-și pregătește lecțiile sau nu. În ce privește condițiile în care-l primea, aveau să se înțeleagă ei.

Dar Dimităr nu se învoi. În pungă avea o sumă mică de bani, pe care o obținuse cu atîta greutate pe grîul vîndut în ziua aceea; omul, făcîndu-și socotelile, înțelese că n-are de unde să mai ia alți bani cu care să poată plăti găzduirea băiatului. Nu, trebuia găsit altceva.

Profesorul de franceză se întunecă deodată. Își făcuse omul socotelile și nădăjduia să-și hrănească familia în timpul iernii cu vreo garniță de untură adusă plocon de la țară, o putinică de brînză, un curcan, doi... Că Anton n-ar fi făcut nici anul acesta mare scofală și ar fi continuat să primească note rele ca și pînă acum, era limpede pentru profesor, dar de ce să nu tragă foloase și el de pe urma lui Dimităr dacă poate? Și-așa și-așa, cei de la oraș îi jefuiesc pe țărani.

Devenise membru al Uniunii agrare numai din dorința de-a ajunge cîndva în postul de director al liceului. Agrarienii, care n-aveau în oraș prea mulți partizani printre intelectuali, îl primiseră bucuroși în rîndurile lor și, așa cum se așteptase, nu trecu multă vreme și, cum veniră la putere, profesorul ajunsese director. Dar

[1] Membri ai Uniunii agrare (vezi nota de la p. 56).

la două luni de zile după înscăunarea sa, veni ziua de 9 iunie [1], cînd se trezi arestat și scos de la conducerea liceului. Cu mare greutate reuși el după aceea să-și găsească un post de profesor la un liceu îndepărtat din țară, iar mai tîrziu, după multă alergătură și intervenții, reuși să se întoarcă iarăși la liceul acesta din oraș. Ajunsese un om corupt; politica acelor vremuri își desăvîrșise opera destructivă, și acum nu visa decît la răzbunare și la ziua cînd, venind din nou la putere, avea să ocupe iarăși posturi de conducere în oraș. Meseria și-o făcea de mîntuială. Se vedea într-o funcție la minister, sau la inspectorat, iar în visurile sale cele mai îndrăznețe se vedea chiar secretar general în minister. În consiliile profesorale făcea o permanentă demagogie; intrase în cîrdășie cu opoziția burgheză, întîlnindu-se cu liderii ei din oraș, și făceau planuri cum să-și împartă funcțiile cele mai grase după ce vor pune din nou mîna pe putere. Nici nu voia să audă de-o înțelegere cu cei „de stînga". Pentru el lucrul acesta ar fi însemnat ani îndelungați de mizerie. Lui îi plăcea să mănînce bine, să bea un vin bun cu prietenii săi politici, să discute politică prin cafenele cu cine se găsea.

Unii dintre profesorii liceului, care-i cunoșteau slăbiciunile, îi dădeau să-nțeleagă deseori că mai există și alte metode de luptă împotriva regimului, care-i asuprea pe toți. Îl ironizau și pentru faptul că cerea uneori fățiș elevilor lui de la țară să-i aducă diferite alimente. Unii dintre colegi îl mustrară în cîteva rînduri. Dar profesorul de franceză rîdea de ei, numindu-i „idealiști smintiți", și nu se sfia să le repete deschis vechea zicală: „Obraznicul mănîncă praznicul", numai că la astfel de treburi e nevoie și de pricepere.

Înfuriat de refuzul lui Dimităr, dirigintele spuse așa, într-o doară, și fără să se gîndească prea mult:

— Eh, faci cum crezi... Atunci n-ai decît să-l faci popă!

După insuccesul său de-a reține băiatul în gazdă pe un an încheiat, profesorului de franceză i se făcuse

[1] La 9 iunie 1923 a avut loc în Bulgaria o lovitură de stat fascistă.

parcă silă să mai privească cum tatăl își „scutura" feciorul și cum acesta, smiorcăindu-se, își apăra cu cotul, drept pavăză, fața împotriva loviturilor.

— Dumneata să mă ierți că nu m-am putut stăpîni, spuse Dimitär și se întoarse către profesor. Adăugă, aruncînd o privire grăitoare lui Anton: Cînd om ajunge acasă, o să mai stăm noi de vorbă...

Anton se trase înapoi, speriat.

— Da ce ziseși? Să-l fac popă? își aminti Dimitär vorbele profesorului. Unde se poate face așa ceva?

— La mănăstirea din Bacicovo, cred. Și aproape fără să dai bani. Îi hrănesc și-i îmbracă tot ei. Da de ce vrei să-l trimiți acolo? Dacă acum ești strîntorat cu banii, lasă-l să stea acasă un an, să lucreze cu tine la cîmp, și la anul o să mi-l aduci din nou. Tu ești un om destul de avut, după cîte știu eu...

— Mai bine să lăsăm asta. Am trei copii. Dacă le împart averea, o să rabde cu toții de foame. Cui să-i dau mai întîi?

— Fetelor le dai parte egală cu a băiatului?

— Nu, dar, oricum... Pe fata a mai mare am măritat-o cu un om nevoiaș. Cealaltă poate o să aibă parte de unul la fel. În satul nostru nu prea sînt oameni înstăriți. Și-apoi cei care au mai multă avere tocmai pe fata mea or s-o ia? De aceea mă gîndisem ca măcar ăsta să-și scoată și el o leafă, acolo... Da dacă e prost, e prost, n-ai ce-i face! se întoarse iarăși mînios Dimitär către fiul său.

— Ei, hai, nu te mînia chiar așa! se amestecă de data asta profesorul în conflictul dintre tată și fecior. Trimite-l atunei la Bacicovo. O să-ți dau o scrisoare către arhimandrit, că e omul nostru, și cînd o să ajungem iar la putere, o să-l facem vlădică. O să-ți spună el ce ai de făcut. Da ia stai — profesorul se încruntă, prefăcîndu-se tare necăjit — acu lipsește din oraș. A plecat la mare. I s-au recomandat băi. Nu-i nimic, o să vii iar săptămîna viitoare pe-aici, și-atunci aranjăm și treaba asta. Nu e rău nici popa. Nu știi vorba: „Numai popă să fii, că mănînci și de la morți,

și de la vii"? Și nici cu franceza n-o să-ți mai bați capul, adăugă el, adresîndu-se băiatului.

Și așa se hotărî soarta lui Anton.

Trecuse bine de amiază; se făcea tîrziu. Dacă voiau să mai prindă magazinele deschise, să mai cumpere ceva cu puținii bani pe care-i luaseră, trebuiau să se grăbească. Dimităr mînă căruța spre marginea orașului. Acolo se aflau prăvăliile de la care obișnuia să-și facă cumpărăturile. Cu siguranță că Rusi și-a băgat copila în spital, și acum îl așteaptă pe el, să-și primească banii pe cei doi saci cu grîu.

Mergînd pe lîngă căruță, Dimităr își aminti din nou de toate nenorocirile prin care trecuse în ziua aceea. Își aminti și de întîlnirea cu cei doi muncitori, care-l însoțiseră o bună bucată de drum, și acum se gîndea cu necaz că a ieșit cum au spus ei. Cît le-au dat pe grîu negustorii? Cît au binevoit. Și-au bătut joc de munca lor cum au vrut. Și nici nu le puteai face nimic. Deputații plecaseră la Sofia, prefectul își găsise și el momentul potrivit să meargă în inspecție, iar cooperația își făcea mendrele mai rău decît negustorii de cereale.

De la profesorul de franceză, Dimităr înțelese că cei de la organizația orășenească a Uniunii agrarienilor crau împărțiți în două tabere. Unii dintre ei voiau să se alieze cu muncitorii, iar alții prefereau să lucreze cu opoziția. Profesorul se strădui chiar să-l lămurească asupra avantajelor pe care le prezintă cea de a doua soluție. Dar nu-i ascunsese că și ceilalți erau puternici și se crease pericolul unei scindări în sînul membrilor Uniunii agrare. Auzise că și la Sofia s-ar fi creat o situație asemănătoare între șefii lor politici.

Și în legătură cu această problemă muncitorul acela avusese dreptate. Dimităr își aminti ce-i spusese: „De-aia o să vă pună iar greul în spate, cum v-au mai pus, pentru că cei care se îngrașă din sudoarea țăranului n-au nici un interes să-i vadă puternici și le fac tot felul de promisiuni, cu scopul de a-i stăpîni și a-i jefui cum știu ei mai bine".

Dimităr hotărî în sinea lui să nu se ducă în seara asta la organizația orășenească a Uniunii agrare. Era mai nimerit să se sfătuiască întîi cu cîțiva oameni mai luminați din sat, să vadă ce vor zice și ei. Tot trebuia să vină la oraș săptămîna următoare, pentru a se întîlni cu arhimandritul. Atunci o să afle mai multe și-o să vadă ce are de făcut. Dimităr nu putea să recunoască pe loc că spusele muncitorilor cu care se întîlnise dimineața în drum spre tîrg erau cu totul adevărate, nu putea să admită așa, dintr-o dată, că Uniunea agrară nu merge pe drumul cel bun. Se simțea tare încurcat și tulburat. Își mai aminti ceva: Rusi îi spusese muncitorului să poftească pe la ei cînd o avea drum prin satul lor. Ce? Adică el, Dimităr, n-ar putea să primească cum se cuvine un oaspete? O să-i spună lui Rusi să-l cheme și pe el cînd o trece omul acela prin sat. Deodată însă își mai aminti că hotărîse să-și facă fecioru popă. Cu siguranță că Anghel, cînd o auzi, o să rîdă de el. Că oameni ca Anghel nu cred în popi! Era înfuriat din cauza acestor gînduri, care i se învălmășeau în cap, chinuindu-l, făcîndu-l neputincios să hotărască singur ce e drept și ce nu. Dimităr se răsti la nevastă-sa, care tot întreba de ce nu oprește în fața prăvăliei de manufactură din piață, unde tîrguiau de obicei cîte ceva pentru casă:

— Știu eu unde trebuie să opresc! Acu nu-mi stă capul la fleacurile voastre muierești! De data asta o să cumpărăm numai sare și gaz! Apoi întrebă, ceva mai moale: Mai ții minte unde-a zis Rusi c-o să ne-aștepte?...

CAPITOLUL XIV

La fabrica de țesătorie se oprise lucrul. În dosul zidului înalt care împrejmuia clădirea nu se mai auzea țăcănitul războaielor; poarta cea mare de fier era încuiată pe dinăuntru, iar prin fața gheretei portaru-

lui patrulau încet doi gardieni. Sub gemulcțul ghereteí, pe un scăunel cu trei picioare, ședea un subcomisar, îngînînd o melodie monotonă și pocnind ușor din degete. În clipele acestea omul își amintea de kiucecul [1] din noaptea trecută și de cheful pe care-l trăsese în mahalaua țigănească.

Rezemați de zidul împrejmuitor al fabricii, sau adunați în fața porților, lîngă trunchiurile salcîmilor care se înșirau pe marginea trotuarului din fața clădirii, ședeau bărbați și femei, de vîrste felurite, tăcuți și încruntați, în ochii cărora se citea îngrijorarea. Mai toți erau îmbrăcați sărăcăcios, încălțați cu sandale pe piciorul gol, sau chiar desculți, femeile legate la cap cu băsmăluțe sau cu părul pieptănat lins peste cap. În jurul celor mari se vedeau copii cu chipuri supte ca de boală, care la început se țineau de fustele mamelor, privind speriați la gardieni, nepricepînd ce se întîmplă, apoi, încet-încet, împrietenindu-se unii cu alții începură o joacă nevinovată în praful străzii. Se fugăreau, se luau la trîntă, și cînd vreunul din ei era trîntit într-un loc unde praful se adunase mai gros ca în alte părți, mamele se ridicau în picioare, îi trăgeau de urechi, mustruluindu-i bine, apoi mergeau din nou să-și ocupe locurile de lîngă zid, pe care le părăsiseră o clipă.

Erau muncitoarele de la fabrica de textile, care-și oprise lucrul de-o săptămînă încheiată. Patronii îi concediaseră pe muncitori fără nici un preaviz și, cu toate promisiunile că le vor plăti salariul pe cincisprezece zile, potrivit prevederilor legii, nu se grăbeau să le achite nici salariul pentru ultimele zile lucrate. Cînd muncitoarele începură să-și ceară mai stăruitor drepturile, patronii dădură ordin să se încuie pe dinăuntru poarta cea mare și chemară poliția. Să fie acolo în fața fabricii cîțiva gardieni, pentru orice eventualitate!

Muncitorii trimiseră o delegație, să stea de vorbă cu patronii. Aceștia aduseră la cunoștință delegației că produseseră multă marfă, pe care nimeni nu voia

[1] Joc turcesc.

s-o cumpere, și că din această pricină erau nevoiți să închidă fabrica. Chiar dacă ar fi vrut să reînceapă lucrul, nu aveau nici pic de materie primă în magazii și nici bani s-o poată procura. Aveau numai marfă.

De la Inspectoratul muncii [1] li se spusese muncitorilor că patronii trebuie să le plătească preavizul și zilele muncite, după cum spune legea, pe care nimeni nu are dreptul s-o nesocotească. Un inspector tînăr, care, după felul cum se purta, părea că ține cu înflăcărare la obținerea drepturilor ce li se cuvencau muncitorilor, îi asigura că va face tot ce-i va sta în putință pentru a-i determina pe patroni să plătească mai repede și reuși chiar să introducă delegația la inspectorul general, cu toate că la început acesta refuzase s-o primească, pretextînd că era foarte ocupat cu pregătirea unei conferințe importante. În cele din urmă, fu nevoit să primească delegația. Dar cînd îi văzu pe muncitori adunați la el în birou, le ținu un adevărat discurs despre Convenția de la Geneva privind regulamentul muncii și încercă să-i convingă cît de fericiți erau muncitorii bulgari acum, cînd țara lor acceptase toate paragrafele acestei convenții. Mai adăugă că Bulgaria avea cea mai bună legislație a muncii din toate țările balcanice, ba chiar de pe întreg globul pămîntesc.

Mecanicul fabricii, lunganul Cuzman, care conducea delegația, îl întrerupse aspru pe șeful inspectoratului și declară că această legislație a muncii, care era atît de favorabilă muncitorilor, cerea din partea funcționarului statului — în cazul de față din partea domnului inspector general — aplicarea legii și apărarea drepturilor muncitorilor în fața *lock-out*-ului patronilor.

— *Lock-out*? Care *lock-out*? se miră inspectorul general.

— Dacă opresc lucrul, se cheamă că e *lock-out*.

— Nu, aceștia sînt termeni agitatorici, iubitule, și eu nu-ți permit, chiar în biroul meu, să tulburi min-

[1] Instituție burgheză, menită în aparență să rezolve unele conflicte dintre patroni și salariați, dar care, în fond, îi apără pe patroni, în dauna salariaților.

ţile celor care au venit împreună cu tine! Nu există nici un fel de *lock-out!*

— Şi atunci cum aţi zice să-l numim?

— Opresc oamenii lucrul fiindcă au prea multă marfă în depozit! Eu am cercetat situaţia şi m-am convins. Vor vinde din marfă cum se va mişca puţin piaţa şi vor începe iar lucrul... Inspectorul general se întoarse către subalternul lui, de la care aştepta sprijin: Nu-i aşa?

Tînărul inspector făcu un pas înainte şi spuse răspicat:

— Ce-i drept, patronii... aşa cum spun, domnule şef, începu el, dar... trebuie să vă aduc la cunoştinţă că nu întotdeauna şi-au respectat promisiunile. Iată, procesele-verbale întocmite de mine cu ocazia unor controale pe care le-am făcut... se referă la ventilaţie, canalizare şi întîrzierea voită a plăţii muncitorilor. De fapt, neplata salariilor la timp a devenit la ei un fenomen obişnuit, domnule şef. Eu v-am adus la cunoştinţă în cîteva rînduri şi v-am prevenit că trebuie să luăm măsuri...

Şeful Inspectoratului muncii se încruntă:

— Dumneata m-ai prevenit pe mine? strecură el printre dinţi.

— Da, domnule şef, de cîteva ori! îl asigură tînărul inspector. În special asupra muncii copiilor, de care se abuzează, v-am atras în mod deosebit atenţia.

— Eu nu-mi aduc aminte! repetă şeful, aruncînd o privire de gheaţă inspectorului. Probabil că ai făcut-o verbal. Şi dacă-i aşa, nu le pot ţine minte pe toate... în oraşul acesta industrial...

— Cum verbal? V-am adus la cunoştinţă şi în scris, domnule şef. Iată, procesele-verbale se află chiar pe masa dumneavoastră, şi încă în cîteva exemplare...

Pe faţa şefului apăru o strîmbătură ameninţătoare.

— Să lăsăm asta! Avem timp destul. Se-nţelege că vom lua măsuri, şi mai ales vom da curs şi acestor procese-verbale. Să vedem mai întîi de ce au venit aici prietenii noştri... Încerca să pară vesel şi se întoarse, surîzător, spre delegaţia de muncitori: Nu, nu tu, lasă-l pe altul! îl ameninţă cu degetul, în glumă, chi-

purile, pe Cuzman-lunganul. Ia să le-auzim acuma pe femei ce vor să ne spună. Hai, dați-i drumul cu curaj, nu vă sfiiți!

— De ce să ne sfiim? întrebă o femeie voinică, cu fața energică, care-și păstra încă frumusețea de odinioară, în ciuda muncii grele și-a lipsurilor pe care le îndurase. Socoteala e simplă, așa cum a spus și Cuzman: Vrem banii noștri! De vreme ce nu mai avem de lucru, să ni se plătească și pentru zilele muncite, și pentru preaviz, că și-așa ne mănîncă cîinii... O să ne căutăm de lucru în altă parte. Nu-i așa?

— Așa e, chiar așa e! întăriră într-un glas celelalte muncitoare.

— Să ni se plătească! zise și bătrînul fochist.

Delegația se compunea din șapte femei, Cuzman, fochistul, un maistru țesător, care tăcea tot timpul și se ascundea în spatele celorlalți, și-o fată mititică, ce părea o copilă încă.

— Dar tu ce cauți aici? o zări abia acum șeful pe copilă.

Fata era îmbrăcată într-o cămașă țărănească, cu rîuri săracăcioase cusute la mîneci, și-o fustă de stambă, lungă pînă aproape de glezne. Se vedea că fata voia să-și imite prietenele de la oraș și îmbrăcase cămașa țărănească în chip de bluză. Părul lung, pieptănat peste cap, cu cărare la mijloc, și-l împletise în două cozi groase, care-i cădeau pe spate. În mîini ținea o margaretă, pe care cu siguranță că o rupsese de la marginea drumului lîngă care se afla fabrica. Urmărea tăcută și cu ochii larg deschiși cele ce se întîmplau în jurul ei.

— Ei, răspunde, ce cauți aici? întrebă din nou șeful.

— Am venit cu tovarășele mele, îi răspunse fata liniștită, fără să clipească.

— Ce-ai spus? întrebă, uimit, șeful.

— Vedeți, domnule șef? vorbi atunci Cuzman. Iată un exemplu grăitor despre munca grea a copiilor! Și dînsa nu e singura care se află în situația asta. A fost trimisă aici din partea celor de-o vîrstă cu ea care trudesc în fabrică.

— Cîți ani ai, fetițo? întrebă încruntat șeful.

— Aproape cincisprezece, răspunse, în locul fetei, muncitoarea aceea voinică.

— Pe ea am întrebat-o! o întrerupse șeful, încruntîndu-se. Cîți ani ai? Vorbește!

— Peste două luni voi împlini cincisprezece ani, spuse fata, tresărind ușor din cauza asprimii care străbătea din glasul șefului.

— Hm... da... și vrei să lucrezi în fabrica? De ce nu stai acolo, la țară?

— Fiindcă vreau să muncesc, îi răspunse fata.

Șeful ridică din umeri.

— Cum vedeți și voi, e limpede ca lumina zilei. Bănuiesc că n-are pe nimeni acolo în sat sau are rude aici, în oraș, ori poate sînteți copii mulți la părinți, ai?

Fata nu răspunse.

— În această chestiune, n-avem ce discuta, reluă inspectorul general. Auziți cu urechile voastre că fata și-a oferit de bunăvoie munca sa. Vrea să muncească și să învețe o meserie. Și asta e frumos...

— Numai că eu am învățat meseria, îl întrerupse deodată fata pe un ton hotărît, iar patronii îmi plătesc tot numai jumătate din leafa care mi se cuvine. Și mie, și altora ca mine. Și sîntem multe în situația asta. Fata începu să vorbească iute, de parcă i-ar fi fost teamă să n-o întrerupă cineva, dar hotărîrea din glasul ei nu slăbi o clipă: Pentru că sîntem mici de ani, zic ei, nu trebuie să ni se plătească la fel ca celor mari. Dar noi muncim tot atît cît muncesc și ceilalți. De ce să nu ne plătească cum plătesc la toți? Și lucrul pe care-l facem e bun. Văd eu cu ochii mei că așa e. Și mai văd și alții, chiar tovarășele mele de muncă recunosc că așa e. Uite, maistrul e aici de față, să spună el dacă mint sau spun adevărul, i se adresă ea maistrului țesător, care ședea mai spre fund și se tot ascundea în spatele femeilor.

— A, și dumneata erai aici? se miră șeful. E adevărat tot ce-a spus fata asta, sau a mai și mințit cîte puțin, pe ici, pe colo?

În fața murmurului oarecum amenințător al muncitoarelor, care întăreau spusele fetei, maistrul țesător dădu din cap în semn de aprobare.

— Și dacă-i așa, de ce, mă rog, n-ai spus să le mărească leafa la astea mai mici? De ce n-ai adus la cunoștință patronilor că ele lucrează ca și femeile mai în vîrstă? Nu ești dumneata acela care le supraveghezi munca?

Maistrul tăcea.

Tînărul inspector se amestecă din nou în vorbă:

— În amîndouă procesele-verbale pe care le-am încheiat este trecută și această stare de lucruri, domnule șef.

— Bine, bine, o să vedem noi mai tîrziu și asta... Doar am vorbit destul de clar că se va cerceta totul, și vinovații... Șeful se încurcă deodată într-un potop de bîlbîieli, apoi continuă: Se-nțelege, hm... că vinovații vor fi... vor fi căutați. Să ne întoarcem acum la oile noastre: Ce aveți de gînd să faceți acum?

— Asta ar trebui să ne spuneți dumneavoastră! răspunse Cuzman în numele tuturor. Doar pentru asta am venit la dumneavoastră, să ne luați apărarea în fața patronilor și să-i constrîngeți să ne plătească mai repede ceea ce ni se cuvine. Dumneavoastră sînteți inspecția muncii, și numai dumneavoastră puteți să...

— Da, da! îl întrerupse șeful. Ne vom gîndi, ne vom mai gîndi la asta, dar acum cel mai bun lucru pe care-l aveți de făcut e să vă duceți din nou la patroni. Rugați-vă de ei și spuneți-le că eu v-am trimis acolo. Așa să le spuneți! De altfel, o să dau și eu un telefon la fabrică. Da, da, așa să faceți. Și acum duceți-vă, că mai am și altă treabă. Rugați-vă de ei...

— Să-i rugăm? De ce să-i mai rugăm?

— Doar avem legi!

— Potrivit legii, trebuie să ne plătească imediat!

— Nu cumva legile sînt făcute numai pentru ei?

— Ia te uită, domnule, să-i mai și rugăm! Pentru banii noștri!

Muncitorii începură să se agite.

— Da, mă, da! încerca să-i liniștească șeful. Îmi dau seama că vă vine greu. Dar în lege mai scrie și

altceva. În caz că patronii refuză să vă plătească, trebuie să-i dați în judecată. Și asta-i o judecată de conciliere, doar știți și voi, nu? Și fiecare din voi înseamnă un proces separat. O puteți întinde așa, pînă la calendele grecești?...

— Se-nțelege că așa o să se-ntindă dacă nu vreți să vă amestecați dumneavoastră!

— Și eu ce să fac? Să le bag mîna în buzunar?

— Bagă-le și mîna-n buzunar, că de-aceea ești șef!

— Nu, nu! Voi ascultați-mă pe mine, că nu vă învăț de rău. Ne pierdem vremea cu vorbe de pomană. Mai rugați-i o dată, și-apoi nu v-am spus că o să vorbesc și cu cu ei la telefon? Sînt oameni de-nțeles...

— Nici vorbă că n-o să ne ducem să ne milogim pentru banii noștri. Dar o să aflăm noi ce-au mai pus la cale oamenii dumitale „de-nțeles"! După aceea tovarășii vor hotărî ce-avem de făcut!...

Aruncînd priviri batjocoritoare inspectorului general, muncitorii se pregătiră să iasă din birou. Din ușă, Cuzman se întoarse spre el și-i zise:

— O să mai venim pe-aici... Și după ce vorbim cu patronii, o să facem o vizită și la sindicat!

Șeful nu se mai putu stăpîni și, spumegînd de furie, strigă:

— Da tu drept cine mă iei, mă? Crezi că eu sînt tîmpit să nu-nțeleg? Nu cumva îți închipui că te-aș crede dacă mi-ai spune că nu te duci în fiecare zi la sindicat? De la ăia primești tu sfaturi ca să știi cum să le vorbești muncitorilor și ce să-i înveți să facă!

— Și nu e firesc? răspunse liniștit Cuzman. Doar de aceea sîntem organizați! Și de aceea avem sindicate, să ne povățuiască cum e bine!

— Da numai în chestiuni profesionale! strigă din nou șeful.

— Ce poate fi mai profesional decît asta? Ne cerem salariile și preavizul, după cum spune legea. Sînt lucruri curat profesionale!

Oamenii ieșiră.

— Iar dumneavoastră, domnule Draganov, îl reținu șeful pe tînărul inspector, care tocmai se pregătea să

părăsească biroul în urma muncitorilor, mai rămîneți. Aș vrea să stăm puțin de vorbă. Nu-mi place de fel purtarea dumneavoastră. Ce-nseamnă asta? Voia cu tot dinadinsul să facă pe omul sigur de sine, pe șeful înțelept și chibzuit, care-și mustră subalternul ca un părinte, dar nu se mai putu stăpîni și izbucni ca în fața lui Cuzman: Cum de-ți permiți una ca asta, domnule Draganov? Unde te trezești? În biroul meu ți-ai găsit să vorbești așa cum ai vorbit?

— Dar, domnule șef...

— Nici un „domnule șef"! O să te-nvăț eu minte! Chiar astăzi o să cer să fii concediat! O să-i spun deputatului, o să-i spun primarului, așa că nicăieri n-o să mai găsești de lucru! O să te arestez! Te-nvăț eu minte! Marș afară! Afară! Marș! Nu vreau să aud nimic!

Delegația muncitorilor făcu o vizită la birourile fabricii, care se aflau în oraș. Directorul le spuse că patronii lipseau și că el se chinuie zadarnic să vîndă ceva marfă, fiindcă, după falimentul marii firme comerciale, piața era foarte săracă și nimeni nu voia să investească măcar o leva în marfă. Muncitorii trebuiau să înțeleagă situația, trebuiau să aibă răbdare și toate se vor aranja. Patronii au cerut stăruitor băncilor să le avanseze bani pentru plata lefurilor și, cu toate că nu obținuseră nimic pînă în prezent, nu-și pierduseră încă nădejdea. Totul era ca oamenii să aibă răbdare.

— Noi am avut răbdare.

— Așteptăm de-o săptămînă încheiată.

— Noi avem răbdare, dar voi chemați gardienii să facă de pază la poarta fabricii!

— De ce i-ați chemat?

— Nu cumva vreți să spuneți că avem de gînd să dărîmăm fabrica?

— Sau că o să prădăm depozitele?

— Răspunde! De ce taci?

Directorul declară, cu mîna pe inimă, că nu știe nimic din toate acestea. El e director la birourile firmei de-aici, din oraș, și se îngrijește numai de vînzarea mărfii. Lucrul acesta îl știau și ei foarte bine,

și-atunci de ce i se adresează lui? Și cu amabilitate amestecată cu teamă, el îi conduse pînă la ieșire, promițîndu-le că va insista pe lîngă patroni să se aranjeze lucrurile într-un fel.

Conducerea sindicatelor muncitorești hotărî ca în tot orașul să se organizeze o grevă de protest pe timp de o zi, în semn de solidaritate cu muncitorii de la țesătorie.

Delegația făcu cale întoarsă spre fabrică, pentru a comunica aceste noutăți muncitoarelor adunate acolo.

Tulburat de mulțimea muncitoarelor tăcute și de prezența gardienilor din fața porții, Rusi opri carul în apropierea zidului fabricii și cercetă cu privirea fețele triste ale femeilor, fără să spună ceva, fără să-ntrebe pe cineva ce se întîmplă.

— Pe cine cauți, bade? se opri în fața lui o fată mărunțică, cu fața veselă, ce părea pornită pe glume.

Rusi o privi cu luare-aminte. Era cam de-o vîrstă cu fata lui, numai că asta era orășeancă. Se vedea cît de colo după felul cum era îmbrăcată.

— O caut pe Mitca... Mitca din Gorni Izvor.

— A, Mitca? exclamă ea, și, cît ai clipi, în jurul țăranului se adună o mulțime de fete.

— Dar dumneata cine ești? Nu cumva tatăl ei? îl întrebară cîteva.

— Tatăl ei!

— Fetelor! E tatăl Mitcăi!

— Ai venit după ea?

— Nu cumva vrei s-o iei acasă?

— Aa, n-o lăsăm să plece!

— Să rămînă cu noi, cu noi!

Îl înconjurară din toate părțile, și din zarva veselă pe care-o stîrniseră fetele, uitînd pentru o clipă de necazurile lor, Rusi își dădu seama cît de mult o îndrăgiseră pe Mitca lui. Țăranul se gîndi, mulțumit, că cu astfel de prietene fata nu se poate simți de loc străină și singură aici, în oraș, și-un val de bucurie liniștitoare îi străbătu inima.

— Dar ea unde e? abia reuși să întrebe omul.

— Nu-i aici, răspunse pe un ton serios fata aceea mărunțică.

— Cum așa, nu-i aici? Da unde e?

— Nu știm!

Rusi se alarmă.

— Spuneți! Unde e Mitca mea?

— O să vină curînd. Am ales-o delegată și s-a dus cu ceilalți la Inspectoratul muncii, să ceară banii.

— Care bani? întrebă Rusi, neînțelegînd nimic.

— Banii noștri, că patronii nu vor să ne plătească pe ce le-am muncit.

— Au închis fabrica.

— Uite, nu vezi că au adus gardieni s-o păzească?

— Ăsta-i *lock-out!*

— Ce-ai spus, ce-ai spus? întrebă Rusi, din ce în ce mai încurcat. În clipa aceasta era frămîntat doar de gîndul că fiicei sale nu i s-a plătit pentru munca ei, și, după cum se vede, dacă nu va reuși să vîndă nici grîul, însemnează că n-are cum s-o interneze pe Cunca la spital.

— *Lock-out* înseamnă că patronii își închid fabricile, îi explică, cu un aer plin de importanță mărunțica.

— Va să zică fabrica nu lucrează? întrebă Rusi, zdrobit.

— Nu lucrează!

— Pînă cînd?

— Cît timp o să dureze *lock-out*-ul.

— Și pînă cînd o să țină... el... ăsta...? Rusi nu reuși să pronunțe cuvîntul, nou pentru el.

— Asta nu știm!

— Atunci de ce stați aici dacă nu lucrează fabrica? Și de ce-o păzesc gardienii? Nu cumva ați făcut vreo drăcie? Rusi începu să se îngrijoreze de-a binelea.

— A, nu! N-am făcut nimic. Așteptăm să ne dea banii. Dar dacă n-o să ni-i dea, s-ar putea să facem vreo drăcie, cum spui dumneata...

Celelalte o ghiontiră.

— Nu mai trăncăni fără rost și tu!

Rusi voi să mai întrebe ceva, dar în clipa următoare mulțimea adunată în fața fabricii se însufleți:

se întorcea delegația muncitorilor. Toate femeile își înconjurară tovarășele care făcuseră parte din delegație și le potopiră cu întrebări. Din cauza zarvei și a zgomotului care se produse, nu se putea înțelege nimic din ce spuneau delegatele.

Subcomisarul, care ședea pe scăunelul cu trei picioare în fața porții, sări ca ars și-și chemă gardienii. Ochii i se rostogoleau înspăimîntați, atenți la tot ce se întîmplă. Gardienii se proptiseră unul lîngă altul în fața porții mari a fabricii, cu fața îndreptată spre mulțime.

Rusi încercă să ajungă și el pînă la grupul acela care venise din oraș, dar îi fu cu neputință să-și deschidă drum. Înțelese că un om vorbea mulțimii, dar vocea nu era destul de puternică să ajungă la el. N-avea nici cum să-l vadă pe orator, fiindcă era ascuns în mijlocul vălmășagului de bărbați și femei. Prindea doar, cînd și cînd, crîmpeie din ce spunea omul, în care era vorba de-un tînăr inspector și de șeful Inspectoratului muncii, apoi despre întîlnirea cu unul dintre directorii fabricii. Cuvintele celui care vorbea, de care abia acum își dădea seama Rusi că e un om tînăr și înalt, se pierdeau în vuietul sutelor de glasuri, cînd pline de revoltă, cînd aprobatoare. Rusi rămăsese locului. Neastîmpărații de copii, hîrjonindu-se pe lîngă țăran, dădeau peste el și-i abăteau atenția de la ceea ce se petrecea în fața fabricii. Cu toate că iscodi cu privirea printre oameni, nu văzu nici urmă de Mitca. El se gîndi să întrebe pe vreuna din muncitoarele care erau mai aproape unde-ar putea să-și găsească fata, dar se răzgîndi. Înțelese că femeile acelea, care erau numai ochi și urechi să prindă ce spune vorbitorul, nici nu-i vor auzi întrebarea.

Deodată, glasul oratorului se făcu mai puternic, și vorbele lui răsunară limpede deasupra mulțimii, care se părea că amuțise deodată.

— În semn de solidaritate cu noi, muncitorii din oraș declară mîine o grevă de protest, care va ține o zi. Toți tovarășii sînt de partea noastră și ne vor sprijini cum vor putea mai bine. Și noi vom învinge, fiindcă luptăm pentru o cauză dreaptă! Lupta noastră este îndreptată împotriva asupririlor la care ne supun

exploatatorii. Tovarăşi, sus fruntile! Noi vom învinge, fiindcă clasa muncitoare e puternică şi are un sprijin uriaş în lume... ştiţi voi unde! Trăiască tovarăşii noştri din marea Uniune a Republicilor Sovietice Socialiste!

— Uraaaaa! strigară muncitoarele, şi mulţimea adunată se agită şi se însufleţi din nou.

— Hei, tu ăla de colo! strigă deodată subcomisarul. Ce tot trăncăneşti acolo? Ia vino încoace!

Gardienii trecură în spatele lui şi îşi scoaseră puştile de pe umăr.

— Hei, n-auzi să vii încoace? îşi repetă subcomisarul porunca, dar nimeni nu-l luă în seamă.

— Ai văzut, mă, cine era ăla? întrebă el pe gardianul care se afla mai aproape.

— Nu l-am văzut de loc, domle şef!

— Eşti un dobitoc! Dar tu, mă? se întoarse el către celălalt gardian.

— Să trăiţi, domle şef, l-am văzut aşa, oleacă! E unul înalt!

— Hm... Ai putea să-l recunoşti?

— N-aş putea, domle şef! L-am văzut cam de departe.

— Mare dobitoc mai eşti şi tu! Trebuie să fie mecanicul ăla! Şi de ce dracu m-or fi trimis tocmai pe mine aici, cînd nu sînt din mahalaua asta şi nu cunosc pe nimeni? bombăni, enervat, subcomisarul. Apoi privi din nou la gardieni. Ţineţi minte măcar ce-a spus, mă?

Gardienii tăceau, în poziţie de drepţi, umflîndu-şi pieptul, ca soldaţii la paradă.

— Hei, tu, ăla de colo! Măi, nea cutare! se apropie majurul de Rusi. Ia ascultă-ncoace!

Rusi îşi întoarse o clipă capul spre subcomisar, apoi, de parcă nici nu l-ar fi văzut, îşi reveni la poziţia de dinainte şi continuă să-şi caute din ochi fiica printre mulţimea de oameni care se agita, împărţită în cîteva grupuri.

— Ascultă, bă, cu tine vorbesc! îl apucă subcomisarul de umăr pe ţăran. Ai auzit ce spunea ăla acolo?

Rusi îşi smuci supărat umărul din mîna subcomisarului.

— N-am auzit nimic, îi răspunse el agale, eu stăteam aici. Dacă n-ai auzit dumneata, cum era să aud eu? mai adăugă Rusi și dădu să plece.

— Dar tu ce cauți aici, bă? nu se lăsă subcomisarul, care n-ar fi admis în ruptul capului să fie păcălit. Îi era ciudă pe el însuși că nu-i dăduse prin cap să se apropie mai din timp de oameni. Îi era ciudă și pe țăranul acesta, care, mai mult ca sigur, auzise ce spusese muncitorul, dar nu voia să-l dea de gol. Spune, bă, ce-a zis? întrebă el, prinzîndu-l din nou pe țăran de umăr.

Dar Rusi se scutură ca mai înainte.

— Ia lasă-mă-n pace, că eu îmi caut fata. Am și-un copil bolnav, arătă el cu capul spre căruță.

Subcomisarul își aruncă privirea într-acolo și văzu căruța. Îl crezu pe Rusi că are un copil bolnav și se gîndi: „În definitiv, de ce m-ar minți țăranul ăsta? La urma urmelor, aș putea să verific dacă-i așa sau nu!" Îi trecu prin minte să-l aresteze și, o dată ajuns cu el la secție, avea să spună tot ce-a auzit. Se răzgîndi, însă, și renunță la intenția sa. Dacă ar fi făcut una ca asta, la interogatoriu ar fi fost nevoit să recunoască în fața șefilor că el însuși a fost un gură-cască și nu și-a dat seama că trebuia să fie pe-aproape, să audă cu urechile lui ce spusese muncitorul acela. Se gîndi că era destul să anunțe secția să-l aibă sub ochi pe turbulentul acela care agită oamenii. N-ar fi fost rău să le cerceteze și pe muncitoarele acelea, care erau considerate de autoritățile polițienești drept auxiliarele lui. Dacă au fost acum de față, ele vor da cu siguranță suficiente date, pe baza cărora putea fi arestat fără grijă oratorul care vorbise despre socialism...

— Hai, du-te și vezi-ți de treaba ta! Și să nu te mai prind pe-aici, ai înțeles? îi porunci el țăranului și, întorcîndu-se, plecă, plin de importanță, spre locul de lîngă poartă.

Mulțimea se mișcă și ea, dar, în loc să se împrăștie, se porni în rînduri strînse spre oraș. Subcomisarul observă și el lucrul acesta și intră în fabrică, să telefo-

neze la poliție. Voia să întrebe dacă trebuia să-i urmeze pe muncitori sau să rămînă pe loc, la postul său, și să păzească mai departe clădirea fabricii.

De la poliție i se răspunse să nu se miște din post pînă la noi ordine.

CAPITOLUL XV

În cele din urmă, Rusi o zări pe Mitca.

Era înconjurată de muncitoare ce păreau de-o seamă cu ea, și fata le vorbea cu multă însuflețire.

— I-am spus totul pe șleau... zicea Mitca. (Vocea i se păru străină lui Rusi. Pe fața fetei se întipărise o expresie hotărîtă, pe care n-o mai văzuse pînă atunci.) Și că ne plătește mai prost, și că sîntem multe în situația asta...

— Bravo, Mitco!

— Nu zău, chiar așa i-ai spus?

— Și el ce-a zis?

— El? Ce să zică? Da i-a trîntit-o bine Cuzman! Că ține cu patronii... și că pentru el noi nu însemnăm mai mimic.

— L-ați auzit pe Cuzman ce-a spus adineauri? Că mîine muncitorii din tot orașul fac grevă pentru noi! o întrerupse fata cea mărunțică.

— Mitco, tu ce crezi? întrebă o fată ce părea mai sfioasă ca celelalte. O să ne plătească oare?

Privea la Mitca cu o nădejde mărturisită în ochii ei mari, ca și cum de răspunsul pe care-l va primi depindea soarta ei, ca și cum Mitca ar fi fost o autoritate recunoscută de toată lumea și orice hotărîre trebuia luată numai potrivit spuselor ei.

— Nu știu... răspunse Mitca, gînditoare. Cuzman a zis că... Dar noi de ce mai stăm? Uite, ceilalți au și pornit!

— Unde ne ducem?

— În oraș, răspunse Mitea. Hai să mergem și-o să vă spun pe drum cum a fost.

Fetele se grăbiră să ajungă din urmă pe celelalte muncitoare, care mergeau în grupuri spre oraș.

— Mitco! strigă Rusi abia acum.

Fata se întoarse, își văzu tatăl și alergă bucuroasă spre el.

— Bine-ai venit, tată! De cînd ești aici? Ai adus-o pe Anghelinca? întrebă ca pe nerăsuflate.

— Mitco, hai, Mitco! De ce mai zăbovești acu? o strigau tovarășele ei.

— Duceți-vă înainte, că vă ajung din urmă, le răspunse fata și se întoarse din nou către Rusi.

— Anghelinca e aici, răspunse țăranul. Am adus-o și pe Cunca. Vreau s-o duc la spital.

Dar Mitea nu-l mai asculta. Aruncîndu-și ochii în jur, văzuse carul și alergă într-acolo. Rusi porni în urma ei. Văzînd că Mitea se reazemă de o loitră și vorbește aprins cu surorile ei, o lăsă în pace. Apoi, luînd boii de funie, trase căruța mai la o parte.

— Să nu împiedicăm lumea, zise el, arătînd din cap spre gardieni, și coti pe-o străduță din spatele fabricii.

Țăranul opri căruța lîngă cafeneaua din mahala. Pe aici se învîrtea de obicei și misitul care-o plasase pe Mitea în fabrică. Rusi furișă o privire înăuntru. Omul nu era acolo. Mitea și Anghelinca se dădură jos și se așezară pe marginea trotuarului, iar Cunca se ridică și privi în jos, peste marginea căruței. Rusi se așeză și el lîngă copiii săi; scoțîndu-și căciula din cap, o frămînta, încurcat, în mîini.

O vreme rămaseră așa, privindu-se în tăcere.

— Dar cîinele nu l-ați luat? întrebă deodată Mitea. Pusese mîna pe umărul Anghelincăi și o privea fără s-o vadă, cu gîndurile în altă parte.

Anghelinca cerceta floricelele pestrițe de pe fusta de stambă a surorii celei mari și, neîndrăznind s-o atingă, le desena în aer cu degetul ei mic.

— Nu, nu l-am luat, răspunse agale tatăl. Dacă-l luam, la întoarcere ar fi urlat iar de dorul tău. Iar

acum nu vreau să-mi urle cîinele în bătătură. Și își ridică privirea, fără să vrea, spre locul unde se afla Cunea.

— Dacă ar fi venit și mama, vorbi Cunea, din car, cu glasul ei stins, am fi fost iar cu toții la un loc, ca altădată, cînd erai acasă. Ea o privi fix pe Mitca. Tu de ce nu mai vii pe-acasă? Cînd m-oi face eu bine, o să fim iar cu toții la un loc...

Mitca se ridică.

— N-o să vin acasă! zise ca cu hotărîre. Am de lucru!

— Fabrica tot nu lucrează! nu se dădu bătută Cunea.

— E mult de lucru, mult... ocoli Mitca un răspuns direct. Hai să mergem. De ce-ai oprit aici se întoarse ea către Rusi.

— Am înțeles de la oameni că nu vă plătește și că patronii au închis fabrica, și atunci ce m-am gîndit? ia să opresc eu aici, că poate o să-mi mai dea misitul ăla niște bani, oricît de puțini. De fapt, nici nu cred că o să-mi dea dacă tu nu lucrezi încă, și-apoi datoria cea veche nici nu știu dacă i-a fost plătită sau mai e încă de plată...

— El și-a luat toți banii, tată. I-au dat direct de la fabrică.

— Și polița? întrebă Rusi. Nu știi că i-am dat o poliță atunci?

Pînă acum nu-i vorbise fetei niciodată de grijile și necazurile lui. Se gîndea că n-ar putea să înțeleagă, fiind încă un copil; abia peste două luni împlinea cincisprezece ani. Dar cînd văzuse că tovarășele ei de muncă o aleseseră în delegația muncitoarelor, cînd auzise ce-a vorbit ea la Inspectoratul muncii și cîtă încredere au în ea, tatăl începu să împărtășească admirația fetelor pentru fiica lui.

— Polița e la mine. Mi-a înapoiat-o casierul după ce i-am dat banii. El e omul nostru, așa zice Cuzman, și-a avut grijă să ceară polița după ce mi-a reținut banii din dispoziția directorului. Nu-ți mai fă griji și pentru asta.

— Cuzman ai zis? Cuzman? întrebă Rusi. Știi tu că eu am fost trimis la el?

Și tatăl povesti fiicei sale întîmplarea de pe șosea și discuția cu Anghel, muncitorul. Vorbea rar și liniștit, cum îi era obiceiul, și în același timp se mira de Mitca cît de coaptă la minte s-a făcut și cît de mult s-a dezghețat trăind aici în mijlocul muncitorilor de la oraș. Prins în fierbințeala povestirii, își dădu drumul la gură, și pînă la urmă îi vorbi fetei despre toate durerile, grijile și necazurile lui. Îi povesti despre pămîntul care sărăcise, despre recolta de grîu care fusese slabă anul ăsta, cum au venit la oraș și nici un negustor n-a vrut să ia sacii cu grîu de la ei, adăugînd că și-a lăsat cei doi saci la Dimitär, că poate o avea noroc să-l vîndă el.

— Dar, să-ți spun drept, nu cred. Uite, nici tu, care muncești pe bani, n-ai para chioară. Ce-o să ne facem, nu știu!

Omul oftă adînc. Cunca se ghemuise iarăși în car. Anghelinca privea cu atenție cutiile cu bomboane din vitrina murdară a unei băcănii.

— Să mergem, propuse Mitca.

— Unde să mergem? Să mă duc să-l caut pe Dimitär e prea devreme, și-apoi, chiar dacă mă duc...

— Să-l căutăm pe Cuzman. O să ne spună el ce-avem de făcut.

Glasul copilei era atît de categoric, încît Rusi tăcu, se ridică parcă mai sprinten de pe bordura trotuarului și-și mînă boulenii pe urmele fetei.

Muncitoarele nu manifestară în ziua aceea, fiindcă nu primiseră nici o dispoziție să acționeze astfel. Autoritățile nu trebuiau să bănuiască nici pe departe că se pregătește greva de-a doua zi, ca nu cumva să se ia măsuri din vreme pentru zădărnicirea sau spargerea ei.

Parte din muncitoare porniră împreună cu delegația, pentru a-și cere banii. Așa le spusese Cuzman, care voia astfel să arate patronilor că delegația nu reușise să liniștească muncitoarele comunicîndu-le promisiunea pe care le-o făcuse directorul. El nu se dusc împreună cu ele. Nu se duse nici maistrul țesător.

Dar în timp ce Cuzman se îndrepta spre biroul sindicatului, să dea instrucțiuni pentru a doua zi, maistrul alergă într-un suflet la Camera de Comerț și, ajuns acolo, tremurînd de teamă, îi povesti patronului tot ce se întîmplase în ziua aceea. La cameră se adunară cîțiva industriași și negustori, alarmați de falimentul unei mari și renumite firme, îngroziți de criza care paralizase comerțul cu cereale și ale cărei efecte aveau să aibă repercusiuni și asupra întreprinderilor lor. De vreme ce țăranii n-aveau bani, toți vor înceta să mai vîndă marfă și vor fi nevoiți să tragă obloanele. De aceea negustorii și industriașii aflați la cameră ascultară cu mult interes comunicarea pe care le-o făcu maistrul țesător.

— Minunat! strigă un mare industriaș. O ocazie mai bună ca asta nici că se putea! Numai de n-ar veni mîine la lucru, că eu am și închis fabrica. O să ne mai odihnim puțin. Și de tot ce-o să se întîmple ei vor fi vinovați!

Industriașul rîse mulțumit.

— E un pretext minunat! fu de acord un alt fabricant, îmbrăcat într-un foarte elegant costum.

Industriașii își dădură imediat seama că începe o criză de proporții uriașe. Multă vreme de aici încolo nici un angrosist nu va mai cumpăra din mărfurile produse de fabricile lor. Atunci ce sens avea să continue lucrul, să-și iroscască degeaba materia primă și să ajungă în situația patronilor fabricii de textile? De altfel, ar fi fost și ei nevoiți să dea bani pentru achitarea salariilor la zi și să concedieze muncitorii, plătindu-le preavizul de cincisprezece zile! N-ar fi fost bani aruncați în vînt? Pentru ei era mult mai practic să-și închidă fabricile, să oprească producția și să aștepte liniștiți trecerea crizei. Din această împrejurare nu numai că n-ar fi pierdut nimic, dar se mai alegeau și cu unele profituri. După criză, pe piață avea să se simtă mare nevoie de mărfuri, și de aceea ar fi fost mult mai convenabil să nu-și iroseasică de pe acum rezervele de materie primă. Iar cît privește creditorii mai importanți, cum ar fi, de plidă, băncile, o să se înțeleagă cu ei. Pentru că, oricum, aveau destulă marfă în depo-

zite cu care să garanteze împrumuturile. Vor avea grijă să gajeze această marfă creditorilor în contul datoriilor pe care le au la ei. Şi băncile vor aştepta, că n-au încotro!

Hotărîrea de-a opri lucrul devenise din clipa aceea definitivă. Fiecare fabricant era gata pregătit s-o pună în aplicare. Pînă atunci îi îngrijorase întrucîtva doar faptul că, fiind nevoiţi să-şi concedieze muncitorii, vor trebui să le plătească preavizele. Nu de alta, dar măcar de ochii lumii erau obligaţi să arate că ei respectă cu stricteţe legile ţării. Dar iată că muncitorii le înlesnesc ei singuri sustragerea de la lucrul acesta! Declară grevă! Asta înseamnă că părăsesc, după bunul lor plac, lucrul în fabrici!

„Într-adevăr, minunat se aranjează toate!" îşi spuseră industriaşii. Dar negustorii nu erau de acord cu ei. Dacă toţi fabricanţii îşi vor închide fabricile, cine o să mai cumpere mărfuri de la ei? O mare parte a populaţiei din oraş lucra în fabrici sau întreprinderi. Trebuiau evitate orice fel de acţiuni care ar fi îngreunat desfacerea mărfurilor pe piaţă.

Şi aşa începu cearta. Negustorii îi învinuiau pe industriaşi că lucrează cu capital mic şi că iau totul de la bănci, la care depunătorii sînt negustorii. Industriaşii îi învinuiau pe negustori că tot timpul importă şi vînd mărfuri străine, în loc să desfacă pe piaţa numai mărfuri indigene. Începură să-şi arunce unul altuia cuvinte grele. Se numiră „paraziţi", „întreţinuţi ai statului", „trîntori", se făcură nenumărate aluzii la „meritele" unora şi la „serviciile" pe care le aduseseră economiei naţionale şi patriei, de care făceau atîta caz, sfîrşind, în cele din urmă, prin a-şi da fiecare seama că, în loc să se ciorovăiască, ar fi mult mai înţelept să reflecteze serios asupra tuturor noutăţilor pe care le aflaseră în ziua aceea.

Maistrul ţesător îşi îndeplinise bine serviciul său de informator al fabricantului, şi cînd îl chemară din nou, ca să mai afle unele amănunte, trădătorul se grăbi să-i asigure că va pleca imediat să-i caute pe muncitori, ca să vadă ce se mai întîmplă în oraş. Avu grijă însă să ascundă cu multă prudenţă numele celui care-i organiza.

Își făcuse o dublă socoteală. Dacă îl denunța pe Cuzman, se temea că există posibilitatea ca muncitorii să-și dea seama cine e trădătorul, și atunci nu numai că l-ar fi izolat, dar poate l-ar fi și pedepsit într-un fel. Pe de altă parte, de ce adică n-ar fi continuat să se miște nestingherit printre grevișți, să facă parte din feluritele delegații, să participe la luarea diferitelor hotărîri? Lucrul acesta îi dădea posibilitatea să primească și de acum încolo bani de la patroni și să rămînă în bune relații și cu șeful Inspectoratului muncii. De aceea cînd fu întrebat cine se ascunde în spatele muncitoarelor de la fabrica de textile, el răspunse că femeile se conduc singure, făcîndu-și curaj și îmbărbătîndu-se una pe alta, dar părerea lui era că cel mai bun lucru pe care-l au de făcut patronii era să le plătească. Nu știu dumncalor cum sînt femeile și ce gură au? Iar de propagandă, ce să mai vorbim? Maistrul plecă.

Rămași singuri, negustorii și industriașii se opriră mai îndelung asupra celor discutate cu maistrul țesător. În oraș își făcuse loc de-o vreme propaganda comunistă, și nimeni nu uita că aici, în urmă cu ani, fuseseră înființate comitete roșii de luptă ale muncitorilor. Cei de față încercară să-i convingă pe patronii țesătoriei să plătească imediat muncitorilor atît salariile la zi, cît și cele cincisprezece zile, ca în felul acesta să liniștească spiritele, și așa destul de agitate. În ce privește oprirea lucrului în fabrică, asta se putea face fără bătaie de cap. Se vor găsi motive. Greva trebuia zădărnicită cu orice preț. Patronii țesătoriei trebuiau să plătească imediat. Chiar de azi să înceapă plățile.

Dar stăpînii țesătoriei nici nu voiau să audă de așa ceva. N-aveau un ban în casă. Apoi mai datorau furnizorilor sume de bani pentru materiale, pentru mașini. De asemenea, erau strînși cu ușa de cîteva bănci la care se îndatoraseră. În afară de asta, doi dintre patronii fabricii, amîndoi de origine franceză, declarară că chestiunea aceasta nu-i privește cîtuși de puțin. Ei aduseseră în asociație mașinile; aceasta era investiția lor. De rest trebuia să se îngrijească asociatul bulgar. Așa s-au înțeles de la început. Francezii mai adăugară că n-au chef să-și vadă numele amestecate în asemenea

încurcături locale, pe care le consideră destul de regretabile. Ei erau cetățeni francezi și ar fi putut oricînd să facă uz de calitatea lor pentru ca problema să fie rezolvată pe cale diplomatică. Erau siguri că legația lor ar fi găsit modalitatea de a le lua apărarea. Ba, mai mult, puteau să se adreseze și direct guvernului bulgar, care se arătase binevoitor față de ei, propunîndu-le, în numele civilizării Bulgariei, să vină în țară și să investească capitalurile lor în orice fel de afaceri. Auzind ce spun francezii, ceilalți intrară în panică și insistară din nou pe lîngă patronul bulgar al țesătoriei să plătească el ceea ce datorau muncitorilor. Îi amintiră că domnului prim-ministru îi place să aranjeze lucrurile „cu duhul blîndeții", și, cum e și natural, nu va fi prea bucuros să afle că, din cauza unui patron care nu achită salariile muncitorilor, încep tulburări muncitorești, mai ales că toate cererile lor, inclusiv plata preavizului, sînt în deplină conformitate cu legile țării.

— Și, la urma urmei, poți să le mai tragi și cîte o minciună, să le arunci o vorbă, să se mai liniștească, că doar n-o să se facă gaură-n cer! Plătește-le astăzi ceva și spune-le că mîine o să le mai dai ceva, poimîine iar... Ce, parcă trebuie să te învățăm noi? Mai mișcă-te puțin, ia de ici, de colo cu împrumut și fă-ți treaba! Ce, n-ai acoperire? Dă-le cîte puțin de fiecare dată, și-așa le mai închizi gura. Să te mai ajute Banca franco-bulgară, că doar sînteți frați buni, nu?

Altul adăugă:

— Mai creditează-te o dată și pe tine însuți! Că, slavă Domnului, bani ai!

— De unde știi tu că am? își arătă colții fabricantul.

Și din nou se luară la ceartă. Timpul trecea, fără să se ajungă la vreun rezultat. De la birourile țesătoriei se telefonă că muncitorii veniseră din nou acolo și că s-au apucat să facă gălăgie. La auzul acestor vești, președintele Camerei de Industrie și Comerț, un bancher cunoscut, vărul unui ministru, ceru o convorbire telefonică urgentă cu Sofia. Cînd obținu legătura, se duse în biroul său și vorbi de acolo cu capitala, apoi, întorcîndu-se la cei care așteptau cu sufletul la gură,

comunică patronului țesătoriei că ar fi bine să dea dispoziție directorului să înceapă imediat plata muncitorilor. Așa i se spusese de la Sofia. Vremurile erau tulburi, și situația, din ce în ce mai încordată. Era nevoie de multă prudență în situația de față, ca propaganda comunistă să nu prindă în mrejele ei pe muncitori.

— O să-ți dau eu bani de la banca mea, încheie președintele.

— Va să zică ai? exclamară cîțiva care bătuseră în zadar drumul după împrumuturi la banca lui în cursul dimineții.

Președintele camerei explică că în bancă n-are bani lichizi, fiindcă n-a avut depuneri de multă vreme, dar că pentru evitarea tulburărilor care se puteau produce prin neplata muncitorilor textiliști aranjase cu vărul său de la Sofia să primească sumele necesare de la Banca Națională, cu condiția ca fabrica să-și achite toate obligațiile față de salariați, lăsînd astfel impresia că totul s-a restabilit.

— Atunci să iau eu banii de la Banca Națională! Pentru ce să mai treacă prin mîna dumitale? zise fabricantul.

De mult bănuia el că președintele camerei urmărește să-și investească o parte din capital în fabrica de textile. Ba, mai mult, era sigur că se înțelesese cu proprietarii francezi asupra acestui lucru.

— Du-te și cere-le, îi răspunse bancherul cu dispreț. Să vedem, o să-ți dea?

— O să-i ceară asociația noastră. Vom interveni prin Legația franceză! Banii sînt dați, după cum singur ai spus, pentru rezolvarea situației în care ne găsim!

Dar cei doi francezi declarară că pentru un fleac ca acela, cum sînt banii, ei nu se pot adresa legației, cu atît mai mult cu cît se și găsise soluția cea mai bună.

— Ce-o tot sucești? Situația e clară! dădu din mînă președintele camerei, bancherul.

— Așa ești tu de cînd te știu! spumegă fabricantul. Întotdeauna ai fost așa! Niciodată nu începi singur ceva, fiindcă nu știi cum o să iasă pînă la urmă. Dar cum vezi că e rost de-un cîștig ușor, imediat alergi să

pui mîna pe el! Umbli numai după chilipiruri! Numai că de data asta nu ți-ai găsit omul!

— Faci ce vrei! Eu însă te voi aștepta la bancă, dacă, bineînțeles, o să te hotărăști. Și asta numai pînă la ora unu. Mai mult nu pot nici eu. Pînă la ora aceea voi pregăti hîrtiile. Și să știi, ascultă-mă cu atenție! Conform unei hotărîri a guvernului, Banca Națională dă bani băncilor particulare pentru ca ele să-și poată plăti deponătorii. Cazul tău va fi o excepție, pe care mi-o datorezi mie și... în aceeași măsură, vărului meu de la Sofia. O fac pentru păstrarea ordinei în orașul nostru. Dacă ești de acord, bine, dacă nu, spune-mi, ca să telegrafiez vărului meu la Sofia ce încurcături îmi faceți voi, democrații! Să vedem atunci ce-o să răspundă șeful vostru!

Și, zicînd acestea, bancherul președinte se întoarse și plecă grăbit. În urma lui plecară și cei doi francezi.

Fabricantul capitulă, fiindcă ceilalți sgovoriști-democrați [1] îi amintiră că șeful, primul-ministru, n-o să fie prea mulțumit dacă, folosind „cazul său", sgovoriștii-narodniaci [2] le-ar aduce vreo învinuire. Le-ar fi putut reproșa chiar și lipsa de înțelegere a problemelor de stat, fiindcă și bancherul era narodniac, din așa-numitul „partid popular" [3]. Mai cu seamă acum nu era momentul cel mai potrivit pentru certuri politice. El nu vede ce se întîmplă? Nu cumva ar vrea ca din cauza lui să dea cu toții faliment?

— M-ați înmormîntat de viu! strigă fabricantul. Mi-a înghițit fabrica mea de aur lupul ăsta nesătul! Cum de m-a prins tocmai acum la strînsoare, mizerabilul?! Ajutați-mă voi, cel puțin, să ies din impas! Oricui sînt gata să-i cedez partea mea în asociație, fiindcă pînă la urmă asta tot se va întîmpla, dar n-aș vrea cu nici un chip să încapă pe mîna lui!

Dar toți afaceriștii dădură înapoi. Nu voiau să iasă în drumul marelui capital; le era frică. Cunoșteau ei legăturile narodniacilor cu toate băncile din țară și de peste hotare. De aceea, în pofida tuturor străduințelor

[1], [2], [3] Partide reacționare, fasciste, care se intitulau „democrate" și „populare".

fabricantului ruinat, ridicară din umeri şi-şi exprimară regretul de-a nu-l putea ajuta. Numai unul singur îi declară că este gata... să-l însoţească pînă la preşedintele camerei şi să-i vină în ajutor la întocmirea actelor, obţinînd o creditare în condiţii mai uşoare.

Telefonară la birou şi dădură dispoziţii să li se spună muncitorilor că a doua zi li se va plăti tot ce au de primit de la patron. Tot atunci li se va aduce la cunoştinţă şi ziua cînd fabrica va începe să lucreze din nou. Fabricanţii ştiau bine că data începerii lucrului era foarte relativă, dar hotărîră să se facă o astfel de comunicare pentru liniştirea spiritelor.

O dată luate primele măsuri, negustorii şi industriaşii adunaţi la cameră vorbiră din nou cu Sofia. Cerură să li se facă legătura direct cu şeful partidului şi reuşiră. Îi făcură o expunere completă.

— Îmi place să cred, vorbi primul-ministru, întrebuinţînd una din frazele lui preferate, că vom reuşi să trecem cu bine criza care a cuprins Europa şi că vom suporta uşor consecinţele ei. Nici un fel de agitaţie, domnilor! Europa apuseană n-o să ne lase să cădem în ghearele bolşevicilor! Marile bănci din ţară au luat toate măsurile ca, în caz de nevoie, să-i poată ajuta pe micii bancheri din oraşele noastre. Lucrul acesta va avea darul să restabilcască încrederea pe piaţă şi va influenţa favorabil şi asupra spiritului populaţiei. Vom rezista. Şi nu vă mai certaţi între voi. Cu calm, toate se vor îndrepta!

Bogătaşii din oraş se mai liniştiră. Ei nu ştiau că primul-ministru era în acelaşi timp membru în consiliile de conducere ale cîtorva bănci străine, cu sucursale în ţară, şi că acolo se întîlnea cu un alt membru al acestor consilii, tot ministru, vărul bancherului, care fusese ales preşedintele Camerei de Comerţ din oraşul lor.

— Nene Cuzman... spuse gîfîind Mitca, care alergase într-un suflet pînă la sediul sindicatului muncitoresc. Patronii au promis că mîine vor plăti. Ne dau toţi banii!

— Ai văzut, Mitco? Nu v-am spus eu că vom învinge?

Cuzman aflase și el între timp și tocmai de aceea hotărîse, împreună cu tovarășii din conducerea sindicatului, să amîne declararea grevei de protest. Apoi, mai socoteau că amînarea e bine venită fiindcă le dă răgaz s-o pregătească și mai bine. Cu toate astea, unii dintre conducătorii muncitorilor nu erau mulțumiți. Ei considerau că greva tot trebuie să aibă loc, cu toate că fabricantul se învoise să le plătească salariile și preavizul. Puține sînt celelalte cereri ale muncitorilor pe care nu le-au putut satisface?

Cuzman zise:

— Nu le-am pus nici o condiție deocamdată. Și, apoi, e mai bine dacă avem posibilitatea să potrivim în așa fel lucrurile, încît greva să aibă și un ecou politic. Și asta trebuie făcut în mod organizat, nu la voia întîmplării. Au arestat în grabă cîțiva dintre tovarășii noștri. Să nu-i expunem pe oameni pentru lucruri mărunte. Și, să vă spun drept, eu mă tem că, procedînd altfel, s-ar putea să le dăm apă la moară. Propun ca mai înainte să luăm legătura cu tovarășii din conducere.

Cîțiva murmurară, dar n-avură încotro și-i deteră ascultare. Cuzman conducea sectorul muncitorilor textiliști.

— Doar pentru asta ai venit, Mitco? De ce nu ne-ați comunicat la telefon? Eu tocmai mă pregăteam să plec la fabrică. Femeile sînt acolo?

— Da, sînt acolo, s-au dus de mult, răspunse Mitca și își plecă privirea, cuprinsă brusc de-un sentiment de timiditate. Nu numai pentru asta am venit aici, nene... tovarășe Cuzman, vreau să spun. Uite, îi arătă ea pe țăranul care stătea la cîțiva pași în spatele ei, ăsta e tatăl meu. S-a întîlnit pe drum cu cineva care îți trimite multă sănătate.

Rusi se apropie. Cuzman îl privi o clipă cercetător, apoi îi întinse mîna și o scutură zdravăn pe-a lui Rusi.

— Ai o fată minunată! zise el. E mică încă, dar înțelege totul. O să ajungă o muncitoare de nădejde!

Un tovarăș de nădejde, în toate privințele. Nu-i așa, Mitco?

Mitca zîmbi, fără să-i răspundă.

Cuzman aprobă hotărîrea lui Rusi de-a duce pe Cunca la spital și declară că poate să-l ajute și el în privința banilor. Dar mai întîi ar fi bine s-o vadă un medic cunoscut de-al lui, care lucrează la spital. De bani să n-aibă grijă. Medicul o să-i poată interna copila la spital.

— Dar eu n-o să primesc nîiine bani? întrebă Mitca.

— Ce-are-a face? O să aveți nevoie de banii ăștia pentru altele...

Rusi tăcea și privea plin de mirare cu cîtă grijă se ocupă muncitorul acesta necunoscut de fiică-sa, care nu e decît un copil încă, de necazurile lui...

Se duseră împreună la medic. Cunca nu era chiar așa de bolnavă cum crezuseră ei. Avusese într-o vreme o bronșită. De aceea era așa de palidă. Medicul îl asigură pe Cuzman că fetița lui Rusi se va face bine în curînd. O va lecui el, să fie fără grijă. Medicul se oferi să însoțească personal căruța pînă la spital, să interneze copila și să îngrijească de toate. Se vedea cît de colo că e prieten bun cu lunganul de Cuzman.

Cuzman se grăbea. Înainte de a se despărți de ei, îi atrase atenția Mitcăi să aibă grijă de tata și de surori, pînă își rezolvă treburile pentru care veniseră la oraș. Ei aveau să se întîlnească diseară, știa ca unde. Pe Rusi îl uimi atît de mult felul în care îi vorbea Cuzman fiicei sale, încît nici nu îndrăzni să întrebe ce voiau să însemne cuvintele acelea, fără nici un înțeles pentru el. Cu toate astea, își dădea seama că Mitca lui va trebui să îndeplinească o însărcinare de mare răspundere față de muncitoarele cu care lucra în fabrică.

Înainte de a-i părăsi, Cuzman găsi totuși timp să vorbească mai îndelung cu țăranul. Omul înțelese că muncitorul voia să se mai întîlnească cu el și să mai stea de vorbă despre anumite treburi. Ascultă cu atenție întîmplarea cu grîul, pe care nu mai voia să-l cumpere nimeni, și discuțiile cu misiții, bineînțeles atît cît

știa și Rusi, pînă în momentul cînd își lăsase sacii la Dimitär.

— Nici vorbă că o să vă înșele! spuse el cînd Rusi termină. Așa e, vor să vă lovcască pe fiecare în parte, unul cîte unul!

— Anghel, acela cu care ne-am întîlnit pe drum, cam tot așa zicea, adăugă Rusi agale, cu glasul său răgușit. Noi o să mai stăm de vorbă cu el. Mi-a făgăduit că o să se abată pe la mine cînd o trece prin satul nostru.

— Așa? se bucură Cuzman. Atunci e bine. Ascultă ce-ți spune el, că Anghel nu spune decît adevărul adevărat! Iar dacă o să-l vezi cumva și pe celălalt, pe Petär, adăugă el rîzînd, spune-i să nu se mai ia la ceartă cu oamenii prin hanuri. Să-și amintească bine că despre asemenea lucruri am vorbit noi destul de limpede o dată. Apoi fața îi deveni serioasă cînd adăugă: Dumneata ziceai că ești din Gorni Izvor, nu? Da, e bine că Anghel va veni la dumneata. Acolo nu avem oameni. Mai stați de vorbă. O să mă bucur dacă voi afla că și tatăl Mitcăi a intrat în rîndurile noastre.

CAPITOLUL XVI

Se înserase bine cînd Rusi își opri boulenii la cîrciuma din spatele gării noi, peste linia ferată, sub poala colinei care domina orașul.

— Tu ai grijă de căruță, să nu te miști de-aici! îi zise el Anghelincăi, care moțăia de somn, iar eu intru să-l caut pe Dimitär și plecăm acasă.

Zicînd acestea, Rusi intră în cîrciumă.

Localul era plin de fum de țigară, care plutea în straturi groase. Cîrciuma semăna cu toate cîrciumile pe care le întîlnești la marginea orașelor, așezate în drumul trecătorilor, și unde intră mai ales țăranii,

care, plecînd spre casă, se abat să ia un rachiu. La vremea asta în cîrciumă nu se aflau decît cîțiva clienți tăcuți. Puținii bani căpătați pe grîul vîndut în ziua aceea țăranii i-au cheltuit repede pe felurite cumpărături; pentru prima dată s-au abătut de la vechiul obicei de a bea un păhărel înainte de a porni către casă.

Dimitär se așează într-un colț al cîrciumii; părea nițel cam afumat. Lîngă el, strîngînd în brațe cumpărăturile, pe care nu îndrăznise să le lase în căruță, ședea Mita. Cu chipiul în mînă și tunica descheiată la piept, ședea pe-un scaun, ascuns în umbră, Anton. La altă masă, ceva mai încolo, erau cîțiva muncitori de la Căile Ferate.

— Hai, bă Rusi, că de cînd te aștept! strigă Dimitär cînd îl văzu intrînd. Hai, mă, că nevasta zice c-o să beau toți banii, lua-i-ar dracu să-i ia!... Păi ăștia-s bani? Uită-te și tu, ăștia-s toți! Și le spun fîrtaților ăstora, arătă el către muncitorii de la Calea Ferată, da ei rîd de mine și nu cred. Un car cu grîu, mă, încărcat pînă-n vîrf, că mi-am omorît căluții să-l aduc pînă aici, și, na, uite, uite, ăștia-s banii care i-am luat pe el! Și Dimitär întindea mîna, arătîndu-le cîteva bancnote mototolite. Nu rîdeți, mă, se întoarse el din nou către muncitori, nu rîdeți, că mai pricepem și noi cîte ceva, numai că acum sînt cam băut, da altădată om sta de vorbă mai multicel. Încă un rînd! strigă el la cîrciumar.

— Ajunge, mă omule, ajunge, c-ai băut destul... se ruga de el Mita, cînd încruntată, cînd speriată. Dă-i omului banii și să mergem.

— O să-i dau, fă, o să-i dau! Sînt puși deoparte. I-am dat lui Anton să-i țină, ca să nu-i beau și pe ăia! Iar pe Anton, auzi, bă, Rusi, pe Anton o să-l facem popă! Numai de asta-i bun, altceva nu iese din el. Hai, mă, nătărăule! Dă-i banii lui nen'tu Rusi! Ăștia sînt, Rusi. Eu cîte-o leva, tu cîte-o leva. Atît ne-au dat, hoții! Mama lor de potlogari! Pe deasupra, mai ia și peticul ăsta de hîrtie. Și ai grijă de el, mă, păstrează-l bine, ziccau ăia că hîrtia asta înseamnă bani. Așa zic ei, da ce știu eu? Dă fitanția-ncoace, popo!

— Hai, Dimităre! se ridică femeia de pe scaun. Hai să mergem, că se face tîrziu!

— Stai la locul tău, Mito! Să mă cinstesc și cu Rusi, și gata, plecăm! Hei, băiete, ia dă două rachiuri încoa'! Eu plătesc. Ce te uiți așa la mine, mă? Ți-e că n-am bani? Am bani mulți, mă, ehe, ce știi tu! Am luat o leva pe kilogramul de grîu! Ce, e puțin? Îmi ajunge atîta pentru grîul meu. Ară, seceră, treieră, fă de toate, asta e! O leva, mă, o leva, ce, nu-i de-ajuns? Mama lor ciocoiască de tîlhari! Rîse deodată, cu amărăciune: Ehei, mă Rusi, mă, bine că ne-au dat și-atîta, mama lor! Tu știi că dacă nu era Moise, nici atîta n-am fi luat? Tț-tț-tțț! Ce-am ajuns să trăiesc! O leva... Hai noroc, mă, și... ducă-se dracului!... Ridică paharul, îl dădu pe gît dintr-o dată, apoi se întoarse iar către muncitorii de la Calea Ferată: Ăștia rîd de noi, Rusi, cică sîntem proști fiindcă ne-a intrat în cap să ne descurcăm singuri. Cică ar trebui să facem treaba asta împreună cu ei. Om vedea-o noi și p-asta! Numai că acum sînt eam băut... Dimităr rămase o clipă cu privirea fixată într-un punct nevăzut, apoi se întoarse către Rusi: Tu, ce? arătă el paharul de care omul nici nu se atinsese. Aa, nu se poate... mă supăr... zău, mă supăr. Și, arătînd din ochi la Mita, adăugă: Bea, mă Rusi, fiindcă altfel sînt în stare să mai dau un rînd, numai așa, să-i fac muierii în necaz! Vreau să mă-mbăt, ca să nu uit niciodată ziua de azi, cînd am vîndut cu o leva kilogramul de grîu!

Feroviarii vorbeau încet, întorcîndu-și din cînd în cînd capul către țărani.

Mita aruncă o privire tristă lui Rusi și nu mai zise nimic. Apoi, se vede că-și aminti și de necazurile lui, că oftă adînc și, cu o voce în care se citea multă înțelegere și compătimire, întrebă:

— Dar cu copilul ce-ai făcut? Lasă-l pe omul meu într-ale lui. Nu vezi? S-a-mbătat și nu mai știe ce face!

— Tu să taci, mă auzi? izbi cu pumnul în masă Dimităr. Am vrut să-l întreb și cu de copil, da afară, nu aici. Aici vreau să beau, și-atîta tot!

Rusi ridică paharul și gustă din rachiu.

— Uite-așa te vreau! strigă Dimităr. Hai, popo, scoal' și du-te de-nhamă caii. Plata!

— A rămas la spital, răspunse abia acum Rusi nevestei lui Dimităr, mulțumit că oamenii ăștia și-au adus aminte de Cunca lui.

La rîndul ei, femeia îi aruncă o privire plină de recunoștință că se hotărîse să bea din paharul cu rachiu.

— Cum așa? se trezi deodată Dimităr. Cu ce-ai băgat-o-n spital dacă banii erau la mine? Uite-i... nouă zeci de leva în cap! Atîta grîu ți-a ieșit la cîntar. Sacii sînt în căruța noastră. Dă fuga, popo, și dă-i sacii lui nen'tu Rusi!

— Da mai lasă băiatul în pace odată. Și nu-i mai spune „popo"! șuieră, mîniată, nevastă-sa.

— Ba așa o să-i spun! Am vrut să-i zic „dascăle", am vrut să-i zic „perceptorule", dar el nu vrea. Ei, și dacă nu vrea el, ce să-i faci? El vrea să se facă popă, și gata! Și tu nu te mai amărî, măi femeie! Nu e rău de loc să fii mamă de popă. Zău așa! O să-ți aducă colaci de la toate pomenile, o să-ți...

Din cuvintele lui Dimităr răzbătea toată batjocura pe care erau în stare țăranii s-o arunce asupra slujitorilor bisericii.

— Da de ce să-l faci popă dacă tu nu vrei? îl întrebă Rusi.

— Să mi-l iau de pe cap odată! Nu vreau să-l mai văd în fața ochilor. Eu am vrut să-l fac om, să-l fac om mare, să nu mai robească pămîntului, cum a robit tat'su, dar el vrea morțiș să se facă popă! Popă a vrut, popă o să fie! Nu plînge, muiere! Ajunge cît sînt eu de cătrănit. Hai, scoală, să pornim! Mai rămîneți cu bine! le făcu Dimităr un semn cu mîna muncitorilor feroviari.

Unul din ei se sculă în picioare și-i răspunse, ducîndu-și mîna la șapcă: apoi zise:

— Și să nu crezi, nene, că am rîs de dumneata. Nimeni nu rîde de dumneata!

— Știu eu, da am zis și eu așa. Și chiar dac-ați rîde, bine-ați face, că așa ne trebuie! După ce că sîntem înșelați pe față, mai și rîd de noi! Nu voi, ăilalți... bogătașii! Rămîneți sănătoși!

Afară era întuneric beznă. În fața lor clipea, din miile de lumini, marele oraș, iar dincolo de Dunăre, malul românesc era scăldat în lumină. Între oraș și malul românesc șerpuia, ca o panglică uriașă, întunecată, bătrîna Dunăre. Undeva, către miazănoapte, se ridica deasupra orizontului, cufundat în întuneric, o geană de lumină strălucitoare. Era lumina Bucureștiului, în care-și duceau viața cei aproape un milion de oameni.

— Hai, Rusi!

Dimităr se urcă în căruță și învîrti biciul deasupra capului.

Dar Rusi nu se urni din loc.

— Tu nu mă aștepta pe mine dacă te grăbești. Aș mai avea puțină treabă, zise el rar, cum îi era obiceiul.

— Ce treabă mai ai acum, la miezul nopții, mă? întrebă, nedumerit, Dimităr.

Fără să-i răspundă, celălalt întrebă din nou:

— Nu era pe-aici, pe undeva, o brutărie?

— Las-o, mă, și să plecăm odată. Împreună am venit, împreună să plecăm. Ce brutărie te-a apucat acu? bolborosea Dimităr ca pentru sine.

— Trebuie să mai iau sare și gaz pentru acasă, încercă omul să explice.

— O să-ți dau dintr-ale noastre, se băgă în vorbă Mita, de teamă că Dimităr iar o să intre în cîrciumă, la băutură, pînă vine Rusi, fiindcă își băgase în cap să-l aștepte și să nu plece fără el acasă.

— Așa, zău? vorbi iarăși Dimităr. Acu, slavă Domnului, ai destui bani, cîte-o leva de chil, mama lor de tîlhari! O să-ți dea Mita de toate, tot ce vrei, iar tu-i dai bani cît face, și gata! Hai să mergem. O să mîn mai încet. Nu te uita la minc că m-am suit în căruță. Asta din cauza rachiului... Mă gîndeam să-i trag un galop pînă-n vîrful dealului, dar o să mă dau jos.

— Bine, se învoi Rusi, dar pe la brutărie tot mă abat.

— Dacă ți-e foame, avem și pîine, mă, și încă de asta de oraș. Noi le-am dat lor grîul pe-o leva, iar ei nouă, pîinea... mama lor de hoți! Tîlhari de drumul mare! Dii!

Caii tropăiră mărunt pe caldarîm. Rusi își îndemînă și el boulenii la drum.

— Uite și brutăria! se auzi din întuneric vocea lui Anton, care mergea tăcut lîngă maică-sa, alături de carul lui Rusi.

Țăranul opri căruța, se abătu pe la brutărie și se întoarse cu un simid [1] micuț în mînă.

— Pentru Anghelinca, zise el, de parcă s-ar fi scuzat.

— A adormit? întrebă Mita.

— A adormit, mititica...

— Dar pe a mare ai văzut-o?

— Am văzut-o! răspunse, la fel de liniștit, Rusi.

Nu se-nnădi la vorbă, fiindcă nu voia să-i povestească Mitei cîte văzuse și auzise în ziua aceea. Mai întîi trebuia să chibzuiască bine și să-și dea silința să le înțeleagă cum trebuie. După aceea...

Mita, însă, care știa că îu curînd îl vor ajunge din urmă pe Dimităr, fiindcă cu siguranță că oprise și-i aștepta pe undeva pe drum, se grăbea să-i povestească lui Rusi toate prin cîte trecuseră, explicîndu-i, cum se pricepea și cum înțelegea ea, ce văzuse și auzise de la oameni. Dar din toate, femeia nu înțelegea limpede decît un singur lucru: că au fost jefuiți de negustori și că toți se uniseră să-i jefuiască pe țărani. Nimic nu putuse să facă din cele ce-și pusese ea în cap cînd plecase de-acasă. Dimităr devenise deodată zgîrcit, se supăra din nimic, striga la ea sau la băiat, nu dădu mai nimic pentru tîrguieli. De toate acestea erau vinovați numai orășenii.

— Nu e așa, Mito, nu sînt toți de vină. Și în oraș sînt oameni ca noi, ba chiar mai nevoiași decît noi. Dar ei fac treburile mai altfel, sînt mai cu cap, știu cum să lucreze și...

Rusi nu-și termină gîndul. Trebuia să mai chibzuiască înainte de a vorbi. Oftă necăjit. I se părea că niciodată n-o să înțeleagă în întregime tot rostul lucrurilor. Da, dar nu rămăsese vorba că Anghel, mun-

[1] Pîinișoară.

citorul acela cu care se întîlnise pe drum la venire, o să treacă pe la el? Ei, și-atunci o să mai stea de vorbă, ca oameni ce se află. Lui Anghel o să-i mărturisească tot ce-l frămîntă, și o să-l înțeleagă. Nu i-a spus și Cuzman, care se înțelegea din două vorbe cu fiica lui, că trebuie să se mai sfătuiască cu Anghel cînd o trece prin sat? I-a spus!

Mita continua să vorbească despre jaful care se petrecuse cu ei în oraș, despre gîlceava de la Uniunea raională a cooperativelor — despre care-i vorbise Anton în amănunțime — și despre felul cum le primise grîul la depozitul Vasilevilor, la care fusese martoră ea însăși.

Mergeau încet, în noapte, iar în urma lor continuau să licărească luminile orașului.

În vîrful dealului îi aștepta Dimităr.

— Ține! îi aruncă el hățurile lui Anton. Ține acum hățurile cailor, popo, că mai tîrziu n-o să ții decît hățurile căderiților... Eu mai stau de vorbă cu Rusi. Mito, dacă vrei, suie-te și tu-n căruță. Nu mi-am omorît caii, n-avea grijă! Nici ei n-au vrut să meargă în galop, de parcă și lor le e necaz, ca și mie, de ce-am pățit azi...

Porniră din nou. Dimităr începu, la rîndul său, să-i povestească lui Rusi toate pățaniile de peste zi, pentru a-și alunga toropeala care-l dobora, iar celălalt îl asculta tăcut. În clipele acelea Rusi își dădu seama că singur n-o să poată înțelege niciodată nimic din ceea ce-l frămînta.

Anghel trebuia să vină cu orice preț, și cît mai repede, în satul lor.

PARTEA A DOUA

CAPITOLUL I

Era spre sfîrșitul lui octombrie. Un soare palid își strecura lumina bolnavă prin perdelele subțiri ale camerei.

Liubomir Vasilev privi ceasul de pe măsuța de noapte și, văzînd că e aproape nouă, sări din pat numai în pijama și începu să facă obișnuita gimnastică de dimineață. Mai întîi prinse în mîini extensorul și-l întinse de zece ori, sprijinindu-l de piept, apoi și-l trecu în spate și repetă exercițiul, de data asta arcuindu-l pe omoplați. Terminînd cu aceste mișcări, luă în mîini halterele. Le ridică în sus și, inspirînd puternic, se propti bine în picioarele lui mușchiuloase, desfăcute mult pentru o mai bună stabilitate. Nu simțea nici un pic de oboseală. Avea un corp mușchiulos și obișnuit cu sportul. De ani de zile, în fiecare dimineață, făcea astfel de exerciții, bătîndu-și totdeauna joc de prietenii săi, cu care se întîlnea la „Teteven" sau la „Bai Ivan Marcov", numindu-i babe, că nu se îngrijesc de fizicul lor cîtuși de puțin. În aceste ocazii nu uita să adauge, făcîndu-le cu ochiul: „Măi băieți, un corp sănătos și puternic place în primul rînd femeilor. Toate celelalte sînt apă de ploaie!"

Prietenii se lăudau deseori cu succesele lor la femei, dar în grupul tinerelor odrasle ale comercianților și industriașilor, care hoinăriseră mulți ani prin străinătate și se întorseseră în orașul natal numai cînd venise vremea să ia în mîini conducerea întreprinderilor, lăsate moștenire de părinți, și care se intitulau cu mîn-

drie „tinerețul de aur al orașului", Liubomir Vasilev era recunoscut ca cel mai irezistibil donjuan.

Liubomir Vasilev, cel mai tînăr asociat al firmei „Frații Vasilev", care, de mulți ani încoace, se ocupa cu vînzarea și cumpărarea cerealelor, devenise dintr-o dată unicul proprietar al firmei „Liubomir Vasilev, comerț și export de cereale". Dar pînă în dimineața aceasta de sfîrșit de octombrie, cînd se împlineau trei luni de la înființarea ei, noua firmă nu făcuse încă nici un export de marfă.

Liubomir își aruncă pijamaua pe pat, intră în baie și se băgă sub duș. Apa era rece, dar asta nu-l supăra de loc. Dimpotrivă. Sub biciuirea șuvoiului rece, trupul lui voinic părea că prinde noi puteri, și moleșeala somnului dispăru cu desăvîrșire. Terminînd baia, tînărul Vasilev trase în lături perdelele de la geam și, în fața ferestrelor deschise, se apucă să-și frece trupul cu un prosop uscat, la lumina palidă și amorțită a soarelui tomnatic. Îi era totuna dacă ar fi fost zărit sau nu în pielea goală de cei care ar fi trecut la ceasul acela pe Bulevardul Portului.

Urechile îi fură izbite de dangătul clopotelor bisericii catolice din apropiere. Vasilev zîmbi. Era duminică, și fiica consulului francez din oraș îi promisese că azi, după slujbă, va veni să-l întîlnească pe terenul de tenis, unde vor face o partidă împreună. După aceea urma să ia dejunul la fratele său. Lucrul acesta devenise o tradiție în familia lor. În fiecare duminică Liubomir trebuia să ia masa de prînz împreună cu fratele său, Gheorghi, și frumoasa lui soție. Nu o dată fratele mai mare îl rugase stăruitor să se mute la ei, argumentîndu-i că, locuind în aceeași casă, le va fi mai ușor să se ocupe de afacerile lor, iar cît privește camerele de care ar fi avut nevoie, slavă Domnului, casa lui era destul de încăpătoare. Dar Liubomir prefera să locuiască singur. N-ar fi putut sta acolo fiindcă nu s-ar fi simțit la largul lui. Supravegheat de Irina, severa lui cumnată, nu mai putea să-și îngăduie obiceiurile pe care le dobîndise în decursul anilor de burlăcie petrecuți în străinătate. Fratele cel mare prea ducea un trai de burghez liniștit. Or, viața asta nu-i

convenea de loc unui om tînăr, sănătos, cu înfățișare plăcută, cum era Liubomir. De aceea hotărî că e mult mai bine să locuiască singur. Mai ales că-și cumpărase pe un preț de nimic casa lui Bencev, de pe bulevard, pe care acesta o vînduse, mutîndu-se la Sofia. Casa corespundea în totul gusturilor sale. În față avea o verandă mare, iar camerele erau orînduite în cerc, dînd într-un hol mic, în care se afla un cămin de teracotă. La mansardă se aflau două odăițe, în care la nevoie puteau să doarmă peste noapte prietenii întîrziați la chefuri. În spatele casei se întindea o grădină destul de frumoasă în care creștea nestingherită vița sălbatică. La umbra unor chiparoși se înălța un chioșc mititel, și, mai încolo, o fîntînă arteziană, a cărei instalație era stricată de mult. Casa era prea mare pentru el și cei doi servitori, soț și soție, angajați bărbatul ca grădinar, iar femeia ca bucătăreasă, cameristă și menajeră totodată. Fratele și cumnată-sa stăruiau să se însoare cît mai repede, cu o femeie bogată ca și el, fiindcă în felul acesta firma s-ar consolida și mai bine în orășelul acesta patriarhal.

Eh, o să se întîmple și asta odată și odată!

Fetele negustorilor și industriașilor din oraș îi dădeau tîrcoale; le plăcea că era un bărbat bine și distins și se purta ca un adevărat cavaler; îl plăceau și părinții fetelor, care aveau mare încredere în trăinicia și posibilitățile de dezvoltare ale firmei „Frații Vasilev". De aceea Liubomir ar fi putut să-și aleagă, fără nici o greutate, soția pe care ar fi dorit-o. Dar găsea prea multe defecte acestor domnișoare dornice de măritiș.

— Vezi, Marguerite e altceva! gîndi el cu voce tare, îmbrăcîndu-și pantalonii.

Fiica consulului francez din oraș purta numele poetic, pentru el, de Marguerite, și lui i se părea că niciodată n-auzise unul mai frumos.

Marguerite îi plăcea în tot ceea ce făcea. Îi plăcea rîsul ei sonor, chipul ei de sportivă și ținuta atît de degajată și plină de vioiciune; avea ceva occidental, nimic „băștinaș", cum îi plăcea lui să se exprime. În afară de asta, avusese ocazia să vadă și portretele

mamei, care murise mai demult, și-și dăduse seama că fusese o femeie frumoasă în tinerețe și rămăscse așa pînă la sfîrșitul vieții, în timp ce, privind la mamele frumoaselor „baștinașe", care mai trăiau încă, și dîndu-și seama cum vor ajunge fiicele mai tîrziu, era hotărît să fugă ca dracul de tămîie de-o însoțire pe viață cu astfel de creaturi. Fiindcă odată și odată tot vor ajunge și ele ca mamele lor.

Numai Marguerite era tocmai ceea ce dorea dînsul. Dacă o să se pună serios problema însurătorii, numai pe ea ar alege-o din toate. Și-apoi o căsătorie cu fiica unui consul francez i-ar fi satisfăcut și vanitatea. Ah, cît l-ar mai fi invidiat prietenii săi din „tineretul de aur al orașului"! Dar dacă și fata ar fi fost de acord cu această căsătorie, asta nu mai putea să prevadă Liubomir. De aceea era necesar să se convingă dacă era așa, și mai ales să se grăbească. Vara e pe sfîrșite și o dată cu ea se duc și posibilitățile întîlnirilor mai dese, fiindcă n-ar mai avea cum să joace tenis dacă se strică vremea. Iar balurile, organizate de „tineretul de aur", n-o interesau de loc pe Marguerite.

— Ce obraznici sînt bărbații la voi! îi spusese fata cînd o întrebase dacă în timpul iernii n-ar putea s-o vadă la baluri. Ați născocit tot felul de tertipuri, de damen-valsuri, numai ca să fiți invitați la dans de femei! De ce toate astea? Ca să vedeți care pe cine preferă? Poate că este interesant pentru dumneavoastră și pentru domnișoarele dumneavoastră, dar nu și pentru mine. Nici nu am prea mulți cunoscuți și nici motive să invit la dans pe anumiți bărbați.

— Ați putea să mă invitați pe mine, îi spuse Vasilev, chipurile, în glumă.

— Da? Și de cîte ori?

— Toată noaptea!

— Oh, să nu obosiți prea tare...

Ea nu venea nici la cofetăria „Teteven" fără să fie însoțită de tatăl ei. Și asta destul de rar. Consulul francez, domnul Tuillot, era asociatul Despotovilor în exploatarea unei fabrici de spirt și prefera să locuiască în vila directorului fabricii, care se afla afară din oraș.

— Dar n-o să vă plictisiți stînd închisă în casă o iarnă întreagă? întrebase Liubomir cu ocazia altei întîlniri.

— Oh, nu-mi purtați de grijă! îi răspunse veselă Marguerite. Am ce face. Citesc sau pictez, am un număr considerabil de plăci de patefon, și atunci cînd încep să apară simptomele plictiselii, plec la Paris. La Paris se petrece mult mai bine ca aici. Nu știați asta?

— Desigur că acolo aveți și-un anturaj mai plăcut, nu?

— Se-nțelege. Sau poate credeți că stau singură? Oh, mătușa mea are cîțiva băieți, și verii aceștia ai mei au, la rîndul lor, o mulțime de prieteni, așa că am de unde alege. Ofițeri de marină, aviatori, pictori, îmbrăcați după fantezia lor sau după ultimul jurnal, cîțiva cîntăreți, numai negustori nu avem în societatea noastră, iar cerealiști nici atît!

— Dumneavoastră detestați profesia mea? întrebă Liubomir, simțindu-se oarecum jignit.

— N-am spus așa ceva, domnule Vasilev. Dimpotrivă! Profesia dumneavoastră e foarte bună. Este și părerea lui *papa*. Dar acolo, la Paris, mă distrez cu bine, *mon cher*! Și să te distrezi în societatea aviatorilor și-a artiștilor este foarte plăcut, credeți-mă. Dumneavoastră n-ați avut prieteni aviatori? Sau vreo prietenă actriță? Oh, nu încercați să negați! Știu că sînteți un om discret și nu vă place să dați nimic la iveală din viața dumneavoastră intimă, dar ați trăit multă vreme la München, la Lyon și la Viena! Nu-i așa că ați avut ca prietenă o actriță? Aș putea să pariez că-i așa! Și acum vă rog să-mi dați mingea!

Marguerite izbucnise într-un rîs zglobiu, se depărtase puțin și-i trimisese o minge drept în obraz.

Dar ceea ce-i spusese fata îl făcu să devină ceva mai îndrăzneț. „Așa a spus și *papa*!" Cuvintele acestea erau de mare importanță pentru el și pentru ceea ce își pusese în gînd. Ele arătau limpede că consulul francez nu e de acord cu atitudinea disprețuitoare a conaționalilor săi față de balcanici.

Gîndind astfel, tînărul Vasilev se opri în fața sertarului deschis al dulapului, neștiind ce cămașă să-și

aleagă. Să pună una de mătase? Oare n-o să-i fie frig? Să joace şi azi în cămaşă, sau să-şi îmbrace un pulover. Avea în garderobă cîteva pulovere elegante, cu care încă nici nu se arătase în oraş. Le adusese în primăvară de la Viena, fiindcă primăvara sînt mai ieftine. Hotărî că e mai bine ca astăzi să joace în pulover. Fata îi văzuse aproape toate cămăşile, dar, îmbrăcînd unul din noile şi frumoasele lui pulovere, ar putea să se ridice în ochii ei, arătîndu-i-se ca un om de gust, care se îmbracă după ultima modă. De pildă, l-ar putea pune pe acesta, oranj cu bej, cu un model complicat, în împletitura căruia par aşezate una lîngă alta semnele heraldice ale unei familii nobile. O să-i placă negreşit. Sau poate că acesta, albastru-deschis cu dungulițe roşii. Nu, ăsta aduce cu uniforma cine ştie cărei echipe de fotbal. Cum de l-a putut cumpăra? Nu e rău nici cel de-un verde-lăptos, în care se reliefau un fel de cruciuliţe combinate cu cercuri. Pînă la urmă se hotărî tot pentru cel oranj cu bej. Culoarea acestuia îl prindea foarte bine.

Mai rămînea să se hotărască dacă s-o aştepte la ora unsprezece pe terenul de tenis, sau să se ducă pînă la biserica catolică, s-o întîmpine la ieşire şi să meargă împreună pînă la teren. Se hotărî să adopte cea de-a doua soluţie. Prima ar fi însemnat că este prea sigur de sine, prea încrezut, sau mai putea însemna şi o mare încredere în prietenia lor. Dar asta ar fi fost numai „prietenie", şi nimic mai mult. A doua soluţie era, ce-i drept, cam demodată, nesportivă chiar, dar în schimb îl arăta ca pe un cavaler manierat şi bine educat în vechea şcoală a bunelor deprinderi. Poate că fetele de azi ale Parisului îşi bat joc de-un cavalerism demodat, dar părinţii lor vor considera lucrul acesta ca o calitate de căpetenie, în afară de calităţile sale comerciale, şi aşa destul de apreciate.

Familia Vasilevilor stăpînea întinderi mari de pămînt încă dinaintea războiului de independenţă. Actualii negustori se ridicaseră din chiaburi, care se îmbogăţiseră pe vremea stăpînirii turceşti. Străbunicii lor fuseseră slujbaşi domneşti, care adunau birurile

pentru vistieria sultanului, dar pe lîngă asta se mai îndeletniceau cu negoțul de vite, cai de rasă și grîu. Cele mai mari venituri le realizau însă din ceea ce le dădea pămîntul și mai ales din camătă.

Pe lîngă cei doi frați Vasilev, în oraș mai existau rude de-ale lor, care trăiau din camătă, socotind-o o profesie ca oricare alta, numai că acum era practicată în birourile elegante ale băncilor. După o vreme, însă, neamul Vasilevilor lichidă toate celelalte afaceri și se apucă de negoțul cu cereale. Dar, spre deosebire de alți negustori, ei nu se lăcomeau, nu lucrau în stil mare, nu făceau export și mai ales nu le plăcea să rişte niciodată. Umpleau cîteva depozite de cereale în timpul sezonului și le vindeau mai tîrziu exportatorilor, morilor mari pentru făină sau pentru hrana vitelor, după cum era și marfa. Uneori nu se dădeau în lături să furnizeze și statului anumite cantități, dacă bineînțeles prețul pe care-l ofereau instituțiile era destul de ridicat și numai în cazul cînd la licitațiile care se țineau nu se loveau de mulți concurenți. În astfel de ocazii ei nu se conduceau după principiul altora, care erau dispuși să micșoreze un preț stabilit dinainte numai pentru motivul că se iveau negustori dornici să supraliciteze.

Abia la actualii proprietari ai firmei „Frații Vasilev" apăru puternicul instinct speculativ. Preluînd afacerile cu care se ocupau părinții lor, văzură cum se ivesc în jur oameni noi, lacomi și hrăpăreți, care acaparau, concentrîndu-le în mîinile lor, și comerțul, și industria, și în scurtă vreme ajunseră să rivalizeze cu vechile firme, cu toate că părinții noilor oameni de afaceri care se ridicau purtaseră pînă mai ieri nădragi de dimie, sau avuseseră vreun mic atelier meșteșugăresc, ori vreo dugheană la marginea tîrgului. Așa cum se prezentau lucrurile, în scurtă vreme negustorii din tată-n fiu ar fi fost înghițiți de cei care se ridicaseră peste noapte. Vremurile obligau la alte metode decît cele de pînă atunci. Și cum frații Vasilev nu erau lipsiți nici de pricepere în astfel de treburi și nici de posibilitatea de-a deveni speculanți, se puseră pe treabă.

Acum nu mai stăpîneau pămînturi întinse. În schimb erau proprietarii a zeci de magazine, care se întindeau cît ținea strada comercială a orașului, erau proprietarii a zeci de case în cartierele mărginașe, pe care le dădeau cu chirie, stăpîneau depozite de cereale și vii întinse. Aveau și bani lichizi Vasilevii, nu prea mulți, dar destui.

Cum era și firesc, pentru a-și organiza negustoria pe bazele noi impuse de împrejurări, renunțară la o bună parte din averile imobile. După ce vîndură ceea ce li se părea că nu mai aduce venituri suficiente, cumpărară case frumoase în centrul orașului, își amenajară un birou luxos și angajară funcționari pricepuți. Ca să facă impresie, cumpărară un automobil nou și începură să dea din cînd în cînd cîte-o recepție. Toate acestea, după părerea lor, erau absolut necesare. Se străduiau să facă totul așa cum văzuseră în străinătate, mai „occidental", și de aceea considerau că nimic nu era prea mult pentru a-și atinge scopurile.

Gheorghi, fratele mai mare, rămăsese doar cu studiile liceale, din cauză că războaiele îl împiedicaseră să plece în străinătate, așa cum ar fi dorit. Cel mai tînăr, însă, cu toate că fusese și în război, dar numai vreo cîteva luni, hoinărise vreme de cîțiva ani prin Apus și reușise să aducă acasă o diplomă de absolvent al unei școli comerciale superioare. Reușiseră să se „civilizeze" în asemenea măsură, încît căpătaseră aspectul și ținuta unui occidental blazat.

Firma lor începu să ia parte activă la viața comercială a orașului. Participa la licitații, accepta să facă tot felul de livrări pentru stat, oferind cele mai scăzute prețuri, avînd grijă ca după aceea să furnizeze marfă de cea mai proastă calitate. Frații Vasilev cultivau cu mare măiestrie corupția, organizînd adevărate banchete pentru membrii comisiilor de recepție, se purtau cu ei ca niște adevărați prieteni, le „împrumutau" bani, și nu numai că uitau totdeauna să le ceară „împrumuturile" înapoi, dar continuau să se poarte cu ei tot așa de amabili ca înainte, prevenitori și politicoși. Această manieră îi deosebea fundamental de ceilalți concurenți, care, după o invitație la masă sau un „împrumut" pe

care-l făceau funcționarilor de care depindeau afacerile lor, își luau un aer de intimitate și nu uitau să amintească în nici o ocazie de „serviciul" pe care li-l făcuseră cîndva. Și această atitudine nu era de loc pe placul funcționarilor.

Mai tîrziu, frații Vasilev începură să urmărească oscilațiile prețurilor la bursele din diferite țări străine. Uneori rețineau mărfurile, așteptau urcarea prețurilor și încheiau tranzacții pentru livrări ulterioare, în timp ce prețurile erau ridicate, iar predarea lor o făceau într-un timp cînd le puteau cumpăra la prețuri mici. Începură să viseze venituri mari din export. Erau întotdeauna bine informați asupra mișcării mărfurilor și vapoarelor de transportat grîne, asupra taxelor privind primele de asigurare și asupra oscilațiilor jocurilor de Bursă. Dar nu ajunseseră încă să aibă legături cu străinătatea.

Comerțul cu cereale își avea legile și tradiția lui. Marile firme cerealiere din țările străine își aveau reprezentanții și agenții lor de mulți ani și nu obișnuiau să-i schimbe de la o zi la alta. Să intri în branșa exportului de grîne nu era la fel de ușor ca în alte ramuri comerciale, unde te foloseai de bănci, legături, anunțuri în presa străină de specialitate sau călătorind în afara granițelor țării și înființînd, unde aveai nevoie, reprezentanțe noi și cît mai rentabile. Chiar dacă se întîmpla să apară ici-colo vreun anunț că se căuta un reprezentant pentru comerțul de cereale în Balcani, autorul anunțului era de obicei un negustoraș mărunt, care-și închipuia că poate găsi în Bulgaria un cerealist destul de naiv, dispus să-și vîndă mărfurile în străinătate prin intermediul lui și să-și încaseze fără nici un efort comisionul.

Asemenea propuneri nu-i interesau cîtuși de puțin pe Vasilevi. Încet-încet, cei doi frați deveniră oameni de vază în lumea comercială a orașului. Fură aleși în comitetele feluritelor asociații de binefacere, bisericești, sportive și alte asemenea organizații „patriotice". Fură aleși chiar și în comitetele de conducere ale industriei; dar casele mai vechi de cerealiști exportatori nu le îngăduiră să intre în Asociația pentru exportul cerealelor.

Le cumpărau mărfurile, plătind cîteodată prețuri destul de mari, dacă se întîmpla să aibă nevoie pentru completarea unor partizi, dar nu primeau, în ruptul capului, să-i ia ca asociați pe picior de egalitate, nici cînd Vasilevii propuneau anumite combinații, cerînd un cîștig mai mic. Din purtarea negustorilor, frații Vasilev traseră concluzia că cerealiștii din oraș se temeau de concurența firmei lor, și lucrul acesta le mări și mai mult dorința de-a face export pe cont propriu.

„Poate că și asta se va soluționa dacă voi reuși să intru în legătură cu Tuillot, se gîndi Liubomir Vasilev în drum spre biserica catolică. O să-mi aranjeze el pînă la urmă vreo reprezentanță de export pe undeva..."

Din biserică mai răzbăteau ultimele acorduri ale orgei. Lîngă trotuarul din fața bisericii staționau cîteva mașini: a consulilor francez și italian, a directorului neamț de la Banca de Credit și ale cîtorva industriași străini, de care orașul nu ducea de loc lipsă.

Liubomir se gîndi că era caraghios să aștepte în fața bisericii, dar nici nu voia să intre înăuntru cu racheta de tenis sub braț. Hotărî să se depărteze cîțiva pași spre bulevard. Era îmbrăcat într-un impermeabil aproape alb, cu epoleți; haina aceasta era de curînd la modă în Bulgaria, iar în oraș nu mai aveau decît doi bărbați impermeabil ca al lui. Purta mănuși de piele *gris-perle*.

Se rezemă de balustrada lată a grilajului de lemn care mărginea trotuarul bulevardului și aruncă o privire spre port. Locul acesta, care odinioară fremăta, părea pustiu acum. La dană ședeau ancorate doar două șlepuri, și-acelea goale. Mai încolo se legăna ușor pe apă o corabie cu pînze, încărcată cu piatră pentru repararea cheiului din port. Pe liniile de cale ferată, care se întindeau de-a lungul malului, nu se afla nici măcar un singur vagon de marfă. Totul părea încremenit de suflul morții.

Liubomir clătină din cap, nemulțumit. Starea aceasta continua de cîteva luni. Criza cuprinsese orașul, paralizîndu-l.

Pe lîngă el trecură două domnișoare din frumoasele „băștinașe". Cu toate că le salută amabil și exagerat

de politicos, lăsîndu-le impresia că ar dori chiar să mai stea puțin de vorbă cu ele, fetele se făcură că nu observă gestul lui elegant, cu care parcă le invita să se oprească puțin, și se depărtară, mai grăbite de cum merseseră pînă atunci. Liubomir se gîndi că purtarea lor rece se datora rachetei de tenis, care-l dădea de gol, arătîndu-le că se pregătea să meargă la tenis cu fiica consulului francez. Altfel, de ce ar fi așteptat tocmai aici, în apropierea bisericii catolice, cu racheta în mînă? În realitate, însă, tinerele nici nu bănuiau de ce șade el acolo, ci se depărtaseră grăbite numai din pricină că erau îmbrăcate în mantourile din toamna trecută, părinții neîngăduindu-le să-și facă altele noi în toiul crizei, și se simțeau stingherite de eleganța lui provocatoare.

Slujba se terminase, și oamenii începură să iasă din biserică. Șoferii porniră motoarele mașinilor care așteptau în stradă. Vasilev mai aruncă o ultimă privire spre Dunăre, apoi o luă încet către poarta de fier forjat a bisericii catolice.

Iată că a ieșit și Marguerite, însoțită de tatăl său. Îi salută cordial; domnul Tuillot îi strînse lui Liubomir mîna și-i zîmbi.

— *Papa*, o să ne duci cu mașina ta pînă la terenul de tenis?

— Se-nțelege, copila mea.

— Și-o să mă privești cum joc?

— Nu, copila mea, fiindcă vreau să fac neapărat o vizită episcopului. Dar îți promit că după aceea voi veni să te iau acasă. Poftiți în mașină, domnule Vasilev. Vă conduc pînă la terenul de tenis.

În cîteva minute ajunseră. Marguerite sări sprintenă din mașină, ducînd în mînă o valiză mică în care-și ținea echipamentul, și alergă la baraca albastră, să se îmbrace.

Domnul Tuillot își duse mîna la pălărie, în chip de salut, apoi mașina se depărtă în viteză. Locuința episcopului catolic era un mic palat zidit pe malul Dunării, aproape de marginea orașului.

— Iată ultimele zile frumoase de toamnă... oftă teatral Liubomir.

Încetaseră jocul, fiindcă fata îi luase toate seturile, și, rezemați de balustrada de la marginea terenului, priveau cu ochii micșorați soarele palid de toamnă. Marguerite își schimbase costumul de sport și, fără nici o sfială, își dregea cu ruj sîngeriu conturul buzelor frumoase. Liubomir o privea, mut de admirație.

— Da! oftă la rîndul ei Marguerite, făcînd o mutră comică.

Terminînd fardatul, începu să-și lovească vîrful pantofului cu racheta, aruncîndu-i din cînd în cînd lui Liubomir cîte-o privire fugară.

— Păcat...

— De ce?

— Fiindcă n-o să ne mai vedem.

— Doriți chiar atît de mult să ne vedem, domnule Vasilev?

— Mă mai întrebați?

— N-am observat asta.

— Glumiți, desigur.

— Nu! Dar dumneavoastră mă puteți vedea destul de des.

— Da? întrebă tînărul Vasilev cu o bucurie pe care nici nu se străduia s-o ascundă.

— Chiar foarte des!

— Spuneți-mi cum, domnișoară Marguerite...

— În fiecare zi, dacă doriți, în fiecare ceas, în fiecare minut chiar mă puteți avea în fața ochilor.

Chipul lui trebuie să fi arătat atîta uimire și încurcătură ascultînd ce-i spunea fata, încît ea nu mai putu continua și izbucni în rîs.

— Dar e foarte ușor de ghicit. Ați uitat că m-ați fotografiat acum cîteva zile? Dumneavoastră susțineți că sînteți un foarte bun fotograf, de aceea nădăjduiesc că poza e reușită. Mă puteți avea tot timpul în fața ochilor, și în atîtea exemplare cîte veți voi!

— Sînteți crudă cu mine, Marguerite...

Fata continua să rîdă, bine dispusă.

— Dumneavoastră știți că... începu el.

— Nu știu nimic, domnule Vasilev.
— De ce nu-mi spuneți Liubomir?
— Nu-mi place. E un nume prea greu.
— Dar știți ce-nseamnă?
— Nu știu!
— Înseamnă „iubire".
— Oh! De aceea sînteți atît de sigur că toate femeile sînt gata să se arunce de gîtul dumneavoastră?
— Oare am eu o astfel de comportare?
— Aproape.
— Nu, dumneavoastră sînteți prea crudă cu mine. Se poate să nu fi observat pînă acum că cea mai mare bucurie a mea e să fiu cît mai mult împreună cu dumneavoastră?...
— Continuați...
— Ce anume?
— Ce-ați început! De ce v-ați întrerupt?
— Nu vă înțeleg.
— Vreau să aud pînă la capăt declarația dumnea voastră de dragoste.
— Iar rîdeți de mine...
— De loc! Oricărei femei îi place să asculte un bărbat făcîndu-i declarații de dragoste.
— Asta... ca să se distreze?
— Nu, pentru că pur și simplu îi place. Va să zică, să recapitulăm: „Cea mai mare bucurie a mea este să fiu cît mai mult în prejma dumneavoastră, încît aș fi dorit"... asta ați vrut să spuneți, nu?
— Da, aș fi dorit să fie veșnică.

Fata își îndreptă talia, se întoarse spre el și izbucni într-un hohot de rîs. Rîsul ei era sonor, plăcut, în obraji i se iviră două gropițe, iar dinții mici, de un alb imaculat, străluceau în deschizătura buzelor de-un roșu-aprins. Deși era puțin enervat de rîsul ei, Liubomir o sorbea din ochi.

— Ah, cît e de banal! Ce bine mă amuz! se scutură de rîs Marguerite, bătînd din palme, înveselită ca de-o glumă bună.

— Nu spuneați chiar dumneavoastră că femeilor le plac declarațiile de dragoste? zise Liubomir, forțîndu-se să zîmbească cît mai natural și încercînd să iasă onorabil din situația caraghioasă în care-l pusese fata. Și apoi toate declarațiile sînt la fel de banale! Să continuăm? Uite, viața mea fără dumneavoastră a devenit un chin, dumneavoastră sînteți steaua luminoasă care-mi călăuzește pașii, dumneavoastră sînteți îngerul meu păzitor, către dumneavoastră tind toate visurile mele, dorințele mele cele mai arzătoare, pentru dumneavoastră își păstrează bătăile mica mea inimă, care...

— O-la-la! exclamă deodată Marguerite, oprindu-se din rîs. Ceea ce spuneți nu e rău de loc! Și mai știți ceva? O fi banal, dar e tare plăcut să auzi asemenea vorbe!

— Marguerite!

— Nu încă, stați! Ascultați-mă! Vreau să vă răspund. Inima mea bate pentru cel care săgetează văzduhul...

— Aviatorul?

— Nu mă întrerupeți! Pentru cel care rătăcește pe întinderea nesfîrșită a mărilor, cu gîndul la orășelul lui, unde-l așteaptă plîngînd o fată...

— Asta e vărul, ofițerul de marină, nu?

— De ce mă întrerupeți? O să vină și rîndul dumneavoastră să vorbiți. Ați putea să vă închipuiți cît de poetic și-ar exprima dorul un negustor de cereale? Învățați-mă! Mie nu-mi vine nimic în minte. Cuvintele lui nu sînt banale, fiindcă pur și simplu n-au existat în literatură pînă acum și deci nimeni nu le-a banalizat printr-o întrebuințare mai frecventă. Da, oricît mi-aș încorda memoria, nu-mi pot aminti vreo eroină dintr-un poem clasic sau chiar dintr-un roman contemporan care stă și-și așteaptă iubitul, un cerealist bogat. Cît e de săracă literatura universală!

— În schimb, viața este bogată în astfel de exemple.

— Credeți? În glasul ei răzbătu din nou o nuanță de ironie.

— Sînt convins. Unul din exemple sîntem chiar noi, Marguerite.

— Pot să iau cuvintele dumneavoastră drept o propunere de căsătorie, domnule Vasilev?

„Acu e-acu, își zise Vasilev, ochii în patru! Acum e momentul!"

— Depinde numai de dumneavoastră... răspunse el cu diplomație.

— Am uitat să vă spun... reluă ea serios. Eu și *papa* plecăm în Franța. Chiar mîine. *Papa* are de lucru acolo. Afacerile voastre de-aici mi se pare că s-au cam încurcat și de aceea e chemat acolo. Doar și tata e tot negustor, la urma urmei. Negustor de spirt. Iar spirtul cică s-ar face din porumb și din cartofi. Închipuiți-vă că abia acum am aflat lucrul acesta!

— Și cînd o să reveniți în Bulgaria?

— Cred că ne întoarcem la primăvară. De fapt, tata poate să revină și mai devreme, dar eu o să mai rămîn la Paris. Nu? O dată plecată acolo, de ce să mă întorc așa repede? Mai stau să mă distrez. Dar la primăvară mă-ntorc negreșit.

— Și-atunci?

— Atunci vom continua discuția începută acum. Bineînțeles numai dacă voi constata că ați învățat bine lecția. Vreau să-mi faceți o declarație serioasă, bine gîndită și poetică totodată. Dacă puteți, în versuri, dacă nu puteți, comandați-le vreunui poet și învățați-le pe dinafară pînă atunci. Poeții voștri știu franțuzește? Sau poate că ar fi mai bine să le comand eu la Paris și să vi le trimit să le-nvățați? Nu faceți o mutră atît de bosumflată! Nu vă șade bine de loc! Uite că a sosit și *papa* să ma ia. La revedere! Ați văzut, fără să vreau, am scăpat ceva mai mult decît ar fi trebuit; v-am spus „la revedere", cînd era așa de ușor să vă spun „adio"!

Își înhață valijoara și alergă către mașina în care-o aștepta domnul Tuillot. Cu toate că era tulburat de ceea ce îi spusese fata, Liubomir o urmă, pentru a-și lua rămas bun și de la tatăl ei.

— E groaznic! începu domnul Tuillot scoțînd un oftat. Cumplită criză... Iar aici negustorii continuă să țină tot ridicat prețul porumbului. Pînă cînd vor s-o ducă așa? E pur și simplu inexplicabil! Au scăzut prețurile la toate mărfurile și nimeni nu vrea să le cumpere, iar colegii dumneavoastră, care ar putea să vîndă ceva, nu vor să scadă prețurile cu nici un chip! Oare nu cumva vom fi nevoiți să importăm materie primă din alte țări? E drept că guvernul dumneavoastră ar fi în stare să se împotrivească, dar pînă la urmă s-ar putea să-l convingem, pentru că altfel închidem fabrica. Dar de lucrul acesta se vor ocupa diplomații, că asta li-i meseria. La revedere, pe curînd! N-o să lipsesc prea mult. Conferința cu banca noastră acolo va fi scurtă. Marguerite mă va însoți, v-a spus? O să rămînă un timp la sora mea, dar o să se întoarcă, o să se întoarcă! Da, apropo, dumneavoastră nu cumva aveți porumb?

— Nu, numai grîu.

— Păcat, mare păcat... Dar puteți să achiziționați pentru export, nu?

— Porumb? E un articol periculos, se încinge ușor. Numai dacă avem o tranzacție definitivă în prealabil.

— Ei da, da... Veți avea, se-nțelege că veți avea. Despre asta vom mai sta de vorbă cînd mă voi întoarce.

— *Papa*! se bosumflă Marguerite. Cum ai putut să-mi strici ziua aceasta, pe care o începusem atît de poetic?

— Ce spui tu, copilul meu?

— Ah, nimic! Continuați discuția despre porumb...

— Da, copilul meu! Și voiam să vă mai spun, *mon cher*, să grăbiți vînzarea grîului pe care-l aveți în depozit. Vă vorbesc ca un prieten, ca un prieten apropiat. Tuillot apăsă într-un anumit fel pe „apropiat". Am informații precise că deocamdată n-o să se producă nici o creștere a prețurilor. Mai curînd o să vină o nouă scădere. Și, în cazul acesta, dumneavoastră ați pierde mai mult. Consulul se întrerupse cîteva clipe, apoi adăugă: Și asta n-o să fie plăcut nici pentru...

Furișă o privire către Marguerite, care se juca cu o minge de tenis, aruncînd-o în sus și prinzînd-o cu multă abilitate, prefăcîndu-se că nu este atentă la discuția lor plictisitoare.

— Și cum să fac? întrebă Vasilev discret.

Consulul ridică din umeri.

— Este bine să știți că niciodată casele de comerț din Apus nu vor mai scăpa din mîini situația care s-a creat aici cu privire la prețurile grînelor. Ce interes ar avea să ridice prețurile mărfurilor din țările balcanice? Și mai cu seamă cele bulgărești! Noi, cei din Apus, n-avem nici un interes ca Bulgaria să devină o țară bogată. Dacă vă îmbogățiți mult, vă veți crea o industrie proprie, pe cînd așa, noi vă dăm mărfuri industriale, vă dăm împrumuturi, și tot noi creăm pînă și acea industrie ușoară care aduce aici cîștiguri destul de frumoase. Vă spun lucrul acesta prietenește și fără nici un fel de rezervă, pentru ca dumneavoastră să vă puteți orienta singur. Altora nu le-aș fi spus toate astea, dar dumneavoastră — și el aruncă iar o privire către Marguerite — dumneavoastră vă spun pentru că îmi sînteți simpatic. Îi întinse mîna. La revedere. *Allons*, Marguerite!

— *Allons, papa. Au revoir, monsieur*[1]... Liubomir!

„Va să zică, am reușit totuși! se felicită în gînd Liubomir Vasilev, în timp ce făcea semne cu pălăria în urma mașinii. E drept că și consulul își face anumite calcule negustorești în legătură cu porumbul, dar un lucru e sigur: am reușit! Numai că grîul acesta va trebui să-l salvăm cu orice preț!"

Multă vreme după despărțirea de Marguerite, Liubomir avu în fața ochilor ba gropițele pe care le făcea fata în obraji cînd rîdea, ba dințișorii mici și albi, lucind în deschizătura buzelor roșii, ba îi răsuna în urechi rîsul ei tînăr și sonor și ultimele cuvinte pe care i le spusese la plecare: „*Au revoir, monsieur*... Liubomir!"

[1] Să mergem, tată. La revedere, domnule... (în l. franceză).

CAPITOLUL II

După tradiționalele reguli de familie, duminica la prînz toată lumea trebuia să fie în jurul mesei la ora unu fix. Cînd Liubomir sună la ușa fratelui său, era trecut de unu și jumătate. Discuția pe care-o avusese cu domnul consul îl făcuse să întîrzie. Știa bine că nici fratele său mai mare și nici frumoasa sa soție, cu chipul sever și uneori încruntat, nu-i vor face nici cea mai mică observație pentru că întîrziase, totuși nu se simțea bine că-i făcuse să-l aștepte.

Gheorghi îl aștepta în sufragerie citind ziarul. Cumnata lui, Irina, nu se afla în momentul acela în odaie.

— Au mai descoperit o conspirație, îl informă Gheorghi Vasilev de cum îl văzu intrînd. Iar au început să se miște comuniștii. Dar pentru asta numai noi sîntem vinovați! „Să-i luăm cu binele și cu duhul blîndeții!" Vorbe! Numai baioneta poate ține la respect gloata, numai baioneta!

— Nu vă enervați! se auzi o voce blîndă în spatele lor.

Liubomir se întoarse uimit. Întotdeauna tresărea la auzul acestei voci. Irina Vasileva era o femeie voinică, impunătoare. Avea un chip frumos, iar sprîncenele negre și groase i se arcuiau armonios deasupra ochilor, îmbinîndu-se la rădăcina nasului ei drept. Buzele roșii, ca fraga coaptă, erau veșnic strînse, ca într-o crispare, ceea ce o făcea să aibă un aer atît de sever, încît surprindea pe toți cei ce-o auzeau vorbind prima oară. Nimeni n-ar fi putut admite că această femeie frumoasă, dar împietrită, păstrînd permanent o expresie ca de ghiață întipărită pe chipul ei minunat, poate să zîmbească vreodată. Și nimeni n-ar fi putut presupune că femeia aceasta are o voce atît de plăcută, cu inflexiuni atît de duioase. Liubomir ar fi trebuit să se obișnuiască de mult cu această contradicție dintre aspectul fizic și felul de a fi al cumnatei lui. Și, totuși,

de fiecare dată cînd o atuza vorbind, rămînea la fel de uimit în fața acestei „ciudățenii" a naturii.

Irina, care voia parcă să atenueze impresia pe care-o făcea vocea ei asupra cumnatului, își ridică ușor buza de sus, și dinții ei albi străluciră ca un șir de perle. Această grimasă, la care se mai adăuga privirea plecată, voia să pară un fel de zîmbet amical; apoi continuă să vorbească cu o voce cîntătoare:

— Nu-mi place să vă văd enervîndu-vă înainte de masă, fiindcă nu este sănătos pentru digestie. Bună ziua, Liubomir! Luați loc!

Irina se adresa bărbatului său și cumnatului cu reverențiosul „dumneavoastră". I se părea că sună mai aristocratic. În mintea acestei femei, urmașii proprietarilor de pămînt din Bulgaria erau socotiți mai aristocrați decît urmașii unor familii de burghezi sadea. Cel puțin așa credea ea, care provenea dintr-un vechi neam de cămătari.

— Am întîrziat puțin. Vă rog să mă scuzați, Irina.

— Nu, n-ați întîrziat de loc. *Schwester*[1] n-a terminat încă de hrănit copilul, fiindcă, după cum știți, lucrul acesta cere mult timp, și, oricum, trebuia s-o așteptăm pînă termină.

Schwester era o băbuță, nemțoaică de origine, care îngrijea de copilul lor, în vîrstă de patru ani. Angajată cu contract și adusă direct de la Viena, femeia aceasta, care avea studii pedagogice superioare pentru a da educație odraslelor oamenilor bogați, adusese, o dată cu uniforma ei sobră, și numele de *Schwester*. Din cauza ei, ca nu cumva să spună, cînd s-o întoarce la Viena, că a servit în casa unor balcanici prost crescuți, în timpul mesei se respectau cu strictețe regulile unei etichete severe.

— Ați fost la tenis? îl întrebă cumnata.

— Da, Irina. Și acolo am întîrziat, stînd puțin de vorbă cu consulul francez. Apoi am trecut pe-acasă, ca să-mi pun un costum mai ușor, că-i foarte cald astăzi.

— Da?!

[1] Bonă (în l. germană).

Tăcură cîteva clipe; fiecare era cu gîndurile lui. Lucrul acesta se repeta în fiecare duminică. Gheorghi Vasilev citea ziarul, iar Liubomir, chiar dacă ar fi venit la ora douăsprezece, trebuia să stea de vorbă cu cumnată-sa, pînă cînd *Schwester* anunța că a terminat de hrănit copilul. Iar cu cumnată-sa, Liubomir nu se pricepea să lege o conversație mai ca lumea. Acum cumnata nu făcea altceva decît să-l privească cu atenție și, după cum i se păru lui, destul de cercetător.

— Ați jucat tenis cu fiica consulului, nu?

— Ați ghicit.

— Cum se prezintă? Ca jucătoare de tenis vreau să spun.

— Excepțional! Mă bate de fiecare dată.

— Mai bună decît Mimi Baicușeva?

— Cred că-i mai bună.

Mimi Baicușeva era o rudă îndepărtată de-a Irinei, și Liubomir bănuia de mult că cumnată-sa se gîndește la o căsătorie între ei. Fata avea o înfățișare plăcută, iar tatăl ei era un rentier destul de bogat și prin urmare partida nu era de disprețuit, dar lui Liubomir nu-i plăcea de loc Mimi. Avea gura cam mare, și asta îi amintea de-o amantă de-a lui, o femeie vulgară, pe care o cunoscuse în anii de studenție petrecuți la Lyon.

— Mi se pare că pe domnișoara Tuillot o cheamă Marguerite, nu?

— Marguerite Tuillot, întări Liubomir, încercînd să fie cît mai indiferent, dar ceva în vocea lui trebuie să-l fi dat de gol, fiindcă pe chipul Irinei apăru din nou grimasa aceea care la ea voia să însemne un zîmbet amabil.

Cu siguranță că ar mai fi spus ceva, dar tocmai în clipa aceea intră în sufragerie *Schwester*, care se înclină în fața lui Liubomir și se opri lîngă masă. Acesta era semnul că-și terminase îndatoririle față de moștenitorul familiei.

— Poftiți la masă! spuse Irina, ridicîndu-se. Jorj, vă rog lăsați acum lectura. Masa e gata. Maria, poți servi masa! se întoarse ea către servitoarea care aștepta lîngă ușă.

— Un rachiaș? îi propuse Gheorghi fratelui său.

Liubomir incuviință.

— Dar tu? se întoarse el către Irina.

Gheorghi nu era de acord cu eticheta asta stupidă, care-l obliga să se adreseze soției cu reverențiosul „dumneavoastră".

Femeia clătină din cap negativ.

— Eh, cum dorești... Un rachiaș nu strică. *Schwester* nu bea niciodată, așa că hai noroc, Liubo!

— Noroc!

Și la aceasta se reduse toată discuția lor din ziua aceea. Tot restul timpului cît dură masa, nimeni nu scoase o vorbă.

— Cafeaua ne-o servești în salon, Maria! porunci Irina, sculîndu-se de la masă.

Schwester se înclină și ieși tăcută. Bărbații o urmară pe stăpîna casei în salon.

Salonul era o cameră nu prea mare și avea o ușă veșnic deschisă, care da spre sufragerie. Cînd organizau mese mari sau recepții, deschideau ușile care dădeau în holul vecin, și atunci salonul se transforma în „micul fumoar". Fiindcă în casă mai exista și „marele fumoar": biroul lui Gheorghi Vasilev.

Irina Vasileva se mîndrea cu salonul acesta, în care pusese o parte din zestrea ei. Tot ce era în salon — mobilă, perdele, statuete, candelabru, covor și carpete, pînă și cele două tablouri, înrămate în rame grele din lemn aurit, care reprezentau perechi de tirolezi îndrăgostiți, pe un fond de peisaje alpine — totul fusese comandat și adus de la Viena. Lemnul mobilelor era aurit. Aurită era și rama oglinzii mari, care se sprijinea pe-o toaletă micuță. Picioarele măsuțelor erau din lemn sculptat, reprezentînd lei fioroși, cu labele proptite în podele și capetele susținînd placa grea de marmoră. „Coamele" leilor și „ghearele" erau tot aurite. În salon se mai aflau două vitrine de cristal, în care se vedeau aranjate cu grijă tăvi grele de argint, linguriță, furculițe și cuțite speciale pentru torturi și prăjituri; erau fructiere în jurul cărora luceau, aranjate, ca într-un tablou ieftin, cuțitașe de argint, erau servicii de ceai din porțelan, împodobite cu tot felul de picturi stri-

dente, și linguriță de argint, pahare din cristal fin de diferite forme, pentru lichior, coniac, apă și vin, foarte scumpe, avînd fiecare o întrebuințare precisă, lucru pe care nu-l știau nici cei din familie, nici oaspeții, ci numai Irina. Dar ea prefera să nu le folosească niciodată, fiindcă musafirii care veneau aici tot n-ar fi știut cum să se servească de fiecare și mai rău s-ar fi încurcat. Ar fi turnat rachiu în păhărelele de lichior, și vin în cele pentru apă! Dar mai era ceva. Irina se temea să nu i le spargă bărbații cînd se vor cherchelisi și vor începe să urle cîntecele lor stupide, care trădau prostul-gust și incultura unor parveniți, descendenți din foști chiaburi și cămătari.

Covoarele, după spusele ei, erau „persane" veritabile. Cel puțin așa păreau după desenele lor și așa arăta și țesătura. Furnizorul de la Viena se-nțelege că n-avusese nici un interes să spună cuiva că, de fapt, „persanele" sînt opera unor meșteri austrieci, care profitau de naivitatea cumpărătorilor bogați, vînzîndu-le covoare la prețuri atît de ridicate, ca nici prin gînd să nu le treacă vreodată că n-ar fi „persane" veritabile.

Draperiile erau făcute din catifea de culoare închisă și dublate cu atlaz roșu, încît aproape că nu lăsau să treacă lumina prin ele. Fotoliile erau tapisate cu gobelinuri de mătase meșteșugit lucrate, peste care nu se puneau huse. Nu admitea stăpîna casei. E drept că și în salon se intra destul de rar, numai duminica, după dejunul la care venea regulat Liubomir, și se simțea nevoia unei atmosfere de intimitate familială, și cu ocazia marilor recepții, cînd luxul acesta avea rolul de a impresiona oaspeții, aduși special la o cafea în „micul fumoar".

— Fumați? întrebă Irina și, fără să mai aștepte răspunsul, aprinse o lumînare groasă de culoare roșie, pusă într-un sfeșnic mititel de argint, care se afla pe una din pretențioasele măsuțe cu picioare de leu.

Și aceasta era tot o regulă de conduită aristocratică. Bărbații trebuiau să-și aprindă țigările de la această lumînare, nu de la chibrit, cum se obișnuia. Irina așeză în fața ficăruia niște scrumiere speciale — cu panglici brodate și greutăți — care se puneau pe brațele foto-

liilor, fără riscul de a cădea pe jos și a murdări prețioasele ei covoare. După aceea se așează și ea.

Frații Vasilev se instalară cît mai comod în fotolii, așteptînd. Nu trecu mult și Maria aduse un filtru tare, îl lăsă pe masă, pentru ca doamna să-l poată turna singură în cești, cum avea obiceiul; după ce i se spusese că pînă seara e liberă, ieși.

— În sfîrșit, sîntem singuri! răsuflă ușurată Irina. Spuneți, Liubomir.

— Ce să spun? se miră tînărul Vasilev.

— Cît zahăr? întrebă Irina.

— Două bucăți.

— Dumneavoastră? se întoarse ea către soțul ei.

— Aș fi preferat o turcească, dar fie, dacă așa ai hotărît tu... Trei, ca de obicei, nu știi?

Se înțelege că Irina știa, dar așa cereau regulile bunelor maniere. Știa bine că bărbatul ei prefera cafeaua turcească, dar ea nu-i dădea niciodată cafea turcească. Niciodată! Dacă are poftă de „turcească", n-are decît să-i ceară servitoarei. Nu pentru asta învățase ea patru ani la pensionul „Notre Dame" din Viena, unde nu se primeau decît fiicele oamenilor de proveniență nobilă!...

— Și altceva ce să mai spun, Irina? întrebă din nou Liubomir după ce primi ceșcuța cu cafea.

— Vorbește-ne despre felul în care ți-ai petrecut ziua de azi, despre consulul francez, despre fiica lui...

— Nu s-a întîmplat nimic deosebit...

Liubomir evita să poarte asemenea discuții. Avea o bănuială că fratele său n-ar fi fost de loc mulțumit să-l vadă încurcat cu Marguerite. Și nu se înșela. Era limpede că, înainte de sosirea lui, cei doi soți vorbiseră despre această eventualitate. Irina aruncă o privire fugară bărbatului său și, după o scurtă pauză, timp în care se făcu că acordă multă atenție linguriței cu care amesteca, zise:

— Jorj, nu credeți că este timpul?

Gheorghi Vasilev oftă, nemulțumit. Totdeauna după dejun îl cuprindea o moleșeală și tare s-ar mai fi culcat. În zilele de lucru nu se lăsa pînă nu-i trăgea un pui de somn în biroul său, dar duminicile n-avea încotro:

nevastă-sa ținea morțiș ca după masă să se bea cafeaua în salon și să se discute.

— Da, e timpul.

— Pentru ce anume?

— Să te-nsori!

Irina se încruntă. Potrivit înțelegerii dintre ei, Gheorghi trebuia să spună că a sosit timpul să se discute în familie o eventuală căsătorie a lui Liubomir, iar el, hodoronc-tronc, i-a trîntit-o de-a dreptul: „E timpul să te însori!"

Liubomir izbucni în rîs.

— Iar? zise el.

— Iar... Se-nțelege că iar, fiindcă noi vorbim, și tu te faci că n-auzi!

Gheorghi Vasilev știa că fratele său o să-i răspundă, cum îi mai răspunsese, printr-un hohot de rîs la întrebarea lui serioasă, și asta îl făcu să se necăjească și mai mult. Somnul îi dispăru deodată.

— Trebuie să înțelegi că așa cum o duci tu nu mai merge! Nu vreau ca numele Vasilevilor să devină subiect de discuție pe piață. Da, da, ce te uiți așa la mine? Acu două zile am auzit că ați făcut acolo, la tine, o adevărată orgie. Cu burlacii din anturajul tău și cu niște femei despre care ar fi bine să nu mai vorbim... Pe unde le-ați mai găsit? La taverna marinarilor? Sau le-ați adus direct de la hotelul „Doi porumbei"?

— Jorj, vă rog! spuse jenată Irina.

— Numai de-acolo puteau fi! Bine. Scuză-mă, dar totul are o limită! Mie-mi place să spun lucrurilor pe nume. Da, frățioare, deschis, în față. Acum o săptămînă, altă orgie. Cu zece zile mai înainte, încă una. Să le înșir pe toate?

Liubomir începu să se irite.

— Nimeni nu are dreptul să se amestece în viața mea particulară!

— Măi! Ia te uită la el! Să se amestece în viața lui particulară! Asta e viață, mă? O porcărie! Să aduni la tine toate haimanalele orașului și să...

— Jorj! Tremurînd de indignare, Irina Vasileva se sculă de pe fotoliu. Vocea nu-i mai era, ca la început,

blîndă și duioasă. Dimpotrivă, asprimea ei se potrivea de minune cu severitatea feței.

Se vede că Gheorghi Vasilev știa bine ce înseamnă „schimbarea" aceasta de voce, fiindcă se întrerupse imediat, o privi docil și zise mai liniștit:

— Scuză-mă, Rine...

De data aceasta începu să vorbească Liubomir, și destul de apăsat:

— Frate dragă, regret mult că ai putut să te exprimi în felul acesta... brutal, aș spune eu, la adresa oaspeților mei. Toți sînt oameni onorabili. La fel și fetele, cărora nu li se poate reproșa nimic.

— Cum să nu! răspunse fratele mai mare, începînd să se enerveze din nou. Poate că au fost ele onorabile, dar înainte de-a veni în vizită pe la casele burlacilor. Bună treabă, onorabile, onorabile, dar se întorc pe la casele lor abia în zorii zilei, dacă bineînțeles se întorc și-atunci...

— De altfel, consider că este de prisos toată această discuție, fiindcă, oricum, mă gîndiscm și eu să mă-nsor.

Spusese totul cu un aer nepăsător, dar fratele și cumnata își dădură seama că Liubomir vorbește foarte serios.

— În sfîrșit, aud de la tine și-o vorbă mai ca lumea!

— Am putea să știm și noi cu cine? Vocea Irinei devenise din nou blîndă.

— De ce nu? întrebă din nou, la fel de nepăsător, Liubomir, aprinzîndu-și o nouă țigară.

Fratele său scoase un fluierat ușor de mirare.

— Măi! Va să zică e-adevărat?

— Cine e fata? Nu cumva... și Irina nu-și termină vorba.

— Ați ghicit, Irina, zise vesel Liubomir, domnișoara Marguerite Tuillot.

Gheorghi Vasilev trase de cîteva ori la rînd din țigară, se ridică și începu să se plimbe agitat prin salon. Un timp se așternu o tăcere grea. Liubomir îl privi stăruitor, așteptînd. Nu-l felicitară și nu-i spuseseră nici că sînt și nici că nu sînt de acord cu alegerea lui. Dar tînărul Vasilev nu se mai putu stăpîni și tot el sparse tăcerea:

— Dacă vă închipuiți că mă veți însura după vechile obiceiuri, vă înșelați! Asta nu se va întîmpla niciodată! adăugă el nervos și pe un ton ridicat. Iar că am să mă însor cu Mimi Baicușeva, nici să nu vă gîndiți!

— Da cine vorbește de Mimi Baicușeva? se prefăcu mirat fratele mai mare, aruncînd o privire întrebătoare și oarecum speriată Irinei.

Femeia ridică din umeri.

— Eu nici nu m-am gîndit vreodată la ea!

— Precum vezi, vorbești ca să zici ceva, reluă Gheorghi Vasilev, liniștit că prin felul lui direct de-a discuta nu dăduse peste cap vreun plan ascuns de-al soției sale, și continuă: Dar acu să-ți spun eu adevărul. Mai bine scoate-ți din cap franțuzoaica aia!

— Imposibil! O iubesc! spuse într-un clan de sinceritate Liubomir.

Fratele mai mare rîse cu îngăduință.

— Eh, cîte ai iubit tu pînă acum... Ăsta să-ți fie necazul!

— Dar ce-aveți împotriva fetei?

— Nimic...

— Nu cumva e săracă, nu cumva e urîtă, nu cumva nu mi se potrivește? Nu cumva o să-mi facă neamul de rușine?

— Cine a zis așa ceva?

— Atunci?

Gheorghi se opri în fața lui și, privindu-l fix, zise:

— Ia să vorbim noi serios. Tatăl ei știe?

— S-ar părea că mă încurajează chiar.

— Ei, vezi, aici e buba...

— De ce, mă rog? Și ea mă iubește.

— Tu las-o pe ea la o parte. Asta e altă problemă. Și, apoi, de ce să nu te iubească? Tu ești un bărbat și jumătate!

— Nu cumva nu vă place fiindcă e străină?

— Nici asta n-am spus.

— Să-ți spun drept, nu mai pricep nimic...

Gheorghi Vasilev își aprinse din nou o țigară.

— E foarte simplu, frățioare, începu cel mai mare dintre Vasilevi. De vreme ce tatăl ei te încurajează, după

cum spui tu, lucrul acesta nu e întîmplător. Altceva ce ți-a mai spus?

— Mi s-a plîns că e prea scump porumbul.

— Așa! Și altceva?

— Vrea să lucrăm împreună. Adică mi-a dat s-o înțeleg... și a amintit chiar de cîte ceva. Ar dori ca pe viitor să-i furnizăm noi porumbul de care are nevoie.

— Așa! Ai văzut?

— Ce să văd? Ce-ar fi rău?

— N-are de ce să fie rău. De ce n-am face-o? N-am nimic împotrivă să-i furnizăm porumb. Sînt de acord! Și tu ce i-ai răspuns?

— I-am răspuns că sînt gata să-i livrez, dar numai în baza unei comenzi perfectate.

— E-n regulă! Așa și trebuie. Cînd faci o comandă, înseamnă că dai și garanție. Minunat!

— Ei, atunci?

— Nu asta e problema, frate-meu! Ai învățat, ți-ai tocit coatele pe băncile școlilor de peste hotare, ai cutreierat atîtea țări străine, dar nu te pricepi încă la treburi de-astea! Ascultă cu atenție ce-ți spun. De ce să-ți iei nevastă dintr-o familie care are nevoie de tine? Fă în așa fel ca tu să fii acela care să tragă foloasele de pe urma însurătorii, tu să profiți, nu ai ei. Înțelegi?

— Bine, dar...

— Nici-un dar! Așa e, cum îți spun eu.

— Dar tu și... Irina?

— Adică eu ce?... Cu Irina? Nici ai ei n-aveau nevoie de mine, nici eu n-aveam nevoie de ei. Eram pe poziții de egalitate. Și asta-i cu totul altceva. De aceea ne și înțelegem așa de bine. Nu-i așa, Rine? Gheorghi Vasilev îi zîmbi drăgăstos soției, dar ea nu făcu decît să-și ridice arcul sprîncenelor a încuviințare. Cel mai mare dintre frați continuă să vorbească, punînd o oarecare demnitate prețioasă în glas: Și-apoi asta a fost mai demult. Acum vremurile sînt altfel decît atunci. Firma se dezvoltă, iese din tiparele vechi, limitate. Este sau nu așa? Dacă e așa, caută o familie care să ne fie ca de folos nouă, nu noi ei.

— Dar eu cu Marguerite...

— O să flirtați, și-atîta tot! N-am nimic împotrivă. Fata e frumușică, interesantă, occidentală, și asta nu e de disprețuit în orașul nostru, dar numai un flirt, și nimic mai mult! Ori poate că ți-ai și dat cuvîntul?

— Încă nu! își aminti Liubomir reticențele și tonul glumeț pe care se dusese discuția la terenul de tenis.

— Bravo dacă-i așa!

Gheorghi Vasilev se apropie de fratele său mai mic, îl bătu pe umăr, arătîndu-și în felul acesta mulțumirea că lucrurile nu merseseră prea departe. Atmosfera se mai încălzi. Ce-i drept, amintindu-și de vesela și spirituala Marguerite, Liubomir oftă, dar atît de încet, încît ceilalți nu-l auziră. Cu toate că în adîncul inimii regreta că franțuzoaica nu va fi niciodată soția lui, n-avea cum să nu recunoască valabilitatea argumentelor fratelui său. Era limpede ca lumina zilei. Marguerite va rămîne pentru el doar o amintire frumoasă.

Irina scoase dintr-o vitrină trei pahare de cristal cu picior subțire, în care turnă lichior.

— Noroc! ridică ea cea dintîi paharul.

Ciocniră cu toții.

Liubomir rîse și întrebă șiret:

— Dar voi la care fată v-ați gîndit?

— Eu?! La nici una. Tu, Rine?

— Nici eu nu m-am gîndit, răspunse Irina calmă.

— Atunci de ce ați început discuția asta?

— Ca să te facem să-nțelegi ce trebuie să cauți, răspunse Gheorghi.

— Și poate ca să te ferim și de această Marguerite, completă cumnata. În ultima vreme începuseși să mergi prea des la tenis cu ea. Irina îl privi și adăugă: La tenis și la biserica catolică...

Dar oricît se străduiră să aleagă partidele cele mai avantajoase pentru Liubomir, de care el trebuia să se apropie și să le arate o atenție deosebită, nu reușiră să găsească nici una cum doreau ei. Interesele lor imediate le dictau să intre în legătură cu familia unui exportator de grîne. Însă lucrurile mergeau greu, fiindcă dintre cerealiștii exportatori din oraș numai doi aveau fete de măritat. Unul din ei era Halfou, supus romîn, dar cu

el nici nu putea fi vorba de-o încuscrire. Tatăl era un bărbat îngrozitor de urît. Fiica lui, pe lîngă faptul că era șchioapă, mai semăna ca două picături de apă cu tatăl ei, iar tinerețea nu-i atenua prea mult urîțenia chipului.

Nu era frumoasă nici cealaltă candidată probabilă, fata cunoscutului negustor Raicovici, care livra grîu morilor, era furnizor al statului și, din cînd în cînd, făcea și export. Pe fata acestuia o excluseră din planurile lor, dar nu pentru că ar fi ținut seama de aspectul ei fizic. Nu. (Liubomir i-a aruncat în treacăt o vorbă fratelui că el, în ciuda celor ce susținea acum, nu trecuse ușor, la timpul său, peste calitățile fizice ale fetei cînd își alesese soția, și primi o privire plină de recunoștință din partea Irinei Vasileva.) Fiica lui Raicovici cădea la alegere din alte motive: tatăl ei se bucura de o proastă reputație în oraș. Era un om încăpățînat și recalcitrant, un om afurisit, cu care n-o puteai scoate ușor la capăt. În afară de asta, firma lui și a fraților Vasilev se urmăreau de ani de zile, concurîndu-se reciproc, făcîndu-și una alteia tot felul de necazuri. Și asemenea lucruri nu se uită, oricît ar fi de neînsemnate. Din această pricină în după-amiaza aceea nu putură ajunge la un rezultat precis.

Între timp veniră alți oaspeți, care se obișnuiseră să-l viziteze în fiecare duminică pe Gheorghi Vasilev. Pînă noaptea tîrziu jucară pocher, această „distracție nevinovată", cum o numeau ei, cu care se obișnuiseră și gazdele, și oaspeții. Bărbați și femei jucau pocher în stil mare. Ficcare fisă valora o sută de leva. Puseră mese și în sufragerie, și în hol. Salonul rămăsese închis, fiindcă, după cum hotărîse stăpîna casei, pocheriștii n-aveau acces acolo.

Din cînd în cînd, bărbații mai aduceau vorba despre criză, așa, pe departe, comunicîndu-și unul altuia reducerile de personal pe care le făcuseră de curînd, sau stagnarea lucrului în vreunul din sectoarele de activitate ale marilor întreprinderi, ai căror stăpîni erau. Femeile vorbeau de rochiile pe care au de gînd să și le facă pentru sezonul de iarnă, dacă bineînțeles vor scăpa de criză pînă atunci.

Tîrziu după miezul nopții, înainte de a pleca acasă, Liubomir reuși să comunice fratelui său sfatul pe care i-l dăduse consulul francez cu privire la grîu. Hotărîră să discute a doua zi, mai pe îndelete, despre această chestiune.

Capitolul III

Criza cuprinsese totul în ghearele ei.

Piața părea moartă ; nu se înviora nici în zilele cînd forfotea de țărani, veniți să vîndă cîte ceva la oraș. Țăranii cumpărau numai mărfurile strict trebuitoare gospodăriei, și astea în cantități foarte mici.

Era o mare lipsă de bani. Lefurile fuseseră micșorate în toate întreprinderile, un mare număr de funcționari de la firmele particulare și din fabrici fuseseră concediați, și mulți muncitori fuseseră aruncați pe drumuri. Din cauza lipsei de cumpărători, fabricile nu aveau posibilitatea să-și plaseze mărfurile și opreau producția. O fabrică de bere și cele două fabrici de săpun nu mai lucrau de mult. Cele două fabrici de textile își micșoraseră foarte mult producția. Opriseră lucrul și fabrica de unelte agricole, și tăbăcăria, și altele. Cu multă vîlvă își anunțară încetarea plăților toate cele trei fabrici de mobilă existente în oraș, declarînd că depozitele lor gem de marfă, pe care nu o cumpără nimeni. Toate aceste întreprinderi au aruncat succesiv mii de muncitori pe drumuri, îngroșînd astfel numărul șomerilor, și așa destul de mare.

Situația nu era mai bună nici în sectorul comercial. Muncitorii, țăranii, funcționarii nu cumpărau mai nimic din magazine, iar magazinele la rîndul lor, nu cumpărau absolut nici un fel de marfă din depozitele angrosiștilor, renunțînd la completarea stocurilor de mărfuri atîta timp cît ține criza. Angrosiștii opriră comenzile lor din

străinătate și, cu un zîmbet plin de regret pe fețele îngrijorate, refuzau să stea de vorbă cu voiajorii comerciali, care continuau să-i viziteze, cu genții și valizele pline de mostre.

În port nu mai veneau vapoare cu marfă și de multă vreme nu se mai opreau lîngă chei șlepurile grele și pîntecoase. Nu se încărca nimic, nici pentru export. Portul părea mort și nu se însufleția decît atunci cînd soseau vapoarele de pasageri și trenurile. În restul timpului, veneau uneori în port, și mai mult din obișnuință, muncitorii hamali, care, fiind șomeri, se plimbau ceasuri întregi de-a lungul cheiului.

Încetul cu încetul, pentru a-și atrage clienții, magazinele începură să micșoreze prețul mărfurilor. Același lucru îl făceau și țăranii, ca să nu fie nevoiți să se întoarcă în sat cu o parte din produsele pe care le aduseseră spre vînzare. După o vreme, văzînd că lucrurile stau pe loc, se hotărîră și angrosiștii să micșoreze prețurile și începură să-și invite clienții.

Cu toate încercările acestea, piața nu se înviora. Oamenii nu cumpărau nimic din magazine nu pentru că nu aveau nevoie, sau pentru că s-ar fi speriat de prețurile mărfurilor, nu cumpărau pentru simplul motiv că n-aveau bani. Pentru ei era lipsit de importanță faptul că firele de lînă, de in, de bumbac sau stămburile erau mai ieftine ca înainte. Un singur lucru știau: că n-aveau cu ce să le cumpere, fiindcă veniturile lor fuseseră micșorate sau, pur și simplu, reduse la zero. Oamenii cumpărau numai lucrul de care nu se puteau lipsi: hrana cea de toate zilele. Cu banii căpătați pe produsele lor, țăranii nu-și puteau cumpăra decît tot lucrurile cele mai trebuincioase — sare și gaz. Iar la aceste articole prețurile se mențineau la fel de ridicate ca la începutul crizei.

Mărfurile acestea de primă necesitate erau în mîinile unor carteluri străine foarte puternice, care — în ciuda crizei ce se abătuse și în țările lor — păstrau prețurile ridicate, nici o autoritate locală neopunîndu-se acestei specule. Și cum s-ar fi opus, cînd ele însele participau la această speculă ?!

Nu scădea nici prețul celui mai necesar articol: pîinea. La începutul crizei, cînd exportatorii au oprit achizițiile și prețurile au scăzut în mod catastrofal, unii morari și negustori mărunți s-au gîndit să cumpere mai ieftin grîul care rămăsese nevîndut în cuprinsul acestui mare centru comercial. Dar cum capitalul lor era investit în marfa pe care n-o cumpăra nimeni, iar băncile refuzau categoric să mai acorde credite, chiar și în schimbul garanțiilor pe care le oferea ipotecarea proprietăților imobiliare (fiindcă și prețurile acestora scăzuseră), negustorii și morarii, oricît s-au străduit, nu au mai putut profita de situația care se crease.

Și grîul a fost cumpărat de „Frații Vasilev", mai exact, de noua firmă „Liubomir Vasilev".

Depozitele de cereale din oraș gemeau de marfă. Nu se exporta nici un bob, dar cerealiștii nici nu se gîndeau să vîndă grînele mai ieftin.

La Brăila, chiar atunci cînd se făceau achiziții, prețurile erau foarte mici, și cerealiștii nu voiau să-și „arunce" capitalurile în vînt. Ficcare credea că va trece repede criza asta, și nevoia de grîu va face să se urce în curînd prețurile. De accea așteptau cu nerăbdare desfășurarea evenimentelor.

Dar se vede că la Anvers era încă destul grîu, fiindcă nici după cîteva luni prețurile nu începură să crească.

În oraș, morarii terminaseră grîul și trebuiau să cumpere altul, ca să le dea brutarilor făină. Și-atunci erau nevoiți să cumpere la prețurile vechi, care erau destul de ridicate. N-aveau ce face, fiindcă stăpînii grîului nu voiau să-l vîndă mai ieftin.

— Atît ne costă! răspundeau ei celor care încercau să obțină un preț mai scăzut.

Ba unii nu se sfiau să adauge:

— Ar fi trebuit să luăm și mai mult, fiindcă avem cheltuieli mari, plătim dobînzi de-atîta vreme pentru banii împrumutați, iar chiria depozitelor nu e mică de loc.

Se făcu mare vîlvă în legătură cu prețul pîinii. În ziarele opoziției burgheze apărură articole care acuzau guvernul de nepricepere și neputință în fața greutăților create de criză, făcîndu-se o demagogie ieftină. Politi-

cienii din opoziție, care aveau prieteni printre guvernanți, le atrăseră atenția că, procedînd astfel, nu fac decît să dea apă la moară comuniștilor. Trebuie să se întreprindă ceva. Să se ia măsuri cît mai urgente. Și guvernul „luă măsuri" : se dădură dispoziții... pentru convocarea unor consfătuiri, în care să se discute... criza.

Dar conferințele nu dădură nici un rezultat. Stăpînii grîului erau de acord să-l vîndă mai ieftin morarilor, dar numai cu condiția ca guvernul, și mai exact Banca Națională, să le plătească diferența de preț, plus dobînzile, plus cheltuielile, plus eventualul cîștig, pe care l-ar fi realizat vînzînd în alte condiții, de care nu voiau să se lipsească cu nici un chip. Consilierii financiari ai guvernului, în majoritate străini, refuzară condițiile propuse de cerealiști. Nu admiteau nici o plată a diferențelor ! S-au luat angajamente serioase față de creditorii din străinătate și față de trusturile financiare pentru împrumuturile făcute de către stat, deci prima grijă pe care trebuia s-o aibă statul era să asigure plata ratelor anuale și dobînzile acestor împrumuturi, nu să arunce banii pentru ieftinirea pîinii în țară ! Consilierii străini mai dădeau și alte sugestii : prețul grîului care se vinde la bursele din Europa este destul de ridicat, însă cel cu care poate fi cumpărat în regiunile producătoare de grîu este foarte mic. Să mai aibă puțină răbdare morarii ăștia ! Situația n-o să mai dureze mult, fiindcă rezervele de grîu scump se vor termina odată și-odată, iar marii cerealiști, neavînd încotro, vor începe să cumpere din nou, și bineînțeles la prețuri mici. Atunci va scădea prețul făinii și, automat, al pîinii.

Noutățile acestea îi tulburară pe exportatori. Oare s-ar putea ca ei să piardă atîția bani ? Oare marii negustori cerealiști din Apus vor scădea prețurile ?

Se schimbară scrisori între oamenii de afaceri, se trimiseră telegrame cifrate. Agenții cereau de la patronii lor indicații precise. Întrebară Brăila, iar Brăila întrebă Anversul. Cei de la Anvers îi liniștiră. Nu le spuseră nimic despre înțelegerea secretă de la Bursă, dar îi asigurară pe vechii lor furnizori și pe oamenii lor de afa-

ceri că un asemenea pericol nu există — prețurile vor rămîne la fel de ridicate ca și pînă acum. Criza va trece. Ei nu voiau decît să evite urmările pe care le-ar fi avut.

Mai liniștiți, stăpînii grîului declarară din nou că nu vor scădea prețul grîului.

Și din nou fură convocate consfătuiri. La Bursă, la Camerele de Comerț și Industrie din capitala țării și în orașele mai mari, la Banca Națională și la Uniunea centrală a cooperativelor agricole, peste tot se țineau adunări pentru rezolvarea problemelor grele care se puneau, dar nu se ajunse la nici un rezultat. Negustorii se încăpățînau, cooperativele aveau grîu puțin, și ceea ce aveau era cumpărat la un preț mare, așa că, neconvenindu-le să piardă, refuzau să vîndă marfa atîta timp cît n-avea cine să suporte pierderile.

Autoritățile recurseră la tot felul de rugăminți și făcură apel la simțul patriotic al negustorilor.

La Bursa locală se convocă o consfătuire între cerealiști, morari și reprezentanți ai primăriei orașului. Primarul ținu un discurs înflăcărat despre necesitatea de a se păstra neștirbită autoritatea statului în fața cetățenilor, ca nu cumva „elemente lipsite de simțul patriotic" să folosească momentul acesta pentru a face o agitație nedorită, care ar duce la subminarea guvernului, a acestui guvern care a salvat țara, smulgînd-o din mîinile agrarienilor, guvernul care a ferit-o de haosul comunist și a reușit să consolideze conducerea statului, să apere proprietatea particulară, să dea un nou avînt industriei și comerțului!

După părerea multora, primarul vorbea bine. Era un lucru cunoscut de toți cei care luau parte la adunările publice ale partidului sgovorist.

La sfîrșit, cei de față aplaudară îndelung.

Dar cînd le propuse ca, în numele acestor idei și pentru a-și dovedi patriotismul, să vîndă morarilor la un preț mai scăzut grîul pe care-l aveau în depozite, cerealiștii nu mai fură de acord cu oratorul. Propunerea aceasta opri ca prin minune aplauzele și provocă pe loc murmure de nemulțumire și proteste.

— Dacă nu vom face așa, vor începe desigur dezordinile, încercă primarul să-i înduplece.

— Dar guvernul ce păzește? veni prompt răspunsul cerealiștilor

Și atunci primarul dădu cărțile pe față:

— Guvernul acesta este al vostru! Și v-a susținut întotdeauna! De aceea trebuie să-i săriți acum în ajutor!

Un cerealist se ridică și zise:

— De vreme ce guvernul este al nostru, el are datoria să ne apere! Trebuie să ne asigure prețurile pe care le-am plătit pe cereale!

— Grîul ne costă scump!

— Nici noi n-am găsit banii pe drum!

— Ne presează băncile! Plătim dobînzi mari pentru împrumuturi!

Primarul își șterse nădușeala de pe frunte cu o batistă mare și adăugă:

— Dar înțelegeți, oameni buni, că sînt în joc interese superioare...

— Și interesele noastre sînt în joc!

— O să recurgem la măsuri extreme. Vi-l rechiziționăm!

Primarul aruncă această amenințare așa, într-o doară, fiindcă era sigur că n-ar fi făcut-o și nici nu credea că guvernul i-ar fi cerut un asemenea lucru în situația în care se găsea țara, dar îl înfuriase peste măsură încăpățînarea negustorilor. De altfel, nimeni nu dădu crezare amenințării. Cîțiva îi rîseră în nas. Știau ci bine că prietenii din străinătate nu vor permite guvernului să recurgă la astfel de măsuri.

Primarul se făcu roșu de mînie, dar se stăpîni. Știa că oamenii aceștia pot să-l interpeleze în ședințele Consiliului comunal, și în cazul acela, cu tot talentul său oratoric, n-ar mai fi ajuns niciodată la situația politică pe care o visa.

— Și ziceți că nimeni n-are de vînzare grîu mai ieftin? mai putu să articuleze primarul.

Cerealiștii se uitară unii la alții, apoi privirile li se opriră asupra fraților Vasilev.

Aceștia tăcuseră pînă atunci; ascultaseră cu atenție ce spunea primarul și răspunsurile celorlalți. Cînd pri-

virile tuturor se îndreptară spre ei, fratele mai mare se aplecă la urechea lui Liubomir şi-i şopti ceva. Celălalt îi răspunse tot în şoaptă, apoi tăcură din nou, ca mai înainte.

— Ei, pe dumneavoastră v-a întrebat, domnilor, vorbi Raicovici.

— De ce tocmai pe noi? se miră Gheorghi Vasilev.

— Dumneavoastră sînteţi singurii care aţi cumpărat peste o mie de tone de grîu după ce noi am oprit achiziţiile.

— Dar dumneavoastră de ce n-aţi cumpărat?

— Asta n-are importanţă acum! Mai bine dă oraşului grîu!

— N-am grîu! zise Gheorghi Vasilev răstit.

Raicovici se înfurie.

— Ascultă! Crezi oare că noi ne-am adunat aici ca să ne furăm singuri căciula?

— Dar dumneata de ce nu dai?

— Al meu e scump!

— Şi-al meu e scump!

— Vorbeşti prostii!

— Iar dumneata nu-mi cunoşti socotelile şi nici n-ai dreptul să te amesteci în treburile mele!

— Domnilor, domnilor... încercă primarul să-i liniştească.

Săriseră cu gura unul la celălalt, privindu-se cu ochi de fiară sălbatică.

— Protestez! strigă Gheorghi Vasilev. Nimeni n-are dreptul să bage mîna în buzunarul meu! Declar că grîul firmei „Fraţii Vasilev" este cumpărat de la ţărani în aceleaşi condiţii şi cu acelaşi preţ cu care au cumpărat şi ceilalţi negustori.

— Asta-i o minciună! Protestez! Vor să prostească întreaga adunare! strigă, cu ochii ieşiţi din orbite, Raicovici.

În zadar cerca primarul să se facă linişte, în zadar încercă el să-i pondereze. La discuţia celor doi se mai amestecară şi alţii, cerînd explicaţii lui Gheorghi Vasilev. Dar cerealistul nu făcu decît să-şi repete declaraţia.

— Cum aşa? se mirară unii. Dumneavoastră aţi cumpărat peste o mie de tone la un preţ de nimic!

— Nu-i adevărat!

— Da ce, noi sîntem orbi?

— De ce te încăpățînezi, Vasilev?!

— Cine adică ziceți că a cumpărat? „Frații Vasilev"? întrebă ironic Gheorghi Vasilev.

— Se-nțelege că voi!

— Vă repet că nu este adevărat! Firma „Frații Vasilev" nu a cumpărat nici un bob de grîu după ce ați oprit voi achizițiile. Ea și-a încetat cumpărările o dată cu celelalte firme.

— Dar atunci cine a cumpărat grîul țăranilor?

— Eu! spuse fratele cel mic, ridicîndu-se în picioare. Adică vreau să spun, adăugă el, firma „Liubomir Vasilev".

— Păi tot aia e! ziseră cîțiva după ce-și reveniră din prima uimire.

— Nu este același lucru, domnilor! Din două motive!

— Să auzim, să auzim!

— Mă rog! Dacă țineți neapărat...

— Liniște, domnilor! Faceți liniște!

Cerealiștii se așezară din nou în jurul mesei, aruncînd priviri batjocoritoare celor doi frați. „Ia să vedem acum cele două motive!" păreau să spună privirile lor. De fapt, negustorii aceștia nu aveau nimic împotriva fraților Vasilev. Îi stimau, îi apreciau, se vizitau reciproc și jucau împreună pocher. Dar de ce să dea din propriile lor cîștiguri, cînd acești doi cumpărași grîu ieftin și puteau să-i scutească de ocazia de a-și dovedi astfel patriotismul? Era mult mai bine să arate Vasilevii cît sînt de patrioți! Oricum, ei tot ar fi cîștigat destui bani din vînzarea grîului, fiindcă îl cumpăraseră pe un preț destul de ieftin!

— Așteptăm explicațiile, îl invită Raicovici, cu ochii sticlind de ură.

Tînărul Vasilev își drese glasul și începu:

— Întîi și-ntîi grîul meu este tot atît de scump ca și al vostru, cu toate că am început cumpărăturile după ce voi le-ați încetat.

— Oho!

— Mă faci să rîd!

— Vă rog ! Declar acestea, domnilor, perfect conștient de răspunderea pe care mi-o asum spunînd ceea ce spun ! Pretind să mi se acorde toată considerația care i se cuvine unui membru al Bursei, egal cu voi în drepturi.

— Bine, bine, continuă...

— Dovedește !

— Bucuros ! Eu nu am cumpărat acest grîu. L-am acontat doar și mi-am luat un angajament, înțelegeți, un angajament scris față de toți producătorii că le voi plăti grîul după vînzarea lui...

— O să-l vinzi morarilor la prețul pe care-l vom fixa acum și-o să-ți achiți datoria către ei, asta e ! Lucru mai cinstit ca ăsta nici că poate fi !

— Stați puțin ! Nu m-ați ascultat pînă la capăt, domnilor... grîul îl voi plăti după ce-l voi vinde pentru export, și bineînțeles la prețuri de export ! Liubomir accentuă asupra cuvintelor „pentru export" și „prețuri de export" și continuă să vorbească răspicat, cu vocea sigură, plimbîndu-și privirile de la unul la altul : Prin urmare, pentru ca țăranii să nu fie înșelați, fiindcă lucrul acesta cred că n-o să-l permită niciodată guvernul nostru, trebuie să export grîul acesta după care să se stabilească prețul pe care-l voi plăti țăranilor. Exportați, domnilor, stabiliți un preț de export, înregistrați-l la Bursă, dar nu pentru o cantitate mai mică de-o mie două sute de tone, și eu sînt gata să-mi dau grîul morarilor la același preț... Întreaga cantitate pe care-o am !

Cerealiștii se uitară unul la altul. „Măi, ce șiret e, al naibii !" păreau să spună privirile lor.

Liubomir așteptă să le treacă prima uimire, apoi adăugă :

— Și numai dacă pînă atunci va mai rămîne în oraș grîul meu. Și ăsta e cel de-al doilea motiv de care v-am vorbit !

În clipa următoare începură să vorbească cu toții deodată :

— Unde o să-l trimiți ?

— Nu cumva crezi că ți-l va cumpăra vreunul dintre noi, chiar dacă se va înviora piața ?

— De vreme ce vrei să ne prosteşti în halul ăsta, n-o să mai cumpărăm niciodată de la tine grîu pentru export!

— Şi nici de la tine! se întoarseră ei către Gheorghi Vasilev.

Liubomir Vasilev zîmbi disprețuitor.

— Degeaba vă agitaţi, domnilor! Şi ce rost au aceste ameninţări stupide? În definitiv, cine v-a rugat să cumpăraţi grîul meu sau grîul firmei „Fraţii Vasilev"?

— Doar e limpede că n-ai de gînd să aştepţi, ca noi, urcarea preţurilor la Brăila! Nu degeaba recurgeţi voi la toate manevrele astea...

— Da ce, vă închipuiţi că noi sîntem nişte prunci nepricepuţi?

— De data asta n-o să vă meargă! La Brăila n-o să vă cumpere nimeni grîul!

— O să avem noi grijă să nu vindeţi un bob!

Vasilev ridică liniştit din umeri.

— Faceţi cum vreţi, eu, însă, în momentul de faţă duc tratative direct cu Anversul!

Asta era prea mult. Prea îndrăzneaţă fusese vorba tînărului Vasilev. Pentru o clipă, declaraţia lui Liubomir păru că a avut darul să-i înnebunească. Cei de faţă rămaseră cu gurile căscate. Dar victoria lui fu de scurtă durată, fiindcă în clipa următoare negustorii îi rîseră în nas. Anversul să cumpere marfa dintr-un umil port dunărean?! Haida-de! Să cumpere, va să zică, Anversul de la ei, lăsînd deoparte Brăila? Asta nu se întîmplase niciodată, şi nici n-avea să se întîmple vreodată! Era pur şi simplu caraghios să te gîndeşti la asemenea lucru. Înveselindu-se brusc, începură să-l ia peste picior pe Liubomir:

— Nu ştii, rogu-te, dacă vaporul care-o să-ţi încarce grîul o să acostezе chiar aici?

— Îl vei încărca cu elevatoarele, sau ai alte instalaţii? Sau poate că-l vei încărca tot cu sacul, ca în şlep? Şi, în definitiv, de ce nu? Firma Vasilevilor e bogată! Îşi poate permite să plătească locaţie chiar şi pe-o lună întreagă la un vapor care va acosta în portul nostru...

Dar cînd primarul îi invită să revină la chestiunea pentru a cărei rezolvare se adunaseră aici, tot nu se

ajunse la nici o concluzie. Văzînd aşa, bogatul negustor Raicovici se întoarse către el.

— Dumneavoastră vreţi neapărat să micşoraţi preţul pîinii?

— Da!

— Cu cît?

— Măcar cu o leva la kilogram.

— Bine, o să vă procur eu grîul de care aveţi nevoie. Se-nţelege nu imediat, dar o să vă procur... Şi pîinea va fi mai ieftină cu o leva la kilogram.

Ceilalţi negustori îl înconjurară, cerîndu-i explicaţii. Dar el refuză să dea amănunte în legătură cu ceea ce plănuia. Declară numai că lucrul acesta îl privea personal şi că, mai întîi de toate, va trebui să facă un drum pînă la Sofia.

Raicovici se duse la Sofia şi convinse guvernul să-i garanteze prin Banca Naţională creditele necesare cu care să poată cumpăra grîul de la Belgrad.

Întrucît la Belgrad erau negustori care cumpăraseră grîu ieftin şi aşteptau, ca şi cei de-aici, să-l vîndă la preţuri mai mari decît cele fixate pentru export, Raicovici avea speranţa că, oferindu-le un preţ mediu, va reuşi să-i înduplece să-i vîndă deocamdată cantitatea de grîu de care era nevoie în Bulgaria pentru a face faţă nevoilor imediate. Urmau să cîştige şi ei ceva şi să se aleagă şi el cu un profit, bineînţeles cu unul mare, că altfel...

Cum plănuise negustorul, aşa se întîmplă.

Şi într-o bună zi, cu toate că depozitele negustorilor localnici erau arhipline, în ţară începură să sosească primele transporturi de grîu de la Belgrad, fiindcă negustorii bulgari nu voiseră în ruptul capului să ieftinească pîinea şi nimeni n-avea puterea să-i oblige la acest lucru. Banca Naţională a Bulgariei îşi secătui vistieria, plătind în aur grîul acesta adus de la Belgrad, după cum dispusese guvernul, iar în ţară depozitele marilor negustori de cereale gemeau de marfă. Şi astfel se întîmplă că, pentru apărarea intereselor marilor cerealişti, leva scăzu în mod catastrofal, deoarece se micşorase simţitor acoperirea ei în aur.

CAPITOLUL IV

Plecînd de la conferința negustorilor, frații Vasilev dădură drumul șoferului și-o porniră pe jos să mai ia aer, dar mai ales pentru a discuta nestingheriți despre cele ce se întîmplaseră în ziua aceea la Bursă. Merseră tăcuți vreme îndelungată, cufundați în gînduri.

Gheorghi Vasilev nu era de loc mulțumit de întorsătura pe care-o luaseră lucrurile către sfîrșitul conferinței. La început nu făcuse nici o greșeală. Scopul pe care-l urmărea era acela ca, în cazul că negustorii s-ar învoi, Vasilevii să nu aibă pierderi mai mari decît alții. Iar dacă ceilalți cerealiști nu vor fi de acord să se scadă prețul grîului, n-avea sens să fie de acord nici el și nici fratele său. Pentru Gheorghi nu exista grîu „cumpărat ieftin". Și asta nu din pricina bonurilor pe care le dăduseră țăranilor; pentru el hîrtiuțele acelea n-aveau nici o importanță, se obișnuise cu gîndul că tot cîștigul ce-l vor realiza din această speculație este numai al lor. Dar nu puteau vinde sub prețul fixat de ceilalți. Vor aștepta liniștiți urcarea prețurilor; contau pe lucrul acesta. Pe același considerent își clădiseră întreaga lor speculație. Dar lui Gheorghi nu-i convenea de loc faptul că aproape de sfîrșitul conferinței negustorii se năpustiră cu atîta furie asupra lui. E drept că în comerț nu există prietenii trainice sau dușmănii veșnice. Cînd interesul le va dicta, oricare dintre cercaliști va uita ce s-a întîmplat azi și va cumpăra grîu de la frații Vasilev, dacă astfel va putea realiza un cîștig mai mare. Amenințarea lor nu-l speria de loc, dar ceea ce spusese Liubomir într-un moment de nesocotință, cum că ei ar fi în tratative cu Anversul, ar fi putut duce la ruinarea firmei pentru totdeauna. Ceilalți erau în stare să-i anunțe — și lucrul acesta cu siguranță că-l vor face — pe stăpînii lor din Brăila despre intențiile tînărului Vasilev. Asta însemna că toți se vor ridica împotriva lor.

Se întoarse către Liubomir.

— Cum de-ai putut să spui o asemenea prostie?

— Prostie?

— Se-nțelege, aia cu Anversul!

— Nu-i o prostie!

— Cum să nu fie? Totul mergea perfect. Ai vorbit bine și despre angajamentele pe care ți le-ai luat față de țărani, și despre elementul politic, și despre faptul că, în cazul cînd ei vor hotărî să vîndă, atunci ești gata să faci și tu același lucru și la același preț cu ceilalți... toate astea au fost bine spuse, cu cap, ba, aș putea spune, chiar foarte bine! Dar să te apuci și să-i amenințiți cu Anversul! De unde ți-au mai venit asemenea bazaconii?

— Am eu ceva în cap...

Gheorghi Vasilev scoase un oftat.

— Eh, dacă s-ar putea face treabă cu acest „ceva în cap"...

— Ai să vezi!

Fratele mai mare nu răbufni, cum avea obiceiul, în fața înfumurării fratelui mai mic. Era prea absorbit de gîndurile care-l frămîntau în legătură cu cele întîmplate la conferință și perspectivele care îi așteptau acum, sau, mai precis, cu ceea ce se putea întîmpla.

— Ei aș! se liniști el singur, după o bună bucată de vreme, în care tăcuseră amîndoi. În definitiv, orice s-ar întîmpla, cu aceste o mie două sute de tone pe care le avem în depozit stăm bine. În cazul cel mai rău vom vinde grîul pe piața locală.

Dar la gîndul că în felul acesta cîștigurile din speculația proiectată vor fi destul de mici, se înfurie din nou și, nemaiputîndu-se stăpîni, se întoarse către Liubomir și-i aruncă, pe un ton nu prea amabil:

— Și, în definitiv, pot să știu la ce te-ai gîndit? dacă într-adevăr te-ai gîndit la ceva...

Liubomir rîse.

— Se-nțelege că m-am gîndit.

— Și la ce te-ai gîndit, mă rog?

— Să facem export direct.

— Alta acum!

— Ascultă şi-ai să-nţelegi! Tu şi Irina mă sfătuiţi să mă însor în aşa fel, încît prin căsătorie să-mi fac legături cu exportatorii, nu-i aşa?

— Da, dar acum lucrul acesta devine aproape imposibil.

— Asta-i altă căciulă. Eu m-am gîndit, m-am tot gîndit şi ce mi-am zis: „Şi de ce adică n-aş încerca să-mi crecz aceste legături şi fără ajutorul vreunei slute?"

— Şi?

— O să-ţi spun ce-am hotărît.

Cei doi fraţi coborîră încet spre port.

Cu ani în urmă, casa comercială „David Lazăr" era una dintre firmele cele mai bogate şi mai cunoscute din oraş.

Lazăr era un bărbat în vîrstă, bine făcut şi totdeauna îmbrăcat cu o eleganţă neobişnuită. Soţia îi murise, lăsîndu-i un băiat, pe care tatăl îl numi Evgheni. Cînd copilul ajunse vîrsta pentru a fi dat la şcoală, în catalog fu trecut sub numele de Evgheni Lazăr.

David Lazăr era un mare negustor. Făcea negoţ în special cu pînză impermeabilă, pe care-o cumpăra din import, în baloturi mari, din care confecţiona foi de cort sau chiar corturi pentru armată în propriile lui ateliere. Pregătirile pentru războiul balcanic, şi mai tîrziu pentru primul război mondial, îi măriră şi mai mult averea. Dar el nu neglija nici alte afaceri, care întotdeauna îi măreau considerabil veniturile.

O dată Lazăr aduse nişte maşini din străinătate şi începu să fabrice pălării de vară din pai. Le vindea magazinelor săteşti, şi, în scurtă vreme, pălăriile lui deveniră foarte căutate. Dar cînd alţi întreprinzători se apucară să producă şi ei asemenea pălării, străduindu-se să aducă în ţară maşini mai moderne şi cu o mai mare capacitate de producţie, David Lazăr îşi vîndu atelierul cu inventar cu tot, cu paiele pregătite pentru lucru şi toată marfa care o avea gata pentru livrare, chiar cu meşteri cu tot.

— Nu-mi place să concurez cu nimeni! spunea el curioşilor care-l întrebau de ce părăsise afacerea.

Altă dată găsi la Viena o fabrică de bomboane, care tocmai atunci luase ființă, și deveni reprezentantul ei în Balcani. Dar pentru că fabrica era nouă și abia începea să-și facă cunoscute produsele peste granițe, măturînd din calea ei alte firme austriece și germane, care își desfăceau mai demult mărfurile în țările balcanice — pe vremea aceea în țările Europei de sud-est nu erau fabrici de bomboane și de ciocolată — livra pentru străinătate marfă de bună calitate și la prețuri destul de scăzute. Scopul fabricii era acela de-a pune stăpînire pe piețele de desfacere de unde ar fi primit comenzi mari, iar după aceea urma să scadă calitatea. David Lazăr cîștigă bani mulți prin această reprezentanță. Dar cînd fabrica începu să livreze produse de proastă calitate, el cedă reprezentanța în schimbul unei sume de bani primite de la altă firmă, motivînd că nu poate să fie reprezentantul unei fabrici care dă marfă proastă, chiar dacă marfa asta i-ar aduce cîștiguri de sute de mii de leva aur.

Ceilalți negustori se mirau de ciudățeniile lui și-l socoteau un om tare sucit. Altfel cum ar putea fi atît de nestatornic și de ce ar face asemenea experiențe?

Drept e că David Lazăr nu era ca ceilalți negustori. Numai confecționarea corturilor rămînea ocupația lui permanentă. Dar și asta, după cum spunea el, o făcea numai pentru faptul că nu se găsise încă nimeni care să-l concureze, fiindcă în clipa aceea ar fi renunțat și la producția de corturi.

— Cum se ivește unul, cum lichidez. Nu-mi place concurența, și pace!

Tot datorită faptului că nu-i plăcea concurența, el uimi întreaga lume comercială din oraș cu o nouă ciudățenie de-a lui. De la o rudă din Budapesta, Lazăr primi drept moștenire patru șlepuri. Pentru anul acela se prevedea o recoltă foarte bună — asta se întîmpla înainte de războiul balcanic — și mulți credeau că David Lazăr va cîștiga bani buni cu șlepurile lui și fără prea multă bătaie de cap. Dar el făcu iar una din combinațiile acelea ciudate, care uimeau pe toată lumea. În cîteva zile reuși să închirieze aproape toate șlepurile de mare capacitate de la proprietarii de șle-

puri din porturile dunărene și, întrucît majoritatea negustorilor nu-și transportau mărfurile cu micile șlepuri ale Societății fluviale austriece — bune doar pentru navigarea pe cursul superior al Dunării — el transporta cu șlepurile închiriate întreaga recoltă de cereale din Bulgaria și Romînia la centrul din Brăila. Se înțelege că totul se făcuse în schimbul unor sume destul de mari, pe care negustorii erau nevoiți să le plătească. Fixă însă prețurile în așa fel, ca negustorii să aibă totuși unele avantaje dacă închiriau șlepurile lui de mare capacitate. Astfel, în loc de două șlepuri mici, austriece, necesare pentru transportul unei cantități de marfă, se putea închiria de la dînsul numai unul singur, și cu bani mai puțini.

Închiriase șlepuri de cu primăvară pe un an întreg. Dar spre sfîrșitul toamnei, David Lazăr, conform unei clauze contractuale, anulă convenția dintre el și proprietari și le înapoie șlepurile, primind și despăgubirea corespunzătoare de la Societatea de asigurare. Întrebat de cîțiva de ce-a făcut asta, el răspunse:

— Ca să preîntîmpin riscurile pe care le pot provoca sloiurile de gheață de pe Dunăre în timpul iernii, să nu fiu nevoit să caut porturi pentru iernatul șlepurilor, să nu mai plătesc asigurarea degeaba și, mai ales, să nu fiu nevoit să caut eu mărfurile pe care să le transport la primăvară. Era prea multă bătaie de cap! Nu e pentru mine o astfel de treabă, nu-mi place să am griji...

Și mai mult se mirară negustorii cînd aflară că vînduse toate cele patru șlepuri pe care le primise ca moștenire.

— Ce nevoie am de ele? N-am eu altceva mai bun de făcut?

De-aici traseră concluzia că Lazăr e un om nestatornic, care se plictisește repede de orice lucru, chiar dacă i-ar merge al dracului de bine treburile și chiar dacă ar cîștiga bani cu nemiluita. Mulți însă erau foarte nemulțumiți de purtarea lui. Știau că în clipa cînd se ivește Lazăr pe piață, ei trebuie să se retragă. Trebuiau să se ferească din calea lui cel puțin un an de zile, fiindcă nu era cuminte să-l provoace cu prezența lor

pe domnul acesta atît de... capricios. Într-un an el achiziționă întreaga recoltă de fasole pentru export, în alt an cumpără toate pieile. Se înțelege că nu-i era nimănui la îndemînă să aibă drept concurent pe-un om care pune mîna pe o întreagă recoltă, fără a-i lăsa pe alții „să respire" măcar. Noroc că acest om nestatornic se plictisea repede de diferitele afaceri pe care le întreprindea. Așa judecau ceilalți negustori.

David Lazăr însă nu era de loc un om sucit și nestatornic, așa cum gîndeau ei. El era un om cu o cultură superioară, foarte capabil și priceput în treburi negustorești. În tinerețe — după ce terminase cursurile școlii catolice din orașul în care se născuse, la care-l înscrisese tatăl său pentru a învăța de mic cîteva limbi străine — David plecă la Viena, să studieze la Școala superioară de comerț. Bătrînului Lazăr, care era reprezentantul unei mari și renumite firme suedeze de galoși și tocuri de cauciuc — acestea din urmă avînd mare căutare pe vremea aceea — nu-i fu greu să-și trimită feciorul la școli în străinătate și să cheltuiască sume destul de mari cu întreținerea lui.

David se înscrise la Școala superioară de comerț, dar pe ascuns, fără știrea tatălui său, el asista și la cursurile de literatură și filozofie. Acolo legă prietenie cu tineri poeți și ajunse chiar el însuși să scrie versuri frumoase de dragoste, pline de melancolie și de-un farmec deosebit, care erau pe placul multor fete vieneze. Cu toate că dispunea de mulți bani, spre deosebire de ceilalți studenți ca și el, nu se apucă să ducă o viață de boem, ci trăia chibzuit; totuși, căuta să-și facă viața cît mai plăcută în zgomotoasa, vesela și încîntătoarea Viență de pe vremea lui Frantz-Josef.

David absolvi Școala superioară de comerț și-i trimise tatălui său diploma. Pe aceea a Facultății de filozofie, însă, o ascunse cu grijă în geamantan și nimeni din orașul său nu află că mai absolvise o școală înaltă. Dar cînd tatăl îi ceru să facă un an de practică la o cunoscută firmă comercială vieneză, feciorul refuză și reuși să-l convingă că viața e cea mai mare și mai completă școală și că cel mai bun lucru era să plece într-o călătorie lungă prin țările lumii, să vadă cu ochii lui

cum trăiesc oamenii de felurite neamuri, cheltuind aceeași sumă pe care ar fi cheltuit-o rămînînd încă un an la Viena. Om practic, tatăl se gîndi că feciorul vrea să cunoască posibilitățile comerciale ale diferitelor țări și, fără să stea pe gînduri, fu de acord cu hotărîrea lui, pentru care îl și lăudă. Timp de un an încheiat David dădu ocol Europei, vizitînd muzeele de artă din diferitele țări, și zăbovi zile întregi în muzeul Zwinger din Dresda, în pinacotecile din München, în Louvre la Paris și în fața nenumăratelor monumente istorice sau de artă din Italia, Spania și Grecia.

La vremea stabilită, părinții îl așteptau să coboare dintr-un vapor dunărean, dar el se întoarse din Egipt direct prin Constantinopol.

Mai tîrziu sosi și bagajul său de la Viena. Acesta se compunea din cîteva lăzi cu cărți, tipărite în ediții de lux, legate frumos în piele de meșteri pricepuți. Toți clasicii culturii universale își dăduseră întîlnire aici: erau cărți de filozofie și de istorie și multe studii de artă. Dar cea mai mare surpriză pentru părinți a fost prezența printre bagaje a unui frumos „Royal". Fiindcă, în timpul cît fusese la studii, David învățase să cînte la pian, nu ca un virtuoz, ce-i drept, dar destul de bine.

Tatălui său, care se arăta foarte uimit, îi declară că aceste bogății sînt ale lui și că el a economisit banii necesari pentru cumpărarea lor din sumele pe care i le trimitea pentru întreținere.

Chiar de la început David declară că ar fi rămas cu plăcere să trăiască în țări străine, întrucît pentru el viața era mult mai interesantă acolo, dar că venise acasă numai pentru ei, fiindcă îi iubea, îi respecta și, mai ales, fiindcă era singurul lor copil. Învățase din cărți că trebuie să aducă întotdeauna bucuric acolo unde este cu putință. Părinții fură mișcați de vorbele lui, plînseră de fericire și se mîndriră, o vreme, cu fiul lor, atît de bun și de învățat, care urma să preia negustoria tatălui.

Nu trecu mult, și bătrînii își deteră sfîrșitul, unul după altul.

Bogatele domnișoare din localitate n-au fost deloc mulțumite cînd David, în loc să aleagă pe vreuna dintre ele, își aduse nevastă tocmai de la Viena, ca unul care călătorea mult prin Europa și cunoscuse bine viața din Occident; dar, la scurtă vreme după căsătoria lui, speranțele lor crescură din nou, fiindcă soția muri dînd naștere micului Evgheni. De altfel, domnișoarele din localitate îi preziseseră apropiatul sfîrșit cu mult înainte: femeia era foarte palidă și vorbea atît de puțin! Numai oamenii care sînt măcinați de-o boală ascunsă puteau să fie asemenea ei. Dar și de data asta se înșelară. David Lazăr nu se însură a doua oară. Angajă una din cele mai bune guvernante și educatoare din străinătate pentru fiul său și se ocupă intens de negustoriile sale ciudate și de scurtă durată, cîștigînd din plin, dar rămînînd același om închis, care aproape că nu ieșea din casă.

În timp ce alți negustori, după ce-și terminau treburile de peste zi, se apucau să bea cafea sau rachiu, ori jucau cărți sau table, David Lazăr ședea în casă, citind operele clasicilor literaturii universale, iar noaptea se așeza să cînte la pian. Gurile rele spuneau că vecina lui, frumoasa văduvă, proprietăreasă a magazinului de mode, îl vizita uneori seara tîrziu și-l asculta pe David cîntînd; dar cu toată insistența, curioșii, care ofereau bacșișuri mari servitorilor pentru a-i face să vorbească, nu reușiră să afle nimic precis. Oamenii de serviciu spuneau că nu știu nimic. Ei nu precizau, însă, dacă stăpînul lor este întotdeauna singur, dar susțineau cu tărie și se jurau că nu văzuseră niciodată pe cineva la el seara tîrziu.

Lui David Lazăr îi plăcea liniștea. Se pricepea să facă și negustorie, dar nu voia și, mai cu seamă, nu putea admite ca gîndurile să-i fie ocupate numai cu combinații comerciale de felul celor care stîrneau uimirea multor oameni din oraș. Dacă ar fi semănat cu confrații săi, ar fi trebuit ca negustoria să-i ocupe tot timpul liber. Din această pricină, și nu din cauza cîștigurilor nesigure, nu-i plăcea „să concureze", din această pricină lichida atît de repede toate afacerile, imediat ce se iveau alți amatori de combinații renta-

bile, ca acelea pe care le născocea el. Să ducă lupta cu ei, să-i neutralizeze, făcîndu-i să abandoneze afacerea respectivă, să-i pună pe fugă din calea lui şi mai ales să-i îngenunche pentru totdeauna, nu era în firea lui David. El prefera să studieze cu pasiune cugetările filozofilor şi lucrările clasicilor literaturii universale, să citească cărţi noi, pe care şi le aducea cînd se întorcea din străinătate sau le comanda librarului din oraş, care avea legături cu editurile străine. Prefera să cînte la pian decît să-şi piardă nopţile prin localuri: poate că şi acum mai scria în taină versuri.

Dar cînd Evgheni creşcu, David Lazăr îşi schimbă felul de-a fi. Ceilalţi evrei bogaţi îşi dădeau copiii la şcoala primară din localitate, şi după terminarea şcolii, îi trimiteau în străinătate. Aşa procedaseră şi cu David părinţii lui. El, însă, îl înscrise pe Evgheni la liceul bulgar.

— M-am gîndit să procedez aşa pentru că fiul meu va fi cetăţean al acestei ţări, îi răspunde David rabinului. Vreau să-şi cunoască ţara, să fie cu adevărat un cetăţean bulgar!

Tot atunci îşi construi şi casă nouă.

Toţi oamenii avuţi din oraş îşi construiau casele după planuri întocmite de arhitecţi vienezi, sau le comandau unor arhitecţi din Budapesta, şi casele lor erau nişte mici palate, care nu se deosebeau prea mult de micile castele vieneze. Planurile veneau din străinătate, dar casele erau construite de meşterii locali. David Lazăr însă adusese un arhitect de la Viena, care făcu planul viitoarei case la faţa locului, şi arhitectul rămase oaspetele lui pînă cînd se termină în întregime construcţia noii locuinţe.

— Vreau să las feciorului un loc şor cum trebuie. Să aibă o casă frumoasă, în care să crească de mic, ca să simtă că e a lui.

În casa cea nouă, care avea două etaje şi o terasă neobişnuit de lungă şi de largă, la care se ajungea trecînd prin cîteva uşi grele şi înalte, din lemn sculptat, David Lazăr dădu primele sale recepţii. În timpul iernii recepţiile aveau loc înăuntru, iar vara, pe terasa largă,

de unde se vedea strada liniștită ce cobora spre malul Dunării. Recepțiile astea impresionau prin bogăția și fastul lor. La asemenea ocazii el invita tot felul de oameni — diplomați străini de la consulate, funcționari de la agențiile navale și de industrie, negustori localnici, funcționari și intelectuali din oraș; avea totdeauna grijă să invite oameni cultivați, sau cel puțin oameni umblați prin lume, care știu să se poarte în societate; se ferea de plicticoși. Averea ori situația lor socială aproape că nu prezenta nici o importanță pentru stăpînul casei. Toți erau pentru David oaspeții săi scumpi.

La toate recepțiile lua parte și Evgheni, oricît de tîrziu s-ar fi prelungit petrecerea.

„Să se învețe de mic cu lumea, să nu crească un sălbatic și, mai ales, să se obișnuiască să discute cu intelectualii, cu oameni mai interesanți!" se gîndea David.

La absolvirea liceului, Evgheni luă premiul întîi; îi iubeau toți colegii. Nu trecu mult și, spre marea bucurie a tatălui său, băiatul intră la Școala de ofițeri de rezervă și, mai tîrziu, plecă să lupte pe frontul din Doiran. Acolo, în primăvara anului 1918, fu ucis de-un glonte englezesc.

Viața sublocotenentului de rezervă bulgar Evgheni Lazăr se stinse undeva pe-un cîmp de luptă. Dar, o dată cu pieirea lui, luă sfîrșit pentru totdeauna și viața mondenă a lui David Lazăr. Casa cea mare stătea cu ușile zăvorîte, firma fu lichidată, și, într-o bună zi, oamenii își dădură seama că Lazăr nu mai apare nicăieri. Unii întrebau de el, alții încercau să-l vadă, dar nemîngîiatul tată nu primea pe nimeni, refuzînd chiar și vizita pe care voia să i-o facă rabinul. Nu ieșea din casă săptămîni și luni de-a rîndul. Păstrase lîngă el doar un servitor bătrîn, care nu vorbea cu nimeni, poate pentru că era la fel de nefericit ca și stăpînul său.

Încet-încet, concetățenii aproape uitară că în orașul lor mai trăiește David Lazăr. Contribuiră la aceasta și evenimentele care urmară. Catastrofa războiului, ocupația, tulburările interne, grevele muncitorilor erau subiecte mult mai interesante decît nefericirea unuia singur. Altele îi preocupau sau îi tulburau pe foștii săi

cunoscuți, și nu le mai ardea acum de-un oarecare David Lazăr, care nu făcea nici o afacere și se izolase ca un pustnic, trăind probabil din rente.

Unii susțineau că l-ar fi văzut de multe ori noaptea, târziu, plimbîndu-se de-a lungul malului Dunării și privind valurile care curgeau neîncetat la vale. Dar nu erau siguri că omul acela era cu adevărat David Lazăr, prea era prăpădit; hainele păreau ponosite și atîrnau pe umerii lui slăbănogi și încovoiați. În afară de asta, nu răspundea nimănui la salut, ca și cum n-ar fi cunoscut pe nimeni. David fu uitat cu desăvîrșire. Mai erau destui oameni nefericiți în oraș. Cine stă să-și amintească de un bătrîn oarecare, pe care-l cunoscuseră înainte de război?

Dar la omul acesta se gîndise Liubomir Vasilev, dezvăluind fratelui său motivul care-i dăduse îndrăzneala să se ridice împotriva tuturor cerealiștilor din oraș.

În liceu, Liubomir fusese coleg cu Evgheni Lazăr. Ședeau în aceeași bancă, își făceau împreună lecțiile, erau prieteni buni, se plimbau împreună, se jucau împreună. Nedespărțiți au fost și în Școala de ofițeri de rezervă; întîmplarea a făcut să meargă împreună și pe front.

Liubomir punea mare preț pe această împrejurare, care-l va ajuta să ajungă la David.

Cînd se întorsese de pe front, Liubomir Vasilev nu avusese tăria să-l viziteze pe tatăl lui Evgheni, cu toate că înainte venea foarte des în vizită la fiul lui. Curînd după război, plecă la studii în străinătate. Îl întrebă pe Gheorghi de bătrînul Lazăr, dar cînd auzi că s-a închis în casă și nu primește pe nimeni, nu făcu nici măcar încercarea de a-l vizita. Era prea grăbit și n-avea timp pentru asemenea lucruri. Și-apoi ce-ar fi putut să facă pentru nefericitul părinte? Nu i-ar fi făcut mai mult rău cu prezența sa? Fiindcă el e viu, trăiește, iar Evgheni, copilul lui, e pierdut pentru totdeauna. Raționamentele acestea îi conveneau, fiindcă justificau ingrata lui purtare.

Acum își aminti tot ce-i povestise Evgheni în nopțile grele și nesfîrșite de pe front, despre priceperea tatălui său în afaceri, despre legăturile sale, și, gîn-

dindu-se cum ar putea să se folosească mai bine de omul acesta, își făcu tot felul de socoteli. Prin minte îi trecură crîmpeie din discuțiile pe care le avusese cu Evgheni ; deodată simți că bătrînul acesta izolat în suferință nu-l va lăsa pe colegul fiului său, dispărut atît de timpuriu și în condiții atît de tragice, și-l va ajuta să iasă din impas ; era sigur de asta.

Fără doar și poate că David Lazăr cunoștea bine pe mulți dintre negustorii de cereale din Europa. Cu siguranță că și aceștia îl cunoșteau pe el ; de asemenea, David nu era un om pe care să-l poți uita ușor. În afară de asta, negustorii din Occident nu seamănă cu cei orientali, ei își servesc totdeauna vechii prieteni de negoț, chiar dacă s-au retras din viața comercială și nu-i mai leagă de ei nici un fel de interese bănești.

Liubomir trebuia să-l folosească pe David Lazăr.

Gheorghi Vasilev fu de acord cu ideea fratelui său mai mic.

Capitolul V

Casa lui David Lavăr era la stradă. În față avea o ușă mare, ferecată, care da într-un hol boltit, prin care se putea ajunge în grădina din spatele casei. În acest hol dădeau și cele două uși care duceau spre interiorul casei. Liubomir își amintea foarte bine întreaga așezare a imobilului

Întinse mîna după butonul soneriei, dar și-o retrase, dezamăgit. Soneria de la ușa de intrare fusese desființată. Pe locul unde se afla înainte butonul nu rămăsese decît o gaură în zidărie, iar tăbliță emailată pe care scria o dată cu litere bulgărești și latine „David Lazăr" era zgîriată de nu se mai cunoștea nimic din ce fusese scris.

Liubomir privi în jur. Nu cumva bătrînul se mutase între timp?

Bătu cu putere în uşă, dar nu primi nici un răspuns. Mai bătu o dată, bătu şi a treia oară, dar tot degeaba. Strada era pustie şi nu avea pe cine întreba măcar.

Începu să se plimbe cu paşi mari pe trotuarul din faţă. După cîteva clipe, se întoarse şi bătu din nou, tare şi insistent. Dar nu primi răspuns nici de data asta. Atunci îşi aminti că pe timpuri, cînd se juca cu Evgheni de-a indienii sau de-a hoţii şi vardiştii, intrau descori în grădină prin curtea vecină. Acolo nu era gard. Încă de pe vremea cînd se construia casa, după cum spunea Evgheni, tatăl lui observase o mulţime de cuiburi de privighetori în tufişul des care marca hotarul averii sale în partea dinspre vecin. Poruncise să nu se schimbe nimic în această parte a grădinii, pentru ca nu cumva să se sperie şi să fugă privighetorile.

Liubomir îşi aminti cum stătuse împreună cu Evgheni, toamna, după plecarea privighetorilor, cu răsuflarea întretăiată în faţa cuiburilor goale şi cît de mult îi uimise împletitura măiestrită a ramurilor subţiri. Acum îşi amintea foarte bine şi de locul unde făcuseră amîndoi o trecere largă prin tufiş.

Mai zăbovi cam un minut după ultima bătaie în uşă şi, văzînd că tot nu răspunde nimeni, se îndreptă cu paşi mari către bulevard.

Ca şi altădată, curtea vecină era la fel de goală. Din căsuţa care se afla în fundul curţii nu se arătă nimeni cînd portiţa de lemn scîrţîi puternic şi prelung. Liubomir se opri puţin, apoi porni spre tufişul de la marginea curţii. Tufişurile se rariseră, iar pe ici, pe colo se vedea că fuseseră tăiate. Cu siguranţă că vecinii tăiaseră crengile pentru a-şi aţiţa focul, fiindcă acum era aproape sigur că nu îngrijea nimeni grădina din jurul casei lui Lazăr.

Grădina, care altădată era atît de bine întreţinută, în care vedeai flori rare şi minunat de frumoase pînă toamna tîrziu, devenise pustie şi părăsită, era năpădită de bălării. Fîntîna arteziană, cu fetiţa de bronz încremenită într-o atitudine speriată în faţa lebedei care scotea apă pe cioc, era acoperită de frunze putrezite. Aleile

dispăruseră aproape în încîlceala buruienilor, iar copacii se uscaseră, sufocați de îmbrățișarea iederii și-a viței sălbatice. Două butoiașe uscate,, cu cercurile plesnite și doagele împrăștiate în jur, un cărucior de lemn, stricat, cîteva cîrpe murdare, puse la uscat pe-o sîrmă întinsă între doi copaci, dădeau o înfățișare și mai tristă grădinii.

Liubomir făcu cîțiva pași spre bolta de la intrare, privi în jur, de parcă ar fi vrut să-și amintească ceva, și se opri înaintea ușii.

Și aici soneria fusese scoasă.

Vizitatorul zîmbi și se duse la ușa a doua. Își aminti de o șiretenie de-a lui Evgheni. Se întîmpla ca uneori să întîrzie cam mult pe malul Dunării, iar servitorul să nu se grăbească să deschidă ușa, „ca să-i învețe minte". În astfel de ocazii, Evgheni se ducea la ușa aceasta și trăgea de ciucurii unui șnur care atîrna pe lîngă canat. Dinăuntru se auzea sunetul unui clopoțel, apoi pașii servitorului, care își arăta chipul somnoros în ușă și începea să-l certe pe Evgheni: „De ce-l deranjezi pe *papa*, Evgheni? *Papa* o să se supere că tragi de șnurul clopoțelului!" Dar *papa*, care venea întotdeauna în asemenea situații să deschidă cea de-a doua ușă, nu se supăra niciodată pe Evgheni, ci pe servitor și pe metodele lui pedagogice.

Mai era oare șnurul acela, așa cum îl știa el? Nu mai era! Adică șnurul era la locul lui, numai că-i lipseau ciucurii, și cum atîrna acolo, învechit și dezlînat, aducea cu o frînghie murdară, lăsată în bătaia soarelui și-a ploii. Liubomir întinse mîna și trase de șnur. La urechile lui ajunse un sunet ușor și plăcut, pe care-l cunoștea bine. Trase mai tare de șnur. Clopoțelul sună o dată, de două ori, de trei ori. Liubomir ciuli urechea, fiindcă i se păru că aude pași. După cîteva clipe, o cheie scîrțîi în broasca primei uși. Se duse într-acolo și, cînd se apropie, auzi vocea unui bătrîn care mormăia:

— Vedeți-vă de drum! Nu e nimeni acasă!

Ușa se deschise cu un scîrțîit prelung, și în pragul ei se ivi un om bătrîn, cu barbă albă, care întrebă răstit:

— Cum ați intrat aici? Vedeți-vă de drum! Plecați de-aici! V-am spus că nu-i nimeni acasă!

Dar cînd bătrînul își ridică privirea, ca să vadă cine-i acest vizitator nepoftit și obraznic care-i tulbura liniștea, pe fața lui se așternu o mare uimire. Buzele uscate i se întredeschiseră într-un zîmbet larg.

— Domnule Liubcio! strigă el. E adevărat? Doamne, domnul Liubcio a venit! Ah, cît de mult mă bucur, cît de mult mă bucur! Bătrînul întinse mîna și-o puse pe umărul musafirului. Dar, într-adevăr, sînteți chiar dumneavoastră, domnule Liubcio?

Liubomir Vasilev zîmbea. Recunoscuse imediat pe bătrînul servitor al lui David Lazăr, dar nu-și mai amintea numele lui.

— Se-nțelege că eu sînt, zise el.

— Ah, Doamne, Doamne, ce surpriză! continua să vorbească bătrînul mai mult pentru sine. Domnul Liubcio e din nou în casa noastră! Ah, iar domnul Evgheni... Dumnezeu să-l ierte, nu mai e, nu mai e... Atîția ani au trecut, ah, Doamne! Și eu, ca un bătrîn obosit ce sînt, am uitat pînă și de politețe. Îl țin pe domnul Liubcio la ușă! Vă rog să poftiți, îl anunț imediat pe domnul David! Bătrînul se opri deodată, și pe fața lui încrețită înflori un zîmbet șiret: Nu, n-o să-l anunțăm. Veniți cu mine, domnule Liubcio! Vom intra încet, în vîrful picioarelor, și o să ne ducem drept la el. Încetișor, încetișor de tot, fiindcă scările scîrțîie rău al dracului, au îmbătrînit și ele, și am îmbătrînit și noi... Așa, încet, încetișor... Cc-o să se mai bucure domnul David! Ce-o să se mai bucure! Veniți, veniți după mine...

Liubomir urcă încet scările care scîrțîiau, mergînd în vîrful picioarelor în urma bătrînului. Nu atît fiindcă i se spusese să meargă așa, ci pentru motivul că înăuntru era un întuneric atît de adînc și de tainic, încît își mișca anevoie picioarele, ca să nu se împiedice de ceva. Trecură prin trei camere, pe care le recunoscu ca fiind strălucitoarele saloane de odinioară. Colbul se așternuse peste tot. Pe mobilele scumpe erau grămădite tot felul de lucruri trebuincioase ori inutile, iar pe podea se vedeau aruncate hîrtii rupte și mototolite. Perdelele erau lăsate, camerele erau cufundate într-un întuneric adînc, parchetul scîrțîia sinistru. Se apropiară de ultima ușă. Dincolo de ea se afla cîndva biblioteca lui David Lazăr.

— Aici e, îi arătă bătrînul o uşă glisantă din lemn masiv, apoi ciocăni uşor cu degetele în ea.

— *Entrez!* se auzi dinăuntru o voce profundă şi liniştită. Şi de ce suni clopoţelul acela? Nu-mi place să-l aud! Lasă în pace umbrele trecutului!

Fără să răspundă, bătrînul servitor intră şi rămase în picioare lîngă uşa deschisă, vrînd să-l invite pe Liubomir, dar, probabil la semnul care i-l făcu omul dinăuntru, servitorul intră în odaie şi închise uşa în urma lui.

Liubomir rămase singur în întuneric. Auzea cum bătrînul spunea ceva, dar ce anume nu putea înţelege. „Lasă în pace umbrele trecutului!" Umbrele trecutului erau, cu siguranţă, amintirile care se legau de frumoasa văduvă, proprietăreasa magazinului de mode, despre care se vorbea pe vremea aceea că venea noaptea la David. Oare nu cumva acest clopoţel fusese instalat acolo numai pentru femeia aceea? Îşi aminti că de fiecare dată cînd Evgheni trăgea de şnur — de altfel asta se întîmplase doar de două sau trei ori — totdeauna cobora însuşi David Lazăr. Da, aşa trebuie să fi fost, clopoţelul era semnalul că se apropie clipele de dragoste.

Dar dacă „umbrele trecutului" care trebuiau lăsate în pace se refereau şi la fiul său, nu cumva bătrînul va refuza să-l primească? Doar şi cu ani în urmă se bucura de faima unui om straniu!

Îndoiala lui însă nu dură mult. Bătrînelul deschise uşa şi îl pofti, cu un zîmbet larg, să intre.

— Poftiţi, domnule Liubcio, zise el de data aceasta cu voce tare, iar ca pentru sine şopti: În sfîrşit, în sfîrşit! Bun e Dumnezeu şi mare-i mila lui!

Camera spaţioasă, pe care-o cunoştea bine Liubomir, rămăsese la fel cum era cu ani în urmă; aceleaşi biblioteci uriaşe, care ajungeau pînă în tavan şi acopereau în întregime pereţii. Aici era ceva mai multă lumină datorită faptului că perdelele celor două ferestre, care dădeau spre grădină, erau trase în lături. Pe masa de lucru se vedeau aruncate în neorînduială sumedenie de cărţi, dar oricît se strădui Liubomir să-l vadă pe omul

care trebuia să se afle la masă, nu reuși să zărească nimic. În stînga mesei însă descoperi un pat simplu de fier, și lîngă el, micul pian „Royal", pe care-l cunoștea atît de bine.

Mobilele acestea nu se aflau înainte în bibliotecă. Era limpede că fuseseră aduse aici pentru mai multă comoditate, întrucît bătrînul David Lazăr se hotărîse să locuiască în această singură cameră : biblioteca lui. Patul era răvășit, „Royal"-ul acoperit de-un strat gros de praf, iar pe capac se vedeau de asemenea teancuri de cărți în neorînduială.

„Unde o fi stăpînul casei ?" se întrebă Liubomir.

— Bună ziua ! se auzi o voce în spatele său.

Se întoarse. La o mică distanță de ușă, într-un fotoliu cu spătarul înalt, așezat cu spatele spre fereastră, ședea bătrînul David Lazăr.

— Bine-ai venit, Liubcio ! vorbi el din nou, încet și cu voce egală, fără să zîmbească, cum avea obiceiul altădată.

Liubomir era cît pe-aci să scoată un strigăt de uimire. Se aștepta să-l găsească pe tatăl lui Evgheni foarte schimbat, un bătrînel slăbănog, numai pielea și osul, așa cum se întîmplă cu toți oamenii bătrîni și nenorociți, dar ceea ce-i văzură ochii îl uimi într-atîta, încît nu putu scoate o vorbă. David Lazăr era același domn pe care-l știa el, zvelt, elegant și proaspăt ras. Dar, privindu-l mai atent, își dădu seama că nu mai semăna de loc cu cel care fusese odinioară. Hainele sale frumoase erau și acum călcate cu grijă, dar atîrnau vechi și demodate, ca niște zdrențe pe un schelet. Fața lui era cadaveric de palidă, cu pielea atîrnînd, ca niște pungi goale, în jurul maxilarelor și sub ochi. Dar în obrazul acesta ciudat, doi ochi negri străluceau, ca și altădată, și ochii aceștia erau îndreptați spre Liubomir Vasilev, privindu-l nici cu bucurie, nici cu ciudă, ci cu totul indiferenți...

— Ia loc ! David îi arătă, cu o mînă palidă, fotoliul din fața sa. Dacă vrei, scoate-ți pardesiul, dacă nu vrei, nu-l scoate. Aici, la mine, e cam răcoare.

Liubomir își scoase pardesiul, privi în jurul său și, cum nu descoperi nici un cuier, îl puse pe spetează fo-

toliului și se așeză. În timpul acesta, David Lazăr continua să mîngîie coperta cărții, din care cu siguranță că citise pînă atunci, și în gestul lui părea că se ascunde părerea de rău că este nevoit să-și întrerupă lectura care-l interesa atît de mult. Privi pe Liubomir, îl măsură cu privirea din cap pînă-n picioare, apoi își întoarse ochii spre grădină, de parcă crengile uscate ale copacilor ar fi prezentat mai mult interes pentru el decît oaspetele acesta îmbrăcat după ultima modă, decît pantofii lui model „Salamandră", pe care Liubomir se străduia să și-i ascundă sub fotoliu, fiindcă abia acum își dăduse seama că altfel trebuia să se îmbrace pentru a vizita pe tatăl colegului său mort în război. Fără doar și poate că bătrînul o să sfîrșească prin a-l urî pe tînărul acesta, fiindcă nu avusese norocul să-și vadă feciorul tot atît de mare, frumos și elegant ca Liubomir.

Acesta privi spre David.

Nu, era limpede că bătrînul Lazăr nu-i acorda nici o atenție. Privea cu ochii pierduți spre grădină, ținînd cartea într-o mînă, iar cu cealaltă mîngîindu-i coperțile, cu totul absent și lăsînd impresia că a uitat complet de el.

Tăcerea începu să devină apăsătoare.

Dar cum? Cum să înceapă? Și mai ales ce să spună?

În cameră era răcoare, dar Liubomir Vasilev totuși transpira.

— Scuzați-mă că am îndrăznit să... începu el, articulînd cu greu cuvintele.

David Lazăr își întoarse capul și-l privi fix. Îl privea atît de insistent, încît Liubomir se încurcă. El povesti, fără a reuși să lege cuvintele, cum s-a tot pregătit de multă vreme să facă o vizită aici, ca unul ce fusese prieten atît de bun cu sărmanul Evgheni, dar se întîmplase că ori nu putuse, ori se temuse de-un refuz, auzind că domnul Lazăr se izolase de lume și nu voia să primească pe nimeni. Apoi, prinzînd curaj, începu să-i vorbească bătrînului despre ultimele întîmplări de pe front la care luase parte împreună cu Evgheni. Povesti și cîteva întîmplări adevărate, dar minți cînd spuse că fusese martor ocular la moartea lui Evgheni și că asistase și la înmormîntare. În timpul acela Liubomir se

afla în permisie la Sofia. Amănuntele pe care le povestea acum le aflase de la soldați, mult mai tîrziu, cînd se înapoiase pe front.

— Am insistat personal pe lîngă comandant și l-am înmormîntat într-o groapă separată, nu în groapa comună, ca pe ceilalți. Evgheni era doar prietenul meu cel mai bun.

David Lazăr dădu din mînă nepăsător, ca și cum ar fi vrut să alunge o muscă sîcîitoare. Părea că se pregătește să spună ceva, dar în loc de-a deschide gura, își strînse și mai tare buzele și din nou își îndreptă privirea spre grădină.

Liubomir se tulbură. Ce să facă? Să treacă direct la adevăratul scop al vizitei sale, sau să mai aștepte? Ce se-ntîmplă cu omul acesta? Nu cumva și-a pierdut mințile? Tînărul se foi neliniștit în fotoliul său.

În clipa aceea cineva ciocăni în ușă.

David Lazăr tăcea, continuînd să privească absent pe fereastră. Ciocănitul în ușă se repetă.

Se pare că David Lazăr abia acum îl auzi.

— *Entrez!* spuse el cu aceeași voce liniștită, profundă și lipsită de expresivitate.

În odaie intră bătrînul servitor, aducînd pe-o tavă de argint o sticlă de vin și două pahare de cristal. Lăsînd totul pe birou, deschise din nou ușa și împinse de-afară o măsuță de servit pe rotițe. Apoi destupă sticla, turnă vinul în pahare, le așeză împreună cu sticla pe măsuță și se trase înapoi.

— M-am gîndit... zise el de lîngă ușă, că pentru domnul Liubcio...

David Lazăr dădu din cap.

— Bine!

Bătrînul ieși.

— Servește-te! îi arătă Lazăr paharele, dar el nu întinse mîna să ia unul.

— Dumneavoastră? ridică Liubomir paharul.

David Lazăr nu se mișcă.

— Eu, nu... zise el simplu și din nou căzu pe gînduri.

Liubomir bău. Vinul era vechi și bun.

— Foarte bun vin, zise el, mai mult ca să spargă tăcerea.

Lazăr își opri privirea la el, chinuindu-se parcă să prindă ce-i spusese, dar asta ținu doar o clipă, fiindcă imediat ochii lui se îndreptară din nou către fereastră.

Afară apunea încet soarele. Printre copacii uscați și desfrunziți din grădină, pe crengile cărora mai atîrna, ici-colo, cîte o frunză îngălbenită, printre frunzele portocalii și roșii ale viților sălbatice, care se înfășuraseră pe trunchiurile copacilor, și prin verdele întunecat al iederii, se zăreau apele Dunării, argintate de razele soarelui în asfințit. Ca un glob uriaș de foc, astrul zilei cobora încet spre malul din față, și-o dungă roșie ca focul tăia pieziș undele de-un alb-cenușiu al liniștitului fluviu. Mai tîrziu această dungă crescu și coloră în roșu aproape toată lățimea fluviului, cît se putea zări prin fereastra casei.

Lumina soarelui năvăli în odaie, și deodată fotoliile, mobilele, cărțile și fața cadaverică a lui David Lazăr căpătară o culoare roșietică, ca și cum în fața ochilor lui Liubomir s-ar fi lăsat o perdea de tul roșu.

— Îmi plac nespus ceasurile acestea de seară, începu să vorbească încet David Lazăr, părînd că nu-i vorbea lui Liubomir, ci numai lui însuși.

Din respect pentru bătrîn, Vasilev vru să spună și el ceva, dar se abținu. David Lazăr începu să recite deodată cu glas încet și liniștit:

— „Caretea soarelui luceşte, către amurg croindu-şi cale.
Mîndrul apus deschide-n faţă-i feericele lui portale.
Curînd şi ultimele raze şi-or pierde strălucirea vie
Şi vor dispare fără veste, tăcut, sub zarea purpurie..."

Poezia aceasta a fost scrisă de Csokonay [1], poet ungur, clasic. Cu siguranță că n-ai auzit de el. Sînt frumoase,

[1] *Csokonay Vitéz Mihály* (1773—1805), poet maghiar progresist, autor de ode, elegii ş. a.

foarte frumoase versurile; mai departe sînt unele foarte triste. Spre sfîrşit, poetul devine acuzator. Da, da!

„Sărmane om! cînd erai liber, cînd n-aveai griji şi nici stăpîni,
De ce ţi-ai pus cătuşe, singur, pe propriile tale mîini?"

Dar să lăsăm asta. Îmi plac grozav ceasurile de seară. Sîngele acesta mînjit pe orizont mă face totdeauna să tresar. Sînge! În *Radcliff* [1]-ul lui Heine există această întrebare, la care nimeni nu va putea să răspundă vreodată: „De ce sabia ta e atît de înroşită de sînge?" David Lazăr căzu pe gînduri, apoi reluă din nou, cu vocea lui înceată şi monotonă: Sînge. De ce? Oare nu este asta cea mai crudă glumă a naturii ca în minunatele ceasuri de seară, cînd totul se linişteşte, cînd omul, obosit de treburile de peste zi, ar fi trebuit să se odihnească, plin de recunoştinţă faţă de natură, pregătindu-se pentru o nouă zi, seara, muiată în sînge, vine să-i amintească de propria lui cruzime şi de propriul lui stîrv? Şi pe mine, şi pe tine sînt pete de sînge... Nu-mi place sîngele, Liubcio! Oare de ce trebuia ca ziua în agonie să fie totdeauna învăluită în roşu-sîngeriu? Crudă glumă din partea naturii! Bine că totul nu durează decît cîteva clipe, şi după aceea urmează o pace albastră, ca un odihnitor preludiu al somnului ce se anunţă.

Liubomir auzise de înclinaţiile poetice din tinereţe ale lui David Lazăr. De aceea se hotărî să nu-l mai întrerupă; ar fi vrut să-i spună tot ce are pe inimă; numai aşa ar putea să-şi mai potolească puţin durerea, durerea nemărginită a părintelui care şi-a pierdut feciorul. Vechea rană părea că s-a deschis din nou la vederea lui Liubomir, singurul care pătrunsese aici din lumea oamenilor de afară.

David Lazăr părea că nu-i acordă nici o atenţie. Continua să recite, improviza, se lăsa în voia fanteziei sale; parcă ar fi fost singur:

[1] Tragedie romantică într-un act în versuri; e una din primele opere ale scriitorului german Heinrich Heine, cu subiect din viaţa haiducească, care se termină prin moartea tuturor personajelor.

— Ceasul ceței albastre... cît de frumos este...

În curînd răcoarea nopții peste voi o să adie.
Obosite, somnoroase, frunțile se vor pleca.
Peste tot se-ntinde-o vrajă plină de melancolie,
Iar o amintire tristă va veni de undeva,
Ca să pună pe jăratic suflete muiate-n sînge,
Mistuind în focul clipei nălucirea cugetării.
Ca săgeata care zboară, vîjîind, și-apoi se frînge,
Simți fiorul ce te-ncearcă în albastrul înserării,
Iar cînd zgomotul se pierde și cînd liniștea oftează,
Istoviți, către fereastră mergeți să priviți la lună;
Amintiți-vă de mine, voi, copii cu mintea trează,
Amintiți-vă de mine și șoptiți-mi: «Noapte bună!»

Și șoptiți-mi: „Noapte bună!"... Noapte bună!... Lazăr oftă: Dar înainte de asta, poetul spunea: „Copii, mă tem pentru voi!"

Liubomir se foia pe fotoliul său.

— Dar cu parc-aș cunoaște aceste versuri, da, da, le cunosc, sigur că le cunosc! Asta era... era o poezie de... el tăcu încurcat, fiindcă nu reușise să-și amintească cine era autorul.

— De Iavorov [1], spuse încet David Lazăr. Dar nu-l citez exact, ci așa, ca să exprime cît mai bine starea mea sufletească. Asta sînt eu; m-am așezat istovit de puteri la fereastra odăii mele. În poezia lui Iavorov nu e chiar așa; dar nu e totuna? Amintirea tristă arde ca jarul, și sufletul mi-e bolnav, s-a înfipt o săgeată în el și s-a frînt; e încă departe ceasul cînd copilul, pentru care am tremurat, îmi va șopti: „Noapte bună!" Cît de mult m-am temut să nu pățească ceva Evgheni al meu! Și ei mi l-au ucis, mi l-au înecat în sînge! Bătrînul își roti privirea prin odaia în care se întunecase de-a binelea. Părea cufundată într-o ceață albastră, care luase locul asfințitului roșiatic de adineauri. Privirea lui părea că dă ocol dulapurilor cu cărți. Înțelepții au lăsat în urma lor o uriașă bogăție spirituală, din care

[1] *P. K. Iavorov* (1877—1914), cunoscut poet și dramaturg bulgar.

să se adape toți, pentru a deveni mai buni. Iar urmașii ce fac? Se cufundă în rîuri de sînge, în noroiul urii și în veninul cruzimii, veșnic însetați după averi.

El se ridică deodată și se îndreptă spre un dulap. Hainele îi fluturau ca niște flamuri triste pe trupul lung și slăbănog. Întinse mîna, luă ceva dintr-un raft și se întoarse la fotoliul său. Liubomir își dădu seama că ține în mînă o cupă de argint, nu prea înaltă.

— Știi ce-i asta? Nu! Aici e Evgheni... prietenul tău, Evgheni. Uite, asta-i tot ce-a mai rămas din el. Am fost și cu acolo unde ați fost voi. Știu totul. Am căutat și am găsit pe toți soldații lui, și ei mi-au povestit cum se purta cu ei, cît de mult îl iubeau, cum a fost ucis și cine a fost în preajma lui în ultimul ceas al vieții... și la înmormîntarea lui...

Liubomir simți cum îi ard obrajii. Fusese prins cu minciuna. „Cine m-a pus să mă laud? Bătrînul acesta și-a dat imediat seama de minciuna mea, spusă numai în scopul de a-l mișca. Cine știe ce-o să mai facă, ce-o să mai spună acum..."

Dar David Lazăr nu făcu și nici nu spuse nimic. Înaintea ochilor săi de părinte îndurerat se derula aceeași scenă, văzută de sute și mii de ori. Vocea îi devenise iar înăbușită, surdă; pentru prima oară trebuia să vorbească cu glas tare lucruri pe care și le spusese de sute de ori numai în gînd, în nesfîrșitele sale ceasuri de singurătate:

— Era acolo un copăcel strîmb, cu ramurile dezgolite de frunze, un copăcel trist. Dar cînd Evgheni își oprise ultima dată privirea asupra lui, era plin de flori albe. „Ce frumos e!" exclamase el. Ah, dacă ai ști cît este de dureros să ai numai un singur fiu, și acela să moară cu aceste cuvinte pe buze! Dacă ar fi blestemat lumea, dacă ar fi blestemat viața aceasta păcătoasă! Dar el, nu! Spusese doar atît: „Ce frumos e!" Mîinile lui mîngîiau în neștire strania cupă de argint, care nu-și avea locul între sticla cu vin și paharele pline. Acum spune-mi ce te aduce la mine, Liubcio, începu vorba David Lazăr. Dar, te rog, adăugă el după o scurtă pauză, spune-mi adevărul, nu căuta să mă minți.

Cuvintele erau spuse pe un ton foarte liniștit, fără urmă de dojană. Lucrul acesta îl ajută să-și învingă tulburarea și, după o scurtă șovăială, începu să vorbească despre scopul vizitei lui. Tulburarea care-l cuprinsese la început dispăru cu totul. Prin fața ochilor îi trecură fulgerător cîteva mii de tone de grîu, teancuri de bani investiți în acest grîu, văzu depozitele, stagnarea totală a activității în unele sectoare, și mai ales în comerț, apoi fețele viclene ale concurenților și ascensiunea sa rapidă sau eșecul total; toate acestea se străduiau să i le spună bătrînului aproape fără să mintă. Numai despre înșelarea țăranilor nu pomeni nimic. Nu spuse nici că grîul cumpărat era mai ieftin ca al celorlalți. Făcu totul pentru a poza într-o victimă a crizei, aflat într-o situație din care nu știa cum să iasă datorită răutății celorlalți negustori din oraș. Cu siguranță că ei își vor pune pielea la adăpost, iar pe el o să-l lase să piară, fiindcă nu are legături cu străinătatea și mai ales fiindcă e tînăr și lipsit de orice sprijin din partea cuiva.

— Dumneavoastră cu siguranță că mai păstrați legătura cu anumiți oameni influenți din afară, încheie Liubomir. De aceea m-am gîndit că poate veți avea bunăvoința să-mi dați o mînă de ajutor pentru a ieși din impasul în care mă aflu. Dacă bineînțeles nu vă e greu să faceți lucrul acesta...

Tînărul Vasilev tăcu. Tăcea și David Lazăr, și din atitudinea lui nimeni nu și-ar fi dat seama dacă auzise tot ce-i povestise Liubomir. Vasilev se gîndea ce să-i mai spună spre a-l convinge să-i dea ajutorul cerut.

— Nu știu, începu el, dacă v-ați retras definitiv din viața comercială, dar... dacă ați vrea... am putea să facem această afacere împreună, și atunci...

Liubomir tăcu brusc. David Lazăr îl săgeta atît de mînios cu privirile ochilor săi, care căpătaseră pe neașteptate o strălucire ciudată, încît îl făcu să se ghemuiască și mai mult în fotoliu. „Iar am încurcat-o!" îi trecu prin minte și aruncă priviri alarmate bătrînului. Dar în clipa următoare pe fața lui David păru că trece o umbră de zîmbet. Liubomir Vasilev îl privi fix... „Uite că se îmblînzește", gîndi el și-i reveni speranța, care era gata să-l părăsească. Se mișca nerăbdător pe scaun. Dar

bătrînul continua să tacă cu încăpățînare. Și cînd, în cele din urmă, după o pauză chinuitor de lungă, începu să vorbească din nou, vocea îi era la fel ca mai înainte, egală și monotonă :

— Nu mă supăr pe tine, Liubcio, spuse el. În definitiv, de ce m-aș supăra pe tine ? Tu nu știi ce gîndesc eu, fiindcă trăiești într-o altă lume. Gîndești așa cum gîndeam și eu... înainte. Da, cîndva... cu mulți ani în urmă... probabil că pe vremea aceea propunerea ta aș fi găsit-o interesantă și m-ar fi preocupat... Da, chiar așa, ăsta e cuvîntul... interesantă... Dar acum o astfel de propunere mi se pare jignitoare. Cu toate astea, nu mă supăr pe tine, mai ales cînd situația este atît de tragicomică. Nu, niciodată ! Pentru că... se întrerupse și mîinile lui mîngîiară cupa de argint.

Un timp, Lazăr rămase pe gînduri. Liubomir nu știa ce să creadă și nici ce trebuie să facă. Să vorbească din nou, cerîndu-și iertare și explicînd, într-un fel oarecare, motivul care-l determinase să facă această încercare ? Privea chipul împietrit din fața sa, frîngîndu-și neputincios degetele lungi ale mîinilor lui îngrijite.

Se auzi din nou o bătaie în ușă. Liubomir așteptă răspunsul acela încet : *Entrez !*, și în odaie se ivi bătrînul servitor, ducînd în mînă o lampă de masă. Lampa era de argint masiv și avea un abajur verde.

— Las-o pe masă !

Servitorul puse lampa pe masa de lucru și, așa cum intrase, ieși din odaie în vîrful picioarelor.

— Nu mai pot suporta lumina puternică, găsi necesar să dea explicații musafirului său bătrînul David Și, ca și cum ar fi uitat cu desăvîrșire discuția anterioară, continuă : Iar asta, arătă el spre masa pe care lampa împrăștia o lumină slabă și plăcută, asta mi-amintește de Evgheni. Aici îmi citeam pe vremuri cărțile preferate, pe cînd el, așezat în fața mea de cealaltă parte a mesei, își făcea lecțiile pe a doua zi. Cîteodată suna lung clopoțelul. Copilul asculta zîmbind, plăcut impresionat de clinchetul lui subțire ! Numai atunci îl lăsam singur. Dar Evgheni nu se supăra. Niciodată nu se supăra pe mine, orice i-aș fi făcut. Era bun și înțelept în felul lui. Își înțelegea tatăl doar din privire.

Astăzi, după atîția ani de tăcere, a sunat din nou clopoțelul. Și cel care l-a făcut să sune ai fost tu. Pentru Evgheni, pentru ce-mi amintește acest clopoțel, voi încerca să te ajut, deși nu așa cum ai dori. Prea mult nu pot să fac pentru tine, fiindcă eu sînt mort pentru restul lumii. De mult am murit... Dar mai sînt încă oameni care mă consideră și acum destul de viu. Să fie dintr-o pornire amabilă, sau din obicei, ori poate pentru că se gîndesc într-adevăr la mine, îmi trimit cărțile lor de vizită cu ocazia oricărei sărbători.

Se duse la masa lui de lucru, deschise unul din sertare, răscoli prin tot felul de hîrtii și scoase de acolo o carte de vizită.

— Uite, ăsta ar putea să te ajute, dacă bineînțeles vrea s-o facă. O să-ți dau o scrisoare pentru el. Te voi recomanda cît mai călduros, iar restul te privește. Mai mult de-atît nu mă amestec în afacerile tale!

David Lazăr se așeză la masă și, la lumina palidă a lămpii cu gaz, scrise o scrisoare nu prea lungă ; fără s-o recitească, o închise cu grijă în plic, pe care scrise apoi adresa. Dădu plicul și cartea de vizită lui Liubomir ; acesta le luă cu atenție și plin de respect, abia putînd să-și ascundă bucuria, care luase locul tulburării de pînă atunci.

— Vă mulțumesc... spuse el.

David Lazăr dădu din mînă, obosit.

— Nu-i nevoie să-mi mulțumești. Iar acum du-te, Liubcio, și lasă-mă singur, îi ceru bătrînul ; nu-i întinse mîna la despărțire.

Liubomir se înclină, plin de respect, și dădu să plece.

— Încă un cuvînt să-ți mai spun, auzi el din nou glasul bătrînului.

Se întoarse, așteptînd nerăbdător.

David Lazăr se afla în picioare în fața mesei. Cum sta așa, nemișcat, pe chipul palid cădea lumina filtrată prin abajurul verde, făcîndu-l mai cadaveric și mai groaznic la vedere.

Liubomir era atît de încurcat de felul cum decursese toată întrevederea, încît la auzul acelei voci surde tresări puternic.

— Stai puțin. Ascultă, Liubcio, vorbi David Lazăr cu aceeași voce egală și profundă, indiferentă. Îmi pare rău de tine, băiatule. Tu ai pornit-o pe-un drum pe care n-aș fi vrut să-l văd mergînd pe Evgheni al meu dacă ar fi avut norocul să trăiască. Dar el s-a dus. Și pentru totdeauna. Trăiește numai în amintirea mea. Dar să lăsăm asta. Ai putea să te salvezi cît nu e prea tîrziu, Liubcio, ai putea să te salvezi...

— Domnule Lazăr... începu Liubomir.

— Nu, taci din gură, Liubcio! Ai fi în stare să mă minți din nou, și n-ai de ce s-o mai faci! Nu, tu o să rămîi pe drumul ăsta și vei pieri, ascultă-mă ce-ți spun! Toată lumea asta, din care faci și tu parte și în care vrei să ajungi un om cu oarecare greutate, va pieri. O să cazi și tu, împreună cu lumea înșelăciunii și a minciunii în care te învîrți. Vor veni alții și vă vor mătura de pe fața pămîntului pe toți cei care aveți în mîini pîinea oamenilor și le dați numai firimitură cu firimitura! Ce păcat că atunci n-o să mai fiu în viață, fiindcă simt că mă duc; am pornit-o, încet-încet, la Evgheni al meu. Și tu faci un mare păcat, mare păcat... Liubcio... Vocea îi devenise puternică, arătătorul mîinii drepte și-l ridicase în sus, și, așa cum ședea acum, părea o statuie a răzbunării, însuflețită pentru o clipă: M-am gîndit... poate reușesc să te salvez. Mi-ai amintit prin tinerețea și statura ta de Evgheni al meu. Dar văd că am greșit, nu te pot salva! Te-au dat de gol ochii ce mi-ai spus. Și chiar dacă ai fi tăcut, tot te dădeau de gol ochii tăi. Sînt lacomi! Nu pot fi salvați cei care nu vor să se salveze singuri. Dar tu, în loc să mă asculți, o să rîzi doar de un biet bătrîn care se pare că și-a pierdut mințile...

— Domnule Lazăr, cum vă închipuiți că aș putea să rîd de dumneavoastră?... începu să se dezvinovățească Liubomir.

Privirea bătrînului, fixată insistent asupra lui, îl tulbură; se opri.

David Lazăr continuă. Vocea îi devenise din nou indiferentă, liniștită:

— Am făcut o greșeală că m-am oprit și nu ți-am spus... O clipă m-am gîndit că, poate, ești făcut din alt aluat decît cei din categoria ta, dar m-am înșelat. M-am

înșelat amarnic... Din aluatul acesta din care ești făcut tu, Liubcio, nu iese nimic înălțător. Adio! Nu mai pierde vremea, du-te la treburile tale! Nu te mai reții. Și nu mă mai căuta niciodată. Auzi? Niciodată! Fiindcă pentru mine și tu ești un mort! Ce rost are să se viziteze morții între ei?

Liubomir o luă pur și simplu la fugă. În întunericul odăilor se lovea de mobile, dar continua să alerge; cu mîinile înfrigurate, pipăi ușa. Zărind o lumină, se îndreptă într-acolo și dădu de bătrînul servitor. Acesta îl conduse pe scări, ținînd în mîna tremurîndă o bucată de lumînare și fără să scoată un cuvînt.

Ajuns la poartă, Liubomir întrebă:

— Așa e mereu? De domnul Lazăr vorbesc...

— Adică cum? se miră servitorul.

— Păi... așa... curios... cum să-ți spun...

— O, nu! Citește zile-ntregi și nopți la rînd și tace cam tot timpul. Uneori iese noaptea tîrziu și se plimbă pe malul Dunării. Bătrînul servitor oftă, apoi îl întrebă: O să mai veniți pe la noi, domnule Liubcio?

— Nu! răspunse scurt Liubomir și adăugă, străduindu-se să dea vocii sale un accent de durere: Nu vrea să mă mai primească.

Bătrînul clătină din cap.

— Da, dacă ar fi vrut, de mult m-ar fi trimis să vă chem. Noapte bună, domnule.

— Un moment! îl opri Liubomir. Bagă mîna în buzunar, scoase o bancnotă și i-o întinse.

Bătrînul aproape că-i dădu peste mînă.

— Doamne-Dumnezeule, se poate una ca asta? Ce vă dă prin gînd, domnule Liubcio? Niciodată, niciodată!

Apoi se întoarse repede și descuie poarta cu o cheie uriașă. Cu un scîrțîit prelung, poarta se deschise, apoi se închise cu zgomot în urma lui Liubomir.

Vasilev făcu cîțiva pași pe trotuar, se opri o clipă în loc și trase adînc pe nări aerul proaspăt și răcoros al serii albastre. „Mi-a dat totuși scrisoarea, cu toate că mi-a ținut și-o predică bună!" se gîndi Liubomir Vasilev. Mai făcu cîțiva pași și se opri lîngă cel mai apropiat

stîlp electric, să privească plicul. Citi adresa : „Alfred Cohen, Brăila". Iar pe cartea de vizită, de-o mărime neobișnuită, era tipărit : „Alfred Cohen, export de cereale, reprezentanță pentru Europa de sud-est a casei «Böndal și Legrain», Anvers". În continuare se vedeau scrise, cu litere mărunte, denumiri de bănci, cifruri, adrese telegrafice, numerele căsuțelor poștale și ale conturilor de bancă. Pe cartea de vizită citi o urare, scrisă de-o mînă energică, în limba germană : „Cele mai cordiale urări de bine. Vechiul meu prieten, de ce nu mai dai nici un semn de viață ? Al tău, Alfred." După care urmau cîteva rînduri de cuvinte bulgărești, înșirate destul de neîndemînatic, tot cu slovă bulgărească : „Nu te-am uitat nici pe tine, n-am uitat nici patria mea dragă. Salutări."

„Oare acest Alfred Cohen e născut în Bulgaria ?" se întrebă Liubomir Vasilev. Dar ce importanță avea unde era născut ? Important era faptul că lui îi fusese recomandat de Lazăr și mai ales că acest domn Alfred Cohen era reprezentantul renumitei case de import și export de cereale „Böndal și Legrain" din Anvers. De firma aceasta auzise Vasilev mai demult și mai știa că n-are reprezentant în Bulgaria. Perspectivele care se întrezăreau erau pur și simplu minunate !

Capitolul VI

Acasă la Gheorghi Vasilev, cei doi frați hotărîră că lucrul cel mai bun pe care-l aveau de făcut era să deschidă scrisoarea „ciudatului" bătrîn, pe care acesta o adresase reprezentantului firmei „Böndal și Legrain", al acestei renumite case din Anvers, ai cărei patroni, după cum circulau diferite zvonuri, erau foarte puternici. În funcție de conținutul scrisorii urmau să-și fixeze atitudinea lor de-aici încolo.

Se aflau în biroul lui Gheorghi Vasilev. Irina Vasileva lua parte, ca întotdeauna, la consfătuirea celor doi fraţi.

Liubomir le povesti aproape în întregime discuţia pe care-o avusese cu David Lazăr, ascunzînd doar propunerea pe care i-o făcuse bătrînului de a-l cointeresa băneşte în afacere, presupunînd că, dacă ar fi spus-o, fratele său ar fi rîs de naivitatea lui. Se înţelege că Liubomir nu reţinuse versurile lui Csokonay, dar se mirară cu toţii de memoria bătrînului şi de pasiunea lui pentru poezie.

— Va să zică, are cărţi multe?

— Multe, foarte multe. Toată camera e plină de cărţi, pînă în tavan. Şi odaia lui e de două ori, ba nu, cred că e de trei ori mai mare decît asta.

— Oare le-o fi citit pe toate? Gheorghi Vasilev dădu nepăsător din mînă. Şi ce cîştig poţi avea din cărţile astea? Uite, cum bine spuseşi, el singur se consideră mort pentru restul lumii. Iar vorbele sale, după cîte înţeleg eu, sînt de-a dreptul revoluţionare. Un bătrîn caraghios şi ramolit! Pe vremuri era un bărbat frumos şi umbla prin piaţă ca un stăpîn absolut, mi-l amintesc bine. Şi chiar că era! Pe ce punea mîna se prefăcea în bani.

— Şi acum? întrebă Irina. Arată groaznic, nu?

Se părea că femeia acorda un mare interes stăpînului „casei moarte", cum o numise chiar ea.

— Ca o fantomă. În lumina aceea verde, brrr... era înfiorător!

Liubomir Vasilev îşi amintea acum cu oarecare neplăcere de vizita pe care o făcuse acelui om ciudat.

— Ce înscamnă durerea! Şi-a pierdut minţile, bietul om!

— Păi, dădu iar nepăsător din mînă Gheorghi Vasilev, aşa era el şi înainte. Sucit şi ciudat. Numai că, ori cum era, cîştiga bani. Şi se bucura de multă trecere printre negustori.

— Oare ce s-a întîmplat cu averea lui, Jorj? Ştiţi cumva? întrebă Irina.

— Ce să se întîmple? S-a risipit fără nici un rost. Să nu crezi tu că a tocat puţini bani cu drumul pe care

l-a făcut în Macedonia, ca să dezgroape trupul fiului său, să-l aducă de cine știe unde, ca să-l ardă în patrie!

— Cum e posibil să ții așa ceva în casă? Eu n-aș fi putut, să mă ucizi! Nopți întregi aș fi avut coșmaruri și m-aș fi trezit din oră-n oră, lac de nădușeală...

— Lasă asta. Important este că ne-a dat scrisoarea, sucitul! Dar ce facem? O deschidem, sau ba?

Gheorghi Vasilev răsucea nerabdător plicul în mînă.

— Mai stați puțin, că n-a dat apa în clocot, zise Irina, care se ridică și se îndreptă spre ceainicul electric, pregătit pentru dezlipitul scrisorii. Mai aveți puțină răbdare.

— Te pomenești că o fi scris acolo niște aiureli ca acelea care ți le-a povestit ție și ne facem de rîs în fața negustorului din Brăila.

— A, asta nu cred! Doar mi-a promis că mă va recomanda cu căldură! zise Liubomir convins.

În cele din urmă, cînd ceainicul dădu în clocot, ținură cîteva clipe plicul deasupra aburului și-l dezlipiră.

Scrisoarea era scurtă, scrisă în nemțește, și suna așa:

„Scumpe Alfred,

Îmi vei face un mare serviciu dacă-l vei ajuta pe domnul Liubomir Vasilev, un tînăr din orașul nostru, prietenul răposatului meu fiu, într-o chestiune de afaceri. El îți va da amănunte despre viața pe care o duc și despre soarta pe care a avut-o Evgheni. Servindu-l pe el, e ca și cum m-ai servi pe mine.

Al tău, David Lazăr"

— Precum vezi, lucrurile se vor aranja cum nici nu speram!

Liubomir Vasilev era pe deplin convins de reușita celor ce va întreprinde.

— Nu prea cred să fie așa de ușor, își arătă îndoiala fratele său. Prea o spune așa, nu știu cum... Să fi precizat măcar despre ce este vorba.

— De ce? Eu cred, dimpotrivă, că așa e mai bine. Despre rest o să-i vorbesc eu. Dacă ar fi dat și amănunte, se putea ca celălalt să fi refuzat încă înainte de-a înțelege cum stau lucrurile.

— Şi-acum ce aveţi de gînd să faceţi cu scrisoarea aceasta? întrebă Irina. O să i-o trimiteţi negustorului de-acolo?

— Nu! Liubo se va duce s-o predea personal. Aşa se fac treburile astea. Ştiu eu... Dacă vrei să ai rezultate bune, apucă totdeauna taurul de coarne!

— Dar dacă Cohen nu-i la Brăila? întrebă din nou Irina.

Da, asupra acestui lucru trebuiau să se informeze. Dar cum?

Deodată Liubomir se lovi cu palma peste frunte. Îşi amintise de un vechi procedeu, folosit destul de des în negoţul cu cereale. Pentru a se informa asupra felului cum merg afacerile, se trimitea marfă necontractată. Aproape în toate buletinele de bursă, la rubrica cereri şi oferte, se întîlnea foarte curent termenul „flotant", care în limbaj comercial însemna că marfa e pe drum. Acestea erau speculaţii obişnuite, care se foloseau numai în cazuri extrem de urgente. Uneori cumpărătorii preferau să cumpere marfă gata încărcată şi care se afla în drum spre ei, chiar dacă erau nevoiţi s-o plătească ceva mai scump; în schimb, aveau avantajul că o primesc repede şi nu erau obligaţi să aştepte cine ştie cît încărcarea pe şlepuri. De ce să nu încarce şi ei grîul?

Îi mărturisi lui Gheorghi planul care-i încolţise în minte.

— Nu, spuse el. Acum sînt altfel de împrejurări. Trăim timpuri grele. Sîntem în criză.

— Dar criza poate să treacă de la o zi la alta, spuse Liubomir.

— De altfel, se învoi fratele mai mare, s-ar putea să ai dreptate. Şi, în cazul acesta, noi vom fi primii care vom avea marfă gata transportată şi pregătită pentru export la Brăila. Şi-apoi, chiar dacă stagnarea activităţii comerciale va mai continua o vreme, acel Cohen într-un fel va acţiona dacă marfa se va depozita aici, şi cu totul altfel va proceda dacă se află gata încărcată şi se va găsi, ca să zic aşa, chiar sub nasul lui.

— Se-nţelege! se bucură Liubomir. Cel mai bun lucru ar fi să încărcăm şlepurile şi să le însoţesc eu pînă

la domnul Cohen. Cînd o să-i dau scrisoarea şi-o să-i povestesc totul, şi, mai ales, cînd o vedea că şlepurile au şi ajuns acolo, cum ar putea să refuze marfa? Se va simţi pur şi simplu obligat să ne ajute. Buletinele de la Anvers arătau că acolo se vinde grîul tot la preţurile vechi. Iar grîul acesta îl iau şi ei de undeva, nu? Cu siguranţă că şi de la Brăila. Ce, mare minune ar fi dacă acest Alfred Cohen o să facă vînt şi şlepurilor noastre cu grîu o dată cu marfa lui? Dacă vrea el să ne servească, ne serveşte! De vreme ce este reprezentantul lui „Böndal şi Legrain", o să bage grîul nostru la un loc cu al lui, şi nimeni n-o să zică nimic! Face un singur conosament pentru tot, şi gata!

— Ei da, asta s-ar putea, fu de acord din nou Gheorghi Vasilev. Pe cartea de vizită scrie limpede că Alfred Cohen este reprezentantul Anversului pentru întreaga Europă de sud-est. Şi Europa de sud-est nu e glumă, frăţioare! Ptiu, ce om norocos!

— Şi cînd te gîndeşti că mai e născut şi în Bulgaria, e şi mai interesant! Irina se mira de lucrul acesta pentru a treia oară.

— Eh, mare scofală! Parcă puţini sînt la număr cei care s-au născut în Bulgaria şi s-au împrăştiat pe întreg pămîntul?! Pe Gheorghi începuse să-l enerveze femeia aceasta, care se mira atîta. Ascultaţi, zise el. Trebuie să acţionăm ca nişte oameni cu cap! Mai întîi de toate să verificăm dacă Cohen se află la Brăila. Lucrul acesta este cel mai important. Altfel, ce rost are să încărcăm grîul? Ia să-i trimitem noi acestui Cohen o telegramă...

— Bine, dar el nici nu ne cunoaşte!

— Nu-i nimic. N-o să-i trimitem telegrama în numele nostru, ci ca din partea lui Lazăr. Bătrînul n-are de unde să afle ce-am făcut noi. El stă tot timpul încuiat în casă şi nu iese nicăieri! Dă-ncoace cartea de vizită. Uite, adresa telegrafică: „Grain-export", Brăila. Ia să vedem cifrurile pe care le folosesc ei... Măi, aproape pe toate! Dar noi ce cifruri mai avem în afară de „Vighers"? Gheorghi Vasilev caută în sertarul biroului. Uite, „Bentlei", „A.B.S.", alege-ţi pe care-l vrei!

— Nu folosim „Vighers". Ai noştri îl cunosc toţi. Celelalte sînt mai bune, le-am adus cu din străinătate

și nu sînt prea cunoscute la noi, spuse Liubomir pe un ton care nu admitea replică.

— Și nu cumva să uităm ediția, să amintim neapărat din ce an e codul nostru. Toate telegramele cifrate încep cu denumirea cifrului și anul în care a fost editat.

— Bine, lăsați-mă puțin, să întocmesc telegrama!

Liubomir se trase mai la o parte și începu să răsfoiască atent cartea groasă.

Soții șopteau încet între ei, ca să nu-l deranjeze.

— Mi-am adus aminte... zise Gheorghi la urechea soției sale. Cunosc la Vidin o familie care se numește Cohen, dar ăștia sînt niște cerealiști mărunței. De la ei am auzit că au un văr, abia răsărit în negoț, care se pierduse de tînăr prin lume și le dăduse un semn de viață, trimițîndu-le o carte poștală tocmai din Șanhai. Ăsta trebuie să fie!

Telegrama pe care o trimiseră la Brăila avea următorul conținut:

„A.B.S. patru", apoi urmau cîteva șiruri de cuvinte de cîte opt litere, fără nici un fel de înțeles în aparență, dar care, descifrate, însemnau: „Comunicați la adresa telegrafică «Lazexport» dacă veți fi la Brăila pînă la sfîrșitul lui noiembrie curent stop trimit prieten de încredere stop salutări cordiale de la cel care nu te-a uitat stop David".

A doua zi, Liubomir Vasilev înregistră la poștă adresa telegrafică „Lazexport" pe numele său. Telegramele primite pe această adresă urmau să-i fie predate lui personal.

Își făcură toate socotelile în legătură cu vînzarea grîului. Aveau în depozite aproape patru mii de tone. Muncind zi și noapte, fără întrerupere, ar fi putut să le încarce în douăzeci, cel mult douăzeci și cinci de zile. Dacă mai adăugau cinci zile, cît ar fi durat drumul pînă la Brăila, era nevoie de-o lună încheiată. Asta însemna că era nevoie să se grăbească, trebuind să caute, într-un timp cît se poate de scurt, șlepurile și remorcherele.

— Asta-i ușor, e foarte ușor, zise Gheorghi. Lucrul cel mai important este doar telegrama, răspunsul de la Brăila!

Dar trecură două zile de la expedierea telegramei, și răspunsul se lăsa așteptat. Cei doi frați se plimbau nervoși prin biroul lui Gheorghi.

— Măi, nu cumva ne-a jucat vreo festă bătrînul ăsta sucit? Nu cumva s-a răzgîndit și i-a telegrafiat și el între timp? spuse îngrijorat cel mai în vîrstă dintre Vasilevi.

— Nici nu poate fi vorba de așa ceva! E un om de onoare! îi răspunse categoric Liubomir. Chipul trist al lui David Lazăr îi stăruia mereu în fața ochilor, și cel mai tînăr dintre Vasilevi respingea cu hotărîre gîndul că omul acela ar fi în stare să le joace vreo festă.

— Ba să-ți spun eu, frățioare, clătină Gheorghi din cap, oameni onorabili nu există! Ăsta-i comerțul, așa că te poți aștepta la orice...

— Dar el, după cîte spunea Liubomir, s-a retras pentru totdeauna din afaceri, nu-i așa? întrebă, contrariată, Irina.

— Așa e, Rine, dar eu sînt obișnuit de mult să nu mai cred în nimeni. Dacă-i așa cum ziceți voi, de ce tace ăla și nu dă un răspuns, oricare-ar fi el? Ia spuneți-mi!

— Dar poate că nu se află acum la Brăila, și telegrama nu l-a găsit acasă. Nu spuneați voi singuri că piața e moartă? Poate că a plecat omul într-o călătorie de plăcere.

— Eh, dacă-i așa, lucrurile se încurcă rău de tot! Ce ne facem?

Irina se străduia să înțeleagă și întreba mereu:

— Atunci cînd ați cumpărat grîul nu v-ați gîndit la aceste eventualități? Și dacă v-ați gîndit atunci, ce vă speriați așa? Veți face ceea ce ați fi făcut în cazul cînd n-ar fi existat acest David Lazăr!

— Scuză-ne, Rine, dar asta-i cu totul altceva. Pe-atunci credeam că prețul grîului se va urca din nou, și cîștigul ne este asigurat. Cînd colo, după cîte vezi

și tu, nimeni nu se gîndește să cumpere nimic. Piața e moartă, așa cum ți-am mai spus.

Femeia ridică din umeri. Pentru ea lucrurile acestea nu erau destul de clare.

— Și-apoi, nu asta-i problema care ne frămîntă acum. Principalul este ca noi să fim la timp acolo, să ne putem vinde primii grîul. Și aici sînt zeci de mii de tone de grîu. Cine va fi primul care va vinde, acela va da lovitura!

— Dar ceilalți pe ce se bizuie?

— Pe urcarea prețurilor.

— Uite, vezi? De-aceea zic eu că n-aveți de ce să fiți neliniștiți.

— Și dacă nu se vor urca? Ai auzit ce i-a spus consulul francez lui Liubomir! Pînă cînd să mai așteptăm? Și-apoi, ce mă interesează alții? Noi trebuie să folosim prilejul și să ne facem această legătură. Eh, dacă s-ar aranja în așa fel ca noi să devenim reprezentanții lui „Böndal și Legrain" pentru Bulgaria, sau cel puțin să ne aranjăm ca subagenți ai acestui Cohen pentru Bulgaria, ar fi o minune! Toți negustorii de aici vor ajunge la cheremul meu. Să-i văd eu dacă și atunci le-o mai da mîna să-mi facă mutre!...

— Scuză-mă! Dar mi se pare că recomandarea bătrînului Lazăr se referă la mine, și nicidecum la tine!

Liubomir nu uită să-i amintească fratelui că acum își are firma lui proprie. Nu-i plăcea de loc să-l audă pe Gheorghi vorbind numai despre el.

— O, cum se poate să vorbiți așa, Liubomir? se miră cu prefăcătorie Irina. Păi dumneavoastră nu lucrați împreună cu Jorj?

— Lucrăm noi împreună, dar e bine să știm cum stăm de la bun început!

— Dar cine a născocit combinația cu grîul țăranilor? se înciudă Gheorghi.

— Tu! răspunse simplu Liubomir.

— Atunci?

— Dar cine a născocit întreaga combinație cu sucitul ăla de David Lazăr? Și cine e colegul răposatului său fiu? Și pentru cine a dat el recomandarea? Pentru „Frații Vasilev", sau pentru „Liubomir Vasilev"? Dacă

te-ai fi dus tu, ți-ar fi dat ție scrisoarea? Nu! Va să zică, să fie limpede, eu am obținut-o, și pentru mine!

— Ia te uită la el! răbufni Gheorghi. Se vede că ai uitat că tot grîul lui „Liubomir Vasilev", toate depozitele pline de marfă, care acum sînt, chipurile, proprietatea ta, în realitate sînt ale firmei *noastre!* Uiți că sînt gajate „Fraților Vasilev"?

— Dar „Frații Vasilev" nu cumva ești numai tu? Ce vrea să însemne acest „chipurile"? Acolo sîntem amîndoi! Liubomir începu să se supere.

— Greșești, drăgușule! Acum la „Frații Vasilev" tu nu ai decît o sută de mii de leva capital. Poți verifica asta la tribunal, zise fratele său liniștit, dar cu oarecare răutate și pe un ton destul de batjocoritor. Restul e al meu. Eu comand acolo!

Acesta era, de fapt, adevărul. Așa hotărîseră în fața notarului, pentru a-i putea trage pe sfoară pe creditori în cazul cînd lucrul acesta ar fi fost necesar.

— Bine, dar contractul acela e fictiv! strigă de data aceasta Liubomir, ieșindu-și din sărite.

Dar Gheorghi Vasilev continuă, triumfător:

— Dacă vreau, dau drumul șlepurilor. Dacă nu vreau, e de ajuns să trimit o hîrtie la tribunal, și totul s-a terminat! Nici nu poți încărca măcar pînă nu-ți plătești datoria la „Frații Vasilev". Și cu ce-o să plătești? Fictiv sau nu, ăsta-i contract! Ei, acum îți mai dă mîna să discuți pe tonul de adineauri?

— Ajunge, Jorj! Nu vă șade bine, Liubomir, să vorbiți așa!

Amestecîndu-se în discuția lor, Irina reuși să-i împuneze pe cei doi frați, care erau gata să se ia la ceartă.

A doua zi se intersară pretutindeni, aducînd vorba cît mai pe departe, ca nu cumva să înțeleagă vreunul din cerealiști, de șlepuri, șlepuri mari. Aveau nevoie de patru, dar se putcau închiria mult mai multe. Se găseau și remorchere destule gata de drum. Criza paralizase traficul pe Dunăre. Numai o simplă întrebare „informativă" le aduse cîteva oferte din partea proprietarilor de șlepuri.

Dar telegrama de la Brăila tot nu mai venea.

Fraţii Vasilev se enervau, se certau şi se împăcau de cîteva ori pe zi.

A cincea zi sosi, pe numele firmei „Lazexport", multaşteptata telegramă. Liubomir o luă, dar n-o deschise imediat, cu toată neră bdarea de care era stăpînit. Fratele său îl prevenise că el trebuie să ia parte, alături de Liubomir, la toate acţiunile pe care le va întreprinde, şi chiar deschiderea telegramelor să nu fie făcută decît în prezenţa amîndurora.

Se întîlniră tot la Gheorghi acasă şi deschiseră telegrama. Ca orice hîrtie importantă, depeşa era cifrată. Se apucară s-o descifreze.

„Lazexport,

A.B.S. patru, voi fi pînă la sfîrşitul anului Brăila stop am întîrziat răspunsul din cauza lipsei, urmau apoi cîteva cuvinte care nu puteau fi găsite în cifru, cu toată străduinţa pe care-o puseră să le descifreze.

— Păi asta-i în bulgăreşte! exclamă Irina. Sînt cuvinte bulgăreşti, scrise cu litere latineşti, în rînduri de cîte opt, ca şi un cifru.

Aşa era. Şi aceste cuvinte spuneau următoarele: „De ce, măgar bătrîn, taci de-atîta vreme? Aştept să-mi comunici noutăţi prin trimisul tău."

Mai bine decît aşa nici că-şi puteau dori. Era limpede că aceşti doi oameni erau prieteni foarte buni. Alfred Cohen avea să-i ajute în ceea ce plănuiseră ei.

CAPITOLUL VII

— Aici, aici! îi îndrepta Moise pe cei patru hamali, care duceau cu mare greutate, pe umerii lor puternici, un cîntar uriaş pentru cîntărirea cercalelor.

— Fiţi atenţi, fiţi atenţi! striga în urma lor un funcţionar al proprietarului acestor cîntare. Umblaţi cu atenţie, să nu le loviţi!

— Se vor încărca cîte două șlepuri o dată? îl întrebă funcționarul pe Moisc.

— Cîte două. De accea sînt ancorate așa.

În port, la o mică distanță unul de altul, se legănau pe apă patru șlepuri mari. Fuseseră trase cu bordajele lipite, două cîte două, pentru a putea fi mai ușor încărcate.

— Trebuie mai multe punți de trecere. Haide, dă poruncă să se mai pună scînduri! se întoarse Moisc către funcționar, arătîndu-i scîndurile depozitate pe chei în apropierea șlepurilor.

— Da ce nevoie ai de mai multe scînduri?

— Ca să poată alerga hamalii în voie. Grăbește-te! Acu-acu vine și stăpînul. Și-o să înceapă să vină și căruțele!

Funcționarul alergă să dea dispoziții.

— Hei, cîrmaciule! strigă Moise.

Din cabina mică, vopsită în alb, care se afla lîngă cîrma șlepului, ieși un om de vîrstă mijlocie, îmbrăcat într-o manta marinărească și cu șapcă albă pe cap.

— Mai repede, mai repede, te rugăm! Uite cum au obosit oamenii! arătă Moise către hamalii care gîfîiau sub povara greutății cîntarului.

— Unde să-l punem? întrebă, gîtuit de oboseală, unul dintre hamali.

— Uite, acuși-acuși vă facem loc! spunea Moise, învîrtindu-se în jurul cîrmaciului, care se opintea să tragă capacul din mijloc al calei. Sub punte începu să se caște o gaură întunecoasă.

— Nu-l mai putem ține mult! mîrîi din nou hamalul.

Cîrmaciul se întoarse.

— Puneți-l jos deocamdată, și pe urmă o să-l duceți la locul lui.

— Dar de ce să-l pună jos? protestă Moise. O să pierdem prea mult timp!

— Eh, și tu! Vorbești de parcă ai încărca pentru prima oară! Sau chiar așa o fi?

— Cine, eu? Încarc de peste zece ani de zile!

— Păi atunci? Nu trebuie aduse mai întîi grinzi, pe care să le punem deasupra magaziei, și numai după

aceea să urcăm cîntarul pe ele? Acum puneți-l jos, se adresă el hamalilor. Și continuă să-și vadă de treburile lui.

Moise roși de rușine. Omul avea dreptate. Cîntarul trebuia așezat exact în mijlocul deschizăturii, și lucrul acesta cerea anumite pregătiri. Dar el își pierduse pur și simplu capul; după atîta așteptare, lucra iar, și ar fi vrut ca toate să se facă repede, cît mai repede. Înțelese că nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să repete dispoziția dată de cîrmaci, dar în așa fel ca să nu i se știrbească din autoritatea față de hamali.

— Acum cîntarul ăsta să-l ducem pe celălalt șlep! Și tot la mijloc să-l așezăm!

Și Moise alergă înapoi pe puntea de oțel a șlepului, să vadă dacă vin primele care cu grîu.

Ca să ajungă la clipa asta a încărcării șlepurilor, nu fusese o treabă ușoară. Vasilevii găsiră ușor șlepurile, dar nu tot atît de repede reușiră să găsească un remorcher. Ce-i drept, cîțiva proprietari de remorchere de pe celălalt mal și-au oferit serviciile — în Bulgaria nu existau remorchere proprietate particulară — dar la niște prețuri fabuloase. Armatorii judecau așa: de vreme ce comisionarii au nevoie de remorchere, și cît mai urgent, după cîte înțelegeau, asta înseamnă că vor fi nevoiți să plătească cît li se va cere. La urma urmelor, tot stătuseră remorcherele degeaba o toamnă întreagă, și acum, dacă au prilejul, de ce să nu cîștige bine măcar unul din ei? Stăpînii remorcherelor se înțeleseră la repezeală și hotărîră să nu scadă nici o centimă din preț.

Vasilevii, însă, nu voiau să plătească atît de mult. Cei doi frați insistară pe lîngă comisionar să caute remorchere particulare prin alte porturi romînești sau prin cele unguresti, dar comisionarul găsea că lucrul acesta era lipsit de sens, fiindcă e mai mult ca sigur că toți aflaseră de negustorii care caută un remorcher puternic, să poată trage după sine patru șlepuri mari, cu încărcătură grea, și s-au înțeles între ei.

Gheorghi Vasilev pufnea pe nări, înjurînd de mama focului, și, cu toate insistențele lui Liubomir, nu se

învoia în ruptul capului să plătească prețul mare care se cerea pentru transportul grîului.

— Mai curînd aduc șlepurile pînă aici remorcate de-o șalupă, că de-astea găsesc cîte vreau! Și-apoi, șlepurile sînt goale, deci mai ușoare! Și, în timp ce încărcăm, ne străduim noi s-o scoatem la capăt...

— E mai bine să pregătim totul din vreme, insista Liubomir. Cînd o să fim cu șlepurile gata încărcate, speculanții ăia, văzîndu-ne la strîmtoare, or să ceară un preț și mai mare știind că n-avem altă ieșire.

— Tu să taci din gură! Am eu ceva în vedere. Mi-am pus eu ceva în gînd...

Gheorghi se duse la Administrația locală a flotei comerciale de stat. Statul avea două remorchere de tonaj greu. De ce n-ar închiria unul din ele, să le ducă șlepurile la Brăila? Cei de la Direcția fluvială, însă, nu se învoiră imediat. Aceste două remorchere executau toate transporturile care se efectuau pe Dunăre. Tîrau după ele șlepuri încărcate cu pietriș și bolovani, pentru repararea și întreținerea porturilor, cărau bacuri cu animale duse la îngrășat prin ostroavele Dunării, sau făceau tot soiul de curse mai mici de la un port la altul, efectuau, într-o anumită măsură, și treaba navelor de pasageri, transportînd oameni pe distanțe mai lungi, fiindcă pe atunci se permitea călătorilor să urce pe vasele remorcate, ca să-i ducă de la un punct comercial la portul de expediere.

Cei de la Administrația locală a flotei comerciale de stat nu voiau să se lipsească de nici unul din remorchere pe-o perioadă de timp nelimitată, fiindcă Vasilevii nu puteau comunica data cînd se vor înapoia șlepurile, și, prin urmare, și remorcherul. Se temeau de iarna care se anunța destul de aspră. Dacă vine iarna repede și sloiurile vor prinde remorcherul la Brăila? Nu va fi nevoie să rămînă acolo pînă la primăvară? Cine va plăti cheltuielile pentru iernatul vasului? Și mai ales, dacă va fi așa, cînd se va întoarce remorcherul la bază? Abia după dezghețul Dunării? Funcționarii de la Administrația locală a flotei comerciale de stat refuzară propunerea negustorilor.

Dar Gheorghi Vasilev nu se dădu bătut cu una, cu două. Alergă într-un suflet la comandantul garnizoanei şi-i ceru concursul. Cum Gheorghi Vasilev era membru al asociaţiei din localitate a ofiţerilor de rezervă, ales ani de-a rîndul în consiliul de conducere, se cunoştea bine cu generalul şi se bizuia pe sprijinul acestuia, mai cu seamă după ce-i spusese că remorcherul, care urma să meargă pînă la Brăila, avea de îndeplinit şi o misiune patriotică. Să nu se uite că, datorită ocaziei care se ivise, în portul Brăila va flutura o vreme drapelul bulgăresc!

Generalul îl ascultă cu o atenţie admirativă şi puse mîna pe telefon, să vorbească cu ministerul. De la Sofia se primi dispoziţia ca remorcherul *Burgas* să fie de îndată pregătit pentru drum. Să se pună la punct maşinile, să i se facă o revizie generală şi să fie dotat cu cel mai bun echipaj care se găsea la dispoziţia administraţiei fluviale. Mai rămînea doar să se stabilească preţul cu care va fi închiriat.

— Asta nu e treaba mea, zise generalul. Înţelege-te cu Administraţia locală a flotei comerciale de stat. Ei cunosc condiţiile. Lor nu le pot da eu ordine.

Vasilevii cîştigară şi aici. Întrucît Administraţia locală a flotei comerciale de stat nu avea tarife speciale pentru transporturile în afara graniţelor ţării, declară că va calcula kilometrajul după tariful intern, şi cît se percepe pentru transportul nisipului sau pentru alte mărfuri particulare dintr-un punct bulgăresc în altul, atît vor plăti şi Vasilevii pentru transportul grîului lor pînă la Brăila. Dar Administraţia locală a flotei comerciale de stat uită că va trebui să plătească de data aceasta diurne mai mari personalului navigant, că va trebui să asigure valută pentru alimente şi combustibil şi că vor mai fi nevoiţi să plătească şi taxe portuare destul de mari.

Vasilev, care ştia că aceste discuţii se vor ivi în mod inevitabil încă înainte de pornirea vasului, se grăbi să încheie contractul. Că nu înşală un particular, ci frustrează chiar statul, pe care susţinea că-l serveşte, nici nu-i trecu măcar prin minte negustorului.

— Ai văzut cum se lucrează? spuse el triumfător lui Liubomir. Dacă sînt proşti, cine e de vină? Ne iese de două ori mai ieftin decît dacă am fi angajat un remorcher de la tîlharii aia!

— Şi dacă îşi vor da seama pînă în cele din urmă că sînt păcăliţi? Dacă îi vor spune generalului că i-am tras pe sfoară? Oricum, nu uita că amîndoi sîntem ofiţeri de rezervă, ba tu eşti şi în consiliul de conducere...

— Cine poate şti dacă îşi vor da seama sau nu?! O să-i spună, ori n-o să-i spună, tot aia e! Şi, la urma urmelor, n-o să vorbesc şi eu? Ce, puţin lucru e să fluture drapelul bulgăresc la Brăila? Lasă, să mai suporte şi statul ceva cheltuieli pentru o treabă ca asta!

Căpitanul remorcherului *Burgas* era un om în vîrstă şi avea multă experienţă. Marinar din cea mai fragedă vîrstă, avusese ocazia să servească mult timp pe vase maritime, sub felurite pavilioane, şi se povestea despre el că dăduse ocol aproape tuturor mărilor şi oceanelor pămîntului. Înainte de războiul balcanic, în calitate de cîrmaci, şi chiar de căpitan, străbătuse nu o dată întreaga Dunăre pe vapoare austriece, şi, cunoscînd bine drumul pe care-l avea de parcurs acum, se angajă să facă această cursă pînă la Brăila şi înapoi fără nici un accident. Dar întrucît era un om cu experienţă îndelungată, ceru informaţii amănunţite.

— Cine va răspunde de marfă? întrebă căpitanul remorcherului.

— Cum e regula.

— Bun! Va să zică eu.

— Dacă aşa e rînduiala... Vasilevii îşi încărcau singuri grîul pentru prima oară şi nu cunoşteau regulile exportului.

— Bine, atunci grîul îl voi lua eu în primire, adică vreau să spun că încărcarea grîului se va face sub supravegherea oamenilor pe care-i voi indica eu şi care vor fi la dispoziţia mea pînă la terminarea misiunii.

— De ce?

— Fiindcă aşa e regula! Eu o să-l dau acolo în primire, nu? Dacă se vor ivi lipsuri, n-o să-mi cereţi mie

să răspund de ele? De aceea trebuie ca, în prealabil, să-mi iau toate măsurile.

Cu alte cuvinte — cel puțin așa înțeleseră Vasilevii, care ghiciră de fapt adevărul — asta însemna că bătrînul căpitan va aranja să se înșele la cîntar la primirea grîului, iar mai tîrziu, dacă reușește să predea la Brăila greutatea reală, fără să fie înșelat de cei care îl vor lua în primire acolo, să vîndă grîul rămas și să-și pună banii în buzunar.

— Nici vorbă nu poate fi de așa ceva, căpitane Petrachev! rosti hotărît Gheorghi.

— Atunci e și mai bine. Va să zică eu n-o să răspund de marfă. O să călătorească cineva dintre dumneavoastră cu mine?

— Da, frate le meu.

— Perfect! Va să zică eu nu sînt decît comandantul vasului. Iar ca proprietar al mărfii, care angajează vaporul, va figura fratele dumneavoastră. Nici nu mi-aș fi putut dori o situație mai bună decît asta! Excepțional de bună chiar! Dacă vreți să știți, așa-mi convine mai mult.

De data aceasta Gheorghi Vasilev se scărpină la ceafă cam nemulțumit. Oare nu ar fi fost mai înțelept să-l lase pe bătrînul căpitan să se ocupe de toate, în locul fratelui său, care era lipsit de orice experiență în treburile astea? Dar acum era prea tîrziu. S-ar fi opus nu numai căpitanul Petrachev, care știa foarte bine cu cîtă abilitate fură la cîntar cei de la Brăila — tocmai de aceea prefera să stea deoparte — dar și oamenii de la Administrația locală a flotei comerciale de stat. Aceștia din urmă nu voiau să intre în conflict cu agențiile navale străine. Aveau anumite convenții cu ele, li se făcuseră promisiuni că vapoarele bulgărești n-o să le concurcze niciodată. Concurență era oricum, dar exista totuși o diferență: concurența nu se face de către flota comercială, ci de un particular, iar administrația nu făcuse altceva decît să închirieze, și asta din ordin superior, unul din remorcherele sale unui negustor de cereale. Atîta tot. Și fără răspunderea pentru marfa transportată.

În cazul cînd străinii le-ar fi adus vreo învinuire în acest sens, ei ar fi putut să le răspundă că acesta e unicul caz și nu este în intenția lor să concureze celelalte agenții navale. Cu toții se temeau de discuții, care ar fi putut ajunge „pînă sus".

Administrația comunică fraților Vasilev hotărîrea lor.

— Nu chiar Ministerul de Război v-a dat dispoziții ?... întrebă Vasilev mirat.

— Ei da, e adevărat, dar mîine, poimîine, militarii vor spune că nu știu nimic și că nu se pricep în chestiuni comerciale, iar la contracte se pricep și mai puțin, și tot pe noi, pe capul nostru, o să cadă necazul! E mult mai bine așa. Dumneavoastră sînteți afretori, deci cei care angajează. Și cu asta, basta!

Căpitanul Petrachev se întoarse către Liubomir.

— Începînd de astăzi și pînă în ziua cînd ne înapoiem din nou aici, sînt la ordinele dumneavoastră, domnule Vasilev! Ceea ce veți porunci dumneavoastră, asta se va face! Am onoarea să vă salut!

Și iată cum Liubomir deveni o personalitate foarte importantă pentru echipajele remorcherului și ale șlepurilor.

Cînd marinarii întrebau ceva pe cîrmaci, aceștia răspundeau :

— Cum va dispune domnul Vasilev, așa se va face!

Dacă mecanicul remorcherului voia să știe cînd va trebui să ridice presiunea aburului la cazane, căpitanul îi răspundea :

— Mă voi informa la afretor și-ți voi comunica.

Lucrul acesta îl măgulea în mod deosebit pe Liubomir, dar în același timp îl și îngrijora. El reflectă puțin asupra refuzului fratelui său de a lăsa căpitanului întreaga răspundere și imediat dădu dispoziții comisionarului ca recepționerii, care primesc spre încărcare grîul, să înregistreze mai puțin.

— Ești nebun! îi rîse în nas fratele său. Asta înseamnă că-ți furi căciula. Ia te uită la el, caraghiosul!

— Nu sînt nebun și nici caraghios! se apără Liubomir. Ba, ceva mai mult, cred că sînt chiar deștept! Da.

chiar așa, deștept, așă cum ai auzit! Ce te uiți așa la mine? Gîndește-te puțin și-o să-mi dai dreptate.

Și începu să-i explice lui Gheorghi în mod amănunțit de ce dăduse această dispoziție. Toate taxele — asigurările, chiria șlepurilor, chiria pentru remorcher și pentru marfa pe care-o transportă — urmau să fie plătite în funcție de greutatea încărcăturii. Dacă la fiecare șlep va ascunde, printr-o recepționare falsă, cîte cincizeci de tone, înseamnă că vor plăti cheltuieli pentru două sute de tone mai puțin. Deci primul motiv ar fi acesta. Dar mai era unul, nu mai puțin important decît primul.

— Cu siguranță că la predarea grîului în portul Brăilei cei de acolo ne vor înșela la cîntar. Ce-i drept, grîul îl va lua în primire agenția *Surveillance,* dar nu am încredere nici în oamenii ei. Așa stînd lucrurile, nu e mai bine să fim pregătiți încă de aici, ca să nu ne facem de rușine chiar de la început? E drept că n-o să luăm bani pe cantitatea ce ne-o vor fura, dar nici taxe nu vom plăti pentru ea. Precum vezi, dragă frate, nu e nimic caraghios în ceea ce fac!

Surveillance era numele unei organizații internaționale, cu sediul în Elveția, care prin agenții săi verifica, controla și după aceea garanta în mod oficial cantitatea și calitatea cerealelor la primirea și predarea lor pe cele mai mari piețe ale lumii.

— Adevărat, răspunse Gheorghi gînditor, sînt destui potlogari și la această *Surveillance,* dar eu susțin că totuși e caraghios. Să-ți furi singur căciula! Ptiu! Dar față de firmă după ce fel de acte te vei justifica? își aminti el deodată.

— După formele cu care iau în primire.

— Măi! Ce vorbești?!

— Altfel cum? Doar dacă mă vor fura și ei...

— Dacă acolo te vor fura mai puțin decît ai furat tu aici?

— Eu nu fur. Îmi iau numai măsuri de prevedere, și-atîta tot!

— Tot aia e, nu te lega de-un cuvînt! În acest caz ce se va întîmpla?

— În acest caz... În acest caz vom depune și garanta oficial aici, la Banca Națională, valoarea mărfii calculată în valută forte numai pentru cantitatea pe care-am încărcat-o, iar ceea ce va trece peste suma înscrisă vom lăsa-o în străinătate. Cu toate că nu va fi cine știe ce sumă mare, nu trebuie s-o neglijăm.

— Cum n-o să fie mare, măi? Zici că vei ascunde cam la două sute de tone!

— Dar cît voi reuși să salvez din cantitatea asta? Cine știe dacă voi putea să recuperez ceva din ea...

— Așa e, ai dreptate. Sînt de acord cu procedeul tău. Și pe numele cui o să depui valuta?

Deodată frații izbucniră într-un rîs nestăvilit.

— Măi, pînă unde-am ajuns cu afurisitul ăsta de grîu! Ca să vezi și tu că nu e o treabă tocmai ușoară să fii mare negustor, și mai ales exportator de grîne pe cont propriu!

Hotărîră ca, în cazul cînd s-ar ivi un asemenea cîștig, să-l depună la o bancă străină pe numele amîndurora.

Acum lucrul cel mai important pentru ei era să grăbească încărcarea grîului.

Dar încărcarea grîului nu mergea prea repede. Oricît și-ar fi dat ei ostenceala și oricît s-ar fi zbătut! Căruțele mergeau încet, iar de la depozite și pînă în port era distanță. Se întîmpla să treacă și cîte douăzeci de minute, sau chiar cîte o jumătate de ceas în care hamalii așteptau, stînd degeaba.

Vasilevii erau supărați pe comisionar, care nu asigurase un număr suficient de muncitori și cărăuși. Comisionarul — renumitul bai Nicola Baidanschi — se supără la rîndul lui pe negustori, fiindcă se băgau în treburile lui și numai încurcături îi făceau. Știa el cum trebuie să procedeze! Ce cred ei, că el încarcă pentru prima oară grîu? Și încă numai patru șlepuri! Să-l lase-n pace, că se descurcă el singur mult mai bine, fără amestecul lor! Și comisionarul alerga asudat de la un depozit la altul, sau trecea în goană pe lîngă șlepuri, îndemnînd oamenii să se grăbească.

La fel ca el, dar mai zelos, alerga Moise misitul, gîfîind într-una, ca un vapor sub presiune.

Pe străzile orașului scîrțîiau alene carele încărcate cu sacii doldora de boabe aurii, și trecătorii se opreau în drum, mirați, și se întrebau dacă nu cumva reîncepe viața comercială în orașul lor.

CAPITOLUL VIII

Vestea că Liubomir Vasilev încarcă patru șlepuri de grîu cu destinația Brăila se răspîndi ca fulgerul printre negustorii din oraș. Și toți îl felicitau. Se părea că cerealiștii uitaseră neînțelegerile, și ironiile făcute la adresa Vasilevilor, și ciocnirile care avuseseră loc între ei abia cu o săptămînă în urmă. Nu se sfiau să-l oprească pe stradă și, plini de curiozitate, să-l tragă de limbă, de parcă ar fi fost prieteni la cataramă de cînd lumea.

— Ai reușit să vinzi, ai? Bravo ție!

În loc de răspuns, Liubomir zîmbea. Nu îndrăznea să susțină că a vîndut într-adevăr, dar n-avea nici curajul să nege. Cel mai bun lucru pe care-l avea de făcut era să tacă. Se temea să nu-i joace cineva vreo festă aflînd cum stau lucrurile, mai cu seamă că și cunoștea oamenii și se putea aștepta la orice de la ei.

— La ce preț l-ai dat? se interesau concurenții, curioși.

— Secret profesional, zîmbea Liubomir.

— Ei bravo, bravo! îl lăudau ei pe tînărul și noul exportator de cereale.

Alții, mai practici, îl luau deoparte.

— Nu poți să aranjezi ceva și pentru noi? O să-ți dăm un comision destul de bun.

Și Liubomir le promitea că se va gîndi. Cum ajunge la Brăila, cum predă grîul său — pentru că de aceea

se duce acolo, că să asiste personal la predarea lui— va încerca neşeşit să-i ajute şi pe ei. Cum aranjează ceva, le şi telegrafiază.

— Bravo, atunci contăm pe tine! îl bateau pe umăr fericiţii cerealişti.

Domnul Kalef însă zîmbea ironic.

— Nu există nici o tranzacţie! Am întrebat eu telefonic Bucureştii.

— Dar poate că Bucureştiul nu ştie...

— Ce facece? Firma „Dreyfus et Co." să nu ştie? „Dreyfus" ştie totul, tot ce se-ntîmplă pe pieţele cerealiere de pe-ntreg globul pămîntesc! „Dreyfus" e cea mai mare firmă. Dacă ei n-o să ştie, atunci cine altul?

De ani de zile „Kalef şi Petrov" achiziţionau cereale pentru „Dreyfus" din porturile bulgăreşti.

— Şi totuşi a vîndut el cuiva! Altfel de ce să încarce?

— Doar nu e pentru prima oară cînd se încarcă marfă şi apoi e vîndută „flotant"?

— Cîte de-astea n-am făcut eu de cînd mă ştiu, che, de cîte ori! întări şi Halfon cele spuse de Kalef.

— Şi eu, fu de acord celalalt, dar acum, în situaţia asta?!...

— E cam încurcată afacerea asta, mîrîi Raicovici, care tăcuse pînă atunci şi ascultase atent la ce spuneau ceilalţi. E cam încurcată, ascultaţi-mă pe mine! Măcar de-ar scoate-o cu bine la capăt băiatul ăsta... Prea e ambiţios...

Toţi negustorii care se aflau în cafeneaua din port, unde se adunau de obicei, se întoarseră spre el, miraţi. Raicovici trecea drept duşmanul cel mai înverşunat al Vasilevilor — cu toţii îşi aminteau cum se certaseră cu puţină vreme în urmă, ca la uşa cortului, şi ţineau bine minte vorbele grele, pline de ură pe care şi le aruncaseră unul altuia, şi acum de unde atitudinea aceasta binevoitoare?

Iar Raicovici se gîndea: „Dacă băiatul ăsta nu s-ar fi încăpăţînat şi dacă n-ar fi refuzat să-şi dea grîul pentru consumul local, avînd astfel ocazia să cîştige un sac de bani, eu n-aş fi importat grîu de la Belgrad. Grîul meu sîrbesc se încarcă în clipa aceasta, şi cel

care va cîștiga nu va fi Vasilev, ci eu, bătrînul Raicovici. Bravo lui, să-i fie de bine!"

— Haideți să vedem cum e grîul! propuse unul din cerealiști.

— Eh, și tu, parcă n-ai mai fi văzut grîu!

— Ce să-i mai încurcăm pe oamenii? Lasă-i în pace!

— O să creadă că murim de invidie și de-aia ne-am dus.

— Stați aici și vedeți-vă de treabă. Chelner, ia adu tablele alea încoace!

Cel care făcuse această propunere era de acord cu ceilalți că nu e nimerit să se ducă cu toții în port.

Dar cînd unul rosti:

— Eh, dacă ați ști voi cît de mult mi-ar plăcea să privesc... Înțelegeți, măi, iar se încarcă! Ăsta nu-i un lucru de disprețuit. Portul lucrează!

atunci și ceilalți hotărîră să părăsească și cafeneaua, și tablele, și se duseră cu toții în port, măcar să asiste de departe la lucrările de încărcare.

În jurul celor două șlepuri care trebuiau încărcate întîi animația era în toi. Căruțele se înșirară una după alta pe chei, în fața scîndurilor care fac un fel de punte ducînd pînă la șlep și pe care alergau hamalii cu sacii pe umăr, de pe șlep la chei și înapoi, într-un du-te-vino neîntrerupt, deșertînd voinicește sacii plini cu boabe aurii în coșul cîntarului. Un sac, doi... zece saci se deșertau, pînă cînd cantaragiul ridica mîna, iar ceilalți hamali se opreau cu sacii în spate și așteptau.

Omul de la cîntar muta greutățile cu îndemînarea unui scamator, striga numărul kilogramelor cu voce tare și, în timp ce strigătul lui plutea încă în aer: „Cinci sute douăzeci și două!" sau: „Cinci sute și patru!", boabele începeau să curgă prin jgheabul de sub platforma cîntarului în pîntecele întunecos al șlepului. De acolo se ridica în aer un praf ușor, învăluind o clipă oamenii aflați pe punte. În clipa următoare locul de lîngă cîntar era ocupat de alți hamali, cu sacii în spate, care se pregăteau să-i deșerte, împingîndu-se unii pe alții, nerăbdători să scape mai repede de greutate. Pînă la urmă reușiră să deșerte toți

sacii în coşul de tablă şi dădură fuga înapoi, să aducă alţi şi alţi saci, doldora de grîu. Nici nu apucau să se toarne bine boabele în coş, şi cantaragiul lua din ele pentru „probă" o cană plină şi-o deşerta după fiecare cîntărire într-un sac, pus cît mai la îndemîna lui. Acelaşi lucru îl repeta cînd coşul cîntarului era aproape plin. Băga cănuţa afund în boabe şi lua întotdeauna din mijloc, fiindcă acolo, din cauza mişcării boabelor, se adunau cele mai multe pietricele şi tot felul de gunoaie.

— Lasă asta! Nu mai lua probe! îi striga de jos tînărul Vasilev. O să luăm o singură mostră de probă din hambarul şlepului! Folosim metoda sondajului.

Dar cantaragiul se făcea că nu-l aude. El aşa ştia, şi aşa făcea. Învăţase că din fiecare cîntar se iau două cănuţe drept mostre şi înţelegea să-şi facă meseria. După aceea, patronii n-au decît să-şi facă din nou analiza grîului cu sonde sau cu ce-i taie capul, asta e treaba lor, dar el n-o să renunţe la cele două cănuţe ale lui de fiecare cîntar, deoarece, după analiză şi încheierea tuturor formalităţilor de la Bursă, aceşti saci cu grîu îi rămîneau lui, şi o să-i ducă acasă, aşa cum e obiceiul. Şi pînă cînd se vor încărca două şlepuri — aşa cel puţin îşi făcea el socoteala — are să adune cîţiva saci buni din probele pentru analiză.

— N-auzi ce-ţi spun eu? strigă din nou la cantaragiu Liubomir Vasilev. Nu mai lua mostre, ca să-mi ţii lucrul în loc!

— Nu se poate să nu iau, răspunse cantaragiul liniştit. Aşa scrie în regulamentul Bursei!

— Vorbeşti prostii, regulamentul acesta este valabil numai atunci cînd negustorul predă marfa celui care o cumpără.

— Da, şi?

— Pe cînd aici eu predau, eu încarc. marfa rămîne tot a mea! Eu dispun de ea cum vreau!

Cantaragiul căzu pe gînduri. Tot timpul cît ţinu discuţia, hamalii aşteptau, cu sacii grei în spate. Erau atîţia saci, că puteau umple două cîntare. Şi continuau să aştepte...

— Nu se poate! i-o retează cantaragiul. Regulamentul e regulament, și cu asta, basta!

— Înțelege, măi omule, ce-ți spun eu, că nu ești turc!

— Nu-nțeleg nimic! Dați-i drumul!

Și din nou începură să golească sacii în coșul cîntarului — unul, doi, zece...

— Stai! ridica din cînd în cînd mîna cantaragiul.

La semnalul lui hamalii se opreau. Omul muta cu iuțeală greutatea și prindea între degetul gros și arătător ciocurile pîrghiei, să le pună la egal, fiindcă proprietarul e lîngă el și cu toată dispoziția dată de a se înșela la cîntar, omul devine pe loc cinstit în fața lui. Cînd brațul cîntarului rămînea nemișcat, striga, ca mai înainte:

— Cinci sute treizeci și patru! Altul!

Un funcționar al comisionarului, așezat mai la o parte pe un scăunel de pînză cu trei picioare, nota cifra într-un carnet și se grăbea să-și acopere nasul cu batista, deoarece imediat boabele se scurgeau pe jgheab și din nou se acoperea toată puntea de-un praf ușor înecăcios.

Văzînd că n-o scoate la capăt cu cantaragiul, tînărul Vasilev dădu din umeri a lehamite, strecură printre dinți: „Ce dobitoc!", apoi trecu puntea de scînduri și se îndreptă spre căruțele care așteptau pe chei.

Funcționarul începu să tușească tare, de i se înroșiră ochii. Praful fin îi pătrundea în plămîni, și cum el nu era obișnuit cu așa ceva, se înecă, de abia mai putea respira. Tusea funcționarului parcă ar fi fost un semnal pentru ceilalți. Hamalii se opreau, își umflau piepturile și tușeau sec, încercînd să dea afară praful care li se așezase pe plămîni. Tușea și cantaragiul, se înecă și marinarul de pe șlep, care urmărea de la oarecare distanță încărcarea grîului, pentru ca greutatea să fie distribuită uniform pe șlep.

Din deschizătura magaziei șlepului, chiar lîngă platforma cîntarului, ieși la iveală un cap înfășurat într-o cîrpă murdară. Părul omului era acoperit, iar gura și nasul și le legase cu o batistă mototolită și udă. Numai ochii i se mai vedeau lucind în găvanele lor,

iar sprîncenele și genele le avea cenușii din cauza prafului.

— Apă! bolborosca capul înfășurat, și marinarul se grăbi să-i întindă un ulcior.

Nu trecu o clipă, și în deschizătură se ivi alt cap, învelit în cîrpe murdare, cu sprîncenele și genele cenușii, ca și cel dintîi. O mînă goală, cu părul cenușiu din cauza stratului de praf, se întinse după ulcior și se auzi o voce răgușita:

— Dă-mi și mie!

Cei doi oameni ieșiți din pîntecele șlepului băură cu lăcomie. După ce își potoliră setea, săriră cu ușurința unei pisici pe puntea șlepului, se întinseră pe tabla de oțel și-și scoaseră cîrpele din jurul capului, respirînd rar și greu.

Erau lopătarii.

Din zorii zilei de cînd a început încărcatul, ei au intrat în cala întunecoasă a șlepului și, cu lopețile de lemn în mînă, în valurile de praf din ce în ce mai apăsător, împrăștiau movila de grîu de la gura jgheabului în toate colțurile magaziei, îngrijindu-se ca straturile de boabe să fie uniforme.

— Eh, murdară meserie! spuse oftînd primul lopătar și începu să tușească sec.

Omul se chinuia să-și elibereze plămînii îmbîcsiți de praf; se apucă cu mîinile de marginea tablei de la gura magaziei, forțîndu-și pieptul slab, apăsîndu-l de parcă voia să-l spargă. Din plămînii vlăguiți ieși un soi de șuierat, gîtlejul slobozi niște sunete răgușite, și partea superioară a trupului se aplecă într-o încordare supraomenească, dar totul fu în zadar. Sleit de puteri, lopătarul se întinse din nou pe punte și rămase nemișcat cîteva clipe.

— Scoală! îi porunci scurt marinarul și luă ulciorul. Scoală de-acolo, că ești lac de nădușeală, iar aici bate vîntul și tabla e rece!

— Mai dă-mi să beau măcar o dată! întinse lopătarul mîna după ulcior. Bău mai puțin ca la început, apoi își udă cu grijă cîrpele și cu aceeași grijă și le legă în jurul capului, înfășurîndu-și în ele gura și nasul.

Același lucru făcu și tovarășul său și, după cîteva minute, se lăsară amîndoi din nou în fundul șlepului. În scurtele pauze, cînd pe punte e liniște, jos se aud mișcările monotone și șuierătoare ale lopeților răvășind grîul; urechea prinde ropotul boabelor care cad cu un zornăit ușor, împrăștiindu-se undeva prin unghereie magaziei. Cîțiva hamali s-au oprit la gura chepengului și privesc în jos.

— Cît de puternic era odată Demir! Ducea în spate doi saci odată, iar acum, de cînd l-a doborît boala lui de piept, abia mai poate ridica un sac... bombăni cu tristețe unul din ei.

Auzindu-l ce spune, marinarul, care nu era prea departe de hamali, întrebă:

— Păi, dacă-i bolnav, de ce mai lucrează în praful ăla de jos?!

— Și ce-ai vrea? Nimeni nu poate sta flămînd!

— Și, afară de asta, are și-o grămadă de copii, adăugă altul.

— Haide, haide, ce stați? strigă cineva de pe chei.

Hamalii întoarseră capul într-acolo și văzură că în dreptul șlepului se oprise un car încărcat cu saci de grîu.

Dar carele mergeau încet. Din această cauză se întîmpla cîteodată că hamalii mai stăteau degeaba și, în așteptare, se mai dădeau la vorbă.

Vasilev, supărat și nervos, țipa la comisionar, comisionarul țipa la căruțași, căruțașii tăceau, dar nu pentru mult timp, fiindcă începeau și ei deodată să strige la cai și-și agitau bicele.

Așa se scurgea toată ziua, pînă cînd se întuneca bine și nu se mai putea lucra. Atunci Moise se ducea la comisionar, cerceta foile de încărcare, întocmite de el, le mai verifica și el o dată, făcea un total general și se grăbea să-i raporteze patronului cît grîu s-a încărcat în ziua aceea, confruntînd hîrtiile lui cu cele de la depozit. După ce se mai informa de la care depozit va începe încărcarea grîului a doua zi și unde trebuia să se ducă întîi căruțele, se întorcea la comisionar și, plin de o mîndrie pe care nici nu încerca să și-o ascundă, ca unul

care era împuternicitul Vasilevilor, dădea dispoziții, striga la căruțași și la hamali, rîdea, îl bătea pe comisionar pe umăr cu superioritate, aranja totul, pentru ca a doua zi lucrul să meargă strună, și, în sfîrșit, seara tîrziu, frînt de oboseală, că abia îl mai țineau picioarele de atîta alergătură, supărat și răgușit de atîtea strigăte, se ducea acasă, la familia lui, se întindea aproape îmbrăcat pe patul vechi și, cum punea capul jos, adormea buștean, ca a doua zi să înceapă din nou lucrul, cu aceeași înverșunare.

Marinarul de pe șlep luă o plasă întinsă pe două bețe puse în cruce, prinse de-o pîrghie, se duse la marginea bordajului și-o afundă încet și adînc în Dunăre. Cînd o scoase, pe fundul plasei se zbătea un peștișor cu solzi argintii. Lîngă marinar, cu picioarele atîrnînd deasupra apei, se așezase lopătarul Demir. În cele din urmă, reușise să tușcască din fundul plămînilor și scuipă, fără să dea atenție unui firicel de sînge care-i curse din nas și se opri, uscîndu-se pe buza de sus. La vederea peștișorului strălucitor, bătrînul se bucură ca un copil.

— Măi, dumneata l-ai prins?

Marinarul zîmbi și afundă din nou plasa în apă.

— Dumneata nu prinzi pește? îl întrebă el agale.

— Am eu vreme de așa ceva? rosti Demir, culegînd peștișorul aruncat pe puntea șlepului și băgîndu-l în traista marinarului.

Tăcură.

Marinarul continua să prindă pește, iar Demir să-i culeagă de pe unde erau aruncați și să-i bage în traistă.

Mai tîrziu, Demir se sculă și dădu să plece spre casă.

— Ia peștele ăsta! îi zise marinarul.

— Cum așa?!

— Ia-l, ia-l, eu o să-mi prind alții. E încă destulă lumină.

Demir băgă mîna în traistă.

— Îți mulțumesc, spuse el. O să-l duc copiilor.

Și cum n-avea în ce să ia peștele, Demir își desfăcu cîrpele cu care își acoperise capul peste zi și puse în ele peștișorii argintii.

— Dar ia-l cu traistă cu tot, mă omule! îl certă blînd marinarul. O să mi-o aduci mîine înapoi.

— A, nu, nu, îți mulțumesc, uite, gata! Demir nu se învoi și, ridicînd mîna la cap în chip de salut, plecă cu pași apăsați și se pierdu în umbrele înserării, care se lăsau peste portul tăcut.

Cantaragiul, funcționarul comisionarului și cîțiva hamali se abătură pe la cîrciumă.

— Dă-ne cîte-un rachiu! cerură hamalii.

— Da bani aveți? întrebă cîrciumarul, fără să se miște de la tejghea.

— Încă nu! O să ne treci la catastiv.

— Apăi... catastivul se face cam mare! mormăi cîrciumarul, dar luă totuși sticla cu rachiu și începu să toarne în pahare. Din canaua micuță de aramă de la gîtul sticlei curse un lichid limpede și tare ca focul.

— Hai noroc!

— Noroc!

— Ah, parcă mă unge pe sufletel afurisitul ăsta de rachiu!

— Mai dă-ne cîte unul!

— Să nu se facă prea lung catastivul... Deschideți-vă bine ochii! zise, tot atît de liniștit, cîrciumarul și iarăși umplu paharele. Numai că de data asta veni cu sticla în mînă la masa băutorilor.

— Toarnă, umple-l bine, pînă sus!

— O să torn... dar datoria...

— Datoria, ce? Întotdeauna ți-am plătit cinstit! zise unul din hamali.

— Da, dar nevastă-ta la mine vine, și-mi face-un tărăboi...

— Ei, și ce dacă face? Aia nu-i femeie care nu țipă!

Hamalii rîd, înveseliți.

Cîrciumarul se întoarce la tejghea și de acolo întreabă:

— Grîu ați încărcat?

— Grîu.

— Mult?

— Mult. Vreo patru șlepuri pentru un singur stăpîn.

— Dar după asta o să se mai facă și alte încărcături?

Hamalii n-aveau de unde să știe lucrul acesta. Întrebară și ei cantaragiul, dar nici el și nici funcționarul comisionarului nu știau. Presupuneau, însă, că deocamdată n-o să mai fie de încărcat și altă marfă.

Cîrciumarul căzu pe gînduri.

— Dați-i bătaie atunci, îi sfătui el, ca să aveți mai mult de băut! Uite ce iarnă lungă se vestește! Căutați să lichidăm de pe acum socotelile vechi, ca să mai avem la iarnă loc în catastiv. Altfel...

Oamenii tăcură, gînditori.

— Cînd o să vă dea banii?

Nici asta nu știau hamalii și îl întrebară din nou pe funcționarul comisionarului.

— Curînd, foarte curînd, cred, răspunse el. Dar se vedea cît de colo că nu era sigur de ce spunea.

În cîrciumă intră un copil, un noduleț de fată. Și-a tras în picioarele goale pantofii mamei sale.

— Tată, îl strigă pe unul din hamali, a zis mama să-mi dai bani, că n-are cu ce lua pîine!

— Bani?

— Da... a zis mama... pentru pîine...

— Dar brutarul nu dă pe datorie?

— La brutăria noastră nu mai e pîine, iar la cealaltă nu ne dă, fiindcă nu sîntem clienții lui, zise fetița într-o răsuflare, întinzîndu-și mînuța către tatăl ei, să primească banii.

Hamalul se scotoci prin buzunare și, de ce căuta, de ce se întuneca la față, iar pe obrazul lui chinuit apăru o umbră de vinovăție parcă. Privi spre cîrciumar, dar acesta, prevăzător, se așeză lîngă alți clienți și începu o discuție lungă cu ei.

Să dea pe datorie, poate, dar să dea bani cu împrumut? Niciodată! Asta nu intră în vederile lui.

Hamalul oftă, apoi își luă inima în dinți. Se aplecă la urechea funcționarului și-i șopti:

— Dacă ai vrea, te rog să-mi dai zece leva. Se poate? (Funcționarul se întoarse către el, uimit.) Îmi trebuie să iau pîine la copii. Uite, a venit fetița și spune că e nevoie de pîine acasă.

Funcționarul comisionarului se întoarse către fetiță, care-l privea cu gura căscată și ochii larg deschiși, apoi

scoase portofelul, căută îndelung prin el, îi dădu banii și notă ceva într-un carnețel.

— Vasil te cheamă, nu-i așa?

— Da, Vasil!

Hamalul dădu fetiței banii și-o lovi ușor, mai mult a alintare, cu palma lui mare în spate.

— Dă fuga, fetița tatii, să nu se termine și acolo pîinea! Apoi sălță paharul, dădu rachiul pe gît și înjură, cu o voce de tunet: Măi, mama mă-si ei de treabă! Să încarci toată ziua la grîu, și seara să n-ai bani nici de-o pîine!

Era destul de tîrziu cînd ajunse acasă și cantaragiul.

— Mîncăm? întrebă el, așezîndu-se la masa din bucătărie.

Nevastă-sa, o femeie dolofană și roșie la obraz, aduse o cratiță, pe care-o scosese din cuptorul sobei, și o puse pe masă.

— Mîncăm, că mîncarea e gata, da de ce-ai întîrziat atîta?

— M-am abătut și eu cu niște oameni pe la cîrciumă...

Femeia simți că bărbatul său duhnește a rachiu, dar nu se supără. Se obișnuise de mult, și apoi așa era meseria bărbatului. Trebuie să meargă deseori cu muncitorii la un păhărel, să mai stea de vorbă cu ei, ca să-i poată convinge să-l slujească cum trebuie pe stăpînul său, comisionarul, bai Nicola Baidanschi. Femeia mai știa că dacă au existența asigurată, lucrul acesta se datorește stăpînului lor.

— Ce-i asta? întrebă bărbatul, uitîndu-se în ceaun.

— Mămăligă, ce să fie? răspunse, oarecum încurcată, femeia.

— Mămăligă? se miră bărbatul.

— Păi dacă n-a mai fost pîine la brutărie... Astăzi s-a terminat foarte repede și n-am mai apucat să iau...

Cantaragiul își apropie nasul și mirosi cratița.

— Și ce fel de mălai e ăsta? întrebă el. Nu cumva din ăla pe care l-am adus ultima dată? Din ăla din care-am încărcat trei vagoane?

— De unde să știu cîte vagoane ați încărcat voi? răspunse femeia.

— Stai să ne-nțelegem: e din traista albastră?

— Da, din aia.

— Mălaiul ăla e amar ca fierea, fă! rîde larg cantaragiul. L-am adus ca să-l amesteci cu tărîțe pentru purcel, iar tu mi-ai făcut mămăligă din el! Ptiu! Dar fie! Dă-o-ncoace, că sînt mort de foame!

— Eu de unde era să știu că voi descărcați și mălai amar... încercă să se dezvinovățească femeia.

— A fost al ăluia... al lui Raicovici. L-a adus pentru stat...

— Și i l-au primit?

Cantaragiul oftă, cu privirea ațintită într-un colț al odăii.

— L-au primit...

Cîteva clipe în bucătărie domni tăcerea. Cantaragiul mînca și se încrunta.

— Dar de ce nu e pîine la brutării? întrebă el după un timp. Nu e de loc?

— Este, dar puțină, îl lămuri femeia. Nu ți-am spus că e? dar se termină prea repede de cîteva zile încoace...

— Hm! clătină din cap cantaragiul. În oraș nu e pîine, iar tîlharii ăștia încarcă șlepuri întregi cu grîu, bob și bob!

Dar atît îi scăpă, fiindcă de-aici încolo nu mai spuse nimic, oricît de mult îl sîcîi cu întrebări femeia, dorind să afle cine sînt tîlharii. Știe el cum sînt femeile. Abia scapi o vorbă, și vezi că se și răspîndește ca fulgerul. Și omul n-avea de loc chef să-și piardă pîinea din cauza unor vorbe nesăbuite. În oraș sînt zeci de cantaragii, și mor de foame. Numai el și încă unul au avut norocul să găsească de lucru la încărcarea șlepurilor ăstora.

Și așa se scurse zi după zi.

Șlepurile se încărcau și se afundau văzînd cu ochii, tot mai adînc și mai adînc în apa liniștită a Dunării.

De la un timp, datorită faptului că apele scăzuseră mult, hamalii, în loc să urce, coborau de pe chei cu sacii plini pe puntea șlepurilor, ajunsă mult sub nivelul cheiului înalt.

După cîteva zile începu încărcatul celorlalte două șlepuri.

Capitolul IX

Firma „Böndal şi Legrain" fu prima care-şi vîndu rezervele de grîu.

Cu o telegramă în mînă, secretarul particular Vilem Mauder bătu în uşa lui Charles Legrain şi, numai după ce i se spuse să intre, se strecură în birou.

Şeful privea pe fereastră, ca de obicei, spre parcul despuiat de podoaba lui verde, şi abia cînd auzi uşa se întoarse către Vilem. Pe faţa lui se citea o expresie de nemulţumire, ţinea buzele strînse, iar colţurile gurii îi atîrnau în jos a plictiseală.

— A venit aşa de repede poşta? întrebă el cu vădită nepăsare.

Mauder cunoştea bine tonul acesta. Din ziua în care se opriseră cumpărările, şi jocurile de bursă stagnaseră, şeful său era tot timpul într-o dispoziţie ca cea de acum. Citea cu atenţie informările agenţilor, care comunicau regulat despre lipsa de activitate care paralizase pieţele lumii, despre depozitele pline de cereale, pentru care nu se iveau cumpărători, despre speranţele cerealiştilor din regiunile producătoare şi din centrele de încărcare, care tot mai credeau că preţurile se vor urca din nou... Dar toate scrisorile acestea le arunca la coş. Nu permitea nici măcar să fie păstrate la dosar. I se părea că lucrul acesta este lipsit de sens.

În fiecare dimineaţă controla cererile cumpărătorilor şi-l lăsa pe Mauder să le înregistreze tot la vechile preţuri, iar uneori cu zîmbetul pe buze, dar cu toată fermitatea, răspundea unor clienţi, nerăbdători şi cam insistenţi, că el ar dori să le micşoreze preţurile, dar, din păcate, nu avea nici o posibilitate să facă lucrul acesta. Marfa îl costa scump, şi să micşoreze preţurile numai pentru a fi amabil cu unii cumpărători, ar fi însemnat să înregistreze pierderi prea mari. În locul lui, ei n-ar fi procedat la fel? Refuzaţi astfel şi de către ceilalţi magnaţi ai comerţului de cereale din Anvers, care, cu toată politeţea, ofereau marfa la preţurile vechi,

clienții oftau și cumpărau, că n-aveau încotro. Numai cîțiva dintre ei se încumetară să lupte. Dar înțelegerea secretă dintre magnații Bursei, încheiată încă la începutul crizei, după planul lui Böndal și Legrain, se dovedi temeinică. Totul se desfășura așa cum prevăzuseră și stabiliseră ei în adunarea ținută cu multă vreme în urmă în sala Bursei din Anvers. Nu se găsi nici valută, nu se găsiră nici bănci dispuse să crediteze pe cineva, și mai ales nu se găsiră nici un fel de posibilități pentru plasarea mărfurilor în compensație. Și ceea ce agrava și mai mult situația era faptul că marea majoritate a negustorilor cerealiști din centrele producătoare țineau și ei la prețurile vechi. Aceștia nădăjduiau că, de vreme ce Anversul ține la preț, se vor putea menține și ei pe linia de plutire, fără pierderi provocate de criza care cuprinsese întreg pămîntul. Cei cîțiva cumpărători îndrăzneți, care părăsiseră birourile comerciale din Anvers proferînd amenințări și proteste, se întoarseră curînd înapoi și se rugară de cerealiști să le vîndă grîul, fie și la prețurile vechi.

Legrain jubila. Dar aceste victorii mărunte nu se puteau compara cu jocul însuflețit al bursei din trecut. Cu bătrînul Böndal vorbea numai la telefon, Agatha plecase pe Riviera, iar el nu îndrăznea să-și facă vreo nouă legătură, temîndu-se de „unchiul" ca de foc. Se plictisi și de romanele sale preferate. Și tot mai des începu să se oprească în fața ferestrei, privind melancolic ramurile negre, desfrunzite ale copacilor din parc.

Mander se apropie cu telegrama în mînă, abia întinzînd-o patronului.

— Ceva nou? întrebă Legrain.

— Vor șase mii de tone pentru Suedia, rosti scurt secretarul particular.

— Pentru Stockholm, sau pentru Malmö?

— Pentru Malmö.

— Înregistrează-le. Prețul îl știi.

Mander își privi șeful cu uimire. Oare el nu știa că rezervele se terminaseră?

Charles Legrain îi aruncă o privire la fel de mirată, încercînd să ghicească ce gîndește secretarul. Un zîm-

bet înflori pe chipul lui. Mander nu știa nimic despre înțelegerea negustorilor din Anvers, el n-avea de unde să știe că, în asemenea situații, lupii nu mai trăiesc izolați, ci se adună în haite, și că Legrain le promisese concurenților să cumpere de la ei cînd va avea nevoie... Mander cunoștea numai instrucțiunile date agenților firmei.

— Dumneata ce-ai crezut? zise, surprinzător de vesel, Legrain. Că am uitat cifrele înscrise în registrul mărfurilor?

— O, nu, nici pe departe n-am... se bîlbîi Mander. De unde îmi dați dispoziții să cumpărăm? De la care din reprezentanții noștri? Și... la ce preț?

Secretarul punea întrebările una după alta și, în așteptarea răspunsului, își pregătise creionul și carnețelul, să ia note.

Dar Charles Legrain, fără să-i răspundă, ridică receptorul și formă un număr.

— Făceți-mi legătura cu domnul senator Thibaud... Bună ziua, dragă prietene... Legrain e la aparat, eu, da... Bună ziua, bună ziua! Cum stați cu treburile parlamentare? Întotdeauna aveți destule, nu-i așa? Vă invidiez, dragă senatore, fiindcă aveți, oricum, de lucru, pe cînd noi, pe cînd noi, precum știți, dormim, dormim...

De data asta începu să vorbească Thibaud, de la casa „Dreyfus et Co.", și Mander știa că are obiceiul să vorbească mult... Se vede că ceea ce-i povestea șefului era ceva vesel, fiindcă Legrain zîmbea mereu.

— Pentru ce v-am căutat? Ah, da, ați vrea să dați dispoziții să se înregistreze o vînzare pentru noi?

Lui Mander i se păru că la celălalt capăt al firului senatorul Thibaud se înecă de bucurie.

— Deocamdată șase mii de tone, continuă netulburat Legrain, dar e foarte probabil că o să mai am nevoie zilele acestea și de alte cantități. De altfel, o să mai cumpăr și de la alți colegi cîte puțin. Da, da, știam eu că n-o să vă supărați. *Au revoir!*

Continuînd să zîmbească, Charles Legrain închise telefonul, apoi se întoarse către Mander.

— Ai auzit? S-a găsit acoperire pentru comanda aceea. Prețul va fi cel înregistrat de „Dreyfus". Într-o

bună zi, vei înțelege totul, Vilem, dar deocamdată nu-i nevoie să știi mai mult. Telegrafiază la Malmö și confirmă-le primirea comenzii.

După cîteva minute, Mander intră din nou în cabinetul patronului, aducîndu-i telegrama la semnat, și la plecare îi lăsă pe birou un teanc de scrisori nedesfăcute. Din toate colțurile lumii agenții continuau să-l informeze regulat.

Rămas singur, Charles Legrain citi adresele de pe plicuri, cercetă distrat mărcile poștale, găsi în teancul acela două scrisori de la Agatha, pe care le puse deoparte fără să le deschidă, apoi se apucă să le citească pe cele trimise de agenți. Toate aveau un conținut stereotip. Din cînd în cînd, în informările acestea, întîlnea rugămintea agentului de-a începe iar cumpărările. Ajunsese să nu le mai citească pînă la capăt, știind cam ce conține fiecare. Ochii săi cu priviri agere urmăreau cu repeziciune rîndurile în căutarea unei noutăți deosebite, și, negăsind nici una, la fel de repede le arunca la coș.

Deodată fața i se crispă. Începu să citească cu atenție scrisoarea pe care o ținea în mînă, iar cînd ajunse la mijlocul ei, privirile lui parcă voiau să spună: „Ia te uită!" Scrisoarea era expediată de către reprezentantul pentru Balcani al firmei, și prin ea i se aducea la cunoștință faptul că Raicovici încheiase o tranzacție cu Belgradul pentru un import masiv de grîu. Se înțelege însă că în scrisoare nu se pomenea de nici un Raicovici. Reprezentantul pentru Balcani. Alfred Cohen, informa doar, pe scurt, centrala că Bulgaria achiziționase grîu prin Iugoslavia, plătind în valută forte, și că prețul era cu mult mai mic decît ultimele prețuri. Urma o scurtă explicație din partea reprezentantului, prin care preciza că cele relatate provin dintr-o sursă sigură, pe care o avea la Belgrad. Negustorii bulgari țineau la preț. Așa procedau și negustorii iugoslavi, dar printre ei se aflau cîțiva care cumpăraseră foarte ieftin mari cantități de grîu de la producători, și acum se grăbeau să scape de el la un preț destul de bun. Cauza care-l determina pe negustorul bulgar să cumpere grîu străin era nevoia de a se micșora prețul pîinii

în Bulgaria, pentru a contracara propaganda comunistă. De aceea negustorul bulgar putuse să convingă Banca Națională iugoslavă să primească mai puțină valută decît s-ar fi așteptat, ținînd seama de prețurile mari care se menținеau la Anvers.

Charles Legrain mai citi o dată scrisoarea, apoi rămase pe gînduri. În clipa următoare sună telefonul. Ridică receptorul. În aparat răsună vocea bătrînului Böndal.

Cei doi asociați se salutară amabil, își spuseră reciproc că se simt bine, lucru care se vedea de altfel și din vocile lor, și se întrebară reciproc dacă n-au noutăți.

Iacob Böndal aflase despre tranzacția negustorului bulgar, și asta îi produse o impresie destul de neplăcută lui Charles. Oare bătrînul tot mai continua să păstreze legături cu agenții, ținînd acest lucru ascuns de asociatul său ?

— Ce ziceți de asta ? întrebă domnul Böndal.

— Ce să zic ? E minunat ! exclamă Legrain, străduindu-se să-și ascundă nemulțumirea că bătrînul îl ținea departe de unele chestiuni. Dacă au început așa, în curînd pozițiile lor vor slăbi.

— Chiar așa se va întîmpla, fu de acord interlocutorul său de la vila din Merckem. Prin urmare, unii vor fi pregătiți ca în viitor să micșoreze, fără greutate, prețurile...

— Iar alții, îl întrerupse Legrain intenționat, ca să-i arate bătrînului cît de bine îl înțelege, alții se vor lipsi de valută și vor fi gata la orice, ca să-și poată mări din nou capitalurile.

Amîndoi izbucniră în rîs.

— Cu toate astea, faptul este destul de supărător, continuă Legrain, și, după întrebarea pe care i-o puse bătrînul, înțelese imediat că acesta nu era destul de bine informat asupra situației.

Böndal nu cunoștea cauzele care determinaseră încheierea tranzacției, și lucrul acesta îl irită. Începu să se enerveze, și, în clipele acelea, Legrain își binecuvînta în gînd vechiul prieten din Șanhai, care, prin informarea sa, îi asigurase o netă superioritate asupra bătrînului. Ce-i drept, Alfred Cohen fusese ales de Böndal

ca reprezentant în Balcani, dar Legrain, care tocmai atunci intrase în asociație, insistase foarte mult să fie admis.

— Propagandă comunistă? șuiera răgușit vocea lui Böndal în pîlnia telefonului. Nu vă speriați. Vom reuși! Această tranzacție este indiciul cel mai bun că toți se vor supune condițiilor pe care le vom pune cînd vom începe să cumpărăm pe ascuns la prețuri mici.

Și întrucît nu putea să-i ierte lui Cohen că aflase mai mult decît agentul său personal, Iacob Böndal dădu dispoziții ca reprezentantul pentru Balcani să fie mustrat pentru că n-a reușit să treacă această tranzacție prin firma lor. Legrain zîmbi. Nici prin gînd nu-i trecea să execute această dispoziție. Dimpotrivă, Cohen merita să fie lăudat că nu se amestecase. Altfel, cum ar fi putut justifica față de furnizorii lui permanenți lipsa de activitate? Bătrînul vorbește așa fiindcă e supărat, altfel și-ar fi dat și el seama că este mult mai convenabil ca această tranzacție să fie întîmplătoare, unică chiar, și pentru ceilalți cerealiști din Anvers. Ei nu trebuiau să bănuiască nici pe departe că „Böndal și Legrain" sînt gata să calce înțelegerea. Dar hotărî să nu-l supere mai mult pe asociatul său. Se gîndi că această lovitură putea să i-o dea cu alt prilej. Pentru astăzi îi ajunge supărarea pricinuită de nepriceperea agentului său personal.

— Din altă parte tu n-ai mai primit nici o scrisoare? îl întrebă pe alt ton Iacob Böndal. I se adresase cu „tu", ceea ce însemna că discuția pe tema comercială luase sfîrșit.

Charles își aruncă privirile la cele două scrisori ale Agathei, care se aflau pe birou, nedesfăcute încă.

— Nu! minți el.

— Mi-a dat un telefon, continuă, mulțumit, bătrînul. Acum se află la Monte-Carlo. A pierdut cîțiva galbeni la ruletă. Dar nu-i nimic, bine că se mai distrează și ea un pic. A zis c-o să-mi mai dea un telefon.

— Transmite-i salutări și din partea mea, zise pe un ton puțin batjocoritor Charles, aruncînd din nou o privire celor două plicuri de pe birou.

— Îi voi transmite neapărat, îl asigură bătrînul De altfel, Mander al tău îmi spusese ieri că și tu te pregătești să pleci pentru cîteva zile la Ostende.

— Da! Aici, cu lipsa asta de activitate, e atîta plictiseală... Aș vrea să joc și eu... cîteva jetoane, spuse Legrain.

Nu i-a cerut lui Mander să păstreze discreție asupra proiectului său de a se distra la vreun mare cazinou, dar nu-i plăcu de loc cînd auzi de la bătrîn că știe ce anume voia să facă. Îi fu teamă ca nu cumva Böndal să-l sfătuiască să plece la Monte-Carlo, ca să-i țină companie Agathei. Dar bătrînul nu zise nimic, ci, dimpotrivă, se arătă de acord cu intenția sa, spunîndu-i numai așa, în treacăt, că pentru a se distra, în asemenea situații, el, personal, ar fi preferat Parisul.

— Numai Parisul, dragul meu, este un oraș cu adevărat interesant! Păcat numai că sînt atît de bătrîn...

Însă, o clipă mai tîrziu, el dovedi că, dacă pentru ispitele Parisului se simte bătrîn, este destul de tînăr cînd e vorba de chestiuni comerciale, fiindcă imediat îl întrebă pe asociatul său ce se gîndește să întreprindă acum, cînd rezervele lor de grîu sînt epuizate.

— Am cumpărat înainte cu cîteva minute șase mii de tone de la „Dreyfus"... Da, astăzi.

— Foarte bine!

— În cazul cînd voi lipsi, voi lăsa dispoziții asemănătoare lui Mander. Oricum, voi avea grijă să vă aduc la cunoștință ce măsuri iau.

— N-o să cumperi numai de la „Dreyfus", nu-i așa?

— Se poate? Se înțelege că nu! Voi lua de la ficcare cîte puțin. Lucrul acesta i l-am și comunicat domnului senator Thibaud.

— Excelent, dragul meu, excelent! Ai grijă mai cu seamă de Thibaud, fiindcă el s-ar putea să ne fie de mare folos... dacă se vor ivi și aici diferite... încercări de a face propagandă. Partidul lui întotdeauna știe să toarne untdelemn...

— Pe foc? îl întrerupse, vesel, Charles.

— O, nu, asta ar însemna o adevărată catastrofă! În apă, dragul meu, în apă furtunoasă ..

Bătrînul se îneca de rîs. Charles îi ținu isonul, hohotind la rîndul lui. Amîndoi erau convinși de binefacerile activității politice a socialiștilor belgieni din partidul lui Vandervelde.

Iarăși începură să-și vorbească cu „dumneavoastră". Și vreme îndelungată discutară asupra diferitelor repercusiuni pe care le-ar putea provoca marea lovitură pe care-o pregăteau de atîta vreme.

Una din scrisorile Agathei era scurtă. Între foile groase ale hîrtiei de lux, de-un violet-deschis, cu inițialele numelui în colțul din stînga, sus, fusese presată o brîndușă, iar pe toată lățimea filei, mîna Agathei scrisese, cu caractere mari și inegale: „Va mai veni oare iarăși primăvara pentru noi, Charles?" Și nici o semnătură.

Charles Legrain zîmbi îngăduitor. „Iar au apucat-o toanele ei sentimentale. Poate că va trebui totuși să-i scriu." Puse scrisoarea cu brîndușa în sertarul deschis al biroului, unde păstra toate scrisorile ei, și luă în mînă cel de-al doilea plic. A doua era scrisă pe aceeași hîrtie de culoare violet-deschis, cu monogramă în colț, numai ceva mai lungă decît cea dintîi. Agatha scria:

„Cher ami,

Dac-ai ști ce dor îmi e de tine! Vreau să-ți văd iar ochii, să simt căldura palmelor tale și tremurul degetelor tale mîngîietoare, vreau să aud din nou vocea ta caldă, dar nu la telefon. Îmi vorbești atît de rece cînd te chem, încît mi-e mult mai plăcut să vorbesc cu «unchiul». El cel puțin îmi dovedește, și prin felul cum vorbește, cît ține la mine. Iar tu, tu nu găsești uneori nici un cuvîntel măcar ceva mai delicat, un singur cuvîntel! De ce ai devenit așa, Charles? Dragul meu, dragul meu Charles, mi-e dor, mi-e tare dor de tine... Am văzut aici un *yacht* mititel, exact ca al nostru, acela de la Saigon... Aș putea oare să uit cîndva minunatele clipe petrecute atunci? Dar de ce să le uit, în definitiv? Eu nu vreau, nu vreau să le uit niciodată! Nu voi uita o singură zi petrecută cu tine, un singur ceas, nu vreau să uit nimic! Toate sînt veșnic în fața ochilor mei. Cît

de dor mi-e de tine, Charles ! Vino, vino cît mai repede ! Te așteaptă cu dor, a ta, Agatha."

Charles Legrain puse și această scrisoare lîngă celelalte, încuie fără grabă sertarul și ieși. Nu, lui nici prin minte nu-i trecea să se ducă după Agatha. Iar o să-i vorbească numai și numai despre întîlnirile lor de altădată, ca și cum ar fi foarte, foarte bătrîn... nu, nu ! Nu, Charles se simțea încă destul de tînăr.

La gîndul acesta, își puse pălăria tinerește pe-o sprînceană și, cu pașii lui apăsați, care dovedeau siguranța de sine, o luă spre parc. Deodată își încetini pasul și privi în jur, dîndu-și seama că se întîmpla ceva neobișnuit. Pe lîngă gardul care împrejmuia parcul patrulau polițiști, destul de numeroși, iar înăuntru se auzeau strigăte, rumoare... Probabil că acolo avea loc un miting. Intrigat, Charles Legrain intră în parc și, spre marea sa surpriză, văzu că cel care vorbea acolo era domnul senator Thibaud.

În fața mulțimii de șomeri, domnul senator tuna și fulgera împotriva capitaliștilor și promitea cu înflăcărare muncitorilor sprijinul partidului său pentru ca oamenii să capete cît mai curînd de lucru. Thibaud era cunoscut în oraș ca un mare orator. Cuvintele lui păreau că plutesc deasupra capetelor masei de oameni. Charles Legrain îl asculta, înveselit. Ce s-ar întîmpla, oare, dacă oamenii adunați aici, care-l ascultă cu atenție, ar ști că oratorul acesta dispune de mii de tone de grîu ? !

Șomerii nu știau acest lucru, în schimb își dădură seama curînd că li se spuseseră numai vorbe goale. Atenția lor față de cuvintele senatorului scădea tot mai mult, încît pînă la urmă începură să se audă chiar proteste, ce-i drept cam slabe și cam răzlețe.

Charles Legrain hotărî că este mult mai prudent să se îndepărteze, cînd auzi un strigăt chiar aproape de el și-și întoarse privirea într-acolo. I se păruse că glasul acela îi este foarte cunoscut și auzise limpede cum strigase :

— Micșorați prețul pîinii !

— Yvonne!

Se vede că exclamația lui fu destul de puternică pentru a fi auzită, fiindcă fata își întoarse capul și-l privi fix. O cercetă și el cu luare-aminte: era tot atît de frumoasă, deși cam palidă și părea slăbită mult față de cum o știa el. Era îmbrăcată în aceleași haine simple, cumpărate de gata, cu care o văzuse prima dată. Cu siguranță că hainele scumpe, dăruite de el, le vînduse, ca să aibă cu ce trăi, gîndi Charles, și se apropie de ea. Cînd privirea lui se opri din nou asupra chipului fetei, fu uimit de flacăra ce părea că arde în ochii ei, de furia care o făcea și mai frumoasă.

Charles Legrain strînse din buze. Ochii i se aprinseră.

— Yvonne... începu el, căutînd să pună în tonul vocii cît mai multă autoritate. Vino cu mine! Locul tău nu este aici! Vino iar la mine și...

Dar nu mai putu continua.

— Mizerabile! îi strigă fata, roșie ca focul de indignare, și cîțiva muncitori se întoarseră spre el amenințători.

Charles Legrain înțelese că e mai prudent să tacă și se depărtă grăbit.

Ajuns la birourile firmei, dădu dispoziția:

— Rezervați la *Air France* un bilet pentru avionul care are legătură directă cu Neapole. Și chemați-mi la telefon Monte-Carlo, hotelul „Ritz".

Și la Neapole erau *yacht*-uri cu motor, și Agatha era nespus de fericită, dar farmecele ei nu puteau să alunge tulburătoarea amintire pe care i-o lăsase întîlnirea cu Yvonne. Charles Legrain asculta plictisit povestirile Agathei despre succesele ei pe Riviera, zîmbea amabil, din obișnuință, văzînd bucuria pe care i-o prilejuise femeii întîlnirea lor „tainică", și, resemnat, se lăsa condus ca un copil prin „dumnezeiescul" Neapole.

Amîndoi cunoșteau destul de bine orașul. Fuseseră, nu împrcună, bineînțeles, și la ruinele Pompeiului, și pe insula Capri, se fotografiaseră, ea, cu Iacob Böndal, iar el, cu vreo italiancă, stînd într-o barcă la intrarea peșterii albastre. Pentru ei nu mai prezentau o nou-

tate nici acvariul, nici bisericile sau piața cu statuile regilor din trecut ai Neapolelui. Încă de a doua zi se plictisiră de Vezuviu și de marea în care se oglindeau ruinele vechilor cetăți. În afară de asta, nu-i lega nici un fel de amintire de acest oraș, și Agatha nu se putea opri în fiecare colțișor romantic, să-l prindă de mînă și să-i șoptească: „Îți mai aduci aminte?"

A treia zi, cei doi amanți ședeau plictisiți în holul hotelului și frunzăreau, cu un aer absent, un teanc de reviste ilustrate. Văzînd că atmosfera devine apăsătoare, Legrain propuse să facă o plimbare prin oraș, fără o țintă anume. Bucuroasă că iubitul ei Charles manifestă totuși o oarecare atenție pentru ea, Agatha se declară de acord, se îmbrăcă la repezeală și ieșiră în stradă.

O luară agale în sus, spre dealul care domina orașul, și, nu după multă vreme, nimeriră într-un labirint de străduțe înguste, fără trotuare, pavate cu dale de piatră, tocite pe alocuri. Tot soiul de meseriași își scoseseră tejghelele în fața cocioabelor sărăcăcioase și, vorbind tare între ei, coseau haine vechi sau cîrpeau încălțămintea ruptă, străduindu-se ca din niște vechituri bune de aruncat să facă lucruri „noi". Între caturile caselor vechi, care împiedicau razele soarelui să ajungă pînă-n stradă, atîrnau de frînghii rufe puse la uscat, care dau un aer atît de romantic clișeelor din revistele ilustrate italienești și par atît de pitorești în strălucirea razelor soarelui ce cad oblic peste ele. Privite cu ochiul liber, fără să fie înfrumusețate de culorile fanteziste ale penelului, arătau așa cum arată în orice țară rufele unor oameni săraci, nespălate ca lumea și îmbîcsite de praf. Pe marginea străzii se scurgeau lături greu mirositoare, femei ciufulite se certau cu glas ascuțit, iar copilașii lor frumoși alergau de colo-colo, aproape goi și murdari, ca niște purcelași, trîntindu-se pe jos sau răscolind gunoaiele străzii cu degetele negre de murdărie.

Zadarnic îi atrăgea Agatha uneori atenția asupra vreunei mutrișoare deosebit de frumoase, care-i amintea de tablourile lui Murillo. Charles pășea încruntat și, în sinea lui, regreta că avusese ideea aceasta stupidă. Mirosurile urîte, exalînd din străzile pe care treceau,

îl iritau, şi bărbatul avea senzaţia că pînă şi hainele-i sînt îmbibate de aceste mirosuri, care-l scoteau din sărite şi-i produceau o greaţă de nesuportat. Era greu să treci nepăsător, respirînd aerul acesta încărcat de-o putoare sufocantă, în care se amestecă sudoarea cu miros de haine vechi, murdăite de igrasie, zarzavaturi stricate şi carne împuţită. Iar cînd îi înconjurară o ceată de copii, întinzînd mînuţele slabe pentru cerşit, Legrain nu mai putu să vadă chipurile acelea înfometate, cu privirea tristă, şi, fără să-şi dea bine seama ce face, tulburat peste măsură, o prinse aproape cu brutalitate pe Agatha de braţ şi, fără a-i lăsa timp să împartă copiilor nişte bani, începu s-o tîrască aproape după el, gîfîind şi apucat parcă de o furie greu de stăpînit.

Se urcară în primul tramvai de care dădură şi se îndreptară din nou spre partea de jos a oraşului, unde se afla cartierul aristocratic, unde puteau să se plimbe în voie, fără teama că vor da de oameni ce le-ar aminti mereu de foamete.

Dar impresia puternică pe care le-o produsese sărăcia cartierului din care fugiseră nu-i lăsă în pace. Acum Charles Legrain începu să „vadă" şi în cartierul bogaţilor, pe lîngă palatele şi bulevardele largi, moderne, de lîngă malul mării, privirile acelea înfrigurate ale bărbaţilor rătăcind fără rost, cu mîinile în buzunare, în speranţa că vor găsi de lucru, şi i se păru că zăreşte din nou mîini întinse, cerşind pînă şi de la trecătorii cei mai obişnuiţi. „Oare nu cumva o să dau şi aici peste vreun miting?" îi trecu prin gînd şi, luînd-o pe Agatha, se grăbi să ajungă cît mai repede la hotel.

Acolo, stînd iar liniştit, cu un pahar de *whisky* în faţă, începu să se gîndească la drumul greu şi anevoios al vieţii sale pînă să ajungă la situaţia de azi şi luă hotărîrea să meargă înainte, convins că-i mult mai convenabil să aparţină clasei celor avuţi decît gloatei, milioanelor de oameni săraci. Şi pentru că în clasa celor avuţi nu era, şi nici nu avea cum să fie, loc pentru toţi şi cum, mai ales, această clasă nu putea să existe fără munca milioanelor de oameni din clasa sărăcimii, clasa

bogaților trebuia — pe deplin justificat, după părerea lui — să-și apere situația cucerită din toate puterile și prin orice mijloace. Chiar și prin mijlocirea dragostei! Charles Legrain zîmbi, întinse mîna și acoperi palmele Agathei, care privea alarmată chipul lui încruntat, neștiind ce să creadă.

— La ce te gîndești? îl întrebă femeia.

Și Legrain îngăimă încet:

— La tine.

In clipa aceea Charles Legrain nu mințea. Se gîndea într-adevăr la Agatha, dar în felul său cinic. Se gîndea că prin ea reușise să scape de continua amenințare a sărăciei, că prin ea căpătase siguranța pe care ți-o dă o bogăție trainică și că era în stare să jertfească toate celelalte dorințe pentru femeia din fața lui, fiindcă ea îi asigura puterea asupra oamenilor prin banii și influența de care se bucura în marile cercuri de afaceri Iacob Böndal.

Agatha înțelese adevărul și-l dojeni blînd:

— De ce ești din nou atît de departe de mine, Charles?

Legrain tocmai se pregătea să scape de acuzația femeii, încercînd s-o dojenească pentru veșnicul ei „Charles" franțuzesc, cînd un *boy* al hotelului se apropie de el și-i spuse că e chemat la telefon din Bruxelles.

— „Unchiul"? întrebă cu uimire Agatha, dar nu mai primi răspuns, fiindcă Charles și ajunsese în apropierea cabinei telefonice.

Cînd se întoarse din nou la masă, Agatha întrebă:

— A aflat cumva că sînt și eu aici?

Răspunsul lui Legrain o decepționă însă. Nu pentru ca fusese chemat la telefon de la Bruxelles. Nu pentru ca îl căutase Iacob Böndal la această distanță pe asociatul său. Bătrînul îl obligase pe Vilem Mander să-i comunice lui Charles Legrain că din surse particulare, dar sigure, aflase acum cîteva ceasuri că într-un mic port dunărean se încarcă patru mii de tone de grîu cu o destinație necunoscută. Și imediat dăduse dispoziția: să fie urmărită marfa și păzită ca ochii din cap, să se afle cît mai neîntîrziat ce intenții au cei care-o încarcă.

— Va trebui să mă înapoiez imediat, Agatha, încheie Charles.

Fără o vorbă, femeia se ridică resemnată din fotoliul comod în care şezuse. Cunoştea importanţa intereselor de afaceri. Erau totdeauna mai presus de orice altă pasiune.

Capitolul X

La marginea oraşului, acolo unde micul afluent al Dunării îşi înfrăţeşte undele cu apele bătrînului fluviu, se află cazărmile flotei şi cîteva fabrici. Părînd că se pitesc, ruşinate de micimea lor, se văd, înghesuite una în alta, căsuţe acoperite cu tablă din bidoane vechi, cu grădini de zarzavat împrejur, cu grădiniţe, în care singura podoabă sînt vrejurile subţiri ale zorelelor. Pe aici nimeni n-a avut curajul să-şi facă o căsuţă mai acătării, fiindcă rîuleţul, cît era el de mic, cînd ploile ţineau mai mult, se umfla, ieşindu-şi din matcă, şi căra totul la vale. Era mult mai înţelept să-ţi faci o căsuţă modestă, un adăpost de vreme rea, pentru ca pierderea ce-o vei suferi în cazul cînd apele ar veni mari şi ţi-ar lua căsuţa să nu fie prea însemnată şi să-ţi poţi reface mai uşor gospodăria distrusă de furia apelor. În aceste căsuţe locuiau mai cu seamă cei legaţi prin meseria lor de muncile din port. Hamalii, căruţaşii, muncitorii portuari, pietrarii, care întreţineau pavajul cheiului, şi personalul de serviciu al agenţiilor navale. Oameni nevoiaşi!

Din acest cartier mărginaş au început tulburările.

De cîteva zile încoace, cum se mijea de zori, în faţa brutăriei se aşezau la rînd femei şi copii, unii cu carneţelul de datorii în mînă, alţii cu bancnote soioase şi rupte, strînse bine în pumni. Oamenii se grăbeau să se apropie cît mai mult de uşa brutăriei, vociferau, ba chiar se înghiontеau.

— Tu cumperi cu bani peşin, aşa că poţi să te duci la o brutărie din centrul oraşului! striga o femeie unui băiețel care se afla înaintea ei.

— Pîinea de-aici să rămînă pentru noi, ăştia, care luăm pe datorie! săreau cu gura altele, fluturîndu-şi carneţelele ferfeniţă.

— Du-te, hai, du-te în centru! îndemnau ele copilul şi pe ceilalţi care aveau bani pentru pîine.

— În centru este destulă pîine, acolo se dă cea mai mare parte din făină!

— Acolo poţi să iei pîine cîtă vrei dacă ai bani. Las-o pe asta de-aici să rămînă pentru noi!

Dar nimeni nu se mişca!

Copiii nu plecau, fiindcă mamele le dăduseră poruncă să nu ia pîine decît de la Clime şi să nu caşte gura pe străzi, că au treabă acasă, iar alţii nu plecau pentru simplul fapt că nu voiau să se supună unor oameni străini şi mai ales fiindcă pierduseră destul timp aşteptînd să se deschidă brutăria.

Cînd Clime ridica obloanele din faţă şi începea să vîndă pîinea caldă, scoasă chiar atunci din cuptor, înghesuiala din faţa brutăriei creştea, şi din mijlocul mulţimii răzbăteau strigăte, plînsete, blesteme şi înjurături. Iar cînd se termina pîinea, cei care nu apucaseră să cumpere alergau la alte brutării, unde se repeta scena de mai înainte.

În dimineaţa aceea se adunase o mulţime de femei şi copii în faţa brutăriei. Nu era încă ora deschiderii. Obloane mari de lemn astupau uşa şi ferestrele. Mai era mult de aşteptat.

— Şi totuşi prea e linişte înăuntru, zise o femeie, care se afla chiar lîngă uşă.

— Eh, de ce-ar face gălăgie? S-o fi dus omul să mai stea în casă pînă se coace pîinea. Se mai odihneşte şi el...

Oamenii se mai liniştiră. Argumentul părea destul de convingător. După cîteva clipe se auzi vocea unui copil, care stătea mai la urma cozii:

— Ia uitaţi-vă! Nu iese nici pic de fum pe coşul brutăriei!

Femeile începură să se uite în sus, dar nu se vedea nimic.

— Nu se vede fum?

— Și ce-i cu asta?

— Și ce-i dacă nu se vede fum?

— Cine a zis că nu se vede fum?

— Copilul ăla, uite, ăla de colo, mai răsărit! Al cui o fi? Parcă ar fi al lui Manol... Al lui Manol ești, mă?

— Ce-ai spus, mă băicte?

— Am zis că pe hornul brutăriei nu iese fum!

Cîțiva se desprinseră din gloată.

— Ține-mi și mie locul, să văd dacă-i așa.

— Cum o să-ți țin locul?

— Stai aici, unde pleci?

— Nimeni nu poate să țină locul altuia.

— Cine vrea să-și păstreze rîndul, să stea la locul lui.

Cu toate astea, cîțiva ieșiră din rînd și merseră să privească de la distanță coșul brutăriei.

— Chiar așa e, nu iese nici un pic de fum!

— Nici urmă!

— Adevărat?

— Adevărat, am văzut cu ochii mei!

— Ce-ai văzut?

— Ce tot vorbești acolo, fa?

— Da vorbiți odată ca lumea, să știm și noi!

— Ia mai lasă gălăgia!

Femeile începură să se agite din nou.

— Hei, mai ușurel, că m-ai călcat pe bătătură!

— O să înăbușiți copilul!

— Trageți-vă puțin mai înapoi!

— De ce vă împingeți așa?

Dar vorbele nu ajutau la nimic. Agitația creștea din ce în ce mai mult.

— Ce tot spun? întrebă o femeie mărunțică, cu fața palidă și obosită, care pica de oboseală, și, stînd rezemată de oblonul ferestrei, nu auzise nimic pînă acum. Împinsă de celelalte, ea își veni în fire, începu să clipească repede-repede și întrebă din nou: Ce s-a întîmplat? Spune, fa! Deschide curînd Clime ăsta?

— Cum o să deschidă? N-ai auzit?

— Ce să aud?

— N-ai auzit că din coșul brutăriei nu iese fum?

— De ce trebuie neapărat să iasă fum? întrebă femeia palidă și mărunțică. Doar focul e stins de mult, fiindcă acum cuptorul e plin cu pîine.

— Aha, ia te uită! Adevărat! rîseră celelalte femei. Rîsul crescu și se stinse, molipsind și pe cei care stîrniseră panica mai adineauri.

— Asta așa e, spuse, după ce se mai liniștiră ceilalți, femeia de lîngă ușă. Asta așa e, dar nu credeți că e timpul să deschidă?

— Ia bate în ușă, Rado!

— Hei, vecino, ia bate la ușă, să iasă odată Clime ăsta! O să se ardă pîinea în cuptor!

Rada ciocăni în ușă. La început încet, rar, apoi din ce în ce mai tare și mai des. După fiecare bătaie își apropia capul de ușă și, cu urechea lipită de scîndură, asculta încordată dacă nu se aud pași. Ceilalți o priveau nerăbdători, dar după felul cum femeia strîngea din buze, a mare nedumerire, înțelegeau că de dinăuntru nu se aude nici un zgomot.

— Ciocănește! Mai ciocănește!

— Mai tare! Mai tare!

— Clime, mă Clime, mă! Deschide, mă, odată, că avem și alte treburi pe ziua de azi!

Femeile începură să vorbească toate odată. Una era grăbită că lăsase rufele muiate în albie, alta că-și lăsase copiii singuri încuiați în casă, alta că avea să se ducă la dereticat, la o familie bogată, și de aceea voia să lase măcar pîine copiilor. Ea o să mănînce acolo unde muncește. Femeia era tare vorbăreață și, cu toată gălăgia, strigătele și ciocănitul din ușă, reuși să povestească celor de lîngă ea cît de greu îi vine să muncească la străini; dar ce nu face omul pentru o bucată de pîine!

Și cum de dinăuntru nu răspundea nimeni, ciocănitul se transformă curînd în izbituri puternice în ușa brutăriei. Acum nu mai bătea în ușă doar Rada, ci toți care ajungeau cu mîna la ușă și la obloanele ferestrelor.

La zgomotul acesta, de undeva din curte, se ivi Clime, brutarul.

— Ce bateți așa? strigă el supărat. Ia cărați-vă de-aici, să nu-mi spargeți ușa!

— Haide, mă Clime, unde dracu-ai stat atîta ?! ziseră mai moale.

— Unde să stau ? în casă ! arătă Clime odăițele din spatele brutăriei.

— Hai, acu dă-ne pîine !

— N-am pîine !

— Cum, cum ?...

— Liniște, faceți liniște...

— Ce-ai zis ?...

— Nu e pîine, asta am zis ! răspunse Clime liniștit. Azi n-am scos pîine !

Vestea fu atît de neașteptată, încît o clipă amuțiră cu toții și-l priviră, parcă neînțelegînd ce-a spus.

Clime se trase de mustață a mare necaz.

— Haide, v-am spus, acu duceți-vă. Astăzi nu e pîine.

— Dar cum se poate una ca asta ? întrebă o voce care părea destul de liniștită.

— Cum adică, azi o să rămînem fără pîine ? adăugă alta, la fel de liniștită ca cea dintîi.

— Nu mai am făină, am terminat-o. Și nici la moară nu mai c. Asta e ! Și-acum umblați sănătoși !

Cei adunați în fața brutărici se mișcau, fremătau, și larma vocilor începu să crească. Unii se văicăreau, alții strigau, furioși, copiii se porniră pe plîns. Clime se străduia să explice celor care-l înconjurară că fusese cu o zi înainte la moară, dar moara nu mai lucra. N-avea ce măcina, grîul se terminase și de aceea nu avea cum să mai scoată nici el pîine de aci încolo.

Unii alergară la alte brutării, nădăjduind că acolo vor avea mai mult noroc. Dar în drum se întîlneau cu alții, care se grăbeau să ajungă cît mai repede la brutăria lui Clime.

— Asta-i revoltător !

— Nu e făină ? Așa spuneți ?

— Și n-avem nici pîine ?

— Au scos foarte puțină pîine și s-a vîndut cît ai clipi ! Așa spun brutarii.

— Cum se poate una ca asta ?

— Va să zică nu e făină ?

— Cînd s-a terminat așa de repede grîul ?

— Doar e încă toamnă, n-avea cînd !

— Se poate în țara noastră să nu fie grîu?

— Ne mint!

— Depozitul de lîngă noi geme de grîu! spuse o femeie.

— Și în port se încarcă grîu!

— Da, încarcă, încarcă patru șlepuri de grîu, iar noi să n-avem o bucată de pîine...

— Cum se poate una ca asta?

— Ce-nseamnă porcăria asta?! Ce-i bătaia asta de joc?!

— N-ajunge că pîinea e scumpă, nu ne-ajunge că abia ne mai tragem sufletul, că abia avem de-o pîine, și nici pe asta să n-o căpătăm?

Femeile se adunau grupuri, vociferau, ocărau și amenințau cu mîinile.

— Hai acolo! Ce mai așteptăm? Să mergem toate!

— Unde să mergem?

— Cum unde? La primărie, la primar!

— Să mergem la primar!... La primar!...

— Nu vă grăbiți, suratelor! Să ne gîndim întîi bine ce-avem de făcut, zise o femeie, apoi se aplecă și șopti la urechea alteia, care se afla lîngă ea: Rado, vino cu mine.

Cele două femei se traseră la o parte de grupul celorlalte, care continuau să facă zarvă.

— Spune, lele Țveto!

— Ascultă, trage o fugă pînă acasă la mine și spune-i lui Anghel să vină degrabă încoace. De-o vreme stă la noi în gazdă. Dar repede. Și pe drum, pînă aici, povestește-i ce se petrece.

Femeile se priviră adînc în ochi.

— Înțeleg, zise Rada și dădu să plece.

Dar Țveta se răzgîndi.

— Nu, mai bine lasă! o opri ea. Mă duc eu. S-ar putea ca ție nici să nu-ți deschidă. Tu caută să ții femeile aici pînă cînd venim noi. O să le aranjăm pe toate așa cum trebuie.

— Dar... voi reuși oare? îngăimă, cu oarecare teamă, Rada. Nu e mai bine să rămîi dumneata, lele Țveto?... Mai curînd ascultă de dumneata decît de mine... eu nu știu încă să...

— Nu, acum n-avem timp. Și-apoi tu pînă cînd să stai așa, degeaba?... Învață odată, că e nevoie, mare nevoie...

Și lelea Țveta plecă aproape în fugă către casă.

Rada se amestecă din nou în mulțime. Dar toate încercările ei de a opri femeile rămaseră fără rezultat. Ea înțelegea bine că, dacă vor mai rămîne încă puțin pe loc și vor aștepta venirea Țvetei și a lui Anghel, gîndul care încolțise pe neașteptate în mintea celor două femei avea să fie dus la capăt cum trebuie. Înțelegea că era de datoria ei să oprească femeile, era datoria ei față de partid, care știa cum să organizeze astfel de acțiuni, dar, fiind lipsită de experiență, se tulbura, se roșea pînă în vîrful urechilor după fiecare cuvînt care-i ieșea din gură, și la gîndul că ei i se cere să rezolve o problemă, de-o însemnătate atît de mare în momentul acela, o făcea să intre în panică.

— Ce să mai așteptăm? se zborși la ea o femeie cu părul răvășit.

— Ce mai avem de așteptat aici? întrebă supărată alta.

Se iscă din nou o zarvă de nedescris.

Rada nu cunoștea decît o mică parte din femeile adunate acolo. Veniseră la brutăria lui Clime și femei din alte cartiere, care porniseră în grabă la brutăriile din centru, ca să afle că acolo se terminase ce bruma de pîine scoseseră în ziua aceea. Rada privi în jurul ei și, înțelegînd că statura ei măruntă se pierde în mulțimea aceea care fierbea, dădu la o parte cîteva femei care-i stăteau în drum, își făcu loc și, urcîndu-se pe o piatră, strigă:

— Tovarășe! Stați! Opriți-vă! Boierii care se îmbuibă smulg pîinea de la gura copiilor noștri, și după ce ne-au lăsat bărbații fără lucru, vor să ne ucidă pe toți prin foamete...

— Așa e! Jos cu ei! se auziră mai multe strigăte în jurul Radei.

Femeia prinse curaj.

— Să luptăm împreună pentru pîinea noastră! vorbea tot mai convinsă Rada. Să facem o acțiune comună, să vadă bogătașii că noi sîntem uniți!

— Da, da! aprobau în jurul ei femeile.

Dar cînd Rada le rugă să aştepte pînă vine omul care le va învăţa ce trebuie să facă, femeile se traseră deoparte.

— Ce să mai aşteptăm?

— Ce să ne înveţe ăla?

— Ce, noi singure nu ştim ce-avem de făcut?

— Nu mai aştept de loc! Să plecăm chiar acum!

— Flămînd nu se poate sta!

Femeile care veniseră din alte cartiere o îmbrînciră şi nu voiră s-o asculte cu nici un chip.

Dar ea, aruncîndu-şi ochii şi văzînd, la oarecare depărtare, grăbindu-se către ele pe lelea Ţveta şi pe Anghel, începu să le facă semne cu mîinile, şi în clipa aceea simţi cum ochii i se umplură de lacrimi.

— Încă puţin mai zăboviţi, încă puţin... se rugă ea.

Dar femeile n-o mai auzeau.

— Hei, adunaţi-vă! Hai să mergem! strigară cîteva.

— La primar! La primar! îndemnau alte glasuri.

Mulţimea aceea se legănă deodată ca bătută de vînt şi porni, aşa grămadă, fiecare străduindu-se să iasă cît mai în faţă, dîndu-le la o parte pe celelalte şi crezînd că, o dată ajunse acolo, la primar, li se va da imediat pîine: fiecare voia să fie ea cea dintîi care să primească pîine. Şi aşa de tare se grăbeau femeile, încît Ţveta şi Anghel le pierdură din ochi înainte de a ajunge pînă la Rada. Rada începu să plîngă de necaz că nu fusese în stare să le oprească.

— N-am reuşit... n-am reuşit... izbucni din nou într-un plîns deznădăjduit.

— Eh, şi tu...

Ţveta îşi frîngea nervos mîinile, dîndu-şi seama că greşise lăsînd-o singură pe femeia aceasta tînără, lipsită de experienţă, şi privea amărîtă la Anghel, aşteptînd de la el o îndrumare pentru a ieşi din încurcătura în care se găseau.

Anghel pufni, supărat, pe nări.

— Eh, nu-i nimic! Toate astea n-or să se sfîrşească aici... oftă el din adînc şi adăugă: Să vedem ce zic tovarăşii din conducere. Apoi întrebă: Încotro au luat-o?

— Spre primărie, bîigui Rada printre sughiţuri.

— Atunci să mergem și noi într-acolo, îndemnă el femeile.

Clădirea primăriei era aproape de port. Ca să ajungă mai repede acolo, femeile o luară de-a dreptul pe strada mare a portului, apoi ocoliră clădirile și barăcile de pe chei.

— Uite, priviți carele astea! arătă o femeie două căruțe, încărcate pînă în vîrf cu saci de grîu.

— Ce-ai în saci, nene? întrebă o femeie pe căruțaș.

Omul privi uimit la mulțimea aceea de femei și nu răspunse. Poate că ar mai fi stăruit ele, dar nu puteau să se oprească, fiind împinse din urmă de mulțimea agitată și nerăbdătoare să ajungă cît mai repede la primar. În drum mai întîlniră cîteva căruțe. De data asta una din femei pipăi sacul cu mîna și întrebă:

— Ce e ăsta, mă? Grîu, nu-i așa?

— Grîu! răspunse căruțașul și opri căruța, să privească în voie.

— Ați văzut?! exclamau femeile din primele rînduri, întorcînd capul și continuînd să meargă tot mai grăbite înainte.

Altele le ajungeau din urmă, le-o luau înainte și căutau să le întreacă pe cele din frunte.

— Privește, privește colo!

— Încarcă grîu, încarcă grîul nostru!

Femeile priveau forfota din jurul șlepurilor, căruțele care așteptau să fie descărcate și hamalii alergînd pe punțile elastice de scînduri.

— Ce vă mirați atîta? Bărbatul meu lucrează acolo!

— Și ce încarcă?

— Grîu!

— Grîu? Și noi să n-avem pîine?

— Să mergem acolo!

— Să mergem!

— Unde, fa?

— Stați aici!

— La primărie! La primărie!

— O să fugă primarul!

— Grăbiți-vă!

Mulțimea, care se oprise să privească șlepurile și stătuse la îndoială dacă să se ducă, sau nu pînă la ele, se mișcă deodată ca la un semn și se îndreptă glonț pe strada care urca spre primărie.

Cei care lucrau la șlepuri observaseră mulțimea de femei și se opriră, curioși, să afle ce-i cu această mulțime, dar, o dată ce mulțimea se puse din nou în mișcare, la îndemnul comisionarului, începură să care și să încarce grîul ca mai înainte.

Femeile observaseră însă și polițiștii care se învîrteau în jurul debarcaderului vămii și al clădirii căpităniei.

Ținîndu-și cu mîna sabia lipită de șold, un subcomisar tînăr porni în fugă după femei și făcu semn celorlalți polițiști să-l urmeze. Polițiștii încercară să taie calea femeilor, dar ele trecură pur și simplu peste ei, îmbrîncindu-i și lăsîndu-i în urmă. Subcomisarul scoase atunci din buzunar un țignal și suflă deznădăjduit, dar în clipa următoare, văzînd că nu izbutea să sperie pe nimeni, o porni în goană spre intrarea primăriei, îmbrînci oamenii care se aflau în fața ușii, se strecură înăuntru și o închise repede, întorcînd de două ori cheia în broască.

Femeile sosiră, gîfîind obosite, se opriră nehotărîte în fața clădirii impunătoare și începură apoi să se agite fără rost, neștiind ce să facă. Ajunseseră aici, dar ce hotărîre trebuiau să ia? Nu era nimeni să le sfătuiască, nimeni care să le învețe ce să facă. Unele din ele abia acum înțeleseră că ar fi fost mult mai bine dacă ar fi judecat și hotărît totul de la început.

Una din femei apăsă cu șovăială pe clanță.

— S-au încuiat înăuntru... zise ea, întorcîndu-se către celelalte.

Vestea se răspîndi ca fulgerul printre femeile adunate acolo.

La geamurile clădirii apărură cîteva capete. Cîțiva funcționari priveau înveseliți, dar alții șopteau între ei, plini de îngrijorare, cu privirile ațintite la mulțimea de femei.

Deodată ele începură să facă zarvă și, după ce se sfătuiră cîteva clipe între ele, se împărțiră în grupuri,

În cadrul unei ferestre se arătă un om în vîrstă și întrebă pe cele care erau mai aproape de el ce motiv le îndemnase să vină pînă aici și ce anume vor. Fără să lege cum trebuie vorbele, femeile începură să explice mai încet, apoi din ce în ce mai tare, întrerupîndu-se una pe alta și strigînd toate odată, că nu se mai înțelegea nimic. Omul în vîrstă care le întrebase ce vor se vede că înțelese totuși ceva, căci se retrase încet și închise fereastra. În timp ce ele își comunicau una alteia ce anume îi spuseseră funcționarului aceluia, ușa se deschise, și două din femeile care se potriviră să fie chiar lîngă ușă se pomeniră înșfăcate și trase înăuntru, apoi ușa se închise din nou, înainte ca celelalte să înțeleaga bine ce se întîmplase.

Din gloata femeilor se auziră iar strigăte:

— Primarul! Să vină aici primarul!

După strigătele acestea, urmară altele, la fel de puternice și de mînioase:

— De ce nu e pîine?

— Unde e grîul?

— De ce exportați grîu, iar nouă nu ne dați pîine?

— Vrem pîine!

— Am venit să ne dați pîine!

Strigătele erau izolate, uneori mai slabe, alteori mai puternice, dar în toate se amesteca cuvîntul „pîine"!... Acest cuvînt începu să circule din gură în gură și, în cele din urmă, femeile începură să strige într-un glas: „Pîi-ne!... Pîi-ne!... Pîi-ne!..."

În clipa următoare, în balconul aproape dărîmat al primăriei, care fusese clădită pe vremea lui Midhad-pașa, apăru primarul orașului. Aflase pricina acestei tulburări din cele ce-i spuseseră cele două femei aduse cu sila înăuntru, și din convorbirile telefonice pe care le avusese cu cele două mori, și după ce le ceru să facă liniște, vorbi:

— Ascultați, cetățencelor!

Fu nevoit să repete de cîteva ori aceste cuvinte pentru ca femeile să facă, în sfîrșit, liniște și să-l asculte.

Primarul le încredință că luase măsuri și dăduse dispoziții ca de-aici încolo să fie pîine destulă la brutării. Ca să se convingă, n-au decît să se ducă chiar acum,

și vor găsi pîine cîtă vor. Dar femeile continuau să se agite, exprimîndu-și îndoiala, continuau să protesteze împotriva încărcării șlepurilor cu grîu și, din cînd în cînd, din vacarmul glasurilor, străbătea pînă la el strigătele: „Jos! Jos! Ajunge cît ai mințit!" Abia cînd primarul le asigură că pîinea va fi adusă de la manutanța armatei îl crezură și se mai potoliră. Femeile aveau încredere în disciplina militară și știau că brutăria garnizoanei scoate zilnic cantități mari de pîine. Ele se împrăștiară cît ai clipi, și Anghel, Țveta și Rada, care sosiseră în ultimul moment, înțeleseră din cele cîteva vorbe aflate de la femei că orice încercare de-a se mai organiza o demonstrație era, cel puțin pentru moment, imposibilă, datorită vicleniei cu care procedase primarul orașului.

În acest timp, primarul, înfuriat, îl ocăra pe tînărul subcomisar:

— Și tu ce le-ai lăsat, mă, să vină pînă aici? De ce nu le-ai oprit pe drum? Ce fel de polițai ești tu, mă?

— Era cît pe-aci să mă strivească... se dezvinovăți subcomisarul. Și-apoi, dumneavoastră nu știți? Cînd e vorba de pîine... și nu termină vorba.

Tînărul subcomisar era însurat de curînd, și din leafa sa își întreținea soția, mama și două surori mici. În clipa aceasta îi trecuse prin gînd că poate nici el acasă n-avea pîine.

A doua zi subcomisarul fu dat afară din serviciu.

CAPITOLUL XI

Comandantul garnizoanei se învoi să trimită cîteva furgoane cu pîine cazonă în cartierele mărginașe ale orașului — pentru a se evita demonstrațiile, care puteau să ia un caracter politic — dar puse condiția: pîinea se dă numai cu împrumut; a doua zi făina trebuia să

fie înapoiată manutanței; adăugă că pe viitor să nu i se mai ceară lui asemenea „servicii". Asta-i treaba civililor și nu-l privește pe el. Comandantul garnizoanei fu atît de categoric, încît primarul rămase uimit de curajul lui și convocă imediat o nouă consfătuire la Bursă.

Cum se adunară cu toții, începură tîrguielile, ca de obicei. De data aceasta, însă, cerealiștii erau și mai neînduplecați.

— N-a adus Raicovici grîu ieftin de la Belgrad? De ce mai cereți de la noi?

— Grîul nostru e scump.

— Să-l dăm pentru a salva orașul? Bine, sînt de acord, dar numai la prețul de export.

— Plus dobînzile și cheltuielile!

Asta însemna ca pîinea să devină și mai scumpă. Primarul refuză cu hotărîre. La întrebarea sa: „Ce se aude cu grîul de la Belgrad?", Raicovici răspunse că de cîtva timp se încarcă fără întrerupere și că cel mai tîrziu peste două săptămîni va sosi în țară. Se aduc cantități mari, ca să se poată repartiza destul grîu porturilor dunărene, de unde va fi dus cît mai repede la marile mori din țară. Venind vorba de mori, cerealiștii se năpustiră asupra morarilor. De ce nu anunțaseră din timp că li se termină rezerva de făină? De ce n-au cumpărat grîu cînd trebuia? Cînd se va afla în oraș despre importul acesta, va fi absolut necesar să se ieftinească imediat prețul pîinii, ca să corespundă prețului pe care-l va avea după ce va sosi grîul sîrbesc.

Morarii răspunseră că n-au nici un ban.

— Păi n-ați vîndut făina?

— Da, dar ce-am luat pe ea am depus la băncile la care făcuserăm împrumut.

— Și acum o să puteți vinde făina mai ieftin?

— Vor fi nevoiți să poată! strigă un negustor.

— Trebuie să fie micșorat prețul pîinii! Și asta imediat. Astăzi chiar! Cu orice preț!

— Dacă ne veți da grîu ieftin... se învoiră morarii, grăbindu-se să declare că, în cazul cînd li s-ar da grîu la un preț mai mic, vor trebui mărite neapărat procen-

tele lor pentru măcinat, ca să poată scoate cheltuielile și cîștigul.

Negustorii înțelescră că va fi nevoie să facă o „jertfă", lucru care devenise destul de limpede judecînd după răspunsul morarilor. Dar cercaliștii refuzară și această propunere. Argumentele lor păreau foarte convingătoare: de vreme ce Vasilev poate să încarce — și asta înseamnă că a și vîndut grîul — cu siguranță că și ei vor începe să vîndă. În felul acesta vor fi la adăpost de orice pierderi. Vasilevii intraseră în legătură cu prietenii lor din Brăila, și ei înțeleseseră că acolo nu se fac deocamdată nici un fel de tranzacții. Probabil se ascunde cine știe ce manevră, pe care n-au dibuit-o pînă acum. Nu lăsară să le scape nimic din cele ce știau. Nu le convenea ca din cauza acelor vești să cadă în dizgrația primarului.

Primarul îi amenință din nou că va recurge la rechiziții. La amenințările lui, negustorii de cereale nu-i mai rîseră în nas, ca prima dată, dar îi răspunseră, liniștiți și siguri pe pozițiile lor, că, de vreme ce Banca Națională, și, prin urmare, și guvernul, le permit Vasilevilor să facă export de grîu, este limpede că statul are anumite intenții, că este interesat să pună mîna pe valută, de care probabil are nevoie. Nu vedeau ce interes putea să aibă statul ca să-i oblige pe ei la niște sacrificii mai mari decît îi obliga pe frații Vasilev. Și astfel reușiră să-l convingă pe primar că, din punct de vedere economic, este mult mai practic și mai convenabil să importe grîu ieftin, iar din țară să se exporte decît să se dea pentru consumația locală grîu scump.

Primarul se lăsă ușor convins, fiindcă nu înțelegea nimic din complicatele probleme economice. Era la fel de nepriceput și în materie de valută, și în jocuri de bursă. Nu știa că importul de grîu făcut de Raicovici era plătit în dolari de către Banca Națională.

Rămînea însă aceeași problemă importantă în discuția adunării: cum se va putea ieși din această situație grea. Văzînd că nu-i pot da de cap, Raicovici propuse să fie chemat acolo președintele Uniunii raionale a cooperativelor de consum.

Oricît de slabă și de neputincioasă era conducerea Uniunii raionale a cooperativelor de consum — fiindcă cei aleși erau niște unelte fără voință în mîinile partidului sgovorist, aflat la putere, și apucăturile lor negustorești nu se deosebeau cu nimic de ale particularilor — cerealiștii voiau cu tot dinadinsul să vadă cooperativele doborîte la pămînt, răsturnate, ruinate, desființate. Și doreau lucrul acesta pentru că vedeau în cooperative o permanentă concurență; știau că dacă Uniunea producătorilor ar avea o conducere pricepută, ar putea să ia în mîinile sale întreg comerțul de cereale și să-i lase la un moment dat fără bob de grîu. Numai faptul că aceste cooperative plăteau țăranilor prețul stabilit dinainte, și se mulțumeau să rețină doar sume mici pentru cheltuieli și dobînzi, arăta limpede că dacă în fruntea cooperației vor fi puși oameni cinstiți și energici, care vor ști să-i atragă pe țărani — și lucrul acesta nu era greu în situația politică actuală dacă îi vor scoate de sub influența vechilor partide burgheze — atunci s-a terminat cu ei ca negustori de grîu! În afară de asta, orice partid venit la putere încerca să cocheteze cu cooperația. Mulți politicieni burghezi erau aleși în comitetele de conducere ale diferitelor cooperative și ei căutau să vînture, în mod demagogic, ideea că în cooperație e salvarea proprietății particulare. În numele cooperației făceau cea mai abjectă politică, afacerile cele mai venale.

Negustorii cerealiști erau cei care îl indicaseră și-l susținuseră pe lîngă guvern pe actualul președinte al Uniunii raionale a cooperativelor, fiindcă vedeau în el un viitor tovarăș de matrapazlîcuri. Mai știau că nu era iubit, ba chiar urît de țărani, și că, la prima ocazie ce li s-ar fi ivit, aveau să-l dea jos. Într-un asemenea caz, ocîrmuirea cu siguranță că i-ar fi încurajat pe țărani, mai cu scamă acum, cînd alegerile băteau din nou la ușă. De ani de zile calul de bătaie în „alegerile libere", pe socotcala căruia se făcea multă demagogie, era cooperația. În schimb, pentru negustorii de cereale politica era interesantă numai în măsura în care avea vreo legătură cu grîul. În orice caz, interesul lor era ca această concurență a cooperativelor să fie strivită

cît mai devreme. Și momentul potrivit, pe care-l așteptau cu nerăbdare, sosise.

Cu multă abilitate, făcînd pe îngrijorații, îi explicară primarului că dacă vrea să aibă grîu ieftin și, respectiv, făină ieftină, iar asta chiar acum, nu-i rămîne altceva de făcut decît să dea în consum grîul din depozitele Uniunii raionale a cooperativelor. Ce-i drept, ei îl pregătiseră pentru export, dar întrucît cooperativele dau țăranilor numai avansuri asupra mărfii și prin urmare n-au plătit prețuri atît de mari cum au plătit ei, de pildă, cooperativele nu vor suferi pierderi. În cazul cel mai rău, dacă avansurile plătite sînt mai mari, vor rămîne fără cîștig, dar banii băgați în grîu și-i vor scoate cu siguranță.

Aflînd despre ce e vorba, președintele Uniunii cooperativelor își exprimă temerea că va trebui totuși să dea socoteală producătorilor care și-au adus grîul la depozitele sale, că țăranii vor fi neplăcut surprinși cînd vor vedea că cei care l-au vîndut negustorilor particulari au primit mai mulți bani decît cei credincioși cooperației. De aceea, cu șiretenia-i obișnuită, ceru să se încheie un proces-verbal al ședinței și să se treacă în el obiecțiile pe care le ridicase. Pentru mai multă siguranță, mai repetă o dată temerile sale funcționarului care urma să scrie procesul-verbal. Nu trebuia să se uite faptul că președintele Uniunii raionale a cooperativelor se pregătea pentru o carieră politică, cu sprijinul guvernului, al cărui slujitor era. În curînd aveau să se propună candidați pentru ocuparea locurilor în Parlament. Înarmat cu acest proces-verbal, președintele Uniunii raionale a cooperativelor gîndea să se înfățișeze primului-ministru, care, dintre toți politicienii sgovoriști, făcea demagogia cea mai deșănțată în legătură cu cooperativele. Se putea un prilej mai potrivit ca acesta de-a se arăta ca un neobosit apărător al intereselor țăranilor?

— Dar noi trebuie să salvăm orașul cu orice preț! spuse primarul alarmat.

Acesta fu de acord: da, salvarea orașului înainte de toate. În caz contrar, influența propagandei comuniste putea să crească în mod periculos. De aceea împărtășea

pe deplin îngrijorarea domnului primar. Trebuia găsit grîu ieftin.

Şi din nou aruncă o privire omului care scria procesul-verbal, ca să se convingă dacă acela notează cuvintele lui „înflăcărate". Funcţionarul scria totul. Preşedintele zîmbi, mulţumit de sine.

Negustorii de cereale înţeleseră vicleana lui manevră şi începură să-l preseze din nou să dea grîul morarilor şi să-l plătească producătorilor după preţul care se va stabili la sosirea grîului importat de la Belgrad.

Făcîndu-se că nu înţelege, omul începu să explice din nou, detaliat şi cu chibzuială, obiecţiile sale, improvizînd de data asta chiar un fel de discurs.

Atunci Raicovici îi atrase atenţia că Uniunea raională a cooperativelor dăduse ţăranilor mai mulţi bani decît le-a dat Liubomir Vasilev pentru ultimele sale achiziţii de grîu.

— Dumneata şi cooperativele dumitale, oricum, aţi plătit ţăranilor pînă azi drept avans cîte trei şi cincizeci sau cîte patru leva de kilogram — nu vă cunosc socotelile şi, de altfel, nici nu mă interesează — pe cînd Vasilev le-a dat doar cîte o singură leva, şi, precum bine ştiţi, ţăranii nu zic nimic.

— Da, dar Vasilev a eliberat bonuri, prin care le rămîne dator ţăranilor. Cantităţile trecute în aceste bonuri, el s-a angajat să le plătească la preţul de export cînd va vinde marfa, şi atunci noi, cooperaţia, cum rămînem?

Cerealiştii pufniră în rîs.

— Nu cumva-l crezi pe Vasilev un idiot care să-şi fi pierdut dintr-o dată minţile?!

— Ce e el, mă, cooperativă? Eh, da ştiu c-ai zis-o!

— Adică cum, n-o să le plătească?

— Ba da, le va plăti, cu siguranţă că le va plăti, dar cît anume, asta nu se mai ştie...

— Cu siguranţă că nu va fi atît de prost încît să plătească mai mult decît le-ai plătit tu!

— Atunci să-l chemăm aici, propuse preşedintele Uniunii cooperativelor, să-l chemăm şi să se învoiască aici, în faţa noastră, ca să nu plătească nici el mai mult ca mine!

Negustorii se adunară în grupuri și șușotiră între ei, apropiindu-și capetele unul de altul. Înadins nu-i chemaseră la consfătuirea aceasta pe frații Vasilev. Să-i cheme acum? Bun! Și dacă Liubomir Vasilev va spune — și asta numai ca să se pună bine cu guvernul — că el va plăti țăranilor după prețurile reale de export, scăzînd doar douăzeci la sută, sumă care reprezintă cheltuielile? Și-apoi, ar putea spune altfel, cînd a semnat bonuri, în care era trecută această obligație? Nu, frații Vasilev nu trebuiau chemați la consfătuire. Nimeni dintre cei de față, dacă ar fi fost în locul lui Liubomir Vasilev, n-ar fi acceptat o astfel de combinație, prin care ar fi însemnat să-și recunoască escrocheriile în mod public. Se înapoiară în sala de consiliu și spuseră că n-are nici un rost să-l cheme pe Liubomir Vasilev. E clar că va plăti la prețurile de export, fiindcă la lucrul acesta îl obligă cinstea lui de negustor. Glumiseră spunînd mai adineauri că el nu e cooperativă și că n-o să plătească mai mult ca ea. Dar altceva credeau ei: că prețul n-o să fie mare. Nu putea fi mare ținînd seama de informațiile precise din străinătate, că nu există nici un fel de înviorare în comerțul de cereale.

— Dacă așa stau lucrurile, atunci de ce să nu dăm cu toții — și noi, și voi — cîte puțin grîu pentru oraș? propuse cu șiretenie președintele Uniunii cooperativelor.

Negustorii îl priviră revoltați, dar el își strînse buzele batjocoritor și-i spuse omului care scria procesul-verbal să nu treacă în el și ultimele cuvinte. Nu făcuse propunerea decît ca să le dovedească pe loc că nu e mai prost decît ei, dar, în același timp, arătă că n-avea de loc intenția să se certe cu niște mari capitaliști.

— Ei, întrebă primarul, ne-am înțeles? O să duci grîu morarilor?

— N-o să-l duc eu, ci vor veni să și-l ia ei singuri! declară președintele.

— De acord! se învoiră morarii într-un glas.

Cei adunați la consfătuire se ridicară în picioare, răsuflînd ușurați.

— N-o să las tocmai eu orașul fără pîine, sînt gata să fac orice sacrificiu, dar cu-o singură condiție! declară domnul președinte al Uniunii cooperativelor.

— S-o auzim! îl privi primarul curios, iar ceilalți se adunară iarăși nerăbdători în jurul mesei.

„Oare omul ăsta o să ne mai poarte mult cu vorba? gîndeau ei. Acu ce dracu i-a mai dat prin cap?"

Președintele spuse numai atît:

— Cer să mi se trimită o scrisoare din partea unui comitet, pe care-l veți forma voi, un comitet obștesc, cetățenesc să zicem. Știți voi mai bine ca mine cum se fac treburile astea. Și în această scrisoare veți face apel, dar așa, pe un ton cît mai poruncitor, să vă dăm imediat grîu, avîndu-se în vedere situația grea în care se află orașul nostru, starea de spirit a locuitorilor și așa mai departe... Doar n-o să vă învăț eu! În acest comitet să intre deputați, domnul primar și alții... așa cum se procedează întotdeauna în asemenea situații.

— Bine, bine, se învoi primarul, vom face și trebușoara asta.

— Și pe urmă...

— Mai ai încă?

— Da! Buletinele de bursă cu privire la tranzacția cu morile, facturile și alte asemenea hîrtii se vor emite după ce va sosi grîul lui Raicovici.

— Dar ce nevoie mai ai și de astea? se miră primarul.

Dar negustorul Raicovici îl bătu pe președinte admirativ pe umăr:

— Bravo! Să știi c-o să ajungi departe! Bravo ție! Se-nțelege! În cazul cînd îi va ajunge cuțitul la os și s-ar găsi cineva să-l tragă la răspundere, să poată spune omul că a făcut trebușoara asta după ce sosise în oraș grîu ieftin. Care va să zică, el le-a apărat, ca întotdeauna, interesele țăranilor. Bravo ție!

Și Raicovici hohoti vesel și zgomotos.

Primarul plecă mulțumit de la consfătuire. Acum putea să se laude la Sofia că a reușit să asigure cetățenilor pîine mai ieftină cu mult înainte de sosirea grîului de la Belgrad. Putea, fără falsă modestie, să arate Ministerului de Interne, Siguranței statului și altor autorități, folosind cele mai umflate vorbe, cum a reușit, datorită viziunii, simțului său politic și tacticii pe care-a

folosit-o, să fercască orașul de tulburări comuniste și de demonstrații ale femeilor, care se puteau, la un moment dat, transforma în uriașe manifestații de stradă; „dușmanii ordinii" le-ar fi dat o mare importanță și le-ar fi prezentat ca începutul unor mari proteste ale maselor.

Președintele Uniunii cooperativelor plecă și el mulțumit de sine de la consfătuire. În buzunarul dinăuntru al hainei ducea, împăturită cu grijă, copia certificată și ștampilată a procesului-verbal, fiind sigur că datorită acestui proces-verbal, datorită actului său patriotic de astăzi cîștigase pentru totdeauna încrederea guvernului. Meritul acesta, adăugat la meritele sale din trecut, îi înlesnește, cu siguranță, drumul spre un scaun de deputat.

Dar cei mai mulțumiți dintre toți plecară negustorii de cereale. Își dădeau seama că ceea ce se petrecuse astăzi avea darul să zguduie pentru vreme îndelungată încrederea populației în Uniunea cooperativelor. Prin agenții lor, vor avea grijă ca țăranii să afle adevărul, dacă nu în întregime, măcar atît cît era nevoie ca pe viitor să refuze de a-și mai vinde produsele dacă nu li se dau bani pe șin. Puteau să considere că azi loviseră serios în dușmanul lor numărul unu — cooperativele — cel puțin aici, în regiunea aceasta. Și pe negustorii de cereale din oraș îi interesa mai întîi de toate această regiune, fiindcă aici își făceau afacerile. Mai erau mulțumiți și de faptul că reușiseră ca grîul lor să rămînă neatins și nu fuseseră nevoiți să-l dea morilor, cu tot pericolul care se ivise la un moment dat. Un singur lucru îi neliniștea însă: se vor urca prețurile, sau nu? Dar, oricît ar fi chibzuit, ajungeau la una și aceeași concluzie: Anversul continuă să vîndă scump. Anversul nu se sinchisește de criza generală, care a cuprins comerțul și aproape întreaga lume a capitalului. Anversul, însă, nu are depozite de nesecat; cum își va termina rezervele, va fi nevoit să cumpere din nou. Și cum prețurile la Anvers n-au scăzut, ci, dimpotrivă, se mențin ridicate, este limpede că marii negustori de acolo vor păstra prețurile ridicate și mai tîrziu. Așa gîndeau ei. Din această pricină se încăpățînaseră să nu

dea nici o tonă de grîu din depozitele care gemeau de-atîtea cereale. Nu trebuia, cu nici un chip, să se macine făină pentru pîinea orașului din grîul lor. Dar că din cauza mașinațiilor lor au de suferit mii de țărani din întreaga regiune, care primesc o nimica toată pentru truda lor, nu-i tulbură de loc. Ceva mai mult, ei se bucurau chiar că reușiseră să-și strivească concurentul care le dădea atîta bătaie de cap: cooperația. Ce-i drept, pînă atunci fusese un concurent mai mult teoretic, dar era mult mai bine să-l strivească înainte de a deveni puternic, înainte de a-și putea cuceri poziții bune. Așa stînd lucrurile, n-aveau destule motive să fie mulțumiți?

În seara aceea negustorii de cereale hotărîră să ia o gustare la cazinoul din oraș. La masă se aduseră pește și icre, cotlete fragede de porc și un tămîios alb și vechi.

Goliră paharele pînă noaptea tîrziu; după ce se îmbătară bine cu toții, ținură toasturi și se asigurară că se vor sprijini unul pe altul și în viitor, fiecare convingînd pe celălalt că este pătruns de cel mai înalt patriotism. Băură în sănătatea țarului și a primului-ministru. Băură și pentru sănătatea și prosperitatea lor, lăudîndu-se necontenit unul pe altul și ridicîndu-se în slăvi pentru meritele deosebite pe care le dovediseră în arta înșelătoriei. Cel mai mult fu lăudat Raicovici. Îl numiră „geniul negustorilor cerealiști". Cum de i-a venit în minte o asemenea idee? Genial, într-adevăr genial! Bravo, Raicovici! Îi strîngeau cu putere mîna, îl îmbrățișau și-l îndemnau să țină o cuvîntare, ca răspuns la felicitările și manifestările lor de simpatie și admirație.

Tîrziu, după miezul nopții, beți turtă, negustorii de cereale trimiseră după trăsuri și porunciră să-i ducă în cartierul mărginaș al orașului, acolo unde se găseau cele două case de prostituție, pe care autoritățile binevoitoare le tolerau în virtutea legii nescrise a corupției. În casele acestea de toleranță își încheiară ziua primei victorii repurtate asupra cooperativelor.

Capitolul XII

Pe vremea marii greve a muncitorilor de la Căile Ferate[1], Nicola Baidanschi era un băiețandru, abia întors din armată, care se angajase funcționar la Căile Ferate. Încă de la intrarea în serviciu, tînărul se înscrisese în partidul socialist. Nicola nu luase parte activă la grevă. Alții duceau luptele, socialiștii tesneaci. Dar, luat la ochi de șeful poliției locale, care ar fi vrut să bage în slujbă, în locul ocupat de băiat, pe-o rudă a lui de la țară, polițistul îl trecu în listele celor suspecți și nu mai fu primit la lucru după încetarea grevei.

Așa se întîmplă că Nicola Baidanschi fu nevoit să-și caute altă meserie. Se duse la organizația locală a partidului său și ceru să fie numit la cooperativa „Înainte!", condusă de socialiștii „largi" sau social-democrați. Dar nu fu primit. I se răspunse că au oameni destui și că toate locurile sînt ocupate. Nu era adevărat, dar conducerea locală a socialiștilor „largi" își făcea socoteala că ar fi bine să atragă de partea sa alți feroviari îndepărtați din serviciu de la socialiștii „înguști" prin nada aceasta a primirii în slujbă la cooperativa „Înainte!" Ce-i drept, nu înregistrară nici un succes în această direcție, dar Baidanschi fu totuși refuzat și a doua, și a treia oară, sub pretextul că între timp se iviseră pentru slujba care o cerea el alți solicitanți, rude de-ale mărimilor politice din localitate. Făcu încercarea să se angajeze agent la Societatea de asigurare a funcționarilor, care era condusă, chipurile, tot de socialiștii „largi". Dar nici acolo nu-l primiră, pentru simplul motiv că nu avea relații, iar conducerea nu putea jigni activiștii vechi, și ei socialiști „largi", care făceau de atîția ani de zile treaba asta, cu toate că nu prea corespundeau în munca ce le fusese încredințată.

[1] E vorba de greva generală a salariaților de la Căile Ferate și de la Poștă (sfîrșitul anului 1919 și începutul anului 1920), care a ținut 55 de zile.

Lui Nicola Baidanschi nu-i rămase altceva de făcut decît să-şi caute o altă slujbă care să aibă oarecare legătură cu meseria lui. La îndemnul prietenilor, tînărul se gîndi să se facă comisionar. Se-nţelege că nu putea fi vorba să rămînă în oraş. Trebuia să încerce în altă parte. Şi cum tocmai atunci începuse să se dezvolte mult traficul prin noul port, Somovit, se duse acolo. Începutul n-a fost prea uşor.

Somovitul pe vremea aceea era un sătuc situat la o distanţă măricică de malul Dunării. În port nu se afla decît o singură clădire mai mare — gara. Nu departe de ea, un cîrciumar întreprinzător deschisese un local, care era şi hotel, şi han: avea şi cîrciumă la parter, şi-o prăvălioară cu felurite articole de băcănie, zarzavat, legume. Mai încolo se vedea un fel de magherniţă, în care era instalată vama, şi-o căsuţă albă — pichetul grăniceresc.

În primele luni nu-i fu de loc uşor lui Nicola Baidanschi. Cu chiu, cu vai, pînă la urmă îl convinse pe cîrciumar să-i cedeze prăvălioara, pe care avea s-o folosească drept birou, iar mărfurile din ea le mutară în cîrciumă. Baidanschi fixă deasupra uşii o firmă şi se puse pe aşteptat. Mînca la cîrciumă, şi de dormit, dormea în biroul său. Singurii oameni cu care putea să stea de vorbă erau şeful gării şi ofiţerul de la pichetul grăniceresc. Dar şeful gării era tînăr căsătorit şi avea o mică gospodărie în apropierea gării, aşa că nu prea putea să-şi piardă timpul la taclale cu noul comisionar. Ofiţerul de la pichetul grăniceresc prefera să încalece pe cal şi să plece în vizită la cîte-o învăţătoare de prin satele din jur, în speranţa unei aventuri de dragoste. Grănicerul îl căuta pe Baidanschi doar pentru a-i povesti din cînd în cînd despre... aventurile sale; înjura toată semînţia învăţătoarelor de pe lume, care erau atît de ingrate, că nu acordau nici un pic de atenţie uniformei sale ofiţereşti şi epoleţilor lui auriţi. Iar vameşul venea la el numai cînd avea de rezolvat anumite treburi. Restul timpului şi-l petrecea în satul vecin, de unde era. Aşa că Nicola Baidanschi o ducea mai mult singur, avea timp berechet să chibzuiască bine asupra lucrurilor şi, în primul rînd, asupra felului cum ar putea să

cîștige mai mulți bani, ca să poată scăpa odată din văgăuna asta în care-l aruncase soarta lui amărîtă!

Portul însă luă din ce în ce mai marc amploare. Aici se descărcau mărfuri destinate regiunii centrale a țării și se încărcau mărfuri din împrejurimi. Din ce în ce mai mulți negustori își dădeau seama că e de o mie de ori mai convenabil să încarce cerealele la Somovit decît să le trimită cu trenul tocmai la Șiștov, astfel că numărul clienților comisionarului Nicola Baidanschi creștea necontenit.

Într-un rînd, firma „Kalef și Petrov" hotărî să încarce la Somovit două șlepuri cu grîu din raionul Plevna. Nicola Baidanschi propuse firmei să se ocupe el de toate operațiunile. În loc să le prezinte o listă de cheltuieli, urma să se înțeleagă asupra unui procentaj la kilogram. Firma fu de acord cu propunerea comisionarului nu numai pentru motivul că oferta lui Nicola Baidanschi era avantajoasă, dar și pentru că în felul acesta se elibera de-o serie întreagă de griji, ca: angajarea unor cantaragii, mutarea cîntarelor de pe un șlep pe altul, aducerea unui personal de control etc. Datorită organizării tuturor operațiunilor de către Baidanschi — care își făcu rost de cîntare speciale pentru încărcatul cerealelor în șlepuri, își căută singur hamali, cantaragii, funcționari pentru control și cîte altele — firma avea de trimis doar un recepționer, care urma să facă analizele, să se înțeleagă cu cantaragiul să înșele la cîntar și să controleze activitatea comisionarului.

Văzînd că Baidanschi este foarte priceput, și ceilalți cerealiști apelară la serviciile lui. Și așa au mers treburile cîțiva ani la rînd.

În acest timp, Nicola descoperi un alt mijloc de-a cîștiga bani. Într-o bună zi luă legătură cu exportatorii de cereale din oraș, pentru care lucrase în cîteva rînduri, fiind mulțumiți unul de altul, și le făcu o propunere: el se angaja să înșele la cîntar mai mult decît era obiceiul, păcălindu-i și pe cumpărători, și pe vînzători, cantitatea de grîu furată urmînd să crească de la zece pînă la cincisprezece și chiar douăzeci la sută. Diferența urma să fie împărțită între el și exportatori. Aceștia din urmă fură de acord cu propunerea, fără să stea pe gîn-

duri. Pentru a se evita însă eventualitatea complicațiilor, Nicola propuse să fie numit și un reprezentant al Bursei de mărfuri în Somovit. Și în cazul cînd cineva ar fi observat înșelăciunea și s-ar fi plîns la Bursă, unde tranzacțiile comerciale erau sub scutul legii, acesta să aibă rolul de arbitru. Cerealiștii se declarară de acord. Nicola Baidanschi deveni omul lor de încredere.

În felul acesta, Baidanschi ajunse aproape stăpînul absolut al portului, și acum nici prin minte nu-i trecea să părăsească vadul acesta aducător de cîștiguri grase. Ofițerul de la pichetul de grăniceri, căruia îi făcuse rost de o iubită — nu învățătoare, ci o femeie ușoară, găsită la bîlciul din Plevna, prezentată drept o rudă a sa — îi permise să aducă prin contrabandă, de pe celălalt mal al Dunării, cîțiva hamali, care-i munceau aproape pe degeaba. Iar Nicola Baidanschi înregistra plata hamalilor în hîrtiile sale după tarifele oficiale în vigoare.

Reuși să-l convingă pe cîrciumar să aducă în „hotel" o cameristă. Și într-o zi sosi de la Vidin o femeie durdulie și destul de tînără, care spuse că e văduvă și că se angajează să-i „servească" pe negustorii de cereale provinciali care veneau pînă aici. Nicola mai aduse dintr-un sat apropiat trei țigani, care cîntau unul la vioară, al doilea din țambal și al treilea la contrabas, iar restul îl făceau vinul și rachiul, bune și, mai ales, tari.

Se încarcă un șlep. Din vagoanele oprite în dreptul șlepului hamalii cară saci cu grîu pe puntea ușor lăsată la mijloc, iar acolo nu se află decît un singur om: cantaragiul. Nicola, negustorul din provincie, care predă grîul, și reprezentantul exportatorului stau la băutură în cîrciumă. Cîrciumarul aduce tot soiul de gustări și carafe cu vin, orchestra îi zice cîntece populare românești. Din oră-n oră „camerista" apare în ușa cîrciumii și întreabă cîte ceva — unde va dormi „domnul", dacă-i place sau nu perna — își leagănă șoldurile și zîmbește îmbietor, se învoiește după multe insistențe să bea un pic de vin — dar numai așa, „foarte puțintel" — și provincialul începe să se aprindă; apoi, pierzîndu-și bine

capul, începe să arunce muzicanților bancnote și să strige la cîrciumar să aducă vin...

Într-un tîrziu, trezindu-se parcă din beție, își amintește de marfa pe care a adus-o.

— N-avea nici o grijă! îl liniștește recepționerul exportatorului. S-a îngrijit de asta Nicola... Uite, după cum vezi, nici eu nu mă necăjesc. De vreme ce eu sînt aici, cine dracu să te înșele? Nicola e om cinstit!

Și negustorașul provincial se emoționează de-atîta omenie cîtă vede la cei din jur și mai comandă un rînd, să bea cu toții în sănătatea preacinstitului Nicola!

Se întîmpla uneori ca, la primirea socotelilor, negustorul să se trezească de-a binelea, să se revolte, să facă scandal, învinuindu-i de înșelătorie pe cei care primeau marfa.

— Bine, da eu am fost tot timpul cu dumneavoastră... se dezvinovățea cel care primea marfa.

— Da, dar dumneata l-ai șperțuit pe cantaragiu, să mă fure! Sînteți niște escroci, escroci! O să mă plîng la Bursă! O să dați de dracu cu mine!

De la Bursă, reclamantul primea o telegramă: „Adresați-vă reprezentantului nostru din localitate, domnul Nicola Baidanschi". Și cum negustorașii mărunți nu se îndoiseră niciodată de cinstea lui Nicola, se duceau la el.

Baidanschi se uită la reclamant, îl ascultă absent, apoi cheamă pe recepționer și-i spune:

— Ascultă, mă! uite ce e, cantaragiul meu e om cinstit, dar tu nu cumva ai făcut vreo drăcie? Nu cumva l-ai învățat vreo șmecherie de-a voastră? Mă, spune drept, că altfel îl dau afară dacă nu aflu vinovatul! Și e păcat de el, mă! Are omul copii mici! Gîndește-te bine!

Celălalt se jura pe toți sfinții că nu schimbase măcar o vorbă cu el. Și așa de sincer se jura și pe copii, și pe mamă, și pe tată, că n-aveai cum să nu-i dai crezare!

— Și, totuși, știi ce? judeca mai departe Nicola. Ia să-i trecem noi omului o sută, două de kilograme în plus! Ce zici? Ei, stăpînii dumitale sînt prietenii mei, și dacă le spun eu, n-o să se supere. Iar pentru diseară.

dacă ați ști ce fleiculițe am comandat cîrciumarului... extra, să-ți lingi degetele, nu alta!

Totul mergea bine: se mîncau fripturi, se prăjea pește proaspăt, prins atunci din Dunăre, se beau vinuri și rachiuri, lăutarii cîntau cu foc, cameristele se schimbau destul de des, pentru ca să existe mereu noi ocazii ademenitoare pentru clienți, venerabilul domn Nicola Baidanschi devenea tot mai bogat, negustorii, înșelați de el, îi înșelau la rîndul lor tot mai mult pe țărani, pentru ca să aibă cîștigul asigurat chiar după ce erau dijmuiți de oamenii comisionarului, iar exportatorii continuau să aibă încredere oarbă în comisionarul lor. Dar... într-o bună zi Nicola se gîndi că anișorii lui s-au cam înmulțit pe nesimțite și că a sosit timpul să se însoare. Se întoarse în orașul său natal și, datorită averii pe care-o agonisise, reuși să facă o partidă bună. Dar după primele două săptămîni de viață conjugală, tînăra și durdulia sa soție îi spuse că refuză categoric să mai trăiască în plictisitorul Somovit, să se mulțumească doar cu societatea nevestei șefului de gară. De altfel, era și foarte plicticoasă, nu cunoștea mai pe nimeni! Nu se putea vorbi cu ea despre familiile mari din orașul doamnei Baidanschi și n-o interesa de loc bîrfeala. Soția șefului de gară nu dorea să discute decît despre copiii ei.

Doamna Baidanschi nu se liniști pînă cînd nu-și convinse bărbatul să cedeze biroul său altuia și să se mute la oraș. Acolo puteau să trăiască bine, numai că Nicola nu mai putea fura așa cum era obișnuit. Aici, în oraș, cei care predau cerealele erau oameni cu experiență, lucrătorii se pricepeau și ei, iar recepționerii lucrau sub controlul direct al exportatorilor. Singurul mijloc de-a cîștiga după obiceiul său era să încerce aplicarea, măcar și în parte, a sistemului inițiat de el la predarea cerealelor. Încercă să atragă cîțiva negustori provinciali, cerîndu-le să trimită marfa prin el, și reuși. O vreme ținu și căruțe proprii, toemind drept cărăuși niște băiețandri, cărora le plătea o nimica toată. Și totuși nu-i ajungea. Pufnea pe nări supărat cînd își amintea

de Somovit, de izvorul acela de bani care părea că n-o să sece niciodată.

Şi, iată, după cîţiva ani de cînd trăieşte în oraş i se prezintă ocazia să cîştige din plin. Sosise vremea să folosească situaţia creată de criza îndelungată şi şomaj. Vorbi cu Vasilevii şi le propuse să lucreze pentru ei după sistemul pe care-l aplicase cu succes la Somovit, şi nu contra acte justificative, aşa cum lucrau toţi comisionarii din oraş şi cum lucrase pînă atunci chiar el. Vasilevii nu avură nimic împotriva acestui sistem, şi Nicola începu să lucreze din nou cu căruţele lui. Asta în primul rînd. Dar numai căruţele lui nu ajungeau şi, din această cauză, se pierdea prea multă vreme. Nicola nu se alarmă. Pînă la urmă tot se vor încărca şlepurile. Un alt neajuns era faptul că muncitorii nu mai lucraseră de atîta vreme, erau lihniţi de foame şi fusese nevoit să sporească mult numărul hamalilor.

Nicola îi puse pe cei mai voinici la cărătul sacilor, iar pe cei mai slabi, la lopătatul grîului, apoi îi luă deoparte pe cei aleşi şi le spuse, în taină, că el nu ştie cît vor plăti Vasilevii, că el nu se tocmise numai şi numai ca să mai învioreze piaţa şi îi alesese pe ei tocmai fiindcă voia să le dea să mănînce o bucată de pîine. Cît priveşte interesele lor, să n-aibă nici o grijă, că el va face tot posibilul ca ele să fie respectate. Deocamdată lucrul cel mai important era că fuseseră angajaţi. Vorbindu-le astfel, era încredinţat că a reuşit să-i pregătească îndeajuns sufleteşte pentru ceea ce avea de făcut. Dar în ultimul moment, cînd trebui să le plătească, Nicola îşi pierdu curajul. Chemă pe omul lui de încredere şi-i spuse că în ziua aceea avea mult de lucru acasă, ba că va fi nevoit chiar să plece din oraş pentru un timp oarecare şi de aceea îl rugă să comunice hamalilor că plata pe zi se redusese la jumătate.

Funcţionarul era un om cinstit. Îl întrebă :

— Păi cum aşa ? Acuma le spuneţi ?

— Le-am dat să înţeleagă de la început.

— Bine, da eu am fost de faţă cînd aţi vorbit cu ei. Dumneavoastră aţi declarat atunci că le apăraţi interesele.

— Ei da, dar într-un fel i-am pus şi în gardă..

— Dar, domnule Baidanschi...

— Tu eşti tot timpul cu ei şi pe tine te vor asculta. Crezi că n-am aflat eu cum vă beţiviţi prin cîrciumi?

— Dar asta n-are...

— Haide, haide, asta-i dispoziţia! O să-ţi dau socotelile, îi plăteşti tu, şi cînd or vedea banii, se vor învoi ei. Ehe, şi încă cum, mai cu seamă că n-au mai văzut culoarea banului de mult!

— Scuzaţi-mă, domnule Baidanschi, dar vreau să vă pun o întrebare.

— Dă-i drumul!

— Fraţii Vasilev ştiu că veţi proceda astfel?

— Ce-i priveşte pe ei toată treaba asta?

— Marfa e totuşi a lor, ei plătesc.

— A, am uitat să-ţi atrag atenţia... Aşa e! Vasilevilor nu li se va prezenta situaţia amănunţită a cheltuielilor, ci vei face socoteala la kilogram. Cînd o să vină momentul, te voi învăţa eu cum s-o întocmeşti...

— Va să zică v-aţi înţeles cu ei, şi asta e dorinţa lor?

Nicola minţi:

— Se-nţelege!

Baidanschi hotărî totuşi ca, pentru orice eventualitate, să se pună la adăpost. Se duse şi-l întrebă pe Liubomir Vasilev dacă va avea ceva împotrivă în cazul cînd ar angaja mînă de lucru mai ieftină.

Liubomir ridică din umeri.

— Asta-i treaba dumitale! Pe noi ne interesează ca lucrul să meargă cum trebuie şi să nu se întîrzie. Numai că, după cîte văd, cam şchioapătă treaba pe-aici...

Nicola nu răspunse şi se grăbi să plece, dînd din umeri.

Funcţionarul refuză să execute ordinele comisionarului. El declară că preferă să caute de lucru în altă parte decît să comunice muncitorilor astfel de „veşti".

— Eşti un nătărău! îi strigă Nicola. Şi eu am fost ca tine, şi numai eu ştiu cît am tras mîţa de coadă şi cît am umblat pe drumuri din cauza încăpăţînării mele!

Comisionarul făcea aluzie la concedierea lui, care avusese loc după greva feroviarilor, şi întotdeauna povestea cît de nedrepţi fuseseră cu el şi că-l făcuseră

să sufere degeaba. Îi cam plăcea lui Nicola să-şi dea acre de erou.

— Ascultă... continuă el, fără să se supere pe funcţionar. (Era un om conştiincios, cinstit, nu-l fura, cum făceau alţii, şi de aceea se gîndea că nu făcea să-l concedieze „pentru nimica toată".) O să-ţi măresc leafa! (Nicola credea că o să-l convingă aruncîndu-i momeala asta. Dar funcţionarul tăcea.) O sută de leva pe lună în plus. Nu e puţin. Ce ziei? Ori poate vrei două? Ei bine, fie două sute de leva, dar mai mult nu pot!

— Dar de ce nu le cereţi Vasilevilor să plătească cum trebuie? Pentru aşa ceva nu sînt tarife?

— Ascultă, mă, de ce eşti atît de prost?! Asta nu e treaba noastră! Dacă nu vor, nu vor! Ce poţi să le faci? Asta-i treaba lor! Iar treaba noastră este să ne vedem de săracie. Este? Eh, o s-o scoatem noi la capăt cu oamenii... Şi-apoi, ce te-a apucat atîta grijă pentru ei? Totul s-a ieftinit.

— Da, dar oamenii ăştia n-au mai lucrat de-atîta vreme! Sînt datori pînă-n gît şi la brutării, şi la băcănii... iar pîinea tot scumpă a rămas!

— Începînd de ieri, s-a ieftinit şi pîinea! Uite încă un motiv în plus!

— Lasă să spună statul asta, că din cauza ieftinirii pîinii se micşorează şi plata zilerilor.

— Statul are destule pe cap ca să şi-l mai bată şi cu asta! Aici e vorba de relaţiile dintre particulari, iar tarifele se comunică doar Inspectoratului muncii.

— Dar dumneavoastră le-aţi comunicat?

— Asta-i treaba mea! Şi-apoi, ce tot stau cu să parlamentez cu tine? se mînie Nicola. Ce tot mă interoghezi atîta, de parc-aş fi la tribunal? Spune: vrei, ori nu vrei?

— Nu vreau, domnule Baidanschi! Nu vă supăraţi, dar mai bine o să-mi caut în altă parte de lucru. Şi-apoi, aşa ceva mai bine să le comunicaţi dumneavoastră personal, şi tot dumneavoastră să le plătiţi Oricum, sînteţi totuşi, într-un fel, patronul lor, nu-i aşa?

Nicola se muie deodată. Îşi dete seama pe loc că ar fi fost mult mai bine să nu fi stăruit. Numai ce-l vezi

pe viţelul ăsta că-i pune-n cap hamalii, îi trecu prin gînd.

— Bine, bine... zise el mai liniştit. O să văd eu cum fac. Tu du-te la treburile tale. O să mai stau de vorbă şi cu Vasilevii şi-o să încerc să-i conving.

În sinea sa însă hotărî să scape de acest funcţionar, şi asta cît mai repede cu putinţă. Va trebui să găsească altul în locul lui şi să-l înveţe „meseria" cît mai bine, fiindcă se apropia timpul cînd trebuia să sosească şlepurile încărcate cu grîul sîrbesc. Oftă din rărunchi, ca după un mare efort. N-ar fi vrut totuşi să aibă de-a face cu hamalii. Dar gîndul la cîştigul acesta atît de neaşteptat, care avea să-i intre în buzunar datorită celor patru şlepuri, era atît de atrăgător, încît hotărî să încerce. Ce minunat ar fi să reuşească! Avea să-şi mai cumpere o vie. Trebuia să intre imediat în legătură şi cu ceilalţi cerealişti şi să stabilească împreună cu ei cum să decurgă încărcarea şi descărcarea şlepurilor. Dar asta trebuie făcut înainte ca ceilalţi comisionari să simtă şi să procedeze apoi la fel.

Funcţionarul însă îi anunţă pe hamali încă în seara aceleiaşi zile, cînd se întîlniră la cîrciumă. Se-nţelege că era destul de naiv să creadă că numai cerealiştii sînt vinovaţi de ceea ce li se pregăteşte muncitorilor. El nu putea să înţeleagă că stăpînul său, comisionarul Nicola Baidanschi, care trecea în faţa tuturor drept „cinstitul" Nicola, este un om corupt pînă-n măduva oaselor, setos de cîştiguri mari, stoarse din sudoarea frunţii celor necăjiţi

Capitolul XIII

Aproape de Dunăre, într-o căsuţă de pe ulicioara îngustă care duce spre biserica catolică, trăia moş Marin, un fost factor poştal, acum pensionar. Căsuţa, care n-avea decît două odăiţe şi-o bucătărioară, nu numai că

era foarte mică, dar era și prost alcătuită. Cele trei încăperi — fără nici un fel de antreiaș la mijloc — comunicau între ele datorită faptului că toate aveau uși în pereții interiori, după modelul caselor-vagon, dar în același timp încăperile acestea mai aveau cîte o ușă, care da într-o grădină, nu prea mare, cam părăginită și năpădită de bălării de la o vreme încoace. Căsuța aceasta o clădise moș Marin încă pe vremea cînd a fi funcționar de stat — fie chiar și factor poștal — era mult mai rentabil decît să fii, de pildă, avocat. Pe vremea aceea se tot gîndise să sape un beci sub căsuță și, în locul magaziei pentru lemne, să-și facă un coteț și să crească iepuri de casă, dar pînă la urmă nu reuși să-și realizeze nici unul din aceste planuri. Abia izbuti să-și crească băiatul și să-l țină în liceu pînă în cursul superior, dar nici de el n-avu noroc, fiindcă se înecă în Dunăre. Puțină vreme după moartea feciorului, îi muri și nevasta, din pricina durerii încercate la moartea băiatului, iar fiică-sa se mărită după un meseriaș, care locuia tocmai în celălalt capăt al orașului, lîngă cazărmile regimentului de infanterie.

Fiica și ginerele se străduiră vreme îndelungată să-l convingă pe bătrîn să se mute la ei, ca să locuiască împreună, neavînd altceva de făcut decît să-și joace nepoții pe genunchi. Dar el nu se învoise. Se ducea la ei destul de des, își juca, într-adevăr, nepoții pe genunchi — și, slavă Domnului, avea destui! — dar nu voia în ruptul capului să se despartă de căsuța în care trăise atîta vreme, pe care și-o clădise cu mîinile lui și de care își legase nu numai viața, ci și visurile.

— Ia-ți măcar un chiriaș! Nu mai auzi bine, ai îmbătrînit, o să iei foc într-o noapte și-o să arzi de viu, îi spunea fiica lui. Cel mai bun lucru ar fi să vinzi casa și să te muți aici, la noi.

Despre vînzarea casei îi vorbea și ginerele său, ori de cîte ori avea prilejul.

— Nici nu e potrivit pentru dumneata să trăiești acolo, tată! Ia gîndește-te puțin: în jurul dumitale sînt numai case de oameni bogați. Pe cînd aici o să fim cu toții la un loc, numai ai noștri, și nici noi n-avem pe cineva mai apropiat decît dumneata.

Moș Marin însă nici nu voia să audă de așa ceva. Să-și vîndă casa? Ei aș! Un chiriaș, da, o să ia. Dar nu o familie, și nici un bărbat singur, mai bine o fată cumsecade. Oricum, o femeie se pricepe la treburile gospodăriei și-o să mai îngrijească și de el, poate.

Și în căsuța fostului factor intră chiriașă Mitca, muncitoarea de la fabrica de țesătorie, fiica cea mai mare a lui Rusi. După ce țesătoria își încetase lucrul, fata reuși să intre muncitoare într-un mic laborator de cofetărie, al cărui proprietar era un armean. Așa o sfătuise Cuzman, să-și ia odaie cu chirie mai aproape de centrul orașului, fiindcă însărcinările pe care le-ar fi primit cereau uneori destulă alergătură. Și casa i-o alesese tot el. Ei îi spusese c-o descoperise, chipurile, cu totul întîmplător. Dar, așa cum îi explicase Cuzman, căsuța mai avea și alte avantaje. Lîngă curtea lui moș Marin, împrejmuită cu un gard vechi, din care lipseau multe uluci, se întindea un teren mare, năpădit de tot soiul de bălării și de zarzări sălbatici, și pe toată întinderea acestui loc, gardul era putred, de te prindea mirarea că mai stă în picioare. Din curtea lui moș Marin, trecînd printr-o portiță, dădeai în grădina vecinului, care nu mai fusese folosită de la moartea nevestei acestuia. Într-un cuvînt, casa lui moș Marin avea trei ieșiri, care dădeau în trei străzi diferite. Și ceea ce nu trebuie uitat: casa era situată în cartierul bogătașilor, prin urmare la adăpost de bănuielile poliției. Chiria era mică. Odăița avea lut pe jos, și fiica lui moș Marin, care se tocmise cu Mitca, nu îndrăznise să ceară bani prea mulți, fiindcă și ca închiriase o cameră unor elevi de la Școală tehnică, dar nici nu se putea face o comparație între camera aceea spațioasă și odăița asta.

Moș Marin nu-i puse decît o singură condiție:

— Mitca parcă spuneai că te cheamă, nu-i așa? vorbea el aproape strigînd, așa cum au obicciul cei care n-aud bine. Vezi tu, Mitco, mie îmi place tare mult iaurtul...

— O să-ți cumpăr, moșule, îl asigură Mitca. Este vreo lăptărie prin apropiere?

Și ca vorbea la fel de tare.

— Nu, fata mea, nu vreau să-mi iei de la lăptărie. Dacă-i vorba de iaurt de la lăptărie, mi-l iau eu singur, că, slavă Domnului! mă țin încă pe picioare, ce crezi tu? Ehe, aproape zilnic mă duc pe jos la fiică-mea. Și, așa cum îți spuneam, nu de la lăptărie, ci de la lăptarul care trece pe strada noastră, de la el o să-mi iei iaurt. Te învoiești? strigă omul. Cum eu am cam surzit, nu-l aud întotdeauna. De-aia îți spuneam...

— Bine, moșule, cum îl aud că strigă... și dacă sînt acasă.

— Stai, fata mea, stai, nu așa! Sînt doi iaurgii care trec pe-aici. Să nu-mi iei de la ăla care strigă: „Iaurgiu! iaurgiu! iaurgiu!" de trei ori, ci de la celălalt, care strigă o singură dată, dar lung de tot. Uite-așa: „Iaurgiuuuu..."

— Eh, și dumneata, tată... se amestecă în vorbă fiica lui moș Marin. Cînd l-ai mai auzit și cum strigă? Pe aici nu trece nici un iaurgiu!

— Ba da, ba da, trece. Ehei, de cînd îl știu eu... Maică-ta, Dumnezeu s-o ierte, numai de la el cumpăra. Și, cum vă spun, numai ce lăsam castronul pe masă...

— Domnișoară, spuse încet fiica lui moș Marin, dacă într-adevăr vă lasă castronul pe masă și dacă nu aveți nimic împotrivă, luați-i iaurt de la lăptărie, iar banii îi treceți în contul chiriei. El a cam dat în mintea copiilor. E și bătrîn, sărmanul! Iaurgiul ăsta de care vorbește el a murit încă de pe vremea cînd mai locuiam eu aici. Tata e un bătrîn cu toane, ca toți bătrînii, de altfel. Iar dacă nu vreți să-i luați, ori că n-aveți timp ori că nu sînteți acasă, nici nu vă gîndiți la asta. Tata uită foarte repede ceea ce spune. Un singur lucru vă rog: din cînd în cînd mai aruncați-vă ochii la el în odaie, ca nu cumva să înțepenească într-o zi fără să știe nimeni... Numai asta vă rog, domnișoară.

Mitca, pe care pentru prima oară o numea cineva „domnișoară", îi făgădui că va face așa cum au vorbit.

Cuzman se întîlnise în cîteva rînduri cu tovarășii săi în locuința Mitcăi. El venea întotdeauna primul și, după ce se informa dacă bătrînul e acasă — nu știu cum se întîmpla că, de fiecare dată, moș Marin era

plecat la fiică-sa — trimitea pe Mitca să stea de pază în curte. După ce terminau de vorbit, îi mulțumea Mitcăi, apoi pleca și el. Totul se petrecea cu oarecare grabă și nu reușeau niciodată să rămînă singuri, numai ei doi. Dar oricît de mult ar fi dorit Mitca să stea de vorbă cu el, nu se supăra că tînărul n-avea timp pentru ea. Știa că are foarte mult de lucru fiindcă trebuia să țină permanent legătura cu tovarășii.

Cuzman trecea aproape în fiecare după-amiază pe la laboratorul cofetăriei, la orele cînd știa că celelalte muncitoare ieșeau în stradă, să se încălzească la razele soarelui de toamnă. Se oprea lîngă Mitca și, printre cîteva banalități, ca: „Ce mai faci?“ sau: „Ce veşti mai ai de la țară?“, îi spunea la ce oră trebuie să vină la sindicat, ori o trimitea la cutare sau cutare tovarăș pentru a-i transmite o comunicare în legătură cu vreo întîlnire, vreo ședință sau cu ajutorarea unor oameni. Întotdeauna o punea să repete ce-i spusese — cu toate că o vedea roșind pînă-n vîrful urechilor — și ea repeta vorbă cu vorbă, fără să se încurce. El o asculta cu atenție, apoi pleca, tot așa de repede precum venise.

Nu trecu mult, și celelalte muncitoare începură s-o cicălească pe Mitca, făcînd tot felul de aluzii la Cuzman, dar fără răutate, ba cu oarecare duioșie.

— Da el e mult mai înalt ca tine, fă, Mitco! îi arunca, chicotind, cîte una din ele.

— Și nu e nici frumos... strîmba din nas, cu prefăcută seriozitate, alta.

Mitca se roșea toată și nu le răspundea. Cum putea să le explice că între ea și Cuzman nu este nimic? Că nu era bărbat frumos, nu le dădea dreptate. N-aveau decît să spună ce poftesc, dar ea găsea că e tare frumos Cuzman.

Într-o zi, bătrînul Onic, patronul laboratorului, o chemă la el.

— Uite ce e, fato, îi zise Onic, mie nu-mi place de loc ce faci tu. Prea îți dau bărbații tîrcoale...

Mitca se tulbură. În prima clipă crezu că armeanul știa cine e Cuzman. Dar patronul îi spuse mai departe că trebuie să se păzească de bărbați, fiindcă e prea tînără și n-are experiență. El e un om cu suflet bun,

care-și vede liniștit de negustoria lui cu bomboane colorate.

— De fapt, asta-i treaba ta, faci ce vrei! Da ești prea tînără și e păcat să-și bată vreunul joc de tine... își încheie Onic sfatul părintesc.

Cît timp vorbi bătrînul, Mitca tăcu și ascultă supusă, cu ochii plecați în pămînt. „Nu-i nimic, se gîndea ea, lasă să creadă și Onic că între mine și Cuzman... Și eu și el știm pentru ce ne întîlnim, așa că ce-mi pasă de ceea ce gîndesc alții despre noi?“

Și în seara aceea Cuzman veni primul.

— Bătrînul?... întrebă el după ce dădu mîna cu fata.

— S-a dus la fiică-sa.

— O să zăbovească oare îndeajuns? În seara asta avem mai mult de lucru.

— A, o să zăbovească, n-ai grijă... Niciodată nu se întoarce prea devreme acasă, se grăbi să-l asigure Mitca. Pînă cinează, pînă se culcă copiii... trece vreme. Și-apoi e și departe... iar moșneagul merge încet de tot...

— Văd că le știi pe toate! rîse Cuzman.

— Așa gîndesc că trebuie, răspunse Mitca, și un val de roșeață îi acoperi obrajii.

Cuzman o lăudă pentru înțelegerea ei. Evident că așa trebuie.

— O să vină niște tovarăși pe care tu nu-i cunoști, începu el după o scurtă pauză. De aceea astă-seară va trebui să fii mai atentă ca de obicei. Ți-am spus, de altfel, că vom zăbovi mai mult.

— Va să zică sînt unii care n-au mai venit aici pînă acum?

— Nu, n-au mai venit.

— Și-or să nimerească oare casa? se îngrijoră Mitca.

— Le-am descris casa așa de bine, că nu vor greși, îi răspunse Cuzman.

Cît de mult ar fi vrut Mitca să mai afle și altele! Cine sînt acești tovarăși și ce anume vor discuta? Cît de mult ar fi vrut să știe! Ce-ar fi să-l întrebe? Dar nu îndrăzni. Dacă lucrul acesta ar fi fost necesar, cu siguranță că tînărul i-ar fi spus din capul locului. Îl întrebă, cu timiditate:

— Dacă este vorba de un lucru atît de important... n-ar fi bine să mă duc în întîmpinarea lor?

Dar Cuzman îi răspunse tot atît de liniștit, de parcă nici n-ar fi auzit aluzia ei:

— Nu, nu-i nevoie să te duci. Bună treabă și asta, să nu fie în stare să găsească o casă?! Odaia moșneagului e încuiată? întrebă Cuzman, aruncîndu-și ochii prin odăița în care se afla și oprindu-și privirile asupra celor două uși, care dădeau spre bucătărie și spre odaia lui moș Marin.

— Niciodată nu se încuie, știi doar... rosti ea cu ciudă în glas că el nu putuse să țină minte ceea ce-i spusese de-atîtea ori.

— Da, da... fu el de acord, dar era limpede că se gîndea la cu totul altceva.

— Altfel, cum aș putea să văd dacă i se întîmplă ceva peste noapte? continuă Mitca să explice.

Dar Cuzman n-o mai asculta. Cerceta cu atenție pereții. Erau goi. Numai deasupra patului atîrna un covoraș brodat, moștenire de la baba Marinița, iar deasupra lui, prins într-un cuișor subțire, se afla portretul lui Botev.

— A, iată ceva nou! Desigur contribuția ta la mobilierul odăiței, nu, Mitca? constată cu oarecare nepăsare Cuzman.

— Și, mă rog, pentru ce rîzi de mine? se încruntă Mitca, dar roși din nou.

— Dar nu rîd de loc, îi răspunse Cuzman, foarte serios. Citești pe Botev?

— Îl citesc. Am cumpărat de curînd o carte de-a lui. Să ți-o arăt?

— Și de ce vorbești în șoaptă?

— Nu știu, m-am trezit așa...

În clipa următoare, în curte se auziră pași.

— Vine cineva. O să văd acuși cine e! sări Mitca.

— Stai aici, știu ei ce au de făcut! o opri Cuzman pe un ton poruncitor.

În ușă se auzi un ciocănit ușor, repetat de trei ori, și, după o scurtă pauză, încă de două ori.

— Ei sînt. Deschide-le!

Mitca trase zăvorul. În ușă se iviră doi bărbați.

— Aici locuiește Mitca Ruseva din Corni Izvor? întrebă unul din ei.

— Aici. Eu sînt, îngăimă fata, ațintindu-și privirea în ochii omului.

— Intră, Anghel, nu e nevoie de... sîntem singuri în toată casa! vorbi Cuzman și, apropiindu-se de ei, le strînse cu putere mîinile.

— Și totuși vreau să controlez! îi răspunse cu oarecare neîncredere cel de-al doilea venit și se aplecă din mijloc, ca să poată privi prin geamul ușii odaia lui moș Marin; cercetă apoi și bucătăria.

— Eh, și tu, Petăr! Ai rămas același dintotdeauna... făcu pe supăratul Cuzman.

— Cea mai mare încredere n-o am decît în mine! răspunse Petăr așezîndu-se pe pat. Haide! arătă el din cap spre Mitca. Dați-i drumul odată, că sînt grăbit.

— Trebuie să avem timp pentru toate, spuse Anghel întorcîndu-se spre fată. (Mitca îi privea cu o curiozitate plină de admirație, pe care nici nu încerca să și-o ascundă.) Va să zică tu ești Mitca Ruseva? o întrebă el cu o voce domoală, care suna ca o alintare. Uite, asta e pentru tine! mai spuse omul, întinzîndu-i o bocceluță.

— Ți-o trimite maică-ta. Ți-a făcut o cămașă, iar tatăl tău a făcut niște pîine, pîine de casă, țărănească.

— Ai mei mi-au trimis asta? abia putu să îngaime Mitca, luînd legăturica.

— Da, Mitco, ai tăi.

— Ah... vă mulțumesc, vă mulțumesc din suflet! bîigui fata, privind cu ochii umezi darul părinților ei.

— N-ai pentru ce să ne mulțumești, n-ai pentru ce... Să știi că ei sînt bine cu toții și-ți trimit multă sănătate. Cumca merge la școală, s-a făcut bine de tot, iar Anghelinca e o fată foarte cuminte, zîmbi către ceilalți, și-ți trimite și ea multă sănătate.

Petăr tuși nervos și cu înțeles.

— Tu, Mitco, după cîteva minute va trebui să ieși în curte, spuse Cuzman, aruncîndu-i o privire dezaprobatoare lui Petăr. Stai afară și fii cu ochii în patru! În caz că simți ceva suspect, dă-ne de știre imediat.

— De ce peste cîteva minute? zise Petăr răstit, nemaiputîndu-se stăpîni. Chiar acum să se ducă!

— Eu... eu... plec imediat! Mitca lăsă bocceluța pe pat și porni spre ușă.

— Stai puțin! o opri Cuzman.

— Aș putea să știu de ce-o reții? întrebă din nou Petăr, de astă dată pe un ton tăios și vădit potrivnic.

Cuzman îl fulgeră cu privirea.

— Dar nu trebuie mai întîi să stabilim semnalul pe care trebuie să ni-l dea fata în caz că se întîmplă ceva?

— Cum?! N-ați stabilit pînă acum? Pentru prima oară vă întîlniți aici?

— Nu, îi răspunse Cuzman simplu, dar de fiecare dată stabilim alt semnal. Se întoarse către Mitca: Ascultă, Mitca, dacă observi ceva suspect...

— Fluieră *Freamătă Mariță!* aruncă ironic Petăr.

— În caz de ceva, o să rup craca aceea uscată a prunului din față. E chiar lîngă geam, și sigur o să mă auziți! spuse repede Mitca. Și, în afară de asta, nimănui n-o să-i treacă prin cap că un asemenea zgomot...

— Bravo, fetițo! o lăudă Anghel.

Și Mitca se grăbi să spună tot ce chibzuise, cu grijă și atenție, încă de pe cînd înțelesese că în seara asta se vor discuta în casa ei lucruri mai importante ca de obicei:

— În odaia lui moș Marin o să las lampa aprinsă, ca să dau impresia că abia am ieșit de acolo și rup creanga ca să ațiț focul. Iar dumneavoastră... dumneavoastră o să treceți în bucătărie, din bucătărie, în cămară, dați puțin la o parte peretele din spate, care e făcut din scînduri, și gata! O dată ce-ați ajuns acolo, e ușor... ieșiți prin portița care dă în grădina vecină...

— Nu știam eu toate astea? o întrerupse Cuzman.

— Eu... pentru dumnealor... ziceam că... se rușină din nou Mitca, îndreptîndu-se grăbită spre ușă. Mă duc!

— Ia-ți o haină groasă, Mitco, o sfătui Anghel părintește. E cam frig afară.

Mitca întinse mîna spre cuierul din perete, în care era agățat un paltonaș vechi, cumpărat de la tîrgul de vechituri, dar se răzgîndi și-și luă șalul, aruncat pe marginea patului.

— Se cheamă că am ieşit pentru cîteva clipe, numai cît să strîng surcele pentru aţîţat focul... explică ea şi adăugă: N-o să-mi fie frig, că sînt sănătoasă tun!

Mitca trecu în odaia de alături, aprinse lampa de gaz şi, după cîteva clipe, cei trei bărbaţi auziră închizîndu-se cu zgomot uşa de la intrare în urma ei.

— Acum ai înţeles de ce am vrut să mai rămînă puţin? se întoarse Cuzman spre Petăr.

— Ei, de ce? Ca să înţeleagă că eu sînt altfel decît ceilalţi cu care ai mai venit aici?

— Fiindcă e înţeleaptă, şi noi trebuie să ne gîndim şi la tinerii ăştia, care sînt schimbul nostru de mîine! Nu ştii ce se poate întîmpla într-o bună zi cu noi... şi-atunci să avem înlocuitori de nădejde.

— Da, da, doar două palme să-i tragă la poliţie, şi „schimbul" ăsta spune totul!

— Tu nu ştii ce vorbeşti! Pentru fata asta...

— Tovarăşi, ajunge cu ciorovăiala, se amestecă Anghel. Eu văd că fata nu numai că va deveni, dar este chiar un tovarăş minunat, pe care se poate pune bază, cu toate că nu-i prea vîrstnică. Dar să lăsăm asta, mai bine să trecem la treabă.

Rezemată cu spatele de trunchiul uscat al prunului de lîngă fereastră, Mitca şedea cu urechea gata să prindă orice zgomot al nopţii. Străduţa era pustie. Arareori trecea cîte un om pe-acolo. Dar de fiecare dată, auzind paşi, Mitca tresărea puternic, şi inima îşi înteţea bătăile, de parcă voia să iasă din piept. Se vor opri oare paşii aceia în faţa porţii, va trebui să rupă acum craca prunului? De cîteva ori ridică mîinile, apucă creanga şi, îndoind-o, încerca să-şi dea seama dacă va putea s-o rupă uşor sau nu. La un moment dat, creanga uscată, destul de subţire, începu să pîrîie încet, şi ea îi dădu drumul, speriată, cu ochii aţintiţi spre căsuţă. De nu s-ar fi auzit pîrîiturile în casă, de nu i-ar fi alarmat degeaba! Se duse în vîrful degetelor pînă la uşă şi trase cu urechea. Dinăuntru se auzeau, slab, vocile celor trei bărbaţi. Mitca se trase cu grijă înapoi, nu voia să tragă cu urechea. Rolul ei era doar acela de-a păzi.

S-ar fi putut ca, în timp ce ea căsca gura, să se apropie cineva de casă.

Cît de mult ar dori să i se dea și ei o însărcinare mai importantă! Auzise povestindu-se atîtea întîmplări trăite de muncitori și de țărani după răscoala din septembrie [1]. Mitca avea destulă imaginație ca să-și închipuie limpede ce-au suferit alți luptători și ce i s-ar putea întîmpla și ei în cazul cînd organizația i-ar fi încredințat misiuni importante și ar fi fost prinsă de poliție. Cît de mare era numărul celor ce suferiseră din pricina credinței în victoria clasei muncitoare, care s-au călit în focul luptei!

Pe-o muncitoare o țineau închisă la poliție timp de douăzeci de zile și-o băteau în fiecare noapte, ca să le spună unde se află bărbatul ei; cu toate chinurile la care fusese supusă, nu-l trădase.

Un fochist bătrîn povestea despre luptele de altădată, despre primele manifestații, despre primele greve! Povestea de pe vremea cînd erau încă puțini la număr, cînd unii îi ironizau, de pe vremea cînd știau doar un singur cîntec — *Cîntecul muncii* — pe care-l intonau cum se adunau undeva, în ciuda gardienilor și a comisarilor, care crăpau de necaz că nu le pot veni de hac.

Iar Cuzman povestea deseori despre victoria comuniștilor din orașul lor. Pe vremea aceea Mitca era mică și n-avea cum să știe ce se-ntîmplase și nici de la cine să audă în satul lor, uitat de Dumnezeu, ceva despre evenimentele petrecute cu aproape zece ani în urmă.

Aici, în oraș, comuniștii ieșeau în mod regulat învingători în alegerile comunale. Muncitorii îi sprijineau, și dușmanii nu aveau cum să-și facă mendrele. Pe vremea aceea, ofițerimea, nefiind de acord cu politica guvernului agrarienilor [2], ținea armata deoparte, iar guvernul

[1] În noaptea de 22 spre 23 septembrie 1923, a avut loc în Bulgaria o insurecție antifascistă, prima insurecție antifascistă din lume.

[2] Guvernul condus de A. Stamboliiski, șeful Uniunii agrare, sub presiunea maselor țărănești, a procedat la o serie de reforme, printre care reforma agrară, a impozitului progresiv pe venituri etc. Cu tot caracterul lor limitat, reformele au stîrnit nemulțumirea burgheziei, inclusiv a ofițerimii.

se bizuia numai pe influența pe care o exercita la sate. La oraș, muncitorii jucau un rol de seamă. Înființaseră cantine obștești — care se dovediseră a fi foarte necesare în sărăcia care domnea după războiul mondial — înființaseră ateliere de încălțăminte și de croitorie și determinară astfel pe meseriași și negustori să micșoreze prețurile mărfurilor, punînd în vînzare lucruri mult mai bune și mai ieftine decît particularii.

Dar nici ocîrmuirea de pe atunci nu sta cu mîinile în sîn. Guvernul dădu un decret de dizolvarea consiliilor comunale, numi o comisie, formată din trei persoane, oameni de-ai stăpînirii, care să conducă treburile administrative ale urbei, și hotărî noi alegeri. Dar muncitorii ieșiră din nou învingători, așa cum era de așteptat.

Într-o vreme înființaseră un cor muncitoresc foarte bun, ai cărui membri, majoritatea tineri, erau îmbrăcați în rubăști roșii. Murind un primar comunist, i se făcu o înmormîntare grandioasă. Cortegiul înainta în cîntecele corului, fluturau steagurile roșii, nu vedeai nici popi și nici cruci.

Avea la ce se gîndi Mitca în seara aceea rece de toamnă, stînd de veghe în curticica lui moș Marin. Poate că în clipa asta oamenii aflați în odăița ei chibzuiesc cum să pună la cale noi lupte ale muncitorilor, care să fie încununate de succes; poate că hotărăsc ce va trebui să facă pentru a asigura un trai fericit lor și urmașilor lor. Există o țară în lumea asta unde toți oamenii muncii sînt fericiți. Mitca își aminti ce le povestea Cuzman, seara, înainte de-a intra în schimbul de noapte la fabrica de textile, despre Rusia, despre Uniunea Sovietică, cum i se spune acum. Acolo nu mai sînt stăpîni și robi, acolo bogățiile țării sînt proprietate obștească.

Mitcăi i se pare că vede aievea cîmpiile satului ei: deodată, în fața ochilor îi apare Bașcișmeaua, iar în jurul ei, pămîntul țăranilor, fărîmițat în peticuțe, acoperite de mărăciniș, tufe de păducel și rugi de măceș. Și fiecare din peticuțele astea e arat de unul singur, semănat și secerat la fel; omul îl îngrașă, împrăștiind gunoi pe el, dar totul e zadarnic, bucata de pămînt nu

aduce nici cea mai mică bucurie omului care se chinuie muncindu-l. „Blestemată soartă!“ oftează țăranii.

Cuzman povestește că acolo, în Țara Sovietică, pămîntul se lucrează cu tractoarele, niște mașini mari și puternice. Acolo nu există haturi, nu există impozite pe pămînt, nu există foamete. Pămîntul e al celor ce-l muncesc, și fiecăruia i se dă după munca pe care a depus-o. Fabricile sînt ale muncitorilor, ale poporului... Ce bine trebuie să fie acolo! Ce bine ar fi să lucreze și ea într-o fabrică fără supraveghetori de-ai patronilor, și mai ales fără patroni, care nu te plătesc dacă nu vor și-ți pot lua oricînd bucata de pîine de la gură... „Nu s-ar putea oare să fie și la noi așa?“ Cuzman spune că se va putea. Dacă vor lupta cu toții pentru asta și, mai ales, dacă vor fi uniți și nu vor da înapoi. Și Mitea crede în el, crede în toți tovarășii de luptă și este gata să muncească și să lupte alături de ei pînă la urmă. Ce n-ar da s-o vadă pe Cunca învățînd carte la o școală superioară și pe Anghelinca mulțumită de viață! De ce adică nu ar fi posibile toate astea? Nu spun Cuzman și ceilalți tovarăși că acolo, în Țara Sovietică, muncitorii au devenit foarte buni conducători?

Mitea nu-și amintește exact cum spusese Cuzman, nici nu înțelege bine multe cuvinte, fiindcă abia a împlinit cincisprezece ani și n-a avut cînd să le învețe, dar sensul lor îl înțelege, ele prind contur, le vede înfăptuindu-se în imaginația ei, o vede pe Cunca mare, cutreierînd pămînturile de lîngă Bașcișmca, arătîndu-le țăranilor cum să are și să semene grînele. În spatele Cuncăi înaintează pe ogoare o mașină uriașă. Sora ei arată spre mașină, iar țăranii o privesc cu interes și ascultă cu atenție ce le spune fata. Pe chipurile lor se vede bine că-i dau crezare, însă par și mirați totodată, de parcă ar spune: „Ia te uită ce învățată e fiica lui Rusi Ivanov!“ Iar glasul zglobiu al Anghelincăi, care a răsărit în fugă de undeva, se rostogolește ca o cascadă de rîs vesel și fericit. Pe ea, însă, Mitea nu se vede în decorul acela. „Eu unde-o să fiu oare atunci?“ se gîndește fata.

În clipa următoare se văzu într-o odaie aproape goală și murdară. Pe-un scaun, lîngă un birou ponosit, șade

un poliţai mustăcios şi dezgustător la vedere, care loveşte cu cravaşa în lemnul biroului şi-o întreabă: „Ei, spui, sau nu? Cine a fost la tine? Unde sînt acum? Pe unde-au trecut? Cînd au hotărît să vină din nou?“ Întrebările se succed cu iuţeală, una după alta, şi la fiecare din ele biciuşca şuieră în aer, abătîndu-se pe faţa zgîriată a biroului. Iar ea, Mitca, stă în mijlocul camerei, îl priveşte drept în ochi şi răspunde cu îndrăzneală: „Ştiu, dar n-o să spun nimic! Niciodată!“ Aoleu, ce prostie! Se-nţelege că nu trebuie să răspundă aşa, va trebui să facă pe mirata, că nu pricepe de loc întrebările poliţaiului. Şi mai ales va trebui să nu se mai gîndească la această cravaşă, care şuieră izbind masa...

Şuieratul e, de fapt, pîrîitul uşor al crengii uscate, de care s-au încleştat mîinile ei. Nu! S-ar putea s-o rupă fără să-şi dea seama, şi tovarăşii vor crede că, văzînd pe cineva venind înspre casă, le-a dat semnalul. „Cît sînt de caraghioasă!“ gîndi Mitca. Şi cît de bun e acest Anghel! Dacă s-a întîlnit cu tatăl ei, n-a fost oare şi pe la ei pe-acasă? Se-nţelege că a fost, altfel n-ar fi ştiut ce-i fac surioarele. Chiar el i-a spus că a fost pe-acolo. I-a adus şi daruri. Mama i-a trimis o cămaşă nouă, ţesută de ea. Tatăl ei i-a trimis pîine de casă, ţărănească. Cum de-a putut să le facă pe toate mama? Şi de unde o fi luat făină? Într-o vreme n-aveau nici pentru ei! De ce-i trimit pîine? Poate pentru că li se făcuse dor de ea... Tatăl ei nici nu-şi luase încă banii pe sacul acela de grîu! Dar cu siguranţă că în curînd îi va lua, fiindcă în port au început să încarce patru şlepuri, şi grîul e chiar al negustorului aceluia care a dat lui Rusi şi celorlalţi ţărani avans cîte o leva de kilogram şi a eliberat chitanţe, prin care se obliga să plătească restul de bani cînd va vinde grîul. Mitca ştia, în mod sigur, că tocmai negustorul acela încărca pentru export. Aflase lucrul acesta îndată ce-a început căratul sacilor la şlepuri. Văzuse totul din bulevard — locuinţa ei e foarte aproape de strada mare — şi alergase în port, să privească cum se încarcă. „Ah, de s-ar vinde grîul mai repede! Cu siguranţă că cei de-acasă au mare nevoie de bani!“ Mai tîrziu o să stea de vorbă

cu Anghel, să-l întrebe ce mai e pe-acasă pe la ei. Ar fi putut să-l întrebe și atunci cînd îi dăduse legăturica, dar tovarășul ăla cu ochii negri începuse să tușească nemulțumit, și ea înțelesese că trebuie să-i lase singuri. E drept că lui Cuzman nu-i venea parcă s-o lase, dar n-a avut încotro. Cuzman este cel mai bun dintre tovarăși. Numai că nu înțelege de ce se poartă cu ea așa, de parcă ar fi tot un copil neștiutor... Va trebui să-i spună o dată lucrul acesta.

Parcă s-a lăsat ceață, și frigul s-a mai întețit. Simțind răcoare, Mitca își strînse pe umeri șalul răposatei babe Marinița. Oare n-ar fi fost totuși mai bine să-și fi luat paltonul? Nu, nu trebuia. Doar ea singură aranjase lucrurile în așa fel, ca totul să pară firesc dacă s-ar întîmpla ceva neprevăzut.

Petăr îi mustră aspru pe cei doi tovarăși din organizația locală. Să nu folosească ei pînă acum nici o ocazie pentru organizarea unei acțiuni hotărîte?! Cum se poate una ca asta? E pur și simplu de neînțeles cum a putut Cuzman să amîne greva de protest atunci cînd cu închiderea țesătoriei! A vrut să ducă tratative... E caraghios!

— Scuză-mă, spuse Cuzman, la fel de aspru cum îi vorbise celălalt. Am ținut seama de îndrumarea organizației de partid.

— Ei, și ea te învață să procedezi așa?

— Da, pe mine mă învață partidul nostru, partidul comunist, cum să acționez!

— Nu te învață așa partidul nostru, asta ai învățat de la tesneaci! îi replică Petăr mînios.

— Iar? Iar începi? încercă să-l domolească Anghel.

— Hai, acum și dumneata cu gura pe mine! Că dumneata mai ești tesneac și acum, nu-i de mirare, așa ți-e maiaua și n-am ce-ți face, dar Cuzman e unul din tovarășii noștri noi, și, cînd colo...

— Cînd colo, ce?

— Cum de nu puteți înțelege că partidul nostru pînă în 1923 era într-un fel, iar acum e cu totul altceva?

— Cum o să fie cu totul altceva?

Cuzman nu putea fi de acord.

— Partidul este același partid, insistă el. Eu așa înțeleg. Numai că trebuie reorganizat pe baze noi, bolșevice!

O rază slabă de lumină se strecură în odăiță prin ușa întredeschisă care dădea spre odaia lui moș Marin. Și în semiîntunericul acesta, Cuzman văzu că Petăr arăta foarte obosit la față, iar ochii îi străluceau, parcă ar fi avut febră. „Ce luptător e acest om! gîndi Cuzman. Dar ce păcat că o ia uneori razna!"

— Cum de ați stat cu mîinile în sîn în fața nemulțumirii oamenilor, provocată de lipsa pîinii, și ați lăsat să vă scape prilejul, fără să întreprindeți nimic? E o rușine! se mînie din nou Petăr.

De data aceasta Cuzman își plecă privirile în pămînt.

— Eu sînt vinovat de toate astea, ți-am mai spus! se amestecă Anghel în vorbă. Pînă să vină tovarășa să mă anunțe și pînă să ajung eu acolo, femeile porniseră către primărie. Și-apoi, să-ți spun adevărul adevărat: eram foarte obosit, se vede că am început să îmbătrînesc... n-am putut alerga să le prind din urmă. Cînd am ajuns la primărie... le-astupaseră gura cu minciuni...

— Nu, Anghele, spuse Cuzman, punîndu-i mîna pe umăr. De data asta Petăr are dreptate. Noi, cei din organizația locală, trebuia să luăm măsuri din vreme, să analizăm nemulțumirea maselor, să... ce să vă mai spun, știți voi singuri ce trebuia. Iar faptul că dumneata te aflai întîmplător pe aproape și că nu ai reușit, ne pare rău, dar nu-i o scuză pentru noi. Așa stau lucrurile, cum îți spun eu. Cuzman tăcu, apoi oftă adînc: Aici am greșit. Nici vorbă că am greșit!

— Bine că recunoașteți, îi privi cu mai multă îngăduință Petăr. Să trecem la alte probleme.

De data asta Anghel informă pe scurt asupra muncii desfășurate de el la sate. Se întorsese în oraș de cîteva zile. După părerea lui, trebuia să mai treacă și Petăr pe acolo. Țăranii erau deznădăjduiți, mai cu seamă după nenorocirea care se abătuse pe capul lor cînd cu grîul și cu prețurile alea de batjocură. Satele trebuie vizitate cît mai des, trebuie acționat pentru alianța între muncitori și țărani. După părerea lui Anghel, lucrul

cel mai important era să le explice țăranilor că nu există diferență între țăranii săraci și cei cu oarecare stare. Chiaburii, acești lupi ai satelor, îi exploatează și-i asupresc și pe unii, și pe alții.

— Așa e! fu de acord Cuzman. Și va trebui să stabilim cît mai neîntîrziat o legătură strînsă cu țăranii care simpatizează cu agrarienii.

— Dar numai cu cei de stînga, adăugă Petăr. Și să nu exagerăm. Multă atenție! Nu-mi place de loc această mică burghezie a satelor!

— Cu cei de stînga, cu cei de stînga, spuse grăbit Anghel, ca să evite o nouă discuție în contradictoriu. Și-apoi, o să le vorbesc despre impozite, explicîndu-le că noi vrem să desființăm cu desăvîrșire impozitele agricole pentru gospodăriile mici... „Dar asta ce mai e, mă fraților? o să le spun eu. E pur și simplu o situație de neîndurat! Aveți, chipurile, avere, dar tot ce scoateți de pe pămîntul vostru nu vă ajunge nici să plătiți impozitele și camăta pentru datoriile făcute. Așa nu mai merge!...“

— Lozinci, trebuie lansate lozinci! îl întrerupse Petăr. Și lozincile să fie clare. Să le înțeleagă bine oamenii. Pentru asistență medicală gratuită, pentru amnistie! Asta să le spui, și te vor înțelege imediat...

Anghel îl privea cu mirare. Ia te uită la el! Multe lucruri înțelege Petăr ăsta acum cu totul altfel ca înainte! Bătrînul dădea din cap auzindu-l cum vorbește și-l aproba bucuros.

— Aceste lucruri trebuie să li se repete mereu, în fiecare zi dacă se poate, continuă Petăr.

— Așa, așa! dădu și mai tare din cap Anghel. Dar să nu ne bizuim doar pe cei din organizația locală. Trebuie să umblăm și noi mai des printre săteni, Petăr.

Și Cuzman gîndea la fel.

— Îi spuneam și eu lui Petăr că e timpul să mai trecem pe-acolo!

— Numai de-aș avea putere... oftă Petăr, și Cuzman înțelese din nou cît de obosit era tovarășul lui. Acum e rîndul meu, tovarăși, începu Petăr cu glas înăbușit. Ascultați-mă. Disciplina, tovarăși, să întăriți disciplina de partid. Să țineți permanent legătura cu comitetul ra-

ional. Cotizația membrilor să se adune cu regularitate. Oamenii trebuie să înțeleagă că lucrul acesta e foarte important pentru succesul muncii noastre.

Glasul îi deveni mai sigur, se însufleți; dădu ultimele dispoziții. Să li se explice oamenilor de ce aici, la noi, este criză, iar în Uniunea Sovietică nu există așa ceva. Să se intensifice luptele greviste. Cînd aminti că lupta economică trebuie să fie folosită pentru organizarea acțiunilor politice de masă, Cuzman le spuse că cerealiștii intenționau să se folosească de criză pentru a micșora plata zilerilor și hamalilor.

— Și voi o să lăsați lucrurile așa, fără să acționați împotriva lor? întrebă Petăr, aproape strigînd.

— Cine ți-a spus că o să lăsăm lucrurile așa?! Se-nțelege că vom lupta pentru menținerea tarifului!

— Dar cum? Vreau să știu cum!

Cuzman nu putu să-i răspundă imediat. În clipa următoare se auzi de-afară vocea puternică a unui om bătrîn, care striga la cineva:

— Ce e cu voi, mă? Ce căutați aici?

Un trosnet se auzi, craca uscată a prunului de lîngă fereastră se rupse, pîrîind.

Cei trei bărbați se priviră în fugă, iar Cuzman sări primul și crăpă ușa dinspre bucătărie.

— Țineți-vă de paltonul meu, zise el și, aplecîndu-se, dispăru pe ușă afară.

— Încet! Încet! încerca să-l liniștească agentul pe moș Marin.

— Ce „încet" mă?! Cum „încet"? Dau tîrcoale hoții pe lîngă casa mea, și el îmi spune să vorbesc „încet"! striga moș Marin, înfuriat.

Agentul îi șopti ceva, dar moș Marin strigă:

— Mai tare, băiete, zi mai tare, că nu te-aud! Sînt cam surd!

Văzînd că nu se domolește, agentul îl apucă de mînă și-l tîrî spre odaia luminată.

— Lasă gura, prostănacule, că, de nu, îți sucesc gîtul!

Trîntindu-l pe moșneag pe-un scaun, agentul își aruncă privirea cercetătoare în jur, apoi, repezindu-se în

odaia cealaltă, aprinse lanterna, deschise cu un gest brusc ușa care dădea în bucătărie, își băgă capul pe ușă și, văzînd că nu e nimeni, se întoarse în prima odaie. În ușa de la mijloc dădu cu ochii de Mitca, care se oprise în prag, privindu-l nedumerită.

— Cine sînteți și ce doriți? întrebă ea cu glas înăbușit.

— Adu lampa-ncoace! Veniți cu toții aici! ordonă agentul. Sînt de la poliție! Și lumină cu lanterna chipul fetei. Ce e cu vreascurile astea din brațe?

— Vreau să fac focul în sobă. Da de ce mă întrebați?

După primul șoc, fata își venise în fire, și vocea îi era liniștită. În sfîrșit, sosise și clipa inevitabilă și atît de îngrozitoare! Venise poliția. „Ține-te bine și ia seama!" își zise ea în gînd.

— Hm, soba... mormăi agentul. Adu lampa-ncoa'! Să vină și nătărăul ăla bătrîn, care mi-a dat tot planul peste cap cu țipetele lui...

— Ce-a stricat moșneagul? întrebă foarte mirată Mitca și, fără să mai aștepte răspunsul, se duse să aducă lampa.

În acest timp, agentul se îndreptă repede spre ușa de la intrare.

— Ei, ați scotocit bine prin curte? întrebă el în noapte.

— Nu e nimeni! îi răspunse o voce din întuneric.

— Atunci duceți-vă! Executați ceea ce v-am ordonat. Eu mai rămîn puțin, să văd ce spun „puișorii" ăștia...

Agentul știa că lucrul cel mai bun ar fi să ducă „puișorii" la secție și să-i supună unei „anchete". Dar din clipa cînd se dusese la poliție și ceruse întăriri pentru a-l prinde pe Petăr, pe care-l recunoscuse din momentul cînd intrase în această casă, agentul se gîndise că era timpul să mai avanseze și el, așa că n-ar strica de loc să se evidențieze cu această ocazie. Dar văzînd că a pierdut urma comunistului pe care-l căuta, hotărî să se înfățișeze șefului cu o pradă, care i se părea lui mai ușoară, fata și moșneagul, și care se afla în mîinile lui. Un bătrînel surd, care a dat în mintea copiilor, și-o fetișcană părînd mai mult un copil și care,

pe deasupra, cum socotea el, mai e și-o țărăncuță naivă și cam prostănacă. Se așează pe unicul scaun care se vedea acolo și, la lumina lămpii pe care-o adusese Mitca, cercetă din ochi odaia.

— Botev, va să zică, ai?

Mitca nu se pregătise pentru o astfel de întrebare și tăcu.

— Cum te cheamă?

— Mitca Ruseva.

— De cînd locuiești aici și din ce loc ești?

Înainte însă ca Mitca să poată răspunde, se auzi vocea bătrînului:

— Ascultă, băiete, dacă vrei să aud ce spui, vorbește mai tare!

Dar agentul nu-i dădu nici o atenție. El își ațintise privirea sfredelitoare asupra fetei.

— A fost astăzi pe aici Petăr cel Negru? Singur? Cine-l însoțea? Unde s-au dus acum? Tu unde-ai fost în timpul ăsta? Vorbește!

Pusese intenționat întrebările repede, una după alta, pentru a o încurca pe Mitca. Dar fata înțelese tactica lui de cum deschisese gura și-și dădu seama că nu-l bănuiește pe Cuzman, ci îl caută pe-al treilea, pe tovarășul acela slab, cu ochii negri, care — după cum spusese chiar agentul — se numea Petăr. Celelalte întrebări nici nu le auzi măcar.

— Nu știu să fi venit cineva, răspunse ea liniștită.

— Așa? De ce minți? De ce minți? Spune! Vorbește! Vorbește! Și, strigînd la ea, polițistul sări de pe scaun, o apucă zdravăn de umerii ei slabi și începu s-o zgîlțîie: Spune, de ce minți? Spune, de ce minți? După fiecare silabă, zgîlțîia puternic trupul plăpînd al fetei. O să vorbești! O să vorbești! Spune! Vor-beș-te! Vorbeș-te!...

Mitca își strînse zdravăn fălcile, să nu-i clănțene dinții în gură din cauza zgîlțîiturii. „Numai să nu plîng! îi trecu fulgerător prin minte. În clipele acestea trebuie să fiu tare, să rezist cu orice preț!" Dar deodată se întrebă: „Eu pot să?..." și în clipa următoare izbucni într-un hohot de plîns.

Văzînd-o plîngînd, bătrînul se repezi ca ars la agent, îl prinse de spate și începu să-l tragă cu toată puterea înapoi.

— Stai, mă, ce, ești nebun? Ce-ai cu copilul? striga Marin.

— Să nu mintă, auzi? Să nu mintă! urlă agentul la urechea moșneagului.

— Nu țipa la mine! Nu sînt chiar atît de surd cum crezi tu! Și lasă fata în pace, ai auzit?

Gîfîind, agentul se așeză pe pat și, privind-o cu cruzime pe Mitca, strigă:

— Te previn, să nu mă minți, că dai de dracu cu mine! A fost sau nu Petăr cel Negru aici? Și cu cine? Vorbește!

— N-a fost nimeni, nimeni n-a fost, repetă Mitca, izbucnind din nou în plîns. Cine-i acest Petăr cel Negru? Nu știu să fi venit cineva. Ce vreți de la mine?

— Cine să vină, mă? întrebă moșneagul. Aici nu vine nimeni, ai înțeles?

— Tu de unde știi? se întoarse polițistul către el. Nu ne-ai găsit la poartă? Nu ești tu ăla care ai stricat totul? Zevzecule!

— Aici, în odaie, am stat eu. Era lumină afară cînd m-am înapoiat de la fiică-mea. Înțelegi? Am ieșit pentru cîteva minute.

— Pînă să aprind eu focul în sobă, el a ieșit puțin, scînci Mitca.

— Tu să taci, că te ia mama dracului! se răsti agentul la ea. Apoi se întoarse din nou spre moș Marin: Va să zică ai ieșit puțin cîteva minute? Ca să aibă ea timp să-ți facă focul în sobă, nu-i așa?

— Păi da!

— Ei, și de ce-ai ieșit? De ce n-ai stat în casă și-ai plecat pe stradă?

— Ca să-mi cumpăr iaurt.

— Dar lăptăriile sînt închise la ora asta, de ce minți? Sau vrei să te zgîlțîi oleacă și pe tine, ai?

— Eu nu cumpăr iaurt de la lăptărie, eu cumpăr numai de la lăptarul acela bătrîn, ăla care colindă străzile strigînd: „Iaurgiuuuuu!"

— N-a trecut nici un iaurgiu pe stradă!

Mitea tresări ușor. Dacă agenții erau mai demult în fața porții, atunci știau că bătrînul a apărut din colțul străzii, venind dinspre fiică-sa. Moș Marin mințea, asta era limpede, mințea, ca s-o salveze pe ea și pe tovarășii ei. Îi cunoștea el oare? Avea ceva comun cu ei?

Se vede însă că moșneagul știa foarte bine cînd au venit agenții. Zîmbi și răspunse liniștit:

— Știu eu că n-a trecut, dar parcă tot mi se pare că-l aud mereu și parc-aș vrea să treacă din nou pe stradă bătrînul iaurgiu... De aceea, în seara asta m-am dus chiar pînă la colț, să văd, nu cumva vine? Și cînd m-am întors, v-am văzut pe voi, și ce mi-am zis? „Să știi că ăștia sînt niște tîlhari și vor să-mi intre în casă!" Atunci am strigat la voi și...

— Ajunge! Va să zică așa... nu auzi bine, ți s-a părut că ai auzit și ți s-a făcut poftă de iaurt! Drept ce mă iei tu pe mine, mă? Dobitoc? Tîmpit? Va să zică și tu ești amestecat în trebușoara asta, a?

— Tu n-ai decît să întrebi pe fiică-mea, pe gineremeu și pe cine vrei dacă-mi place iaurtul. Știe toată mahalaua!

— O să-i întreb, cum să nu! O să iau mahalaua la rînd cu întrebatul. Asta s-o crezi tu! Agentul se întoarse fără veste către Mitea: Ajunge cît te-ai smiorcăit! Tu știi ceva despre iaurt?

— Se-nțelege că știu. Uite și castronelul pregătit pe masă!

— Dar de ce stă pe masă și nu e la el în mînă? Ha, ha, ha, nu răspunzi!... V-ați dat de gol, mincinoșilor!

— Fiindcă moș Marin s-a dus să-l cheme pe iaurgiu. Eu știam bine că nu mai trece de mult pe-aici și i-am spus: „Uite castronul aici, pe masă; dumneata cheamă-l, iar eu o să rup cîteva crenguțe uscate, să ațîț focul în sobă, fiindcă e cam frig". De cînd m-am mutat aici, mi-a spus fiica lui că așa are obicciul moș Marin și tot pe iaurgiul ăla îl caută. Ba a făcut haz de moșneag...

— Ajunge! o întrerupse aspru polițistul. Se uită din nou cercetător în jurul lui, și deodată, privind țintă patul, spuse rar: Va să zică n-a venit nimeni, nimeni... atunci cuvertura de pe pat cine-a mototolit-o? Cine-a

stat pe ea? Cu siguranță că iubitul tău, nu-i așa? Cine e iubitul acela, Petăr?

Dar, cu toată șiretenia lui, agentul făcuse o greșeală. Dacă îi venea în minte s-o întrebe cînd a venit acasă și ce făcuse în timpul ăsta, s-ar fi putut s-o încurce pînă la urmă. Dar în timp ce-și strecura rar cuvintele printre dinți, imitîndu-și șeful, Mitca zări cu coada ochiului cuvertura boțită și bocceluța primită de-acasă.

— A fost tata pe la mine, zise ca simplu. Mi-a adus ceva de-acasă, și-i arătă legăturica, gîndind în sinea sa: „Te-am mințit!"

— Cînd a fost?

— Cu puțin înainte de-a se întoarce moș Marin de la fiică-sa.

— De ce a venit?

— Să-și ia banii pe grîu.

— Care grîu? Spune repede! Care bani? Repede! Nu te gîndi mult! Vorbește!

— N-am de ce să mă gîndesc... grîul acela care l-a dat astă-vară la niște negustori și i-au plătit doar cîte o leva de kilogram... atunci cînd era Cunca bolnavă rău și-am dus-o la spital...

— Tu-l cunoști pe tatăl ei? îl întrebă deodată agentul pe moșneag.

— Nu! dădu din cap moș Marin.

— Cum așa?

— Uite-așa, bine, că fata stă de puțină vreme la mine și n-am avut cînd să-i cunosc neamurile.

Agentul oftă, amărît. Înțelese că se apucase de o treabă care depășea priceperea lui.

— Mergeți cu mine! le zise el. Hai, mai repede!

Mitca porni înaintea polițistului. Se aștepta de mult să ajungă aici.

— Hai mai repede! se întoarse agentul spre moș Marin. Ce te tot moșmondești atîta?

În clipa aceea moșneagul suflă în lampă.

— Nu te teme, că vin eu! îl liniști el. N-am să fug! Dar o să fac plîngere împotriva ta, ține minte! Pe mine mă cunoaște toată mahalaua de om cinstit! Ce spun eu

mahalaua? Tot orașul mă cunoaște! O să vezi tu cine e moș Marin...

Anchetatorul ascultă cu atenție raportul agentului și, după ce se gîndi puțin, mutîndu-și țigara dintr-un colț al gurii în celălalt, dădu ordin să fie aduși arestații.

— S-a făcut o greșeală, le spuse el încă de la ușă, arborînd cel mai amabil zîmbet. Eu te cunosc pe dumneata, moș Marine. Eram un copilandru pe vremea cînd făcea serviciu la Poștă, se întoarse el către agent. Tu, fetițo, unde lucrezi?

— La domnul Onic, cofetarul, răspunse Mitca.

— A, bătrînul Onic? Îl cunosc și pe el, îl cunosc destul de bine. Haide, duceți-vă la treburile voastre. Oamenii noștri au făcut o greșeală. Trebuiau să intre în altă casă și au confundat-o cu a voastră. Iar tu, se întoarse el către agent, să nu te mai agăți altă dată de cetățeni pașnici, că toți dracii te iau! Ai înțeles?

Agentul îl privi înlemnit.

Mai tîrziu, după ce Mitca și moș Marin părăsiră clădirea secției de poliție, anchetatorul zîmbi.

— Ai înțeles figura? îl întrebă pe agent. Deocamdată, pe mucoasa asta o lași în pace. Las-o să creadă că n-o urmărește nimeni, fiindcă în cazul cînd este într-adevăr un agent al comuniștilor — și, după toate aparențele, eu cred că este — va face pe dracu-n patru să afle dacă o urmărim sau nu. Las-o să se liniștească un timp, și după aceea... să zicem după două-trei zile, o veți urmări cu toată strășnicia! O să-ți mai dăm un om. Tot o să punem mîna pe cineva care-i în legătură cu ea! Dacă nu pe Negru, cel puțin pe altul. Înțelegi?

— Am înțeles, domnule șef, și agentul își lovi călcîiele, luînd poziție de drepți.

— Ufff! pufni moș Marin cînd ajunseră acasă. Abia am reușit să mă stăpînesc și să stau locului cît timp a fost ăla aici.

— De ce? întrebă Mitca curioasă.

— Ia privește aici! arătă moșneagul, aplecîndu-se și ridicînd un muc de țigară de pe jos. L-am observat atunci cînd a început să întrebe de ce e patul răvășit

și-am pus piciorul pe el. Ce m-am gîndit eu: „Să mă aplec și să mă prefac că-mi leg șireturile, ori să mă prefac că mi-am scăpat batista și să-l culeg?“ Aș fi încercat. Dar la gîndul că s-ar putea să n-o fac cum trebuie, m-am lăsat păgubaș. Ei, slavă Domnului că am scăpat ieftin!

Mitca se repezi la el și-l îmbrățișă.

— Îți mulțumesc, moș Marin, îți mulțumesc din inimă! Eu mă tot miram... dumneata, într-adevăr, de ce?... nu-și termină fata vorba.

— Fiică-mea, răspunse bătrînul rar. Doar aici te-a trimis Cuzman! Și-apoi... eh, asta-i tot! Îți ajunge atît deocamdată. Haide, fetițo, aprinde focul în sobă, că o să fie cam frig la noapte...

— Îți mulțumesc, îți mulțumesc încă o dată, moș Marin! mai zise Mitca, apoi trecu repede în odaia lui, să-i facă focul.

Moșneagul luă lampa în mînă și se duse după fată.

— Mitco, zise el după o scurtă tăcere. Ești o fată curajoasă. Eu am înțeles... cu toate că nu prea aud bine. Dar știi ce? Ar trebui să vă păziți mai bine, copila mea! Păziți-vă, să nu vă prăpădiți tinerețea de pomană... Uite, eu sînt un om bătrîn, dar sînt lîngă tine încă. Atunci cînd n-o să mai fiu, cine o să te mai păzească? Ferește-te, copila mea! Ferește-te cît poți! M-ar durea rău inima să știu că te-au prins. E nevoie de oameni ca tine. Cît de mulți sînt cei care așteaptă să crești mare și să-i ajuți! Iar tu o să crești, fata mea, și-o să devii un om în toată firea! Înțelegi? Un om adevărat!

Capitolul XIV

Nicola Baidanschi aduse la cunoștință și celorlalți negustori cerealiști și altor clienți de-ai lui, care făceau import de cereale, că intenționează să micșoreze plata muncitorilor zileri.

— Pe criza asta, cînd viața devine din ce în ce mai grea și banii se fac tot mai scumpi la vedere...

Se-nțelege că planul său găsea aprobare la toți. Raicovici se grăbi chiar să încheie un contract cu Nicola pentru descărcarea șlepurilor cu grîu ce trebuiau să sosească de la Belgrad, lucru despre care vorbiseră, de altfel, mai demult. Frații Vasilev, care erau de față, îi repetară ceea ce-i spuseseră atunci: că, în ceea ce-i privește, le era cu totul indiferent ce va face comisionarul, singura lor condiție e ca încărcarea grîului lor să meargă repede.

Mai tîrziu, Gheorghi Vasilev îl făcu pe fratele său „tîmpit", fiindcă nu se gîndise încă de la prima propunere să-i ceară lui Baidanschi să lase din preț, și, înfuriat, se duse la el, să insiste pentru a obține un preț mai scăzut. N-avea nici un rost ca Baidanschi să cîștige pe spinarea lor atîția bani. Și să nu creadă cumva că ceilalți cerealiști vor fi atît de proști să primească condițiile de pînă acum, de vreme ce îi anunțase că va micșora salariul muncitorilor din port.

Baidanschi era de acord cu Gheorghi Vasilev, toate propunerile lui erau juste, dar trebuia să se vadă mai întîi dacă vor putea avea succes măsurile sale și dacă nu cumva, micșorînd prețurile, vor avea surprize din partea muncitorilor. Să mai aștepte puțin, și dacă planul lui va reuși, nici vorbă că se vor înțelege.

Dar într-o sîmbătă seara, cînd comisionarul îi adună pe hamali și începu, cu o voce domoală și dulce, să le comunice vestea, oftînd și văicărindu-se că negustorii îi micșorează prețurile, că din cauza crizei și-a lipsei de bani el nu mai putea să le plătească același preț ca altădată și că era nevoit, oricît de rău i-ar fi părut — fiindcă și el a fost cîndva muncitor și înțelege mai bine ca oricine situația lor grea — să le micșoreze plata zilei de lucru, muncitorii, puși în gardă din timp de către funcționarul comisionarului și așteptîndu-se la asemenea poveste, îi răspunseră hotărîți că, dacă așa stau lucrurile, de luni nu vor mai veni la lucru. Din această încălcare a drepturilor lor va ieși un scandal și nădăjduiau că vor găsi pînă la urmă cine să le ia

apărarea. Trebuia să li se achite şi restul de bani şi să fie plătiţi după preţurile vechi.

Baidanschi se gîndi că era mai bine să-i ia cu binişorul. Le dădu dreptate, le declară, pentru a doua oară, că era pe deplin de acord cu ei şi-i rugă să nu întrerupă lucrul, promiţîndu-le că va sta de vorbă cu fraţii Vasilev şi se va strădui să facă tot ce era posibil. Baidanschi nu uită să le amintească din nou că, totuşi, el era acela care-i alesese din mulţimea de hamali şomeri, să ţină seama că sînt mulţi la număr cei care s-ar bucura să aibă ce munci şi, mai ales, să nu uite că el, Nicola, care le-a sărit întotdeauna în ajutor, va fi alături de ei şi de data asta, dar că sînt datori să nu-l lase acum, cînd are nevoie de ei. Le aminti, între altele, şi de familiile lor, care, cu tot şomajul, stăteau, oricum, mai bine decît familiile celorlalţi hamali, pe care nu-i angajase. Baidanschi nădăjduia că muncitorii aceştia, după ce vor duce acasă banii primiţi de la el, şi mai ales după ce se vor sfătui cu nevestele — căci timp aveau destul în ziua următoare, care se nimerise a fi duminică — se vor învoi pînă la urmă şi cu preţul acesta mic, iar lucrul nu se va opri.

Cu toate astea, lucrul se opri. Degeaba aşteptau cantaragiii lui Nicola, din zori, la posturile lor de pe şlepuri. Degeaba stăteau cele zece căruţe încărcate cu saci de grîu.

Moise, care în ultima vreme urmărea umplerea sacilor în depozit, se nelinişti de faptul că, deşi pornise de mult căruţele spre port, ele nu se mai întorceau să încarce din nou şi, alarmat, dădu fuga într-acolo, să vadă ce se-ntîmplă.

Portul era pustiu. Căruţaşii moţăiau, toropiţi de căldură, pe sacii din căruţă, caii îşi plecau, plictisiţi, capetele după vreun fir de troscot, iar cantaragiii plecaseră înspre biroul comisionarului, să li se spună ce au de făcut.

Şlepurile erau la fel de pustii.

— Hei, marinarule! strigă Moise, văzînd un marinar ieşind din cabina cîrmaciului. Ce s-a întîmplat?

— Nu știu, răspunse indiferent omul și se întinse să-și ia plasa de prins pește, care se usca pe punte.

Moise reveni pe chei, unde se aflau căruțașii. Trezi pe unul, apoi pe încă unul, și pe încă unul. Nici ei nu știau de ce nu se lucrează. Veniseră cu căruțele și, negăsind hamalii care descărcau, stăteau și așteptau. Doar nu erau să se întoarcă înapoi cu căruțele pline!

Cum ședeau acolo de vorbă, îl văzură, apropiindu-se de chei, pe lopătarul Demir.

— De ce nu lucrați, mă? îl întrebă Moise. Unde sînt ceilalți?

— Nu mai vor să vină la lucru, răspunse Demir.

— De ce?

— Fiindcă le plătește prea puțin stăpînul.

— Care stăpîn?

— Stăpînul tău.

— Al meu?!

— Da tu de ce-ai venit?

— Păi, am venit și eu așa... Cînd s-au plîns că stăpînul meu plătește puțin?

— Sîmbătă, cînd li s-au dat banii. Au plătit numai jumătate din prețul vechi. Pe cinstea mea!

— Jumătate?

— Da!

— Cine, mă?

— Cum cine? Comisionarul! Și le-a spus că stăpînul tău n-a vrut să le dea mai mult.

Moise îl lăsă pe Demir — care se apropie de marinari în speranța că va mai primi niște peștișori pentru copii — și alergă într-un suflet la biroul fraților Vasilev.

Cînd auzi vestea, Liubomir se mînie foc, iar fratele său, Gheorghi, începu să se tragă de mustață, la fel de furios.

— Să mi-l chemi imediat aici pe idiotul ăla!

Moise dădu fuga după comisionar.

Baidanschi sosi cu un aer liniștit și cu zîmbetul pe buze.

— Ce-ai făcut, mă?! se repezi la el Gheorghi Vasilev. Nu te-am prevenit eu? Nu mă interesează! Să

faci ce-i face, să faci pe dracu-n patru, și lucrul nu-l întrerupi, ai auzit?

— De ce te enervezi, domnule Vasilev? Fii calm, fii calm, rogu-te! O scoatem noi la capăt cum e mai bine.

— Cum o s-o scoatem la capăt, mă? sări la el și Liubomir.

— Eh, din asta n-o să cîștigați și voi? Doar vreți condiții noi, nu? le vorbi cu obrăznicie comisionarul.

— Nu mă interesează nici un fel de cîștig! Vreau să-mi încarci șlepurile, și atîta tot!

— Calm, calm, domnule Vasilev, șlepurile se vor încărca, n-avea grijă!

— Cum se vor încărca, mă, dacă nu pui hamalii la lucru?

— Am trimis să caute alții. Pînă la prînz găsim cîți vrei, ai să vezi. Sînt atîția oameni care stau fără lucru! răspunse Baidanschi și plecă la fel de liniștit precum venise.

Dar nu reuși să găsească hamali nici pînă la prînz și nici pînă în seară. Ziua se scurse, iar portul rămăsese într-o totală lipsă de activitate. Muncitorii nedreptățiți luaseră legătură cu ceilalți tovarăși ai lor și-i puseră în gardă, așa că nimeni nu primi condițiile pe care le oferea comisionarul. Și nu numai atît: comunicaseră oamenilor lui Baidanschi, care veniseră să-i cheme, că și în cazul cînd li se vor plăti vechile prețuri tot nu vor veni la lucru. Comisionarul trebuia să-și continue lucrul tot cu hamalii pe care-i angajase de la început. Dar mai întîi să le plătească pînă la ultimul ban pentru munca de pînă acum. După cîte se vedea, muncitorii erau solidari. Toate acestea i le spuseră cantaragiii în seara aceea lui Nicola.

În timpul acesta, căpitanul Petrachev făcu o vizită la biroul firmei „Frații Vasilev".

— Aș putea să știu, întrebă el respectuos, de ce s-a oprit lucrul, și astăzi nu s-a încărcat nici cel puțin o tonă de grîu?

Îi răspunseră că ar fi vorba de o neînțelegere între comisionar și muncitori.

— Asta e treaba dumneavoastră, eu nu mă amestec în lucruri care nu mă privesc, zise căpitanul, dar gă-

sesc că este de datoria mea să vă atrag atenția asupra unor amănunte destul de importante. Toamna din anul acesta e foarte blîndă. Timpul continuă să fie tot atît de frumos și de însorit ca primăvara. Și asta nu-mi place de loc. N-ar fi exclus să se lase pe neașteptate un ger, cum n-a mai fost de mult. Și atunci ce ne facem? N-am chef de loc să rămîn peste iarnă cu remorcherul meu în apele Brăilei. Și apoi nici nu știu dacă șefii mei, din conducerea flotei fluviale, vor fi de acord cu acest lucru...

Duse mîna la cozoroc în chip de salut și plecă la cîrciuma „Racul roșu", să-și bea obișnuita sticluță de vin.

Frații Vasilev se priviră încruntați și alergară ei de data aceasta la comisionar.

— Tu știi ce înseamnă să stea patru șlepuri pline o iarnă întreagă la Brăila, ca să aștepte acolo dezghețul Dunării? O să ne înnormîntezi de vii, mă, o să ne omori, cu mîna ta!

Baidanschi se scărpină la ceafă. Abia plecaseră cantaragiii care-i aduseseră știrea că muncitorii erau înțeleși între ei să nu mai vină nici unul la lucru.

— Va trebui să plătim cum plăteam și înainte, mormăi el după o pauză.

— Asta nu ne interesează pe noi! izbucni Liubomir Vasilev.

Iar Gheorghi adăugă:

— Dacă nu mă înșel, cînd ne-ai făcut oferta, nu ne-ai spus că vrei să reduci plata muncitorilor chiar în halul ăsta! De altfel, oferta, pe care ne-ai făcut-o tu, era per kilogram, și noi habar n-aveam că te-ai gîndit să mai cîștigi ceva și din banii cuvenîți hamalilor!

— E adevărat, bîigui Baidanschi, dar mai tîrziu, cînd v-am făcut propunerea, ați fost de acord.

— Fără vorbe de pomană, că n-avem timp! Căpitanul este foarte îngrijorat de întîrzierea aceasta, și doar el e un marinar vechi și priceput în meseria lui. Aranjează treburile și începe lucrul cît mai repede. Asta-i tot!

Baidanschi își trimise cantaragiii să cheme la lucru tot pe hamalii pe care-i angajase la început, spunîndu-le

că dacă se vor prezenta de a doua zi la încărcat, o să le plătească după vechile prețuri.

Dar lucrul nu începu nici a doua zi. Ce-i drept, muncitorii veniră de cu dimineață, dar se strînseseră în jurul căruțelor, pe puntea șlepului și pe chei, așteptînd. Așteptau să se înapoieze cantaragiii, care se duseseră să-l anunțe pe comisionar că hamalii s-au prezentat la lucru, dar cer mai întîi plata diferenței pentru zilele muncite.

Unul din cantaragii îi spuse hotărît lui Nicola că muncitorii aveau tot dreptul să ceară diferența aceea de bani și că va trebui plătită cu orice preț. Altfel, nu se știe ce ar putea să iasă de aici!... Cantaragiul se gîndea că, vorbindu-i astfel, îl va hotărî pe stăpînul său să plătească oamenilor și să înceapă lucrul cît mai repede cu putință. Îl cunoștea bine pe Nicola, știa că se hotăra greu să lase pleașca din mîini și că va încerca să facă iarăși vreo tentativă de a-i păcăli pe hamali.

— Și, apoi, să mai știi de la mine, adăugă omul, că s-a găsit cineva care le-a șoptit că frații Vasilev habar n-au de povestea asta cu micșorarea plății zilei de muncă.

Spusele cantaragiului avură darul să-l bage în sperieți pe Nicola. Știa că, în asemenea situații, guvernul îi va apăra din toate puterile pe marii cerealiști, nici unul dintre guvernanți nu-și va bate capul cu un prăpădit de comisionar. Pentru mai-marii zilei el era doar o „pleavă" oarecare. Puteau să-l strivească, ba chiar să-l scoată răspunzător pentru agitația muncitorilor. Își chemă funcționarul și-i spuse să ia banii necesari plăților și să meargă cu el; dar după ce ieșiră în stradă, își trimise omul înainte, iar el se înapoie acasă. Înfricoșat, chemă poliția la telefon și ceru să ia măsuri, întrucît printre hamali domnește mare agitație, că el se duce în port și s-ar putea să i se întîmple ceva.

Gardianul de serviciu înțelese din bîiguiala comisionarului una; subcomisarul, căruia îi raportă, alta; comandantul secției trase o concluzie și mai anapoda, și așa se făcu că, la scurt timp după telefonul acela, o echipă de zece polițiști și agenți civili, cu comandantul

în frunte, alergară spre port, după ce-şi cercetară cu grijă armele.

Toate acestea se petrecură extrem de rapid.

Funcţionarul comisionarului fu primul care sosi în port. Cei peste cincizeci de muncitori îl înconjurară, aşteptînd veşti. Omul le spuse că Nicola vine personal să le plătească pînă la ultima leva şi să fie liniştiţi, că banii se află aici, în geanta lui.

În timpul acesta, de grupul muncitorilor se apropie Petăr, care fusese în gara de lîngă port, să ia trenul. Se hotărîse să plece din nou prin sate, aşa cum se înţelesese cu tovarăşii săi. Curînd, sosi în port şi Mitca.

A doua zi, după interogatoriul la care fusese supusă de agent şi după ce scăpase de la secţia de poliţie, fata aştepta nerăbdătoare să-l vadă din nou pe Cuzman venind pe la laboratorul de cofetărie. Dar el nu se arătă. Văzînd că nu dă nici un semn de viaţă, cum se înseră, Mitca dădu o fugă pînă la sindicat şi-i povesti în amănunţime tot ce se întîmplase după năvălirea poliţiştilor în casă. Cuzman o ascultă cu atenţie şi nu-i spuse nimic despre participarea fetei lui moş Marin la unele acţiuni ale partidului. La sfîrşit, însă, el o înştiinţă că, pentru o bucată de vreme, va trebui să se lipsească de ajutorul ei, fiindcă, fără doar şi poate, cei de la poliţie o urmăresc pas cu pas. Fata nu credea că e urmărită, fiindcă, venind încoace, avusese grijă să observe cu atenţie dacă nu se ţine cineva pe urmele ei şi nu descoperise nimic suspect.

— Şi totuşi e mai bine aşa, hotărîse Cuzman gînditor. Voi avea grijă ca tatăl tău să fie anunţat, ca să ştie ce să vorbească în caz că-l vor întreba dacă a fost sau nu pe la tine. Ai să faci aşa cum ţi-am spus. Nici la mine n-o să mai vii un timp. Vom vedea pînă cînd. O să te anunţ eu, după ce o să treacă primejdia. Îi vom urmări şi noi pe ei.

În dimineaţa aceea, însă, cum sta la geam, Mitca îl zărise pe Petăr trecînd cu pas domol pe stradă, ca omul fără nici o treabă. La cîteva minute după el, fata îl văzu trecînd grăbit pe agentul care-i dusese la secţie în noaptea aceea. Mitca se îngrozi. Venise oare pentru ea?

Începuseră s-o urmărcască oare, așa cum presupunea Cuzman? Uitînd de orice prevedere, deschise fereastra și privi după el. Agentul mergea în aceeași direcție cu Petăr. Spre port. Mitca înțelese totul: agentul nu trecuse pe stradă pentru ea. Îl văzuse pe Petăr, și acum îl urmărea, pînă va găsi un prilej să pună mîna pe el. Mitca nu ezită o clipă. Trebuia să-l prevină cu orice preț pe tovarășul aflat în primejdie. Fără să-i spună nimic lui moș Onic, stăpînul ei, părăsi laboratorul și alergă într-un suflet în direcție opusă, crezînd că, tăind mai de-a dreptul prin cîteva străzi, va reuși s-o ia înaintea agentului, să-l întîlnească pe Petăr și să-l avertizeze de pericolul care-l pîndea

Cînd Petăr sosi în port și văzu muncitorii adunați, își aminti de vorbele lui Cuzman și hotărî să folosească prilejul care i se oferea. Se strecură printre oameni și, urcîndu-se pe un bolovan mare de piatră, strigă:

— Tovarăși! Fiți îndrăzneți și fermi în lupta voastră dreaptă și nu le permiteți...

Muncitorii se întoarseră spre omul acesta străin și-l priviră cu interes, apoi, adunîndu-se în jurul lui, începură să-l asculte cu atenție. În același timp, însă, polițiștii și agenții civili veniră în fugă către ei, iar comisarul striga de departe cu o voce puternică;

—Împrăștiați-vă!

Oamenii își întoarseră privirile spre locul de unde venea porunca. Petăr se mai afla încă pe bolovanul de piatră.

Gîfîind și îmbujorată la față de atîta alergătură, Mitca se strecură printre muncitori și, reușind să ajungă pînă la Petăr, îl trase cu putere de palton. Dar în clipa următoare fu zărită de agentul care ajunsese aici în urma lui Petăr; el se îndreptase spre comisar, să-l prevină că lucrul cel mai important era să pună mîna pe comunistul acela primejdios: Petăr cel Negru. Temîndu-se că prada i-ar putea scăpa, acum, cînd era mai sigur ca oricînd că va pune mîna pe el, orbit de furie, cu ochii tulburi, în care lucea o privire crudă, bestială, își scoase revolverul din buzunarul de la spate și, țintind-o pe fată, îi dădu brutal la o parte pe oamenii din fața sa, făcîndu-și loc.

— Au venit după tine! reuși să șoptească fata la urechea lui Petăr, care se aplecase spre ea. Ăla cu paltonul cenușiu!

Petăr înțelese și, fulgerător, sări de pe bolovan, îi atinse ușurel mîna și se pierdu în mulțimea care se agita ca un talaz în fața gardienilor și agenților, răsfirați în lanț la mică distanță de el.

— Stai! Stai, că trag! urlă agentul, agitîndu-și revolverul. Dar nu îndrăzni să tragă. L-am scăpat! strigă el comisarului, înjurînd sălbatic. Țineți-l! Puneți mîna pe el, mă! Mama voastră! urlă din nou agentul, îndreptînd revolverul spre mulțime, în direcția în care dispăruse Petăr.

— Nu! se auzi strigînd o voce ca de copil, și Mitca se aruncă asupra agentului, ce părea că turbase de-a binelea, și-i apucă mîna în care ținea arma.

În clipa următoare răsună o împușcătură.

CAPITOLUL XV

E multă liniște în spital, o liniște desăvîrșită. Mitca deschide ochii și trage cu nesaț aerul în plămîni. Se simte tare slăbită. O durere ascuțită îi străpunge pieptul, și fata geme înăbușit; apoi din nou se simte cuprinsă de o slăbiciune fără margini. Nu-și dă seama încă unde se află. Aici totul îi este străin. Patul în care e culcată nu-i al ei. Încăperea asta nu e odăița micuță din casa lui moș Marin. Aici totul e alb, foarte alb, iar ferestrele sînt mari, și prin ele intră lumina soarelui. E acoperită cu o plapumă, învelită într-un cearceaf alb, și lîngă pat e o măsuță albă, ce aduce cu un dulăpior, și pe măsuță stau grămadă batiste albe, umezite, și cîteva sticluțe. Și ce miros înțepător! Un miros puternic, iute și pătrunzător, care te amețește parcă. Totul în odaia asta miroase așa. Și mobila, și plapuma, ba chiar ea însăși.

În cameră intră o femeie în vîrstă, îmbrăcată într-un halat alb și cu o boneţică tot albă pe cap.

— Unde mă aflu? întrebă şoptit Mitca.

— La spital, copila mea, îi răspunse tot şoptit femeia în alb, apoi plecă grăbită, să-l anunţe pe doctor că Mitca şi-a venit în simţiri.

În cabinetul medicului şade pe un scaun un tînar înalt, care frămîntă în mînă o şapcă. La vorbele sorei, ochii lui trişti se însufleţesc deodată, şi în ei străluceşte speranţa.

Medicul îl priveşte şi clatină amărît din cap.

— Nu, e cu neputinţă! A fost prea puternică hemoragia internă...

— Dar sora a spus... că şi-a venit în simţiri! Privirea tînărului a devenit brusc rugătoare.

— N-am face decît să-i mărim chinurile, şi-atîta tot! spuse oftînd medicul.

— Vreţi să veniţi la patul ei, domnule doctor? întrebă sora, cu oarecare insistenţă în glas.

— Vin! îi răspunse medicul şi, sculîndu-se de pe scaun, se întoarse spre tînărul cu şapcă, adăugînd: Tu rămîi în cabinetul meu, Cuzmane. Eu o să mă întorc tot aici, sau... o să trimit pe cineva să te cheme acolo.

— Cum te simţi, Mitco? întrebă medicul apropiindu-se de patul bolnavei. Mă mai recunoşti?

Mitca îl priveşte, făcînd vizibile sforţări, şi răspunde în şoaptă:

— Da. Am venit cu Cuzman la dumneavoastră atunci cînd era Cunca noastră bolnavă.

Fata scoate un geamăt slab. Discuţia aceasta cere din partea ei eforturi prea mari.

— Te doare rău? o întreabă medicul.

Mitca saltă o mînă obosită şi-i arată pieptul.

— Aici... mă doare... şopteşte ea, şi în clipa următoare închide ochii.

Medicul se ridică de pe patul bolnavei.

— Soră, continuă tratamentul pe care l-am prescris! spuse el părăsind salonul.

Ajuns în cabinet, îi spuse lui Cuzman să mai aştepte acolo, fiindcă bolnava îşi pierduse din nou cunoştinţa.

Dar Mitca nu-şi pierduse cunoştinţa, ci închisese ochii, simţindu-se obosită. Şi-i închisese fiindcă rana din piept o durușe tot aşa de cumplit ca la început. Ea aude ce spune medicul, îi aude paşii, aude cînd se deschide şi se închide uşa, simte cum sora trage încetişor plapuma peste ea şi cum se fereşte ca nu cumva să-i atingă pieptul rănit.

Ştie că e în spital. Îşi aminteşte ultimele întîmplări prin care trecuse înainte de a ajunge aici. Şi deodată e cuprinsă de un coşmar îngrozitor. Agentul e din nou în faţa ei... o prinde de umeri şi o zgîlţîie... strigîndu-i cu glas de tunet în urechi: „Spune! Vorbeşte! Vorbeşte!..." De undeva apare moş Marin... se luptă cu agentul... dar deodată agenţii se înmulţesc... sînt mulţi... mulţi de tot... îl leagă pe moş Marin şi iarăşi se aruncă asupra ei: „Spune! Vorbeşte! Vorbeşte!..." Simte că e lac de năduşeală. Nu! Ea n-o să spună niciodată. Nimic... Nimic... Mitca îşi strînge buzele, strînge din dinţi, scrîşnind, îşi întoarce ochii — niciodată, niciodată n-o să spună, n-o să spună nimic, chiar dacă o vor ucide în bătăi! ...Acum se apropie de ea cîţiva agenţi, care o prind din nou, o zgîlţîie cu putere, de parcă ar vrea să-i frîngă trupul slab, şi o lovesc peste ochi. Rana începe deodată s-o doară mai rău, şi ea geme de durere.

— Nu te mişca, fetiţo, stai liniştită, îi şopteşte sora, apropiindu-se de ea şi ştergîndu-i faţa cu o batistă umedă. Acum te simţi mai bine? o întrebă cu blîndeţe femeia în alb, apăsînd uşor batista udă şi rece pe fruntea copilei, care arde ca focul.

Mitca deschide ochii pentru o clipă şi nu spune nimic, dar privirea ei e plină de recunoştinţă. Sora moaie din nou cîrpa şi-o pune pe fruntea fetei. Dar sărmana bolnavă îşi pierde din nou cunoştinţa şi iar încep coşmarurile. Acum i se pare că se află undeva lîngă rîu şi udă zarzavaturile. I-au lăsat în grijă şi pe Cunca, fiindcă ai ei au multă treabă. Cunca e foarte mică. „Să deschizi bine ochii, nu cumva să cadă copilul în rîu!" îi porunceşte cineva. Deodată apar ca din senin prietenele ei, mici ca şi ea, şi-o cheamă să se scalde în rîul care curge, susurînd la doi paşi. Pe apa lui înoată răţuşte, pe lîngă maluri săgetează în zbor rîndunele, prinzînd

musculițe, care joacă în roiuri dese deasupra undelor. Copiii se bălăcesc în locurile unde apa e mai puțin adîncă, hohotind vesel, de se aude pînă departe. Sare și Mitca în apă, dar în aceeași clipă își aduce aminte de Cunca. „Unde-am lăsat-o?" se îngrijorează fetița și se grăbește să-și caute surioara. Pornește cu greu către mal, dar apa se face tot mai adîncă, și mai adîncă, a crescut pînă la piept, pînă la bărbic, apoi trece mai sus de gură și-i ajunge pînă la frunte. „Să știi că mă înec", gîndește Mitca. Dă să sară pe malul apropiat, dar cade înapoi în apă și simte o durere cumplită sfîrtecîndu-i pieptul.

Femeia în alb se apleacă asupra ei, întinde mîna și-i atinge gîtul.

— Arde ca focul! șopti sora doar pentru sine, apoi udă batista din nou și-o pune pe fruntea bolnavei. Stai cuminte, Mitco! o roagă blînd femeia și se repede să-i spună doctorului că fata e cuprinsă de-o febră puternică.

Deodată încep să-i vuiască urechile. Nu, nu-i vuiesc urechile. Ceea ce aude ea este zgomotul mașinilor de la țesătorie. Bat uniform și țes, țes mereu. Mitca aleargă de la una la alta, înnoadă cu îndemînare firele rupte, și totul... în grabă, în mare grabă, fiindcă patronul francez e lîngă ea și-i privește, parcă nemulțumit, mîinile, încruntîndu-se. Mitca se grăbește, dar firele se rup din ce în ce mai repede, și atît de greu se înnoadă, de parcă ar face-o dinadins, ca s-o vadă stăpînul. Apoi... îi stăruie în urechi o melodie... Cineva cîntă. Cîntă celelalte țesătoare, prietenele ei, și cîntecul lor e vioi, vesel, un cîntec pe care Mitca nu-l mai auzise pînă atunci. Ascultînd melodia, bolnava nu simte cînd intră din nou femeia în alb. Dar, printre genele întredeschise, o vede. Sora îi ridică brațul, îi șterge cu un tampon de vată umedă pielea de deasupra cotului, apoi o înțeapă cu un ac. Mitca nici nu scrîșnește. Și-a revenit pe deplin și înțelege că i se face o injecție. A mai văzut lucrul acesta și în fabrică, cînd venea cîte un medic, ce-i drept, destul de rar.

— Sînt rănită grav? întrebă fata

Sora tresări. Ea nu observase că Mitea își venise în simțiri.

— Nu, nu ești prea grav... răspunse femeia în alb.

— În piept, nu-i așa? întrebă din nou Mitea. Acolo mă doare.

Sora stătu în cumpănă cîteva clipe. Apoi, hotărîndu-se, îi spuse:

— În piept, Miteo. Dar nu e rană grea... nu-i nimic îngrijorător, o să treacă și ai să te faci bine.

Mitea oftează. Acum își amintește totul. Pare că vede revolverul întins către ea. Dar tovarășul acela o fi scăpat oare?

— Cuzman! șopti fata.

Sora se aplecă spre ea.

— Vrei ceva, copila mea?

— Cuzman! repetă tot în șoaptă Mitea.

Sora își aminti că tînărului aceluia care își frămînta șapca în cabinetul medicului, acesta i-a zis Cuzman.

— Să-l chem? o întrebă sora.

Mitea simte cum îi năvălește sîngele în obraji și bănuiește că roșise, tare de tot. Nu îndrăznește să se uite în ochii sorei. I se pare că sora a înțeles totul. Dar, în definitiv, ce mare lucru avea de înțeles?

— Da... abia putu rosti Mitea cu glas stins.

Dar omul acesta care intră în salon nu e Cuzman. E tot doctorul. El se apropie de patul fetei și-i zîmbește prietenos.

— Te simți mai bine, Miteo, nu-i așa?

Fata simte și acum durerea aceea puternică sfredelindu-i pieptul, dar se hotărăște să nu-i spună doctorului adevărul. Altfel, te pomenești că nu-l lasă pe Cuzman să vină la ea.

— Mă simt mai bine, veni răspunsul, abia auzit.

Privirea doctorului o cercetează cu atenție. Pe fața lui, luminată de un zîmbet, trecu o umbră de îngrijorare cînd o auzi vorbind cu greu: „Mă simt mai bine".

— Da, Miteo, spuse medicul după o clipă de gîndire. Dar cît de mult ai suferit! Cît de mult! Da, te vei face bine, și asta în curînd!

— Nu-i așa?

— Așa e, Mitco, așa e, o asigură medicul, și pe fața lui înflorește iar zîmbetul speranței.

Rana o doare, dar fata zîmbește, fericită și încrezătoare. Cu cîtă ardoare vrea să se facă iar sănătoasă!

— Acuși o să vină și Cuzman!

Medicul făcu o mișcare cu mîna, de parcă voia s-o liniștească, și ieși să-l aducă pe tînăr. Sora îi așează perna, cu mișcări iuți și îndemînatice, aranjă puțin patul, ferindu-se cu grijă să nu-i atingă cumva pieptul rănit, și-o întrebă dacă nu vrea să-i mai pună o batistă umedă pe frunte.

— Nu, vă mulțumesc, nu mai e nevoie, răspunse Mitca. (N-ar vrea s-o vadă Cuzman cu batista pe frunte.) Mi-e mult mai bine acum.

Peste cîteva clipe, în salon intră Cuzman. E singur. Abia acum își dă seama Mitca cît e de înalt! Nu degeaba i se spune Cuzman-lunganul! Și cît e de schimbat! Pe față i se citește o mare încordare și merge încet, foarte încet. Fetei i se pare o veșnicie pînă îl vede ajuns la patul ei. Merge încet fiindcă pășește în vîrful picioarelor, și merge așa fiindcă ea e bolnavă, și el nu vrea s-o tulbure nici cu zgomotul pașilor. La gîndul acesta fata zîmbește.

— Te-am așteptat... îi șoptește ea cînd tînărul se apropie.

Cuzman se străduiește să vorbească liniștit, nepăsător chiar. Doctorul l-a prevenit în mod categoric.

— Am venit mai demult, dar doctorul mi-a spus să mai aștept. Și, în așteptare, am mai stat de vorbă cu el.

— Despre mine?

Cînd răspunde: „Da, despre tine!" Cuzman își întoarce ușor capul într-o parte. Mitca îl privește cu atîta încredere! Va trebui oare s-o mintă pe tovarășa aceasta minunată, atît de devotată partidului? N-are încotro, va trebui s-o mintă!

— Cum te simți? Te doare rău? pune Cuzman obișnuitele și banalele întrebări. În clipele acelea nu se gîndea la nimic altceva.

— Lasă-mă pe mine, îi răspunse Mitca, spune-mi ce face celălalt tovarăș al nostru. Petăr... Își plimbă privirile în jur și, văzînd că nu mai e nimeni acolo în afară de ei doi, continuă: Petăr, care a fost la mine acasă în seara aceea, a reușit să scape?

Cuzman simte cum i se strînge inima. Dar pe loc se gîndește că nu trebuie să tulbure fata, mai ales acum, cînd are atîta nevoie de liniște! Dar cum să lase întrebarea ei fără răspuns?

— A scăpat, Mitco, a reușit să se strecoare prin învălmășeală și s-a pus la adăpost, îi șoptește el. Apoi adaugă, căutînd să pară cît mai nepăsător: În curînd o să te faci și tu bine și-o să ieși din spital. Ăsta e lucrul de căpetenie. La altceva să nu te mai gîndești.

Mitca întinde mîna, prinzînd între degetele ei firave brațul puternic al tînărului.

O vreme rămîn tăcuți, fiecare cu gîndurile lui. Ea ține mîna lui într-a ei și nu îndrăznește să-și arate bucuria că poate să-l țină de mînă și să fie lîngă el, așa cum dorea de atîta vreme. Oare ce-o să creadă Cuzman despre dînsa? N-are să creadă nimic rău, și apoi, orice-ar crede, ce mai contează? De ce n-ar ține măcar o dată mîna lui Cuzman într-a ei, s-o mîngîie ușor, ușor de tot? Degetele fetei se retrag ușurel, apoi își pun palma pe mîna tînărului. Atîta tot. Nimic mai mult. Numai cîteva mîngîieri încete, duioase. Este unica ei alinare. Cuzman tace, oarecum încurcat. Tace și Mitca și se gîndește, cu inima strînsă: „Dar dacă el își va trage în clipa asta mîna? Dacă își va trage mîna?" Dar Cuzman nici nu se gîndește la așa ceva. Dimpotrivă, el îi strînge degetele ușor, cu teamă parcă.

Dar în clipa următoare Mitca se răzgîndește și-și trage mîna dintr-a lui. E de ajuns atîta.

— Și dacă voi muri, Cuzmane... șoptesc buzele ei palide.

— Nu, n-ai să mori! spune el aproape strigînd. Cine ți-a spus o prostie ca asta? Nu e adevărat! O să te faci bine și-o să lucrăm din nou împreună! Vom lupta

cot la cot pentru cauza noastră, pentru binele clasei muncitoare!

— Oh, Cuzmane, ce frumos va fi, ce frumos... Dar dacă voi muri?

— Nu vorbi așa, Mitco! Îți faci rău de pomană și nu trebuie. Doctorul a zis că...

Dar fața lui se crispează deodată. Mitca înțelege că tînărul nu vrea s-o mintă. Ține din toată inima ca fata să știe că el spune întotdeauna adevărul, și numai adevărul, că el vorbește cinstit și deschis cu tovarășii săi. Și Mitca îi este recunoscătoare pentru gîndul lui frumos.

— Cuzmane!

— Spune, Mitco...

— Am o rugăminte... Dar cum să-i spună? Poate o fată să spună așa ceva unui bărbat? Și, la urma urmei, de ce să nu-i spună? Dacă... eu nu cred... nu vreau... dar dacă se va întîmpla... îmbrăcați-mă cu cămașa pe care mi-a trimis-o mama prin... prin moș Anghel. Și... tatei și mamei... spune-le... știi tu ce. Eu... pentru Cunca, pentru Anghelinca... pentru toți. O să le spui, nu-i așa?

Cuzman dădu din cap.

— Da, Mitco. Voi face tot ce-mi ceri.

— Adevărat? întrebă fata, și ochii i se luminează.

— Da. Îți promit. Mai vrei să-mi spui ceva? Spune-mi. Sînt gata să fac orice pentru tine și...

Dar Mitca nu-l lasă să sfîrșească. Îi ia din nou mîna și-i șoptește:

— Îți amintești, Cuzmane, acolo, la fabrică... cînd ne adunai și ne vorbeai?... Cînd ne povesteai cum au învins muncitorii în alegerile comunale... cum va fi...

— Îmi amintesc.

— Cuzmane, de ce trebuie să mor? De ce... să n-apuc și cu vremea aceea... cînd ogoarele... fabricile...

El îi strînge mîna, puternic, pînă cînd o vede crispîndu-se de durere. Cuzman se stăpînește. Fata continuă:

— N-o să mai apuc să văd ziua aceea, dar tu povesteai... îți mai amintești oare? cum murise un tovarăș...

atunci... demult... și cum l-ați însoțit pe ultimul său drum cu cîntece... Îți amintești?

— Îmi amintesc, Mitco. Eu eram un băiețandru pe atunci... am cîntat și eu, alături de ceilalți tovarăși.

— Da. Trebuie să fi fost frumos, nu-i așa, Cuzman?

— Da, Mitco.

— Cuzman...

— Spune, Mitco.

— Nimic, nimic... Cuzman!

Simte cum îi ard ochii, dă să se îndrepte, își desface larg brațele și...

— Mitco, stai liniștită! Ce vrei să faci? strigă Cuzman, sărind s-o prindă în brațe, dar e prea tîrziu.

Fata cade pe spate, și în clipa aceea are senzația că ceva cald, cald și năvalnic îi năpădește pieptul, o inundă; se ridică parcă deasupra patului și plutește... plutește...

Dintr-un salt, Cuzman ajunge la ușă și, ieșind în coridor, strigă după soră, după medic, ca un ieșit din minți.

Cei chemați veniră într-un suflet și se aplecară asupra bolnavei.

Mitca mai respira încă, dar foarte slab, cu întreruperi lungi și dureroase. Din cînd în cînd gemea ușor. Ochii îi rămîneau închiși, iar pe buzele ei palide plutea un zîmbet, zîmbetul omului fericit, împăcat cu sine. Peste două ceasuri din Mitca nu mai rămăsese decît un cadavru, dar pe buzele ei mai stăruia zîmbetul încremenit pentru totdeauna pe fața ei, ca de copil, ce părea mai prelungă acum.

Sora plîngea încet. Doctorul îl trase pe Cuzman la o parte.

— Fii tare, flăcăule!

— Voi fi, voi fi... răspunse, cam în neștire, Cuzman și trase adînc aer în plămîni, să nu-l învingă durerea care-i sfîșia sufletul. Mai sînt încă atîtea de făcut în țara asta...

Și spre uimirea medicului, se aplecă și sărută lung buzele calde încă ale copilei.

CAPITOLUL XVI

Poliția aduse la cunoștința muncitorilor că nu va permite nici un fel de demonstrații cu ocazia înmormîntării Mitcăi. Trupul ei neînsuflețit trebuia să fie dus de la spital direct la cimitir, ceea ce înseamnă că vor trece doar prin cîteva străzi, și, în afară de asta, stabiliseră ca înmormîntarea să se facă la ora unu și jumătate, la vremea prînzului, cînd toți oamenii sînt la lucru. Pentru orice fel de incidente ce s-ar ivi, vor fi trași la răspundere conducătorii sindicatului, mai cu seamă că în port nu avuseseră loc nici un fel de tulburări. Dimpotrivă, chiar în ziua aceea comisionarul satisfăcea revendicările muncitorilor, plătindu-le cît ceruseră ei. Autoritățile nu putură să stabilească dacă Mitca Ruseva, care fusese grav rănită în port, avusese legături cu comuniștii, și de aceea se grăbiră să explice „incidentul" numindu-l o „întîmplare fatală". Îl arestară pe agent „de ochii lumii" și-l mustruluiră bine pentru că scăpase pentru a doua oară din mîini pe Petăr cel Negru.

Prin preajma spitalului poliția pusese de pază agenți cu experiență, să vadă cine vine s-o viziteze pe rănită. Dar aceștia raportară că ea nu primise decît o singură vizită, aceea a lui Cuzman. Se duseră și-l arestară. Dar îi deteră repede drumul, fiindcă tînărul putu să dovedească că o cunoștea pe Mitca încă de pe vremea cînd lucrau împreună la fabrică și că venise s-o viziteze la spital fiind rugat de gazda fetei, bătrînul pensionar, moș Marin.

Poliția însă știa că el lucrează la Consiliul sindicatelor și mai știa că întîmplarea cu Mitca poate să provoace demonstrații de masă din partea muncitorilor; de aceea îl „avertizară" să nu facă vreo „prostie". Va fi direct răspunzător de orice „incidente" care s-ar produce cu ocazia înmormîntării.

Dar poliția nu putea să interzică și tipărirea necrologurilor. Zidurile caselor din oraș fură împînzite cu

mii de anunțuri, în care se vorbea despre muncitoarea Mitca Ruseva, „încă o victimă a fascismului"... „încă o jertfă a teroarei polițiste"... „căzută la datorie"... E de la sine înțeles că muncitorii tipografi tipăriseră necrologurile fără știrea patronilor. Țesătoarele și băieții din cartierele mărginașe ale orașului le lipiră în cursul nopții în tot orașul. În aceste necrologuri nu se pomenea nimic despre ziua și ora înmormîntării. Cu toate astea, încă de la orele douăsprezece începu să se scurgă spre cimitir mulțime de norod. Primii care se îndreptară spre cimitir fură șomerii. Imediat după șomeri, veneau muncitorii de la fabricile în funcțiune, mai apropiate de cimitir, care nu lucrau în ziua aceea. Veneau apoi muncitorii portuari — și șlepurile rămaseră din nou fără hamali! — funcționari din felurite instituții, toți cei care prețuiau cum se cuvine jertfa tovarășei lor, căzută la datorie.

Telefoanele poliției începură să zbîrnîie. De la o secție la alta, goneau pe biciclete curierii, cu ordine secrete, iar șeful poliției și prefectul se întîlniră, să se sfătuiască asupra celor ce au de făcut.

— Lăsați-i. Aveți grijă numai să întăriți paza și să trimiteți cît mai mulți agenți observatori. Căutați oameni cu experiență, să vadă totul, să nu le scape nimic. Să îndrăznească numai cei de la sindicate să nu-și țină cuvîntul! Guvernul abia așteaptă un astfel de prilej... Cum se mișcă ceva, praful se alege de sindicatele și de partidul lor!

Așa vorbi prefectul. Șeful poliției salută cu mîna la cozoroc și ieși grăbit.

Ajuns la poliție, îndeplini zelos toate dispozițiile date de șeful său. Mai adăugă însă ceva și de la el: trimise cîteva patrule de polițiști călări, să stea pe aproape, ca, în caz de nevoie, să poată fi chemați repede. După ce luă toate măsurile, șeful poliției se îmbrăcă civil și se duse să privească înmormîntarea de la distanță.

Mitca era culcată în coșciug, îmbrăcată așa cum dorise ea: în cămașa primită în dar de la mama. Fața ei

prelungă era slăbită, dar păstra întipărit pentru totdeauna pe buze zîmbetul cu care murise.

Unul dintre tovarăși, șofer la o întreprindere, adusese familia moartei din sătucul îndepărtat, și acum, la capul copilei, plîngea, după obiceiul țăranilor, mama Mitcăi, cernită, frîntă de durere, gata să leșine din clipă în clipă.

— Ajunge, ajunge, liniștește-te... dădea s-o ia de lîngă coșciug Rusi, ștergîndu-și mereu ochii năpădiți de lacrimi.

Cunca și Anghelinca nu se dezlipeau de poala mamei. Cunca avea ochii roșii și umflați de plîns, iar Anghelinca privea în jur, și o mare nedumerire i se întipărise pe față.

Cînd muncitorii luară coșciugul pe umeri, în curtea spitalului, și porniră cu el spre cimitir, îndurerata mamă, dînd un țipăt deznădăjduit, se repezi în urma lor, dar abia făcu doi pași, că se împiedică și căzu. Săriră cîțiva și-o ridicară. Cele două fetițe începură să țipe și etc. Rusi o prinse de braț și-i spuse cu oarecare asprime:

— Ajunge!

Femeia tresări, îl privi cu ochii nedumeriți, apoi porni în urma coșciugului.

Deodată se uită în jur și întrebă:

— Preotul? Unde e preotul?

Cuzman se apropie de ea.

— Este, e și preot, o liniști el.

Se îngrijise și de asta, știa că părinții Mitcăi țin la obicciurile lor țărănești.

În drum spre cimitir, mulțimea creștea mereu. Tot mai mare devenea numărul celor care făceau loc procesiunii, adunîndu-se de o parte și de alta a străzii, lăsînd să treacă, printre rîndurile lor tăcute și îndurerate, sicriul Mitcăi.

Biserica devenise neîncăpătoare.

Șeful poliției, îmbrăcat în haine civile, reuși să se strecoare pînă în biserică și, apropiindu-se de preot, îi spuse amenințător:

— Fă-o scurt! Termină slujba cît mai repede! Mă cunoști, sper, nu-i așa?

Preotul nu spuse nimic și ieși din biserică, cădelnițînd în cele patru vînturi; cîntînd rar și tărăgănat, o porni spre mormîntul proaspăt de la marginea cimitirului.

Mama începu să boccască tare.

Lumea stătea tăcută, cu capetele plecate, în jurul coșciugului, mulți aruncau flori tîrzii de toamnă peste Mitca.

Cînd preotul sfîrși slujba, cîntînd pentru ultima oară „veșnica pomenire", pe movila de pămînt de lîngă groapa proaspăt săpată se urcă un om în vîrstă, un muncitor cu părul alb, fochist la țesătorie, și începu să vorbească.

Șeful poliției își strînse pumnii. Vor îndrăzni ei oare să calce angajamentul? Se întoarse și văzu aproape de el pe doi din agenții săi civili. Îi chemă lîngă dînsul.

— Cum vă fac semn, le șopti el, imediat fluierele și... călărețiii!

Cum vor intra călărcții în cimitirul împrejmuit, cum se vor descurca înfruntînd mulțimea aceasta nu era prea limpede pentru el, nu se gîndise. Fierbea de mînie și tremura de enervare. Mai tîrziu îi veni în minte să asculte cu atenție ceea ce spunea bătrînul muncitor. Și, lucru ciudat, nu descoperi nimic „politic" în vorbele lui. Omul vorbea despre prietenie, despre datoria față de prieteni, despre marele sacrificiu pe care-l făcuse neuitata lor prietenă, muncitoarea Mitca. „Umblă cu șiretlicuri, se gîndi șeful poliției. Dar după ce vor ieși pe poarta cimitirului, cu siguranță că-și vor încerca norocul. Numai că de data asta n-o să le meargă!"

Renunțînd să asculte mai departe ce spunea fochistul, șeful poliției se dădu încet înapoi, făcu semn celor doi agenți să-l urmeze și, cînd fură la adăpost de urechi indiscrete, ordonă:

— Poliția călare să se retragă spre piață, mult de tot, spre stînga! Și acolo să aștepte semnalul!

Pune el mîna pe ei! De-ar încerca să ridice vreo tribună afară din cimitir, pînă să-și dea seama ce se întîmplă, o să-i împrăștie, de n-o să mai rămînă unul!

Dar polițaiul n-avea cum să-și arate zelul. De la postul său de observație din capătul pieței, văzu că mulțimea se împrăștie în liniște și ordine, că nicăieri nu se ridică vreo tribună, că oamenii nu se adună și nu fac nici un fel de „demonstrații". Abia tîrziu de tot înțelese polițaiul că demonstrația totuși avusese loc.

Agenții îi raportară că, după ce fochistul își isprăvise cuvîntarea, cei care se aflau de față, într-un șir ce părea că nu se mai termină, au defilat în fața mormîntului și au aruncat flori peste sicriul coborît în groapă. Toate florile erau legate cu panglici de hîrtie roșie. Și, în tot timpul acesta, un grup de vreo treizeci de bărbați și femei au cîntat:

„Voi jertfă ați căzut..."

Așa o petrecură, pe drumul cel din urmă, muncitorii din oraș pe tovarășa lor de luptă Mitca Ruseva, căzută pentru a-și salva tovarășul aflat în primejdie.

A doua zi muncitorii s-au prezentat la lucru.

Și iar a început încărcarea șlepurilor cu grîul Vasilevilor.

PARTEA A TREIA

CAPITOLUL I

Dimineața, pînă ce soarele nu se ridică prea sus, Dunărea pare albă și curge liniștită. În depărtare, o ceață ușoară plutește, tremurînd deasupra apei, ca un văl străveziu care se întinde leneș ca somnul pruncilor, îmbrăcînd totul într-o vrajă de basm. Soarele abia-și strecoară razele prin pînza diafană a ceții și, privindu-l așa văduvit de raze, pare o tipsie de aramă înroșită-n foc. Lumina lui palidă nu te mai orbește și, pe nesimțite aproape, îl poți urmări cum se înalță, tot mai sus, pe cerul care-a devenit alburiu. Ceața dimineții spoiește văzduhul și apele, albul lor imaculat devine argintiu. Arareori, pe întinsul apelor apare cîte o scînteiere vie, ce se stinge cît ai clipi. Contururile malurilor par a fugi pe lîngă vaporul care plutește în largul Dunării. Prin ceața alburie se văd, roșietice și uscate, crengile sălciilor de pe malurile cafenii, lovite de undele monotone ale fluviului. Din cînd în cînd, se întîlnește pe mal cîte-un pichet grăniceresc — o căsuță albă, cu acoperișul de țiglă roșie — dar și acolo viața pare estompată, în peisajul acesta leneș, de ceața care se întinde peste tot. Și în căsuță e pustiu. Numai la mică depărtare de pichet se ivește, ca un stîlp înfipt în pămînt, silueta nemișcată a santinelei, părînd la fel de neînsufletită ca toată imensitatea aceasta încremenită în mutenia ei.

Ceasuri întregi navighezi pe bătrînul fluviu fără ca ochiul să descopere vreo așezare omenească. Malul stîng e scund și mocirlos, așa că satele și-au găsit vatră undeva la mulți kilometri distanță de Dunăre.

Pe malul drept se întind șiruri de coline mici, dar și ele par pustii, fiindcă ochiul nu descoperă nici o ființă omenească. E toamnă tîrzie acum, iar zilele acestea însorite par ultimele licăriri de viață din trupul vlăguit al naturii, înainte de-a fi învăluit în mantia albă a zăpezii, înainte ca frigul și gerurile năprasnice să se abată peste firc, înainte ca cerul să fie acoperit de nori groși ca plumbul.

Ceasuri în șir nu întîlnești pe fluviu nici un semn de viață. Uriașa arteră de apă pare moartă. Criza a paralizat-o.

Uneori se zărește pe întinsul apei cîte o barcă pescărească, plutind leneș în apropierea vreunuia din maluri, singura pată mișcătoare pe fața liniștită și albă a apei.

E ceva de basm în această priveliște.

Tot ca o apariție de basm arată în dimineața aceasta și remorcherul *Burgas*. Și culorile cu care e vopsit vasul își schimbă nuanța datorită ceții ; cum înaintează cu mașinile, bubuind și pufnind, într-o larmă uniformă, și-a pierdut înfățișarea lui reală, pînă și zgomotul propriu al remorcherelor s-a schimbat, devenind înfundat, înăbușit și împovărat parcă. Steagul de pe catarg atîrnă în jos, inert și decolorat de vreme ; fumul negru iese în valuri dese de pe coșul remorcherului, apoi se destramă în aer și se înalță greoi, pierzîndu-se parcă în cerul palid. Valurile stîrnite de elicea navei se amestecă cu spuma apei zgomotoase, apoi talazuri mici, albe se îndreaptă lenește spre maluri, micșorîndu-se și confundîndu-se la un moment dat cu masa de apă liniștită, pentru ca încet-încet să se piardă și să dispară definitiv înainte de a atinge malul.

Primele două șlepuri, legate de remorcher cu cabluri groase de oțel, își conturau limpede siluetele lor greoaie în ceață, dar celelalte două, mult mai în urmă, abia se zăreau, ca niște pete cenușii, iar cabinele cîrmacilor dispăreau parcă în albul lăptos al apei.

Pe puntea remorcherului nici o mișcare. Numai în față de tot, la proră, stă un marinar și, ținînd o prăjină lungă în mînă, vopsită în alb și negru, măsoară cînd

și cînd adîncimea apei. Căpitanul Petrachev n-a mai trecut de mult prin locurile astea și s-ar putea, ca între timp, bancurile de nisip să-și fi schimbat locul. De aceea comandantul este extrem de atent, ba s-ar putea spune că e îngrijorat, chiar puțin speriat. Poate că de aceea e așa de tăcut și preocupat și nu părăsește aproape de loc puntea de comandă. Cu trupul încordat, cu privirea ațintită înainte, pe întinderea apei, scrutează malurile cu ochiul treaz, urmărind manevrele, și, din cînd în cînd, dă indicații prin semne timonierului.

Căpitanul și marinarul din față lucrează cu mișcări măsurate. Marinarul cufundă în apă prăjina aceea pestriță, apoi o scoate, abia mișcîndu-și mîinile, iar căpitanul face doar semne ușoare cu mîna, indicînd timonierului să vireze cîrma la stînga sau la dreapta.

Ceața devine obositoare. Încordarea ochilor pentru a străpunge cu privirea prin ceață e din ce în ce mai dureroasă; abia dacă se poate distinge vreo pată mai întunecată; de pildă, un trunchi de copac, tîrît de curentul apei, sau o geamandură.

Numai Liubomir Vasilev este scutit de astfel de neplăceri. Așezat într-un scaun pliant, destul de comod, pe puntea din față, fumează și cască gura cînd la un mal, cînd la altul. Tace. N-are cu cine schimba o vorbă. Toți sînt ocupați. La fel de ocupat este și gardul Andreev din flota militară, care s-a îmbarcat în ultimul moment și care, chipurile, nu face parte din echipaj, dar nu omite să caște gura la mașini ori de cîte ori are prilejul și să cerceteze, oarecum distrat, de pe puntea din spate, malurile, ce par că aleargă înapoia navei, notîndu-și cu grijă cîte ceva într-un carnet voluminos.

Așa e dimineața. Spre prînz, soarele străpunge perdeaua de ceață, destrămînd-o, risipind-o în văzduh. Aburii se înalță încet, ca niște nori pufoși, din ce în ce mai sus, către bolta albastră, care devine deodată mai veselă și mai strălucitoare. Atunci culorile sînt firești, adevărate culori ale naturii; fantasticul dispare și, o dată cu el, dispar și imaginile de basm, fiindcă acum malurile se văd negre și pustii; deasupra sălciilor cu crengile negre și uscate, se rotesc ciori, bărcile pesca-

rilor sînt vechi, murdare și cîrpite pe alocuri, pescarii sînt zdrențăroși, cu chipul supt.

Liubomir Vasilev își întoarce plictisit capul. Acum, după ce s-a împrăștiat ceața, peisajul nu-i mai place, e prea trist. Aruncă încîudat mucul de țigară în apa liniștită, privește după el și numără în gînd. Dacă mucul de țigară va rămîne la suprafața apei cît numără el pînă le zece, tot ce-a întreprins se va sfîrși cu bine, dacă nu se va menține, va avea greutăți. Volumul greutăților depinde de cifra la care va dispare mucul de țigară. Pentru un eșec total nu face nici o investigație. La așa ceva nici nu se gîndește măcar. Dar, ciudat, Liubomir nu poate niciodată să-și ducă pronosticul pînă la capăt. Încă la început, cînd abia numărase pînă la trei sau pînă la patru, mucul de țigară dispăru sub pîntecele navei, tîrît de vîrtejul de apă care se forma la proră. „Oare ce să însemne asta?" se gîndea Vasilev. În clipa următoare se ironiză singur, gîndindu-se cît e de naiv. Dar asta nu-l împiedică să repete jocul, și la al doilea muc de țigară să-și pună din nou aceleași probleme de oracol.

Remorcherul *Burgas* este un vas frumos, de construcție modernă. Partea de sus a prorei e vopsită în alb, are o mică punte, împrejmuită cu o plasă de sîrmă, făcută parcă din pătrățele. Acolo sînt așezate două *chaise-longue*-uri din foaie de cort. Toată ziulica, Liubomir Vasilev, proprietarul mărfii și afretorul navei, stă cînd pe unul, cînd pe celălalt. Sub punte se află un salonaș. Acolo iau masa căpitanul, mecanicul-șef, care are și funcția de secund, fiind a doua persoană după comandant în ordinea ierarhiei personalului navigant, stăpînul mărfii, Liubomir Vasilev, și oaspetele acela de la marină militară, guardul Andreev. La masă sînt serviți de un marinar, pregătit anume pentru o astfel de treabă. Orice funcție pe vas, pînă și aceea de bucătar, sau de camerist, se îndeplinește numai de bărbați, marinari cu toții.

Salonașul este foarte elegant. Pereții sînt îmbrăcați în plăci de mahon, mînerele de alamă ale ușilor strălucesc de curățenie, pe parchet e întins un covor frumos,

Geamurile pătrate ale ferestrelor — în toți pereții salonului se află cîte-o fereastră — sînt din cristal, un cristal gros, iar perdelușele sînt vopsite în culoarea mahonului, ca să fie în ton cu pereții.

Dedesubtul salonașului, sub puntea navei, se află cabinele rezervate personalului de comandă. Una pentru căpitan și alta pentru secund, cu cîte un cabinet de toaletă și un duș. De data aceasta, căpitanul doarme în cabină cu ajutorul său — mecanicul-șef — fiindcă cealaltă cabină a fost destinată lui Vasilev. În ultimul moment, însă, și el fusese nevoit să cedeze jumătate din cabină guardului Andreev, lucru care nu-i convenea de loc. În cabine se puteau pune cîte două paturi suprapuse. Pereții cabinelor, îmbrăcați în lemn de mahon, străluceau de curățenie, dar, spre deosebire de salon, aveau niște gemulețe rotunde, ca la vapoarele mari, fixate la mică înălțime deasupra nivelului apei.

În mijlocul vasului sînt fixate mașinile, iar spre pupa, puntea joasă este prevăzută cu un cîrlig solid, de care se fixează cablurile de oțel răsucit pentru remorcarea șlepurilor. În corpul remorcherului, sub puntea din spate, se află o cabină mare — dormitorul comun al marinarilor — bucătăria, spălătoria, magazia de alimente și depozitul de combustibil.

Cu toate că nu e decît un remorcher, mica navă e foarte frumoasă.

— Avem două remorchere de tipul acesta, explică Petrachev, căpitanul vasului, în timpul primului dejun pe care-l luă împreună cu Vasilev, auzindu-l cum laudă nava. Sînt frumoase, nimic de zis, dar nu prea bune. Au fost aduse din Italia pentru flota maritimă de la Burgas și Varna. De aceea au și fost botezate așa, unul *Burgas*, și celălalt *Varna*. Dar, pentru ce avem noi nevoie, s-au dovedit a fi greoaie, incomode. Le-au trimis aici flotei de pe Dunăre, dar nici pentru navigația fluvială nu sînt potrivite. Mașinile remorcherelor sînt special construite pentru apa sărată a mării, iar apa Dunării, precum știți, e apă dulce, apă curgătoare. Căpitanul rise, apoi adăuga: Eh, a mai făcut vremul o afacere grasă cu remorcherele astea...

— N-ar fi putut să facă și afacerea și să aducă și remorchere bune? întrebă Liubomir.

— Ar fi putut, se-nțelege că ar fi putut, dar navele erau gata construite! Cu siguranță că fuseseră comandate de un alt cumpărător, care le-a refuzat, și atunci s-a găsit bulgarul nostru să le achiziționeze el, bucuros de așa chilipir... Dar pe-ai noștri lucrurile astea „mărunte" nu-i interesează.

— Și dumneavoastră de unde știți toate astea? îl întrebă ironic guardul Andreev.

— Dar cum să nu știu dacă eu le-am adus în țară? Tocmai de la șantierele din Mediterana, prin Corint. Căpitanul Petrachev vorbea rar și liniștit. Tot așa de liniștit mînca, ba s-ar putea spune că făcea lucrul acesta cu oarecare tipic. Dacă sînteți amabil, dați mai aproape coșulețul cu pere. Sînt delicioase! Încă de pe cînd am fost informat că vom pleca la drum, am dat dispoziții să se cumpere o cantitate mărișică și să fie păstrate cum trebuie.

Începu să curețe para cu o iuțeală și o îndemînare care arătau că făcuse de multe ori treaba aceasta și, după o pauză, privind aparatul de fotografiat atîrnat de gîtul guardului Andreev, întrebă:

— Ați putut face poze?

— Nu! răspunse Andreev, cam fără chef. A fost prea multă ceață. Am tras eu, dar nu cred să iasă ceva, cu toate că aparatul e foarte bun.

Existența guardului Andreev pe remorcher se datora unei viclenii politice și strategice a comandantului garnizoanei. Acest Andreev fusese îmbarcat pe vas după ce generalul a convins ministerul să se amestece direct în problemele care se puteau ivi datorită închirierii remorcherului de către frații Vasilev. Guardul Andreev, deghizat în uniforma flotei comerciale și înscris în lista nominală a echipajului ca al doilea căpitan secund, avea și însărcinarea secretă de a face spionaj pe malurile românești ale Dunării.

Căpitanul Petrachev fusese anunțat, înainte de plecare, de misiunea guardului, dar abia după ce porniră îi spusese lui Vasilev cine este vecinul său din cabină și

pentru cc călătorește cu ei. Vasilev, ca ofițer de rezervă și ca un bun patriot ce se afla, fu entuziasmat de spiritul prevăzător de care dăduse dovadă generalul. Căpitanul Petrachev însă privea toată povestea asta cu mult scepticism.

— După-masă ceața se va risipi cu desăvîrșire, zise el, arătînd spre fereastră. Uite, privește, a și început să se destrame! Malurile începuseră să se contureze destul de limpede. Numai că, adăugă căpitanul, nu văd ce rost are toată povestea asta...

— Zău? întrebă, aruncîndu-i o privire rece, guardul.

— Păi da! Ceea ce veți vedea dumneavoastră și ceea ce, să zicem, veți fotografia nu văd toți oamenii de pe vapoarele care trec pe Dunăre? Și trec destule vapoare, și nemțești, și franțuzești, și grecești, și olandeze... Toate pavilioanele le întîlnești pe fluviul acesta!

— Da, dar...

— Și cu vapoarele astea călătoresc tot felul de oameni, continuă capitanul Petrachev, care cu siguranță că au aparate și mai bune ca al dumneavoastră.

— Dumneavoastră, domnule căpitan, uitați un lucru, spuse Andreev, roșu ca racul, că străinii s-ar putea într-adevăr să știe totul, dar noi, noi nu știm absolut nimic, fiindcă nu trecem dincolo de granițele țării cu navele noastre! Este așa, sau nu?

— Se-nțclegc că așa e! Dar cu mă gîndeam la cu totul altceva. Am vrut să spun că, dacă cercetarea aceasta este la îndemîna oricui, fiecare putînd să fotografieze ce vrea, credeți că cei de pe malul celălalt sînt atît de proști, încît să arate ceea ce nu trebuie să fie văzut și ceea ce nu trebuie să fie fotografiat? La asta m-am gîndit cînd am spus ce-am spus. De altfel, eu și secundul trebuie să vă părăsim, ca să mergem la treburile noastre. Iar dumneavoastră fotografiați! fotografiați! doar pentru asta ați fost trimis, nu? Aranjați-vă treburile cum găsiți de cuviință. Eu am dat dispoziții ca întregul personal al ambarcațiunii să fie la dispoziția dumneavoastră. Și la dispoziția dumneavoastră, domnule Vasilev, se întoarse el către Liubomir, dacă bineînțeles lucrul acesta vă face plăcere...

Căpitanul și secundul său se ridicară de la masă.

— Îl schimb pe timonier, să ia şi el masa, continuă căpitanul să vorbească, de data aceasta către mecanicul-şef, iar tu să ai grijă de maşini.

— Am înţeles, domnule căpitan.

Căpitanul şi secundul părăsiră salonaşul.

— Ce bătrîn caraghios! spuse Andreev, nemaiputîndu-se stăpîni. Era revoltat din cauza lecţiei destul de usturătoare pe care i-o servise căpitanul mai adineauri.

Se ridică bosumflat şi-o porni spre punte, scoţîndu-şi în mers aparatul din tocul său de piele lucioasă.

Liubomir Vasilev nu zise nimic, dar îl urmă, fiindcă şi aşa n-avea altceva mai bun de făcut. Se plictisea de moarte.

Nu ieşi nimic din manifestarea „patriotică" pusă la cale prin fluturarea steagului bulgăresc în apele Dunării de lîngă Turtucaia şi Silistra. Talvegul era destul de îndepărtat de malul drept al fluviului, şi căpitanul „pentru nimic în lume" n-a admis să conducă ambarcaţiunea în apropierea lui.

— Dacă trec prea aproape, se va crede că vreau să fac escală acolo. Şi întrucît eu n-am intenţia să mă opresc, manevra va bate la ochi. Nu vreau să avem neplăceri din cauza asta. Cred că şi domnul Vasilev este de părerea mea. La urma urmei, dacă dumnealui porunceşte, eu n-am decît să mă supun. Acum dumnealui este, ca să zic aşa, „proprietarul" vasului. Dar găsesc că este de datoria mea să-l previn că lucrul acesta nu va fi de loc în interesul dumisale. Siguranţa romînească poate să dea imediat ordin posturilor de pe cursul inferior al Dunării să pună vasul sub observaţie, şi atunci, vă întreb eu, cum se va mai prezenta la Brăila?

Dar guardul Andreev insista să se apropie de mal.

— Dumneavoastră, domnule căpitan, puteţi invoca scuza că n-aţi ştiut unde este talvegul, zise el.

Căpitanul Petrachev rîse.

— Eu? Să spun că eu n-am ştiut unde-i talvegul? Păi oamenii de la Brăila mă cunosc de atîţia ani de zile! Nici vorbă nu poate fi de aşa ceva. Să spun una ca asta, ar însemna să ne încurcăm şi mai mult în minciună! Am deveni foarte suspecţi în cazul ăsta.

Vasilev se amestecă și el în vorbă :

— Căpitane Petrachev, vă rog, făceți-vă serviciul așa cum credeți de cuviință.

Căpitanul, mulțumit, se duse din nou pe puntea de comandă.

— Nu vă înțeleg, domnule Vasilev, începu guardul Andreev, nervos cum era de felul lui. Sînteți ofițer de rezervă, ați luptat în război și totuși dați dovadă de atîta lipsă de patriotism...

— Domnule guard, vă poftesc să nu vă amestecați în treburile mele și, mai cu seamă, să nu-mi dați lecții de patriotism ! Eu transport cu această ambarcație patru mii de tone de grîu și intenționez să le vînd într-un port romînesc. La ce mi-ar folosi patriotismul de care faci caz dacă din cauza lui voi avea anumite neplăceri ? Dacă voi întîmpina tot felul de piedici în drum din pricină că, sub pretextul unui transport comercial am urmărit alte scopuri ? Veți putea îndrepta dumneavoastră lucrurile în acest caz ? Mă îndoiesc ! De aceea fac cum cred eu că e bine !

Guardul Andreev îl privi lung, și pe fața lui apăru umbra unui dispreț nemărginit, pe care nici nu se străduia să-l ascundă. Ridică nepăsător din umeri și începu să fotografieze Turtucaia, care se pierdu curînd din raza privirii lor într-un hățiș de sălcii.

Înfășurat în pardesiul său, Liubomir Vasilev privea malurile însorite mișcîndu-se încet pe lîngă el, și gîndurile începură să-i zboare undeva, departe... Peisajul monoton îl plictisi repede și curînd negustorul de cereale începu să moțăie.

Sirena *Burgas*-ului îl trezi din toropeala în care căzuse ; sunase de două ori lung și strident.

— Atenție, timonier ! auzi el glasul căpitanului Petrachev, avertizînd cîrmaciul. Nu vezi că ni se semnalizează cu fanioanele ?

Vasilev, curios, privi în josul fluviului ; venea spre ei, încet, un remorcher, trăgînd după el șlepuri, puțin cufundate în apă, dovadă că erau goale, iar pe puntea de comandă se vedea un marinar, care flutura într-un fel anumit un steguleț albastru.

— Ce înseamnă asta? îl întrebă Liubomir pe căpitan.

— Înseamnă că aici fluviul face un cot, începu să explice rar căpitanul Petrachev, și celălalt navighează mai pe dreapta, pe acolo pe unde de fapt ar trebui să mergem noi. Ne-a văzut abia acum, și, cum el merge împotriva cursului Dunării, n-are timp să-și mai schimbe direcția. De aceea semnalizează ca să cotim noi mai spre stînga. Asta se cheamă trecere neregulamentară. De aceea agită fanionul.

— S-ar putea să ne ciocnim? întrebă cu spaimă naivă negustorul.

— Se-nțelege că n-o să ne ciocnim, răspunse rîzînd căpitanul. Avem destul timp și, precum vedeți, am și început să cotim mai la stînga. În cazul de față, manevra aceasta e mai ușoară pentru noi, fiindcă navigăm în direcția cursului apei. De aceea a sunat sirena. Colegul din față știe acum că l-am înțeles, iar cîrmacii de pe șlepurile noastre știu că trebuie să fie mai atenți. Vedeți cum cotesc și ei?

Trecerea se desfășura în cele mai bune condițiuni. De pe puntea celuilalt remorcher, pe care flutura pavilionul francez, oamenii din echipaj priveau cu multă curiozitate *Burgas*-ul. Cînd văzură pavilionul sub care naviga, francezii se adunară grămadă și începură să vorbească între ei cu însuflețire.

Cele două convoaie trecură ușor unul lîngă altul, apoi curînd depărtarea înghiți remorcherul francez și șlepurile goale pe care le trăgea în susul apei.

— Vom călători toată noaptea? întrebă Liubomir, privind către asfințit.

În partea aceea soarele începuse să se ascundă în apă, știrbindu-i-se din rotunjimea de medalie. Dinspre uscat sufla un vînt rece. Ușor agitată, suprafața apei se încrețea, jucînd în valurile care uneori creșteau.

Cum Petrachev se părea că nu-l auzise, Vasilev își repetă întrebarea.

— Nu, răspunse el. Nu îndrăznesc. A trecut cam multă vreme de cînd n-am mai navigat pe cursul inferior al Dunării și nu știu cum mai arată apele. Prefer să acostez peste noapte într-un loc bun, pe lîngă mal, și să ne continuăm mîine drumul.

— Nopțile au devenit cam lungi, observă gînditor Vasilev.

— Nu vă neliniștiți degeaba. Dumneavoastră cereți de la mine să ajungem cu bine la Brăila, nu-i așa? Adică grîul dumneavoastră voiam să spun. Ei bine, vom ajunge! Dacă vom călători noaptea prin locuri necunoscute, atunci nu sînt sigur dacă voi reuși. Cum e mai bine să facem?

— Dar, vă rog, căpitane Petrachev... spuse repede Liubomir, scuzîndu-se parcă. Dumneavoastră știți mai bine ce aveți de făcut, și dumneavoastră dispuneți. Am întrebat numai așa, cu titlu informativ...

— Bine, bine, fu de acord căpitanul. E foarte bine că vreți să vă informați. Veniți încoace, să vedeți. Acum voi da comanda de manevră.

Sirena sună, iar la pupa navei apăru un marinar și agită un steguleț.

— Mai bine ia tu portavocele, iar eu o să te înlocuiesc la cîrmă! ordonă căpitanul timonierului, trecînd în locul lui. Întoarce-te repede! mai adăugă el.

Cîrmaciul luă imediat un portavoce, se duse pe punțea de la pupa și comunică rar, repetînd de cîteva ori marinarului care alergase la prora șlepului că vor acosta peste noapte lîngă mal și vor întoarce vasele împotriva cursului apei, ca să poată arunca ancora. Îi mai porunci să transmită această comunicare mai departe celorlalte șlepuri.

Cînd primi răspuns că ordinul a fost înțeles de toți cîrmacii, marinarul se întoarse la locul lui, preluînd timona remorcherului, iar căpitanul se opri în fața tabloului cu semnalizatoarele automate din sala mașinilor și, pe măsură ce învîrtea felurite manete, striga cu o voce sigură ordinele de manevră în pîlnia portavocelui, fixat în masa de comandă.

— Oprește!

Mașinile își încetară pe loc bubuitul lor înfundat. Vaporul începu să se miște încet de tot, dus de curentul apei.

— Ușor înainte!

Mașinile duduiră din nou, nava păru că se oprește în loc; în timp ce cîrmaciul învîrtea cu repeziciune timona,

Burgas-ul se suci pe o parte și, o dată cu comanda căpitanului: „Viteza la jumătate", se opri cu prora împotriva cursului apei. Apoi trecură lîngă ei și se aliniară, unul după altul, cele patru șlepuri, legate cu cabluri groase de oțel între ele.

În timp ce șlepurile defilau prin fața lui, Liubomir Vasilev încercă un deosebit simțămînt de mîndrie. I se părea că șlepurile acestea trec într-un marș victorios prin fața lui, a stăpînului grîului de care era plin pîntecele lor. Liubomir le privea zîmbind. „Ale mele sînt, ale mele", îi șoptea un glas lăuntric, mîndru și mîngîietor.

— Cu toată forța înainte! comandă căpitanul, și în clipa următoare se întoarse către cîrmaci: Atenție!

Mașinile duduiau puternic, cu toată forța pe care-o puteau desfășura. Căpitanul privea spre pupa cu încordare. Șlepurile, care se întorceau liniștite, oprindu-se împotriva apei, cu prorele lor aproape rotunde, se smuciră puternic înapoi și, cu mare greutate, remorcherul se împotrivi să nu fie tîrît de greutatea lor în direcția cursului apei. Cablurile din sîrmă de oțel scrîșniră, iar mașinile duduiră așa de puternic „cu toată forța", încît mica navă se scutura din toate încheieturile. Liubomir se înfioră. O clipă avu impresia că remorcherul n-o să reziste, că funiile de oțel se vor rupe. Privi cu ochii plini de spaimă la căpitanul Petrachev și i se păru că și pe chipul bătrînului marinar s-a așternut o umbră de neliniște.

Căpitanul Petrachev se aplecase mult prin fereastra cabinei de comandă și bătea nervos darabana cu degetele în peretele dunetei.

În cele din urmă, șlepurile se întoarseră cu prora împotriva cursului apei, pupele începură să clipocească, mișcîndu-se ușurel, încordarea echipajelor scăzu, și remorcherul începu să înainteze ușor.

— Cotește spre mal! porunci căpitanul, întorcîndu-se liniștit către cîrmaci.

Cînd se apropiară de locul stabilit și aruncară ancora, se întunecase bine.

— Cînd spun eu că remorcherele astea sînt o bătaie de joc, nu vrea nimeni să mă creadă! Uite, n-avem decît patru mii de tone încărcătură, și n-a lipsit mult să ne

vedem tîrîți de șlepuri înapoi... Asta e toată forța remorcherului nostru! Căpitanul bombănea înfuriat, ștergîndu-și nădușeala de pe fruntea lui arsă de soare. Și așa o să se întîmple totdeauna dacă fac treburi de astea nepricepuții... Acum hai la cină!

— Nu e prea devreme? întrebă cu oarecare tremur în glas Liubomir Vasilev.

Cît timp ținuse lupta remorcherului cu apa, pe el îl muncise groaznicul gînd că șlepurile, tîrîte de curent, puteau să rupă funiile de oțel, care nu i se păreau prea rezistente, și să-și vadă grîul ducîndu-se la vale, pe apa Dunării. Fusese atît de îngrozit de o asemenea perspectivă, că nici acum nu-și putea învinge tulburarea.

— E drept că-i devreme, fu de acord și căpitanul, dar trebuie să oprim mașinile, nu vreau să consum mult acumulatorii de rezervă. Vreau să spun că dacă nu cinăm acum, mai tîrziu n-o să avem lumină. Vom lua masa la lumina becului electric, iar vinul îl vom bea la lumina lămpii cu petrol. Sînteți de acord?

CAPITOLUL II

Mesele de seară pe care le servea căpitanul oaspeților săi, și, bineînțeles și lui însuși, erau dintre cele mai alese. Aproape de fiecare dată se servea pește, pui și fripturi, iar la sfîrșit, fructe și prăjituri. Se aducea și vin, iar el, ca o gazdă bună ce se afla, turna în paharele înalte de cristal pentru toți care se aflau la masă. Acolo în salonaș întîrziau la vorbă pînă seara tîrziu. După ce se termina masa, cînd marinarul care-i servea se ducea împreună cu restul echipajului la culcare, lumina electrică se stingea și doar o lampă mică de gaz, de pe punte din față, mai lumina salonașul. Uneori, în timpul discuțiilor de după cină, se dădeau ordinele pentru a doua zi: cînd să dea drumul la presiune, la ce oră să

fie oamenii de pe șlepuri prezenți la posturile lor, și cîte altele.

Marinarii de serviciu sosiră cu bărcile la raportul de seară, ascultară atenți ordinele comandantului, apoi se duseră să se culce în cabinele lor mici și albe de pe șlepuri. După ce se termina raportul, totul se cufunda în liniște.

Căpitanul adormea tîrziu. Dacă găsea vreun amator, stătea la taclale cu el pînă după miezul nopții. Dacă nu găsea pe nimeni dispus să-i țină de urît, își scotea o carte din raft și citea pînă îl fura somnul.

În mod obișnuit, guardul era primul care se ducea la culcare. Se creaseră niște relații foarte oficiale între el și ceilalți. E drept că toți îi vorbeau respectuos, erau atenți cu el, dar Andreev simțea un fel de stinghereală ori de cîte ori începeau vreo discuție și de aceea se grăbea să se ducă la culcare. Nu trecea mult, și în urma lui pleca și secundul căpitanului, mecanicul-șef. Omul acesta navigase ani îndelungați împreună cu căpitanul Petrachev și, cu un zîmbet șugubăț în colțul gurii, îi spusese lui Vasilev, între patru ochi, că-i cunoaște aproape toată viața bătrînului marinar, atît cea de pe mare, cît și cea de pe uscat.

Pentru Liubomir, însă, societatea căpitanului era extrem de interesantă. Căpitanul vorbea atît de frumos, că te cucerea de la primele cuvinte, și știa să aducă totdeauna vorba în așa fel, încît să povestească lucruri interesante din viața lui de marinar, care a văzut multe țări și mări.

Povestea începea totdeauna pe neașteptate. În mintea sa revenea cîte un tablou pe care-l văzuse cu ani în urmă ; atît de mult îl impresionase, că nu putea să nu-l împărtășească și celor din jur. Privea îndelung paharul de vin pe care-l avea în față, sorbea cîteva picături și începea să depene o poveste fără nici o legătură cu discuția care se purtase pînă atunci. Dar ceea ce spunea era întotdeauna interesant și atrăgător. Vorbea despre tavernele marinărești de prin porturi, despre femeile ușoare de care erau pline casele de toleranță, de străzile înguste și murdare ale cartierelor mărginașe din orașele portuare ; vorbea despre orgiile care se făceau acolo în

timpul escalelor, despre felul în care erau jumuliți atîția oameni, dar banii nu intrau niciodată în buzunarele ființelor acelora nefericite, care își puneau în pericol, clipă de clipă, sănătatea și chiar viața, ci în buzunarele patronilor caselor de toleranță, stăpîni peste sufletele și trupurile acelor femei. Cine nu jumulcște asemenea femei nenorocite? Patronul ia, cîrciumarul ia, polițaiul ia și el. Se ia pînă și ultima lețcaie, pusă deoparte pentru zile grele. Adesoori aceste nenorocite îi mituiesc și pe doctorii care vin să le facă controlul medical, ele fiind aproape toate bolnave.

Și Vasilev a colindat, nu o dată, prin cartierele portuare din Marsilia și Hamburg, dar amintirile sale sînt fugitive, mai mult de natură turistică, și nici pe departe nu se pot compara cu ale căpitanului Petrachev.

— Ciudat... reflectă el o dată, în timpul unei asemenea discuții. Pentru ce tolerează autoritățile astfel de situații?

— Dumneavoastră vă mirați? Tocmai dumneavoastră? Dacă așa le-ați orînduit! spuse căpitanul Petrachev, gustînd din paharul de vin.

— Cine?

— Evident că nu dumneavoastră personal, dar cei care conduc.

— Bine, dar eu nu sînt dintre aceștia! se mîră Liubomir.

— Așa? zise tărăgănat căpitanul Petrachev și rîse. Poate că nu sînteți... Dar eu, cel puțin, nici atît!

O clipă, în salonaș se așternu tăcerea. Cei doi oameni se simțeau puțin stingheriți. Ca să schimbe vorba, fără să se îndepărteze însă de la cele discutate pînă atunci, Vasilev întrebă:

— Dar bulgăroaice ai întîlnit vreodată prin porturile acelea, căpitane Petrachev? Vreau să zic prin asemenea localuri de perdiție...

Căpitanul rămase puțin pe gînduri.

— Bulgăroaice? Eu de unde să știu dacă erau și bulgăroaice? Cum poți să le recunoști din gloata celorlalte? Prin porturile pe unde am umblat, nu vorbeam bulgărește, fiindcă n-aveam cu cine. Franțuzește și englezește, astea sînt limbile marinărești. Franțuzește în

Marca Mediterană, iar de-aici încolo, englezește. Se poate să te mai înțelegi uneori și în spaniolește.

— Și dumneavoastră cunoașteți bine limbile astea?

— Știu din fiecare atît cît să nu mor de foame! rîse căpitanul. Întrebați dacă am găsit și bulgăroaice? O să vă povestesc o întîmplare cu una. Mi-am amintit-o acum. Căpitanul Petrachiev umplu paharele și, după ce ciocniră, începu: Asta s-a întîmplat demult. A trecut vreme de-atunci, nu glumă! Nu-mi amintesc în ce an era. Dacă aș căuta prin însemnările mele, poate că aș găsi și anul, dar asta n-are importanță... Așa... să vedeți ce mi s-a întîmplat. Abia sosisem la Singapore...

— Ați fost în Singapore? îl întrerupse, mirat, Liubomir.

— Da, cu un vapor de marfă. Eram tînăr pe vremea aceea. Și, cum vă spuneam, sosisem la Singapore. Singapore are un port cum nu sînt multe. Nici nu găsești cuvinte să-l descrii ca lumea. Aici, la Singapore, spuneau marinarii mai bătrîni, există un local în care găsești tot ce vrei — cîntec, băutură, femei. Nu chiar casă de toleranță, ceva așa, mai... select. Imaginați-vă un salon mare, de nu-i vezi capătul, plin de oglinzi, de candelabre... În mijlocul salonului, mese, mese multe, una lîngă alta. Iar la mese, marinari, ofițeri. De toate națiile și mai ales din toate flotele lumii. Și militare, și comerciale. Malaezi, japonezi, chinezi, europeni, americani, tot ce vrei și ce nu vrei! Și femei, femei multe, dar nu din acelea definitiv pierdute. Femei naive, care încă mai visează că vor ajunge odată să-și cumpere o căsuță și-o vacă în satul lor natal, după ce vor aduna ceva bani. În fundul salonului era o scenă, unde cînta o orchestră destul de mare. Tot pe scena asta se produceau diferite numere de atracție. Pe scenă se cîntă, se dansează, nimeni însă nu-i bagă în seamă pe „artiști", nimeni nu-i ascultă. Și e un zgomot acolo și-o gălăgie, că nu te poți înțelege bine nici cu vecinul cu care stai de vorbă la masă. Chelnerii aleargă încolo și-ncoace, aduc mîncăruri, băuturi și iau banii imediat ce-ți aduc comanda. Și e normal. De unde să știe oamenii ce se poate întîmpla mai tîrziu, bei ce bei, apoi poți ieși prin învălmășeală fără

să plăteşti ! Unde să te caute după aceea ? Nu-i aşa ? Au dreptate oamenii. Altfel, plătesc din buzunar. Hai noroc!

Ciocniră din nou paharele.

— Şi, cum vă spuneam, zgomot pe scenă, zgomot în salon, curată babilonie ! Marinarul care ne adusese mai comandă ceva. „De ce-ai mai cerut ? îl întrebai. Nu e mai bine să mergem în altă parte ? Aici, în hărmălaia asta, nici să stăm de vorbă ca lumea nu putem, nici să-i auzim pe cei de pe scenă. Hai mai bine să plecăm din localul ăsta." „Nu ! zice el, acu se face ora zece şi începe partea interesantă." „Ce-ar putea fi aici interesant ?" întreb eu. „O să vezi acu", zîmbi el, misterios. „Bine, mă învoiesc, dacă zici că o să fie interesant, de ce să nu mai beau şi eu un păhărel ?" Comand băutura şi aştept. Se face ceasul zece. Deodată aud o bătaie de gong, şi în clipa care urmă totul se linişti ca prin farmec. Pe scenă apăru un bărbat şi începu să spună ceva. Eu — precum lesne-ţi închipui — n-am înţeles nimic din ce spunea. Mi-a explicat tovarăşul meu. Omul anunţa că urmează numărul de atracţie al acestui local... Căpitanul, furat de amintiri, zîmbi uşor, de parcă vedea aievea cele întîmplate în seara aceea. „Va să zică, zice bărbatul acela, urmează numărul de atracţie al localului nostru." Şi în ce credeţi că consta numărul de atracţie ? Oricine din public — şi, cum v-am mai spus, publicul era format din marinari de pe-ntregul glob pămîntesc — oricine se putea scula de la masa lui, să se urce pe scenă şi să cînte ce voia. Orice fel de cîntec. Şi în ce limbă voia. Era destul să-l cînte o dată. Pianistul prindea melodia, şi a doua oară îl acompania. Între timp, orchestra se străduia să înveţe şi ea melodia ; a treia oară orchestra cînta cum trebuie, iar a patra oară, dacă cîntecul era mai uşor de prins, urlau melodia toţi cîţi se aflau în local. Şi rîdeau şi erau veseli, nevoie mare ! După aceea se urca pe scenă alt marinar, şi tot aşa, pînă a doua zi dimineaţă. Se-nţelege, cred, că, la fiecare cîntec mai reuşit, vinul şi absintul curgeau în valuri, iar dacă cel care cînta nu era bun de aşa ceva, spectacolul devenea şi mai amuzant, toţi se înveseleau şi rîdeau cu lacrimi pe socoteala nepriceputului cîntăreţ.

Căpitanul se oprește și ciulește urechea.

— Ce este? întrebă Vasilev îngrijorat.

— Auziți? Trec rațele sălbatice spre miazăzi.

Liubomir auzi slab și foarte îndepărtat țipătul rațelor sălbatice, trecînd în noapte, sus, sus de tot, deasupra remorcherului.

— În curînd se strică vremea, spuse căpitanul.

— Cunoașteți schimbarea vremii după migrarea rațelor sălbatice? se miră Vasilev.

— Da! Toate fenomenele naturii au importanță pentru marinari. Ele vin deseori în ajutorul lor și completează previziunile barometrelor și ale altor aparate de bord. Iată, se aud din nou...

— E periculoasă pentru noi schimbarea asta a vremii? întrebă Liubomir, care auzea și el acum mult mai limpede țipătul rațelor sălbatice.

— Încă nu. Mai avem timp.

Liubomir pusese întrebarea aproape în șoaptă.

— De ce ați tresărit? se întoarse căpitanul spre el. Nu v-am spus? Nu aveți nici un motiv de îngrijorare. Așaaa... unde-am rămas? Aha, mi-am adus aminte. Cîntară, va să zică, și-un neamț, și-un francuz, și-un englez; cîntară și niște arabi, stîrnind rîsete și veselie. Dar cînd un italian cherchelit bine începu să cînte *Santa Lucia* și întreg salonul se porni pe urlat — care marinar nu știe cîntecul ăsta? — poți să-ți închipui ce-a fost! și atunci — doar băusem și eu destul — ce mi-am zis? „Stați voi, că vă învăț eu minte! Să vă văd daca sînteți în stare să cîntați un cîntec bulgăresc!" Așa mi-am zis și m-am sculat de la masă. Eram emoționat, stingherit. Dar rachiul mi se urcase la cap și-mi da ghies! „La zi-le, mă, un cîntec, îmi spunea parcă cineva la ureche, să răsune cîntecul bulgăresc și aici, în Singapore, mama ei de viață!" Eh, și gîndul ăsta m-a dat gata! Am pornit spre scenă, mai cu curaj, m-am ureat lîngă orchestră, am tușit nițel, să-mi dreg vocea, mi-am umflat pieptul, și cînd i-am dat odată drumul... voce la mine cît păr pe broască, să te ferească Dumnezeu, nu alta, dar voință, berechet!

Căpitanul rîse din nou. Zîmbi și Vasilev, închipuindu-și pe căpitanul Petrachev cîntînd pe scenă.

— Şi le-am tras eu o cîntare, va să zică, la Singapore, *A legănat Ianca pruncul lelii*, dar am zis-o aşa, cu toate întortocherile alea, ce mai la deal, la vale, aşa cum trebuie, că i-am lăsat cu gurile căscate! Încearcă ăla la pian cît încearcă, dar nu reuşi să treacă dincolo de cîteva acorduri, şi-alea ca vai de ele! Pînă la urmă, se lasă omul păgubaş. Iar cei din orchestră nici nu mai încearcă. Scîrţîiră ei de cîteva ori, ciupiră corzile instrumentelor şi, pînă la urmă, se lăsară şi ei păgubaşi. Unul din ei însă se încăpăţînă şi insistă ceva mai mult ca ceilalţi, încercînd s-o cam aducă din arcuş, dar ţi-ai găsit! Iar în salon toţi ascultau cu gurile căscate, de-ai fi zis că nici nu mai respiră vreunul. Eu prind curaj şi cînt din ce în ce mai tare. Eh, cum cîntam, ţi-era mai mare mila, dar, oricum, pînă la urmă am scos-o eu la capăt... Şi-abia acum urmează partea interesantă. Ascultă! începu să-l tutuie deodată căpiţanul. La un moment dat, ori am uitat cuvintele, ori le-am încurcat, nu ţin bine minte ce s-a-ntîmplat, dar ştiu că mă zăpăcisem rău de tot şi nu ştiam cum s-o sfîrşesc. În clipa aceea, de undeva din mijlocul salonului, se ridică o fată şi continuă cîntecul început de mine. Acelaşi cîntec — despre Ianca şi despre copilaşul lelii. Nu ştiu cum era vocea fetei, dar mie în clipele acelea mi s-a părut îngerească. Nu ştiu nici cum arăta, ştiam numai că în clipele acelea era cea mai frumoasă femeie din lume. Aproape că nu-i deosebeam chipul din cauza fumului gros de tutun, şi-apoi, să nu uităm că şi ochii mi-erau împăienjeniţi de lacrimile nostalgiei... Ştii, mă prind uneori amintirile primei iubiri... întîia femeie pe care am iubit-o, o femeie din oraşul meu natal, de pe malul Dunării. S-a măritat demult. Amintiri, de! Dar fata aia... îmi trezeşte nişte amintiri... cînta de simţeai că-ţi sfîşie inima. Prins de gînduri, nu mi-am dat imediat seama cînd a isprăvit de cîntat. Am alergat în salonul acela plin de lume s-o caut, s-o văd la faţă, dar ia-o de unde nu-i!

— Şi, cum, n-aţi găsit-o?

— N-am găsit-o. Cîţiva îmi arătară masa la care a stat. Era în tovărăşia unor englezi. Aceştia îmi povestiră că, în clipa cînd am început să cînt pe scenă, fata a căscat gura de uimire, apoi a izbucnit în plîns şi apoi,

cînd a văzut că m-am încurcat, s-a sculat și a continuat cîntecul. Dar cine este, de unde e și unde se duce se n-au știut să-mi spună. Englezii erau marinari pe un contratorpilor care acostase cu o zi înainte în Singapore și care ridica ancora a doua zi. O vedeau pentru prima dată. Mai spuseseră că era tare frumoasă, cu ochii negri și smeadă la chip.

— Și dumneavoastră nu v-a dat prin minte să-l chemați pe patron? întrebă Liubomir.

— Eh, cum să nu-mi treacă prin minte atîta lucru? Sigur că mi-a trecut prin minte. M-am dus la el, dar tot degeaba m-am dus.

— Cum? Nu era angajată la localul acela?

— Poate că era, dar au ascuns-o de mine. Ei, acu spune-mi tu, că doar ești negustor, îți convine să lași ceva din mînă care îți aduce cîștiguri bune? Răspunde!

— Știți, căpitane, o asemenea comparație... își strînse buzele, oarecum jignit, Liubomir.

— Scuză-mă, n-am făcut de loc comparație. Așa vine vorba... Patronul acela a luat-o în localul său ca să cîștige de pe urma ei. Mai cu seamă că era și-o fată frumoasă, după cîte spuneau marinarii englezi. Ei, așa că de ce era să mi-o aducă? O văzuse omul poate izbucnind în plîns și s-o fi gîndit: „Uite, cum și-a văzut unul din neamul ei, gata și nostalgia!" Ce s-o fi gîndit el? Sînt tînăr, cu siguranță că am și ceva bani, sînt din flota comercială, și cînd ridic ancora, se îmbarcă și pornește cu mine spre țară. Or, el nu vrea să-i dea drumul. E la mintea cocoșului! M-a mințit cu nerușinare, măgarul! că n-o cunoaște, că n-a văzut-o niciodată pe-acolo... S-ar putea să fie și din oraș, dar poate să fie și în trecere pe-acolo. Așa mi-a spus. Căpitanul Petrachev căzu pe gînduri. Și-apoi, ce poți să știi? Poate că într-adevăr să fi fost doar în trecere... Și poate că așa, „în trecere", s-a nimerit la Singapore. Călătoare prin viață... Dar s-a făcut vremea să mergem la culcare. Noapte bună, dragă Vasilev!

În seara următoare tocmai treceau prin Cernavodă și admirau giganticul pod de peste Dunăre, cînd guardul Andreev declară pe un ton oarecum solemn:

— Şi, totuşi, în ciuda pesimismului dumneavoastră, domnule căpitan, călătoria mea pe *Burgas* nu este complet lipsită de foloase...

— Pentru că aţi văzut podul? îl privi căpitanul.

— Da! Şi fiindcă ştiu, accentuă el plin de mîndrie, ştiu cum aş putea să-l distrug în caz de război!

— Zău?! Foarte interesant! Să auzim, cum?

— O vedetă rapidă cu motor bun va parcurge distanţa aceasta nu în zile, cum facem noi acum, ci numai în cîteva ore. Va trebui să avem doar explozibil suficient, şi gata! Guardul Andreev îi privi pe rînd, cu mîndrie, plin de superioritate.

Căpitanul pufni în rîs.

— De ce rîdeţi? întrebă nervos Andreev.

— Va să zică, totul e foarte simplu! Exploziv, şi gata! ai? Eh, eşti tînăr încă, foarte tînăr, flăcăule! Şi-apoi, ce mă tot mir eu atîta? Voi n-aţi văzut măcar cum arată o luptă pe mare! Dar ce-i fi crezînd tu, guardule? că aia de pe malul celălalt o să stea cu mîinile în sîn şi-o să te-aştepte pe tine să dărîmi podul, nu-i aşa? Tu n-ai decît să-ţi aduci explozibilul, şi gata... eh, e de-a dreptul caraghios!...

— Nu cumva dumneavoastră aţi luat parte la război? rîse ironic Andreev. După cîte ştiu eu, „flota noastră militară de Dunăre"...

— Tu lasă asta, „flota noastră militară de Dunăre"! Prostii! Dar ascultaţi mai bine, să vă povestesc ceva din timpul războiului, dar nu despre „flota militară de Dunăre", ci despre flota comercială.

Vasilev se grăbi să toarne în pahare.

— Te rog... spuse căpitanul Petrachev şi-i luă sticla din mînă. Doar ştii regula: eu torn vinul, asta e datoria gazdei! Petrachev rîse gros: De cînd sînt căpitan, aşa e rînduiala la masă. Numai eu torn vinul. Ca să ştiu cui şi cît să torn fiecăruia. Asta, ca nu cumva să mi se îmbete cineva din echipaj. Acu, hai noroc!

Băură, şi el îşi reluă vorba, încet şi liniştit:

— Cînd se încheie armistiţiul, ţara noastră se umplu de francezi şi de englezi. Primii care sosiră, dacă vă amintiţi, au fost francezii. În Romînia, pe celălalt mal al Dunării, nemţii nu se îndurau să plece. Şi — după

cum știți că au obiceiul — încărcau tot ce găseau și trimiteau, tren după tren, în Germania. Francezii, care stăteau pe malul ăstălalt, voiau să treacă dincolo, dar n-aveau cum. Nemții ridicaseră aproape toate podurile de pontoane de peste Dunăre și aproape toate șlepurile, iar de vapoare, nici vorbă! Au lăsat doar unul, vechi și stricat. Era un vas din acelea pe care-l dăruiseră rușii încă pe vremea eliberării noastre de sub jugul turcesc. Într-o zi aud că mă cheamă la Cartierul general al anglo-francezilor, cum i se spunea pe-atunci. „Căpitane, mă iau ei în primire de la ușă, să trăiești, poftește, ia loc și..." tot soiul de asemenea amabilități. Într-un cuvînt, îmi spun ei, uite așa și așa stau lucrurile: „Mîine vom face debarcarea". „Debarcarea?" întreb eu mirat. „Da. Dumneavoastră veți lua comanda vaporului, veți lega cîte un șlep de ambele părți ale bordajului, iar restul e treaba noastră!" „Bine!" zic eu și plec. Așa am și făcut. Am luat eu cîțiva marinari, care s-au oferit să meargă voluntar, am găsit un cîrmaci și-un mecanic și am pornit mașinile. Așteptăm noi peste noapte cu cazanele sub presiune să vină francezii, că doar era vorba să facem debarcarea în zori și trebuia să tăiem Dunărea. Așa gîndeam eu!

— Chiar așa! se grăbi să aprobe guardul Andreev.

Căpitanul Petrachev zîmbi:

— Precum vezi, mai știm și noi cîte ceva din meseria dumneavoastră... Stau, va să zică, și aștept, dar nu vine nimeni. Aproape se luminase de ziuă, cînd văd că anglo-francezii mei amplasează tunuri de cîmp de-a lungul bulevardului și încep să tragă, ochind podul, care avea un cap pe celălalt mal. Zadarnic s-au chinuit ei, că n-au putut să-l nimerească. Așa că nemții reușiseră să-și care nestingheriți acasă tot ce-au putut lua din Balcani. Și lucrurile lor, și ale romînilor, ba chiar și ale noastre, pe care reușiseră să le transporte dincolo. În acest timp sosesc la mine niște soldați francezi. Dar ce fel de soldați! Pe cinstea mea, toți negri! Francezii au trimis numai negri încoace, nici măcar un singur soldat alb! Sînt tare șireți, lua-i-ar naiba! Știau că romînii nu prea-i iubeau pe ostașii *Kaiser*-ului, și cîțiva romîni mai îndrăzneți au trecut Dunărea înot și le-au

comunicat anglo-francezilor că nemții au pregătit niște avioane dincolo. Aveau și cîteva tunuri. Și atunci de ce să riște soldații lor? Mai bine era ca Petrachev să comande vaporul echipat cu marinari bulgari, iar soldații negri să debarce. Sîngele lor franțuzesc este prea scump, pe cînd al nostru nu-i costa nimic... Mai cu seamă acela al soldaților negri din colonii! Ah, mama lor!... iertați-mă, dar cînd îmi amintesc... și apoi cum să nu înjuri? Nici n-am ajuns bine pînă în mijlocul fluviului, și din prima încărcătură n-a rămas nici măcar jumătate! Cînd îmi trecu aeroplanul ăla nemțesc, jos de tot, deasupra șlepurilor legate de vapor și cînd mitraliera țăcăni o dată, toți nenorociții aceia, care se înghesuiseră unul într-altul, nemaiștiind încotro să se ascundă, au căzut secerați! Căpitanul Petrachev oftă... „Intrați în cală!" le strig eu, gîndind că acolo tot o să fie mai apărați, datorită tablei de blindaj a șlepului, dar ei nu înțeleg ce le spun. Cînd am văzut eu masacrul ăsta, doar eu mai rămăsesem întreg, am întors vaporul spre malul nostru. Ofițerii francezi, care văzuseră totul, nu mi-au cerut nici un fel de explicații, dar au adus alți soldați, tot negri, se-nțelege... Da, numai că de data asta nu mai voia nici unul să se îmbarce.

— Ei, și-atunci ce-ați făcut? N-a mai avut loc debarcarea? întrebă Vasilev.

— Ba se înțelege că am debarcat! Dar albii au fost ceva mai șireți decît negrii. Au adus rachiu, i-au îmbătat bine, și după aceea i-au îmbarcat pe vas ca pe niște animale. În afară de asta, se pare că cei de pe malul celălalt al Dunării își cam terminaseră treburile și n-au opus decît o foarte slabă rezistență.

— Francezii i-au fugărit și-n Romînia pe nemți? se băgă în vorbă guardul.

— Ei, aș, pe nemți să-i fugărească?! Nemții dăduseră de mult faliment acolo. Nu pe nemți, ci pe ruși voiau ei să-i pună pe fugă, dar nu le-a prea mers! O armată întreagă a trecut pe la noi spre Dunăre, iar prin Bosfor și-au strecurat toată flota, numai că soldații și marinarii francezi au refuzat să mai lupte. Ostașii aceia nu voiau să se bată împotriva bolșevicilor, asta e!

— De ce ne-ați povestit toată istoria asta? întrebă cu asprime în glas guardul Andreev. Ca să ajungeți la această concluzie? Nu-i așa că numai pentru asta, căpitane Petrachev?

Căpitanul își turnă din nou vin în pahar.

— Știi ce, guardule? îl privi el pieziș. Aș vrea să-ți amintesc mai întîi că pentru tine sînt „domnule căpitan". Dar, mă rog, treacă de la mine! Am povestit această istorie, și am făcut-o anume pentru tine, ca să nu crezi că n-am fost în război! Asta, în primul rînd, iar în al doilea rînd, fiindcă mi-am amintit de nenorociții aceia de soldați negri, care fuseseră aduși de cine știe unde și trimiși fără nici un pic de milă la moarte! Și pentru ce? Ca să piară pe cîmpurile de luptă mărind puterea celor de care au fost robiți. Uite... de aceea am povestit-o! Noapte bună!

Înainte de-a ajunge la Brăila, lucru care urma să se întîmple, după calculele căpitanului, în zorii zilei următoare, ambarcațiunea își petrecu ultima noapte aproape de malul drept al Dunării.

Masa de seară fu la fel de aleasă ca și în alte seri și se servi din nou vin. Lumina electrică nu se mai stinse și nu mai fu folosită lampa cu petrol.

— De ce toate astea? întrebă Liubomir Vasilev, mirat.

— Băieții au cerut mai multă lumină în seara asta, ca să-și poată aranja contrabanda. Nu ajungem mîine la destinație?

— Ce contrabandă? se interesă Vasilev.

— Țigările fără banderolă. E plin vaporul cu țigări. Fiecare are sute de pachete.

— Fiecare? încruntă din sprîncene guardul.

— Toți, se-nțelege că toți! Dacă nu mă înșel, și tu ai...

— Numai pentru consumul meu personal!

— Dacă sînt numai pentru consumul tău personal, de ce le-ai luat fără banderolă? Pe mine asta nu mă miră, și eu mi-am luat, și încă o cantitate destul de bunicică. Ba mai faci un cadou, ba mai cumperi cîte ceva cu ele.

Mare lucru! Uite, Vasilev o să cîștige vînzînd grîul, iar noi, vînzînd țigări. Nu-i așa, guardule?

Guardul tăcu, înghițind în sec, apoi spuse „noapte bună" și se duse la culcare.

În urma lui, căpitanul se porni pe rîs:

— Nu-i convine să recunoască cinstit că și el e la fel ca toți ceilalți! Toți sîntem educați la fel, furăm fiecare ce putem...

— Ciudat fel de-a recunoaște... spuse Vasilev, ca să zică ceva. Începea să simtă un fel de stingherealâ.

— De ce adică e ciudat?

— Ce, dacă ai luat o dată, acolo, niște țigări fără banderolă, se cheamă furt?

— Se-nțelege că-i furt! Doar n-o fi ceva legal.

— Eu cred că este vorba doar de-o mică învîrteală. Nu e o crimă așa de mare să treci peste graniță cîteva pachete de țigări. Fiecare se învîrtește cum poate...

— Ia te uită raționament! se miră căpitanul Petrachev. De fapt, dacă am în vedere cine se află în fața mea...

— Și, mă rog, cine se află în fața dumneavoastră? întrebă, privindu-l cu uimire, Liubomir Vasilev.

— Un negustor de grîu...

— Și, după dumneavoastră, meseria asta nu este îndeajuns de onorabilă?

— Natural că nu este onorabilă!

— Nu înțeleg, domnule căpitan.

— Tu poți să-mi spui și de-a dreptul „căpitane", tu nu ești băiat rău și nu mi te umfli în pene, numai că meseria pe care ți-ai ales-o e necinstită.

Vasilev ridică din umeri.

— Nu înțelegi, nu-i așa? reluă Petrachev. Bine, am să-ți explic. Dă-mi sticla, să mai turnăm puțin vin. Hai noroc! Acum ascultă-mă. Tu ai văzut vreodată oameni răbdînd de foame? O să-mi răspunzi poate că ai văzut pe front. Dar eu nu-ți vorbesc de aceia. Eu îți vorbesc de-o foamete de lungă durată. Eu îți vorbesc de oameni cărora le poți număra coastele, ale căror mîini și picioare sînt numai piele și os, ai căror ochi sînt înfundați adînc în fundul capului... îți vorbesc de adevărata foamete, lungă, prelungită, că pare fără sfîrșit. Îți vorbesc de

accia care se zbat în sărăcie și nu văd pîinea cu lunile, care se hrănesc numai cu resturile aruncate de la masa vreunui îmbuibat. Eu îți vorbesc despre acela care nu se ridică niciodată sătui de la masă. N-ai văzut așa ceva, se-nțelege că n-ai văzut! Dar eu am văzut! În Port-Said, în Aden, în Bombay și în orice port vrei, rătăcesc cu miile, rătăcesc cu sutele de mii oameni care nu se satură niciodată, cărora nu le ajunge pîinea niciodată, fiindcă nu au bani ca să și-o poată cumpăra! Și dacă îndrăznesc s-o fure uneori, ajung la pușcărie. Eu am văzut astfel de oameni și știu că și la noi sînt mulți care nu se satură niciodată. Știi din ce cauză? Fiindcă există oameni ca tine, care fac negoț cu pîinea celor mulți. Uite, în ultima vreme nu găsești pic de făină la noi, iar tu îți duci grîul să-l vinzi la Brăila. Este, sau nu este așa?

— S-a găsit grîu și pentru noi, răspunse Vasilev.

— Cred că s-a găsit. Dar prin cîte mîini trece grîul acesta pînă ajunge la oameni? Uite și grîul tău, prin cîte mîini va trece pînă se va face pîine? Știi bine prin cîte mîini va trece și tot așa de bine mai știi că toți cîștigați de pe urma ei. Și încă ce cîștig! Dacă m-ai întreba pe mine ce părere am, ți-aș răspunde că grîul nu este articolul cu care să se facă comerț. Fiindcă din el se face pîine pentru oameni!

— Bine, și ce-ar trebui făcut după dumneavoastră?

— Să se dea pîine fără bani! Da, da, ce te uiți așa la mine? Așa cum ai auzit, fără bani, fiecăruia: oricare om care muncește să aibă dreptul să și mănînce. Te miri de cele ce auzi, nu-i așa? Noapte bună! Mă duc să-mi văd băieții. Au durat cam mult pregătirile...

CAPITOLUL III

Lăsară șlepurile ancorate la oarecare depărtare de port, aproape de malul năpădit de sălcii, puseră doi marinari de pază, iar restul echipajului îmbarcat pe *Burgas* plecă spre Brăila.

În fața ochilor li se dezvăluia un tablou minunat: vapoare, mici și mari, fluviale și maritime, zeci de șlepuri și bărci, plutind ușor sau legănîndu-se în ancore. În spatele portului se vedeau silozuri uriașe și cisterne de carburanți. Mai încolo zăriră niște șlepuri mici, ciudate, cu catargele înclinate.

— Astea sînt elevatoare, explică bătrînul căpitan. O drăcovenie de asta o pun între șlepul tău și vaporul în care se încarcă și ți-l golesc cît ai clipi din ochi! Dar să-ți dau un sfat: Cînd vine momentul să predai grîul, nu te învoi să pună două elevatoare la șlep, fiindcă n-ai să le poți controla. De fapt, cu unul singur tot o să te înșele ei, dar dacă vor pune două, îți dai seama că e mai greu! Ține bine minte ce-ți spun! Și ai grijă să nu te-ncrezi în nimeni, mai cu seamă în cei cu... experiență, cum sînt cei de la *Surveillance*. Asta e o organizație care supraveghează primirea și încărcarea, da, îi cunosc eu... Cine dă mai mult, de ăla au grijă...

— Vă mulțumesc, n-am să uit! bolborosi Vasilev, amintindu-și propriile sale bănuieli cu privire la organizația internațională *Surveillance* încă de pe cînd încărcau grîul în portul bulgăresc, și-și ațintă din nou privirea înainte, spre orașul portuar.

Brăila! În sfîrșit, se realizează visurile lui, iată-l acum în fața acestui oraș, prin care se scurgea grîul întregului bazin dunărean. Aici avea să se hotărască soarta lui, aici avea să se vadă dacă e sau nu un negustor de talie europeană. Pe fața lui trecu o grimasă: „Ne vom război oricît va fi nevoie!" și dădu amenințător din cap spre dușmanul nevăzut.

Pe remorcher domnea o agitație ușor de explicat. Toți căutau să fie calmi, dar fiecare se enerva dintr-o nimica toată.

— Ne vor verifica oare hîrtiile?

— Bineînțeles!

— Nu cumva îți închipui că ne vor da voie să debarcăm așa, fără nici un control!

— Nu, mă, eu am întrebat de actele vaporului.

— Alea sînt gata pregătite, la căpitan.

— Eh, nu vine el pentru prima oară aici!

— Uite, nici nu va debarca bine, și își va găsi cunoscuți!

— Și ce, e de mirare? El e cunoscut peste tot.

— E un om strașnic căpitanul nostru!

— Mai încape vorbă? Ehei, pe unde n-a colindat el?!

Burgas-ul se apropia tot mai mult de port.

Se deslușeau bine siluetele de pe chei, și Vasilev observă că și aici, în portul Brăilei, umblau de colo-colo oameni fără lucru și înțelese că și aici activitatea era paralizată de criză.

— Adunați-vă cu toții la un loc! ordonă căpitanul. Toți! Toți, și cei de la șlepuri! Ascultați ce vă spun și aveți grijă să transmiteți și celor care sînt în momentul de față la posturile lor. Fiți atenți! Coborîm pe un mal străin. Să fim serioși! Mă-nțelegeți? Și cu țigările fiți cu băgare de seamă! Nu cumva să fie arestat vreunul dintre voi, că pe urmă dă de belea! Bineînțeles că lucrurile le voi lămuri eu pînă la urmă, că doar n-o să-l las să zacă prin închisorile romînești, dar să se gîndească bine ce-l așteaptă la întoarcere... Și, în orice clipă, nu uitați că ne aflăm într-o țară străină. S-a înțeles?

— S-a înțeles, domnule căpitan! strigară veseli oamenii din echipajul remorcherului.

— Așa! Va să zică, ne-am înțeles? Asta-i tot! Ascultă... se întoarse căpitanul Petrachev spre Liubomir. Tu ce-ai să faci mai întîi după ce-om coborî?

— Mă duc să-l caut pe negustorul Alfred Cohen.

— O să stai la el?

— Nu știu, n-aș crede... De ce?

— În acest caz, să știi că poți să te întorci pe vapor cînd vei dori. Aici poți să dormi, ai locuința ta. Ce rost are să umbli prin hoteluri?

— Și dumneavoastră?

— E foarte probabil că și eu voi face același lucru. De altfel, voi vedea curînd ce-am să fac. Așa, ne-am înțeles? Poți să dormi pe vas. În definitiv, nu l-ai închiriat? rîse el. Apoi se întoarse spre guardul Andreev, care se oprise la mică distanță și asculta discuția dintre ei. Ce-am spus este valabil și pentru tine. Tu faci parte din echipajul vasului. Nu cumva să te apuci să

alergi prin oraș după cameră la hotel! Nici un marinar nu face așa ceva atîta timp cît corabia lui se află în port!

— Știu asta, știu, spuse guardul Andreev, dînd din mînă.

— Tu n-ai decît să știi, eu însă găsesc că trebuie să-ți spun lucrul acesta. Și, în general, caută să caști cît mai puțin gura prin oraș. După cîte am înțeles eu, nu prea vorbești bine romînește. Ai grijă ca nu cumva să te tragă de limbă cine știe cine... Lămurit?

Căpitanul Petrachev își găsi prieteni încă înainte de-a coborî pe uscat. Unul dintre primii romîni care se urcară pe vas să cerceteze actele îl îmbrățișă pe căpitan ca pe un vechi prieten.

Actele remorcherului erau în regulă. Toate celelalte formalități se făcură și ele la repezeală. Se dădură și adeverințele pentru liberul acces în vapor, se comunică că cele patru șlepuri se află în apropiere, fură plătite taxele și se primiră actele și aprobările necesare.

Prietenul căpitanului îl trase mai la o parte și-i spuse ceva la ureche, zîmbind misterios. Zîmbi complice și Petrachev.

— Știi ce mi-a spus? îi comunică el după aceea lui Vasilev. O veche iubită de-a mea — eh! poveste de mulți ani în urmă — cică ar fi văduvă. O să mă duc să-i fac o vizită, așa că nu este exclus să rămîn acolo și cu locuința. Nu se știe... Iar tu, nu te teme, deși nu știi o boabă romînește, te vei putea descurca vorbind franceza. Aici toți funcționarii știu franțuzește. Iar pînă la biroul ăluia... cum îl cheamă? te voi conduce eu... Hai să coborîm, se întoarse el către Liubomir, după ce mai schimbă cîteva cuvinte cu prietenul său de la căpitănia portului. Prietenul meu ne invită pe amîndoi să mergem pînă la biroul lui. Numai pe noi ne invită, și apoi așa e firesc — pe tine ca afretor, iar pe mine în calitate de comandant al vasului. Vino, nu e rău de loc să-ți faci legături pe aici. Ăsta e un om cunoscut, un marinar bătrîn. Îți va fi de folos în caz de nevoie. Și, în afară de asta, nu ia bacșiș... E un om cinstit!

De fapt, Liubomir Vasilev dorea să se întîlnească cît mai repede cu Alfred Cohen, dar și căpitanul avea dreptate, așa că-l urmă pe amabilul funcționar de la căpitănia portului.

Acesta îi introduse în biroul său și, într-o franțuzească curată, îi salută din nou, urîndu-le „bun venit". Era fericit că întîlnește un căpitan bulgar, navigînd pe-un vas pe care flutură pavilionul bulgăresc. După părerea lui, popoarele nu aveau nimic de împărțit între ele.

— Bulgarii și românii ar putea să trăiască în bună înțelegere, ca niște buni vecini ce sînt. De ce această ură sădită în sufletele unora și întreținută de cîțiva? Noi îi iubim pe bulgari. Aici, în Brăila, se află chiar o școală și o biserică bulgărească. Dacă doriți, vă conduc să le vedeți.

— E mult mai sănătos să nu te duci! îi șopti căpitanul în bulgărește lui Liubomir, în timp ce prietenul său de la căpitănie căuta ceva într-un dulap. Prietenul ăsta al meu e om bun, un om de treabă, dar dacă alții se vor gîndi că cine știe cu ce scop ai venit... de ce să te legi la cap cînd nu te doare?

Funcționarul portuar, ca fost marinar ce se afla, îi trată cu coniac, dădu dispoziții să se comunice la Bursă că în port au sosit patru șlepuri cu grîu, pentru ca să se ia probe între timp, și porni împreună cu oaspeții, să le arate orașul.

— Totul e mort, începu el de cum ieșiră afară. Aproape că n-avem nimic de lucru. Și asta de multă vreme...

— Văd că sînt destule vapoare aici, spuse Liubomir Vasilev.

— Eh, dacă ați ști cîte erau altădată... Asta e nimica toată! Și-apoi, de cînd stau astea aici! arătă el spre șlepurile ancorate la chei. Vin numai vapoare care fac curse regulate de pasageri. Și numai cîteva companii navale mai lucrează. Celelalte și-au încetat activitatea. Nu mai vin vase particulare și nici de cele care făceau încărcături întîmplătoare. E o criză înfiorătoare! Și-o mare foamete, prieteni, mare foamete! Dar la dumneavoastră cum e? se întoarse el spre cei doi oaspeți.

Dintr-un patriotism rău înțeles, Liubomir voia să spună că la ei lucrurile stau altfel, dar căpitanul Petrachev, într-o franțuzească perfectă, și nu în romînește, ca să-l poată înțelege și Vasilev, îi spuse că și în Bulgaria criza a paralizat comerțul, că mulți oameni au rămas fără lucru și că marea lor majoritate rabdă pur și simplu de foame.

— De ce vorbești așa? încercă Vasilev să-l oprească, șoptindu-i în bulgărește că e rușine să spună chiar totul.

— Rușine? se miră căpitanul Petrachev. De ce să-mi fie rușine? Nu-i ăsta adevărul? Și-apoi, ascultă, nu mai vorbi cu mine bulgărește atîta timp cît sîntem împreună cu el și omul nu știe limba noastră! Uite cum ne privește de nedumerit... Apoi, întorcîndu-se spre prietenul său romîn, îi făcu cu ochiul și-l întrebă, rîzînd larg: Și unde zici că locuiește acum frumoasa noastră prietenă de altădată?

— Te voi conduce pînă acolo, dragul meu! Eh, știu c-o să aibă de ce să se minuneze!

— Mai întîi însă va trebui să-l însoțim pe domnul Vasilev pînă la un birou comercial.

— Se-nțelege, cu plăcere. La care anume?

— La „domnul“ [1] Alfred Cohen, zise Liubomir. Se gîndea că, vorbind romînește, o să-i facă plăcere funcționarului portuar.

— O, Alfred Cohen? întrebă el, mirîndu-se.

— Îl cunoașteți?

— Cine nu-l cunoaște în Brăila?

— Ei, și ce fel de om e? întrebă căpitanul Petrachev, cu oarecare curiozitate. El era la curent cu o bună parte din treburile pe care le-avea de făcut aici Vasilev. Cunoștea, se înțelege, numai latura cinstită a acestor treburi. În serile lungi petrecute împreună pe vaporaș, Vasilev îi povestise cîte ceva, spunîndu-i între altele că are și-o recomandare către acest domn Alfred Cohen.

[1] În romînește în original.

— Apăi... ce să zic? sughiță pe neașteptate funcționarul. Mare negustor, marc... De altfel, o să-l vedeți și dumneavoastră...

Tăcu. Era limpede că nu voia să vorbească mai mult.

Ajunseră în centrul orașului. Văzură magazine mari, cu vitrinele frumos aranjate, și, la tot pasul, întîlniră trăsuri cu vizitii îmbrăcați în caftane lungi de catifea. De altfel, în general, orașul arăta ca oricare oraș de provincie. Aceleași clădiri cu două caturi și cu magazine la parter pe străzile principale, iar pe străzile lăturalnice, aceleași case obișnuite, cu cornișe la ferestre, cum poți întîlni oriunde. Și aceeași sărăcie. Aceiași oameni, lipsiți de bucurii, care nu-și văd capul de treburi, aceleași gospodine cu coșnițele pe braț, care tîrguiseră cîte ceva în piața sărăcăcioasă, acciași elevi cu șepci școlare în cap și, doar ici-colo, cîte-o femeie îmbrăcată mai luxos, cu pălărie foarte modernă și elegantă, cu haină de blană scumpă. Astfel de toalete se întîlneau foarte rar, după cum rari sînt și oamenii care țin în mîinile lor mari bogății.

Însă Vasilev nu vedea și nu înțelegea nimic. La apariția acestor femei se tulbura, dar gîndind că în curînd se va întîlni cu necunoscutul domn Alfred Cohen, de care depindea atît de mult, simțea cum îl furnică pe șira spinării.

Funcționarul de la căpitănie se opri.

— Iată! arătă el o casă mare cu două caturi. Aici e.

Liubomir salută și, luîndu-și rămas bun, se despărțiră

CAPITOLUL IV

Cu mulți, cu foarte mulți ani în urmă, printre negustorii de cereale din Vidin, puteai întîlni un om tînăr, pe nume Alfred Cohen. Alfred Cohen nu putea trece drept un om frumos, ci dimpotrivă. Adeseori se întîmpla să se țină după el droaie copiii orașului, strîmbîndu-se

în toate chipurile, scoțînd limba și strigîndu-i: „Broscoiu! oac-oac! Broscoiu! oac-oac!“ Alfred Cohen se făcea că nu-i observă. Iar dacă vreunul din strengari se împiedica în picioarele lui, Cohen nu-l apuca de păr și nici nu-l trăgea de urechi, cum ar fi făcut oricare cetățean onorabil al Vidinului, ci îl mîngîia părinteşte pe creştet. Considera că astfel va reuşi să scape mai curînd de răutățile copiilor decît dacă i-ar pedepsi. Şi, într-adevăr, copiii uitară cu timpul de Alfred Cohen. El însă nu uită că, în timp ce copiii îl batjocorcau, strigîndu-i: „Broscoiu! oac-oac!“, părinții lor şedeau în fața dughenelor și nu numai că nu-i mustrau pe strengari, dar uneori îi mai și încurajau.

Mai toate rudele lui din oraş erau cerealişti mărunți. Şi părinții, și unchii lui Alfred făceau comerț cu grîne. Aceştia și alți cerealişti bulgari, la fel de mărunți, se concurau reciproc, adunau grîul de la țărani, înşelîndu-i cu mici cantități, străduindu-se „să-i ciupească“ la fel și pe marii negustori de cereale, cărora le revindeau grîul. Nici unul dintre ei nu putea însă ajunge la o situație mai bună. Tînărul Alfred prinse treptat secretele negustoriei, începînd prin a mătura depozitele. Mai tîrziu lucră într-un laborator la stabilirea greutății hectolitrice. După un timp făcu analize și calculă corpurile străine din grîne, iar, în cele din urmă, îl lăsară să iasă înaintea țăranilor, la o distanță bunicică de oraş, și să-i înşele încă de acolo la cumpărarea mărfii. Meseria de misit, cu toate că în scurt timp deveni un maestru, nu-i plăcea însă lui Alfred și o părăsi, pentru a se ocupa de încărcatul şlepurilor. Dar i se făcu leha-mite să stea toată ziua pe puntea încinsă de soare a şlepului, să înghită praf și să aibă de-a face cu hamalii.

Toate rubedeniile lui Cohen ajunseseră la concluzia că din Alfred n-o să iasă nimic. Ce înscamnă această nestatornicie? Exista oare altă negustorie mai bună ca a lor? L-au chemat, l-au sfătuit „să-și bage mințile în cap“, l-au amenințat că-l vor lăsa în plată Domnului, și atunci „să vedem cum o să-și cîştige pîinea!“

Alfred asculta, nu răspundea nimic, apoi cădea de acord cu binevoitorii săi, dîndu-le dreptate și recunos-

cînd că e vinovat și că nu-și cunoaște interesele. În sufletul lui, însă, Alfred se revolta contra acestor sfătuitori, nu putea în ruptul capului să se împace cu gîndul că va trebui să-și petrecă toată viața în orașul acesta, practicînd o meserie stupidă, că va trebui mereu-mereu să facă pe misitul, bătînd șoselele după căruțele țăranilor, să se chinuie încărcînd șlepuri străine, sau să facă concurență măruntă firmelor Cohen, Novoselschi, Pincas, Cataivanov și așa mai departe.

Într-o zi îi ceru tatălui său cu împrumut o mie de leva, fără nici o explicație, spunîndu-i doar că are nevoie de bani.

— Ai nevoie de bani? Și încă de-o mie de leva? se miră bătrînul Cohen. Și pentru ce anume? Pot să știu? Ce-ți lipsește, mă rog? Ai de toate, și îmbrăcăminte, și încălțăminte, iar mîncare îți dă maică-ta! Dacă e vorba de bani de buzunar, nu-ți ajung cele cinci leva pe care ți le dau în fiecare săptămînă? Ce nevoie ai de așa mulți bani? Nu e nici un iarmaroc pe nicăieri! Și chiar dacă ar fi, nici la iarmaroc nu trebuie să cheltuiască un băiat ca tine mai mult de... douăzeci de leva!

Dar feciorul stărui că are neapărată nevoie de bani. Și cu nici un chip nu voia să spună pentru ce anume îi trebuie.

În aceeași seară părinții convocară un consiliu de familie. Cum era de așteptat, cu toții se mirară de ciudata cerere a lui Alfred. Nici unul din bărbații prezenți la această consfătuire nu-și amintea să fi cerut vreodată părinților o sumă atît de mare.

— O mie de leva? Ce, e nebun?

Îl întrebară dacă nu cumva i-a intrat în cap să se apuce de negoț pe cont propriu. Alfred nu spuse da, dar nici nu tăgădui. Familia își zicea că într-un fel era bine că s-a hotărît să facă negustorie pe cont propriu, dar sînt timpuri grele, și-apoi era și prea tînăr...

Alfred știa că pentru toți negustorașii de cereale au fost timpuri grele și zîmbea la toate obiecțiile lor.

— Eh, bine, zise atunci tatăl, dacă ai hotărît să începi un negoț pe socoteala ta, n-am nimic împotrivă! Să fie într-un ceas bun, dar ai depozit, ai inventar?

Unul din unchii lui spuse că el s-a descurcat numai cu două sute la început. Toți îl sfătuiră pe bătrînul Cohen să nu-i dea lui Alfred cît cere, că va fi un rău exemplu pentru ceilalți tineri din neamul lor. Ce s-ar întîmpla dacă fiecare ar veni să-i ceară tatălui său cîte o mie de leva? Nu e asta o risipă fără rost? Lucrul cel mai important era ca banii să nu iasă din casa lor comună. Ca mîine începe sezonul, și banii trebuie să fie gata pregătiți pentru marfă. Unul din unchii lui Alfred, mai șiret ca ceilalți, îl întrebă pe bătrînul Cohen dacă are o mie de leva, și, bineînțeles, acesta se grăbi să spună: „Nu!" Îl tot întrebau pe Alfred pentru ce anume îi trebuiau banii, dar el tăcea cu încăpățînare; după ce muncise atîta vreme pentru tatăl său, avea dreptul, la urma urmei, spunea el, să primească o mie de leva. Mai ales că nu-i cere decît cu împrumut. Alfred adăuga că erau obligați să-i dea crezare că-i va înapoia. Îi mințise el vreodată pînă acum?

Atunci fratele mamei sale, unchiul Pincas, se sculă în picioare și, revoltat la culme, spuse celor de față că el crede că a ghicit adevărata pricină pentru care Alfred cere banii. Nu este vorba de nici un fel de negustorie și nici de dorința de a lucra pe cont propriu! Dacă ar fi fost vorba de negustorie, i-ar fi dat el nu numai bani, dar și inventarul de care avea nevoie nepotul, fiindcă tocmai în momentul acesta avea disponibilă suma de o mie de leva și putea să-i vină în ajutor, fără să-și încarce socotelile. Ar fi putut să-i dea și un cîntar, și aparatul cel vechi pentru măsurarea greutății hectolitrice. Da, așa ar fi făcut el dacă Alfred ar fi năzuit să lucreze pe cont propriu. Dar nu asta voia el. Din încăpățînarea lui de-a nu da un răspuns sincer la întrebările lor, se vede limpede că scopul pentru care cere banii este necinstit. Cu alte cuvinte, după părerea lui, tînărul Alfred este victima unei iubiri nelegiuite, e vorba de vreo femeie dintr-acelea care sosesc aici cu vapoarele austriece și ungurești și se instalează la hotel.

Cînd auziră de presupunerea unchiului Pincas, care suna aproape ca o învinuire, cei de față se cutremurară și se lepădară pe loc de tînărul desfrînat. Zîmbetul cu

care Alfred se străduia să dezmintă învinuirea absurdă care i se aducea li se păru dovada de netăgăduit a vinovăției lui, și cu toții se grăbiră să părăsească casa în care intrase *răul*, lăsîndu-l pe bătrînul Cohen să se descurce cum s-o pricepe.

Tatăl „se descurcă" în mod... patriarhal. Ca șef de familie, găsi de cuviință că cel mai bun lucru pe care-l are de făcut e să păstreze neîntinată onoarea familiei sale și trase o bătaie bună tînărului vlăstar, care apucase pe drumuri greșite. Nici nu se mai gîndi să-l întrebe pe Alfred dacă această învinuire este îndreptățită și nici n-avu răbdare s-o asculte pe soția sa, care-l sfătui ca mai întîi să vadă despre ce-i vorba. Cum plecară neamurile, Cohen se descinse, îl apucă pe Alfred de ceafă și-i trase cu cureaua pînă obosi.

Cum Alfred nici nu încerca să protesteze sau să țipe, tatăl se înverșuna tot mai mult și, cu toate rugămințile mamei, depunea din ce în ce mai multă sîrguință în pedepsirea feciorului, care împlinise de curînd optsprezece ani.

După ce bătrînul Cohen obosi bine, se încinse din nou și-i spuse liniștit feciorului, care-l privea cu umilință:

— Chiar mîine o să te însor. O iei pe fiica lui Buco Pincas, unchiu-tău.

Dar, peste noapte, Alfred Cohen dispăru de-acasă.

O dată cu el dispăru și mia de leva pe care unchiul Pincas mărturisise cu atîta ușurință unde o ținea.

În viața tînărului Alfred nu exista nici o femeie. Nici dorința de-a face negustorie pe cont propriu cu cereale pe piața Vidinului nu-l făcuse să ceară bani părinților. El voia să-și deschidă un alt drum în viață. Se sufoca din pricina vieții mohorîte din orașul său natal, se cutremura de groază la gîndul că va trebui să-și ducă zilele de aici înainte în mijlocul rudelor sale, atît de mărginite. Voia să iasă în lume, să-și facă un nume, să fie un mare și renumit negustor, și cînd s-o întoarce la Vidin, să-și scoată toți pălăria în fața lui.

Dar după ce-l pedepsi tatăl său pentru năzuințele frumoase pe care le nutrea, și pe care nu îndrăznea să le spună cu voce tare știind că nu vor fi prețuite de

familie, se hotărî să nu se mai întoarcă niciodată în orașul său. Să-l bată cu cureaua pe el, viitorul mare negustor Alfred Cohen? Și să știe toate neamurile lui că a fost bătut — fiindcă lucrul acesta se presupunea încă de cu seara — Alfred nu putu răbda. Niciodată n-ar mai fi putut să apară în fața acestor oameni, chiar dacă ar fi ajuns cel mai bogat om din lume! Nu! Mai bine să nu mai știe nimeni de el! Și din clipa aceea nu mai dădu nici un semn de viață.

O dată, însă, la Șanhai, văzu o chinezoaică sărmană, zdrențăroasă, înconjurată de o droaie de copii, care se țineau de poala ei și-o priveau cu ochi flămînzi, în timp ce ea le împărțea o bucată de pîine, căpătată la o masă a restaurantului european din apropiere. Grija ei ca nici unul din copii să nu primească mai puțin decît altul chemă în amintirea lui o figură de mult uitată: mama lui, înconjurată de puii săi, cărora le dădea de mîncare. Mama lui era tot atît de dreaptă. Nici unul din copii nu trebuia să se simtă protejat sau neîndreptățit. Și se comporta cu aceeași seriozitate pe care o citise pe chipul sărmanei chinezoaice. Și atunci Alfred îi trimise mamei sale o carte poștală ilustrată, la Vidin. Ea murise, însă, între timp și nu mai putu să afle că fiul ei trăiește în marele oraș din Asia.

Dar cum era și firesc, familiile Cohen și Pincas aflară vestea. Fuseseră foarte amărîți că Alfred nu le dăduse nici o adresă. I-ar fi scris și ei. Nu de alta, dar măcar să-i comunice că se bucură de succesul lui. Se mirară privind cartonașul ilustrat, dădură admirativ din cap, își amintiră de fuga lui și de furtul mici de leva — toți fuseseră de la început convinși că el este autorul — și își aduseră aminte și de bătaia pe care-o mîncase bietul Alfred.

— Uite, vezi? De aceea s-a făcut om! trascră neamurile înțeleapta concluzie și puseră capăt discuției.

Numai rareori, cînd venea întîmplător vorba de țări îndepărtate, Cohenii își aminteau de ruda lor, acum mare negustor în îndepărtatul Șanhai.

Alfred Cohen peregrină vreme îndelungată prin lumea largă. La Șanhai făcu într-un rînd cunoștință cu Charles Legrain, asociatul de mai tîrziu al firmei „Böndal și Legrain". Mai înainte de a-l cunoaște pe Legrain, făcuse comerț la Anvers chiar cu Böndal, pe vremea cînd acesta lucra singur. Cu mult înainte de a-i cunoaște pe cei doi mari cerealiști, legase prietenie cu David Lazăr la Viena, în perioada cînd acesta studia acolo și se apucase să scrie versuri pline de melancolie. Cum erau amîndoi din Bulgaria, le plăcea să vorbească bulgărește. Iar cei doi ani pe care Alfred Cohen îi petrecuse la Viena — lucrul acesta se întîmplase cu cîțiva ani înainte de-a pleca în Asia — fusese nedespărțit de David Lazăr. Conștient de faptul că e foarte urît, în loc să-l invidieze pe prietenul său, îi admira frumusețea și eleganța. Fără a se simți în vreun fel atras către artă, se înclina totuși în fața talentului lui David Lazăr. Îl însoțea peste tot — la operă, la teatru, la concerte — și lua parte la serile literare organizate de el, recunoscînd că, fără această prietenie, niciodată n-ar fi putut să capete acea șlefuială pe care-o dă individului mediul intelectual.

Pe unde n-a umblat el și în ce colț al lumii n-a făcut comerț ! Și-a petrecut cîțiva ani la Odesa, unde vindea grîu ucrainean Angliei. S-a învîrtit și prin Hong Kong și Șanhai, făcînd comerț cu orez, pe care-l expedia în Statele Unite ale Americii și în Australia. La Anvers fusese reprezentantul firmelor sud-americane pentru comerțul cu porumb. La Amsterdam vindea cacao din colonii, la Hamburg importa secară din Peninsula Balcanică, la Neapole importa mălai, în Spania aproviziona fabricile de patiserie cu făină, în Egipt importa orez indian, concurînd producția locală... Dădu ocol întregii lumi, dar nicăieri nu rămase vreme mai îndelungată. Știa multe limbi și cunoștea modul în care se făcea comerț în fiecare țară. Făcea comerț numai cu grîne, fiindcă era afacerea cea mai sigură.

Era destul de în vîrstă Alfred Cohen cînd s-a însurat, la Alexandria, cu o evreică frumoasă, provenind dintr-o familie săracă, fericită că marele negustor se învoise să le ia fiica fără zestre. Soția nu-l iubea pe

Alfred ; nu se putuse împăca cu urîţenia soţului şi nici să se obişnuiască cu nesfîrşitele lui peregrinări. Fiica lui, însă, îşi diviniza tatăl. Iar cînd mama pieri în timpul marii catastrofe din tunelul Saint-Gothard, Alfred Cohen îşi luă fata de la pensionul elveţian, unde fusese internată în timpul războiului, şi nu se mai despărţi de ea niciodată. Mai tîrziu se gîndi să-şi organizeze şi el o viaţă mai liniştită. Hotărî să se stabilească la Brăila, fiindcă, pe de o parte, oraşul era mic şi tentaţiile pentru fiică-sa erau reduse, iar pe de altă parte, fiindcă oraşul acesta, unde comerţul de cereale se făcea pe scară mare, fiind un centru al tuturor grînarelor balcanice, îi amintea de pieţele mondiale pe care îşi desfăşurase ani de zile activitatea.

Cînd Alfred Cohen se stabili la Brăila, abia se terminase războiul mondial. Cît timp ţinuse războiul, el stătuse în Alexandria, „la fereală", întrucît, ca supus persan, nu putea fi mobilizat. Cînd se stabili la Brăila găsi ca reprezentant al lui Böndal pe un negustor local. Firma belgiană susţinea că este mult mai indicat să-şi aleagă reprezentanţii dintre cetăţenii localnici. Dar Cohen îi luă repede locul vechiului reprezentant care era un om lipsit de experienţă şi făcea deseori greşeli, pe cînd Alfred Cohen era versat în asemenea treburi, iar cînd îi mai spuse cunoscutului său din Anvers că se născuse în Balcani, ultimele îndoieli ale bătrînului Böndal se spulberară. Charles Legrain, care intrase de curînd în asociaţie cu marele negustor, îşi aminti de Alfred Cohen, pe care-l cunoscuse la Şanhai, şi primi din toată inima ca acesta să fie reprezentantul lor la Brăila pentru cerealele din întreg bazinul Dunării şi al Mării Negre. Trebuie să mai spunem că pentru marii cerealişti ai lumii nu existau nici Bulgaria, nici Romînia, nici Ungaria, nici Iugoslavia. Toate aceste ţări formau o singură regiune — bazinul dunărean — iar ca o amintire din timpurile vechi, cînd jefuiau şi Rusia ţaristă, convenţiile cu aceste ţări se numeau „ale Mării Negre", cu toate că portul de încărcare rămînea în primul rînd Brăila, iar la Constanţa, Varna sau Burgas se încărcau doar cantităţi neînsemnate.

Accasta era pricina pentru care Alfred Cohen îi luă cu uşurinţă locul predecesorului său. În fond, nu era şi el născut în bazinul dunărean? Lucrul acesta era suficient pentru Böndal ca să considere că a fost păstrată întru totul tradiţia firmei. Încă de la primele tranzacţii pe care le încheie în Balcani, firma se declară mulţumită de noul ei reprezentant. Alfred Cohen era un adevărat maestru în meseria lui.

Contractul încheiat între el şi firmă, din prudenţa acesteia din urmă numai pe termen de un an, fu reînnoit pe o perioadă de cinci ani, iar după trecerea lor, se prelungi pe un termen de douăzeci de ani.

Böndal şi Legrain erau mulţumiţi.

Mulţumit era şi Alfred Cohen.

CAPITOLUL

Un servitor tînăr, în livrea, luă cartea de vizită a lui Liubomir Vasilev, pe care acesta scrisese cu stiloul că aduce domnului Cohen multe salutări şi urări de sănătate de la David Lazăr.

Aşteptă într-un hol nu prea mare, încălzit de o sobă, în care ardeau mocnit cîţiva cărbuni. Se vede că de la această sobă se încălzeau toate odăile biroului comercial, fiindcă uşile ce dădeau spre ele erau deschise, şi Liubomir putea să audă orice discuţie. Dar cei din birouri discutau în romîneşte, şi el nu înţelegea o iotă. Cu toate acestea, la un moment dat îşi încordă auzul.

În camera care se afla chiar în faţa lui, auzi o voce moale, plăcută, rostind cîteva cuvinte în limba germană. Interlocutorul acestuia răspunse tot în nemţeşte. Cei doi oameni necunoscuţi lui Liubomir îşi împărtăşeau noutăţile aflate din buletinele de bursă, şi tînărul negustor află că preţurile de cumpărare sînt încă extrem de scăzute şi Anversul nu se hotărăşte să cumpere nici un bob de grîu. Vînzările însă continuau să fie tot atît

de regulate la Anvers, desfăcîndu-se probabil din vechile stocuri aflate în depozite, spuse a doua voce, înfundat parcă, încît se părea că omul își strecoară cuvintele printre dinți, și tot la prețurile vechi, destul de mari.

— Dacă nu mă înșel, continuă vocea înfundată după o scurtă pauză, am înțeles că afară vă așteaptă un vizitator.

— Da, adevărat, răspunse vocea plăcută, aproape că am uitat de asta cînd v-am văzut intrînd, domnule Bergson. Un oarecare domn Liubomir Vasilev. Ah, pe cartea de vizită scrie ceva. Ia te uită!

În clipa următoare, apăru în ușă un bărbat în vîrstă, cu părul complet alb, ras proaspăt, cu o gură mare și nasul puțin cîrn. Privindu-l mai atent, ți se părea chiar un om plăcut. Și lucrul acesta era și mai evident atunci cînd zîmbea.

Cu acest zîmbet minunat și prietenos pe chip se îndreptă Alfred Cohen către oaspetele său.

— *Dobre doșel, dobre doșel!*[1] începu el în bulgărește încă de la ușă, întinzîndu-i amîndouă mîinile, și pînă ce Liubomir să-i dea mîna, își desfăcu larg brațele și îl strînse ușor la piept. Bulgar, om de pe plaiurile mele! strigă bucuros domnul cu părul alb, îi prinse ambele mîini și începu să i le strîngă cu căldură, din toată inima. Va să zică dumneavoastră sînteți prietenul pe care-l trimite bătrînul David? Mă bucur, mă bucur mult! Dar el ce mai face? De ce nu dă un semn de viață? Nu, nu-mi răspundeți acum, nu-mi spuneți nimic. Veniți mai întîi înăuntru și faceți-vă comod. Aici e destul de cald, nu-i așa? Poftiți, poftiți, dragă domnule Liubomir... se întrerupse domnul bătrîn. Se vede că nu reușea să-și amintească numele de familie al musafirului său.

— Vasilev, șopti Liubomir zîmbind.

— Da, da, zîmbi la rîndul său bătrînul. Vasilev... Poftiți!

Alfred Cohen îl luă pe Liubomir de braț și-l introduse în biroul din care ieșise. Acolo — cu cartea de

[1] Bine-ai venit!

vizită a lui Liubomir în mînă — îl aştepta domnul cu glasul gros. Era un bărbat destul de tînăr, cu faţa prelungă, părul blond şi ochii de un albastru-cenuşiu, cu privirea rece, inexpresivă, îmbrăcat extrem de elegant.

— Faceţi cunoştinţă, spuse Alfred Cohen în bulgăreşte, cu procuristul meu, Olaf Bergson... şi continuă în limba germană : Iar dumnealui este domnul Liubomir Vasilev din Bulgaria, care mi-a fost recomandat de către cel mai bun prieten al meu din tinereţe, neuitatul David! Cîţi ani, cît de mulţi ani s-au scurs de-atunci! Pardon, poate că dumneavoastră nu ştiţi nemţeşte...

— Ştiu, zîmbi Liubomir, bucuros de primirea care i se făcuse.

— Atunci e minunat! exclamă Alfred Cohen. Poftiţi, luaţi loc, şi împinse către tînărul Vasilev un fotoliu de piele. Instalaţi-vă ca la dumneavoastră acasă. Prietenii prietenilor mei... cunoaşteţi proverbul? De ce te-ai ridicat, Bergson?

— Mă gîndeam să trec pe la Bursă, domnule Cohen.

— Pe la Bursă? Ei bine, du-te, du-te atunci, Bergson, voi trece şi eu pe acolo mai tîrziu, însoţit de oaspetele nostru, bineînţeles. Bineînţeles numai în cazul în care lucrul acesta îi va face plăcere. Ei, văd că eşti tare grăbit. La revedere, Bergson, la revedere!

Procuristul se înclină în faţa lui Vasilev şi părăsi biroul.

— Şi acum să vorbim din nou bulgăreşte, dragă prietene. N-am mai fost în Bulgaria de pe cînd eram un băieţandru... Mă pregătesc mereu, dar de fiecare dată se iveşte altă piedică. Uneori mi se pare că n-am să mă mai întorc niciodată!

— Dar dumneavoastră vorbiţi excelent limba noastră, domnule Cohen! se arătă sincer mirat Liubomir.

— Ăsta e un secret al meu, rîse Alfred Cohen. Vocea îi era ciudat de blîndă şi avea inflexiuni plăcute, rîsul lui însă era al unui om deosebit de crud. Dar dumneavoastră am să vi-l spun : am găsit aici nişte grădinari, bulgari de-ai noştri. Mă duc des pe la ei şi vorbim tot timpul despre ţara noastră, despre Bulgaria. Şi, să-ţi spun drept, îmi vine mai uşor să te tutuiesc, mă ierţi, nu-i aşa? în ultima vreme mă încearcă un sentiment

deosebit... nostalgia, da, da! Cîteodată sufăr şi eu de nostalgie. Poate că de aceea mă duc aşa de des pe la bulgarii noştri de-aici. Cu ajutorul lor, încet-încet, mi-am reamintit limba bulgară. Cu ei, ştii, vorbesc cu „tu". Sînt nişte oameni atît de buni şi de cumsecade! *Sans façons.* Bei o cafea? În această privinţă, aici sîntem încă în Orient. Hei, Floreo! strigă el, de data asta în romîneşte, servitorului care tocmai trecea prin faţa uşii deschise, adă două cafele, dar repede! Rîse zgomotos, văzînd graba comică a servitorului, şi-l privi cu prietenie pe Liubomir. Ei, ia spune-mi, cînd ai venit şi ce noutăţi îmi aduci de la David?

Liubomir scoase din portofel scrisoarea lui David Lazăr şi i-o întinse. Alfred Cohen o luă, privi plicul, îl deschise şi, înainte de a începe să citească, spuse încet, ca pentru sine:

— Acelaşi scris, ca atunci... neschimbat, ca pe vremuri... Citi scrisoarea, o împături, o băgă din nou în plic şi se întoarse către Liubomir: Răposatul său fiu... rosti el încet, rămînînd o clipă pe gînduri. I-a fost dat scumpului meu David să treacă printr-o asemenea grea încercare?...

Aruncă o privire întrebătoare lui Liubomir.

Tînărul Vasilev îşi zise că acum este momentul cel mai potrivit pentru a-i povesti totul despre David Lazăr. Nu spune, de altfel, în scrisoare că aducătorul ei o să-l informeze pe destinatar asupra soartei pe care o avusese Evgheni? Fără prea multe amănunte, dar punînd mult suflet în povestirea lui, Liubomir, cu emoţie în glas, îi spuse lui Alfred Cohen tot ce ştia despre Evgheni şi despre tatăl său. Povestea curgător, se opreа mai mult la unele întîmplări; cînd ajunse la sfîrşitul tragic al lui Evgheni, avu accente impresionante. Lăudase caracterul minunat şi nobil al defunctului, vorbise de prietenia cu dînsul, care ţinuse „de pe băncile şcolii pînă la chipiul de ofiţer", despre marea durere pe care i-o pricinuise pierderea atît de timpurie a prietenului său, despre deznădejdea fără margini şi viaţa retrasă pe care o ducea de atunci încoace tatăl său.

Alfred Cohen îl ascultă în tăcere. Cînd se aduseră cafelele, gazda îl invită cu un semn pe Liubomir să-şi

ia ceașca, apoi, tot atît de tăcut, o luă pe-a lui, atent la ceea ce-i povestea musafirul. La sfîrșit, deși Vasilev aștepta, plin de respect, părerea negustorului, Alfred Cohen nu spuse nimic, ci deschise din nou plicul și-și ațintì privirea asupra scrisorii.

Liubomir aruncă o privire în jurul său. Camera în care se aflau nu era mare. Se afla acolo un birou, pe care stăteau teancuri de buletine de bursă, cîteva etajere pline cu eprubete conținînd mostre din felurite sorturi de cereale, toate prevăzute cu etichete, un fel de raft pe care se vedeau aruncate în neorînduială trăistuțe mai mari și mai mici, avînd și acestea etichete sau cartonașe agățate de-o sfoară. „Astea sînt desigur mostrele pregătite pentru laborator, iar pe cartonașe au trecut, probabil, cantitățile, proveniența și analiza mărfii", gîndi Liubomir. Pe pereți atîrnau tot soiul de hărți și felurite scheme. Erau acolo hărți ale globului pămîntesc, cu însemnarea drumurilor maritime, și harta Europei, presărată cu steguleț mici, albastre. „Probabil acolo se află reprezentanțele lui «Böndal și Legrain»", gîndi mai departe Liubomir, observînd că stegulețul cel mai mare se afla înfipt în Belgia, mai precis, în punctul lîngă care scria : Anvers. Pe malul bulgăresc al Dunării nu se vedea nici un steguleț, și Liubomir simți cum îi bate inima de bucurie la gîndul că de omul din fața lui depinde ca pe cerculețul care însemna pe hartă orașul său natal să fie înfipt un steguleț albăstrui, în cazul cînd îi va da și lui o reprezentanță. Se mai afla acolo și o hartă aproape albă, înfățișînd cursul Dunării, pe care erau însemnate toate punctele de încărcare posibile, și lîngă fiecare din ele, o cifră cu caractere mari. Dintr-o singură privire fugitivă, Liubomir stabili că aceste cifre arătau distanțele în kilometri de la diferite centre pînă la portul Brăila. Spre cursul superior al Dunării, cifrele creșteau, iar în dreptul Brăilei nu văzu scris decît un zero mare. Tocmai cînd voia să-și întoarcă privirea spre peretele din spate, auzi glasul lui Alfred Cohen :

— Da ! spuse el. O să mai vorbim despre David, dar acum aș putea să știu ce anume te aduce la mine ? Și mai ales cu ce aș putea să-ți fiu de folos ? Să știi că

voi face tot ce pot pentru prietenul meu. Privi din nou plicul și spuse: Pentru prietenul răposatului Evgheni, băiatul lui David. Ei? își îndreptă el privirea întrebătoare spre Liubomir.

— Am grîu și vreau să-l vînd, zise Liubomir scurt.

— Va să zică, aceste patru șlepuri care au sosit sînt ale tale? întrebă Alfred Cohen, cu un zîmbet aproape imperceptibil în colțul gurii, și privirea lui păru că fixează ceva în spatele oaspetelui său.

Liubomir se întoarse și dădu cu ochii de o schemă a Dunării pe care n-o văzuse pînă atunci. Era mai curînd o hartă, și încă una deosebită, cum nu mai văzuse el nicăieri. Fluviul era desenat foarte larg, și în dreptul fiecărui port erau înfipte niște etichete micuțe, de formă pătrată. Acestea semănau cu niște șlepuri tăiate în secțiune și toate de culoare neagră; numai în regiunea apelor Brăilei se vedeau înfipte patru etichete roșii — șlepurile cu grîu ale lui Vasilev. Liubomir pricepu imediat că etichetele roșii însemnau șlepuri pline, iar cele negre, șlepuri goale.

— Dar abia am sosit! nu-și putu ascunde el mirarea.

— Aș fi un negustor foarte prost, spuse Alfred Cohen, rîzînd cu hohote, dacă n-aș ști imediat ce cantități de grîu sosesc în portul meu! Se întrerupse și rămase puțin pe gînduri. Va să zică, aceste patru șlepuri sînt ale tale... Vrei să le vinzi, nu-i așa?

— Ei da... îngăimă abia Liubomir. De aceea le-am și adus pînă aici.

— Hm, da...

O vreme tăcură amîndoi. Liubomir își simțea inima bătînd de-i spărgea pieptul. Acum se hotăra totul. De ceea ce va spune acest om depindea soarta firmei „Frații Vasilev" și, mai ales, propria lui soartă, ca negustor de sine stătător.

Dar ceea ce spuse Alfred Cohen îl făcu să se cutremure de spaimă:

— Rău, foarte rău!

În cameră se lăsă o tăcere grea.

După un timp, luîndu-și inima în dinți, Liubomir întrebă:

— Și nu există nici o speranță?

— Speranță există întotdeauna, răspunse Alfred Cohen privindu-l drept în ochi. Nu dispera! Orice este posibil pe acest pămînt. Există lucruri care la prima vedere par imposibil de realizat, dar depinde numai de oameni ca ele să devină realizabile.

— Cum să tălmăcesc vorbele dumneavoastră, domnule Cohen? îndrăzni să-l întrebe Liubomir, cu o umbră de nădejde în glas.

— Deocamdată în nici un fel... deocamdată... dar o să mai vedem, o să vedem ce se poate face... Iar acum, capul sus, prietene, capul sus! Va trebui să luăm toate măsurile, pentru ca să asigurăm celor ce vor urma o cale cît mai netedă. Înțelegi? Așa... Mai întîi: unde e grîul? Vreau să spun, unde au acostat șlepurile? În port?

— Au aruncat ancora înainte de-a intra în port. Acolo sub sălcii...

— Sînt vreo doi kilometri pînă acolo?

— Poate și mai mult.

— Foarte bine! Cine ți-a dat sfatul să acostezi acolo șlepurile?

— Căpitanul remorcherului.

— Spune-i din partea mea că-i un om deștept. N-avea nici un rost să plătești taxe mari degeaba. Fiindcă, îți spun încă de pe acum, poate că va trebui să așteptăm timp cam multișor pînă să putem face ceva. O să vedem cum facem, o să vedem... Ce-i drept, s-ar putea să se răcească repede vremea, ba să dea chiar și un ger mare, și îți înțeleg temerile, dar deocamdată asta-i situația, n-ai încotro, trebuie să mai aștepți. În al doilea rînd: ai anunțat Bursa de aici să comunice *Surveillance*-ului să ia mostre pentru analize?

— S-a anunțat.

— Ai mai fost pînă acum la Brăila?

— Nu, n-am mai fost niciodată.

— Atunci de unde știi cum e rînduiala aici?

— Eu nu știu, dar căpitanul a găsit imediat un vechi prieten de-al lui la căpitănia portului, care a luat toate măsurile.

— Care căpitan?

— Căpitanul nostru, care comandă remorcherul bulgar. Eu am venit doar cu șlepuri bulgărești, trase de un remorcher bulgăresc!

De data asta îi venise rîndul lui Alfred Cohen să-l privească uimit pe Liubomir.

— Remorcher bulgăresc? Și navighează sub pavilion bulgăresc?

Liubomir confirmă, zîmbind.

— Unde-i acum? Vreau să zic, remorcherul?

— În port.

— Mergem să-l vedem!

— Dacă doriți, cu plăcere.

— Se poate să nu doresc? Cînd am părăsit cu Bulgaria, steagul bulgăresc se ivea pe Dunăre filfiind doar pe catargele unor corăbii vechi cu pînze. Se-nțelege că vreau să-l văd! Mai bei o cafea? Sau mai bine lasă, o bem la Bursă. Mai întîi de toate trebuie să trecem pe-acolo. Îți voi face cunoștință cu cîțiva dintre colegii de breaslă de aici, vom afla ce vești noi au mai sosit în legătură cu cerealele, vom vedea cum merge piața internațională. Să mergem! Negustorul brăilean își cercetă ceasornicul. Ajungem tocmai la timp. Floreo! porunci el servitorului. Cheamă o trăsură!

La Brăila distanțele nu sînt mari. De la biroul firmei și pînă în port, în apropierea căruia se afla și Bursa, nu erau mai mult de trei-patru sute de metri. Alfred Cohen umbla însă totdeauna cu trăsura. Aceasta menținea autoritatea firmei și prestigiul său personal.

— Unde e Bursa? întrebă cu naivitate Liubomir cînd coborîră din trăsură în capul unei străduțe înguste și destul de lăturalnice. La intrarea străzii, exact în mijloc, erau îngropați doi piloni de fier, care făceau imposibilă intrarea vreunei trăsuri, și cu atît mai puțin a vreunei mașini.

— Asta e Bursa! răspunse Alfred Cohen.

— Vreau să spun, clădirea, sala...

Negustorul brăilean îl întrerupse din nou cu rîsul lui, care suna destul de neplăcut și nu se armoniza de loc cu vocea lui blîndă și plăcută.

— Nu există nici o sală! Bursa este toată străduța pe care mergem noi acum. Pe aici se plimbă negustorii, discută, își așteaptă intermediarii, care vin să le arate mostrele, își notează prețurile cerute și înregistrează tranzacțiile. Uimirea ta e justificată, fiindcă aici e cea mai bizară bursă din lume. Bursă pe stradă. Și strada se cheamă „strada Misitiilor", cum ar veni: a afacerilor, a tranzacțiilor. Afacerile care se încheie aici au aceeași tărie ca și cele încheiate în localul oricărei burse. Poate c-o să mă-ntrebi: „Cum se poate una ca asta?" Așa s-au obișnuit oamenii și-o țin așa înainte!

— Dar pe timp de iarnă nu li-e frig?

— Au avut ei grijă și de asta. Uite, cafeneaua și bodega asta fac și ele parte din bursă. Tot ce se hotărăște în aceste localuri este obligatoriu. Vrei să intrăm?

Păși rapid pragul cafenelei. În timp ce străduța pe care veniseră părea pustie, cafeneaua era ticsită de oameni care discutau zgomotos. Unii dintre ei, așezați la mese, beau cafea, din filigene turcești, sau *schwartz*, alții discutau, stînd în picioare, iar printre ei mișunau mulțime de bărbați, ținînd în mîini trăistuțe cu mostre, pe care le arătau negustorilor, șușoteau ceva, să audă numai ei, și din cînd în cînd intrau în funcțiune carnețelele soioase. Aceștia erau intermediarii Bursei — misiții. Ei dădeau ocol meselor, treceau pe la fiecare negustor, propunînd cîte ceva, dar rareori notau în carnețelele lor. Erau acolo și oameni care veniseră numai așa, din obișnuință, și nicidecum să facă negustorie.

De cum intrară cei doi, se văzu că Alfred Cohen este un om cunoscut și că se bucură de multă considerație în oraș. Fu salutat de toată lumea, și de la multe mese se ridicau bărbați pentru a-i strînge mîna. Unii îl întrebau ce noutăți a mai aflat, iar alții îi cereau sfaturi. Trecea printre mese cu aerul și siguranța unui stăpîn, ca omul conștient de importanța și valoarea sa, care știe să se folosească de aceste avantaje. Răspundea tuturor cu amabilitate, strîngînd mîinile întinse spre el, șoptea unuia ceva confidențial, îi alunga cu gesturi blînde pe misiții mai insistenți.

Uneori Alfred Cohen se oprea și-și prezenta oaspetele, întîrziind la vorbă mai mult decît avea obiceiul.

îl prezenta în limba franceză, sau în germană, spunînd că este prietenul său, bulgar de origine, şi că venise ca oaspete. Nu ştiau că şi el s-a născut în Bulgaria? Domnii aceia strîngeau mîna lui Liubomir cu amabilitate, îi zîmbeau respectuoşi şi răspundeau domnului Alfred Cohen, cu o mirare bine jucată, că era pentru prima oară cînd aflau că e de origine bulgar.

— Va să zică, de aceea te duci tu aşa de des pe la grădinarii bulgari! se miră un bărbat înalt şi voinic, cu faţa proaspăt rasă şi-o lulea în colţul gurii, care tocmai se amestecase în grupul din jurul celor doi. Dar pe cine ai adus printre noi? Şi, fără să aştepte răspuns, întinse amabil mîna, i-o scuturâ zdravăn pe-a lui Liubomir, prezentîndu-se singur: Robert Gueldern, de la firma de cereale, cunoscută pe tot globul, „Dutch Green Company" — Rotterdam.

— Ia te uită, ia te uită la Gueldern! Mare escroc! zise un domn elegant, rîzînd. Cum l-a văzut pe domnul cu cele patru şlepuri, a şi început să se laude cu firma sa olandeză, „cunoscută pe tot globul"!

— Ce, dumnealui e proprietarul? se făcu Robert Gueldern că nu ştie cui i-a vorbit şi îi privi pe cei de faţă cu atîta naivitate, încît tot grupul izbucni într-un rîs zgomotos.

— Ai întîrziat! îi spuse reprezentantul firmei „Internaţional Getreide Handels A.G.". După cum vezi, a nimerit direct în ghearele lui „Böndal şi Legrain", aşa că...

— Ascultaţi-mă... spuse domnul Gueldern, prinzîndu-l pe Liubomir de umăr; începu, chipurile, să-i vorbească în şoaptă, dar îl auzeau toţi. Măgarul ăsta, prietenul meu Alfred, este un escroc bătrîn, nu unul obişnuit, ci un marc escroc, de talie internaţională! Feriţi-vă de el! Eu sînt cu totul altceva... Eu sînt un om cinstit! Chiar dacă vă voi înşela, vă voi înşela în modul cel mai cinstit!

— Rîdeţi voi, rîdeţi! interveni domnul Gheorghiu, directorul filialei din Brăila a firmei „Dreyfus et Co.", după ce se mai potoliră puţin hohotele provocate de cuvintele lui Gueldern, dar nu e de rîs! Criza continuă încă şi totu-i paralizat!

— Vedeți cine-i domnul cel serios? A început să vorbească despre criză, ca să ne turtească nouă fesul, iar în acest timp el îl convinge pe domnul din Bulgaria despre cinstea lui, ca să-i înghită cele patru șlepuri cu grîu!

— De ce vă mai tociți gura degeaba și vă pierdeți timpul cu fleacuri? Ați uitat că domnul din Bulgaria a intrat aici cu Alfred Cohen și, mai mult decît atît, a venit chiar în trăsura lui? Alfred, mititelul, a și înghițit șlepurile, și, dacă vrea să ne astupe gura, e cazul să facă imediat cinste cu un vermut!

— E cazul, e cazul...

— Dar de ce să stăm aici?

— Într-adevăr!

— Oricum, tot nu-i rost de vreo tranzacție.

— Nu vedeți că nimeni nu se interesează de cele o sută, două de tone pe care le propun misiții de două ore, fără să poată scoate măcar doi bani la kilogram peste prețul vechi?

— Ba pe mine mă interesează propunerile lor! zise Gueldern serios. Hei, șefule, cîte tone ai? întrebă el pe misitul care era la doi pași de el, după ce-l chemă făcîndu-i semn cu degetul arătător îndoit, așa cum se procedează de obicei cu un căruțaș sau un hamal.

— Două sute, răspunse cel întrebat.

— La ce preț?

Misitul, un om mărunțel, se săltă în vîrful picioarelor pentru a-i șopti ultimul preț la care se hotărîse. Prețul nu se spune niciodată cu glas tare. Cel căruia i se oferea marfa trebuia tot în șoaptă să spună suma pe care o oferea.

— Îl cumpăr! spuse cu voce tare Gueldern.

Ceilalți negustori se întoarseră spre el și-l priviră uimiți.

— Să-mi notez? își scoase vesel carnețelul soios misitul.

Un bărbat uscățiv, probabil proprietarul grîului oferit prin intermediul acestui misit, se apropie interesat de grupul gălăgios.

— Da, notează! spuse tot atît de serios Gueldern. Scrie: zece tone, nu, e prea mult... scrie: cinci tone.

O cascadă de rîs urmă cuvintelor lui.

— Cinci tone de grîu!

— „Dutch Green Company" cumpără cinci tone de grîu!

— Să se treacă în analele Bursei din Brăila!

— Al naibii Gueldern ăsta!

— Numai de glume se ține!

— Auzi dumneata?! Cinci tone!

— Domnule, de ce vă bateți joc? Să știți că o să mă plîng la Bursă! spuse, furios, bărbatul cel uscățiv.

— Eu nu-mi bat joc de nimeni! Vreau pur și simplu să-mi măresc rezervele de hrană pentru găinile mele. Cred că am acest drept, nu?

O nouă avalanșă de hohote întîmpină cuvintele spuse pe cel mai serios ton de către Gueldern.

— Lasă omul în pace, se amestecă de data asta Alfred Cohen. Haideți mai bine să vă cinstesc cu cîte-un vermut!

— Aha, va să zică e-adevărat că ai înghițit cele patru șlepuri?

— Domnilor, văd că trebuie să vă spun adevărul. Știți bine că domnul Vasilev a adus cele patru șlepuri cu grîu, și lucrul acesta nu mai e un secret pentru nimeni. Sînt sigur că ați aflat cu toții încă de azi-dimineață. Dar dumnealui nu vrea să le vîndă. Cel puțin deocamdată.

— Eh, atunci n-avem încotro, spuse Gueldern strîngîndu-și comic umerii și buzele, atunci chiar că nu ne rămîne altceva de făcut decît să bem un păhărel! Și chiar dacă sînteți hotărît să le vindeți, domnule, tot n-are cine să le cumpere. Ne batem gura numai așa, fiindcă n-avem ce face...

Băură vermut într-o bodegă și continuară să glumească, punîndu-i din cînd în cînd cîte o întrebare lui Liubomir.

Primul rînd îl dădu Cohen, al doilea, Gueldern, iar al treilea provocă o mare dispută între Gheorghiu și Vasilev. Gheorghiu voia să plătească el, întrucît, fiind romîn, se considera, într-un fel, gazdă. Vasilev insistă, deoarece era limpede că ei se adunaseră acolo datorită prezenței lui. În cele din urmă, se înțelescră: al treilea

rînd de vermuturi îl plăti Gheorghiu, iar al patrulea, Vasilev.

Şi în timpul acesta se purtară discuţii liniştite, vrînd cu toţii să lase impresia că n-au nici un fel de griji, de parcă pe ei nu i-ar fi atins criza, de parcă n-ar fi avut şi ei mii de tone de grîu pe care nu ştiau la ce preţ să-l vîndă.

Mai tîrziu, Liubomir îl conduse pe Alfred Cohen pînă la remorcherul acostat în port.

Urcară pe punte şi vizitară fiecare ungher.

La intrare se întîlniră cu căpitanul Petrachev.

— Îţi las vaporaşul ţie, se întoarse căpitanul către Liubomir. Eu voi locui pentru un timp în oraş. Mi-am găsit o locuinţă clasa întîi! spuse el cu înţeles, zîmbind cu toată gura. Am venit doar să-mi iau ceva bagaj.

— Foarte bun remorcher, spuse Alfred Cohen.

— Care, *Burgas*-ul? Ei aş, doi bani nu face! Căpitanul vorbea la fel de degajat, după cum îi era obiceiul.

— Cam greu, nu? întrebă Cohen.

— Aţi ghicit!

— E vapor de mare, nu-i aşa?

— Da, pentru mare. Dar tu ce-ai aranjat? îl întrebă căpitanul Petrachev pe Vasilev.

— Ah, am uitat să fac prezentările. Dumnealui este domnul Alfred Cohen, căpitane.

— Îmi pare bine... căpitan Petrachev, se prezentă comandantul *Burgas*-ului. Apoi, oprindu-şi privirea asupra negustorului, adăugă: Nu cumva ne cunoaştem noi de undeva?

— Nu-mi amintesc să ne fi cunoscut vreodată, îi răspunse zîmbind Alfred Cohen, grăbindu-se să laude prevederea căpitanului şi priceperea lui de-a aranja totul cum trebuie, ajutîndu-l atît de mult pe bunul său prieten, domnul Vasilev. Dacă vă face plăcere, poftiţi diseară acasă la mine, m-aş bucura mult să primesc vizita a doi compatrioţi de-ai mei. Oricum, domnul Vasilev va fi negreşit la cină.

— Îmi pare foarte rău, răspunse căpitanul, dar am fost invitat în altă parte şi am promis că nu voi lipsi. Altă dată, cu plăcere... Apoi, întorcîndu-se către Vasi-

lev, zise: Va să zică, ne-am înțeles. Eu o să dorm în oraș, iar tu, pe vapor. Din clipa asta vei fi și căpitan, atîta vreme cît lipsesc eu. Pentru orice ai avea nevoie, dai ordin marinarului de serviciu, și el va executa. O să las eu dispoziții în acest sens. Iar dacă o să ai cumva nevoie de mine, adresează-te prietenului meu de la căpitănia portului. El știe unde să mă găsească.

Capitolul VI

În ușă îl întîmpină un lacheu și-l introduse, tăcut și solemn, într-un salon bogat mobilat. Liubomir privi în jurul său. O lumină blîndă inunda odaia. În fund se afla un „Royal" mare, iar pe perete, într-o ramă scumpă și aurită, era unicul tablou din cameră, înfățișînd o femeie tînără, îmbrăcată în negru. Femeia avea un farmec oriental și era destul de frumoasă. Nu era nici grasă, nici slabă, avea privirea îngîndurată, și în ochii ei negri, ușor migdalați, sub sprîncenele subțiri, arcuite, se citea tristețea. Acești ochi melancolici, pometii ușor ieșiți în afară și fața aceea ovală dădeau portretului un aer oriental, pe care Liubomir îl observase încă din primul moment și care îi atrase atît de puternic luarea-aminte. Femeia din portret era, după părerea lui, frumoasă, fiindcă acesta era genul care-i plăcuse întotdeauna.

Deodată auzi în spatele lui vocea blîndă, plăcută a stăpînului casei.

— Bună seara! îl salută Alfred Cohen, întinzîndu-i mîna; îl prinse de umeri și-l duse din nou în fața portretului. Minunată lucrare, nu-i așa? întrebă el.

— Da, întări Liubomir. E un portret foarte reușit. Aici a fost pictat?

— Nu, la Paris, răspunse Cohen și adăugă, cu glasul trist: Aceasta este răposata mea soție.

Liubomir Vasilev nu știu ce să spună și tăcură amîndoi, oarecum stingheriți.

Alfred Cohen sună, și cînd lacheul intră, stăpînul casei îi zise :

— Spune-i domnișoarei că o așteptăm.

După ce lacheul ieși, la fel de tăcut precum intrase, gazda explică musafirului :

— Vom fi doar trei la masă, noi doi și fiica mea. N-am mai invitat pe altcineva după ce căpitanul a refuzat să vină. Vreau să fim într-un cadru mai intim. Prezența fiicei mele ne va fi plăcută.

Domnișoara Cohen însă nu s-a dovedit a fi de loc cum susținea tatăl ei. Dimpotrivă. Ea intră după cîteva clipe, îi întinse lui Liubomir o mînă rece, se așeză tăcută, apoi, fără să ia parte la conversația lor, îi pofti la masă. Fata continuă să tacă și în timpul cinei, deși se discuta cînd în franțuzește, cînd în nemțește, cu toată asigurarea lui Alfred Cohen care-i spusese oaspetelui că fiică-sa posedă la perfecțiune nu numai aceste două limbi, dar în plus mai vorbește englezește și italienește, fără să mai pună la socoteală romîna și spaniola, pe care o vorbea de mică.

Lacheul servea mîncăruri din cele mai alese, și toți trei mîncau tăcuți.

Liubomir Vasilev avu astfel ocazia s-o cunoască pe fiica lui Alfred Cohen. Fata îi semăna mamei, numai că era ceva mai slabă și avea o înfățișare sportivă. Fața îi era prelungă și nasul cam subțire, dar ochii, ochii, la fel de migdalați, umbriți de sprîncene subțiri, arcuite, erau cea mai fidelă copie a celor zugrăviți în tabloul de pe perete. Unica asemănare cu tatăl ei era gura cam mare, cu buze groase, senzuale. Dar lucrul acesta, care la Alfred Cohen constituia un defect, mărea și mai mult farmecul fetei. Liubomir o admiră în tăcere, în timp ce, cu multă îndemînare, devora pieptul de pui care-i fusese servit.

Domnișoara Lea avea părul negru, ușor ondulat, pieptănat cu o cărare pe partea stîngă, lăsîndu-l să-i cadă în valuri dese și lucitoare pe umerii ei goi, care ieșeau din decolteul rochiei de seară. Și Cohen era îmbrăcat în ținută de seară ; în cinstea musafirului își pusese *smocking*-ul, și Liubomir se simți cam stingherit în costumul lui de culoare bleumarin-închis. Știa el că la

cină se merge în *smocking* și avusese grijă să-și aducă unul cu el, dar valiza în care-l pusese se afla în cabina vaporului. Nu îmbrăcase *smocking*-ul și pentru că îi fusese teamă ca nu cumva stăpînul casei să-l invite într-un cadru strict intim, așa cum spusese de altfel, și în asemenea situații ar fi fost de-a dreptul caraghios să fie atît de elegant și să adopte maniere europenești. Acum Liubomir își blestema în gînd argumentele, pe care le considera prostești și de-a dreptul deplasate. Crezu necesar să se scuze în fața gazdelor. Era bine să afle și ei că știe să se îmbrace și să se poarte așa cum se cuvine în lumea bună.

Domnul Alfred Cohen se grăbi să-l întrerupă și să-și ceară scuze că nu-l anunțase din timp. Dar adăugă că nici nu merită să se acorde vreo atenție unor lucruri atît de mărunte. Însă din felul cum își încrunta Lea sprîncenele, Liubomir înțelese că cele cîteva cuvinte de scuză au impresionat-o. Se vede că domnișoara ținea mult la bunele maniere. Dar, cu toate acestea, mai vorbăreață tot nu devenise. În pauzele scurte care se făceau între un fel de mîncare și altul, doar Cohen se mai străduia să ducă o discuție cu musafirul, pe care o voia cît mai firească, dar nu prea reușea.

— Îți place muzica? întrebă Alfred Cohen cînd sfîrșiră cina.

Liubomir se sculă de la masă, se înclină spre tînăra gazdă și răspunse:

— Mult, foarte mult chiar.

— Atunci poftiți în salon. O să ne cînte Lea ceva la pian. Nu-i așa, Lea, că o să *me* cînți?

— Da, *papa*, răspunse fata cu obișnuita-i indiferență, îndreptîndu-se spre salon.

Bărbații o urmară tăcuți.

Lea se așeză la pian, își întoarse fața spre ei și ridică întrebător sprîncenele:

— Beethoven?

— Ce vrei tu, Lea, îi răspunse tatăl.

Lea cîntă ceva fără partitură, și Liubomir aprecie că se pricepe destul de bine. Tatăl, instalat în fotoliul său confortabil, își aprinse pipa și, cu o satisfacție pe

care nici nu încerca să și-o ascundă, admira măiestria cu care fiică-sa mîngîia claviatura.

Tăcură tot timpul, ascultînd-o cum cîntă, iar cînd sfîrși, Lea se întoarse spre ei.

— *Papa*, spuse ea, nu e obligatoriu să stați atît de sobri. Puteți să vorbiți în liniște... despre treburile voastre comerciale.

— Lea, cum poți vorbi așa? Știi doar cît de mult îmi place să te ascult cîntînd la pian.

— Dar poate că domnul Vasilev nu gîndește la fel ca tine, *papa!* Admirația pe care o ai tu pentru mine nu este obligatorie și pentru dumnealui.

— Vă rog, domnișoară, spuse Liubomir rîzînd ușor. Am făcut chiar o mare greșeală că m-am abținut să vă aplaud cînd ați terminat. Dar m-am gîndit că nu sînt pe scena unei săli de concerte și...

— Am dat și concerte, domnule!

— O, atunci... și Liubomir începu să aplaude.

— Nu e nevoie! îl opri fata. Mai bine stați de vorbă, iar eu o să vă acompaniez la pian.

Și ea cîntă din nou, dar de data asta o bucată ușoară și destul de cunoscută lui Liubomir.

Tatăl îi șopti discret oaspetelui că fiică-sa îl tachinează fiindcă are obiceiul cînd îl invită pe procuristul său, domnul Olaf Bergson, un norvegian ce-și face stagiul la firma lor, să vorbească cu el despre felurite treburi comerciale în timp ce ea cîntă. Se-nțelege că-i o lipsă de atenție din partea lui, cu atît mai mult cu cît Lea nu-l poate suferi pe Olaf. Dar Olaf e un băiat de viitor, tare dornic să-și cunoască meseria. Are neamuri influente în lumea bancherilor londonezi, de aceea își și face stagiul aici. Bietul Olaf!

— Bietul? se miră Liubomir.

— Da. La figurat, se-nțelege! Știi, i-a făcut Leei o propunere de căsătorie, dar a fost refuzat.

— Oh!

— Da! Fiica mea a preferat să rămînă lîngă bătrînul ei tată. Scuză-mă, Lea, o întrerupse din cîntat. Ai poruncit să ni se aducă aici cafelele?

— Se-nțelege, *papa!* Vocea ei devenise din nou rece și complet indiferentă.

Cînd se aduse cafeaua, Lea se așeză lîngă cei doi bărbați, luă o țigară, pe care i-o oferi Liubomir, și începu să fumeze liniștită.

Vorbiră despre David Lazăr. Liubomir repetă povestirea din birou, înflorind-o cu noi amănunte. Îl ascultară în tăcere, pînă la sfîrșit; apoi Alfred Cohen spuse:

— A fost un om minunat, un prieten excepțional! Eu eram un băiat sărac pe atunci. Lucram în portul Vienei și mă ocupam tot de comerțul cu cereale. Într-o zi mă aflam pe cheiul Dunării, în locul unde acostează vapoarele care vin de pe cursul inferior al fluviului. Eram la începutul lungilor mele peregrinări și mi se făcea tot mai des dor după patria mea... se vede că nostalgia e mai puternică în tinerețe decît atunci cînd ai încărunțit. Se oprește lîngă mine un tînăr, bine îmbrăcat, și mă întreabă politicos dacă și eu aștept vaporul de pasageri și dacă nu cumva are întîrziere. Tot din politețe, l-am întrebat și eu dacă așteaptă pe cineva și de unde. Și așa am făcut cunoștință. Nici el nu aștepta pe nimeni. Venise pe chei mînat tot de nostalgia pe care o aduceau cu ele vapoarele albe de pe țărmurile patriei noastre. Cîtă diferență între noi! Eu eram un negustor oriental, pe cînd el, unul european. Dar încă de pe atunci îmi spuneam că n-o să reziste prea mult. Scumpul meu David! Și iată, ascultîndu-ți povestirea, văd că se confirmă tot ce gîndeam atunci. N-a rezistat, bietul om, pînă la urmă! Păcat, mare păcat! Cohen se întoarse către fiică-sa: Lea, ți-am povestit eu cîte ceva despre David Lazăr, despre bunul meu prieten David, nu-i așa?

— Nu-mi amintesc, *papa,* răspunse fata rece.

— Cu siguranță, cu siguranță că ți-am vorbit de el; poate că nu-ți mai amintești. Parcă puțini sînt cei pe care i-am întîlnit eu în lumea asta largă? Tot felul de oameni umblă pe pămîntul lui Dumnezeu... Și fiecare își are soarta sa. Dar de David e într-adevăr păcat! Cred că de zece ani poate, ba nu, asta a fost după război, dar n-are importanță, de multă vreme nu mai răspunde la cărțile mele de vizită. Mă gîndeam, însă, că odată și-odată o să-mi trimită el cîteva rînduri, nu se poate să mă fi uitat de tot. Și uite, Lea, vezi că nu m-a uitat?

Ne-a trimis ca oaspete pe prietenul său, pe colegul răposatului său fiu. Şi noi, se-nţelege, că pentru acest prieten vom face totul, tot ceea ce am fi făcut pentru David al meu ori pentru fiul lui. Nu-i aşa, Lea?

— Cum zici tu, *papa*. Vreţi un coniac? Ori preferaţi lichior?

— Adu din amîndouă, Lea.

Fata ieşi.

— Nu e bine dispusă azi, zise tatăl. Altfel, e plăcut să stai de vorbă cu ea. Dar o să ai prilejul să te convingi cînd ai s-o vezi mai des, că doar nu vii pentru ultima oară în casa mea...

— Vă voi rămîne foarte recunoscător, domnule Cohen, dacă îmi veţi da o mînă de ajutor să ies din situaţia grea în care mă găsesc, începu Liubomir Vasilev.

— Nici nu vreau să aud asemenea vorbe, te rog! Nu admit una ca asta! îl întrerupse Alfred Cohen. Voi face tot ce-aş fi făcut şi pentru David. Va să zică, tu şi cu fiul lui aţi fost colegi de bancă? Şi pe băiat îl chema Evgheni?

— Da, Evgheni Lazăr. Soarta a fost crudă cu el. Acum Evgheni Lazăr nu mai e printre cei vii. Păcat de David, păcat...

În clipa următoare intră servitorul şi lăsă pe măsuţă sticlele cu lichior şi cu coniac şi cîteva pahare.

— Domnişoara? întrebă Alfred Cohen.

— Vorbeşte la telefon, răspunse omul şi se retrase tăcut.

Lea intră în cameră şi-l anunţă pe Cohen că-l caută cineva la telefon: o convorbire internaţională.

Alfred zîmbi semnificativ către Liubomir şi trecu dincolo.

— Ce preferaţi, lichior sau coniac? întrebă Lea, fără să-şi privească musafirul.

— Mi-e indiferent, îi răspunse Liubomir.

— Să ştiţi că tatăl meu are lichioruri bune, originale, care i se aduc cu vaporul, explică fata. Avem benedictină, maracsin şi bol olandez...

— Bine, să fie bol...

Lea turnă în două pahare, bău puțin dintr-al ei și-l privi pentru prima oară pe Liubomir. Tînărul Vasilev bău și el și, punînd înapoi paharul pe masă, se înclină ușor în fața fetei.

— De ce tăceți? îl întrebă ea după o pauză.

— Tatăl dumneavoastră spune că nu sînteți bine dispusă azi, de aceea nu vreau să vă plictisesc cu banalități.

— O, așa a spus tata?

— Da!

— Interesant...

— Nu-i adevărat?

— Nu e!

— Dar sînteți totuși foarte tăcută, domnișoară Lea.

— Eu sînt întotdeauna tăcută, domnule Vasilev, și, după o scurtă pauză, adăugă: În fond, trebuie neapărat să se discute despre orice și mai ales cu orice preț?

El nu știa ce să-i răspundă. Se gîndi să-i vorbească despre Aristotel[1] și despre maxima că omul este un animal social, amintindu-și că folosind această replică avusese întotdeauna succes în situații asemănătoare. Se gîndi să-i vorbească despre muzică, s-o întrebe despre concertele pe care le dăduse, arătîndu-se atent față de persoana ei, dar nu izbuti decît să-i pună o întrebare stupidă:

— Vă plictisiți?

— Da, răspunse ea sec.

— Și desigur că eu sînt un partener plicticos pentru dumneavoastră...

Lea nu zise nimic. Se duse la pian, se așeză pe scăunel și-și plimbă degetele pe clape. Apoi se întoarse spre el și-i spuse cu vocea aceea indiferentă:

— *Papa* o să se supere dacă n-o să-mi dau silința să vă distrez.

Liubomir se simți jignit.

— Vă rog, domnișoară Lea, nici mie nu-mi place să vorbesc prea mult. Și eu mă plictisesc. Arta aceasta am învățat-o demult. Și, afară de asta, am avut pri-

[1] *Aristotel* (sec. al IV-lea î. e. n.), filozof grec, considerat a fi cel mai mare cugetător al antichității.

lejul să văd și alte domnișoare care m-au crezut un cavaler plicticos atunci cînd eu sau ele nu eram bine dispuși.

Lea îl privi pentru prima oară cu oarecare interes.

— Și ce făceau domnișoarele acelea în astfel de situații?

Tînărul nu se mai putu stăpîni și spuse repede și oarecum răstit:

— Cîntau la pian!

Dar în același moment înțelese că a făcut o mare greșeală tactică și că și-a căpătat un dușman serios în persoana fiicei lui Alfred Cohen. Fata negustorului îl uimi, însă, cu felul în care reacționă la cuvintele lui. În loc să se supere, izbucni într-un hohot de rîs.

— Bravo! zise ea. Vă felicit!

— Pentru ce? bolborosi Liubomir, dezorientat de ieșirea aceasta neașteptată.

— Toată seara m-am gîndit dacă voi reuși sau nu să vă scot din sărite, și acum văd că am reușit!

— Dar de ce ați vrut cu tot dinadinsul să mă scoateți din sărite?

— Oh, *papa* a fost atît de agasant cu David al său și dumneavoastră ați fost atît de solemn cîtă vreme ați povestit despre nenorocirea lui, încît...

Se întrerupse și începu să cînte la pian un foxtrot furtunos. Dar după cîteva măsuri se opri, oftă din nou plictisită și părăsi odaia.

— Unde e Lea? întrebă Alfred Cohen întrînd.

Liubomir tocmai își turna al doilea pahar din sticla cu lichior olandez. Era foarte uimit de purtarea stranie a fiicei lui Cohen și era pe cale să ajungă, în sinea lui, la concluzia că este o isterică.

— A ieșit, spuse el simplu.

— Unde?

— Nu știu, nu mi-a spus nimic.

— Nu te supăra pe ea că a fost puțin cam... cum să-ți spun... nu prea amabilă. Cîteodată e prost dispusă, și, după cît se pare, astăzi s-a întîmplat să fie așa. Dar nu e capricioasă cum pare. E o fată bună. Trăiește singuratică, la fel cu singuraticul ei tată, și nu se su-

pară pe el că nu locuiește la Paris sau la Londra. Nădăjduiesc că va reveni, și într-o dispoziție mai bună.

— Nădăjduiesc, răspunse cu amabilitate Liubomir. Nu ne-am luat nici rămas bun, așa că...

Tatăl rămase un timp pe gînduri, apoi zise:

— De altfel, e mai bine că a ieșit. O să putem vorbi nestingheriți despre negustoria noastră. Am fost chemat la telefon de la Anvers. Cerusem eu această convorbire. Am vrut să vorbesc despre grîul tău.

Liubomir se încordă ca un arc.

— Și?...

— Am vorbit.

— Probabil că noutățile nu sînt dintre cele mai bune.

— Nu sînt.

— Tot n-au început să cumpere?

Alfred Cohen tăcu.

— Nu cumpără încă, răspunse el cînd Liubomir își repetă întrebarea.

Tînărul Vasilev se lăsă din nou pe spătarul fotoliului. Vestea era într-adevăr destul de neplăcută.

— Nu te alarma, reluă Alfred Cohen. Nu degeaba sînt eu negustor de-atîta vreme! Există felurite modalități de-a ieși cu bine dintr-o situație ca asta. Ai răbdare. Pentru mîine am cerut o nouă convorbire, de data asta însă cu Hamburgul.

— Cu Hamburgul?

— Da, Hamburgul continuă să cumpere. Și încă la prețurile vechi.

— Dar asta-i minunat! Va să zică, vom putea vinde Hamburgului...

— Da, dar Hamburgul nu cumpără decît numai prin Anvers, și eu nu știu dacă Anversul va permite celor din Hamburg să-și acopere nevoile cumpărînd din altă parte.

— Ar putea oare să le interzică?

— Am impresia că da.

— Dar... ce voi face eu atunci? oftă, necăjit, Liubomir.

Alfred Cohen își aprinse o țigară de foi.

— Ai răbdare. Vom încerca... Vom încerca să facem ceva, zise el gînditor.

Cînd Lea Cohen se înapoie în odaie, atitudinea ei era aceeaşi ca mai înainte. Continua să rămînă tăcută, iar cînd răspundea uneori la vreo întrebare, o făcea indiferent şi monosilabic. Apoi, la invitaţia tatălui său, se aşeză cu aceeaşi indiferenţă la pian şi cîntă cu conştiinciozitate, dar fără vreo participare sufletească, o nouă sonată de Beethoven.

— Vă mulţumesc foarte mult pentru seara aceasta atît de plăcută, îi spuse Liubomir Vasilev luîndu-şi rămas bun.

Dar ea nu-şi înclină măcar capul şi nici nu se gîndi să-i răspundă.

CAPITOLUL VII

Zilele se scurgeau una după alta, la fel de monotone şi plicticoase. La Brăila nu exista posibilitatea să te distrezi decît ducîndu-te la un cinematograf, sau la cabaretul „International Bar" din port.

La cinematograf, Liubomir nu se ducea, fiindcă nu ştia romîneşte, iar la cabaret nu-i călcase piciorul; fiecare seară o petrecea pînă tîrziu în casa lui Alfred Cohen.

Domnişoara Lea era aproape întotdeauna „într-o proastă dispoziţie", cum o scuza tatăl ei în faţa musafirului. Tăcea mai tot timpul, cînta cîte ceva la pian şi, după aceea, ori pleca cu un scurt: „Nu vreau să vă stingheresc în discuţiile voastre comerciale", ori se aşeza tăcută în fotoliu, fumînd ţigările bulgăreşti ale lui Liubomir şi fiind complet absentă la discuţiile dintre Vasilev şi tatăl ei.

Alfred Cohen vorbea aproape întotdeauna despre comerţul cu grîne. Povestea diferitele sale combinaţii din trecut, tranzacţiile reuşite şi nereuşite pe care le efec-

tuase și făcea tot soiul de comparații, exprimîndu-și temerile pentru viitorul acestei negustorii. Dar de fiecare dată, cu multă insistență și întotdeauna spre sfîrșitul discuției, continua să-i insufle noi nădejdi lui Liubomir Vasilev: Lucrurile aveau să se îndrepte, fără doar și poate, dar să aibă răbdare. Grîul lui n-avea să rămînă nevîndut. Asta e sigur!

Și Liubomir se ducea regulat în casa lui Cohen, cu speranța că va auzi, în sfîrșit, veşti bune, dar de fiecare dată îl apuca deznădejdea ascultînd ce-i spunea negustorul. Și totuși, pînă la urmă, pleca din casa lui însuflețit de speranțe, fiindcă Alfred Cohen nu-și pierdea încrederea și îi repeta mereu că n-o să-l lase tocmai pe prietenul lui David al său.

Dar n-a ieșit nimic nici cu Hamburgul. Nemții puteau să cumpere, ce-i drept, dar plăteau numai în mărci, iar lucrul acesta nu-l admitea Banca Națională a Romîniei. Din Brăila grîul putea să fie vîndut numai cu „valută forte": dolari, lire sterline, franci elvețieni sau guldeni olandezi. Numai acești bani erau recunoscuți drept „valută forte".

Și zilele treceau, iar timpul se răcea din ce în ce mai tare, cu toate că rămînea uscat și însorit.

Într-o seară veni la Cohen procuristul său, Olaf Bergson. Cum fu anunțată de sosirea lui, Lea părăsi salonul și nu mai apăru toată seara.

Olaf Bergson venise să facă o propunere interesantă: să vîndă el Hamburgului grîul lui Liubomir Vasilev. Se vede că dorea ca domnul acesta să se care cît mai repede cu putință din Brăila, fiindcă se obliga el personal să aranjeze totul. Și asta începînd încă de a doua zi, precizînd că ar putea să descarce cele patru șlepuri în vreunul din vapoarele acostate în port.

Liubomir privi întrebător spre Alfred Cohen, fiindcă i se păru că acesta nu ia parte la discuție. Dar Alfred Cohen continua să tacă, privind fix un punct nedefinit din fața sa.

— Dar cum veți putea face asta? întrebă Liubomir, privindu-l insistent pe Cohen. Hamburgul nu plătește decît în mărci!

— Iată cum, începu să explice Olaf, aruncînd din cînd în cînd priviri piezișe șefului său. Dumneavoastră ne vindeți nouă grîul pe care l-ați adus. Noi facem declarații bancare în lire sterline, dar nu trecem în ele unde merge marfa. Nu specificăm nici țara, nici portul de destinație.

— Lucrul acesta nu va trebui specificat în conosament? se miră din nou Liubomir Vasilev.

— În conosamentul naval și în declarațiile de export noi vom trece: „*Gibraltar for orders*". Cu alte cuvinte, vaporul va primi telegrama în Gibraltar, și abia acolo va afla unde anume să îndrumeze încărcătura cu grîu. Iar în telegramă vom preciza: cu destinația Hamburg.

— E posibil una ca asta?

— Perfect posibil!

— Dar Banca Națională a dumneavoastră...

— Va aproba... eu am și vorbit cu cei de acolo. Pentru ei lucrul cel mai important este ca în declarație să se precizeze că e vorba de lire sterline. Cum văd valută englezească, pe loc pun ștampilele și certifică hîrtia.

— Și după aceea?

— Pînă cînd perfectăm documentele cu valuta, o să treacă destul timp. Oamenii de la bancă nu se grăbesc niciodată.

— Și după aceea nu vom fi trași la răspundere?

— Se-nțelege că vom fi! Dar față de prețurile scăzute pe care le oferă Anversul, noi ne vom justifica, invocînd prețurile mult mai mari pe care le-am primit în mărci.

Liubomir privi spre Alfred Cohen. Acesta continua să tacă, ca și cum nici n-ar fi auzit ceea ce se discută lîngă el.

— Va să zică dumneavoastră veți calcula totuși în mărci germane? întrebă Liubomir.

— Da.

— Dar eu?

— Dumneavoastră ce?

— Doar grîul meu se vinde, nu? Eu ce fel de valuta voi primi?

— Dumneavoastră veți primi lei românești.

— Lei?!

— Desigur! Nu cumva ați crezut că vă vom plăti în lire sterline, ori în dolari...

— Dar ce să fac eu cu leii romînești? Nici nu voi ajunge bine în țară, și voi fi dat în judecată!

— Oare nu puteți să aranjați dumneavoastră un fleac ca ăsta? Iertați-mă, dar eu pur și simplu refuz să cred așa ceva! Dar, nu vă înțeleg! În definitiv, o să găsiți pînă la urmă modalitatea de a vă descurca... Important este că ați vîndut totuși grîul la vechile prețuri, la prețurile mari!

Liubomir refuză. Nu putea să-și imagineze ce-ar fi făcut cu banii romînești. Banca Națională a Bulgariei îi va cere desigur valută forte.

— Dacă dumneavoastră nu puteți aranja nimic cu Banca Națională a Bulgariei, spuse cu oarecare dispreț Bergson, atunci cumpărați altă marfă de aici. De pildă, petrol sau sare. Și așa, și așa, importați produsele astea de la noi. Vreți să vă mijlocesc lucrul ăsta? O fac bucuros și nu vă cer nici comision...

— Dar pentru asemenea mărfuri există o convenție specială. Și nu se dau contra grîu. Grîul este un articol de mare circulație, de aceea se și cere pe el valută forte, nu?

— Va să zică dumneavoastră refuzați?

— Categoric!

— Atunci regret, se sculă Bergson, luîndu-și rămas bun.

— Dumneavoastră de ce n-ați spus nimic? se întoarse Liubomir către Alfred Cohen.

— Aceasta a fost propunerea lui Bergson, și eu nu mă amestec în treburile lui. Te asigur că pînă la urmă va reuși să facă astfel de tranzacții. Dacă nu cu tine, acum, cu alții, mai tîrziu, și va cîștiga o mulțime de bani!

— Nu vă înțeleg, domnule Cohen.

— El a vîndut pînă acum mii de tone în astfel de condiții. Și tot Hamburgului. Are chiar și declarații ștampilate și certificate, dar nu le-a dat curs încă. Așteaptă doar să scadă și mai mult prețurile aici, și

atunci va găsi el cine să-i vîndă cantități uriașe de grîu la prețuri scăzute. Abia atunci își va mări stocurile de grîu. Grîu e mai mult decît crezi. Numai că oamenii care-l au nu se hotărăsc încă să-l vîndă. Așteaptă să se urce prețurile la Anvers. Dar mai tîrziu tot o să-l vîndă, fiindcă n-o să aibă încotro... Și cum el are acum tranzacții încheiate cu Hamburgul la actualele prețuri, cu toate că va livra pe mărci germane, va realiza cîștiguri enorme.

— Bine, dar omul ăsta face comerț pe cont propriu? Eu credeam că e numai procuristul dumneavoastră, domnule Cohen...

— Da, așa este. Și n-are dreptul la tranzacții separate atîta vreme cît se află la „Böndal și Legrain".

— Dar cum va putea face toate formele?

— Pe numele meu. Eu am dreptul să efectuez tranzacții pe cont propriu.

— Și nu vă temeți?

— Negustorul nu trebuie să se teamă de nimic. De altfel, Lea mea se plictisește aici. Intenționez ca la anul să ne mutăm la Londra. Acolo domnul Bergson are legături serioase. Sîntem în tratative cu o mare firmă de cereale și vom deveni asociații ei.

— Dar dacă toată povestea asta cu „*Gibraltar for orders*" se va face pe numele dumneavoastră, de ce spuneți că nu vă amestecați în tranzacțiile lui Bergson? Nu sînt doar, în același timp, și tranzacțiile dumneavoastră?

— Eu nu mă amestec în momentul de față. Deocamdată aceste tranzacții sînt ale lui, și numai ale lui! Eu mă voi amesteca în aceste afaceri mult mai tîrziu.

Liubomir Vasilev rămase pe gînduri, apoi zise:

— Din tot ce-a vorbit procuristul dumneavoastră, domnul Olaf Bergson, un lucru m-a pus pe gînduri.

— Ce anume?

— Era convins că niciodată de aici încolo prețurile grîului la Anvers n-o să se mai urce.

— Da, și?

— E adevărat ce susține el?

— Nu știu.

— Dar el de unde știe?

— Nici el nu știe.

— Dar el spunea că...

— Ei, da, potrivit legilor nescrise ale negustorici, dacă vrei, și potrivit experienței sale îndelungate, niciodată prețurile scăzute nu se urcă fără vreo pricină oarecare. Dacă au scăzut o dată, fiecare negustor va cumpăra la prețuri scăzute și va aștepta pînă vor crește din nou. Așa va cîștiga mai mult. Asta voia să înțeleagă Olaf. Ți-am spus doar că e un băiat de viitor! De altfel, nici profesorul lui nu e rău! rîse Cohen.

— Dar dumneavoastră mă faceți să-mi pierd orice speranță, domnule Cohen! se sperie de-a binelea Liubomir Vasilev, fără să acorde vreo atenție aluzici pe care o făcuse amfitrionul, deoarece își aminti pe loc de sfatul domnului Tuillot, consulul francez, și de propriile sale raționamente, care erau și mai categorice în această privință.

— N-ai motive să fii disperat, rosti liniștit Alfred Cohen.

— Dar eu am aproape patru mii de tone de grîu aici, la Brăila! strigă Liubomir Vasilev.

— Da, dar în schimb sînt și eu aici, dragule! Și n-o să te las așa, în voia soartei...

— Nu mai există și altă modalitate de-a vinde grîul la prețurile acestea, la care vinde Anversul acum, vreau să zic, la prețurile vechi?

— Nu există nici una!

— Dar atunci de ce îmi vorbiți atît de încurajator?

— Nu există modalitate, asta-i drept, dar noi o putem crea.

— Noi?

— Da! Noi doi!

Alfred Cohen vorbea pe un ton liniștit și părea foarte convins de ceea ce spune.

— Dar cum? întrebă Liubomir, prinzînd puțin curaj.

— E prea devreme încă să vorbim despre asta. O să-ți spun eu cînd o să vină momentul. Vom găsi noi o modalitate, n-ai nici o grijă! Deocamdată doar atît pot să-ți spun. Cum anume vom proceda, asta vei afla mai tîrziu.

— Dar o să fie vreo posibilitate? continua să insiste Liubomir, care simțea nevoia de noi asigurări.

— Dacă spun eu, înscamnă că o să fie! Lucrul acesta se va întîmpla atunci cînd oamenii se vor sătura de inactivitate și se vor enerva de atîta așteptare. Mai tîrziu îți voi explica, dar acum te-aș ruga să nu mai insiști. Și eu am nevoie de niței răgaz pentru a putea chibzui totul cum trebuie.

Alfred Cohen rămase din nou pe gînduri și, fără nici un fel de introducere, începu să vorbească iar despre fiica lui.

„Oare la ce se așteaptă din partea mea? se gîndi Liubomir, în timp ce-și lua rămas bun. La urma urmei, dacă numai de asta e vorba, n-am nimic împotrivă! Fata e frumușică, iar tatăl ei cu siguranță că-i putred de bogat și-o fi avînd și multă valută, de vreme ce se gîndește să plece la Londra. În definitiv, de ce n-am încerca?" Și din ce în ce mai mult se convinse că Alfred Cohen l-a plăcut și-l vrea de ginere, dar așteaptă propuneri mai precise din partea lui, ca să-i ia grîul și să-l scape astfel de o catastrofă. Tînărul Vasilev își strînse paltonul și porni spre port, spre cabina sa de pe remorcher. Era o noapte senină și rece. „Va trebui să mă grăbesc, se gîndi Liubomir, vremea se răcește văzînd cu ochii. Dar după puțin, se liniști: De ce să mă gîndesc la asta? O să-mi poarte de grijă *papa* Cohen de-acum încolo!"

Și rîse mulțumit de sine.

Înainte de a se culca în patul lui din cabina încălzită a remorcherului, ascultînd respirația grea a guardului Andreev, care totdeauna se culca mai devreme ca toți, Liubomir își aminti încă o dată de combinația îndrăzneață „*Gibraltar for orders*". Mult mai tîrziu, pe cînd se găsea în trecere prin München, află că această speculație fusese efectuată, și încă cu mult succes. Că mulți au fost înșelați, chiar și statul, și că speculanții — nu numai Cohen, ci mulți alții — care făcuseră astfel de tranzacții au cîștigat într-adevăr sume uriașe prin vînzările de grîne. În noaptea aceasta, însă, gîndul lui

zboară departe de tot ce-l înconjoară, minunîndu-se de spiritul inventiv al acestor negustori.

Îi trase o înjurătură în sinea lui guardului Andreev, care sforăia puternic — cu siguranță că s-a îndopat ca un porc — și, întinzîndu-se în pat, se lăsă furat de imaginea fiicei lui Alfred Cohen. Liubomir era pe deplin convins că tatăl Leei și-a oprit atenția asupra lui și-l vrea de ginere. Ceea ce nu ar fi făcut nici chiar pentru prietenul lui David „al său", cu toate asigurările pe care i le dăduse, o va face neapărat pentru fiica lui, pe care, era limpede, o adora.

„Va trebui neapărat să-i fac curte, să par îndrăgostit de ea!" Zîmbind la gîndul acesta, Liubomir Vasilev adormi.

Capitolul VIII

Dar iată ce s-a întîmplat în aceeași noapte pe unul din șlepurile cu grîu bulgăresc acostate la Brăila. Ultimul șlep din cele patru era mai aproape de malul apei. Marinarii și cîrmaciul plecaseră cu bărcile în port. Lucrul acesta se petrecea în fiecare zi, rămînînd doar unul sau cel mult doi oameni de pază. Alegerea pazei se făcea prin tragere la sorți, dînd fiecare cu zarul, iar mai tîrziu, cînd fiecăruia îi venise rîndul, o luau de la început, în ordinea stabilită de prima tragere la sorți.

Personalul navigant mergea în oraș fie pentru a-și cumpăra de-ale mîncării, fie pentru a hoinări prin piață sau pentru a căsca gura pe la vitrine, cheltuindu-și astfel cei cîțiva lei care i se cuveneau ca diurnă zilnică. Intrau în circiumi și prin restaurante, ca să mai vadă lumea, dar mai ales pentru a vinde „pe sub mînă" țigările aduse prin contrabandă; apoi, cu banii cîștigați, își cumpărau materiale ieftine de mătase artificială pentru soțiile și fiicele lor, ori cine știe ce jucării pentru copii. Nu li se îngăduise să ia soțiile cu ei peste graniță, și marinarii se simțeau acum cu adevărat liberi în micile

cabine ale șlepurilor, dar se plictiseau de moarte. În orașul acesta străin nu voiau și nici nu aveau voie să se apuce de petreceri cu femei. Pe de o parte, mateloții nu uitau sfaturile căpitanului și se temeau de pedeapsa care i-ar fi așteptat în Bulgaria dacă ar fi făcut vreo boacănă, iar pe de altă parte, erau așa de speriați de cele ce auziseră în patria lor despre felurite boli care bîntuiau prin portul acesta, încît nici nu îndrăzneau să se uite la femeile din Brăila și se întorceau pe vas destul de tulburați cînd, pe-nserate, femeile ușoare de prin împrejurimile portului, ieșite la vînătoare de marinari, se agățau de ei. Umblau în grupuri mari și intrau împreună în magazine sau la restaurant. Tot în grupuri se întorceau la culcare. Și, de fiecare dată cînd reveneau pe bord, povesteau celor rămași de pază toate întîmplările prin care treceau peste zi, le arătau cumpărăturile și făceau împreună mare haz de felul în care reușiseră să-și „plasczе" țigările. Dar povestea cu țigările a fost interesantă doar în primele zile. Cu cît se lungea șederea în portul Brăilei, cu atît erau mai bine cunoscuți de grăniceri și vameși ; de la o vreme nimeni nu-i mai oprea ca să le ceară permisele de liberă trecere sau să-i controleze dacă ascund vreo marfă de contrabandă. Cu o cutie de țigări dată unuia și altuia, se aranjaseră bine băieții.

În seara cînd începe povestea noastră, pe ultimul șlep rămăsese doar Ivan. Tovarășii îi spuseseră că s-ar putea să mai întîrzie. Se întîlniseră cu niște grădinari bulgari, cărora le făgăduiseră să petreacă seara împreună într-un local.

— Va să zică, să nu vă pregătesc nimic pentru cină ? întrebasc Ivan.

Marinarii îl asigurară că nu e nevoie ; vor mînca în oraș. Dar îl întrebară din curiozitate ce ar fi avut el de gînd să le gătească.

— Știți voi bine, ciorbă de pește ! rîse Ivan.

Tovarășii îi cunoșteau pasiunea pentru această mîncare și rîseră înveseliți, iar unul din ei îi spuse, într-o doară :

— Că o să-ți prepari pentru tine ciorbă de pește, sînt sigur, dar dacă o să faci ceva mai mult, ceea ce n-ar

strica de loc, lasă-ne şi nouă, acolo, cîteva polonice, fiindcă s-ar putea să flămînzim cît tragem la vîsle de la debarcader pînă aici.

Ivan prinse peşte, fierse ciorba, mînca devreme şi începu să se plimbe de la un şlep la altul. Toate patru erau cufundate uniform în apă, avînd cam aceeaşi cantitate de grîu în magazii, şi şedeau lipite cu bordajul unul de altul. Se înserase, dar mai era încă destulă lumină. Ivan se plimba agale, măsurînd cu paşi mari punţile şlepurilor. Apa bătea monoton în prorele lor, clipocind uşor. Matelotul dădea ocol punţii fiecărui şlep, măsurînd-o cu paşi înceţi. O asemenea dispoziţie nu-i fusese dată, dar omul n-avea cum să-şi mai omoare timpul. Ar fi putut să se şi culce, dar i se părea că e prea devreme încă. În afară de asta, uitase să ceară nişte gaz cu împrumut, ca să poată citi cartea aceea groasă, *Război şi Pace*, pe care o luase cu sine din Bulgaria, şi nu voia să intre în cabina altuia să caute gaz. De altfel, uşile erau încuiate. Hotărî să se culce ceva mai tîrziu. În zilele petrecute la Brăila, marinarii îşi dăduseră seama că paza e de prisos. Acostaseră atît de departe de celelalte şlepuri şi malul era atît de pustiu, încît nu exista nici un pericol să fie atacaţi de cineva.

Ivan continua să se plimbe de-a lungul şlepurilor, fluierînd încetişor. Deodată, pe ultimul şlep auzi un schelălăit uşor. Era Şaro, căţeluşul cîrmaciului. Cuşca lui se afla lîngă cabina stăpînului său. Toată ziulica dădea ocol celor patru şlepuri, dînd vesel din coadă şi împrietenindu-se cu toţi marinarii. Ziua era liber, dar seara îl legau cu un lănţişor de cuşcă. Cîrmaciului îi era teamă ca nu cumva să cadă în Dunăre, pe întuneric. Nici prin gînd nu-i trecea că s-ar mai fi putut întoarce acasă fără Şaro. Soţia sa şi copiii ar fi plîns după el „Şaro e un fel de mascotă a şlepului", glumea el uneori.

Auzind paşi cunoscuţi în apropiere, căţelul scheuna şi zgîria cu ghearele podeaua de oţel a punţii. Ivan se opri lîngă căţel şi-l chemă, pocnind din degete, apoi se aplecă şi-i mîngîie capul plin de cîrlionţi, care-i acopereau ochii inteligenţi. Iar Şaro, plin de bucurie, sărea vesel, încer-

cînd să se cațăre pe el, zgîriindu-i ușor mantaua cu ghearele labelor din față, lătrînd fericit și gudurîndu-se.

— Ți-e foame, mă Șaro, ai ? îl întrebă Ivan prietenos.

Cățelușul se suci și se învîrti în jurul lui, se încurcă în lanțul de care era legat, încercînd să se agațe din nou de poala mantăii. Ivan îl descurcă din lănțucul în care se înfășurase și-l mîngîie din nou, liniștindu-l :

— Stai puțin, stai... Haide, că acuși îți aduc de mîncare, acuși...

Și nu pregetă să se întoarcă pînă la șlepul cel mai apropiat de mal, să coboare în cabina strîmtă de lîngă proră și să se întoarcă cu o bucată de pîine în mînă.

— Na, Șaro, mănîncă !

Cățelușului nu-i era foame. Dar, ca un cățel bine-crescut gustă din bucățica de pîine și continuă să dea din coadă, gudurîndu-se pe lîngă Ivan.

— Iar acum hai la culcare !

Șaro se strînse cuminte în cușca lui, dar după cîteva clipe scoase capul și privi cu ochii lui blînzi la marinar, de parcă ar fi vrut să se convingă dacă porunca aceea îi fusese dată cu seriozitate sau nu.

Ivan se îndepărtă cîțiva pași, apoi, întorcîndu-se, văzu că Șaro tot mai privește pe urmele lui.

— Deștept cățel ! spuse cu glas tare Ivan. O să-mi iau și eu unul și-o să-l învăț să facă tot felul de comedii. Ca ăia de la circ.

Apoi coborî în cabină, hotărît să se culce.

Nu trecu mult și se trezi brusc din somn, părîndu-i-se că aude zgomot. Sări din pat și ciuli urechile. Era noapte cu lună, dar malul, atît de aproape de el, abia se zărea, din cauza ceții groase care se lăsase peste fluviu. Ceea ce auzi Ivan era un zgomot de vîsle. Se întorc oare marinarii ? Dormise atît de mult ? Dar de ce nu se mai aude nimic ? Nu se poate, n-are cum să fie tovarășii săi. Și nici nu s-ar fi întors atît de liniștiți. S-ar fi întors vorbind, rîzînd, sau poate cîntînd, ca oamenii cu chef. Doar fusese și dînsul de atîtea ori în oraș împreună cu ei. Mai cu seamă că acum plecaseră să petreacă cu grădinarii bulgari ! Și ăștia beau, nu glumă ! Nici vorbă să fie ei ! Na, că acum și zgomotul acela a încetat. „Mi

s-a părut", gîndi Ivan, liniștindu-se, și adormi din nou. Dar în curînd se trezi iar. Acum auzea clar un zgomot ușor, atît de ușor, încît lăsa impresia că e cineva care ține cu dinadinsul să nu facă zgomot. Ivan se ridică în capul oaselor, aruncă cît colo păturile cu care se învelise și sări în picioare. Ascultă cîteva clipe, cu atenția încordată. De data aceasta zgomotul nu mai era produs de vîsle, ci de niște pași ușori, furișați. Era zgomotul pe care-l fac niște picioare desculțe abia mișcîndu-se pe dușumeaua de oțel a punții.

În clipa următoare Șaro lătră din cușca lui, tare, îndîrjit, alarmat.

— Ai dracului! înjură o voce înceată pe romînește.

„O să omoare cățelușul, tîlharii!" se gîndi Ivan și, aruncîndu-și la repezeală mantaua pe umeri, desculț cum se afla, începu să urce în grabă scările. Abia se vedea pe șlep. Dar, cu toate acestea, Ivan tot zări trei umbre aplecate, chinuindu-se să deschidă capacul unei magazii. Șaro continua să latre tot mai îndîrjit. Fără să stea mult pe gînduri, Ivan înșfăcă o cange și se repezi spre musafirii nepoftiți. Se apropie încet, săltă cangea deasupra capului și izbi cu capătul fără cîrlig cu toată forța pe spinarea omului care se afla mai aproape de el. Acesta dădu un țipăt de durere, se apucă cu mîinile de umăr și, prăbușindu-se, rămase nemișcat pe podeaua de fier a punții. Ceilalți, surprinși, săriră în sus. Uluiala lor ținu doar o clipă; cel care se afla mai aproape de Ivan se aruncă cu furie asupra lui. Dar se vede că Ivan se aștepta la un asemenea atac, fiindcă în aceeași clipă repezi cu putere capătul prăjinii în stomacul agresorului. Acesta țipă de durere, ca și cel dintîi, și se prinse cu amîndouă mîinile de locul unde fusese lovit. Al treilea dădu să fugă, dar se împiedică de trupul primului doborît, și Ivan putu astfel să-l ajungă și să pună mîna pe el. La lumina slabă a lunii văzu că are în față un bărbat zdrențăros, cu barbă mare, de-un galben-închis. Omul îl privea speriat și nici nu încerca măcar să se împotrivească. Ivan nu-și dete seama că bărbatul acesta nu-l înțelege ce spune și-i strigă în față:

— Te-am prins, hoțule! Voiai să furi, a?

Şi cum îl ţinea în braţe cu mîinile lipite de corp, îl scutură zdravăn. Se vede că Şaro auzi glasul cunoscut, fiindcă începu să latre vesel.

— Taci din gură, Şaro! îi strigă Ivan, şi căţeluşul tăcu, de parcă-i înţelegea graiul.

— Ei, acu spune, ce să-ţi fac? întrebă Ivan din nou pe omul pe care-l prinsese, fără să dea nici o atenţie celorlalţi, care se ridicaseră şi se apropiau cu greu de el, văitîndu-se.

Omul, care parcă nici nu vedea că tovarăşii săi se apropie, spuse doar atît :

— Pîine! şi după ce-şi eliberă uşor mîna din strînsoarea lui Ivan, o întinse spre magazie, apoi o duse la gură, ca şi cum ar fi mîncat ceva: Pîine! repetă el.

— Pîine, pîine... ziseră şi ceilalţi doi; se vedea destul de limpede că n-aveau de loc intenţia să-l atace pe la spate.

Ivan liberă şi cealaltă mînă a bărbosului.

„Pîine?" Parcă mai auzise el cîndva cuvîntul acesta. Sigur că da: *„Hleab, na rumănschi"*. Marinarul cercetă cu atenţie chipurile celor trei bărbaţi. Erau chipuri supte, chinuite, chipuri de oameni care îndurau foamea.

Văzînd atitudinea binevoitoare a bulgarului, începură să vorbească cu toţii deodată. Ivan nu înţelegea nimic, dar din gesturile mîinilor îndreptate cînd spre magazie, cînd spre stomac şi gură, pricepu că oamenii aceştia veniseră să fure grîu fiindcă erau flămînzi.

Cu paşi rari, se duse pînă la magazie şi se opri. Prin ceaţă descoperi lîngă deschizătura magaziei cîţiva saci vechi peticiţi.

— Sînt ai voştri? întrebă el arătînd sacii.

Oamenii îl înţeleseră şi dădură din cap afirmativ.

Ivan le făcu semn să-i ia de acolo şi-i conduse la al doilea şlep. Acolo se păstrau cei patru saci cu grîu, cîte unul de fiecare şlep, pentru mostre. Cînd funcţionarii Bursei din Brăila luaseră cu sondele lor mostrele şi le sigilaseră, Vasilev dăduse dispoziţie să fie umpluţi la loc, şi marinarii executaseră pe loc porunca lui. Liubomir se gîndise că poate va avea nevoie de ei, ca să-i poată arăta cumpărătorilor. Ivan desfăcu sacii, cu sînge rece, şi le arătă, prin semne, celor trei bărbaţi cum să umple

sacii. Operația se făcu în tăcere. Terminînd treaba, se apucară de vorbă, dar Ivan dădu din mînă a nepăsare; nu înțelegea nimic din ce spuneau.

Duseră sacii pînă la capătul șlepului, și Ivan le ajută să-i coboare în lotcă. Apoi îi bătu pe umăr, îi amenință, glumind, cu degetul și se retrase.

Cei trei bărbați vorbiră ceva între ei; bărbosul se întoarse și se cățără din nou pe șlep. Ajuns pe punte, băgă mîna în brîu, scoase un fluier mic de lemn și i-l întinse lui Ivan.

— Poftim! spuse omul, apoi își dădu drumul înapoi în lotcă.

Cînd, peste vreun ceas, marinarii se întoarseră veseli și gălăgioși și-i povestiră lui Ivan cum au petrecut. Ivan, la rîndul său, le povesti ce s-a întîmplat pe vas. Ivan povestea rar, cu multe amănunte. Cum prinsese zgomotele, cum ciulise urechile, cum auzise zgomotul tălpilor goale pe blindajul punții — încet, ușor și tainic — cum începuse să latre Șaro. Povesti cu pasiune și chiar se lăudă un pic, lungind și înfrumusețînd „lupta sa cu tîlharii".

— Măi... măi!

— Trei?

— Și cum le-ai venit de hac?

— Ia te uită la el!

— Păi tu ești un adevărat viteaz, mă Ivane!

— Ei, și după aceea? Povestește!

— Ce-au vrut?

— Au vrut grîu, răspunse Ivan.

— Grîu? se miră unul din ei, nedumerit.

— Da, luaseră cu ei și saci.

— E, și tu ce-ai făcut?

— Ce era să fac? Le-am dat!

— Măi!

Ivan le povesti și partea a doua a aventurii sale, la fel de amănunțit. Cîrmacii și marinarii îl ascultau cu interes, țistuind din limbă și clătinînd din cap a mirare. Se adunaseră într-una din cabine și stăteau ciopor în jurul unei mese, sub lumina lămpii cu gaz, atîrnată de tavan.

— Dar dacă află Vasilev?

— Sau dacă îi spune căpitanului ? S-ar putea să avem neplăceri...

— Cum o să afle, măi ?

— După sacii goi !

— Ba n-o să afle nimeni, că mîine de dimineață o să-i umplem la loc.

— Așa e, măi, uite, la asta nu m-am gîndit !

Chibzuiră liniștiți și pe-ndelete cum trebuie aranjate lucrurile și căzură de acord că cei patru saci de grîu nu înseamnă nimic pentru Vasilev, pe cînd pentru oamenii aceia flămînzi... Unul din ei aruncă o vorbă :

— Dar dacă mai vin și alții ?

Se gîndiră ei, chibzuiră puțin și ajunseră la concluzia că probabil întîmplarea aceasta nu se va mai repeta. Cu siguranță că cei trei inși îndrăzniseră să se urce pe șlep numai fiindcă văzuseră peste tot întuneric. Dacă de aici încolo vor fi totdeauna aprinse lămpile pe vase, nimeni nu va mai îndrăzni să se strecoare pe furiș pe puntea lor.

Și multă vreme după această călătorie pe care o făcuse pînă la Brăila, ori de cîte ori i se cerea să povestească ceva, Ivan începea să-i zică, arar și pe-ndelete, despre trei inși săraci și flămînzi, care, într-o noapte cu ceață groasă, cînd luna abia se zărea, se urcaseră pe puntea unuia din șlepuri să fure grîu. Și de fiecare dată arăta ascultătorilor darul primit de la „tîlhari" : micul fluier de lemn. Dar nu-l dădea nimănui să cînte. Darul acesta era pentru Ivan o amintire scumpă, după cum îi plăcea să spună.

CAPITOLUL IX

În dimineața următoare, Liubomir Vasilev se trezi din somn bine dispus și gata de atac. Ziua aceasta o hotărîse ca început al ofensivei pentru cucerirea Leei Cohen. Se bărbieri cu deosebită grijă și se îmbrăcă cu

cel mai frumos pantalon golf pe care-l avea în bagajul lui. Își puse și pulovărul portocaliu, fiindcă știa că-i aduce noroc la fete tinere. În timp ce se privea în oglindă, examinîndu-se și zîmbind mulțumit de sine, cu paltonul larg de zibelină pe mînă, auzi ciocănit în ușa cabinei.

— Intră!

În ușă apăru un marinar și raportă:

— Vă așteaptă pe mal o domnișoară!

Liubomir urcă aproape-n fugă scările pînă la punte și făcu semne amicale cu mîna spre chei. La mică distanță ședea Lea Cohen, care-i făcu la rîndul ei semne cu mîna, ca și cum ar fi fost un călător așteptat de multă vreme, pe care-l vedea sosind acuma.

„Ciudată treabă, gîndi Liubomir uimit. Ce vrea să însemne schimbarea asta subită? Și, mai ales, care-o fi cauza acestei vizite neașteptate?

Pe punte se învîrtea fără rost guardul Andreev.

— Ați ajuns destul de departe, după cîte văd, cu romîncele de pe aici! îi zise el.

Liubomir îl fulgeră cu privirea.

— Dumneavoastră nu ieșiți de loc în oraș, domnule guard?

— Voi ieși, dacă trebuie... îi făcu cu ochiul Andreev.

— Ar fi cazul; dacă ați ieși în lume, n-ați mai vorbi astfel. Domnișoara de pe mal e fiica celui mai mare cerealist din Brăila!

Și, fără să mai asculte scuzele și bîiguielile guardului, Liubomir străbătu în fugă puntea care lega vaporul de chei și, ajungînd lîngă ea, îi luă mîna și-o reținu un timp într-ale lui.

— Lea... Ah, scuză-mă, domnișoara Lea voiam să spun. Dar bucuria de-a vă vedea — mai ales că v-ați deranjat dumneavoastră să veniți aici — e atît de mare, că n-am putut să mă stăpînesc.

Era îmbrăcată într-o frumoasă haină de blană — Liubomir se pricepea destul de bine la blănuri și știa că paltoanele de vizon sînt cele mai scumpe — iar pe cap avea o căciuliță cochetă. La vorbele lui, Lea Cohen zîmbi și nici nu încercă să-și tragă mîna.

— Da, iată că vă caut cu! Oare putea să vă caute și alta brăileancă? Domnule Vasilev, domnule Vasilev, ați și început să faceți victime printre doamnele și domnișoarele noastre? Rîse cu cochetărie.

— Afară de dumneavoastră, nu cunosc nici o femeie în Brăila, se înclină Vasilev galant.

— Nici nu-i nevoie să cunoașteți vreuna. Am să vă fac însă cunoștință cu două prietene ale mele.

— Îmi pare rău.

— Vă pare rău? Și pentru ce? Fiindcă o să vă fac cunoștință cu două femei frumoase?

— Da, fiindcă astfel n-o să putem fi singuri... cum aș fi dorit.

Liubomir se tulbură de-a binelea. El avusese intenția să o caute pe Lea, să iasă împreună și să flirteze puțin cu ea, dar iată că fata nu numai că venea singură să-l caute, dar, ceva mai mult, își schimbase complet firea de domnișoară rece și închisă, cu voce aspră, indiferentă, cum se arătase în casa părintească atîtea seri la rînd, devenind o fată veselă, plină de viață, o adevărată strengăriță. Vasilev găsi o singură explicație plauzibilă: cu siguranță că această schimbare se datora unui sentiment nou ce-l încerca pentru acest oaspete de dincolo de Dunăre. Numai un asemenea raționament îi explica lui Liubomir cauza venirii ei pe chei. Cel puțin în primul moment așa gîndi tînărul. După aceea, însă, îi trecu prin minte că vizita aceasta putea să fie determinată de-o poruncă a tatălui fetei. Poate că sosise între timp vreo veste în legătură cu grîul? Lucrul acesta trebuia să-l verifice imediat.

— Domnul Cohen? întrebă el.

— Tata? Ce-aveți cu el? Ah, poate că vreți să știți dacă va veni și el încoace? Nu, domnule Vasilev. Am venit singură, și dumneavoastră — cel puțin atîta vreme cît sînteți cu mine — n-o să mai puteți vorbi despre grîu. Nu cumva vreți să protestați?

— O, nu, nici prin gînd nu-mi trece! Sînt cu totul de acord, se înclină Liubomir, zîmbind. Astăzi n-am grîu!

Își spunea că fata n-a venit la vapor fără știrea tatălui ei și găsi astfel încă o confirmare a presupune-

rilor pe care le făcuse în noaptea precedentă. Era neîndoios că i-a plăcut lui Alfred Cohen și că de data asta i-a venit lui rîndul să răspundă aluziilor discrete, care, după vizita aceasta neașteptată, căpătau o formă mai concretă. Deocamdată însă trebuia să păstreze același ton glumeț pe care-l folosise de la începutul discuției:

— Doriți să vizitați vaporul? E drept că nu-i decît un remorcher obișnuit, dar noi îl putem considera și *yacht* dacă vreți...

Lea respinse această propunere. Avea ceva mai bun de făcut, vaporul putea să-l vadă și mai tîrziu.

— Trebuie să ne grăbim, zise ea și, luîndu-l de braț, îl conduse spre o stradă apropiată.

— Dar nu mi-ați spus unde mergem! spuse Liubomir, strîngîndu-i ușor cotul.

Nici de data asta Lea nu făcu nici un gest de împotrivire.

— Am vrut să vă fac o surpriză, dar mai bine să vă spun. Azi e sărbătoare.

— Sărbătoare?

— Da. Veți vedea că nicăieri nu se lucrează. Peste tot e închis. E Sfîntul Niculaie, ziua onomastică a prințului Niculaie al Romîniei.

Liubomir își aminti că sărbătorile religioase la romîni se țin după stilul nou al calendarului și că la 6 decembrie e Sfîntul Niculaie. „6 decembrie — îi trecu fulgerător prin minte — și grîul meu tot mai stă!" Dar se grăbi să îndepărteze gîndul neplăcut. Tocmai Lea, care merge acum la brațul lui, lovind ușor cu toculețele ei pe caldarîm, avea să-l ajute în treaba aceasta.

— Și care-i surpriza pe care mi-ați pregătit-o cu prilejul acestei sărbători? întrebă el.

— Prietena mea, doamna Maria Ionescu, soția directorului băncii, o să ne ducă cu automobilul pînă la o moșioară din apropierea Brăilei. Și am hotărît să vă invit și pe dumneavoastră.

Liubomir mulțumi, strîngîndu-i din nou brațul.

Cele două femei, prietene cu Lea și de aceeași vîrstă cu ea, erau măritate de curînd cu doi funcționari superiori din localitate. Directorul băncii conducea singur automobilul băncii, lucru care nu-l împiedica de loc să ia parte la discuția care se ducea în limba franceză între ceilalți. O bună bucată de timp, domnișoara Cohen îl lăsă pe Liubomir să fie un fel de victimă în mîinile prietenilor săi, care-l întrebau tot soiul de lucruri despre Bulgaria, cerînd explicații cît mai amănunțite. Soțiile lor luau parte cu însuflețire la discuțiile bărbaților și erau tare curioase să afle cu care prințesă o să se însoare țarul Boris al bulgarilor și dacă e adevărat că o va lua pe principesa Ileana a Romîniei. Și nu-l invidiau de loc în cazul cînd lucrul acesta s-ar fi realizat.

— În schimb, atunci vom avea prilejul să vedem mai des asemenea bulgari simpatici, cum sîntcți dumneavoastră, zise doamna Maria Ionescu.

Rîseră veseli, iar doamna Stela, cu o expresie nevinovată, declară că Maria nu trebuie să flirteze așa, pe față, cu cavalerul Leei.

Toate acestea erau oare aranjate dinainte? Toate acestea se făceau oare cu un scop? Și, în definitiv, ce știau aceste două tinere doamne despre Lea și ce anume le spusese ea despre el? Liubomir nu putu să ghicească, oricît se strădui. Ca mulți alți bulgari din categoria sa de pe vremea aceea, nu știa mai nimic despre adevărata viață din țările vecine, în afară de ceea ce scria în ziare, iar ceea ce spuneau ziarele era foarte puțin. În gazetele bulgărești de pe atunci găsea știri mult mai interesante și mai importante pentru el, ca, de pildă, informări despre toaletele și regimul de alimentare al stelelor de cinema de la Hollywood...

— Ajungem repede? întrebă doamna Stela.

— Încă puțin, și-am ajuns, răspunse doamna Maria.

— Veniți deseori pe moșia asta?

— Foarte des, fiindcă moșia este proprietatea băncii, iar bărbatul meu o dă totdeauna în arendă. Și cum lesne poți să-ți închipui, arendașul îi e totdeauna foarte recunoscător... Femeia rîse cu înțeles.

Ajunseră la conac.

Moșia era într-adevăr mică, dar se vedea că e bine administrată. O clădire frumoasă se ridica în mijlocul curții, iar în jurul ei acareturile erau bine întreținute.

Cînd automobilul opri și musafirii coborîră zgomotos, din casă ieșiră în întîmpinarea lor un bărbat și-o femeie, ploconindu-se pînă la pămînt.

— Nicola, se adresă directorul băncii arendașului său, după ce-l felicitară cu toții pentru ziua lui onomastică, îți aduc un compatriot, pe domnul Vasilev din Bulgaria. Ai ocazia să mai vorbești și tu bulgărește.

Îi traduse lui Liubomir în franțuzește cele ce-i spusese arendașului, comunicîndu-i că acesta este bulgar.

Nicola strînse mîna lui Liubomir, îi ură „bun venit", dar continuă să vorbească romînește.

— O să avem un prînz bun, Nicola? îl întrebă acum doamna Maria Ionescu.

— Mai e vorbă? răspunse arendașul. Precum știți, are nevastă-mea grijă totdeauna să vă primească cum se cuvine. Avem supă de găină și purcel la tavă.

— Minunat! Întotdeauna ne-ai întîmpinat și ne-ai ospătat cum se cuvine, dragul meu Nicola!

Din aceste cuvinte se înțelegea că doamna Maria și soțul dumneaei profită adeseori de generozitatea arendașului.

Era încă devreme pentru masa de prînz și de aceea se hotărîră să se plimbe pînă la o haltă de cale ferată din apropiere, unde să se dea pe gheață.

La plecare, arendașul se apropie de Lea și-i șopti ceva. Fata le spuse celorlalți să n-o aștepte, fiindcă ea o să-i ajungă din urmă, și rămase acasă.

— Ce s-a-ntîmplat? întrebă nerăbdătoare Lea, privind după cei care se îndepărtau.

— Domnișoară Lea, începu să vorbească pripit arendașul. Vă rog foarte mult, puneți o vorbă bună pentru mine pe lîngă tatăl dumneavoastră. De el depinde totul...

Lea încruntă din sprîncene.

— Nu înțeleg ce spui, zise ea oarecum plictisită și înciudată în același timp.

— I-am spus și domnului director al băncii, am rugat-o și pe doamna Maria, dar n-au făcut nimic. Pe cînd dumneavoastră vă e mai ușor, domnișoară Lea! Tatăl dumneavoastră poate aranja totul cum nu se poate mai bine. Chiar astăzi, dacă vrea. Faceți asta pentru mine, domnișoară Lea, vă rog, fie-vă milă de mine, și...

— Dar o să-mi spui oare pînă la urmă ce vrei? Ce anume să-l rog pe tatăl meu? Nu înțeleg nimic din poveștile tale! îl întrerupse Lea, bătînd nervos din picior în pămîntul înghețat.

— Da, da... bîigui arendașul, lucrul ăsta e foarte simplu.

— Mai repede! strigă aproape Lea la el, cu urechea ciulită spre hohotele de rîs ale celor ce se depărtau.

— Am grîu, am mult grîu, asta e! spuse Nicola, privind-o cu insistență.

— Ei și?

— Toate hambarele-mi sînt pline, domnișoară Lea, dar mi se oferă un preț foarte scăzut, un preț de nimic. Dacă tatăl dumneavoastră ar vrea...

Lea se întoarse, intrigată:

— Și ce trebuie să facă *papa?* întrebă ea cu un zîmbet ușor.

Încurajat de acest surîs, arendașul vorbi din nou, repede:

— Să-l cumpere, domnișoară Lea! Să-l cumpere la prețurile vechi, la cele de-acum trei luni. În felul acesta voi fi salvat, altfel sînt pierdut, ruinat, distrus! Am făcut împrumuturi, datorii, am de plătit dobînzi mari. Fie-vă milă, domnișoară Lea, și spuneți-i domnului Cohen... El poate totul, totul, dacă vrea. E un om mare! De-ați ști numai cît de mult mă costă moșia asta!... Domnul director, doamna Maria... de altfel, vă dați și dumneavoastră seama, ce să vă mai spun! Și dacă grîul meu se va vinde la actualele prețuri, atunci... Nicola nu-și termină vorba. O undă de disperare trecu pe chipul său și adăugă, aproape în șoaptă: Pot nădăjdui, domnișoară Lea? Dumneavoastră sînteți atît de bună! Vă rog, faceți ceva...

Cu acelaşi zîmbet pe buze, Lea dădu din mînă şi ciripi vesel:

— O să văd. O să văd, Nicola!

Şi, lăsîndu-l, începu să alerge, pentru a-i ajunge din urmă pe ceilalţi. Rîzînd vesel, se alătură grupului.

— Domnule Vasilev, fiţi atent! se întoarse rîzînd doamna Maria spre Liubomir. Fiţi mai atent, fiindcă Lea flirtează cu Nicola al nostru!

— Oh, dar n-au stat decît de vorbă! se amestecă în discuţie doamna Stela, şi faţa ei luă iarăşi acea expresie de nevinovăţie care provoca rîsul general.

Liubomir hotărî să fie un cavaler în adevăratul înţeles al cuvîntului. Să fi îndrăznit vreunul din cei doi bărbaţi să flirteze cu însoţitoarea lui, ar fi văzut ei de ce e capabil, dar Nicola, la urma urmei, Nicola este concetăţeanul lui şi nu strică să-l lumineze şi pe el măcar o clipă „soarele fericirii".

Directorul băncii însă o întrebă totuşi pe Lea ce a vrut să-i spună Nicola.

— M-a rugat pentru grîul lui, spuse ea, convinsă că nu trebuie să ascundă ce-i spusese arendaşul. Să-l rog pe *papa* să-i cumpere grîul.

— Aha... dădu din cap directorul. Eh, n-ai face rău să-l ajuţi. Roagă-l. Ştii ce are de plătit, sărmanul... şi datorii, şi dobînzi...

În apropiere se întindea o baltă. Apele ei, îngheţate spre maluri, se întunecau, făcîndu-se aproape negre, spre mijloc. Găsiră un loc înconjurat de sălcii bătrîne, pline de scorburi, unde gheaţa părea mai solidă, şi începură cu toţii să se dea pe gheaţă cu încălţămintea lor modernă, nepotrivită pentru asemenea treabă. Femeile cădeau, rîdeau înveselite, arătîndu-şi fără jenă picioarele îmbrăcate în ciorapi de mătase sau agăţîndu-se de bărbaţi şi răsturnîndu-i după ele pe luciul gheţei. Într-un loc gheaţa pîrîi şi crăpă, ceea ce fu un nou prilej de hîrjoană. Oare cum ar arăta careva din ei dacă ar cădea în apă?!

Deodată Lea ţipă uşor şi spuse că şi-a scrîntit glezna. Ea se lăsă cu toată greutatea corpului pe umărul lui Liubomir şi-l rugă s-o ducă înapoi la conac. Ceilalţi băr-

baţi spuseră că ar fi bine să meargă cu toţii, fiindcă era mult mai plăcut să bea o ţuică fiartă la căldură, în cinstea lui Nicola, decît să se dea pe ghcaţă. Dar soţiile lor se împotriviră. Doamna Maria protestă, spunîndu-le că nu trebuie să înceapă de pe acum, fiindcă se vor îmbăta repede, iar doamna Stela spuse că nu vede nici un motiv ca din cauza Leei să-şi strice ea plimbarea, mai ales acum, cînd au găsit şi-o distracţie atît de veselă. Spunînd acestea, se prinse zdravăn de bărbatul doamnei Maria şi se strînse lîngă el, alintîndu-se. Neavînd încotro, cei doi bărbaţi se supuseră. Lea se lăsă şi mai greu pe umărul lui Liubomir, şi acesta o conduse încet spre conac.

Casa părea pustie. Bătură cu putere în uşă. Nu trecu mult, şi de după colţul casei apăru Nicola. Lea îi vorbi în romîneşte şi, pe-un ton plîngăreţ, îi spuse că şi-a scrîntit piciorul şi trebuie să se întindă în pat. Dar nevastă-sa să nu se deranjeze, să-şi vadă de treabă la bucătărie; oaspeţii vor fi foarte flămînzi cînd se vor întoarce din plimbare. În timp ce-i vorbea, Lea îl privea ţintă. Nicola o ascultă cu atenţie, dădu din cap, apoi o luă înaintea lor şi deschise o odaie.

— Asta e odaia dumneavoastră, zise el în bulgăreşte. Poftiţi înăuntru şi odihniţi-vă cît doriţi.

Odaia avea tavanul jos şi-un pat mare. Din soba de zid care se afla într-un colţ al odăii radia o căldură plăcută. Pe pereţi atîrnau în ramele lor portretele lui Brătianu şi al bătrînului rege Ferdinand... Mai erau acolo şi nişte litografii, dar Liubomir nu avea cum să le cerceteze fiindcă era foarte preocupat s-o ajute pe Lea să se-ntindă pe pat.

— Simţiţi-vă ca la dumneavoastră acasă, zise Nicola şi, înainte de-a ieşi, făcu un semn din cap lui Liubomir, arătîndu-i litografiile de pe pereţi.

Tînărul le privi atent. Erau nişte stampe vechi, în culori, neîndemînatic executate, reprezentînd soldaţi bulgari, rînduiţi unul lîngă altul, luptînd să apere vreo redută sau să cucerească alta. Nicola nu dădu nici o explicaţie, dar voia totuşi să comunice într-un fel oaspetelui său bulgar, sosit pe neaşteptate, că el a rămas

un bun patriot și că, deși departe de țară, nu și-a uitat patria.

— Aveți nevoie de ceva? întrebă el din ușă, dînd să plece.

— Apă... și-un prosop curat, ceru Lea.

Nicola se întoarse și-i arătă un lavoar, pe care se găseau un lighean, o cană cu apă și-un prosop de in nounouț.

— S-o trimit pe nevastă-mea să vă ajute? mai întrebă el, dar lui Liubomir i se păru că la pronunțarea acestor cuvinte, pe care de fapt nu le înțelesese, în ochii arendașului sticli o flăcăruie șugubeață.

— Nu, nu-i nevoie să se deranjeze, o să-mi pun eu o compresă la picior, și-atîta tot! răspunse Lea.

Nicola ieși, fără să mai spună ceva.

Nici nu închise bine ușa arendașul, că Lea se sculă în capul oaselor și zise:

— Udați repede prosopul și stoarceți-l puțin.

— Vă doare rău? întrebă el îngrijorat.

— Ah, prostutule ce ești! bîigui Lea, alintîndu-se, dar înciudată în același timp. Aruncă odată cîrpa aia! N-am nimic!

Liubomir se făcu roșu ca focul, o privi lacom, prosopul îi căzu din mîini, dădu fuga la ușă și răsuci cheia...

CAPITOLUL X

Pînă să se înscreze, se mai încuiară o dată singuri, dar de data asta se izolară în cabina lui Liubomir de pe remorcher. Dar înainte de a intra în cabina lui, întrebă pe marinarul de serviciu dacă Andreev e pe vapor și află astfel că guardul fusese arestat.

Iată cum s-a întîmplat. Guardul Andreev se plictisea de moarte. După ce dădu ocol orașului, vizitînd tot ce i se păru interesant, notîndu-și multe lucruri inutile în

carnetul său voluminos, îl înjură în gînd pe cercalistul acesta netrebnic, care nici pînă acum nu fusese în stare să-şi vîndă grîul, pentru ca să se poată întoarce înapoi în patrie. Din plictiscală, intră în vorbă cu marinarii, cărora mai înainte nu le dăduse nici o atenţie. Şi guardul află că ei se duc zilnic în oraş şi îşi cumpără diferite mărfuri, care aici în Romînia erau mai ieftine decît la ei, ca, de pildă, ţesături de mătase.

— Cu ce le cumpăraţi? De unde aveţi voi atîţia bani?

— Le cumpărăm cu ţigări. Aşa revin de două ori mai ieftin.

— Dar cum le scoateţi?

— Ce anume?

— Ţigările! Nu vă e teamă că vă prinde?

Nu, marinarii n-aveau nici o teamă. Grănicerii începuseră să-i cunoască bine, şi-apoi, la nevoie, se puteau sacrifica o cutie, două de ţigări, şi totul se aranja...

— Dar în Bulgaria? Vameşii de-acolo nu vor controla vaporul? voi să ştie guardul Andreev.

— Ehei, şi încă cum! confirmară marinarii. Tot portul ştie că din Romînia se face contrabandă cu ţesături de mătase!

— Şi atunci?

Dar şi la asta era un leac. Îi explicară că aveau să aranjeze astfel lucrurile, ca să ajungă către seară. În două din bărcile şlepului aveau să pună cea mai mare parte din mărfurile cumpărate la Brăila. Aceste două bărci vor acosta într-un anumit loc, unde nimeni nu controlează. Vameşilor or să le arate nişte mărfuri aflate în cuferele marinarilor, ca să le adoarmă bănuielile.

— Dar nici pentru acestea n-o să plătim vamă. Ne cunoaştem noi oamenii... Am avut grijă să cumpărăm cîte ceva şi pentru soţiile lor... rîdeau marinarii.

— Ia te uită, domnule, ce corupţie! spuse guardul Andreev tare, dar în sinea sa altfel gîndea. Şi el avea o soţie, de ce să nu-i ducă şi ei o bucată de mătase?

Gîndul acesta nu-i dădu pace. În cele din urmă, se hotărî. Chemă la el pe unul din marinarii mai bătrîni

şi îi împărtăşi dorinţa de-a cumpăra şi el ceva din Brăila, ca să poată duce o amintire soţiei.

— Se-nţelege, fu de acord marinarul, să aibă o bucurie şi doamna! Să se aleagă şi dînsa cu ceva de pe urma grîului lui Vasilev...

— De ce de pe urma grîului lui Vasilev? Ce legătură are ea cu asta? întrebă guardul, nedumerit.

— Dacă n-ar fi fost grîul lui, răspunse marinarul liniştit, am fi ajuns noi aici? Noi nu, iar dumneavoastră, ce să mai vorbim, domnule guard, acum spuneţi cinstit, nu-i aşa? Oricum, lui îi datorăm această plimbare. Şi noi, şi dumneavoastră, domnule guard!

Nici vorbă că aşa era. Şi, totuşi, Andreev îl rugă să nu-i spună lui Vasilev şi nici căpitanului că intenţionează să cumpere şi el ţesături de mătase, cum făcuseră toţi ceilalţi.

Marinarul îl linişti:

— Căpitanul Petrachev se arată pe-aici la două zile o dată, atît cît să afle dacă e ceva, vreo nouă dispoziţie, ori dacă nu cumva s-a întîmplat ceva. Şi întrucît a trecut abia ieri pe aici, înseamnă că astăzi n-o să mai vină. În ceea ce-l priveşte pe domnul Vasilev, se înţelege, n-are de ce să ştie. Şi-apoi a ieşit şi el în oraş cu o domnişoară. Cine ştie cînd o să se întoarcă...

— L-am văzut, zise Andreev.

— Atunci e-n regulă!

Dar rămăsese lucrul cel mai important: ţigările. Andreev n-avea multe, iar după spusele marinarului, trebuia să ia cel puţin zece cutii a o sută de bucăţi fiecare. Unii din marinari mai aveau ceva rezerve şi le-ar fi dat, dar cu siguranţă că nu la preţul cu care le cumpăraseră ei în ţară. Şi chiar aşa fiind, nu le-ar fi vîndut pe lei romîneşti, fiindcă ce puteau să facă cu ei în Bulgaria? Ar fi nevoiţi să-i cheltuiască aici la Brăila, dar, de vreme ce vor să cumpere ceva, le convenea mult mai bine să plătească cu ţigări. Raţionamentul era de necontestat. Andreev scoase bani bulgăreşti şi îi dădu marinarului, ca să-i cumpere douăzeci de cutii. Dar îi ceru din nou să nu spună pentru cine sînt, fiindcă nu voia să se afle că un guard din flota militară bulgară a ţarului face contrabandă.

Şi, cu toate astea, toţi aflară din primul moment.

Cel dintîi coborî de pe vapor marinarul, care urma să conducă pe guard prin magazine şi mai cu seamă la magazinul acela unde el însuşi cumpărase nişte ţesături minunate, pe care le plătise cu ţigări. Marinarul luă cu el zece cutii din cele mari şi trecu liniştit podeţul, pe lîngă grănicerul de pază, care tocmai atunci se oprise în faţa vaporului şi-l cerceta cu privirea. După ce trecu de grăniceri, marinarul făcu semn guardului, care încă mai şovăia să treacă puntea vaporului, apoi o luă încet înainte, pentru a-l aştepta pe chei. Guardul prinse curaj şi porni. Străbătu podeţul, ajunse şi el pînă la grănicer, dar cînd să treacă înainte, ostaşul îl opri. Guardul Andreev nu ştia o boabă romîneşte. Cîtă vreme dăduse ocol Brăilei, se folosise de serviciile aceluiaşi marinar bătrîn cu care plecase acum, fiindcă omul înţelegea puţin limba romînească şi se învoise să-l însoţească. Acum, cînd grănicerul îl opri şi-i spuse ceva, guardul se încurcă, începu să privească în jurul său şi să caute cu privirea pe bătrînul marinar. Acesta însă se depărtă repede, tăind de-a dreptul prin piaţa pustie a portului şi cotind pe prima stradă.

Grănicerul îl prinse pe guard de umăr şi începu să-i vorbească din nou, şi parcă ceva mai răstit, arătînd cu mîna spre buzunarele umflate ale tunicii. Andreev înţelese că buzunarele acestea umflate, în care îndesase ţigările, îl dăduseră de gol. Dar şi marinarul avea buzunarele mantăii umflate, şi pe el de ce nu-l oprise? Grănicerul continua să întrebe ceva, dar cum guardul nu înţelegea nimic, ridica doar din umeri şi privea cu frică în jur, ca pentru a căuta o scăpare. Nădăjduia să se ivească cineva pe puntea remorcherului, care să-l ajute să se descurce cu acest ostaş „sucit". Din cabine însă nu ieşea nici un marinar, şi nici pe punte nu se zărea cineva. Atunci guardul Andreev băgă mîna în buzunar, scoase o cutie dintr-acelea cu o sută de ţigări şi o arătă ostaşului. Dar acesta îi arătă din nou cu degetul spre buzunarele umflate. Cu alte cuvinte: „Scoate şi pe celelalte!" Guardul mai scoase o cutie, dar celălalt continua să arate cu degetul buzunarele. Deodată guardul îşi aduse aminte că nu încercase să-l mituiască şi, zîm-

bindu-i oarecum stingherit, îi întinse o cutie, dar grănicerul clătină negativ din cap. Andreev, cu același zîmbet de stinghereală pe buze și din ce în ce mai tulburat, îi îndesa cutia în buzunarul mantăii. În clipa următoare însă grănicerul îl izbi cu brutalitate peste mînă și, furios, scoase un fluier din buzunar și fluieră prelung.

Într-o clipită se adunară în jurul lor o mulțime de grăniceri, care îl înconjurară pe guard, gesticulînd și vorbind tare.

De pe vapor sosiră toți marinarii, veni și căpitanul secund, care înțelese imediat ce se întîmplase. Alergară la fața locului și cîțiva funcționari vamali și de la căpitănie, veniră comisari de poliție, și cu toții începură să țipe, să strige. Îl percheziționară pe guard și găsiră cele zece cutii de cîte o sută de țigări, pe care le puseră jos, una peste alta, continuînd percheziția fără grabă, dar cu multă grijă. Guardul ședea smirnă, roșu ca racul și transpirat, neștiind ce să facă, ce să spună ca să fie înțeles. Îi scoaseră toate hîrtiile din buzunarele mantăii și începură să le răsfoiască. Cercetară pașaportul, scrutară cu atenție chipul, făcînd comparație cu fotografia. După aceea, un ofițer ordonă să fie arestat.

Fu încadrat de doi soldați cu puștile în mîini, iar un alt soldat, ducînd țigările, pașaportul și celelalte hîrtii și lucruri pe care le găsiseră asupra guardului, completa escorta.

Cît timp durase toată scena aceasta, marinarii vorbiseră în șoaptă, fără ca vreunul să se amestece. Dar după ce fu arestat, căpitanul secund se însufleți deodată și dădu o seamă de dispoziții. Un marinar fu trimis pînă la biroul lui Alfred Cohen, să comunice domnului Vasilev cele întîmplate. Domnul Vasilev trebuia să vină imediat în port, să afle unde a fost dus guardul Andreev și să încerce să-l scape. Alți doi marinari trebuiră să urmărească escorta, să vadă unde-l duc pe guard. Unul din ei va sta afară, celălalt va da imediat fuga înapoi la vapor, să dea de știre. Al patrulea fu trimis să-l caute pe căpitan. Abia acum văzură marinarii că secundul îi cunoștea adresa. Secundul rămase pe vas, ca un fel de agent de legătură între ștafete.

Nu trecu mult, și sosi marinarul cel bătrîn. Lăsase țigările la cîrciumă și se întorsese în clipa cînd îl percheziționau pe guard.

Secundul, cum îl zări, îl luă în primire:

— Ai să vezi pe dracu cînd o să vină căpitanul Petrachev! Cum ai putut să faci o prostie ca asta? Nu-l vezi cît e de tîmpit?! De ce l-ai lăsat? Ia spune, cum l-au prins? Ah, ce pacoste pe capul nostru! Și nu știai că azi e sărbătoare? O să vezi că nu găsim pe nimeni și o să zacă închis pînă mîine!

Marinarul era de părere că grănicerului, văzîndu-l șovăind pe guard, i s-a părut suspect! Că nu s-a lăsat mituit, nu e de mirare. S-a nimerit să fie un om cinstit, și-atîta tot!

— Dar dacă are la el carnetul acela? se sperie secundul.

Era limpede că dacă la contrabandă se mai adaugă și învinuirea de spionaj, urmările puteau să fie foarte neplăcute nu numai pentru guard, dar și pentru căpitan, și pentru întreg echipajul *Burgas*-ului.

Unul din cei doi marinari care fuseseră trimiși să urmărească escorta se întoarse și anunță că l-au dus la căpitănia portului. Îl trimiseră înapoi, să-l anunțe pe cel care păzea afară, la intrarea în clădirea căpităniei, să urmărească unde-l duce în cazul că nu-l oprește acolo.

— Eh, și nu mai vine și Vasilev ăsta! mormăi secundul, alarmat din ce în ce mai tare la gîndul că autoritățile vor găsi asupra guardului carnetul buclucaș.

În locul lui Vasilev veni Alfred Cohen. Sosi într-o trăsură în goana cailor, împreună cu marinarul care fusese trimis la biroul lui. Cohen îi spuse secundului, cu care făcu repede cunoștință, că domnul Vasilev nu venise în ziua aceea la el, gîndindu-se probabil că biroul va fi închis din pricină că era sărbătoare.

— Dar, adăugă el scoțîndu-și ceasornicul, e aproape vremea prînzului. Oare unde ar putea fi?

Secundul găsi că nu e necesar să-i spună că a ieșit în oraș cu o domnișoară.

Alfred Cohen se interesă în amănunțime de întîmplarea cu guardul și ascultă atent povestirea marinarului bătrîn, completată de ceea ce știau ceilalți marinari. Se înțelege că nimeni nu-i spusese cine era de fapt guardul acesta. Atîta doar, că este al doilea secund al vasului, așa cum scria, negru pe alb, și în documentele sale. Adăugă că era un om lipsit cu totul de experiență în chestiuni de contrabandă. Alfred Cohen îi liniști, spunîndu-le că nu există lucru mai ușor decît eliberarea lui. Trebuia să-i spună doar două vorbe prefectului, și totul avea să se aranjeze. Dar, din păcate, azi e sărbătoare, și cu siguranță că prefectul e invitat undeva, la vreun prînz oficial, așa că vor trebui să aștepte pînă mîine.

Secundul, însă, îl rugă respectuos pe domnul Cohen, ca un om influent ce este, să încerce eliberarea lui încă în cursul zilei de azi.

Alfred Cohen se gîndi puțin, promise și se îndreptă spre căpitănia portului. Acolo însă găsi închis. Cu toții îl sărbătoreau pe Sfîntul Niculaie, iar cei care erau de serviciu se duseseră la masă, fiindcă era timpul prînzului. Arestatul se afla încă acolo, pe-un coridor, păzit de doi soldați.

— Cînd se întoarce funcționarul de serviciu?

— Către orele patru, răspunseră soldații.

Asigurîndu-l pe secund că pe la orele patru va veni din nou, Alfred Cohen se urcă în trăsură și se duse în oraș.

Negustorul se ținu de cuvînt. Sosi pe la orele patru și jumătate, puțin cam nervos, și întrebă ce noutăți au mai aflat. Cînd îi spuseră că nici căpitanul nu fusese găsit la adresa indicată, se încruntă și, fără o vorbă, se îndreptă spre căpitănia portului. Înainte de-a ajunge acolo, întorcînd întîmplător capul, văzu pe Lea sa urcînd pe vapor împreună cu Liubomir. Intră în clădirea căpităniei.

Liubomir, auzind ce se întîmplase, îl chemă pe secund și-l asigură, cu un aer liniștit, că tovarășul său de afaceri, domnul Alfred Cohen, ca persoană influentă, va aranja mult mai bine lucrurile astea și că pe el îl

deranjează degeaba. Zicînd acestea, coborî în cabină, însoțit de vizitatoarea sa. Secundul îl privi fix și nu zise nimic.

Nu zise nimic nici căpitanul, care, în cele din urmă, fusese găsit. După ce află totul pînă în cele mai mici amănunte, se îndreptă spre căpitănia portului. Întrebă cine este de serviciu și, aflînd că nu este prietenul său, nu intră, ci rămase să se plimbe prin fața clădirii.

Guardul Andreev avusese ghinionul să dea peste un grănicer cinstit.

Același lucru i s-a întîmplat și lui Alfred Cohen; funcționarul de la căpitănia portului, căruia îi făcuse o propunere transparentă, îl refuză tăios:

— Domnule, spuse funcționarul de serviciu, eu vă cunosc; ba aș putea spune că vă cunosc chiar foarte bine. Sînteți omul care crede că se poate obține totul cu bani. Corupția și-a întins ghearele înveninate în toată țara. Dumneavoastră, bogătașii, prosperați numai în mijlocul corupției, trăiți numai din afaceri necinstite! Dar eu nu sînt subalternul dumneavoastră ca să mă supun și nici nu sînt dintr-aceia pe care să-i încînte sutarii dumneavoastră!

— Dar dumneavoastră, domnule, uitați un amănunt, acela că eu sînt foarte bun prieten cu prefectul și că mîine chiar dorința mea va fi îndeplinită. Alfred Cohen spusese cuvintele acestea pe-un ton foarte liniștit, ba chiar însoțite de-un zîmbet în colțul gurii largi.

— Știu și asta foarte bine, domnule, ridică din umeri, nepăsător, funcționarul. Dar cel puțin pînă mîine, cînd dorința dumneavoastră cu siguranță că va fi îndeplinită de domnul prefect, acest domn, care nu a respectat legile, va sta arestat, dacă nu pentru altceva, atunci cel puțin ca să ne păstrăm autoritatea în fața ostașului acelui cinstit și conștiincios care nu s-a lăsat mituit!

— Vreți să spuneți că mai întîi de toate trebuie să iasă din schimb grupa care-i acum de gardă? întrebă Alfred Cohen. Voia cu tot dinadinsul să lase impresia că nici acum nu s-a simțit jignit de lecția pe care i-o servise funcționarul de la căpitănia portului. Dar

în sinea sa se gîndi să propună pedepsirea funcționarului cînd s-o întîlni cu prefectul.

— Va să zică, dumneavoastră insistați ca lucrurile acestea să fie aranjate pe cale nelegală?

— Ce este aici atît de nelegal? Se prefăcu mirat Alfred Cohen, apoi adăugă cu cinism: Numai că o să coste ceva mai mult...

La vorbele acestea, funcționarul, mîniat de-a binelea, îl pofti pe marele negustor să părăsească imediat biroul.

Afară, Alfred Cohen se întîlni cu căpitanul Petrachev și-i mărturisi insuccesul său.

— Va trebui să rămînă aici peste noapte, iar mîine o să aranjez eu trebușoara asta cu prefectul!... Nădăjduiesc că n-o să mă refuze. Nu-l pot deranja tocmai astăzi, de ziua onomastică a prințului Niculaie.

Căpitanul Petrachev fu de aceeași părere și, fără să mai lungească vorba, îl conduse pînă la trăsură.

— L-ați văzut cumva pe domnul Vasilev? îl întrebă Alfred Cohen înainte de a se urca în trăsură.

— Nu l-am văzut. Aveți cumva nevoie de dînsul?

— Nu, dar dacă îl vedeți, vă rog să-i transmiteți să nu uite că astă-seară e poftit la mine la cină. Cînd am plecat încoace, fiică-mea a insistat să-l invit neapărat. V-aș fi invitat și pe dumneavoastră, dar mă tem că iar sînteți ocupat...

— Asta-i adevărat. Pur și simplu n-am eu fericirea să vă fiu oaspete, domnule Cohen, zîmbi căpitanul Petrachev. Dar aș putea să vă rog și eu ceva?

— Vă rog, vă rog...

— Priviți apa, domnule Cohen.

— Ei? Am privit-o.

— Nu observați nimic deosebit?

— Ce, aburi?

— Da, apa scoate aburi.

— Asta înseamnă că în curînd se va lăsa frigul.

— Da. După cît văd, cunoașteți și dumneavoastră capriciile și prevestirile Dunării.

— M-am născut pe malul ei, căpitane!

— Știu, dar nu toți cei care sînt născuți pe malul Dunării o urmăresc cu atenție. Aburii aceștia înseamnă că în curînd vine frigul. Iar noi mai stăm aici. De ce nu lichidați cu grîul lui Vasilev?

Alfred Cohen rise.

— O, asta e rugămintea dumneavoastră?

— Domnule Cohen, Liubomir Vasilev nu mi-e nici rudă și nici prieten. Nu l-am cunoscut decît acum, cu ocazia acestei călătorii, și nu-l cunosc bine nici acum. Nu mă gîndesc la el și la grîul lui. Dar, pe lîngă grîul lui, stau de multă vreme aici întregul echipaj al unui vapor și patru șlepuri. Ce vină avem noi că marfa lui nu se vinde? N-aș avea chef de loc să mai stăm aici, și cu atît mai puțin să iernăm la Brăila! Or să mi se îmbolnăvească oamenii, sau or să facă cine știe ce prostii din lipsă de activitate... iată, aveți un astfel de exemplu în cazul de astăzi! Iar pentru oamenii din echipaj eu răspund, fiindcă eu sînt comandantul lor!

Alfred Cohen părea că-l privește atent, dar gîndurile lui erau în altă parte.

Căpitanul continuă:

— Grîul, ce-i drept, este al lui Vasilev, domnule Cohen. Eu nu-i cunosc socotelile. Dar, după cîte am auzit, chiar dacă ar înregistra aici un insucces, nu va fi el cel lovit, ci alții, cărora le datorează bani. Dar eu știu una și bună: chiar dacă-ar vinde la un preț bun, el tot o să-i înșele pe nenorociții care și-au dat grîul pe mîna lui. De aceea, n-aș vrea să-i mai nenorocească și pe aștia care i-au transportat grîul pînă aici. Domnule Cohen, eu tot mai am impresia că dumneavoastră puteți face treaba asta.

Alfred Cohen îi aruncă o privire nedumerită.

— Ce-ați spus?

— Să vindeți grîul lui Vasilev, nu despre asta vă vorbesc?

Cohen își frecă fruntea cu mîna, ca să-și alunge gîndurile care-l frămîntau.

— Da, da... se-nțelege c-o să-l vindem! Da, și eu cred că e timpul să-l vindem. Probabil chiar mîine se

va face treaba. Negustorul mai aruncă o privire spre vapor, apoi urcă în trăsură. Nu-i așa că n-o să uitați invitația pe care v-am rugat s-o transmiteți domnului Vasilev?

— O, nu! îl asigură căpitanul, strîngîndu-i mîna.

Cîteva clipe se mai auzi tropăitul cailor pe pavaj.

Căpitanul Petrachev privi spre vapor, stătu puțin pe gînduri, apoi pe față îi înflori un zîmbet larg. Dar zîmbetul acela nu era în legătură cu cei care se încuiaseră înăuntru în cabina lui Vasilev. Cu zîmbetul acesta îl întîmpina totdeauna pe vechiul său prieten, funcționarul de la căpitănia portului, care tocmai se îndrepta spre el.

După o jumătate de ceas, guardul Andreev era liber, plătind doar amenda respectivă și vama pentru țigările găsite asupra lui.

Ceea ce funcționarul de la căpitănia portului nu voise să facă pentru Alfred Cohen făcuse celălalt coleg al său pentru vechiul său prieten, căpitanul Petrachev. Pentru că amîndoi erau marinari bătrîni și mai ales pentru că Petrachev îl rugase prietenește să nu-l pună într-o situație neplăcută.

Amîndoi rîseră cu poftă și își strînseră mîinile, ca niște prieteni buni ce erau. De data aceasta nu se mai împotrivi nici funcționarul de serviciu. Ba se bucura chiar, căci în felul acesta îl va scoate și mai tare din sărite pe marele cerealist.

Ieșind afară din clădirea căpităniei, căpitanul Petrachev aruncă o privire piezișă guardului și zise:

— Ei, acum ești mulțumit?

— Vă mulțumesc...

— Dar carnețelul, blocnotesul acela îl aveai cu tine?

— Nu.

— Păcat! În cazul acesta puteam să te las pînă mîine. Nu ți-ar fi stricat de loc!

Și fără să-i întindă mîna, căpitanul Petrachev se pierdu în întunericul nopții, îndreptîndu-se spre oraș.

CAPITOLUL XI

În timpul cinei, Alfred Cohen observă între Lea și Liubomir un schimb de priviri pline de complicitate, străduindu-se să ascundă ceva, fără să-și dea seama că de fapt totul îi dă de gol. Dar el nu făcu altceva decît să-i observe în tăcere. De data aceasta discuția era susținută de Lea. Ea îi povesti tatălui cum îl luase pe domnul Vasilev la moșia doamnei Maria Ionescu, cît de frumos a fost acolo și cum s-au dat pe gheață, ce veselie a fost.

„Tot mai continuă să ascundă că de fapt era trimisă de el", se gîndi Liubomir, iar tatăl spuse doar atît:

— Mă bucur că ești bine dispusă, copila mea.

— Probabil datorită aerului curat, *papa,* spuse Lea cu un aer nevinovat, aruncîndu-i o privire furișă lui Liubomir.

Tatăl o surprinse și nu-i scăpă nici flăcăruia care luci în ochii tînărului său oaspete.

— Și pentru că sînt binc dispusă, *papa,* continuă Lea veselă, nu am nimic împotrivă să vorbești și despre grîu. De data asta vreau să aud și eu dacă aveți vreo noutate, dacă se simte sau nu vreo înviorare pe piață. Precum vedeți, numai din ccle cc-am auzit de la voi cunosc aproape toată situația!

„Începe să intervină pentru mine", se gîndi iarăși Liubomir, îndreptîndu-și privirea spre Alfred Cohen.

— Oh! rîse tatăl. Pentru prima dată fiică-mea arată interes pentru comerț! Lucrul acesta mă bucură, draga mea... Mă bucură foarte mult, cu toate că, mărturisesc, sînt de-a dreptul uimit!

— Dar de ce, *papa?* ciripi Lea cu nevinovăție. Doar tu singur mi-ai spus că vrei să-l ajuți pe domnul Vasilev. Mi-ai vorbit de față cu el despre bietul tău prieten, domnul David Lazăr, despre nefericitul său fiu, care a stat în aceeași bancă cu domnul Vasilev, și... și... Ea ridică din sprîncene și, cu un zîmbet plin de duioșie, privi spre Liubomir, de parcă voia să-i spună: „Vezi

cît de mult îmi dau silința?" Și adăugă: *À propos, papa,* mi s-a încredințat un comision, o rugăminte către tine. Din partea arendașului lui Ionescu. Te roagă să-i cumperi grîul la prețul vechi.

— Și tu ce-ai promis? o fixă cu privirea Alfred Cohen.

— Să-i promit? se încruntă Lea ușor. Da de unde! I-am spus doar că o să-ți transmit rugămintea lui. Și ea rîse din nou, oarecum forțat: Vezi, *papa?* Pătrund din ce în ce mai mult în tainele comerțului vostru. Cu toate că — se uită din nou la Liubomir — cu toate că noutățile de pe piața internă nu mă interesează atît de mult ca cele de pe piața externă...

— Da, da, mă bucur foarte mult, zise tatăl. Apoi puse deodată șervetul pe masă și, ridicîndu-se în picioare, continuă tot așa de rar: Numai că cu am într-adevăr noutăți pentru voi.

— Daaa? se bucură Liubomir. Vă rog, spuneți-le!

Alfred Cohen îl privi, zîmbind.

— De mîine începem să cumpărăm, drăguțule! E o dispoziție specială. Nu pot să-ți dau mai multe amănunte, fiindcă sînt secretele noastre, ale firmei, vreau să zic. Dar vom folosi această împrejurare și vom juca la *à la hausse,* și astfel tu vei avea posibilitatea să-ți vinzi grîul.

Liubomir rămase cu gura căscată de-atîta fericire neașteptată. Va să zică, era adevărat! În sfîrșit, bătrînul se hotărîse să-l ajute! El nu putea să creadă în ruptul capului că Anversul dăduse dispoziții telefonice în acest sens. Această convingere îi fu întărită și de aluzia lui Cohen că va juca la *à la hausse.*

Lea însă vru să afle mai multe amănunte. Ce înseamnă aia *à la hausse?*

— Asta înseamnă că se urcă prețurile. Cînd se urcă, se spune *à la hausse,* iar cînd scad, *à la baisse.*

— Dar de ce să jucați la *à la hausse?*

— Fiindcă noi vom provoca în mod artificial această urcare a prețurilor, copila mea. De aceea am spus că vom juca „*à la hausse*".

Fiica încruntă din sprîncene.

— Dar veți reuși oare, *papa*? Se-nțelege că nu mă îndoiesc o clipă de capacitatea ta, dar...

— De vreme ce eu conduc jocul acesta, trebuie să reușească neapărat! declară cu o oarecare mîndrie Alfred Cohen. Și, după o pauză, adăugă: Iar acum du-te, dragul meu, și te odihnește. Ziua de mîine va fi o zi grea...

Luîndu-și rămas bun de la gazdele sale, Liubomir reținu ceva mai mult mîna Leei și reuși, ușor și pe neobservate, să-i mîngîie palma mică cu degetele.

Tatăl trecu în salon, să-și ia o țigară de foi.

— Noapte bună, spuse Liubomir tare, apoi, abia auzit, șopti: Noapte bună, iubita mea! după care spuse din nou cu voce tare: Vă mulțumesc din toată inima pentru plimbarea de azi, domnișoară Lea.

— O, n-aveți pentru ce, se auzi vocea Leei, oarecum tristă de această despărțire scurtă, apoi, devenind rece și indiferentă cum era de obicei, adăugă: Noapte bună, domnule Vasilev.

Liubomir se întoarse către Alfred Cohen.

— O să te conduc, zise negustorul.

Ieșiră pe coridor, și Cohen îl întrebă dacă știe ceva despre arestarea celui de-al doilea secund al vasului. Îi părea rău că abia a doua zi va putea să vorbească cu prefectul despre el.

— O, nu-i nevoie, domnule Cohen! rîse Liubomir. Am uitat să vă spun că secundul e liber!

— Dumneavoastră l-ați eliberat? întrebă Cohen plin de curiozitate.

— O, nu! Căpitanul Petrachev. El are legături serioase în orașul dumneavoastră.

— Așa, va să zică... Hm, cam ciudat cum a reușit el! Bine, bine... Dar asta cînd ai aflat? Fiindcă eu m-am întîlnit cu căpitanul la o oră destul de tîrzie pe chei.

— Eu am fost pe vapor, voiam să-mi schimb hainele, și atunci am aflat că omul fusese eliberat, minți Liubomir.

— Așa, așa... Ei, atunci noapte bună! Ne întîlnim mîine la birou. O să mergem la Bursă împreună. Cei

doi bărbați se despărțiră, strîngîndu-și mîinile cu cordialitate.

Cînd Alfred Cohen se întoarse în salon, își privi fiica, apoi, așezîndu-se în fotoliul său preferat, o rugă :

— Cîntă-mi ceva, Lea.

— Cu plăcere, *papa*. Glasul ei era din nou indiferent.

— Dar înainte de-a începe, stinge, te rog, lumina. Lasă numai lampa aceea micuță de lîngă tine. Așa e mai plăcut. Beethoven, nu-i așa, Lea ?

— Da, *papa*, o să-ți cînt ceva din Beethoven.

Lea se apropie de pian, se așeză oftînd și începu să cînte. Tatăl ascultă tăcut, fumîndu-și țigara de foi. La un moment dat, o uită pe marginea scrumierei și, sprijinindu-și capul în palme, rămase așa, tăcut și îngîndurat.

— Vrei să-ți mai cînt ceva, *papa?* întrebă Lea aproape în șoaptă după ce termină o sonată. Dar nu primi nici un răspuns.

— *Papa*, dormi ?

— Nu, copila mea, tresări Alfred Cohen, ce spuneai ?

— Te-am întrebat dacă vrei să-ți mai cînt ceva și, cînd colo, tu ai adormit ! zise fata, strîngînd nemulțumită din buze.

— Ești obosită, Lea ? o întrebă Alfred Cohen privindu-i cercetător chipul iluminat de-o bucurie ascunsă. Glasul îi era aproape șoptit și plin de duioșie.

— Nu, *papa*, nu sînt obosită. Dacă vrei, îți mai cînt. Și începu să cînte.

— Lasă, Lea, nu te mai chinui. Tu nu cînți astăzi ca altădată, ci într-un mod deosebit, care mă tulbură, copila mea. Aș spune că mă irită chiar. Vino lîngă mine, vino, să mai stăm amîndoi de vorbă.

Lea închise capacul pianului și se duse lîngă tatăl său.

— Șezi, Lea, șezi pe genunchii mei, cum făceai odinioară, cînd erai mică, mică de tot...

Lea rîse ușor.

— Dar o să fiu mai grea ca atunci, *papa !*

— Copiii nu sînt niciodată o greutate prea mare pentru părinții lor, Lea. Șezi, șezi aici.

Lea se așează ascultătoare pe genunchii tatălui. El își ridică încet mîna și începu s-o mîngîie pe creștet.

— Îți mai amintești, Lea? Pe vremuri veneai la mine, mi te așezai pe genunchi, îți sprijineai capul de umărul tatălui tău și-l rugai să-ți spună povești. Îți amintești?

— Da, *papa*, îmi amintesc.

— Tot îl mai iubești pe *papa* al tău? Spune, Lea! Așa cum îl iubeai înainte?

Glasul lui Alfred Cohen era surd și gîtuit de emoție. Lea își sprijini capul de umărul lui.

— Știi cît de mult te iubesc, *papa!* De ce mă mai întrebi?

Alfred Cohen nu răspunse. El continua să mîngîie părul ei negru, lucios, care cădea în valuri pe umeri.

Apoi, cu același glas surd, gîtuit:

— Ai fost astăzi pe vapor. Te-am văzut.

Lea se trase ușor în lături; tatăl continuă să-i mîngîie cu duioșie părul, și ea își lăsă din nou capul pe umărul lui.

— Dar el de ce nu mi-a spus nimic? De ce nu ți-a cerut mîna, Lea?

— Nu știu, *papa*... spuse abia șoptit fata.

— Și nici n-o să ți-o ceară, copila mea! zise Alfred Cohen. Și adăugă, mai aspru: Și chiar de te-ar cere, n-o să i te dau!

Lea sări deodată în sus și, cu un ton tăios, îl întrebă:

— Aș putea să știu de ce?

— Nu te supăra... Pentru că nu te merită!

Lea se îndreptă spre ușă și aprinse lumina. Tata îi văzu fața încruntată. Ea văzu chipul tatălui luminat de un surîs îngăduitor.

— Cînd căpitanul Mironescu... începu fata.

— O, ăsta era prea prost, copila mea... răspunse el. Tu știi asta.

— Dar era frumos. Un bărbat frumos!

Alfred Cohen ridică din umeri.

— Să-l lăsăm pe el, continuă Lea nervoasă. Dar Percy Dean?

— Ofițerii de marină sînt niște soți foarte nestatornici, copila mea scumpă. Tu știi foarte bine că ai fi fost nefericită cu el.

— Și el era un bărbat frumos!

— Știu. Doar eu ți l-am prezentat!

Tatăl zîmbi ușor, dar Lea izbi cu pumnul în masă.

— Întotdeauna ai fost așa. Să-i enumăr pe toți? Dar Eisenhertz? Dar Simon?

— Niște evrei extrem de săraci amîndoi... S-ar fi agățat de mine ca niște lipitori, mi-ar fi cerut ce nici nu visezi, și după aceea... după aceea tu tot nefericită ai fi fost, cu toate că și unul, și celălalt erau destul de frumoși...

Fiica izbi din nou cu pumnul în masă.

— Dar Olaf Bergson? El, cel puțin, nu e de loc sărac!

— Dar cu Olaf Bergson vom fi asociați, Lea, știi lucrul acesta. Iar un om înțelept nu-și mărită niciodată fiica după asociatul său, fiindcă nu se poate despărți cînd ar vrea s-o facă!

— Încetează, *papa!* Ești un egoist! Tu faci din mine tot, tot ce poftești, și nu mă întrebi nimic despre simțămintele mele!

Tatăl se sculă în picioare și începu să se plimbe prin odaie.

— Față de tînărul acesta ai simțăminte, Lea? Față de domnul ăsta, Liubomir Vasilev, ai pentru el simțăminte deosebite?

Fata răspunse răstit:

— De vreme ce m-ai văzut urcînd cu el pe vapor!...

Tatăl se opri și o privi atent.

— Asta încă nu înseamnă nimic, Lea, rosti el rar. Eu vorbeam despre simțăminte deosebite.

— Te gîndești la „marea iubire" a vieții mele? Lea își ridică întrebător sprîncenele frumoase.

— Dacă vrei, n-ai decît s-o numești și așa.

Fata se aruncă în fotoliu.

— Ah, *papa!* strigă ea, gata să izbucnească în plîns. Viața de-aici e atît de plictisitoare, atît de ener-

vantă!... Apare în tîrgul ăsta un bărbat mai interesant, un bărbat frumos, iar tu...

— Eu te întreb cum e cu „marea iubire", adevărata iubire, Lea, și Alfred Cohen se opri în fața fotoliului.

Ea sări deodată în sus și-i aruncă, provocător:

— Dar dacă ar fi fost „marea iubire" la mijloc? Dar dacă într-adevăr există „marea iubire"? Ții tu seama de simțămintele despre care vorbești, despre acele simțăminte pe care nu vrei să admiți că le pot încerca și eu? Spune, dacă ar fi fost „marea iubire" tocmai aici, cu omul acesta, tu ce-ai fi făcut?

Tatăl răspunse încet, dar cu hotărîre:

— Tot nu te-aș fi dat, Lea!

— Poftim, vezi?

— Să stăm jos, Lea, să stăm jos și să vorbim liniștiți. Așa, nu, stai, să sting iarăși lumina. Nu avem nevoie de atîta lumină... Alfred Cohen stinse lumina, își apropie fotoliul de fiica sa, se așeză în fața ei și începu: Mai întîi de toate, copila mea, să vorbim despre bărbații frumoși. Eu nu sînt de acord ca tu să te măriți cu un bărbat frumos. Să-ți explic și de ce. Dacă bărbatul este urît, iar femeia frumoasă, toată viața va considera încuviințarea de-a se mărita cu el ca o favoare din partea ei și-i va fi recunoscător toată viața pentru asta. Astfel de bărbați sînt totdeauna soți buni, legați de casă, care aduc familiei tot ce cîștigă, totdeauna sînt atenți cu soțiile lor, străduindu-se să le facă pe plac, să le citească orice dorință în ochi, să le facă o viață cît mai frumoasă. Astfel de bărbați, Lea, își iubesc cu adevărat soțiile, le rămîn veșnic credincioși și nu le amărăsc niciodată viața. Se întrerupse o clipă, apoi continuă: Eu sînt un bărbat urît, Lea. Mama ta însă a fost o femeie frumoasă. Îi vezi portretul în fiecare zi în odaia asta. O vezi și atunci cînd te oprești în fața oglinzii, copila mea. Tu semeni mult cu ea, neobișnuit de mult...

Lea îl privi mai îmblînzită parcă.

— Dar oare sînt fericite aceste femei, *papa*? Vreau să zic, femeile frumoase, care se mărită cu bărbați urîți...

Tatăl tresări puternic.

— Întrebarea ta e foarte crudă, Lea!

— Dar nu este oare firească presupunerea mea?

— Totul depinde de femeie... încercă să abată discuția Alfred Cohen.

— Mama a fost fericită?

— Nu știu... Alfred Cohen pronunță cuvintele încet de tot, aproape în șoaptă.

Lea își înălță capul, triumfătoare.

— Va să zică n-a fost! De vreme ce tu nu știi, înseamnă că n-a fost! Ce-mi folosește mie că sînt frumoasă dacă omul de care îmi voi lega viața va fi hidos?

— Lea, Lea, ce tot vorbești tu, copila mea? Oare eu sînt hidos?

Fiica se aruncă asupra tatălui său și îl îmbrățișă cu căldură.

— Oh, *papa!* Iartă-mă, am spus doar așa... dar tu nu ești urît de loc, *papa!* Tu ești cel mai frumos bărbat din cîți cunosc eu pe lume!

Alfred Cohen se eliberă încet din îmbrățișarea ei.

— Șezi, Lea! Aveai dreptate că ești mai grea decît pe vremea cînd erai copil. Uneori copiii ajung să fie foarte grei pentru părinții lor...

Și cînd ea se așeză din nou, tatăl continuă să vorbească, pe același ton blînd și liniștit:

— Bărbații frumoși, dimpotrivă, încep foarte curînd după căsătorie să vadă defectele soțiilor lor. Și aceasta fiindcă sînt convinși că ei au făcut o favoare soțiilor, acceptînd să se căsătorească cu ele. Fiindcă „noi placem tuturor femeilor", vor să zică bărbații frumoși.

— Nu, *papa*, îl contrazise fiica, în cazul cînd femeia este urîtă, lucrurile se pot întîmpla așa, dar cînd și femeia este frumoasă... și, pe deasupra, mai e și bogată... Dacă vrei cu tot dinadinsul să-mi dezvolți raționamentele tale referitoare la căsătorie între bărbați frumoși și urîți cu femei urîte și frumoase, ce folos am eu din toate astea? Mă voi mărita numai cu un bărbat frumos! Ultimele cuvinte le rosti rar și apăsînd pe fiecare silabă.

— Dar în nici un caz cu domnul Liubomir Vasilev, copila mea! Și tonul tatălui era categoric.

— De ce, *papa?* Ce ai tu împotriva acestui om? E atît de frumos, educat și, cum să-ți spun... are o ținută ireproșabilă.

În fața ochilor îi apăru odaia arendașului Nicola, lipsa de perspicacitate a lui Liubomir, purtarea sa neîndemînatică și mutra oarecum încurcată de ceea ce vedea că se petrece. Omul acesta era tocmai ceea ce-i trebuia ei. Putea să-l conducă cum vrea, să-l țină bine în frîu! Desigur că el s-ar fi supus bucuros. Pe lîngă asta... era și bărbat frumos!

Alfred Cohen bănui la ce se gîndește fata și spuse scurt:

— Din mai multe cauze. Întîi fiindcă minte!

— Minte? Vrei să spui că o să mă mintă și pe mine? Fiindcă în seara asta nu mi-a cerut mîna? Ah, cît ești de demodat, *papa!* Fii liniștit, o să-mi ceară el mîna, și asta tocmai cum îți place ție. Va face tot ceea ce îi voi cere! Nu, eu n-o să-i permit să mă mintă! Fii liniștit, *papa!*

— Eu n-am spus că te minte pe tine. Cel puțin deocamdată nu te-a mințit, fiindcă nu și-a vîndut încă grîul și așteaptă ca eu să i-l vînd...

— Ei, atunci? De vreme ce pînă acum nu m-a mințit...

— Dar el de obicei minte. Ascultă: omul cunoștea conținutul scrisorii pe care mi-a trimis-o David Lazăr...

— Și ce e de mirare aici? ridică Lea din umeri. Sigur că trebuia să știe conținutul ei, fiindcă probabil i-a citit-o David al tău înainte de-a i-o înmîna. Și ce era atît de extraordinar în scrisoarea aceasta?

— În scrisoarea aceasta nu era nimic deosebit. Dar David nu i-a citit-o!

— De unde știi?

— Fiindcă, dacă i-ar fi citit-o, n-ar fi avut de ce s-o dezlipească.

— A dezlipit-o el?

— Da! Eu mă pricep la lucruri de-astea. El n-a fost sigur de conținutul scrisorii, nu știa ce fel de recomandare îi dădea prietenul meu, și de aceea a desfăcut scrisoarea și a citit-o!

Lea rîse:

— Și asta e o crimă? Eh, *papa, papa*...

— Asta nu e o crimă, Lea, știu, dar este un indiciu important!

— Ce fel de indiciu?

— Că David Lazăr nu ține atît de mult la omul acesta. Altfel, ori i-ar fi citit scrisoarea, ori el nu s-ar fi agitat atîta să-i afle conținutul. Înțelegi? Altfel n-ar fi avut niciun motiv să desfacă scrisoarea!

— Astea sînt mărunțișuri, *papa!* dădu nepăsător din umeri Lea.

— Și mai e ceva.

— Să auzim!

— A înregistrat și o adresă telegrafică falsă. Adresa „Lazexport" nu este a lui David, ci a lui Vasilev. Mi-a telegrafiat pur și simplu în numele altuia.

— Cum ai aflat asta?

— Prin intermediul poștii de la București. I-am pus să verifice. Adresa a fost înregistrată a doua zi după scrisoarea de recomandare.

— Nici asta nu înseamnă mare lucru!

— Iar prin consulul romîn am verificat restul. Aproape că nimeni nu-și mai aduce aminte de David Lazăr în orașul său. A fost destul de greu să se adune unele informații despre el. De ani de zile n-a mai ieșit nicăieri, casa lui este închisă pentru oricine. Oamenii cred că nu e în toate mințile. Vasilev n-a făcut decît să speculeze nenorocirea care s-a abătut pe capul lui David.

Lea rise din nou:

— După cît te cunosc, *papa*, aceste „calități" ar fi trebuit să te entuziasmeze! Faptul că s-a descurcat așa de bine dovedește că are toate șansele să devină un foarte bun negustor!

— Lea!

— Se-nțelege, *papa!* Ia gîndește-te puțin, nu-ți seamănă el ție leit?

— Îndrăznești să-l compari cu mine?

— Oh, nu, niciodată n-o să te ajungă! Tu ești mult mai abil decît el. Dacă erai în locul lui, cu siguranță că

nimeni n-ar fi putut să ghicească manevrele tale, și cu atît mai puțin intențiile tale! Și-apoi trebuie neapărat să-ți semene ție? Nu tu, ci cu vreau să-mi leg viața de omul acesta!

La începutul discuției, Lea se gîndea numai la orgoliul său jignit. Ea nu vorbise cu Liubomir despre cele ce ar fi trebuit să urmeze, dar se aștepta, nădăjduia că el va începe discuția cu tatăl ei în timpul mesei. Liubomir însă se mulțumise doar să-i arunce priviri languroase și cîteva cuvinte delicate, strecurate în șoaptă, lucru care fu de natură s-o enerveze, s-o jignească chiar. Și, totuși, ea spera că tînărul acesta o să-și schimbe purtarea. Credea că el este preocupat de grija de a-și vinde grîul. Dar tatăl ei trebuia să-l ajute, și totul s-ar fi aranjat cum e mai bine. Dorea să se căsătorească, să fie „doamnă", și prefera să ia cel puțin un bărbat frumos și atrăgător. De aceea, cînd Alfred Cohen începu să-l ponegrească pe Liubomir, ea îi luă apărarea cu înverșunare. Iar cînd își aminti de alintările lui, de mîngîierile lui din timpul zilei, acolo la moșie, și mai cu seamă în cabina vaporului, se porni să respingă cu tărie toate argumentele tatălui. Și, la urma urmei? Ea îl iubea pe tata tocmai fiindcă era puternic și toți se temeau de el. Trebuia oare acum ca *papa* al ei să-l îndepărteze pe Liubomir pentru niște „crime" pe care băiatul le făcuse, evident, din lipsă de experiență? Nu! Va lupta din toate puterile cu acest tată neîndurător!

Simțămîntul amorului propriu rănit, care o cuprinsese la început, trecu învins de sentimentul de „proprietate". Ea va „stăpîni" cu orice preț pe bărbatul acesta frumos! În întregime! Vasilev avea să devină o jucărie frumoasă în mîinile ei pricepute. Și lucrul acesta se va întîmpla negreșit, că prea se arătase tulburat în fața ei și lipsit de perspicacitate și experiență în treburile sale negustorești.

Dar tatăl se încăpățîna. O ținea într-una pe-a lui:

— Mai e ceva, Lea. Omul acesta mai este și crud, pe deasupra.

— În treburi negustorești ?

Lea zîmbi. Argumentul acesta era ușor de combătut.

Tatăl oftă :

— Tu o să mă omori cu încăpățînarea asta !... Nu, nu în negustorie. Azi-dimineață a fost arestat un om din echipajul vaporului cu care a venit. Ei bine, el n-a făcut nimic pentru eliberarea lui !

Lea continuă să zîmbească. Asta pleda în favoarea lui Liubomir.

— N-avea cum, fiindcă era cu mine, *papa*, spuse ea simplu.

— Dar el s-a întors pe vas, a aflat despre arestarea unui membru al echipajului și, cu toate astea, tot n-a întreprins nimic !

— Și după aceea a fost tot cu mine, *papa*. Să fi îndrăznit numai să mă neglijeze din cauza nu știu cărui om din echipaj ! Cred că lucrul acesta ar fi fost mult mai jignitor pentru tine ! Iar în ceea ce mă privește pe mine, nici să nu mai vorbim. Să fi îndrăznit numai ! Ochii îi străluceau amenințător.

— Dar înțelege că el m-a mințit și-acum, înainte de-a pleca de-aici ! Mi-a spus că aflase de toată întîmplarea abia după ce omul fusese eliberat. Și asta-i minciună !

Lea se ridică mîndră și-și privi tatăl drept în față.

— Ceea ce spui tu denotă un singur lucru : a vrut să ascundă de tine faptul că noi am fost împreună, și asta e frumos, fiindcă intenționa să mă apere pe mine. Eu nu i-am spus că... că tu știi... viața pe care-o duc eu...

Alfred Cohen o privi trist. Apoi, după o scurtă pauză :

— Știi tu ce înseamnă numele nostru de familie, Lea ? întrebă el.

— Asta mi-ai mai spus-o, și nu o dată, *papa*. Sigur că știu : *cohen* înseamnă preot. Ne tragem din neamul preoților care au slujit la templul din Ierusalim. Și după legile nescrise...

— Urmează să te căsătorești numai cu un bărbat destoinic, din aceeași spiță, completă Alfred Cohen.

— ...ori să rămîn fată bătrînă, nu-i așa ? Sau să mă mărit e-un prostănac ? Îți mulțumesc, *papa !* Cred că putem trece peste legile nescrise ! Despre astfel de legi

am mai vorbit noi și altă dată, așa că lucrul acesta n o să te ajute de loc în cazul de față!

Tonul ei era atît de categoric, încît de data aceasta Alfred Cohen fu acela care izbi cu pumnul în masă.

— Și totuși n-ai să te măriți cu omul acesta!

Pumnul fetei izbi la rîndul lui în masă.

— Vreau să știu adevărata cauză! N-o întoarce cum vrei tu, *papa!* Nu, nu, nu nega că vrei s-o sucești! Despre ceilalți mi-ai spus adevăratele cauze care te-au oprit să ți-i faci gineri. Mi le-ai amintit pînă și în seara asta. Dar acum îmi ascunzi ceva. Vorbește, te ascult! Vreau să știu adevărata cauză!

Tatăl oftă:

— Eh, dacă trebuie, ridică el mîinile, învins, am să ți-o spun. A ordonat Anversul! Mi-a telefonat personal Charles Legrain. Eu o să cumpăr grîu în taină, pe cont propriu, chipurile, dar în realitate „Böndal și Legrain" încep achizițiile pe-ntreg globul. Numai ei. Dar la prețuri foarte mici. Și prețurile trebuie să rămînă mici și de-aici încolo, pentru multă vreme... poate pentru totdeauna!

— Oh! exclamă Lea. Și ce legătură au toate astea cu mine?

Cohen continuă:

— Grîul lui se va vinde, dar la un preț de nimic. Omul acesta este ruinat, Lea. O să plece de aici ca ultimul dintre sărăntoci!

— N-o să-i cumpere nimeni grîul?

— Dimpotrivă, chiar eu însumi o să-l cumpăr! Dar la un preț de batjocură. Anversul a ordonat să cumpăr tot grîul disponibil începînd chiar de mîine. Și asta, după cum ți-am spus, la prețuri mici. Anversul știe de sosirea acestor patru mii de tone și a dat dispoziții categorice ca proprietarul lor să fie lovit fără cruțare! N-am de fel intenția să nu execut ordinul lui „Böndal și Legrain" pentru ochii frumoși ai domnului Liubomir Vasilev! Iar ca să-i cumpăr grîul la un preț scump și să pierd milioane, nici nu mă gîndesc! Ori poate că fiică-mea va stărui să procedez așa? Ai vrea să pierdem o parte însemnată din averea noastră? De ce? Ce rost

are? Tu o să-ți găsești alt bărbat, Lea. Unul pentru care nu trebuie să plătim atîtea milioane. Și-ți promit că va putea să fie și frumos, n-o să mai am nimic împotrivă!

Lea tăcea.

— Noapte bună, fetița mea, spuse tatăl, sărutînd-o pe frunte, ca de obicei.

— Noapte bună, *papa*... oftă dureros fata.

Alfred Cohen porni spre ușă, dar se opri din nou și adăugă:

— Înțelegi, Lea, „Böndal și Legrain" știu că aici a sosit o cantitate mare de grîu. Pot eu să procedez altfel? Dar dacă vor afla și cauza pentru care n-am ascultat ordinul, n-o să fiu ridicol în ochii lor? Dar nici lucrul acesta nu e cel mai îngrozitor, Lea... Eu nu vreau să fiu ridicol nici în propriii mei ochi! Da, nu vreau să fiu vinovat nici față de mine însumi de-o asemenea prostie! Glasul i se înăspri: Să am această posibilitate, să mi se atragă atenția și s-o scap totuși din mîini? Niciodată! Doar aici e vorba de patru mii de tone! Nu, nu sînt de acord! Își privi din nou fiica, și glasul i se muie. Spuse, ca și cum i-ar fi părut rău: Astea sînt milioane. Nu se aruncă așa de lesne milioanele pe gîrlă! Eu le-am adunat din fiecare bob de grîu. Ban cu ban, la fiecare kilogram. Mă înțelegi, Lea?

Fata păru că s-a gîrbovit deodată.

— Te înțeleg, *papa*... Noapte bună!

De data asta Lea îl înțelese destul de bine pe tatăl ei. Milioanele cîștigate pe grîu nu trebuie risipite tot pe grîu. Dar cînd se urcă în odaia ei și, înainte de a se culca, începu să-și pieptene părul des în fața oglinzii, oftă. Amintirea zilei petrecute cu Liubomir era încă destul de proaspătă și-o fascinase parcă. Îi plăcuse mult tînărul acesta, și ea nu putea nega un adevăr atît de viu. Ar fi fost atît de supus în mîinile ei! Dar să se arunce pe el atîția bani? Își cunoștea bine tatăl și știa că cu greu s-ar fi învoit să apară ridicol în propriii

săi ochi, cu greu ar fi scăpat din mîini chilipirul ăsta. Își aminti de atitudinea pe care-o avusese de la început față de Liubomir. Cînd fusese invitat pentru prima oară la cină, intenționat se purtase rece cu el. Voia să fie scutită de discuțiile cu tatăl ei, fiindcă îi cunoștea obiceiul de a-și bate joc de toți tinerii frumoși care-i plăceau. Abia în seara aceasta, pentru prima oară, Alfred Cohen îi promisese că poate să-și ia de bărbat chiar un bărbat frumos, cu condiția însă să fie altul, nu Liubomir Vasilev, pentru care ar fi trebuit să se piardă atîția bani. Dar ea nu putea să uite că Liubomir reușise, totuși, s-o tulbure și că putea să fie omul pe care și-l dorise în toate privințele. Se comporta firesc, ca omul umblat prin lume, era inteligent! Își aminti cum se răstise la ea încă din prima seară... dar știa să fie și cavaler. Amintirea cea mai frumoasă însă i-o lăsa clipa cînd se apropiase de ea, speriat și tulburat, crezînd că într-adevăr își scrîntise piciorul. Și după aceea fusese atît de drăgăstos! „Dar de ce nu mi-a cerut mîna? Să fi fost intimidat? Ori poate *papa* să aibă dreptate? Poate că pe el îl interesează numai grîul lui și nimic altceva?“ Lea simți cum se aprinde de mînie. Dacă ăsta era adevărul, niciodată nu și-ar fi iertat faptul că ea singură — cînd nu-și mai putuse stăpîni dorințele — îl chemase la „plimbare“, ca să se laude apoi cu această interesantă cucerire în fața prietenelor sale, la fel de ușuratice, că-i permisese s-o ia în brațe, cînd el nu urmărea altceva decît interesul său meschin. „Ei și! mare lucru o aventură în plus!“ se resemnă ea. Și înainte de-a stinge veioza, se gîndi: „Dacă totuși mîine dimineață dă vreun semn de viață ori va dovedi într-un fel că ceea ce s-a întîmplat între noi este mai mult decît o «simplă aventură», atunci, da, o să vorbesc cu *papa* să-l ajute, ca pînă la urmă să se poată reface după pierderea suferită. Și apoi mai sînt și alți cerealiști care pot pierde. De ce totul numai pe spinarea lui? Numai să-mi ceară mîna! Da, o să-i spun lui *papa!*“

Și cu gîndul acesta, Lea adormi.

Dar Liubomir Vasilev nu ceru mîna fiicei lui Alfred Cohen, fiindcă se gîndea așa: „Ce-ar fi ca domnul Cohen să-mi cumpere grîul fără să fiu legat de fiica lui? Așa îmi fac și treaba, și sînt și liber!"

Mergînd spre vapor după plimbarea pe care-o făcuseră la moșia băncii, Liubomir gîndea că, la urma urmelor, poate să-și lege viața de fata acestui negustor atît de bogat. Ea îi strîngea cu atîta drăgălășenie degetele cu mîna pe care și-o strecurase în buzunarul larg al paltonului de zibelină... Dar cînd a venit la cină, începu să șovăie. „De ce să mă grăbesc? Mai am destul timp. Să mă scap întîi de marfă, și după aceea o să văd cu... Oricum, e mai bine să fiu liber!" Gîndul acesta se întări și mai mult cînd înțelese că Alfred Cohen este gata să joace *à la hausse*, și încă chiar de-a doua zi, să-l scape de grîu. Îi trecu prin minte doar faptul că astfel va scăpa ocazia de-a deveni reprezentantul puternicei firme în Bulgaria. Dar îndepărtă repede gîndul acesta. Mai bine se lipsește de reprezentanță dacă pentru ea trebuie să rămînă legat toată viața de această femeie! Îi răsuna și acum în urechi: „Aruncă odată cîrpa aia! N-am nimic..." Expresia chipului ei din momentul cînd pronunță aceste cuvinte arăta atîta nerăbdare și ciudă din pricina lipsei lui de perspicacitate, încît Liubomir nu putea s-o uite. Femeia aceasta este în stare să-l înșele la fel de repede cum s-a apropiat de el! Astfel de femei sînt bune ca amante, dar ca soții, nu!

Dacă tatăl ei i-ar fi spus: „O să-ți ajut, dar întîi să te însori cu fiica mea", atunci n-ar mai fi avut încotro și s-ar fi însurat. Dar de vreme ce Alfred Cohen îl asigurase că îi va vinde grîul chiar în ziua următoare — și asta fără nici un fel de condiții — atunci de ce să nu-și treacă la activul său încă o aventură, ca atîtea altele?

Așa gîndea Liubomir Vasilev, zîmbind satisfăcut. Fiindcă amintirea clipelor petrecute cu Lea Cohen era plăcută. Fata negustorului era într-adevăr o femeie frumoasă!

CAPITOLUL XII

Ziua următoare rămase neuitată în istoria bursei de mărfuri din Brăila. Luni de-a rîndul nu mai cunoscuse bursa o astfel de mișcare, o cercre și o ofertă atît de însuflețite. Mulți cerealiști parcă ar fi uitat de criză, parcă s-ar fi îmbătat de visul de-a face din nou comerț, de-a se juca iar cu milioanele, cumpărînd și vînzînd sute de tone de grîu. Toate acestea se desfășurau după bunul-plac al unui singur om, al cerealistului Alfred Cohen, reprezentantul puternicei case din Anvers „Böndal și Legrain".

Cu o zi mai devreme, primise dispoziții secrete: să încheie achizițiile la prețurile cele mai mici posibile. În același timp, procuristul său, Olaf Bergson, trebuia să răspîndească prin Bursă zvonul că centrala din Anvers n-are nimic comun cu achizițiile, Alfred Cohen acționînd exclusiv pe cont propriu. Lucrul acesta trebuia să-i liniștească pe reprezentanții celorlalți negustori cerealiști din Anvers, care nu primiseră dispoziții de la șefii lor să cumpere; aceștia continuau să rămînă credincioși înțelegerii încheiate încă din august.

Dimineața, cînd Liubomir Vasilev intră în birourile negustorului Alfred Cohen, acesta îi spuse că va trebui să apară la Bursa brăileană nu numai ca vînzător, ci și în calitate de cumpărător.

— Dar cum așa? Am cu acest drept? Și de ce să cumpăr? întrebă Liubomir.

Cohen parcă nici nu auzi întrebările. Spuse doar atît:

— Așa am aranjat eu. Tu ai trei mii opt sute de tone de grîu trecute prin analiză, grîu care se găsește în port. Uite, poftim documentul de la Bursă că ai dreptul să cumperi și să vinzi cît vrei. Grîul va fi garanția solvabilității tale.

— Față de cine?

— Față de cei al căror grîu îl vei cumpăra.

— Dar eu nici nu mă gîndesc să cumpăr grîu! Nu vreau decît să-l vînd pe-al meu.

Pe Liubomir îl apucă deodată o teamă inexplicabilă ; dar Alfred Cohen zîmbi.

— Nu ţi-am spus încă de-aseară că astăzi o să jucăm la *à la hausse* ? Altfel cum ? Eu singur nu pot să realizez nimic ! Va trebui să mă ajuţi. E necesar să fie cel puţin doi inşi care să-i atragă şi pe ceilalţi. Şi el îi explică, rar şi pe-ndelete, planul său lui Liubomir, care rămase cu gura căscată : Preţurile sînt mici. Dacă se va comunica deodată un preţ ridicat, nimeni n-o să cumpere nimic. Cu atît mai puţin marii negustori, care, în general, nu se vor amesteca în jocul acesta şi n-o să cumpere nici un bob de grîu, fiindcă situaţia la Anvers continuă să rămînă aceeaşi : stagnare pe toată linia. Va trebui să speculăm încrederea micilor cerealişti care joacă la Bursă. Dacă negustorii vor avea impresia că există un oarecare interes pentru grîu, şi cum li s-a urît de-atîta lipsă de activitate şi de rătăciri fără rost prin Bursă, mai ales dacă li se va părea că sînt şi nişte posibilităţi de cîştig neprevăzute, ai să vezi cum vor muşca din momeală !... Atunci vor începe să ofere preţuri mari, şi tot mai mari, iar cînd vor ajunge la cele mai convenabile preţuri, Alfred Cohen şi Liubomir Vasilev vor trebui să înceteze de-a mai cumpăra, şi nu vor avea de făcut altceva decît să vîndă grîul lui Vasilev. Micii negustori naivi, sau, mai exact, lacomi după cîştiguri uşoare pe spinarea altora, care se tîrăsc în urma celor mari fiindcă ştiu că aceştia nu fac nimic gratuit, vor fi înşelaţi. Pentru asta, însă, grîul lui Vasilev va trebui să fie împărţit în partizi mici, de cîte un şlep sau chiar jumătate de şlep ; pentru marile partizi n-o să fie cumpărători. Pentru început se va cere un preţ oarecare, bineînţeles un preţ mai mic. Se vor găsi şi alţii care să pună în vînzare partizi neînsemnate, numai ca să „pipăie" terenul. Atunci, Cohen şi Vasilev, fiecare separat, fără nici o înţelegere, fără să se întîlnească şi să-şi vorbească, vor cumpăra cîte-o partidă, pe care o vor pune imediat în vînzare, cerînd un preţ mai ridicat. După aceea vor cumpăra şi ei la un preţ mai ridicat. Vor cumpăra şi alţi cerealişti. Atunci ei vor urca din nou preţurile, şi-aşa o să vîndă şi-o să cumpere pînă cînd frigurile bursei vor cuprinde un nu-

măr tot mai mare de jucători, iar prețurile vor atinge plafonul maxim. Cum va sosi momentul acesta, se vor strădui să scape de toate cantitățile de grîu cumpărate, în așa fel ca să nu le rămînă nici o partidă străină de grîu, sau, dacă lucrul acesta nu va fi cu putință, partizile vor trebui să fie cît mai reduse. Pentru că, oricum, a doua zi aceste partizi vor trebui vîndute iarăși ieftin; șiretlicul va fi descoperit, și marii negustori vor rîde de micii cerealiști păcăliți atît de ușor! Acum ai înțeles? întrebă Alfred Cohen cînd se urcară în trăsură.

— Am înțeles. Jocul este bine chibzuit, aș zice genial! Dar după aceea ce se va întîmpla?

— Ce vrei să se mai întîmple după aceea?

— Cu grîul meu, am vrut să spun...

— Grîul tău va fi încărcat într-un vapor chiar în această după-amiază, ca să se elibereze șlepurile. Asta se va aranja ușor.

— Dar dacă o să-mi rămînă vreo partidă, cum ați spus dumneavoastră? Ce-o să fac cu ea?

— A, păi ăsta-i cel mai ușor lucru! Cînd se va termina jocul de bursă, vom cerceta bonurile care ți-au rămas în mînă! Aceste bonuri, pe care ți le vor elibera misiții pentru diferitele cumpărări și vînzări, se vor echivala doar la un singur misit. Lucrul acesta se obișnuiește aici. Bonuri pentru vînzare — atîtea și atîtea tone la diferite prețuri. Se calculează, se capătă totalul general al tuturor vînzărilor. După aceea se face același lucru și pentru cumpărări. Diferența care rezultă ți se plătește, ori plătești tu, depinde. Dacă ai cîștigat, iei; dacă ai pierdut, dai. Fiecare cumpărător dispune de bani. Tu o să ai banii obținuți pentru grîul din cele patru șlepuri. E limpede acum? Tu o să vinzi mult mai mult decît o să cumperi. Pentru că în afara micilor cumpărături, cu care vei juca, tu vei vinde grîul din cele patru șlepuri ale tale. Va să zică, diferența de bani este în favoarea ta!

— În lire sterline?

— În lire sterline, se-nțelege...

— Dar dacă o să-mi rămînă marfă?

— La urma urmei, și eu pot s-o iau, și-o să se scadă din suma totală pe care-o vei avea de primit.

Trăsura se apropia de strada Bursei.

— Am uitat să-ți spun, se opri puțin, înainte de-a coborî din trăsură, Alfred Cohen. Lea îți trimite salutări și-ți dorește succes.

— A, domnișoara Cohen? zîmbi respectuos Liubomir. Mă bucur mult că s-a gîndit la mine și-i mulțumesc.

Alfred Cohen își fixă privirea cercetătoare pe chipul lui; apoi coborî din trăsură, trecu de pilonii de fier de pe strada Misitiilor și chemă la el pe unul din misiții care se învîrteau pe acolo.

— Uite bonuri pentru patru șlepuri de grîu. Fă bonuri pentru opt partizi și cere-i domnului Vasilev, proprietarul lor, prețul. Anunță-i și pe ceilalți misiți că domnul Vasilev participă azi la vînzare-cumpărare. Vorbește franceza și germana. Nu știe romînește.

Misitul se înclină respectuos și dispăru.

— Și, așa, acum noi o să ne despărțim, se întoarse Alfred Cohen spre Liubomir. Ține minte ce ți-am spus. Cînd o să vină misitul cu bonurile și-o să te întrebe de preț, dă-i cifra pe-o bucată de hîrtie, ca să nu fie vreo greșeală încă de la început. El scoase din buzunar un carnet, rupse o foaie de hîrtie, scrise pe ea o cifră și i-o întinse lui Liubomir. Asta c egal cu o leva și optzeci. după banii voștri. O să-ți faci socoteala după fiecare tranzacție și n-o să te oprești pînă cînd nu urcăm prețul măcar pînă la șapte, șapte și ceva. Cam atît au fost la voi prețurile de export înainte de criză, nu?

— Aproximativ atîta.

— Ei bine, vom căuta să scoatem prețul ăsta. Adaosurile se fac în puncte. N-o să urci decît cu cel mult trei-patru puncte. Altfel, vei provoca bănuielile oamenilor. Și să mai știi că misiții sînt oameni care au depus jurămînt și-l țin. Nu există la ei minciună. Ceea ce spune misitul se consideră adevăr peste tot, chiar și la tribunal. Poți să ai și două sute de martori care să depună pentru tine, să știi că tot misitului i se dă crezare. De altfel, o să mai vorbesc eu o dată cu el.

— De ce îmi spuneți toate astea? întrebă Liubomir, pe care din nou îl prinse teama văzînd tonul solemn cu care-i vorbi Cohen.

— Pentru ca să te previn, dragul meu, zise Alfred Cohen și, înainte de a se depărta, adăugă: Lea era foarte îngrijorată în dimineața asta.

Liubomir zîmbi din nou.

— Nădăjduiesc că dumneavoastră, care sînteți un cercalist cu atîta experiență, ați liniștit-o...

Dar Alfred Cohen se îndreptă spre cafenea, fără să mai scoată o vorbă.

După un timp, misitul ieși din cafenea și se opri respectuos lîngă Liubomir. Deoarece strada se și însufleți se, el îi întinse bonurile și-i șopti în nemțește:

— Vindeți?

— Da! răspunse Liubomir.

— Ce preț să cer?

Liubomir îi întinse nota din carnetul lui Alfred Cohen. Misitul o privi, scrise ceva în carnetul său și întrebă din nou:

— După cît am înțeles, dumneavoastră vreți să vindeți cele patru șlepuri. Întreaga cantitate, nu-i așa?

— Da! confirmă Liubomir.

— Să le vînd? îl privi misitul, puțin întrebător.

— Se-nțelege!

— Și acesta este prețul? arătă el cu degetul foaia de hîrtie.

— Da! confirmă Liubomir, întrebînd la rîndul său: Dumneavoastră n-ați primit indicații de la domnul Cohen? Nu v-ați întîlnit cu dumnealui acolo? și arătă spre cafenea.

Misitul confirmă. Da, se văzuse cu domnul Cohen puțin mai devreme și domnul Cohen îi dăduse toate indicațiile. Dar el voia să audă și din gura proprietarului mărfii dacă trebuie să acționeze după cum i se spusese.

— După aceste indicații, numai după aceste indicații, domnule! precizează Liubomir. Eu am vorbit dinainte cu domnul Cohen și am stabilit toate amănuntele.

— Bine! Vă mulțumesc și vă salut.

Misitul se înclină din nou respectuos.

Această scurtă convorbire cu misitul îl înmormîntă pentru multă vreme ca negustor pe Liubomir Vasilev. El trebuia să spună că prețul acesta este definitiv numai pentru una din cele opt partizi de grîu, ca să poată începe „jocul". Iar pentru celelalte șapte partizi, prețul trebuia să fie stabilit „în curs", și misitul trebuia să vîndă abia atunci cînd prețul s-ar fi urcat la maximum posibil.

Termenul „în curs" precizează pentru jucătorii de bursă că misitul nu are dreptul să vîndă marfa la prețul acesta. Acesta este prețul inițial și servește doar ca sondaj, pentru a verifica dacă se găsește cineva dispus să cumpere la această sumă, dar prețul se mai poate urca, și misitul trebuie să vină la vînzător și de fiecare dată să-i șoptească la ureche noul preț care i se oferă. Abia cînd vînzătorul îi spune „primesc" sau îi dă prețul „pentru vînzare" se încheie tranzacția. Cînd nu se folosește expresia „în curs" chiar de la prima ofertă, misitul are dreptul să vîndă fără să-l mai consulte pe proprietar. Și tranzacția rămîne definitivă.

Alfred Cohen nu-l preveni pe Liubomir că trebuie să dea pentru șlepurile sale și un preț „în curs", și numai pentru o partidă mică preț „pentru vînzare". Dar nimeni nu l-ar fi putut învinui pentru că nu-i spusese asta. Liubomir urmărea doar să ajungă la un preț cît mai ridicat, nu? Natural că primul preț pe care trebuia să-l ceară era „în curs".

Faptul că Liubomir Vasilev se baza în această speculație numai pe discuția — pe care, de altfel, nici n-o cunoștea — care se purtase între Cohen și misit și nu găsi de cuviință să dea nici cele mai mici dispoziții și amănunte mijlocitorului, nici chiar atunci cînd acesta îl întrebă de două ori — lucru pentru care nici nu e obligat — este greșeala lui. Trebuia să fie atent, să deschidă bine ochii. Nu trebuia să creadă prostește că Alfred Cohen spusese tot ce trebuia misitului, în amănunțime, așa cum îi spusese lui însuși în trăsură. Era naiv să creadă că în „jocul" acesta Alfred Cohen pune totul în mișcare numai și numai de dragul lui!

Misitul se îndepărtă şi, după cîtva timp, Liubomir îl văzu reapărînd şi îndreptîndu-se spre cafeneaua „Bursei" cu cîteva trăistuţe cu mostre în mînă. Vasilev se apropie şi privi săculeţele sigilate cu ceară roşie, purtînd ştampila Bursei locale.

Misitul intră în cafenea, şi Liubomir se ţinu după el. Omul umbla de la o masă la alta cu săculeţele în mînă, se apleca cînd spre un negustor, cînd spre altul, le arăta săculeţele şi le şoptea cîte ceva la ureche.

Liubomir se aşeză la o masă, ceru o cafea şi continuă să-l urmărească cu privirea pe misit. De cum se apropia de o masă, şi pleca. Nimeni nu se arăta dispus să cumpere grîu.

Iată însă că misitul se duse la masa unde şedea Alfred Cohen; acesta discuta cu cîţiva inşi, printre care îi zări şi pe Gheorghiu şi Olaf Bergson. Misitul se aplecă spre Cohen, acesta se uită prin săculeţe, îşi băgă degetele înăuntru, pipăind boabele, şi-i şopti ceva misitului. Ceilalţi se priviră cu interes. Olaf Bergson zîmbi. Apoi Cohen, ridicîndu-se în picioare, se depărtă de la masă împreună cu misitul şi începu să vorbească cu el tare. Omul îşi scoase carnetul şi notă ceva în el. După aceea îi dădu nişte bonuri. În timpul acesta, Bergson le şoptea ceva celorlalţi cerealişti cu care şedea la masă. Aceştia dădeau din cap, nedumeriţi. Bergson ridică din umeri şi se lăsă pe speteaza scaunului, pentru a arăta că preferă să-şi bea liniştit *schwartz*-ul.

Dar în timp ce purtarea lui Alfred Cohen îi uimi doar pe marii negustori, între ceilalţi cerealişti mai mărunţi, care umpluseră cafeneaua, se produse o oarecare agitaţie. Un timp tăcură, aşteptînd parcă ceva, apoi începură să se consulte între ei, vorbindu-şi tot mai însufleţit. După aceea, Liubomir văzu cum printre mese începură să mişune misiţii, notîndu-şi mereu cîte ceva în carnete, scoţînd mostre şi arătîndu-le, apoi, notînd din nou, treceau la alte mese, se aplecau la urechea negustorilor, se agitau, şopteau...

Un misit veni şi la el. Îi spuse că are preţ fix pentru cinci sute de tone de grîu. Preţul era cu două puncte mai ridicat decît al lui. Liubomir se declară de acord şi cumpără cele cinci sute de tone. Misitul se înclină

și se depărtă. Dar nu-i dădu nici un bon. Prețul era „în curs". Dar înainte de a-și da seama de ce venise misitul, se pomeni cu altul. Acum prețul crescuse cu patru puncte față de cel care i se oferise. Cantitatea era numai de două sute de tone. Liubomir spuse din nou că vrea să-l cumpere, și de astă dată primi un bon, devenind astfel proprietarul a două sute de tone de grîu străin. Veni și al treilea misit. Acestuia din urmă Liubomir îi oferi spre vînzare aceste două sute de tone. Urcă prețul cu încă patru puncte. Misitul îi luă bonul din mînă și spuse:

— Sînt vîndute! apoi îi eliberă imediat alt bon.

Asta însemnă că vreun cumpărător îi dăduse dispoziția ca imediat să înregistreze tranzacția, dacă va găsi un vînzător care să-și dea grîul la prețul acesta.

Lui Liubomir începu să-i placă „jocul". De la aceste două sute de tone cîștigase cîte patru puncte la kilogram în mai puțin de patru minute. Așteptă alți misiți. Și aceștia nu întîrziară să apară. Prețurile se urcau repede și creșteau din ce în ce mai mult.

Vestea se răspîndi cu iuțeala fulgerului în orașul dunărean.

— Din nou se cumpără!

— Din nou se vinde!

În mai puțin de-o jumătate de oră, cafeneaua gemea de lume, iar pe stradă nu te puteai mișca. Se auzeau strigate, misiții alergau de colo-colo, se iscă o gălăgie cum nu mai fusese de mult. Cafeneaua deveni neîncăpătoare pentru toți cei care ar fi vrut să ia parte la operațiile de vînzare-cumpărare, sau veniseră pur și simplu ca să caște gura la această trezire la viață a pieței.

În cafeneaua „Bursei" fumul și căldura deveniră insuportabile. Oamenii ieșeau afară în frig, cumpărau și vindeau o cantitate oarecare de grîu pe stradă și intrau după aceea din nou, să se mai încălzească.

Într-o vreme ieși în stradă și Liubomir. Cîștigase ceva, după socotelile sale, la cîteva partizi de grîu străin. Dar nici afară, în stradă, misiții nu-l lăsară în pace. Îi ofereau mereu alte și alte partizi de grîu, și el mai cumpără cîteva sute de tone. I se păru că mulți

îl privesc cu un anumit interes și și-l arată unul altuia. Printre cuvintele romînești pe care nu le putea înțelege, pricepu totuși că se discută despre el, i se păru că oamenii spun că e bulgar. Deodată îl cuprinse un sentiment de mîndrie. Lasă, să vadă și ei cum e-n stare un bulgar să-i vină de hac Bursei brăilene!

— Vă salut, domnule Vasilev!

Liubomir se întoarse. În fața lui se oprise Robert Gueldern de la „Dutch Green Company", firma cerealieră olandeză. Se salutară cu cordialitate, strîngîndu-și bărbătește mîinile, ca niște vechi prieteni.

— Bem ceva? propuse Gueldern.

— De ce nu? se învoi bucuros Liubomir.

Intrară în bodegă și băură, cît ai clipi, două coniacuri, unul după altul, stînd în picioare, în fața barului. Și aici era furnicar de oameni, și aici se vorbea tare, și aici intrau și ieșeau misiții.

— Ei, ce zici de asta? întrebă Liubomir.

Olandezul mai ceru două coniacuri.

— Speculație obișnuită, răspunse el disprețuitor. Abia am venit, dar am înțeles imediat ce se petrece. Cineva speculează tare de tot, fiindcă sus situația a rămas aceeași. La Anvers nimeni nu se interesează de grîu. Hai noroc! ridică el paharul în fața lui Liubomir și-l dădu de dușcă.

„Eh, dac-ai ști tu cine și de ce face speculația asta?!" gîndi Liubomir, mulțumit de sine.

În acest timp se apropie de ei unul din misiți și-i șopti lui Liubomir că vrea să cumpere o mie de tone. Liubomir privi bonurile pe care le avea în mînă și constată că făceau tocmai cantitatea de care avea nevoie misitul. Fără să se intereseze de prețul care i se oferea, spuse că le vinde. Misitul notă în carnet și-i eliberă bonul.

Gueldern îl privi, cu paharul gol în mînă.

Cînd misitul se îndepărtă, Liubomir observă că vînduse cam prea ieftin această mie de tone, pierzînd astfel aproape tot cîștigul pe care-l realizase pînă atunci din vînzarea și cumpărarea de grîu străin. Dar el nu făcu altceva decît să zîmbească încrezător.

— Un moment... zise Gueldern și, fără nici un ceremonial, aproape că-i smulse lui Liubomir bonurile din mînă.

Liubomir fu surprins de gestul olandezului și pentru o clipă se gîndi să-i atragă atenția asupra comportării sale, dar între timp Gueldern și citise bonul și, înclinîndu-se în fața lui cu o exagerare teatrală, își scoase pălăria.

— Vă felicit, domnule Vasilev! spuse el solemn. Dumneavoastră ați reușit să vindeți la prețul acesta? Minunat! Vă debarasați ușor de grîul dumneavoastră datorită nebuniei stîrnite de un speculant necunoscut!

Apoi ceru să mai vină un rînd de coniac.

În acest timp, Liubomir jubila. El se considera cauza acestei însuflețiri a Bursei, și în gînd îl iertă pe Gueldern pentru naivitatea sa, căci Gueldern nu știa că grîul pe care-l vînduse nu este al lui și că propria sa marfă se va vinde abia atunci cînd prețul se va urca și mai mult. Fiindcă Vasilev nu știa că cele trei mii și opt sute de tone sînt de mult vîndute cu o leva și optzeci kilogramul, în timp ce acum prețul se apropia — în bani bulgărești — de vreo șase leva per kilogram. Cu atît cumpără și Liubomir o nouă partidă, de trei sute de tone, pe care i-o oferi aproape imediat altui misit.

Cînd Robert Gueldern văzu că Liubomir cumpără această partidă, fără să se scuze măcar, se aplecă din nou și, în ciuda tuturor regulilor bursei, citi bonul. Buzele i se strînseră disprețuitor. Abia îl felicitase pe bulgarul acesta isteț pentru că reușise să scape într-un mod atît de fericit de marfa sa, vînzînd-o la un preț bun, dar iată că el nu se astîmpără, și asta înseamnă că este un jucător neserios și profită de-o speculație murdară. Asemenea oameni totdeauna pierd și cu astfel de specimene Robert Gueldern nu stă la bănt. Înclinîndu-se rece în fața lui Liubomir, își sălță ușor pălăria și, fără să-i întindă mîna, îl părăsi, fără o vorbă.

Nebunia bursei continua. Strada forfotea de cerealiști și de oameni care n-aveau nici o treabă. Veniseră aici afretori de nave, proprietari de șlepuri, de remorchere

și agenți de asigurare, proprietari de elevatoare. Reprezentanții *Surveillance*-ului, care trebuiau să predea mărfurile navelor, mișunau peste tot, întrebînd, în dreapta și stînga, cînd și pentru ce destinație se va încărca. Toți strigau, își ofereau navele și serviciile societăților de asigurare, se concurau la prețuri și urlau care cît putea.

— Un vapor ieftin de o mie de tone!

— Aici, aici! Elevator perfect!

— Asigurare cu o jumătate de punct la mie mai ieftin!

— Doriți un grup de elevatoare? În două ore descărcăm două mii de tone de cereale! Aici, domnilor, aici!

Unii strigau, alții urlau, iar alții umblau din om în om și, încetișor, la ureche, își făceau ofertele.

— Domnule, am două remorchere. Unde sînt șlepurile dumneavoastră? Le aduc imediat la Brăila. De elevatoare mă voi ocupa eu însumi.

— Stai, domnule! Așteaptă mai întîi să-și angajeze domnul șlepuri, și abia după aceea o să vină rîndul elevatoarelor și remorcherelor dumitale! Luați șlepurile mele, domnule!

— Vă rog, vă rog, am și șlepuri, am și remorchere! Mă ofer să vă transport grîul pînă aici. Unde se află, vă rog? Cîte tone aveți? Să pornim remorcherul? Spuneți, domnule, o să vă coste puțin! Concurență deplină la orice propunere!

Dar și locul acestui proprietar de șlepuri întreprinzător fu luat de altul, care începu să vorbească confidențial:

— Nu ascultați pe nimeni, domnule! Nu vedeți cum e timpul? Apa e mai caldă decît aerul, și Dunărea poate să înghețe pe neașteptate. De aceea vă trebuie un remorcher rapid, iar remorcherul meu îl știți bine, că și altă dată am lucrat pentru dumneavoastră. Remorcherul meu este cel mai rapid. Aveți tot interesul să-l luați pe-al meu, chiar dacă ați plăti, acolo, un ban mai mult... Nu-i așa, domnule?

— Ce neobrăzare! protestă primul proprietar de nave. Nu permit să-mi iei clientul de sub nas! Protestez!

Strigau, urlau, făceau o gălăgie infernală.

Iar prețurile se urcau, se urcau, încet, doar cu cîte unul, două punctc, dar, oricum, tot urcau.

Însuflețirea cuprinse și cheiul. Șalupe rapide începură să alunece pe apele pîclite de aburi, despicînd suprafața netedă, aproape uleioasă a fluviului și pierzîndu-se în ceață. În urma lor continuau să strige proprietarii de elevatoare, căpitanii de vase. Nimeni nu avea de lucru. Pînă acum nu fusese angajată nici o navă, dar însuflețirea cuprinsese întregul port. Cheiul se umplu de lume. Marinari, cîrmaci și căpitani alergau de colo-colo, trimițînd cînd și cînd cîte un om din echipaj să caute pe proprietar în strada Misitilor, să afle dacă are marfă pentru ei, își frecau mîinile înghețate de ger, vorbeau zgomotos, bucuroși că începea iar activitatea, pe care-o așteptaseră atîta vreme; scuipau și intrau prin cîrciumi, pentru a-și încălzi gîtlejurile cu cîte-un rachiu tare ca focul.

Se însuflețira și hamalii sosiți pe chei. Erau îmbrăcați în paltoane cumpărate la „haine vechi" și cîrpite cu bucăți de sac, pe cap aveau căciuli roase, pe care le legau sub bărbie cu o sfoară scurtă și unsuroasă, înjurau și dîrdîiau de frig, trăncăneau vrute și nevrute, își trimiteau delegații să verifice ce se mai întîmplă la Bursă, cînd și unde se va încărca. Pe ei îi interesau mărfurile din depozite și înjurau de mama focului cînd auzeau de șlepuri și elevatoare, pentru că acolo încărcarea se făcea automat, fără să fie nevoie de mînă de lucru. Cum dîrdîiau de frig, hamalii aduseră de undeva niște mangal, aprinseră cîteva focuri pe chei și începură să-și încălzească mîinile, înghețate și asprite de muncă.

— Ia spune, Mitică, o să avem de lucru? întrebă un bărbat vionic, care venea dinspre strada Misitilor, pe alt hamal, slab și supt la față.

— N-o să prea avem, Ioane... îi răspunse Mitică, întinzîndu-și mîinile deasupra flăcărilor, să și le dez-

morțească. Avea niște mîini crăpate de ger, care sîngerau.

— Cum să n-avem, mă? se miră Ion.

Deodată Mitică se pomeni înconjurat de hamali. Întrebările veneau una după alta.

— De ce să n-avem de lucru?

— Doar azi s-au cumpărat mii de tone de grîu!

— Asta mi-a spus și mie unul din misiți.

— Și mie mi-a spus la fel căpitanul Dinu, ăla negru, îl știți, nu? Dinu de pe remorcherul cel mare. Se ducea să-și pregătească vasul. Cică o să transporte un convoi de șlepuri.

— A și fost angajat?

— Asta nu mai știu...

— Ar vrea el!... răspunse Mitică îngîndurat. Ar vrea el, dar se vede treaba că nu e nimic.

— Dar atunci de ce fac atîta zarvă?

— Mă, Mitică, tu nu vezi că acolo se cumpără?

— Ce, o să încarce totul cu elevatoarele?

— Nu se poate!

— Tot o să rămînă și pentru noi. O să mai rămînă ceva și prin depozite, ascultați-mă pe mine!

— Măi, Mitică, nu mai face pe prostul! O să ne moară copilașii de foame cu șomajul ăsta! Se poate, mă?

Mitică își privi tovarășii, se scărpină la ceafă, își săltă pantalonii căzuți, cum avea obiceiul, și începu să explice că, după cum îi spusese unul din misiți, vechi prieten al lui, cu care se vedea deseori știu ei unde, cică se vînd mereu și trec din mînă în mînă aceleași cantități de grîu! E grîul care se află în momentul de față în silozuri și de care proprietarii vor să scape. Chiria pe care o plătesc, dobînzile, toate acestea sînt o povară pentru ei — așa spunea omul — dar n-ar fi de mirare să-i fi apucat și frigurile bursei.

— Bine, bine, dar cum se explică urcarea prețurilor?

— Și ce-i cu asta?

— Cum ce? Dacă s-au urcat prețurile, mulți dintre ei, care mai au grîu și în altă parte, o să-l vîndă!

— De vreme ce s-a oferit o cantitate prea mare, după cum spunea tovarășul meu, nimeni nu mai cumpără

nimic. Lucrurile iau acum altă întorsătură. Și nu e pentru prima oară cînd se întîmplă așa ceva. Fiindcă — omul surprinsese o discuție între șacalii cei mari, care cumpărau pentru Anvers — marii cercaliști din Anvers nu vor să cumpere nici un fel de marfă. Așa stau lucrurile, băieți!

— Va să zică, iar ne duc de nas?

— Că ne duc de nas, ne duc, dar se duc de nas și ei între ei, și pe noi toți, ăștia care alergăm ca nebunii și credem c-o să fie iarăși de lucru! Dar răul cel mare e în altă parte, măi fraților, în altă parte...

Mitică se scărpină din nou la ceafă.

— Va să zică o să mai facem foame și de-aci-ncolo... oftă hamalul acela voinic, care se numea Ion.

— Măi, Ioane, mă, nu vorbi așa! îl liniști Mitică, punînd mîna pe umărul puternic al hamalului.

— Ce să mă fac, măi frate? Șase guri mă așteaptă acasă! Toți, copii mici...

Mitică privi din nou hamalii adunați în jurul lui. Cu toții își plecară capetele la auzul vorbelor lui Ion. Și ei aveau familii, și ei știau ce înseamnă să te întorci fără bani acasă și să vezi îndreptați spre tine ochii aceia flămînzi, întrebători...

— V-am spus eu ce trebuie să facem, trebuie să luptăm, tovarăși, să luptăm împotriva acestor trîntori, care trăiesc din sudoarea noastră! Să luptăm pînă la capăt, să vedem cine biruie, ei, ori noi? Sînt sigur că noi vom învinge, trebuie să-i învingem, nu-i așa? Mitică vorbea plin de înflăcărare.

Muncitorii își încleștară fălcile. Ochii lor priveau undeva înainte, ca și cum vedeau lupta aievea, lupta care avea să-i scape de această nesiguranță, care avea să-i scape de grija pîinii zilnice, de grija zilei de mîine. Ion, hamalul acela voinic, se uita încrezător la Mitică și, ascultîndu-l, simțea cum îl cuprinde un val de căldură. Stătea și se gîndea, plin de speranță, la viitor, cînd deodată își auzi numele. Tresări și privi în jur. Îl strigase Mitică.

— Mă Ioane, zise el, tu eşti azi într-o grea situaţie. Vino cu mine. Aici n-o să fie nimic de lucru. Vino să te duc la misitul acela care...

— Eu nu cer mila nimănui! zise hotărît Ion. Priveşte! şi-şi arătă palmele uriaşe. Cu mîinile astea ale mele pot eu să cerşesc, mă? Ascultă-mă ce-ţi spun: mai curînd mă strîng singur de gît!

— Eh, şi tu! Cine-ţi vorbeşte de cerşit, mă? E de făcut o treabă, şi-atîta tot! Nu e vorba de ceea ce facem noi de obicei, e drept, dar, oricum, tot lucru se cheamă!

— Ce fel de lucru? se luminară ochii lui Ion.

— O să cari o sobă. O să spargi nişte lemne. Tot o să-ţi dea omul cîţiva lei...

La Bursă continua să fie fierbere. Tot se mai cumpărau şi se vindeau partizi mici de grîu. Tot se mai striga, se urla, se bea...

După salutul rece al lui Gueldern, care părăsi bodega, Liubomir tresări. El înţelese repede că omul acesta cu experienţă priveşte cu alţi ochi „jocul" şi că s-ar putea să se ascundă ceva dubios... Dar iritarea pe care i-o produse zarva neîntreruptă din Bursă, ameţeala de pe urma cîştigurilor neaşteptate, toată fierberea aceea de pe strada Bursei, care urma să-i aducă atîţia bani, îndepărtară repede îndoiala din conştiinţa lui. Treceau fără întrerupere misiţi prin faţa lui, făcîndu-i oferte, cumpărînd partizile pe care abia le cumpărase şi vînzîndu-le iar... preţurile urcau mereu, şi Liubomir Vasilev, apucat de frigurile jocului de bursă, îşi înăsea mereu buzunarele cu bonuri. Respiră cu plăcere, aproape savurînd, aerul acesta, care i se părea îmbătător. Şi totuşi, din cînd în cînd, îl căuta cu privirea pe Alfred Cohen. Cînd îl văzu că se aşază la o masă împreună cu Gueldern şi Gheorghiu şi, cu un gest leneş, îi respinge pe misiţi, Liubomir îşi aminti instrucţiunile pe care i le dăduse negustorul şi se gîndi că e timpul să se oprească; imediat începu să respingă plictisit pe misiţii năduşiţi şi osteniţi de atîta alergătură.

În clipa următoare se apropiară de el doi inşi. Unul din ei îl prinse de cot. Liubomir se întoarse şi se smuci

brutal. Era atît de obosit, încît nu putea suporta nici să fie atins de o mînă străină. Dar deodată se lumină la chip. În fața lui stătea căpitanul Petrachev, care îl privea nițel uimit de brutalitatea cu care reacționase Vasilev.

— O, iartă-mă, căpitane... zîmbi Liubomir. Nu știam ca ești dumneata. Pe mine mă cauți? Ce s-a întîmplat?

— Te felicit! spuse căpitanul Petrachev strîngîndu-i mîna. Ți-ai vîndut grîul, vom pleca deci?

— Dumneata de unde știi? se miră Liubomir.

— N-o să golim șlepurile? Uite, să ți-l prezint pe căpitanul Bebis, de pe vaporul grecesc *Cronos*. El va încărca grîul.

— Dar cine-i cumpărătorul? îl privi Liubomir Vasilev pe căpitanul scund și negricios, cu mustăcioară mică și neagră.

Într-o bulgărească stricată, căpitanul Bebis spuse că nu știe. La el veniseră afretorul, împreună cu un comisionar și cu un om de la *Surveillance* și îi transmiseseră dispoziția Bursei de a lua în primire grîul de pe toate cele patru șlepuri.

Liubomir Vasilev îl privea înmărmurit.

Căpitanul Petrachev îi explică cu glasul său liniștit că Bebis s-a născut în Bulgaria, la Burgas, și de aceea știe puțin bulgărește. Iar cît privește încărcarea grîului, de vreme ce este dispoziția Bursei, înseamnă că există și o vînzare înregistrată la Bursă. Oare Vasilev nu știa că și-a vîndut grîul?

Liubomir Vasilev simți cum îl cuprinde enervarea. Creierul îi lucra cu înfrigurare. Privi ultimul bon. Cumpărase grîu cu 6 lei și optzeci de bani. O parte din grîul lui, adică două mii și șase sute de tone, îl costă în medie cam cinci leva, iar restul de o mie și două sute de tone era marfa acontată de la țărani doar cu cîte o leva kilogramul. Cele aproape două sute de tone ascunse, prin propria sa jefuire, cu prilejul încărcării șlepurilor, treceau și ele în contul grîului acontat la numai o leva kilogramul. Dacă Alfred Cohen, prin misitul său, reușise să-i vîndă partizile lui cu cîte șase lei și optzeci, ori chiar cu un preț mai mic, atunci înseamnă că frații Vasilev se menținuseră pe linia de

plutire. Trase adînc în piept aerul rece, atît de adînc, încît simți frigul inundîndu-i plămînii. Apoi răsuflă ușurat. Iritarea trecuse. Era din nou același cercalist calm și activ. Era timpul să se pună capăt jocului.

— Bine. Încărcați grîul! zise el.

Căpitanul Bebis salută cu mîna la cozoroc și se depărtă. Din discreție, îi lăsă pe bulgari să mai discute între patru ochi.

— Elevatoare? își aminti Liubomir.

— A găsit comisionarul, răspunse scurt căpitanul Petrachev. Dacă vrei, vino cu noi. E mai bine să fii pe șlepuri cînd se va lua în primire marfa. Îți amintești, nu-i așa? Am mai vorbit noi despre asta...

Liubomir își pipăi bonurile din buzunar. Trebuia să-și facă socotelile, să vadă care sînt rezultatele speculațiilor. Dar să se ducă la șlepuri, era la fel de important. Își zise că va avea timp să-și aranjeze socotelile și mai tîrziu. Se va întîlni cu Alfred Cohen și-l va ruga să rezolve el și treaba aceasta. Nu tot el îi jucase pe degete pe toți de hatîrul lui? Dar Cohen nu se vedea pe nicăieri. „Nu-i nimic, gîndi Liubomir, mai e timp."

Ajuns la remorcher, Vasilev chemă pe secundul vasului și-l întrebă:

— Dumneata îl cunoști pe Alfred Cohen, nu-i așa?

Marinarul rîse.

— Da, am avut cinstea de a-l vedea și pe domnul Cohen, și pe fiica domniei-sale. Iar cu dumnealui am avut onoarea să stau chiar de vorbă cu prilejul arestării guardului nostru, domnul Andreev.

— Ai vrea să-mi faci un serviciu?

— Spuneți, domnule Vasilev.

— Noi ne ducem să dăm în primire grîul. Iar dumneata fii bun și du toate bonurile acestea domnului Cohen, pe care-l vei găsi pe undeva în jurul Bursei. Să-i spui că-l rog să-mi dea o mînă de ajutor, deoarece m-am dus să predau marfa. Roagă-l să spună cuiva dintre funcționarii lui să-mi aranjeze socotelile la Bursă. Știe domnul Cohen. Eu o să vin mai tîrziu. De acord?

Secundul privi spre căpitan.

— De ce nu, dacă mi se dă voie... Doar lucrul acesta va grăbi și mai mult plecarea noastră de-aici...

— Du-te, du-te! îi spuse căpitanul Petrachev. Ne vom descurca noi şi fără tine. Lipseşte cineva din oamenii tăi?

— Nu. Toţi sînt la posturile lor!

— Ei, du-te atunci. Serveşte-l pe Vasilev. Ai grijă să se facă tot ce trebuie acolo, dar repede, ca să putem pleca.

Cînd secundul duse mîna la cozoroc, salutînd, şi dădu să plece, Liubomir adăugă:

— Să-i spui domnului Cohen că vreau să-l văd diseară neapărat. O să-l caut eu.

CAPITOLUL XIII

Pînă noaptea tîrziu, însă, Liubomir nu avu timp să-l caute pe Alfred Cohen, fiindcă nu reuşi să coboare de loc pe ţărm. Transportarea şlepurilor de la locul unde erau acostate şi pînă în port se dovedi a nu fi chiar atît de uşoară cum i se păruse la început. Ce-i drept, căpitanul Petrachev — în urma discuţiei pe care o avusese cu Alfred Cohen cu o seară mai înainte — convins că se va descărca grîul, dăduse ordin ca vaporul să stea sub presiune, gata oricînd de drum. Dar ridicarea ancorelor şi manevrele îi răpiră mult timp. Se mai întîmplă şi alt necaz. În port albia fluviului era adîncă, dar în acelaşi timp cam îngustă. Această împrejurare făcea ca valurile să fie mai puternice şi să împingă şlepurile către firul apei. În urma şlepurilor fu tras remorcherul *Burgas*, care pur şi simplu nu putu rezista curentului puternic. Cablurile de oţel scîrţîiau, căpitanul urla în portavoce spre cîrmacii şlepurilor, ordonîndu-le cum să manevreze cîrma pentru a îndrepta şlepurile şi pentru ca apa să nu le bată în coaste. Comisionarul ceru să fie adus un remorcher care să-i ajute *Burgas*-ului să se descurce. Se făcu o zarvă nemaipomenită, un zgomot de nedescris. În mijlocul acestor strigăte, Liubomir

rămase indiferent și mîniat că nu putea să întreprindă nimic, își privea numai din cînd în cînd ceasornicul și se gîndea cu teamă dacă nu cumva era nevoie ca elevatoarele să lucreze și pe întuneric. Era aproape sigur că, dacă se va întîmpla una ca asta, va putea fi jefuit și mai rău decît dacă ar fi încărcat pe lumină. În cele din urmă căpitanul Petrachev reuși să iasă din încurcătură. Duse șlepurile pe-o singură linie, lipindu-le de vaporul maritim *Cronos*; dar acum se dovedi că șalupa, care trebuia să transporte elevatoarele și să le așeze între primul șlep și vapor, nu sosise încă. Comisionarul strigă spre mal, și de acolo îi trimiseră o barcă cu motor, în care se urcă și porni pe Dunăre, să caute șalupa cu elevatoarele. În timpul acesta *Burgas*-ul pufăia și duduia, abia reușind să rețină șlepurile, care tot nu puteau fi lipite de coasta vaporului. Și așa trecu timpul. În cele din urmă veniră și elevatoarele. Imediat fură instalate lîngă vapor și fixate de bordaj. *Burgas*-ul apropie atent primul șlep de elevator, și marinarii aruncară parîmele, pentru a-l lega, peste elevator, de vasul maritim. Cîteva minute după aceea începu și descărcarea șlepurilor.

— De ce stai aici? se întoarse căpitanul Petrachev spre Liubomir Vasilev. Du-te la elevatoare, domnule! Altfel, te vor jefui cum le place dacă nu te văd acolo, lîngă ei.

Dar Liubomir n-avea cum să ajungă acolo. *Burgas*-ul se depărtase de primul șlep, și acum făcea manevra să lege și celelalte șlepuri la pupa uriașului *Cronos*, care, fiind zdravăn ancorat, le ferea să le ia curentul apei.

Liubomir ridică din umeri. N-avea cum să ajungă acolo. Căpitanul Petrachev se supără de-a binelea. N-avea decît să se ducă cu o barcă la șlepul care urma să fie descărcat. Dădu el ordin marinarilor să aducă o barcă.

Cam în același timp se dădu drumul din elevatoare la tuburile de absorție, făcute din foaie de cort, și grîul începu să se scurgă direct în cala vaporului. Cele două elevatoare lucrau concomitent. Lîngă fiecare se afla cîte un mecanic, iar pe lîngă mecanici se agita comisio-

narul, tot timpul șoptind cîte ceva; ba striga, ba se băga între ei, căscînd gura la cadranul contorului, își nota viteza cu care se făcea încărcarea...

Liubomir sări de pe puntea șlepului pe primul elevator și-și ațintì privirea pe cadran. Cifrele săreau una după alta cu repeziciune; fiecare din ele însemna o tonă. Mecanicul ținea mîna pe-o manivelă, cu care punea în mișcare întregul mecanism.

...3, 4, 5, 6... arăta cadranul contorului. Apoi deodată se înțepeni într-un loc: 7, 7, 7.

Liubomir începu să strige:

— Hei, domnule! Fii atent! Ce-i asta?

Omul de lîngă manivelă se uită la el, apoi la cadran și făcu un gest de surprindere. Cu alte cuvinte: „Ce s-a întîmplat? De ce strigi?" fiindcă acum cifrele urmau una după alta: 8, 9, 10, și din nou: 1, 2, 3, 4... Totul mergea din nou așa cum trebuie. Liubomir lăsă să-i scape un oftat. Uite, chiar sub ochii lui îi furaseră dintr-o mișcare două tone de grîu! Privi din nou cadranul. Acum cifra 2 se învîrti de două ori, și abia după aceea urmă 3. Îl mai jefuiseră de-o tonă!

Se duse la celălalt elevator. Și acolo constată că se întîmpla același lucru, cu singura deosebire că operația se făcea cu mai multă atenție. Cît timp Liubomir Vasilev sta cu ochii pe contor, totul era normal. Cum își întorcea privirea în altă parte, imediat îl furau. Lucrul acesta îl stabilì după țăcănitul cifrelor. După socoteala lui, trebuia să fie 5, iar pe cadran arăta doar 2, și abia după un timp urmau 3, 4, 5... Cum privea, însă, fără întrerupere mecanismul, mecanicii își luau mîinile de pe manivele, își aprindeau țigări și încetau de-a mai fura grîu pentru stăpînii lor.

Liubomir îl chemă pe comisionar.

— Unde-i reprezentantul *Surveillance*-ului?

— A plecat, dar îi țin eu locul. Noi sîntem oamenii lor, împuterniciții lor, și ne bucurăm de toată încrederea societății, ca să zic așa.

— Veți lucra numai cu un singur elevator! spuse Vasilev iritat.

— Cu un singur elevator? se miră comisionarul. Eu mă gîndeam să aduc pentru fiecare magazie cîte unul,

iar dumneavoastră... Se poate una ca asta? Doar n-o să stăm să încărcăm toată noaptea! *Cronos* pînă mîine trebuie să fie gata încărcat! Așa e dispoziția!

— Iar eu stărui să se lucreze cu un singur elevator! E dreptul meu și înțeleg să mă folosesc de el!

Comisionarul îl trase deoparte.

— Dumneavoastră de ce stăruiți? Ca să puteți privi cadranul? Apoi, noi putem să ne înțelegem, domnule... Dați cinci mii de lei, dar așa, ca nimeni să nu vadă, și vă promit că n-o să fiți păgubiți cu mai mult de două sute de tone la întreaga partidă din cele patru șlepuri... cu toate dispozițiile pe care le-am primit.

— De la cumpărătorul mărfii? Cine e acela? întrebă Liubomir.

— Nu știu cine e cumpărătorul. Șeful meu mi-a ordonat ca lucrurile să meargă în mod obișnuit, iar asta înseamnă... ați văzut și dumneavoastră.

— Și acum?

— Cinci mii de lei! și își apropie degetul gros de arătător.

— Păi nu de aceea există *Surveillance*, se miră Vasilev, ca oamenii lor să-mi apere interesele?

— Ale dumneavoastră?! rîse comisionarul. Pe-ale cui interese să păzească mai întîi, pe-ale dumneavoastră, pe-ale cumpărătorului sau pe-ale celor care vor primi grîul sus, la Anvers? Precum vedeți, sînt în joc destule interese. Mă tem că *Surveillance*-ul nu va putea să le apere pe toate...

— Și nu e prea mult două sute de tone? Asta înseamnă cinci la sută!... bîigui Vasilev, care rămase perplex în fața cinismului cu care vorbise comisionarul și care arătase limpede ale cui interese respectă mai întîi societatea elvețiană.

— Nu, e normal! Altfel, o să iasă mai mult. Chiar dacă veți sta permanent aici și chiar dacă vom lucra numai cu un singur elevator. Iar mai puțin de cinci mii nu se poate. Doar v-am mai spus. Nu vor fi de acord nici *Surveillance*-ul și nici căpitanul Bebis. Uitați că grîul acesta se va vinde la Anvers? Nu cumva credeți că cei de la Anvers sînt mai cinstiți? Asta-i bună! Și acolo elevatoarele sînt mecanice! Și, natural, cumpără-

torul și căpitanul vasului trebuie să fie siguri că marfa o să le iasă exact la predare.

— Vă înșelați! În prezența mea nimeni nu va putea să mai fure un bob! spuse Vasilev sever, fără să acorde vreo atenție ultimelor lămuriri pe care i le dădea comisionarul, căci pusese stăpînire pe el gîndul că va putea să obțină valută străină în plus pentru grîul trecut clandestin.

Comisionarul izbucni în rîs. Se obișnuise atît de mult cu înșelăciunea și cu corupția, încît îngîmfarea lui Liubomir îl înveseli.

— Dumneavoastră aveți într-adevăr de gînd să stați aici tot timpul? întrebă el.

— Da! Și, mă rog, ce e de rîs în asta?

— N-o să vă doară ochii, domnule? Nu va trece jumătate de ceas, și în fața ochilor dumneavoastră se vor învîrti atît de multe cifre, încît veți ajunge să le vedeți și în aer, și în apă, și pe mine, și pe șlep, peste tot! Nu, lăsați-vă de lucrurile astea caraghioase! Mai bine să ne-nțelegem omenește... Cinci mii de lei nu e o sumă. La alții am luat și cîte zece mii. Și-apoi, cînd vă văd atît de tînăr și atît de... iertați-mă... nepriceput! Iar pe deasupra mai e și-o zi rea asta! M-am hotărît să nu vă cer mai mult.

— Ce vreți să spuneți? se trezi Vasilev. De ce e o zi proastă? Pentru cine?

— Nu, nimic, nimic, scuzați-mă... începu să-și ceară iertare comisionarul, voiam să zic... mă refeream la mine, despre mine voiam să spun... gîndiți-vă și dumneavoastră: de atîta vreme n-a mai fost de lucru în port, cum să nu fie o zi proastă pentru mine dacă am de încărcat numai cele patru șlepuri ale dumneavoastră? Înțelegeți? Asta voiam să zic! Acum, pentru mine, după atîta așteptare, și cinci mii de lei sînt bani buni, mă înțelegeți, nu-i așa? Sînteți de acord, nu?

— De acord! zise Liubomir.

Două sute de tone! Cam cu cît înșelase el la cîntar cînd încărcase șlepurile. De fapt, pentru Liubomir era limpede că nu putea obține un rezultat mai bun. Chiar dacă i-ar ruga pe căpitanul Petrachev și pe oamenii din echipaj să-l ajute. Oamenii ăștia nu se jenau să fure

în fața lui! Ar fi continuat să fure, ca și pînă acum, în fața oricui.

Liubomir Vasilev scoase portofelul și-i numără comisionarului cinci mii de lei. Comisionarul se ploconi pînă la pămînt în fața lui, apoi se duse pe rînd la cele două elevatoare și dădu anumite dispoziții.

Golirea șlepurilor se făcea cu repeziciune. Automatele lucrau fără întrerupere, tuburile de absorbție se mutau cu ușurință de la o magazie la alta. Mai greu se făcea trecerea de la un șlep la celălalt. Ultimul fu golit și dus la chei la ora zece noaptea. Cînd se lăsă întunericul, lucrul continuă la lumina reflectoarelor *Cronos*-ului. După terminarea operațiilor, marinarii stinseră reflectoarele și se făcu beznă în port. Încordarea trecuse. Trupurile obosite începuseră să simtă abia acum frigul și oboseala.

Burgas-ul alunecă ușor pe apă și acostă la locul de plecare. Se urcară pe vas secundul și guardul Andreev. După întîmplarea neplăcută cu țigările, Andreev declarase că nu mai părăsește remorcherul pînă la plecare. Se temea că românii l-au simțit că-i spion și i se făcea părul măciucă numai la gîndul că ar putea fi arestat din nou. Oricum, *Burgas*-ul era „teritoriu bulgăresc". Pe la prînz, însă, guardul Andreev fu totuși nevoit să părăsească vasul. Bătrînul marinar veni la el și-i arătă o cîrciumioară pe chei, unde i-a lăsat cuponul de mătase pe care i-l cumpărase. Îl lăsase acolo fiindcă căpitanul Petrachev îl trimisese la căpitănia portului, să comunice că vor pleca în curînd. Nu se putea duce la căpitănie cu pachetul în mînă, căpitanul Petrachev dăduse ordin să nu se mai facă contrabandă cu țigări. Cîrciumarul știa de cine-i vorba și, cum l-o vedea, îi va da pachetul.

Guardul Andreev plecă grăbit, dar cînd se întoarse, *Burgas*-ul se depărtase de chei, ca să remorcheze șlepurile; rămas singur, se uita speriat la orice om în uniformă, pînă cînd dădu în sfîrșit peste secundul vasului și nu se mai despărți de el.

Guardul Andreev era supărat. Remorcherul trebuia să-l aștepte.

— Cine putea să știe pe unde umbli, guardule? îl luă ușor la vale căpitanul Petrachev.

— Dumneavoastră crați dator să controlați... răspunse guardul Andreev.

Liubomir îl dete la o parte și-l întrebă nervos pe secund dacă l-a găsit pe Alfred Cohen.

— N-am putut să-l găsesc, spuse secundul. L-am căutat pe strada Bursei, l-am căutat și în cafenea, m-am dus și la biroul lui, dar nu era nici acolo. Mi s-a spus că nu s-a întors de azi-dimineață. Și cum cu nu știu bine romînește, n-am putut să...

— Dar unde ar putea să fie acest domn Cohen într-o zi ca asta? Ar fi interesant să știm! se miră căpitanul Petrachev.

— Trebuia să-mi descurc socotelile la Bursă înainte de-a veni încoace! spuse înciudat Liubomir. Uite, cu aceste note — arătă el hîrtiile, pe care secundul i le restituise — aveam anumite planuri...

— E mult mai bine așa, mă Vasilev, îl liniști căpitanul. E mai bine ca tu să fii la Bursă atunci cînd ți se vor face socotelile. Ia te uită ce de hîrtii?! Acestea toate sînt vînzări și cumpărări? Lasă, că le aranjezi tu! Nu plecăm pînă nu-ți termini treburile. Și apoi nici echipajul nu-i pregătit de plecare. Am cam întîrziat. Trebuie să luăm hrană pentru drum, așa că o să ai timp berechet, nu te necăji!

Liubomir își dădu seama că era mai bine să-și descurce singur socotelile la Bursă. Trebuiau aranjate transferurile bancare. Poate că vor fi și anumite acte de semnat.

— Ai dreptate, zise el. Apoi, deodată: Măi, am muncit zdravăn azi! Sînt ostenit și flămînd ca un lup!

— Să mergem la masă! spuse căpitanul Petrachev și îl luă de braț. Hai, guardule, nu te mai strîmba! Vino să-ți povestească Vasilev cum se fură la Brăila *en gros*. Ceea ce face el descori cu țăranii noștri sau atunci cînd încarcă șlepurile e o nimica toată față de ceea ce fac maeștrii ăștia de-aici!

Liubomir nu se simți de loc jignit de vorbele căpitanului. Se vedea că glumește.

În timpul cinei schimbară impresii asupra întîmplărilor de peste zi. Vasilev explică cu lux de amănunte cum l-au jefuit cei de la elevatoare, cum s-a înțeles cu comisionarul ca să-l jefuiască mai cu milă, ce s-a întîmplat la Bursă.

— Ai repeta jocul de azi? îl întrebă căpitanul.

— Auzi vorbă! Chiar mîine dacă s-ar putea! declară cu înflăcărare Liubomir. Unde se mai poate cîștiga atît de ușor ca aici?

— Hm, banii cîștigați ușor... ușor se și pierd, observă Petrachev, dar, treaba ta, tu ești negustor, și asta ți-a intrat în sînge! Hai noroc! Pentru succesul tău de azi!

Ciocniră și băură paharele pînă la fund.

— Atît de ușor scapă domnul Vasilev? Cu vinul căpitanului? spuse secundul, zîmbind. Trebuie să faceți cinste, domnule Vasilev. O afacere atît de mare și de reușită nu se cere udată?

— Cu plăcere, zise Liubomir. Vă rog să fiți oaspeții mei în seara asta.

— Unde-am putea merge? În curînd se va închide peste tot, e aproape miezul nopții, spuse căpitanul Petrachev, uitîndu-se la ceas. Mai bine mergem la culcare.

— Nici nu mă gîndesc! Să ne ducem undeva, spuse Liubomir și se ridică de la masă. Să mergem, domnilor!

— Dar... într-adevăr, unde? întrebă la rîndul său guardul Andreev. Ar fi dorit și el să bea în cinstea lui Vasilev, fiindcă, la urma urmei, e negustor și are bani destui, mai cu seamă acum, după ce vînduse atîtea tone de grîu! Dar, pe de altă parte, se temea: în acest oraș străin... la miezul nopții... e prudent să se apuce de chef? Să nu ne depărtăm însă prea mult de vapor! spuse el.

Secundul rîse.

— O să ne ducem foarte aproape, răspunse el. Uite, la cîrciuma din fața noastră.

— Adevărat! întări Liubomir Vasilev.

La „International bar" fură întîmpinați ca și cum ar fi fost clienți vechi, cunoscuți de tot personalul localului. Patroana cabaretului le arătă „cea mai bună masă", de la care se putea vedea întreg programul, chelnerii le

serveau cu multă promptitudine şampania comandată de Liubomir, şeful de orchestră se apropie cu vioara sub braţ şi întrebă ce doresc domnii să le cînte, iar fetele localului, frumoase şi urîte, tinere şi ofilite, îmbrăcate mai bogat sau mai sărăcăcios, dar toate în rochii de seară, cu decolteuri largi, năvăliră pur şi simplu peste ei. La un moment dat, fiecare bărbat se pomeni încadrat de cîte două femei.

Căpitanul Petrachev însă făcu ordine, declarînd că vor să petreacă numai „între bărbaţi". Patroana făcu o mutră acră, dar cînd văzu că pe masă sosesc necontenit sticle de şampanie, îşi recăpătă buna dispoziţie; zîmbi larg, profesional cînd Vasilev dădu dispoziţie să fie cinstită orchestra cu vin, iar după ce se chercheli, dădu de băut la toată lumea din local.

Către revărsatul zorilor, pe cheiul portului din Brăila se vedea o ceată veselă. În frunte păşeau muzicanţii, cu paltoanele pe umeri. Cîntau, în cinstea oaspeţilor bulgari, *Dunăre, apă lină*, cam fals, dar cu multă bunăvoinţă. După ei veneau, clătinîndu-se pe picioare, oaspeţii bulgari, cu sticle în mînă, roşii la faţă şi descheiaţi la paltoane, urmaţi de femeile cabaretului, înfăşurate în hainele lor de blană ieftină, iar în urmă de tot, chelnerii şi oamenii de serviciu ai localului. Toţi urcară pe *Burgas*. Vasilev şi ceilalţi oaspeţi fură poftiţi să mai vină la Brăila şi să petreacă din nou la „International bar".

— Astfel de petreceri îmi plac! declară căpitanul Petrachev. Cinsteşte-i pe oameni, de vreme ce ai chef să-i cinsteşti, şi-ţi vor păstra o amintire frumoasă! Uite, na, ne-au cîntat şi cîntece de-ale noastre! Bine că s-a terminat aşa cum trebuie! Dacă le-aţi fi lăsat însă pe femeile alea să se învîrtească în jurul nostru, ar fi ieşit nişte scandaluri, că ne compromiteam pentru totdeauna în portul ăsta. O astfel de greşeală nu trebuia să se întîmple. Aţi văzut acum cum ne-au condus? Uite-aşa-mi place mie să petrec!

Dintre toţi doar el mai era treaz. Capetele celorlalţi se îngreuiaseră; le părea rău că n-au petrecut cu fe-

meile... de aceea se duseseră la cabaret, şi nu la o berărie oarecare.

— Să ne întoarcem atunci? îi făcu cu ochiul Andreev lui Liubomir.

Liubomir refuză. A doua zi avea mult de lucru. Trebuia să-şi aranjeze socotelile cu Alfred Cohen. Capul trebuia să-i fie limpede.

— Nu cumva ai o aspirină? îl întrebă el pe căpitan cînd ajunse în faţa cabinei.

CAPITOLUL XIV

Neplăcerile lui Liubomir începură chiar de a doua zi dimineaţa. În drum spre biroul lui Alfred Cohen îl întîmpină comisionarul, care se ocupa de descărcarea şlepurilor lui Vasilev şi de încărcarea vaporului *Cronos*, şi îi dădu documentele privind predarea grîului. În ele erau trecute doar trei mii şapte sute cincizeci de tone. Cu toată înţelegerea pe care-o încheiase cu comisionarul, elevatoarele acestuia îi mai înghiţiseră încă cincizeci de tone peste cele stabilite.

Comisionarul îl privi zîmbind şi-i întinse stiloul, să semneze de primirea lor.

— Asta-i o porcărie! protestă Liubomir.

Comisionarul ridică din umeri, indiferent.

— N-am să semnez! Doar ne-am înţeles amîndoi, nu ţi-am dat cinci mii de lei? îi strigă în obraz Vasilev, spumegînd de mînie.

— Cum doriţi... şi comisionarul îşi luă stiloul înapoi. Dar trebuie să vă previn că toţi ceilalţi au semnat. Şi oamenii de la elevatoare, şi căpitanul Bebis de la *Cronos*. Semnăturile lor sînt bune şi pentru *Surveillance*, şi pentru Bursă, şi pentru decontarea cumpărătorului.

— Dar de ce aţi procedat aşa? Nu ai spus dumneata singur că e mai bine să ne înţelegem între noi?

Comisionarul ridică din umeri, ca mai înainte.

— Ce să facem, domnule? Asta e mașină, poți să-i dai ordin cînd să mintă și cînd nu? și continuă să-i rîdă în nas lui Vasilev.

Cui să se plîngă? Aceste furturi erau cunoscute și recunoscute de toată lumea. Nu tot din cauza lor Vasilev însuși înscenase propria sa jefuire la încărcarea șlepurilor?

Pentru a-l mai liniști, totuși, comisionarul găsi necesar să adauge:

— Asta-i un obicei vechi, domnule, un obicei vechi... Eu închei în mod regulat astfel de înțelegeri, și tot atît de regulat le nesocotesc. Lucrul acesta mi-a intrat în sînge. Ce să vă mai spun? Cum văd că merge, cum îmi zic: „Hai, acum o toniță, hai încă una!" și, nu v-am spus? mașină. Numai ce-o vezi că dă peste cap tot felul de înțelegeri! Totuși, nu binevoiți să semnați?

Văzînd că n-are încotro, Vasilev luă stiloul, pe care i-l întinsese comisionarul cu cel mai frumos zîmbet din lume pe buze, și semnă.

„Unde s-a dus mia, ducă-se și suta! gîndi el. Unde pui că se putea să fie și mai rău..."

La biroul lui Alfred Cohen, Liubomir îl găsi numai pe domnul Olaf Bergson, care îi spuse că patronul lipsește. Dar nu-l sfătui să-l aștepte.

Liubomir se îndreptă spre Bursă. Cu siguranță că marele cerealist era acolo. Liubomir dormise cam mult și întîrziase. Cohen nu era obligat să-l aștepte.

Dar Alfred Cohen nu fu găsit nici la Bursă, nici pe stradă, nici la cafenea. Pe strada Misitilor nu era nimeni, încît părea pustie. Și cafeneaua era aproape goală. Numai ici-colo, la cîteva mese, ședeau niște bărbați, care, văzîndu-l intrînd pe Liubomir, începură să-l privească ca pe o pasăre rară și să șușotească între ei.

El își mai aruncă o dată privirea prin local și ieși.

In ușă dădu nas în nas cu primul misit al Bursei. Era același om căruia îi dăduse propriul său grîu spre vînzare. Misitul Bursei îi spuse cu amabilitate că-l căutase la vapor, pentru a-l ajuta la facerea socotelilor. Așa îi poruncise domnul Cohen.

— Dar unde-i domnul Cohen? întrebă Liubomir.

— Nu știu! Poftiți!

Misitul o luă înainte și-l conduse spre o clădire veche cu două etaje, unde își avea biroul. Și aici, Vasilev Liubomir, tînărul și noul negustor pe cont propriu și exportator de cereale, înțelese nu numai că este înșelat, dar înțelese și cum fusese tras pe sfoară. De asemenea, mai înțelese că cel care îi cumpărase imediat grîul cu cîte un leu și optzeci de bani kilogramul era însuși domnul Alfred Cohen. Cumpărase tot grîul, nu numai o partidă, atît cît să trezească interesul altora și să pornească „jocul". Și nu-l mai pusese după aceea din nou în vînzare, ca să-l „servească" pe Vasilev. Îl jefuise de-a dreptul!

Cu aceeași atitudine politicoasă, misitul încheie socotelile.

— Dumneavoastră ați vîndut trei mii opt sute de tone de grîu cu cîte un leu și optzeci de bani. În realitate n-au ieșit decît trei mii șapte sute cincizeci. Vă felicit pentru prevederea dumneavoastră de a încărca mai mult decît cantitatea declarată. În afară de asta, aveți aproape patru sute de mii, bani cîștigați din vînzări-cumpărări întîmplătoare. Asta-i socoteala! Potrivit dispoziției date de domnul Cohen, vă fac intenționat calculul în banii dumneavoastră, în bani bulgărești, ca să vă puteți mai ușor descurca, zise el. Socoteala propriu-zisă se va face, natural, în lire sterline. Mai aveți nouă sute de tone de grîu, pe care l-ați cumpărat cu cîte șase lei și optzeci kilogramul. Presupun că vreți să le vindeți. Ori poate că le veți ține?

— Le voi vinde, rosti Liubomir cu glasul stins.

— Eu am preț, dacă vreți; pot să le înregistrez și să vă scap imediat de ele. Altfel riscați. Astăzi nu mai este starea de spirit de ieri. Ascultați-mi sfatul, debarasați-vă de grîul acesta. Vă sfătuiesc prietenește.

— Care e prețul? întrebă Liubomir dezamăgit. În clipa aceea înțelese că omul îl compătimea. Care e prețul?

— Cel dinainte, răspunse misitul scurt.

— Iar unu și optzeci?

— Da!

— Și tot Cohen e cumpărătorul?

— De-aici încolo nu mai am dreptul să vă spun nimic, domnule Vasilev.

Liubomir își făcu un calcul mintal. Frații Vasilev plătiseră aproximativ treisprezece milioane de leva pentru grîul pe care-l cumpăraseră la prețul obișnuit. Acontaseră, de asemenea, cu cîte o leva restul de o mie și patru sute de tone, investind în cele patru șlepuri paisprezece milioane patru sute de mii de leva, la care trebuia să adauge cheltuielile făcute cu încărcatul, transportul, primele de asigurare, depozitele... Cîștigase patru sute de mii din jocurile de bursă. Aceleași jocuri însă îl făcură să piardă la nouă sute de tone cîte cinci leva la kilogram, în total patru milioane și jumătate. Cu alte cuvinte, Liubomir își dădu seama că, punînd la socoteală și cheltuielile pe care le făcuse și care se ridicau cam la o jumătate de milion, firma „Frații Vasilev" pierduse într-o zi — ba nu, doar în cîteva minute — peste douăsprezece milioane de leva.

Aceeași socoteală i-o făcuse și misitul, care, în cifre mărunte și ordonate, scrise următoarele:

„3.750.000 kg grîu de pe cele patru șlepuri, vîndut și încărcat în cala *Cronos*-ului, a cîte 1,80 kg, fac în total 6.750.000.

Cîștiguri realizate din buletinele de bursă, 400.000.

Se mai vînd încă 900.000 kg grîu, cumpărat, potrivit buletinelor, tot cu cîte 1,80 kg, 1.620.000.

Venit total. 8.770.000.

Din acest venit trebuie să se plătească 900.000 kg grîu, cumpărat, potrivit buletinelor, cu cîte 6,80 kg, 6.120.000.

Rămîne să i se plătească lui Liubomir Vasilev 2.650.000."

Aceasta era socoteala. Iar grîul costa, pînă în momentul de față, 14.400.000 leva bani plătiți, plus cheltuielile care se ridicau la încă 500.000, fără să mai pună la socoteală banii țăranilor, care trebuiau, totuși, măcar pentru cinstea firmei, să mai primească ceva, măcar cîte-o singură leva pe kilogram.

Pierderea era catastrofală. Firma „Liubomir Vasilev" se înmormînta astfel pentru totdeauna.

— Unde să trimit deconturile? întrebă, cu amabilitatea obișnuită, misitul. La vapor?

— Nu! răspunse răstit Liubomir. Mi le veți trimite la biroul domnului Alfred Cohen!

— La domnul Bergson?

— Am spus o dată, la domnul Cohen!

Misitul îl privi fix.

— Să vă fac transferul sumei în lire sterline, sau preferați un cec?

Liubomir nu știa cum să se debaraseze mai iute de misitul acesta, plin de amabilitate. Era grăbit să se răfuiască cu necinstitul Alfred Cohen, cu omul care-l trădase, înșelîndu-l cu atîta măiestrie!

— Mi-e totuna! zise el.

— Bine, atunci să vă completez un cec. La revedere, domnule! Întotdeauna la dispoziția dumneavoastră! mai spuse misitul, strîngîndu-i mîna. Totul va fi trimis la vapor în cîteva minute.

Liubomir chemă o trăsură.

— Strada Regală! porunci el vizitiului.

Sări în picioare înainte ca trăsura să oprească în fața locuinței lui Alfred Cohen.

Dar nu găsi pe nimeni acasă. După ce sună îndelung, apăru un lacheu și, într-o franțuzească stricată, căutînd cu greu cuvintele, îi spuse că stăpînii săi plecaseră la București încă de ieri. Da, și domnișoara, și domnul. Amîndoi. Și s-ar putea să nu se întoarcă prea curînd. Așa-i spuseseră la plecare. Scrisoare? Nu, nu lăsaseră nici o scrisoare. Pentru nimeni.

Liubomir alergă din nou la biroul lui Alfred Cohen.

Domnul Olaf Bergson era acolo și-l primi destul de amabil.

Liubomir aproape că se prăbuși pe primul fotoliu care-i fu la îndemînă.

Olaf Bergson se așeză aproape de el și, plin de compătimire, îi dădu un pahar cu apă.

Liubomir bău puțină apă. Îi era rușine de omul acesta străin. Trebuia să iasă totuși în mod onorabil din această situație. Dar voia să afle cu orice preț unde-l poate găsi pe Alfred Cohen. Bucureștiul e mare.

Întrebă cu tonul cel mai natural:

— Ați vrea să-mi spuneți adresa domnului Cohen din București? Am niște treburi acolo și aș fi vrut totuși să mă mai văd cu dumncalui și cu domnișoara Lea înainte de plecare. Vom lucra și pe viitor împreună și sper că nu voi mai avea asemenea neplăceri... Și, cum nu-i veni altceva în minte, adăugă:

— De fapt, grîul acesta nu era al meu. Era al unui grup de negusori de-ai noștri. E neplăcut doar un singur lucru, că mă duc la ei cu un astfel de rezultat.

Olaf Bergson clătină din cap.

— Mă bucur, domnule Vasilev, că n-aveți pierderi personale. Iar cît privește adresa, căutați-l la hotel „Imperial". Acolo trage întotdeauna domnul Cohen.

Liubomir se sculă în picioare pentru a-și lua rămas bun.

— V-ați uitat cecul, domnule Vasilev, îi întinse Olaf Bergson o foaie mică de hîrtie.

Liubomir luă hîrtiuța și celelalte acte și îi întinse mîna amabilului procurist.

— Dacă diseară sînteți aici, zise Olaf Bergson, am putea cina împreună. Va fi o mare cinste pentru mine să-mi primiți invitația. La ce oră să vin la vapor să vă iau?

— Vă mulțumesc, clătină Liubomir din cap, dar n-o să pot, fiindcă după-amiază plec.

— Îmi pare nespus de rău. Atunci vă doresc drum bun! Iar în cazul că nu vă veți întîlni cu domnul Cohen, șopti cu o bucurie răutăcioasă Bergson, pot să le transmit eu salutările dumneavoastră atît lui, cît și domnișoarei Lea?

— Se-nțelege! confirmă Liubomir cu cea mai mare politețe și părăsi biroul.

Ajuns în stradă, dădu drumul trăsurii, care îl aștepta încă, și porni pe jos spre port.

„Rău, rău, rău", doar atît își repeta Liubomir cu înfrigurare. Și-i imagină pe fratele său, pe ceilalți negustori cerealiști, pe Irina, pe toți cunoscuții și prietenii săi, domnișoarele din societatea sa, pe Marguerite și pe tatăl ei. N-ar rîde toți aceștia de el dacă ar afla

adevărul în toată goliciunea lui? „Și-au bătut joc de mine!“ În fața ochilor îi apărură chipurile lui Alfred Cohen și al fiicei sale. Și în clipa următoare își dete seama că și el își bătuse joc de ei. Cu siguranță că de aceea se răzbunaseră pe dînsul. Numai așa se putea explica atitudinea lui Cohen. Aflasc dc la misit că făcuse o greșeală capitală fixînd prețul inițial la întreaga partidă de grîu. Își dădu seama că greșise încrezîndu-se orbește în indicațiile lui Alfred Cohen. Dacă și-ar fi dat seama la timp, dacă ar fi înțeles aluzia pe care i-o făcuse misitul, nu s-ar fi întîmplat toată nenorocirea asta. Grîul lui s-ar fi vîndut mai tîrziu, și deci mai scump. Nu era de vină Alfred Cohen, ci el însuși, dc încurcătura care sc făcuse. Dar dc ce Cohen îi cumpărase imediat toate partizile de grîu? De ce nu venise să-l prevină, cu toate că stabiliseră să nu se întîlnească și să nu stea dc vorbă la Bursă? La urma urmei, că i-l cumpărase el, n-ar fi fost nimic, prețul era definitiv. dar dacă o făcuse pentru a-l ajuta, de ce nu pusese din nou în circulație bonurilc la Bursă? Cohen ar fi putut să îndrepte lucrurile, cu toată greșeala lui Liubomir, dar n-o făcusc. De ce? Deodată își aminti cum s-au despărțit înainte dc-a intra în strada Misitilor. Cohen adusese vorba în două rînduri dc Lea. Aștepta o propunere, o mărturisire, declarația că o iubește pe fiică-sa și îi cere mîna? Bine, bine, dar Cohen nu știa nimic despre aventura lui! Deodată îi fulgeră prin minte: și dacă a știut? Dar atunci de ce nu l-a pus în gardă Lea? De ce nu i-a dat să înțeleagă că tatăl ei n-o să facă nimic pentru el dacă nu e ea la mijloc? Își aminti de David Lazăr. Nu cumva răul începe chiar de la bătrînul acela smintit? Nu, nu era cu putință una ca asta! Dar, și în cazul acesta, Liubomir se dovedise prea superficial, fiindcă nu dăduse atenție cuvintelor bătrînului. Abia acum își aduse aminte că David Lazăr îi spusese, fără înconjur: „Poate să te ajutc, dacă vrea!“ Dacă vrea! Nimeni nu dăduse vreo atenție acestor două vorbe. Nici el, și nici fratelc său, Gheorghi. David Lazăr era un om onorabil. El știa că Alfred Cohen nu e de loc o „floare aleasă“ și-i dăduse a înțelege lucrul acesta, ce-i drept, destul de vag, dar, oricum... Crezuseră că a dat

norocul peste ei și n-au mai acordat nici o atenție acestor două cuvinte: „...dacă vrea!" Și Alfred Cohen n-a vrut! Ar fi putut, dar n-a vrut. Amintindu-și de toate întîlnirile cu el, Liubomir fu nevoit să recunoască că Alfred Cohen îi dăduse de cîteva ori posibilitatea să-și rezolve treburile. Era clar că el îl pusese pe Olaf Bergson să-i facă propunerea aceea de a-i vinde grîul pe bani romînești, cu toate că în felul acesta ar fi înșelat banca. Putea să vîndă grîul atunci. Și trebuia s-o facă. S-ar fi găsit pînă la urmă o posibilitate de a se înțelege cu banca. A făcut o greșeală, prima greșeală de la sosirea lui în Brăila. Urmă a doua mare greșeală. Lea venise la el. Ba, ceva mai mult, acum era convins că fusese trimisă de tatăl ei. Așteptau să-i ceară mîna. Așa gîndea Liubomir. Dar chiar dacă nu fusese trimisă de tatăl ei, fusese oare normal să se poarte cu ea așa cum s-a purtat? Ar fi trebuit s-o asigure de iubirea lui! Cum a putut s-o asculte pledînd pentru grîul lui, și el să tacă? Aceasta a fost a doua greșeală. Și, cu toate acestea, s-ar fi putut evita acest sfîrșit îngrozitor dacă el nu s-ar fi încrezut orbește în Cohen și în misit, dacă n-ar fi dat dovadă de atîta naivitate! Aceasta a fost a treia greșeală și ultima. Și acum iată rezultatul: faliment total!

Dar unui om ca Liubomir Vasilev nu-i place să se considere vinovat chiar dacă este. Asemenea oameni au o părere prea bună despre ei înșiși și nu recunosc că loviturile primite sînt rezultatul propriilor lor acțiuni.

David Lazăr trebuia să fie mai categoric. Era obligat ca în memoria lui Evgheni să-l fi prevenit că prietenul său Alfred Cohen e un escroc de care trebuia să se păzească.

Să încheie tranzacția cu „Gibraltar for orders"? Să înșele Banca Națională și să-i aducă lei în locul unei valute prețioase? Un Vasilev n-ar fi putut să facă niciodată așa ceva! Vasilevii sînt patrioți cunoscuți și nu pot înșela Banca lor Națională! Numai de aceea n-a vrut să facă tranzacția, și nu fiindcă voise să-și depună lirele sterline la vreo bancă din străinătate.

În ceea ce privește pe fiica lui Cohen, considera că ea se purtase ca o femeie ușoară! Putea el să se căsătorească cu o femeie care-l invită la o plimbare și înscenează un accident stupid ca să se culce cu el? Avusese o purtare de-a dreptul necruțătoare! Se-nțelege că un Vasilev nu putea să ceară de soție o femeie destrăbălată! Și, pe deasupra, cine era ea? Fiica unui escroc, a unui profitor, care se bucură de nenorocirea altuia, fiica unui bandit, a unui borfaș, a unui tîlhar de drumul mare! Hoțul ăsta de la început își pusese în gînd să-l jefuiască. De aceea îl invitase mereu la masă, de aceea i se cîntase din Beethoven, de aceea îi oferise și pe fiică-sa. Numai ca să-i fure grîul! Liubomir fierbea de furie, învinuia toată lumea de înșelătoria căreia îi căzuse victimă și înjura în mod grosolan pe Cohen, pe Lea, pe misitul Bursei și pe Bergson, pe toți, pe toți, întreaga „specie" de jefuitori cu mănuși, amabili și plini de bunăvoință. O să-i învețe el minte! O să-i cadă în mînă odată și-odată!

Și, abia cînd se apropie de vapor, se lumină în sinea lui. Marii rechini i-au dat la cap unuia mai mic, care îndrăznise să-și arate colții. I-au dat la cap, dar nu l-au ucis. El era viu, plin de putere și ardea de dorința de-a deveni un rechin mare, ca și ei.

Liubomir era hotărît să facă orice ca să ajungă un mare rechin. Și cînd se gîndea că marele rechin Alfred Cohen rîdea acum de el, beat de fericire că i-a păcălit pe micul negustor Liubomir Vasilev și pe alți cerealiști ca el, se văzu pe sine însuși, într-un viitor nu prea îndepărtat, dînd lovituri în stil mare, îmbătat de succes, conștient că e puternic, că e un mare și periculos animal de pradă.

Cel mai important lucru în momentul de față era să-și păstreze firma cu orice preț.

Cînd ajunse la vapor, își luă rămas bun de la căpitanul Petrachev, comunicîndu-i că la întoarcere nu va mai călători cu *Burgas*-ul, dar nu-i spuse nimic de lovitura pe care-o primise. Îi ură drum bun și înapoiere plăcută în patrie, iar el luă trenul spre București.

Descinse la hotelul „Imperial" și întrebă de Alfred Cohen. Acesta, însă, plecase împreună cu domnișoara Cohen. După toate probabilitățile, păreau să fi luat trenul de Brăila.

Liubomir Vasilev zîmbi. N-avea de loc intenția să-i urmărească multă vreme. La ce bun? Să se înjosească și mai mult? Să creadă despre el că vrea să dea tîrcoale domnișoarei Lea, această fiică josnică a unui tată și mai josnic? Niciodată! Zîmbi disprețuitor.

Chemă pe fratele său la telefon și-l rugă să vină și el în România.

Peste două zile, Gheorghi Vasilev sosi în București.

Se certară, țipară unul la altul în odaia hotelului unde trăseseră și, în cele din urmă, se înțeleseră: Liubomir părăsea firma „Frații Vasilev". De altfel, n-avea să se mai întoarcă în Bulgaria. De aici va pleca la München, și acolo trebuia să aranjeze încă din iarnă o serie de tranzacții în vederea plasării strugurilor bulgărești. Cu asta trebuia să se ocupe noua firmă pe care Gheorghi intenționa s-o înființeze — export de struguri și zarzavaturi. Unul din frați lucrează în Bulgaria, iar celălalt, în Germania. În ceea ce privește pierderile și datoriile lui Liubomir, Gheorghi era gata să le ia pe toate asupra lui, inclusiv obligația de a le mai zvîrli cîte o leva țăranilor înșelați, atît cît să n-aibă neplăceri cu ei, dar, în definitiv, de ce o leva întreagă? N-a vîndut doar cu o leva și optzeci? Le ajunge și cîte șaizeci! În schimb, avea să primească de la Liubomir casa și toate celelalte bunuri ale sale.

— Vei lucra mai departe tot în comerțul cu grîne? îl întrebă Liubomir după ce stabiliră totul în cele mai mici amănunte.

— După cele ce mi-ai povestit, înțeleg că ai fost înșelat fiindcă n-ai avut experiență. Mie nu mi s-ar fi întîmplat. De aceea voi continua să lucrez și mai departe în branșa asta. Strugurii și zarzavaturile le voi exporta prin tine, iar grîul, singur. Și ai să vezi că o să cîștig la grîu, și asta chiar la Brăila!

Liubomir îi aruncă o privire piezișă. Era plină de regret. Ar fi vrut să lucreze și el cu grîu. Atît de ușor

se cîştigă banii la Bursă ! Dar mai întîi trebuia să se pună din nou pe picioare, şi avea tot timpul, fiindcă era destul de tînăr. Va reuşi oare să ajungă un rechin mare şi puternic, cum spera ?

CAPITOLUL XV

Trecură două luni.

Zilele de februarie nu sînt friguroase la Anvers. Golfstream-ul face ca iarna să fie blîndă în Belgia, dar pe străzi e o umezeală, care te pătrunde pînă la os. Fulgi mari şi pufoşi cădeau încet din cerul ce părea murdar şi afumat şi se topeau cum ajungeau pe asfalt.

Charles Legrain privea pe fereastră spre Quinten Masis Ley, bătînd încet darabana cu degetele în geam. Cu toate că parcul oferea mereu acelaşi peisaj de iarnă, trist şi monoton, cu copacii lui desfrunziţi şi negri, pe faţa lui Legrain stăruia un zîmbet. Abia se întorsese de la Bursă ; aducîndu-şi aminte de mutrele uimite şi indignate ale domnilor din comitetul de conducere, îl pufni rîsul.

Se îutoarse. Secretarul său particular, Vilem Mander, intrase în odaie. Cu o uşoară înclinare, anunţă :

— Domnul Böndal !

— Cum ? se miră Legrain.

În clipa următoare, sprijinit de braţul Agathei, intră în odaie bătrînul Iacob Böndal. Chipul frumos al femeii, luminat de un surîs, părea foarte fraged, datorită aerului rece de afară, dar „unchiul" era înfăşurat pînă la gură într-un fular de lînă moale.

— Dar de ce, de ce ?... îi întîmpină Charles Legrain, ajutîndu-i Agathei să scoată paltonul lui Iacob Böndal. Aş fi venit eu la dumneavoastră. Eram cît pe-aci s-o pornesc, dar am simţit nevoia de a mă abate pe aici, să

mă dezmeticesc puțin... Abia acum îi sărută mîna Agathei și-i zîmbi prietenește.

Ea clipi vesel și zise, rîzînd :

— N-a mai putut răbda. Tot timpul mă ruga să mergem și să mergem ! Ei, și-atunci ce era să fac ? L-am adus.

Iacob Böndal se așeză și făcu un semn lui Mander. Secretarul ieși.

— Agatha spune adevărul, începu Iacob Böndal, pur și simplu n-am mai avut răbdare ! Ei, povestiți-mi, povestiți-mi, Charles ! Agatha, vino lîngă mine, te rog, și dă-mi mîna.

Mîna lui costelivă prinse degetele lungi, manichiurate proaspăt, ale Agathei și începu să le mîngîie ușor.

— Povestiți, vă ascult, se rugă iar Böndal, întinzîndu-și capul lui de mumie.

Charles Legrain izbucni în rîs :

— Ah, dacă le-ați fi văzut mutrele ! Mai au încă mii de tone de grîu cumpărat la preț vechi din vară, iar noi punem în vînzare cantități masive la jumătate de preț !

Trupul firav al bătrînului se scutură de un rîs înfundat.

— Ah, de ce nu mai sînt eu tînăr ! Va să zică a fost interesant ?

— O scenă extraordinară ! Să-i fi văzut cum s-au năpustit ca o haită și-au început să acuze în fel și chip !...

— Pe dumneavoastră vă acuzau ?

— Nu, se-nțelege că nu pe mine, ci pe dumneavoastră. Iacob Böndal a ieșit vinovat pentru tot ce s-a întîmplat. Știau ei cît e de lacom, cît e de hrăpărcț, îl știau cît este de lipsit de scrupule acest bătrîn rechin ! „De acum încolo nu vom mai face cu el nici un fel de înțelegeri !"

Iacob Böndal continua să rîdă, fără glas ; ochii-i păreau că se ascund în orbite și nu se mai văzu decît un chip mumificat, cu pielea întinsă ca pergamentul.

— Și dumneavoastră ce-ați făcut ? întrebă el.

— Le-am răspuns foarte liniștit că așa-i negustoria. Atunci ei au început să amenințe. Spuneau că vor veni să vorbească personal cu dumneavoastră.

— O, am avut noi grijă să izolăm telefonul, așa că... nu sîntem acasă, interveni vesel Agatha. După o scurtă pauză întrebă : Și-o să cîștigăm mult ?

Charles Legrain îi explică :

— Toți agenții firmei au achiziționat mari cantități de grîu la prețuri foarte scăzute. Firma nu are nici un bob în depozite. Dacă vindem un timp oarecare mai ieftin decît ceilalți, îi înlăturăm complet de pe piață, și în felul acesta vom putea să urcăm din nou prețurile, bineînțeles treptat. Profiturile noastre vor fi uriașe. Noi sîntem singurii care ne permitem să vindem acum. Înțelegeți ? Singurii în toată Europa Centrală și de Apus.

— Asta, se-nțelege, n-o să dureze multă vreme, explică Iacob Böndal. Își vor reveni și ceilalți din buimăceală, dar nu așa repede, fiindcă deocamdată nu se acordă credite. Criza continuă încă. Credeau că n-o să-i atingă și pe ei. Dar criza — pentru că numai noi înțelegem cum merg treburile astea — îi atinge și pe ei ! Numai noi am biruit-o, ba am mai tras și foloase de pe urma ei ! Înțelegi, Agatha ?

Femeia îi strînse mîna în semn c-a înțeles și-i zîmbi lui Charles.

— O, voi sînteți niște bărbați excepționali !

Dar gîndurile îi erau cu totul în altă parte. Iacob Böndal se topea văzînd cu ochii. Și Agatha, în planurile sale tainice, se gîndea să-l scoată din asociație. Își făcuse socotelile să se despartă și de Charles. Cît de minunată putea să fie viața unei văduve tinere, frumoase și pe deasupra putred de bogate ! Călătorii pe întreg globul, expoziții, curse... De ce să fie legată de un singur om ?

Moșncagul se scutură din nou de rîs, iar Charles se înclină amabil în fața Agathei, arătîndu-și astfel mulțumirea pentru aprecierile ei.

Cei doi afaceriști erau mulțumiți unul de altul, jocul cel mare reușise. Că ruinaseră mulți negustori, mai mici ca ei, că aruncaseră pe stradă funcționari, că speculaseră cu lucrul cel mai de preț pentru oameni, pîinea, toate acestea n-aveau importanță. Pe ei nu-i interesau aceste mărunțișuri, la care nici nu se gîndeau măcar. Nu cunoșteau decît lumea lor — lumea profiturilor uriașe,

lumea corupției și a minciunii. Fiecare succes pe care-l înregistrau în climatul acesta al corupției și al minciunii îi făcea mai mari și mai puternici, îi făcea „stăpînii" lumii. Toate înșelăciunile lor din trecut li se părură fleacuri în comparație cu ultima lovitură pusă la cale de Iacob Böndal, care, deși în pragul morții, continua să rămînă credincios firii sale prădalnice, lacome și nesățioase.

Monopoliști! Acesta era visul lor. Și acum își realizaseră visul. În afară de asta, monopolul lor nu privea fierul, nici bumbacul sau mătasea și nici vreun alt articol de care să te poți lipsi pentru o vreme. Nu! Ei aveau monopolul grîului, al pîinii, fără de care nu se poate trăi. Oamenii se pot lipsi de orice, dar nu de pîine!

Și ei erau stăpînii acestui lucru de preț. Acești doi bărbați și femeia aceasta frumoasă. Că asta nu va ține multă vreme știau de pe acum. Și ceilalți hrăpăreți aveau să-și revină din buimăceală și, dezmeticindu-se, vor face la fel ca ei. Dar atîta timp cît vor fi singurii stăpîni, vor strînge milioane. Din pîinea oamenilor... Din înfometarea lor...

Charles Legrain deschise un dulap și scoase din el pahare și-o sticlă cu lichior. Ciocniră pentru succesul acțiunii lor. Bău pînă și Iacob Böndal, care n-avea voie să bea alcool. Și sănătatea lui trebuia cruțată, fiindcă ar mai putea născoci și alte înșelăciuni în stil mare pe spinarea oamenilor, speculînd foamea și nevoile lor. Și totuși bătrînul își muiase ușor buzele în lichiorul din pahar. Lovitura pe care o dăduseră merita sacrificiul acesta!

În odaie intră Vilem Mander.

— Mă rog! se întoarse spre el cu severitate Charles Legrain. De cîte ori ți-am spus: atîta timp cît domnul Böndal se găsește aici...

— Scuzați-mă... se apropie Vilem Mander, dar vestea pe care v-o aduc este atît de însemnată, încît m-am gîndit că...

— Lasă, avem timp și mai tîrziu... spuse nepăsător Legrain

Iacob Böndal își ațintì privirea în ochii secretarului.

— Spune, Mander! rosti el cu glas slab, de om bătrîn.

— Prin Gibraltar au trecut cinci vase mari încarcate cu grîu! spuse într-o răsuflare Mander.

— Și pentru această veste ai îndrăznit să... făcu un pas către el Charles Legrain.

— Vă rog să-mi permiteți...

— Vasele astea sînt ale noastre, ale noastre! Vine grîul nostru! spuse Legrain cu glas tare.

— Nu, domnule Legrain, tocmai asta-i! Vasele nu sînt ale noastre. Acelea care au trecut Gibraltarul sînt vapoare sovietice!

— Cece?

— Informația este absolut exactă. Iată telegrama! și Mander i-o întinse lui Böndal.

Böndal luă telegrama și-o citi cu glas tare. Nu mai începea nici o îndoială. Era vorba de grîu rusesc!

— Lasă-ne singuri, Mander, spuse el scurt, și cînd secretarul părăsi odaia, se întoarse cu greu spre Charles și Agatha, care-l priveau nedumeriți. Asta n-am prevăzut-o. Noi am considerat că Rusia este exclusă pentru totdeauna din rîndul țărilor exportatoare de grîu. Am crezut că n-o să mai apară niciodată pe piața mondială. Am făcut o greșeală, o mare greșeală, dragă Charles, crezînd că toate informațiile privitoare la producția agricolă a Rusiei sînt simplă propagandă comunistă. Dar azi se vede clar că toate astea sînt o realitate! Böndal rămase pe gînduri. Și noi vom fi primii care vom simți, pe pielea noastră, această realitate... adăugă bătrînul.

— De ce? întrebă Legrain. Credeți că vor vinde grîul la prețuri mai mici ca ale noastre? Că ne vor concura?

— Nu știu încă la ce preț vor vinde, zise Böndal, dar știu că vin... vin...! strigă el pe neașteptate, înecîndu-se de furie.

Se prăbuși în fotoliu, ochii i se închiseră, și pieptul începu să-i salte; din gîtlej îi ieșea un horcăit șuierat.

— Un doctor, un doctor! țipă Agatha, iar Charles Legrain dădu fuga la telefon.

Epilog

În aceeași lună a lui februarie, iată ce se petrecea în cîrciuma din satul Gorni Izvor. Dimitär se așezase între două mese și povestea consătenilor săi că organizația Uniunii agrare din oraș hotărîse să-l urmeze pe Tomov [1] și că cei de acolo stăruiau ca și organizația de aici din sat să facă același lucru.

Țăranii îl ascultau, fixînd cu ochii paharele goale din fața lor. Bani n-aveau să mai comande cîte un rînd, iar cîrciumarul nu mai voia să le dea pe veresie. Oamenii nici nu erau de acord cu Dimitär, nici nu se împotriveau. Mai era timp pînă la alegeri, povestea Dimitär, dar e bine să se știe de pe acum: cei din oraș s-au alăturat lui Tomov.

— Dar tu ce zici că e bine să facem? întrebă un țăran.

Dimitär se scărpină la ceafă.

— Păi, știu și eu? Ce pot ști? Să nu ne tragă de funie, și pe urmă... nu-și termină el gîndul.

— Ce funie? Cine să ne tragă? îl întrebau țăranii.

— Nimic, nimic, zisei și eu așa... Altă dată o să vă spun mai mult. Numai că trebuie să mă mai văd cu cineva, și... Dimitär se întrerupse din nou, apoi adăugă: Lasă, măcar în satul nostru să fim uniți! Să nu se destrame organizația!

— Dar despre grîu n-ai aflat nimic, măi? îl întrebă altul. O să mai dea ăia vreun ban?

Dimitär nu știa nimic. În privința asta cei de la oraș tăceau. Se părea că cine nu e mulțumit de cei șaizeci de bănuți dați de Gheorghi Vasilev trebuia să se judece cu el.

[1] *K. Tomov*, conducătorul aripii de dreapta a Uniunii agrare, care a colaborat cu coaliția partidelor marii burghezii bulgare.

— Iar o să aibă de lucru avocații... zise din nou țăranul.

Ceilalți zîmbiră cu amărăciune.

În timpul acesta, la Dimităr acasă, nevastă-sa, Mita, îngenunchease în fața icoanei și se ruga plîngînd. Era amărîtă, fiindcă primise o scrisoare de la Anton, care se afla în mănăstirea din Bacicova, și acesta se plîngea că n-are destulă mîncare, că „frații" călugări îl băteau și îi era tare dor de-acasă. Scrisoarea nu fusese trimisă pe adresa lui Dimităr, ci pe-a Atanascăi, și fata o citi mamei.

— A zis că popii au parte de tot ce e bun pe lume și s-a hotărît de l-a trimis pe băiat acolo, spunea printre lacrimi Mita.

Atanasca oftă. Îi era și ei dor de Anton și-l compătimea acum, cînd auzea cum o ducea, neînțelegînd cum pot călugării să-i bată fratele. Cum să-l ajute pe Anton? Mama și fiica rămaseră pe gînduri.

În ciuda zăpezii mari, care troienise drumurile, izolînd aproape complet satul de șoseaua principală, în casa lui Rusi Ivanov sosi pe neașteptate, așa cum făcea întotdeauna, Anghel. Anghel îi transmise ultimele instrucțiuni, iar Rusi îi povestea rar și pe-ndelete, cum avea obiceiul, cu glasul său răgușit, cum îi organiza pe țărani. Numai cei mai săraci îi ascultau vorbele, numai ei înțelegeau de ce trebuie să lupte împreună țăranii și muncitorii împotriva exploatatorilor. La început, atunci cînd îi înșelaseră Vasilevii, luîndu-le grîul pe nimic, ei tot mai sperau. Negustorii ăia vicleni le tot făgăduiau că vor mai da încă ceva, și țăranii credeau, deși așteptau cam de mult.

— Așa e, zise Anghel. Negustorii își apără tot ce-au strîns prin înșelăciune.

Și, îngîndurat, mîngîia creștetul micuței Anghelinca, care se ghemuise lîngă el, punîndu-și cu încredere mînuțele pe genunchii omului și privindu-l zîmbind.

— Cît de mult seamănă cu Mitca... zise Anghel.

— De-ar semăna cu ea în toate... adăugă încet Rusi.

Moise se întoarse la „Kalef şi Petrov"... Se umili, se rugă să-l ierte şi-i păru rău că se înşelase, lăsîndu-se „ademenit" de ceilalţi. În cele din urmă, patronii, „mărinimoşi şi buni la suflet", îl iertară. Numai că asta îl costă pe misit micşorarea procentelor, ca să se înveţe minte.

Acum se ruga de funcţionarul Iliev să-i dea un avans, căci iarna era aspră şi n-avea nici un fel de venituri de nicăieri. Trebuia să aştepte dezgheţul Dunării ca să înceapă din nou încărcarea şlepurilor cu grîu. Iliev încercă să-i explice lui Moise că patronii nu admiteau să se mai dea nici un fel de avans, fiindcă erau foarte supăraţi. Stăpînii lor de la Brăila le spuseseră că n-o să mai cumpere grîu decît la preţuri foarte scăzute. De trei zile încoace Kalef şi Petrov erau pur şi simplu turbaţi de mînie, dar n-aveau ce face, fiindcă aia din străinătate erau mai puternici.

Pînă la urmă, Iliev se învoi să-l ajute pe Moise, fără să ştie patronii de acest lucru. Dar suma pe care i-o dete era atît de mică, încît Moise nu ştia ce să facă mai întîi: s-o ţină pentru pîine, să cumpere medicamente pentru noul-născut, care era foarte rău bolnav, ori să-i dea banii tatălui său, care voia să cumpere de pe acum seminţe de dovleac, asigurîndu-se astfel pînă la noua recoltă? Bătrînul susţinea că măcar lucrul acesta trebuie făcut din vreme, fiindcă era unicul venit sigur care intra în casă.

Gheorghi Vasilev se lipsi de *schwester* şi Irina fu nevoită să îngrijească singură de copil. Se înţelege că mai avea o servitoare, dar Irina se plîngea mereu că prea mult timp îi lua creşterea şi educaţia copilului. Ea nu se măritase şi nu adusese o zestre atît de mare bărbatului ca să se chinuie cu copilul acesta neascultător! Bărbatul îi spunea că n-o să dureze mult. În curînd avea să se pună din nou pe picioare şi vor fi mai bogaţi ca înainte. Doar nu dăduseră faliment. Să aibă răbdare numai. Două *schwester* o să-i angajeze. Dar va trebui să mai aştepte puţin, pînă trece criza. Are s-o ducă şi la Paris, cum a făcut Raicovici după ce şi-a umplut buzunarele cu bani aducînd grîu de la Belgrad.

Știe el ce-i datorează unei descendente din vechiul neam de proprietari, cunoscuți încă de pe timpul turcilor. Dar, în sinea sa, Gheorghi știa bine că nu va fi de loc ușor să facă toate acestea. Multe întreprinderi nu începuseră să lucreze încă. Tot se mai vedeau rătăcind pe străzi mii și mii de șomeri. Și nici nu putea să-și reia negustoria în stil mare. Trebuia să treacă timp, mult timp pentru a se restabili încrederea oamenilor în firma Vasilev.

Nu prea avea de lucru nici Nicola Baidauschi, comisionarul. Dar din transportul și descărcatul grîului sîrbesc Nicola cîștigase așa de bine, încît se gîndea să-și cumpere o vie, ba visa să-și ia și o mașină.

Nevastă-sa, care între timp se îngrășase de trai bun, făcea pasențe și-i povestea tot ce se bîrfea în mahala.

De curînd murise un evreu oarecare, un om ciudat, pe care-l chema Lazăr. Avea casa aia frumoasă din bulevard, care de ani de zile stătea pustie; acolo s-au prăsit desigur cucuvelele, care-o speriau noaptea cu țipetele lor. Și sucitul ăsta murise cu cartea în mînă. Așa l-a găsit dimineața servitorul. Și servitorul e bătrîn.

— Închipuie-ți, dragă, întreaga lui avere, casa aia frumoasă, cu o grădină mare în spate, o lăsase moștenire servitorului! Iar înmormîntarea — se dusese și ea, de curiozitate — a fost o înmormîntare de om sărac. Două-trei femei se tot învîrteau pe lîngă bătrînul servitor. Cu siguranță că vreuna din ele o să pună mîna pe casă. Bătrînei ca ăsta pot fi duși ușor de nas!...

Liubomir Vasilev pregătea la München campania pentru importul zarzavaturilor și fructelor bulgărești, pe care voia să le desfacă pe piață primăvara și în timpul verii. În acest scop vizita marile firme comerciale, pentru a le convinge să cumpere marfă bulgărească. Reușise să obțină promisiuni pentru cîteva comenzi de probă.

Cu toată noua lui ocupație, Liubomir tot mai continua să urmărească piața cerealieră și să citească în mod regulat *Getreide Zeitung*. Din ziarul acesta află despre scandalul care izbucnise în Romînia în legătură

cu exporturile de grîu după sistemul lui Olaf Bergson. Înșelăciunea reușise.

Uneori seara, cînd se întorcea acasă, după ce bea cîteva pahare de bere în localurile unde se adunau național-socialiștii, pentru care nutrea multă simpatie, își aducea aminte de întîmplarea de la Bursa din Brăila, și de fiecare dată își reproșa că nu a știut cum să se descurce; ar fi putut rămîne o figură de seamă în istoria comerțului cu grîu. Și în aceste momente se decidea ca, pe viitor, să deschidă bine ochii, să se ferească de greșeli, ca să devină și el un negustor bogat și puternic, să-i poată stăpîni și înșela pe ceilalți.

Alfred Cohen și Olaf Bergson se mutasera la Londra. Deveniseră asociați, și firma lor prospera datorită achizițiilor de grîu pe care le făceau în colonii și dominioane.

Lea nu se măritase încă. Dar găsise la Londra pe vechiul ei prieten, ofițerul de marină Percy Dean, și în tovărășia lui mergea aproape seară de seară la teatru și la concerte. Tatăl se declarase de acord ca fiica lui să se mărite cu ofițerul, dar numai în cazul cînd Percy Dean va părăsi flota majestății-sale. Dar cu toate că ofițerul era sărac, iar zestrea frumoasei Lea, ademenitoare, mai șovăia încă. Era așa de plăcut să-ți plimbi uniforma prin porturile lumii! Dar Lea știa că pînă la urmă tot va reuși să-l înduplece. Zestrea ei se ridica la multe milioane.

Petăr fusese prins de poliție și de-o vreme zăcea în închisoare. În celula lui mai crau cîțiva tovarăși de luptă; în timpul lungilor nopți de iarnă duceau nesfîrșite discuții cu privire la viitorul omenirii, învățînd unii de la alții. Petăr era un om de-o tărie sufletească neobișnuită și nu-și pierdea niciodată încrederea în sine. Știa că va scăpa din închisoare și va începe iarăși lupta, dar de data asta lupta va fi mai dîrză.

Cuzman își continua activitatea. Se ducea la întreprinderi și fabrici, și, stînd de vorbă cu muncitorii, le insufla curaj în lupta cu patronii, organiza greve. Locuia acum la moș Marin, în odaia Mitcăi. Și după ce

mută portretul lui Botev pe peretele de lîngă măsuța la care citea seara, punea mereu cîte o floare în paharul de pe măsuță. Portretul acesta îi amintea de Mitca Ruseva, tînăra lui tovarășă de luptă, care murise atît de timpuriu.

Într-un colț al cîrciumii din fața vămii, lîngă geamul prin care se vedeau apele Dunării, se afla o măsuță. În serile lungi de iarnă, cînd lucrul înceta în port, la măsuța aceasta se așeza căpitanul Petrachev, pentru a-și bea obișnuita sticlă de vin roșu. Chelnerul, care-i cunoștea obiceiul, i-o punea pe masă cu puțin timp înainte ca Petrachev să pășească pragul cîrciumii. Nu voia să-l facă să aștepte. Dacă cineva se așeza la masa lui, căpitanul se întindea bucuros la vorbă, dacă nu venea nimeni, se adîncea în muțenie și, seară de seară, privea fluviul încremenit de ger, pe care jucau luminile becurilor de pe chei. Cîteodată se mai abătea pe acolo secundul său, care se așeza lîngă căpitan, privea și el pe fereastră și uneori întreba :

— Vom mai avea oare vreodată norocul să transportăm grîu la Brăila ?

În asemenea ocazii căpitanul sorbea puțin din paharul cu vin roșu, apoi răspundea :

— Cu siguranță că vom mai avea norocul ! Totdeauna se va face comerț cu grîu. Chiar și atunci cînd va fi dat fără bani oamenilor, așa cum viscz eu, tot se va transporta grîu spre locurile unde va fi lipsă. De grîu va fi totdeauna nevoie. Pîinea oamenilor...

Redactor responsabil : Joil Raul.
Tehnoredactor : Malcaș Sorina.

Dat la cules 05.06.1962. Bun de tipar 29.09.1962. Apărut 1962. Tiraj 8155 ex. broșate. Hîrtie semivelină satinată de 65 g/m². Format 540×840/16. Coli editoriale 28,47. Coli tipar 33,5. A. nr. 0506. C. Z. pentru bibliotecile mari 8A. C. Z. pentru bibliotecile mici 8A—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 20.730 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii, nr. 1, București — R.P.R.

Lei 12,60